NICOLAE IORGA

DISCURSURI PARLAMENTARE IV

(1928-1931)

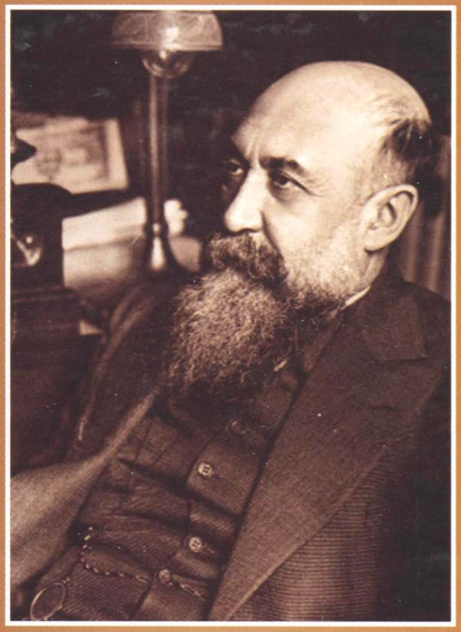

Karta Graphic®

https://biblioteca-digitala.ro

NICOLAE IORGA

Discursuri parlamentare

IV

(1928 – 1931)

Îngrijirea textului, prefață și note

de Georgeta Filitti

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

NICOLAE IORGA

Discursuri parlamentare

IV

(1928 – 1931)

Îngrijirea textului, prefață și note

de Georgeta Filitti

Editura KARTA-GRAPHIC
2014

https://biblioteca-digitala.ro

Îngrijirea textului, prefața și note Georgeta Filitti
Redactor și editor: Paul Voicu
Coperta: Mihaela Florescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IORGA, NICOLAE
Discursuri parlamentare/Nicolae Iorga. – Ploiești : Mesagerul, 2012 - ISBN 978-9975-9907-4-5
Vol.4 : Discursuri parlamentare (1928-1931). – Ploiești : Karta-Graphic, 2014. – ISBN 978-606-693-024-6

I. Filitti, Georgeta (text., pref.)

821.135.1-5
94(498) Iorga,N.
929 Iorga,N.

Editura Karta-Graphic
str. Gh. Doja nr. 143
Ploiești, România

Volum apărut cu sprijinul Direcției Județene Prahova
Pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național

https://biblioteca-digitala.ro

Nicolai Iorga

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Notă asupra ediției

Discursurile rostite de Nicolae Iorga în Parlamentul României între 1928 şi 1931 formează volumul al IV-lea al seriei de *Oratorie parlamentară,* a cărei publicare am început-o în anul 2011.

Am reținut toate intervențiile lui Nicolae Iorga: discursuri, interpelări, panegirice, moțiuni, replici, ca şi dialogurile cu colegii din Adunarea Deputaților. În felul acesta cititorul are imaginea completă a prezenței impunătoare a istoricului în forul legislativ.

Ajutorul doamnei Claudia Nichita ne-a fost neprețuit în culegerea textelor.

Ca şi pentru volumele precedente, susținerea materială oferită de domnul Viorel Stere a făcut cu putință ca discursurile din anii 1928-1931 să vadă lumina tiparului, adunate într-un volum distinct.

La fel, Editura Karta-Graphic şi-a asumat, şi de această dată, în alese condiții tipografice, continuarea seriei.

Ne exprimăm speranța că volumele de încheiere a seriei, până în 1940, vor fi realizate prin aceeaşi fructuoasă colaborare.

Georgeta Filitti

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

UN OM CARE ARE APROAPE TOTDEAUNA DREPTATE

Tensiuni politice, criză economică majoră, neîmpliniri în sistemul de învățământ, manifestări extremiste profund nocive - iată peisajul politic românesc în anii 1928-1931.

Prezent în Parlament cu o rigoare pilduitoare, Nicolae Iorga dezbate cu fervoare, cu atenție, de multe ori cu patimă, toate proiectele de lege, inițiativele, moțiunile ca și manevrele politicianiste. Amplele rememorări, replicile caustice aruncate cutărui întrerupător, recunoașterea dureroasă că nu totdeauna sfaturile i-au fost ascultate, fac din oratoria profesorului momente de excepție. E răsplătit nu numai cu respectul cvasiunanim al deputaților, cu ropote de aplauze, dar și cu recunoștința urmașilor care beneficiază, din parcurgerea oratoriei sale, de panorama completă a vieții politice românești interbelice.

La obârșia tuturor neîmplinirilor stătea factorul economic. În plus, se crease o cumpănă: ciocnirea între politica economică tradițională a liberalilor, aflată sub lozinca *Prin noi înșine!* și cea promovată de țărăniști, ajunși acum la putere, militanți ai politicii *porților deschise.*

Siliți de situația catastrofală postbelică, cu despăgubiri întârziate, cu nevoia de omogenizare a teritoriului României întregite, liberalii contractează împrumutul de stabilizare. Dar irosirea lui a fost evidentă. Și Iorga oferă un tablou apocaliptic al cheltuielilor nesăbuite de după 1923. În locul unui buget „de convalescență", a sporit „cohorta" funcționarilor. România avea 330.000 de funcționari publici, cât Anglia. Era o moștenire a birocrației formate încă pe vremea Regulamentului Organic, iar Iorga estimează că o treime erau „netrebnici". La ei trebuiau adăugați membrii familiilor, ceea ce făcea ca 1,5 milioane de persoane să fie, mai mult sau mai puțin, „în cârca statului". Mai grav, majoritatea funcționarilor își plătesc locurile și devin lesne „oameni de partid". Soluția istoricului e himerică: să fie dați afară din slujbe cei cu avere, beneficiarii de zestre ai soțiilor ori cei necăsătoriți. Doar trimiși la muncă adevărată aceștia pot deveni folositori, pot forma burghezia - pătura socială ce lipsește României.

Apoi contribuabilul e lipsit de educație și refuză un nou sistem fiscal, cel preconizat de Nicolae Titulescu, bazat prioritar pe impozitul progresiv. Explicația lui Iorga e tranșantă: Partidul Național Liberal, cea mai puternică formațiune politică a țării, cu principii pașoptiste de funcționare, a ajuns anchilozat. Dacă bătrânul Ion Brătianu îi pusese pe toți liberalii „cu sila" în

https://biblioteca-digitala.ro

serviciul țării, urmașii săi (Ion I.C.Brătianu, Vintilă Brătianu, Gheorghe Brătianu) instauraseră un „mesianism" politic, prin care tot ce venea de la liberali era benefic țării. De fapt, constată Iorga, România a ajuns „pe mâna aventurierilor" și „metodele mucede de guvernare" au continuat nestingherite.

Tot mai mulți români au preferat, în locul muncii „aprige", afilierea politică prin care au dobândit câștiguri necinstite. „Trebuie smulși de la cluburi și duși la plug!" clamează istoricul. Singura redresare posibilă o vede prin infuzia de capital străin. N. Iorga îl socotește onest, cu tradiție și dispunând de mijloace tehnice superioare. În felul acesta, capitalul românesc „parazitar" ar fi neutralizat. În culmea peroratiei, el declară că nu-i pasă „de unde vine capitalul, ci de unde profită țara". Întemeiat pe impresii personale, subiective, laudă existența telefoanelor din Suedia și SUA. În Scandinavia „totul se face la telefon" și lumea e politicoasă. Aceeași atmosferă destinsă a găsit la americani. În trei luni petrecute acolo, cu manifestări de prețuire continue ce l-au măgulit peste măsură, n-a văzut oameni certându-se sau șoferi înjurând.

Dacă teoretic împrumuturile externe sunt bune, la o analiză mai profundă convine că ajung ruinătoare, în primul rând prin felul cum sunt valorificate. Pentru români „dolarul are un farmec extraordinar", dar viața profundă nu s-a resimțit în bine de pe urma celor patru milioane de dolari luați de la *International Telephone and Telegraph.* Și Iorga, mereu călător prin țară, vine cu exemple grăitoare: impozitele se încasează greu, restanțele se recuperează „cu darabana". În Dobrogea oamenii s-au îmbogățit peste noapte, dar sunt „disperați" deoarece nu au cui vinde recolta. Nu există capital la îndemâna micului întreprinzător încât băncile „au pus stăpânire pe țară", luând până la 60% dobândă la împrumuturi. În acest „marasm" economic el însuși a fost silit, pentru continuarea activității tipografiei de la Vălenii de Munte, să ia un împrumut cu 25% dobândă, cu condiții mereu schimbate la achitarea ratelor, încât e amenințat cu ruina.

După cum se vede, nici politica porților deschise, cu îndatorări la suedezi, americani, francezi sau englezi, nu dădea roadele așteptate. Mai mult, constată Iorga furios, acest capital venit din străinătate s-a transformat în fond de rulment pentru achitarea salariilor. Și dacă una din motivațiile lui era înființarea Creditului agricol, Iorga proorocește că se vor îmbogăți membrii consiliului de administrație și bancherii căci există de fapt o clasă „interlopă", cu bancheri improvizați, nu toți români, care fac afaceri deopotrivă cu guvernul și cu opoziția. Iorga dorește un Minister de solidaritate creatoare, ca cel din Grecia, condus de El. Venizelos, și nu unul care „atârnă necontenit de clientela electorală".

https://biblioteca-digitala.ro

„România este o țară de perfectă instabilitate politică", conchide istoricul. De aici și decizia băncilor occidentale de a impune experți străini la Banca Națională spre a urmări folosirea banilor împrumutați. Mai mult, supravegherea financiară din afară a devenit necesară deoarece s-au făcut „declarații mincinoase" de cheltuire a fondurilor astfel primite. Dacă s-a împotrivit acestei ingerințe, guvernatorul Băncii Naționale a fost demis - fapt nemaiîntâmplat până atunci în istoria instituției.

Critica aspră, continuă, uneori nedreaptă, făcută liberalilor și politicii lor, nu înseamnă că Iorga îi privilegiază pe țărăniști - a doua mare forță politică a țării - care, cu trecerea anilor, tindea să țină cumpăna politică, așa cum, până la Primul Război Mondial, alternanța îi privea pe liberali și pe conservatori.

Susținător constant al Ardealului, prezent ca nimeni altul, până la Unire, cu publicații, cărți, conferințe, teatru popular, manifestări publice în Regat în favoarea transilvănenilor, Iorga i-a susținut totdeauna să ocupe posturi la București. A văzut în această promovare necesitatea de omogenizare a societății românești; dar ea a rămas „otrăvită" iar cei de peste munți s-au contaminat rapid de moravurile regățenilor. Îmbibați de spirit iosefinist - aluzie la educația făcută în liceele unite din Transilvania și continuată la universitățile din Viena și Budapesta, doctorii „in jure", în frunte cu Iuliu Maniu, aveau doar viziunea partidului regnicolar. Nu erau „liberi" în gândire ca regățenii dar până la urmă se dovedeau a fi la fel de „zadarnici" ca ei. Îi unea însă același „mesianism", Ionel Brătianu crezându-se, deopotrivă cu omul de la Bădăcin, mântuitori ai neamului.

Aceste reproșuri trebuie înțelese ca o jignire personală. Căci Iorga a considerat mereu a fi fost sincer, onest, ducând o viață cumpătată și nerăsplătită, reprezentând „cu adevărat poporul". A oferit mereu sfaturi, soluții dar n-a fost ascultat. Sau, ce i s-a propus l-a umilit. Din 1907, fusese ales de nouă ori în Parlament, ajungând la un moment dat chiar președintele înaltului for legislativ și Ionel Brătianu i-a pus la dispoziție doar un minister fără portofoliu! După credința lui, „momentul cel mare al națiunii române" a fost imediat după război. Atunci, mai mulți fruntași politici, împreună cu el, s-au adunat în casa fratelui lui Mihai Popovici (ministrul de Finanțe țărănist care încheie faimosul împrumut extern); le-a propus formarea unui guvern de coaliție, guvernul Blocului. Realizările acestuia se văd și acum, amintește Iorga cu mândrie: aplicarea legii agrare în Basarabia, prin împroprietăriri masive și credința că aceasta nu se va mai despărți în veci de România. Mai mult, chiar dacă a cedat în fața unei formațiuni conduse de generalul Averescu, eroul „cam pe nedrept" al războiului, i-a organizat alegerile, ajutându-l să câștige. I-a cerut generalului să-și unească forțele împotriva

https://biblioteca-digitala.ro

liberalilor, dar nici acesta nici regele Ferdinand n-au acceptat încât, conchide Iorga, România a fost condusă de generația nebună de la '48, apoi de avocații făcuți în Vechiul Regat şi la Paris. Au urmat inginerii, apoi economiştii formați la Berlin. Aluzia la atotputernicia liberalilor se transformă în adevărată acuzație pentru toate eşecurile suferite. Singura soluție, oferită ori de câte ori ia cuvântul în Parlament, e „muncă şi însuflețire". Să adăugăm că nici Carol al II-lea, fostul său elev, care în aprilie 1931 îi va încredința conducerea guvernului, nu-l mulțumeşte. Într-o formulă nefinalizată, acest „român şi jumătate" îi oferise un minister într-o formațiune a generalului Presan. L-a refuzat căci nu putea funcționa „într-un guvern cu oameni mai tineri ca el". A făcut obiecții şi la o solicitare asemănătoare a lui Iuliu Maniu deoarece dacă miniştrii sau parlamentarii l-ar fi contestat întru ceva pe rege, el, Iorga, ar fi făcut opinie separată.

Experiența lui n-a fost până acum folosită căci societatea românească e „needucată sub raport gospodăresc". Se apelează nu la specialişti ci la clientela politică fără capital, fără pregătire tehnică şi fără inițiativă. Sunt suficiente doar legăturile de partid pentru „a exploata şi teroriza", denunță Iorga obidit.

Dacă liberalii şi-au păstrat dogmele încremenite de la '48, având mereu în față umbrele Brătienilor, venirea reprezentanților provinciilor alipite la Bucureşti n-a fost mai profitabilă nației. În ultimii zece ani situația s-a degradat. Entuziaşti la început, mulți dintre ei s-au pierdut, în chip oportunist, în masa liberalilor. Acum e „ceva veşted", credința s-a sfărâmat, pretutindeni se constată descurajare şi slăbirea forțelor morale. Dovada? Dincolo de traseismul politic, de carteluri nenaționale, guvernul Maniu nu-l foloseşte în Bucovina pe românul Cracalia ci pe un Zipştein şi pe un popă rutean anonim.

Desigur, răzbate aici şi frustrarea omului nefolosit pe potriva capacităților sale. Când I.G. Duca îi observă îndrăzneț: „la orice program, se potriveşte sau nu, veniți să ne dați nouă sfaturi", Iorga comentează: „Avem capul uşor şi leneş", societatea românească n-a ajuns să înțeleagă „o viață, un scop, o muncă".

E greu a stabili un criteriu axiologic în parcurgerea oratoriei sale parlamentare. Fiecare intervenție e valoroasă, pe de o parte pentru racilele pe care le dezvăluie, pe de altă parte pentru sugestiile - chiar dacă nu totdeauna posibile - pe care le oferă. Privite din perspectiva timpului suntem tentați să adăugăm şi tulburătoare permanențe în ceea ce priveşte practicile politice, gestionarea bugetului, arivismul, sistemul indestructibil clientelar, modificarea năucitoare a legilor. Toate traduse într-o lipsă de credibilitate în străinătate şi o mizerie morală şi materială în interior, negate de politicieni dar constatate dureros de victimile acestui sistem.

https://biblioteca-digitala.ro

Ca dascăl, Iorga e cu deosebire sensibil la domeniul învățământului, stăruind pentru îmbunătățirea lui grabnică, drept condiție obligatorie a refacerii vieții morale, a renașterii naționale.

Dacă e potrivnic grădiniței, considerând-o nu ca un prim pas spre socializare, ci ca pe o despersonalizare a viitorului cetățean, o învățare silnică a spiritului gregar (de aici și recomandarea lui: singura grădiniță adecvată e cea de sub streașina casei părintești) – bacalaureatul i se pare cu totul nefolositor. Și pledoaria sa împotriva acestui examen cuprinde deopotrivă realități trecute din învățământul românesc și trăiri personale. Cu aplecarea noastră de a trimite delegații ori comisii „să vadă cum e la alții", pe la 1900 s-au dus mai mulți profesori la Paris spre a cere sfat de organizare a învățământului secundar și superior românesc. Rectorul Sorbonei, matematecianul Henri Poincaré, a constatat însă, spre jena vizitatorilor, că România avea un învățământ prea bine structurat în această privință. Și dacă Iorga admite că avem mania schimbării legilor, examenul de bacalaureat i se pare ceva revoltător, „o instituție medievală", hibridă și fără valoare. I-au trecut prin mână - în 38 de ani de profesorat - nenumărați tineri. I s-au părut la fel de dezorientați, cu sau fără bacalaureat. Căci această probă, decretează el, „nu poate pregăti un suflet omenesc". Deși a fost primul la examen, păstrează o amintire „urâtă", deoarece pentru bursa la universitate a fost abia al 12-lea. A intrat de aceia „umilit", când trebuia să fie animat de îndrăzneală creatoare. Ajuns profesor, fusese de nenumărate ori președinte de comisie de bacalaureat și putea certifica o realitate prozaică: notele nu se dădeau pe merit, se încerca doar constatarea capacităților universitare. Nicolae Iorga face o afirmație cel puțin nedumeritoare: în comisiile de bacalaureat și de capacitate sunt adesea membri nebuni, „puțin nebuni, nu nebuni cu totul, dar sensibil scrântiți". Până la urmă, toată lumea era împotriva acestei probe: părinți, elevi, pedagogi serioși, profesori universitari. Și Iorga merge mai departe: învățământul secundar îi mutilează pe copii, îi egalizează, ajung precum copacii grădinilor de la Versailles sau Schönbrunn, să fie toți în formă rotundă sau pătrată! Ca rector al Universității, plusează el, timp de un an nu poți să scoți nimic de la acești absolvenți de liceu, sunt „izbiți cu capul de toți pereții" din cauza noutăților ce năvălesc peste ei. Și din nou se dă pe sine drept pildă: s-a prezentat la examenul de doctorat la profesorul german Karl Lamprecht și a avut rezultate slabe căci venea după o specializare în Franța, unde cunoscuse doar o parte din istoria universală.

Cât privește examenul propriu zis, cere ca limba română să figureze ca materie dar „cu măsură, foarte multă măsură" pentru că de cele mai multe ori se cer anii de viață ai unui scriitor deși, evident, candidatul nu i-a citit opera. Pentru Iorga matematica, gimnastica și muzica sunt „lucruri de agrement". Și

https://biblioteca-digitala.ro

asta pentru că un elev poate fi bun la matematică şi „de o idioţenie remarcabilă la altele". Tot aşa, la ce slujeşte limba latină? În Parlament nici zece persoane n-au ideie de ea, observă el maliţios. Pe urmă titularul ministerului Instrucţiunii Publice, Ion Petrovici, venise cu ideia la fel de nepotrivită a „filosofizării", adică şi a unui examen de filosofie. Şi concluzia neaşteptată a lui Iorga: un examen comun de limba, literatura şi istoria românească, fiindcă poporul român nu se poate tăia în bucăţi!

Până a ajunge însă la bacalaureat, elevii se confruntă cu lecţiile de istorie orânduite halandala: lecţia 1-a, *Ţara şi poporul românesc*; lecţia a 4-a, *Egiptul şi caldeenii*; lecţiile a 2-a şi a 3-a, *Luptele dacilor cu romanii*. Apoi *Istoria Franţei sub Filip al IV-lea şi urmaşii săi (1300-1400)* şi în continuare *Creştinarea bulgarilor şi a ungurilor (anul 800)*. La această succesiune halucinantă contribuiseră 400 de profesori secundari. El ceruse să vadă programa pentru că înfiinţase catedra de istorie universală la Facultatea de istorie şi a fost refuzat.

Ca „zeu al pustiului", cum se autointitulează, în calitate de rector al Universităţii din Bucureşti, silit a sta într-o odăiţă meschină a Facultăţii de Litere, mobilată de el însuşi ca studenţii primiţi în audienţă să se obişnuiască cu ceva gospodăresc, Iorga discută locul Universităţii în peisajul educaţional al ţării. De fapt nu e propriu zis o Universitate ci „o alăturare de şcoli": Drept, Medicină, Fizică, Chimie. Iar rectoratul e prea puţin vizibil. În clădirea ei funcţionează şi Senatul, ca şi Muzeul de Antichităţi. Acesta din urmă, în 3-4 odăiţe, total nepotrivite. Cu toată înghesuiala, Iorga cere să se găsească un loc şi pentru adăpostirea colecţiei de covoare basarabene vândute „de foame" de cei veniţi de peste Prut.

Culmea ironiei, Universităţile n-au fost consultate când s-a adus în Parlament legea învăţământului superior. Asta pentru că „fiecare guvern schimbă legile" şi sub ele „se structurează viaţa adevărată a ţării". Parlamentul revine necontenit, observă el maliţios, dar „ţara nu poate fi zăpăcită la nesfârşit". Ea nu ascultă de legile Parlamentului! Ultima lege a învăţământului superior e de fapt „un hatişerif ministerial", fabricat în 24 de ore, în timpul vacanţei. Între altele, s-a hotărât anul preparator şi rectorii au primit ordinul de organizare în consecinţă. Unde mai e autonomia universitară? întreabă Iorga retoric.

Şi rechizitoriul omului de cultură continuă: Universitatea trebuie să fie „vatra sufletului românesc". Or, aici cheltuielile de cancelarie, lefurile profesorilor sunt de o meschinărie de neînchipuit. La Şcoala de Război, aminteşte el trist amuzat, unde ţine lecţii regulat, primeşte 5.000 de lei pe an. A preferat să i se trimită acasă pentru aceşti bani un car cu lemne...

https://biblioteca-digitala.ro

Biblioteca Universității (cu excepția celei a Fundației Carol I) nu există. Evident, la Bucureşti funcționează Biblioteca Academiei, dar aceasta este destinată doar unui public format de cercetători. În fine, construcția ca atare a Universității a fost oprită; curtea e plină de cărămizi şi de lăturile aruncate de vecini. Dacă statul nu are bani, amenință rectorul ultragiat pentru acest dispreț incalificabil față de cultură, va merge personal şi va cerşi din casă în casă şi din prăvălie în prăvălie ca să adune măcar banii necesari pentru un număr oarecare de cărți. Bugetul în funcție prevedea că într-un an se pot cumpăra doar 20 de volume.

Cum nu-i place să fie rector „decorativ", Iorga aminteşte şi debandada în care se țin cursurile: Teologia face cursuri la Litere, unde „popimea viitoare" se simte stânjenită de fetele ce se preumblă pe coridoare. Studenții de la Drept țin cursurile la Fundația Carol I, la Liga Culturală, Teatrul Popular ori la Ateneu. Viitorii chimişti se îngrămădesc câte 60 într-un laborator. Cei de la Facultatea de Ştiințe au ajuns pur și simplu să audieze prelegerile afară.

„Întemeiem şi apoi lăsăm în părăsire", acuză el, amintind de Facultatea de Medicină veterinară unde numărul studenților sporise de 5-6 ori față de cei care o frecventau înainte de război. Facultatea de Farmacie îşi desfăşura toată activitatea în două chichinețe închiriate de la Primărie.

Nici situația căminelor (pe care nu le-a vizitat personal „de milă şi de scârbă") şi a cantinelor nu e mai bună. Sunt delapidări, se ia „ciubuc" pentru recrutarea de alegători, furtul e generalizat în cămine.

Şi Iorga îşi încheie astfel ieremiada privind învățământul românesc: „Prin Unirea principatelor am început ca națiune care a creat un stat şi am isprăvit ca un stat care a paralizat o națiune".

Țara nu mai e normală dacă o zguduim mereu, previne Iorga când constată că şi în domeniul acordării burselor de studiu în străinătate intervine criteriul politic. Şi dă, pentru incitarea parlamentarilor, exemplul transparent al unui secretar ministerial „voluminos".

În acest climat de neglijare a educației, nici restul instituțiilor, afară de şcoala propriu zisă, care concură la desăvârşirea ei, nu sunt de fel susținute. Institutele de cercetare, ca cel Bizantin ori cel de Studii Sud Est Europene n-au buget de ani de zile. Cu toate că istoricul Gheorghe Brătianu, ca deputat, făgăduise să se facă forte pentru a le obține finanțare, aminteşte Iorga suav, în contextul în care orice se face în țară trebuie proptit din punct de vedere politic...

Din surse proprii Institutul de Studii Sud Est Europene dispunea de 650.000 lei pe an, pentru care plătea impozite de 75.000 lei. Şi Iorga admite, resemnat, că asemenea instituții n-au valoare practică ci doar una „ştiințifică şi de prestigiu".

https://biblioteca-digitala.ro

Liga culturală, element esențial pentru „unitatea națională", avea sediul neterminat. Iorga reușise, împrumutând, să ridice două etaje. Acum venise scadența banilor și nu știa ce să facă. Probabil clădirea urma să fie scoasă la vânzare. Solidar până la capăt cu instituția pe care o animase atât de spectaculos, Iorga se angajează să patroneze înstrăinarea, apoi „își va lua catrafusele și se va duce în lumea largă". Între timp, grijuliu și excelent gospodar, a oferit clădirea ministerului Instrucțiunii spre a o transforma în cămin pentru studenți. Gestul se justifica prin condiția precară de găzduire a acestora: în case ungurești revendicate acum prin justiție de proprietari.

Ori de câte ori îi este ignorat sfatul sau sunt atinse interesele unor instituții din care face parte, Iorga e de o vehemență ce amintește pledoariile din Senatul roman. Practica admisă tacit, a prezentării legilor în Parlament spre a fi votate iar nu discutate în prealabil, făcuse să apară „o superfetație". Era vorba de Cultura națională, creație țărănistă condusă de Liviu Rebreanu și dispunând de fonduri generoase. Iorga îl vede pe scriitor a fi „fără cultură, fără călătorii europene". Îl susținuse să ia premii literare căci îi recunoștea meritele de evocator neîntrecut al satului românesc; ingrat, acesta trimisese Academiei Române o notificare privind suprimarea subvenției de 1,5 milioane de lei anual întrucât înaltul for „era bugetat". Culmea, noua formă de „birocrație culturală" avea 15-20 de inspectori, între care Tudor Arghezi, „cel mai mare pornograf român". Plin de năduf, Iorga amintește că l-a scos pe Arghezi din pușcăria Văcărești, după Primul Război Mondial, unde fusese trimis pentru colaborare cu nemții.

Sunt lucruri pe care, cu rectitudinea lui bine cunoscută, Iorga nu le poate ierta niciodată. Unul din ele este preeminența de ani de zile a lui Alex. Tzigara Samurcaș. Progerman prin cultură și mentalitate, favorit al regelui Carol I, acesta se bucura și acum, în anii '30, de toată prețuirea. Fusese pus în fruntea Fundației culturale inițiată de bătrânul rege și dispunea ca de „un pașalâc" de clădirea de la Șosea, construită inițial spre a adăposti un muzeu de artă națională. Fundația purta titlul de *universitară*, dar nu era subordonată Universității. Apoi directorul ei cumpăra cărți dar nu le punea la dispoziția studenților ci le ducea acasă. În fapt, muzeul era locuința directorului, iar cei câțiva studenți audiau cursuri în atenanse. Pentru Iorga, comportamentul lui Tzigara Samurcaș, ajuns prefect al Poliției Bucureștilor în timpul ocupației germane, rămânea incalificabil din punct de vedere moral iar erudiția și rigoarea științifică păleau în fața trădării dovedite atunci.

Iorga amintește și alte fapte de natură „să slăbească națiunea", să descurajeze tineretul. Între altele, acțiunea unui comiliton al lui Arghezi, A. de Hertz. Proprietar de librărie, autor de calendare progermane la vremea războiului, promotor al literaturii pornografice, acesta fusese trimis, prin

https://biblioteca-digitala.ro

aranjamente obscure, la Florența ca să reprezinte România la o expoziție internațională de carte. Scos din fire, istoricul, de o exprimare îndeobște fără greș, conchide: Literatura contemporană e anarhistă, neagă patria, insultă morala. Într-un cuvânt, e literatura *Biletelor de papagal* (aluzie la bine cunoscuta revistă scoasă de Arghezi).

Pe aceeași linie a decadenței, căreia nu-i poate opune decât crezul său curat, Iorga condamnă producțiile teatrale de pe prima scenă a țării. În locul unui public de mici burghezi, cum și-ar fi dorit el, venit „să-și curețe sufletul", s-a format altul, interesat doar „să-și excite simțurile". Așa cum o face de nenumărate ori, Iorga revine cu evocări din trecut, reia, în repetate rânduri, fapte, întâmplări – încredințat fiind de valoarea mnemotehnică a procedeului său.

Teatrul îi oferă un astfel de prilej.

Se știe că în martie 1906 el a provocat o manifestație de stradă la București, privind repertoriul în limba franceză al Teatrului Național. Acum se justifică, pentru a câta oară? Nu avea nimic cu dramaturgia franceză, deși Teatrul Național trebuie păstrat în primul rând pentru cultivarea limbii române; el se împotrivise producției bulevardiere, prea prezente pe mai toate scenele din București și provincie, de tipul *Madame Flirt*. Mai adaugă un amănunt, fără îndoială dureros, dar generat de gustul publicului: lui nu i se jucau piesele la Teatrul Național. Pentru că era oponent al guvernului și apoi comitetul de lectură le refuza sistematic, afirmă el pătimaș. Soluția? Să fie desființat comitetul de lectură!

O instituție căreia Iorga i-a consacrat pagini definitorii, pe care a cercetat-o ca puțini alții, este biserica. Din nenorocire și aici surprinde disfuncții grave, cu consecințe nebănuite pentru conservarea patrimoniului cultural național. Amintește neiertător că formula din Constituția din 1923, potrivit căreia Biserica Ortodoxă era biserica dominantă în România, fusese introdusă la propunerea lui.

În privința fixării datei Paștelui, urmărește înțelept sfada stearpă a ierarhilor din Vechiul Regat cu cei din provinciile alipite, îndemnând la unitate - chiar cu riscul „de a fi zdrobite unele ambiții episcopale", decât să se rupă nația în două prin sărbătorirea Paștelui la date diferite.

Ca președinte al Comisiei Monumentelor Istorice era într-un război perpetuu cu reprezentanții bisericii care „n-au prin har cunoștințe iar bun gust n-au prin naștere". Răbduriu, Iorga înșiră toate intervențiile abuzive, și din păcate ireversibile, ale preoților în modificarea arhitecturii ori picturii unor așezăminte, ca și imposibilitatea Comisiei de a se pune cu ei. Ba arhiepiscopul Basarabiei întreba de-a dreptul: „De ce se amestecă această Comisie în casa noastră?"

https://biblioteca-digitala.ro

Or, iată cîteva mostre, semnalate de Iorga, de restaurări nechibzuite:

La Patriarhie s-a ridicat o poartă „monstruoasă", fără legătură cu clădirile din jur, iar paraclisului i s-a pus acoperiş de tinichea. Se trecuse „cu desăvârşire" peste recomandările Comisiei. Furios, Iorga informează Adunarea: „A ieşit o monstruozitate arhitecturală, o dovadă de lipsa completă de gust pe care a avut-o episcopul nostru". Mitropolitul Moldovei ceruse refacerea catedralei din Brăila „în stil musulman", pentru că odinioară aşezarea fusese raia turcească.

La Iaşi, Gheorghe Balş, arhitectul Comisiei, nu avea acces să fotografieze în biserica Sf. Teodor fără aprobarea mitropolitului. Acelaşi ierarh dorea să întemeieze un muzeu bisericesc şi la conducerea lui să pună „o femeie ignorantă". Cu aceeaşi obstinaţie mitropolitul reclamase Comisia la ministerul Instrucţiunii şi Cultelor pentru curăţarea pereţilor mânăstirii Neamţ. „Ştefan cel Mare n-avea tencuială!" exclamă indignat Iorga de lipsa de cunoştinţe în materie a păstorului duhovnicesc al Moldovei.

Iniţiative abuzive aveau şi preoţii mai mărunţi. Cel de la biserica Mihai Vodă din Bucureşti spălase pictura „cu peria sau cu mătura". La Zlătari, parohul făcuse un adevărat „bazar de caritate", ardea lumânări zi şi noapte, afumând pereţii, în timp ce se făceau „vrăji de pseudo ortodoxism". Tot el se pregătea să distrugă lapidariul de la biserica Stavropoleos; nemulţumit de intervenţia specialiştilor, acesta chemase în judecată, într-un limbaj „grobian" Comisia, numind-o „a Monumentelor Publice".

Iorga e categoric: rostul bisericii e să desfăşoare cultul ortodox şi să obţină venituri, nu să distrugă o artă care azi nu mai poate fi refăcută!

Concomitent cu afectarea monumentelor, preoţii ocupau spaţii care nu le aparţinuseră niciodată. Astfel biserica Mihai Vodă deţinea localul Arhivelor Statului iar biserica Stavropoleos muzeul. Unii preoţi ajung să aibă câte 40-50 de camere, dezvăluie dezgustat Iorga.

Ca un semn de dispreţ pentru cultură, el semnalează şi discordia apărută în legătură cu Arcul de Triumf şi refuzul de a cere părerea Comisiei Monumentelor Istorice. Fusese ridicat în 1925 ţi numai după cinci ani se ceruse dărâmarea şi apoi înlocuirea lui cu altul în stil pur roman. Părerile erau împărţite: Al. Tzigara Samurcaş, mai ponderat, voia păstrarea lui „ca o formă modernă în stil bizantin, cu motive naţional româneşti". Dintre arhitecţi şi pictori - Petre Antonescu, Gheorghe Balş, Nenciulescu, Smărăndescu, G. Mirea - mulţi opinaseră „să se aştepte judecata viitorului".

Ce se întâmpla cu monumentele de factură religioasă în anii 1928-1931 arată că e vorba de o practică devenită permenentă: de pildă, se dau bani pentru restaurarea mânăstirii Strehaia (500.000 lei) dar numai pe hârtie. Între timp, fără aviz, e pusă la pământ mânăstirea Antim iar Comisia

https://biblioteca-digitala.ro

Monumentelor nu are fonduri pentru şantierele arheologice ori pentru deplasarea specialiştilor; monumentele nu au pază încât „orice nebun poate zgâria o frescă". Ca totdeauna, Iorga vine cu soluţii, unele realizabile, fără îndoială, altele mai puţin: vara acestea să fie păzite de studenţi sau guvernul să reclame la Liga Naţiunilor, la Fundaţiile Ford sau Rockefeller...

Nu e proiect de lege adus în dezbaterea Adunării unde Iorga să nu intervină. Şi trebuie constatat că de cele mai multe ori observaţiile sale concordă cu bunul simţ al omului de pe stradă. La orice lege, istoricul gândeşte modalitatea practică de aplicare, precedentele care au dat roade ori au fost sterpe dar dezvăluie necruţător şi prevederi care favorizează strident clientela politică.

Legea administraţiei locale, cum spune chiar el, „îi dă apă la moară". Cea în vigoare, „detestabilă", amintea de prevederile legislaţiei franceze din timpul lui Napoleon al III-lea. Or, întocmitorii proiectului românesc de lege nu cercetaseră de loc organizarea noastră istorică. În plus, când au început dezbaterile, opoziţia, comodă, se retrăsese din Parlament. În felul acesta se perpetua o practică nenorocită: un guvern adopta o lege şi succesorul său, aflat până atunci în opoziţie, o schimba, indiferent dacă prevederile ei erau benefice pentru ţară. „Nebunie!" exclamă Iorga. În felul acesta viaţa politică românească e discreditată, „fiecare cu legea lui, cu Constituţia lui!"

Pentru istoricul deputat satul rămâne modelul ideal de organizare căci acolo se cultivă solidaritatea iar impozitele se stabilesc progresiv, după avere. Apoi aminteşte că odinioară şi femeile participau la conducerea satului. Şi ca suprem omagiu, ţăranul, silit de împrejurări, e în măsură să facă orice, „e un politehnician".

Cât priveşte statutul de „capitală" pentru anumite regiuni, propunerile sale sunt singulare, Sighişoara, „acest mărgăritar", în locul Clujului, Suceava, „renăscută", în locul Chişinăului... Evident, istoricul naţional sugera şi un răspuns indirect la campania denigratoare a ungurilor: la 1312 Clujul era deja întemeiat de ei, iar românii erau doar „o venitură". Să amintim că în acest timp se discuta împărţirea ţării în directorate, echivalentul unor asociaţii de judeţe, unde directorii căpătau atribuţii de miniştri. Şi Iorga vede un prim directorat format din Prahova şi alte două judeţe ardelene (considera că astfel se scurta drumul între Ploieşti şi Braşov, prin Dârste). Referitor la funcţia de primar nu înţelegea de ce legea interzicea accesul profesorilor şi al preoţilor la ea. Cei existenţi erau creaţiuni politice, oameni „silnici", adevărate „caricaturi internaţionale"!

Administraţia în general e vestejită de Iorga şi exemple i se oferă la tot pasul dar soluţiile lui sunt adeseori nerealiste.

https://biblioteca-digitala.ro

Profundele schimbări operate în societatea românească, transferul de proprietate, nu totdeauna operat în limitele legii, creaseră un şomaj agricol care şi-a găsit expresia în emigrarea în SUA şi Canada. Totodată destui intelectuali români, absolvenţi ai unor instituţii superioare de învăţământ din ţară sau din afară, nu-şi găseau loc de muncă. Iorga aduce în discuţie şi o întâmplare măgulitoare pentru sine: aflat în SUA, la Universitatea Georgetown, profesorul Healy de acolo făcuse o medalie cu chipul istoricului. Urma să fie oferită celui care ar fi scris cea mai bună lucrare despre România. Din 14 înscrişi, doi făcuseră lucrări excelente încât Iorga s-a văzut silit să facă o dubletă medaliei. Dar acum se întreba îngrijorat dacă tinerii câştigători aveau să găsească în România condiţii atrăgătoare pentru a studia în continuare aici.

Soluţia oferită de Iorga pentru stoparea emigraţiei spre Lumea Nouă este, poate, părintească dar ineficientă şi dialogul cu ministrul Voicu Nițescu pare desprins dintr-un scenariu suprarealist. Ministrul explicase plecarea, mai ales a ţăranilor ardeleni, prin rămânerea fără pământ în urma confruntărilor cu nemeşii unguri despăgubiţi abuziv. Mânios peste fire, Iorga strigă: „Mănaţi-i cu biciul înapoi! Inventaţi lucrări publice din piatră seacă! Unde se duc, devin negri albi! Arestaţi-i pe recrutori! Să-i bateţi să stea în ţară!" Cuvintele liniştitoare ale ministrului nu folosesc la nimic când arată că mulţi şi-au ridicat gospodării trainice acolo şi „fac ţării nume bun". Lui Iorga „îi clocoteşte sângele în vine"; a fost în Portugalia, unde ajunseseră români întorşi din Brazilia. N-aveau nici un rost, fără bani de repatriere, fără susţinerea oficiului nostru diplomatic, au fost trimişi în Uganda. Mai grav, prin depopularea de români a Ardealului, previne Iorga, acesta ajungea în mâna naţionalităţilor şi astfel se prăbuşea un ideal în care se născuseră şi crescuseră atâtea generaţii.

Nici exodul spre Europa nu e văzut favorabil de profesor. În Franţa, polonezii - care au o cultură superioară - constituie adevărate comunităţi, inclusiv cu un serviciu religios bine organizat. Dar românii de unde să aducă preoţi ortodocşi? Personal, veghea asupra bursierilor de la şcoala ce întemeiase la Fontenay-aux-Roses, încercând să-i convingă să revină în ţară. Dar nu reuşea totdeauna, pe de o parte pentru că „Franţa e o ţară admirabilă", iar pe de alta „România nu este o ţară admirabilă de locuit".

Şi totuşi...

Sunt puţini, între care şi el, dornici să muncească aici şi tot aici „să le rămână munca şi oasele".

„România e o ţară otrăvită", exclamă Iorga obidit, semnalând aceste disparităţi care în alte părţi sunt analizate atent şi în cele din urmă îşi găsesc rezolvarea. Dacă unele pături sociale sunt cuprinse de şomaj, în altele e

https://biblioteca-digitala.ro

prezent cumulul. Şi în aceşti ani, constrânse de lipsa cronică a fondurilor, autorităţile încearcă, printr-o lege restrictivă, dar cu multe portiţe de scăpare, să curme cumulul.

Aici Iorga, odată declarat sus şi tare cumulard, se dezlănţuie şi susţine că de fapt „e batjocorit meritul". Cum cei mai vizaţi cumularzi erau în învăţământ şi cercetare, savantul vine cu exemple concrete. Înşirarea lor scoate la iveală cazuri dramatice şi în acelaşi timp dispreţul funciar al autorităţilor române, de atunci şi de totdeauna, pentru cultură, chiar dacă deghizat în declaraţii contrare edulcorate. Iorga se dusese ani de zile în străinătate la congrese ori spre a fi omagiat cu titlul de doctor *honoris causa* al unor Universităţi. Şi-a plătit mereu singur aceste călătorii; abia Mihai Popovici, ministrul de Finanţe ţărănist, i-a acordat o recompensă de 100.000 de lei. De la Universitatea din Bucureşti primea 35.000 de lei pe an, de la Şcoala de Război, 5.000 de lei, de la Academia de Comerţ, 15.000 de lei. Pentru Aşezământul de la Vălenii de Munte lucra gratis. După legea dezbătută în Adunare trebuia să opteze şi gândul îi era la cei cinci copii „pe care îi creştea pentru ţară". E „o lovitură dată meritului", „o nivelare în mediocru şi inferior", căci i se oferă posibilitatea păstrării unui post iar pentru al doilea va primi doar o cincime din salariu. Aici, declară el batjocoritor, retribuţia diminuată o va solicita de la Şcoala de Război. Se ştie, cum am amintit mai sus, că banii i se transformaseră într-un car cu lemne... E degradant ce li se cere profesorilor şi, cui se pricepe, îi va recomanda să se facă şofer mai bine decât specialist cu leafa ciuntită, promite Iorga nemulţumit.

Sunt şi cazuri dramatice: La Institutul Cantacuzino de seruri şi vaccinuri laboranţii alergau la cinci laboratoare ca să adune lefuri cumulate „pentru un trai decent". Altminteri rămân cu 1500 de lei, plus o cincime din această sumă.

„Democraţia guvernamentală este să nu se ridice cineva mai sus", decretează Iorga. Şi aceasta în timp ce Calea Victoriei nu mai este o arteră de circulaţie ci o expoziţie de automobile de lux iar la unele ministere sunt patru-cinci şefi de cabinet, perfect inutili dar plătiţi şi răsplătiţi cu zeci de mii de lei. Felul cum a fost concepută legea, acuză Iorga, dovedeşte că societatea noastră e bolnavă, nu există iubire pentru muncă, nici solidaritate socială. Prin micşorarea salariilor funcţionarilor statul se fură pe sine, căci îl împinge pe slujbaşul său „la păcat". Persoanele mitarnice, asemeni eroilor lui Gogol, se vor înmulţi semnificativ în România, previne Iorga. Şi ca totdeauna când se abordează o lege de atare însemnătate, el vine şi cu exemple concrete, imposibil de contestat. Ca o regulă generală, ori de câte ori se introduc prevederi noi ori se modifică altele existente, gândul iniţiatorului e la

https://biblioteca-digitala.ro

privilegiile partidului din care face parte. De data aceasta toată țara e silită la economii, dar sunt şi exemple țărăniste. Bursele pentru şcolile pariziene acordate acestora durau câte şapte ani, din care trei ca să învețe limba lui Voltaire...

Există un amplu evantai de legi al căror conținut nu pare absolut legat de preocupările istoricului.. În ciuda aparenței, Iorga declanşează discuții de bun simț; dezvăluie, combate, compară cu alte țări şi Adunarea trebuie să admită raționamentele sale sănătoase.

Gestionarea averii statului, în varii domenii, îi oferă astfel de ocazii.

Iorga e nemulțumit de felul cum se exploatează la noi rezervele petroliere. Şi aici au prevalat interesele de partid. Conservatorii „bizantini" conduşi de Gheorghe Gr. Cantacuzino, Nababul, cel mai înstărit om din țară, au fost mânați doar de dorința îmbogățirii, prin exploatarea perimetrelor de petrol. Au înăbuşit industria românească de valorificare şi au deschis larg porțile capitalului american. Alimănişteanu, Edeleanu, sau Murgoci, specialişti reputați în domeniu, au fost ignorați, ba chiar calomniați. În loc să dezvolte exploatarea resurselor în aşa fel încât să devenim exportatori în Spania, de pildă, care aduce masiv petrol din SUA, am apelat permanent la străini. Şi unul din promotorii acestei concepții a fost, după el, Take Ionescu, „cel mai mare oportunist pe care l-am avut".

Contradicția între blamarea capitalului străin şi omagierea lui altădată, în opoziție cu capitalul intern, „putred şi corupt", pune, desigur, puțin pe gânduri pe cititor. Aceasta pentru că Iorga vorbeşte din nou de „rolul vital" al capitalului străin, în speță pentru pescăriile statului unde e aşteptat cel olandez sau norvegian.

La legea minelor, adusă în discuție de ministrul Virgil Madgearu, vine cu o idee novatoare: autoritățile ar fi trebuit să-i consulte nu doar pe specialişti ori să urmărească dezbaterile parlamentare ci să stea de vorbă şi cu muncitorii de la minele din Baia Mare.

Un subiect la evocarea căruia orice român se însufleţeşte rămâne agricultura. Iorga se simte dator să informeze Adunarea în legătură cu practici dovedite falimentare, întâlnite în secolul al XIX-lea. Dacă reforma agrară a principelui Cuza rezolvase pe moment nevoia de pământ a țăranilor, absența creditului, a utilajelor agricole, a folosirii metodelor adecvate pentru mărirea productivității solului generaseră, în numai câțiva ani, tensiuni sociale traduse în răscoalele sângeroase din 1888 şi 1907. Soluția, folosită mai ales de guvernele liberale, a fost împărțirea nechibzuită a Domeniilor statului. Constituite în primul rând din secularizarea proprietăților mânăstireşti, acestea au început a fi distribuite pe criterii de partid. Prea puțini țărani autentici s-au folosit de astfel de împroprietăriri. Prost administrate, cu case

https://biblioteca-digitala.ro

de patrimoniu lăsate în paragină, lacuri năpădite de stuf - loturile astfel desprinse din Domeniile statului erau o carte de vizită total reprobabilă pentru spiritul gospodăresc al românilor, acuză Iorga. Şi din nou, un exemplu grăitor vine să dea dreptate înţeleptului istoric: odinioară, când era în administrarea călugărilor, lacul Greaca furniza peşte pentru tot Bucureştiul; astăzi, parcelat haotic, lăsat de izbelişte, nu-i mai hrăneşte convenabil nici măcar pe riverani.

După succesive împroprietăriri, toate partidele „s-au întrecut în demagogie" şi filosofia guvernelor a fost asemănătoare: tot ce făcea partidul din fruntea ţării era criticat de opoziţie. Când se schimba regimul, opoziţia avea aceeaşi atitudine. Şi din nou Iorga vine cu exemple concrete: în Prahova, judeţul său de reşedinţă, prefectul se interesa mai mult de soarta hipodromului din Ploieşti decât de semănături (asta pentru că era veterinar, constată sarcastic Iorga). Nici inspectorii agricoli nu-l sfătuiau vreodată pe ţăran. Neglijarea aceasta, sub multiple aspecte, între care cel sanitar, i se pare o cauză fundamentală a stării de decadenţă economică. Iorga ridică o problemă care a bântuit mereu Parlamentul: delegarea cât mai multor atribuţii autorităţilor locale. Cu asistenţa sanitară lucrurile au dat greş, pe de o parte fiindcă ţăranul, „dintr-un sentiment de aristocratică discreţie se ascunde de controlul medical", iar pe de alta pentru că la noi doctorul e doar funcţionar. Precaritatea asistenţei sociale e sesizabilă atât la sate cât şi la oraşe. Iorga estimează că jumătate din populaţia României e suferindă. Sifilisul, tuberculoza fac ravagii, medicina preventivă e inexistentă iar educaţia, deficitară în genere, face ca românul să nu se adreseze doctorului decât *in extremis*. La criticile repetate ale lui Iorga şi ale altor deputaţi, guvernanţii au răspuns cu înfiinţarea de comisii de analiză a situaţiei. Sceptic, Iorga susţine că e doar un consum „de hârtie şi condeie" pentru rapoarte şi bani aruncaţi pe fereastră pentru tantiemele membrilor unor asemenea comisii.

La fel de la îndemâna omului de pe stradă, în ceea ce priveşte eficienţa şi calitatea, sunt şi drumurile. Călător prin excelenţă în ţara sa, modest şi alert, mulţumindu-se cu un automobil împrumutat ori cu o brişcă oferită de prietenii locali, Iorga nu poate să nu constate calitatea lor detestabilă. „Avem cele mai proaste şosele din lume", acuză el. Şoseaua Bucureşti-Ploieşti e într-o continuă prefacere, cu proceduri mereu schimbate şi licitaţii repetate. Între timp, drumurile croite încă de la mijlocul secolului al XIX-lea de Mihai Sturdza, domnul Moldovei, nu sunt întreţinute, pomii de pe marginea lor sunt tăiaţi, cantoanele n-au mai fost reabilitate după război. Admirativ în general faţă de capitalul străin, Iorga combate contractul cu firma engleză Stewart et Co pentru refacerea drumului Bucureşti-Braşov, ca „un act de abdicare". Combinaţia cu Casa Autonomă din partea statului român, care urma să gestioneze afacerea e „o superfetaţie", un pretext de dirijare spre partid a unor

https://biblioteca-digitala.ro

procente substanțiale din fondurile consacrate reabilitării. Spre uimirea deputaților, Iorga, recent întors din SUA, explică mentalitatea americană în materie de drumuri: firma constructoare e obligată ca vreme de 15 ani de la inaugurarea unei căi de comunicații să facă lucrările de reparații necesare.

Căile noastre ferate, „proaste, scumpe şi nesigure" pot fi şi ele ameliorate, deşi se îndoieşte. În patru ani fuseseră avansate patru proiecte de reorganizare! Iorga are un leac, pe cât de înduioşător, pe atât de zadarnic: reînsufleţirea. Inginerii trebuie promovaţi după merit, nu după vechime; muncitorii care au evitat ori au soluționat fără victime un accident să fie răsplătiți. Şi el se opreşte la Rakovski, „aventurierul semi cultivat", aflat o vreme în fruntea sindicatului ceferiştilor; toţi muncitorii îi aveau portretul la butonieră. „Putea să le ceară orice" fiindcă „punea suflet".

Unul din subiectele predilecte ale istoricului rămâne Dobrogea. Realitățile consfințite după pacea de la Bucureşti, din iulie 1913, în urma căreia Cadrilaterul intrase în hotarele româneşti, au întârziat să fie legiferate până în anii '30. Când se întâmplă, Iorga simte parcă nevoia să se răfuiască puțin cu bulgarii. I-am ajutat totdeauna de-a lungul istoriei, mai ales în secolul al XIX-lea, când renaşterea lor se datorează exclusiv românilor. La 1913, departe de a se purta ca nişte cuceritori, soldații români au strâns recolte, au ajutat, au achitat pagube. Cu ce s-au ales românii? Toți intelectualii burghezi din Silistra se declară duşmani ireductibili ai țării de la Nordul Dunării. Când a cerut ca în Academia Română să fie aleşi şi savanți bulgari, gestul n-a fost întors de instituția sofiotă similară iar savantul lor Mutafcief ne consideră „vagabonzi". Cine priveşte cele două popoare, de pe un mal şi celălalt al Dunării, declară Iorga, nu le poate deosebi căci sunt aceiaşi coborâtori din romani - doar că unii s-au slavizat.

De fapt românii întreprinseseră un program amplu de organizare a Noii Dobroge; rămăsese în suspensie regimul proprietății din cauza greutății de armonizare între sistemele turcesc, bulgăresc şi românesc existente acolo. Când Consiliul Legislativ recomandă, pentru punerea în posesie, obținerea unei dovezi de la comuna postulantului, spre a se înțelege situația juridică a locului, Iorga se împotriveşte şi cere darea afară din acest organism a „magistraților cu oarecare reputație", I. C. Filitti, Gh. Vrăbiescu şi I. Ionescu Dolj!

Parlamentul, instituția unde se dezbat proiectele de lege, se fac interpelări ori se depun moțiuni, nemai vorbind de discursuri nesfârşite şi nu totdeauna pline de miez, e pus sub lupă cu aceeaşi stăruință de Nicolae Iorga. Cu felul lui inimitabil de a defini lucrurile, el constată că „am trecut de la dezordinea antebelică la anarhia postbelică". Lucrurile se observă şi din felul

https://biblioteca-digitala.ro

cum funcționează Adunarea. S-a impus moda ședințelor de noapte, pe care le găsește „obositoare" și neproductive. În loc ca un partid să desemneze o singură persoană spre a-i exprima punctul de vedere, se îmbulzesc mai mulți deputați „nevorbiți", încât „părerile lor se bat cap la cap". Regula nescrisă, dar aplicată constant, remarcă mereu istoricul, este ca legislația unui guvern să fie înlăturată de succesori. Aceasta nu garantează continuitatea, ne discreditează în ochii opiniei publice internaționale și permite folosire la conducerea departamentelor a nespecialiștilor. Dacă, teoretic, se pot depune proiecte de lege din inițiativă parlamentară, practic ele zac cu lunile la biroul Adunării. Când se urnesc, începe sarabanda solicitării avizelor, deseori și de la autorități neimplicate. Iorga însuși e victima unui asemenea tratament cu următoarele proiecte: exproprierea caselor cu valoare de patrimoniu istoric lăsate în paragină de proprietari; înființarea de biblioteci populare în fiecare sat (așa cum bulgarii aveau încă dinainte de război); la fel, cercuri culturale. În fine, exproprierea unei proprietăți a contelui Teleki pentru salvarea unei biserici.

Să observăm că Iorga dorește totdeauna să aibă dreptate. Când președintele Adunării, Ștefan Cicio Pop, își exprimă nemulțumirea pentru felul deformat în care presa, cuprinsă de partizanat politic, relatează dezbaterile, Iorga declară senin, deși altădată el însuși formulase asemenea obiecții, „ziarele pot face ce vor! Presa e liberă, reprezintă bunul simț al națiunii!"

În structura actuală, Parlamentul nu era chiar pe placul lui Iorga. Odinioară, țăranii își alegeau mentorii dintre „oamenii buni și bătrâni". Azi, sufragiul universal înseamnă de fapt „liste de cluburi" iar deputații sunt „o pletoră de candidați la onoruri". Totuși, preferă un Parlament cu discursuri proaste decât conspirații în afară. Ca să dizolvi Adunarea legislativă ar trebui o revoluție. E visul „copiilor, al criminalilor și al inconștienților", asigură Iorga. Numai că după consumare, nimic nu iese cum s-a preconizat în timpul revoluției. Și el vine cu o propunere: un Parlament paralel cu cel actual, de tip corporatist, pe profesii, cu sfaturi consultative. Ideia fusese materializată în Italia de Mussolini, pe care Iorga îl admira pentru ordinea ce făcuse în Peninsulă. Dar istoricul nu e partizanul dictaturilor. Admiră doar, sectorial, unele realizări ale acestora. De pildă, șoselele trainice construite de Primo de Rivera în Spania. Apoi dictatura se justifică doar dacă se constată ineficacitatea tuturor legilor. La noi, dacă s-ar ajunge la așa ceva, previne el în 1930, ar însemna „pumnul, bățul și pușca".

https://biblioteca-digitala.ro

Deocamdată, la 8 iunie 1930, nu vede decât revenirea pe Tron a celui alungat pe nedrept în ianuarie 1926, la injoncțiunea atotputernicului ministru liberal Ionel Brătianu. Personal, atunci, se împotrivise hotărârii regale. Ba a fost chiar indignat când Brătianu a comparat gestul regelui Ferdinand din 1926 cu înfrângerea de sine din 1914, când a dispus alinierea României de partea Antantei, contra patriei de naştere.

Iorga se bucură nedisimulat de Restaurație şi urează tânărului monarh să-l egaleze pe unchiul său, regele Carol I. Dar, cu aplecarea dascălului (nu doar al regelui, cum şi fusese, ci al națiunii, cum se socotea), dă unele sfaturi: ca țara să funcționeze normal, trebuie „să i se lecuiască rănile", să fie satisfăcută opinia publică şi regele. Acesta să nu fie „cloroformizat" de partide. Dacă „puținele forțe reale nu se unesc", se va ajunge la guverne de partid, avertizează Iorga vizionar. Tot el are şi explicația: trebuie guverne de „proşti oneşti", fiindcă oricât s-ar sili, românul nu poate fi decât inteligent şi eludează legea. Aminteşte apoi spre dovadă pe Alexandru Callimachi, după intrarea în vigoare a legii învoielilor agricole. Acesta dăduse un anunț la Mica publicitate că oferea sfaturi pentru eludarea ei.

Aspectele concrete ale Restaurației le discută cu o dezinvoltură inegalabilă: Titlul micului principe Mihai, alugat de pe Tron de tatăl său, acela de Mare Voievod de Alba Iulia, i se pare „ridicol, de operetă". Din păcate fusese impus şi fără îndoială Iorga va fi văzut aici un prim semn al dictaturii carliste ce se configura cu repeziciune. Şi la lista civilă a Casei regale, adusă în discuția Parlamentului spre a fi votată, Iorga e în răspăr cu restul deputaților şi cu regele însuşi care de fapt făcuse împărțeala. Dar, admițând tacit inițiativa parlamentară a proiectului de lege, Iorga observă că soția regelui nu poate fi decât „Majestate" şi nu „Alteță regală", iar veniturile ei nu pot fi reduse la meschina sumă de şapte milioane de lei. Acelaşi lucru pentru regina Maria, ale cărei ample opere de binefacere se vedeau primejduite prin reducerea subvenției la 22 de milioane de lei.

Colaborarea de mai apoi cu regele Carol al II-lea îl va confrunta pe istoricul şi omul politic cu realitatea deseori descurajantă a dictaturii regale.

Şi în materie de politică externă Iorga are ocazia să-şi etaleze excepționalele cunoştințe istorice. Când se discută protocolul de aderare la pactul Briand-Kellogg, aminteşte influența reciprocă româno-rusă. Fireşte, spiritul de umanitate şi bunătate creştină al operelor lui Turgheniev, Tolstoi sau Dostoievschi a pătruns la noi, dar în acelaşi timp literatura şi cultura religioasă rusă se datorează lui Petru Movilă, începutul literaturii lor ştiințifice lui Nicolae Milescu, Academia lui Petru cel Mare lui Dimitrie Cantemir şi teatrul rusesc cult unui Herescu (devenit Hereaskov!) Dar Iorga

https://biblioteca-digitala.ro

constată că legăturile româno-ruse pot avea şi conotaţii nocive. Din fericire, dimensiunea lor plenară îi va rămâne necunoscută. E vorba de bolşevismul manifestat în anii '30 prin proliferarea foilor comuniste ori a propagandei agresive în Basarabia. „Studenţimea nouă", foaia de expresie bolşevică, insera, cum demască Iorga furios, apelul profesorului M.Ciobanu care cerea scutiri de taxe pentru studenţii săraci, căminele să fie administrate de studenţi, fără amestecul profesorilor, toţi studenţii să beneficieze de gratuitate la transportul cu trenul şi tramvaiul. În fine, studenţii să participe nestingheriţi la manifestările „maselor exploatate". Pentru moment, propaganda bolşevică în Basarabia se exprima doar în conferinţele exaltate ale învăţătoarei Kocibinskaia din Cetatea Albă, care predica arborarea apropiată a steagului roşu deasupra oraşului. Ministrul de Interne Ion Mihalache nu vede în ea decât „o tolstoiană halucinantă, capabilă de multe elucubraţiuni". Toţi localnicii erau împotriva ei şi aceasta deoarece pe malul Nistrului „erau cei mai anticomunişti români" căci văd mizeria morală şi materială a comunismului. Dar Iorga îşi pierde răbdarea şi cere ca Poliţia „să pună tunul!"

Nicolae Iorga este un politician neobişnuit şi lucrul se constată din mai multe manifestări ale sale: refuză compromisul, spune ce gândeşte fără disimulare şi are momente de inocenţă când consideră că evidenţa e suficientă spre a îndrepta răul.

În anii 1928-1930 mai răzbate un element cu valoare mnemotehnică din prezenţa lui în Parlament. Acum se pot stabili parcă mai limpede nişte permanenţe ale istoriei noastre. Probabil că faptul a devenit posibil şi din cauza succesiunii accelerate a unor evenimente, interne şi externe: instaurarea ţărăniştilor la conducerea ţării, criza economică mondială, cu reverberaţii în România, exprimate în dramatice curbe de sacrificiu şi împrumuturi externe care duc la o dependenţă paralizantă a economiei româneşti. Apoi revenirea în ţară şi autoproclamarea ca rege, prin înlăturarea fiului său minor, a lui Carol al II-lea.

Pe acest fundal ies în evidenţă politicianismul, cu infiltrarea lui în toate sectoarele vieţii şi înăbuşirea meritocraţiei („vine un om de partid, cu patru clase primare, şi ajunge rector al Universităţii. Ăla o să dea o sută de diplome pe zi şi societatea românească va fi în pagubă"); lupta pentru putere între partide îmbracă forme nemiloase care nu mai lasă loc funcţionării normale a guvernului, în speţă grija majoră pentru binele public. Politizarea instituţiilor se face concomitent cu deprofesionalizarea lor. Lipsa banilor e clamată de sus până jos şi se recurge, pe de parte la împrumuturi, pe de alta la deturnări neruşinate. Corupţia se cronicizează şi valorile morale evocate de Iorga - şi odată cu el sau după el, de mii de alţi români - rămân simple vorbe goale.

https://biblioteca-digitala.ro

E un tablou întunecat, inexplicabil, parcă nemeritat pentru un popor cu atâtea virtuți militare („noi, popor militar prin excelență"), spirituale („în anii 1890 s-a produs cea mai mare mișcare de originalitate a poporului român") și de îndurare („omul suferă, plătește și continuă de la un regim la altul, din an în an, opera care duce la destrămarea statului român").

La o analiză atentă, circumspectă a societății românești ies la iveală puzderie de lucruri bune, realizări notabile, fapte care însumate înseamnă progresul țării. Explicația? România s-a exprimat totdeauna eficient prin elite. Ele au fost motorul de propulsie, au asigurat echilibrul necesar ca spațiul românesc să aibă coeziune, să se dezvolte, să rămână ancorat la valorile europene.

Și exemplul cel mai la îndemână e chiar eroul volumului da față: profesorul Nicolae Iorga. Despre el la un moment dat spune deputatul I. Nicolau: „a educat tânăra generație..., e o personalitate strălucită, dar în același timp cu mari scăderi sufletești și mai ales mari scăderi de temperament, care l-au făcut impropriu politicii de partid. Pentru organizare, nu suferă colaborări practice. În clipe istorice de excepție a fost mandatarul întregii națiuni".

O latură excepțională a personalității sale este generozitatea. De multe ori anonimă, prin susținerea atâtor școli și școlari, așezăminte culturale ș.a. prodigalitatea savantului are beneficiari până în zile noastre. În februarie 1929, el donează statului biblioteca (cu rafturi dăruite de regele Ferdinand). Ulterior va fi adăpostită în clădirea oferită de stat și devenită Institutul de istorie universală Nicolae Iorga.

Oratoria parlamentară reținută aici poate forma prolegomenele următorului volum al seriei, căci vreme de mai bine de un an Nicolae Iorga s-a aflat la conducerea guvenului. Atunci dezvăluirile, criticile, recriminările sale au putut - sau nu - prinde corp; când, în sfârșit, buna credință, patriotismul și cinstea desăvârșită vor fi putut învinge politicianismul. *Qui vivra verra*, spune francezul încrezător.

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1928 – 1929
Adunarea Deputaților

Ședința din 1 noiembrie 1928

Despre participarea ardelenilor la viața politică și religioasă postbelică. *În replică cu Emil Dandea care vorbise pe marginea răspunsului la Mesajul Tronului.*

D-le Dandea, când am început noi să fim împreună, pe mine Regele Ferdinand m-a întrebat: pe cine să pun preşedinte al Consiliului? Pe un regățean sau pe un ardelean? Eu am rugat pe Regele Ferdinand să pună preşedinte al Consiliului pe un ardelean. *(aplauze prelungite pe băncile majorității).* Când s-a ales întâiul preşedinte al Camerii aci, cel dintâi preşedinte a fost d. Vaida Voevod, un ardelean. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Când a fost să alegem pe cel dintâi Mitropolit Primat[1], am luptat (*aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorității)* ca să se aleagă un ardelean, care apoi a fost ridicat la rangul de Patriarh. *(aplauze prelungite şi îndelung repetate).* Se dorea să fie un ardelean la Râmnicu Vâlcii. Nu ne-am opus de loc. Când a fost vorba să fie un Mitropolit al Ardealului, Mitropolit al Ardealului a fost un ardelean.

La Argeş, la mormintele Regelui Carol şi Regelui Ferdinand, a fost iarăşi pus un ardelean. (*aplauze prelungite pe băncile majorității).* La Roman, în moştenirea lui Melchisedec, episcop este un ardelean. La Cetatea Albă a lui Ştefan cel Mare, episcop este un ardelean. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorității).*

Iar noi, în zilele d-voastre grele, ne-am aşternut sub picioarele d-voastre, ca să ajungă Ardealul unde este astăzi. (*Aplauze furtunoase şi îndelung repetate pe băncile majorității! Ovațiuni).*

D. Emil Dandea: D-lor deputați, aplaud şi eu împreună cu d-voastre şi cu recunoştință cele spuse de ilustrul nostru savant, d. Nicolae Iorga. Acelaşi lucru l-am spus şi eu ieri, că în momentul unirii am văzut aceeaşi însufleţire şi la unii şi la ceilalți, şi-mi pare bine că d. Iorga a amintit de chestiunea aceasta că în Vechiul Regat sunt ațâți arhierei ardeleni.

D. N. Iorga: Dar ce este ardelean şi ce este regățean? De exemplu eu, care în casa mea am nevastă ardeleancă[2], eu n-am nici un fel de legătură cu Ardealul, şi Mihail Popovici[3], care, din student la Viena, a devenit bucureşteanul cel îmi bucureştean, este ardelean[4]! (*Mare ilaritate, aplauze furtunoase şi îndelung repetate pe băncile majorității.)*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Miron Cristea a fost ales Mitropolit primat la 31 decembrie 1919 iar la 5 februarie 1925 a devenit primul Patriarh al României.
2. Ecaterina Iorga, născută Bogdan, braşoveancă.
3. Mihai Popovici (1879-1966), doctor în Drept. Vicepreşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc. Ministru de Finanţe sau Justiţie în guverne ţărăniste, între 1927 şi 1933.
4. Emil Dandea observase, după intervenţia lui N.I., că alegerea de arhierei *şi* din Ardeal se făcuse din condescendenţă. N.I. a replicat: „De dragoste, nu de condescendenţă. De dragoste dovedită cu sânge". Şi E.D. a adăugat că şi-a vărsat sângele în armata română, pe câmpiile Tisei. N.I.: „Cu atât mai bine şi aş vrea ca oricare ţinteşte la stăpânirea ţării astăzi, să fi vărsat în zilele grele măcar o picătură de sânge sau o lacrimă".

Pe marginea răspunsului la Mesajul Tronului. Despre profilul politic al liberalilor şi al naţional ţărăniştilor:

(D. N. Iorga este primit cu aplauze prelungite de pe băncile majorităţii).

D-lor, vă rog să nu supăraţi pe nimeni prin aplauzele d-voastre (*ilaritate pe băncile majorităţii)*, pe nimeni din cei prezenţi şi, mai ales, pe cineva din cei absenţi, care nu sunt aceia care ocupă aici, care ocupau cândva băncile acestea din stânga, căci o politică românească se face şi cu oameni care nu se văd niciodată. Prin urmare, eu vă rog să nu supăraţi pe nimeni de pe banca ministerială care s-ar putea supăra, şi mai ales, să nu supăraţi oameni mai puternici decât banca ministerială, care nu se văd decât în anumite ocaziuni, care pe mine nu mă privesc.

Şi acum trebuie să vă spun că prima impresiune pe care am avut-o, venind aici, era că turbur o atmosferă de familie. D-voastre sunteţi între d-voastre, fiindcă deşi partidul d-lui dr. Lupu[1] este un colaborator, cu toate acestea, colaborarea este aşa de strânsă, încât un ochiu mai puţin atent poate să confunde, cu toate anumitele accidente electorale care s-au întâmplat acum în urmă, cu toate acestea cineva care se uită mai fugitiv, mai trecător, poate să se facă vinovat de o confuzie.

Însă, din cuvântarea d-lui Dandea, din partea de ieri, din partea de astăzi, din cuvântările unor reprezentanţi ai minorităţilor, am văzut totuşi că aici este vorba de un proces. Cine se duce la Geneva nu se duce numai pentru

https://biblioteca-digitala.ro

a vedea un lac, care într-adevăr este foarte frumos, o spun pentru aceia care n-au mers acolo, şi nişte munţi impunători deasupra lacului şi un aer vioi, foarte inspirator, ci se duc acolo pentru o pârâ, pentru a pârî ţara românească. Să-mi dea voie să spun: se pot pârî partidele în ţara românească, se poate pârî o parte din administraţia ţării româneşti; ţara românească întreagă nu este vinovată de păcatele unor anumite partide, ale unor anumite momente şi de păcatele unei anumite administraţiuni. Ţara românească nu se poate pârî. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Nu se poate pârî şi fiindcă este ţara d-voastre şi n-aveţi calitatea de a o pârî pentru un alt motiv. Cui nu-i place politicianismul românesc, n-avea decât să nu încheie pacte cu politicianismul românesc şi să tragă foloase de pe urma acestor pacte. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Un om politic onest este dator să facă una din două: sau rămâne în afară de politicianismul pe care-l atacă, sau, dacă s-a hrănit dintr-ânsul, să i se supuie, după ce s-a supus la anumite instincte, pe care le are toată lumea, dar unii le stăpânesc - să nu se supuie în acelaşi timp şi chemărilor demagogice. Ceea ce se cheamă a cânta dintr-un singur instrument, iar nu din două: din instrumentul de metal preţios şi cu sunete foarte armonioase al politicianismului din Bucureşti şi, în acelaşi timp, a cânta şi dintr-un alt instrument, instrumentul ceva mai frust, cu sunete mai brusce, care este al unor resentimente naţionale, care nu au rostul de a fi Fiindcă ceea ce s-a făcut acolo nu a făcut poporul românesc, a făcut-o judecata lui Dumnezeu. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.)*

Aceasta o spune cineva care, mai mult decât orice om în România, doreşte iubirea intre toţi aceia care cu acelaşi drept, sunt cetăţeni în România şi fiecare înseamnă mai mult sau mai puţin după ceea ce a dat patriei comune.

După ceea ce a dat patriei comune, cum? În conlucrare. Decât a pârî în străinătate ţara românească, după ce s-a folosit cineva de toate beneficiile politicianismului ei, este un lucru mai bun de făcut: a colabora cu noi pentru a îndrepta greşelile care se fac la noi. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Cine ar împiedica de acolo (*banca ministerială)*, face o greşeală; cine o refuză de acolo (*băncile naţionalităţilor)* face un păcat; şi în rândul întâi, face un păcat faţă de milioanele de oameni de ispravă care nu doresc în ţara românească numai decât ridicarea politică a unuia sau a altuia, ci doresc să poată lucra în linişte munca lor onestă. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi, fiindcă este vorba de această cerinţă a ţării, care nu este numai a naţionalităţilor, ci în ea se înfrăţeşte toată ţara, îmi place să spun de la început: se înşeală oricine crede că ţara românească cere înainte de toate o schimbare de oameni sau o schimbare de teorii. Ţara românească înţelege altceva: înţelege, înainte de toate, o schimbare în nota etică a oricărui guvern.

https://biblioteca-digitala.ro

(aplauze pe băncile majorității). Înțelege, înainte de toate, refacerea, nu prin mijlocul unei legalități de formă garantată de oameni inofensivi, ci înainte de toate, prin omenie de fond, garantată de oameni capabili. (*Aplauze pe băncile majorității).*

Când am venit aci, am mai avut încă o îndoială, pe care v-o mărturisesc. M-am întrebat, uitându-mă în tribunele acestea goale sau ocupate de tineret și de persoane care întâmplător sunt în București, m-am întrebat: Parlamentul mai este forul înaintea căruia să se aducă interesele noastre? Eu, drept să vă spun, n-am putut în conștiința mea să spun că Parlamentul este, așa cum a ajuns parlamentarismul român, acest for.

Spunea unul dintre d-nii deputați din dreapta, că până și în tren parlamentarismul începe a se bucură de o reputație mult mai slabă decât înainte și că nu se mai întâlnește la conductorii de tren, pentru d-nii deputați și senatori, acel respect care era odinioară. Acesta este un simptom. Ferească Dumnezeu să se generalizez față de orice autoritate! Căci aceasta ar fi o primejdie mare. De fapt, Parlamentul nu mai înseamnă ce însemnă odinioară: nu mai suntem înconjurați de opinia publică. Se va zice: dacă va veni alt Parlament?

Orice Parlament se va bucura exact de tot atâta trecere în opinia publică, atâta vreme cât alegerile se vor face, ori sub presiunea forței publice, care nu are să se amestece acolo, refuzând buletinele de vot, schimbând, cum se zice că s-a întâmplat cândva, o urnă sau alterând în orice fel, voința alegătorului. Dar iarăși, nici un Parlament nu va avea prestigiu, nici un Parlament nu se va înscrie în istorie, atâta vreme cât anumite voturi vor fi datorite minciunii, demagogiei și excrocheriei față de prejudecățile și interesele materiale ale alegătorilor. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Vin din liniștea mea, de acolo de la țară. Înaintea mea a trecut încă un act tragic al comediei electorale: pe de o parte, oricât s-ar tăgădui, s-au făcut înșelări electorale, sate s-au îmbolnăvit în ajun, boli speciale pentru alegeri au intervenit, bănuiții nu au ajuns până la biroul de vot. În această privință, nu este nici o îndoială, nimeni nu o poate tăgădui pe baza acelor informații oficiale care vin de la comandanții de jandarmi sau organizatorii forțelor liberale din județ. Acesta este adevărul.

Dar, în același timp, am văzut și altceva: am văzut automobile care nu aveau nimic rural într-însele. Eu sunt urban, aș zice, și nu am cu ce plăti automobile de o astfel de circulație. Mister! Vine întâi automobilul mic cu cavalerii liberali, electorali care prind primarii pe câmp și îi suie în automobil în calitate de prizonieri, și nu aveți autoritatea morală, fiindcă dincolo era falsificația, nu aveți autoritatea morală trebuitoare pentru a pedepsi în 24 de ore pe oricine atentează la prestigiul autorității publice (*aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

Iar după automobilul din față, vine automobilul din dos, cu frații alegători țărani de o talie foarte impunătoare și care nu stăteau cu mâinile în buzunar. Ei bine, atâta vreme cât se poate alege cineva cu concursul d-lui jandarm sau al fratelui bătăuș, atâta vreme nici un Parlament nu va avea autoritate, măcar autoritatea de care se bucurau odinioară Parlamentele boierești, nobilele, frumoasele, cavalerestile Parlamente boierești, care erau un spectacol înălțător în ce privește bunele moravuri, respectul față de adversari, cultul cuvântului ales, pus în serviciul unei idei înalte. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Nu veți avea, cât vor dura aceste moravuri, nu veți avea Parlament. Mă întreb un lucru: Coroana[2], înaintea căreia, așa cum este reprezentată astăzi, cu ochii înlăcrămați se închină orice român, se închină înaintea acelui copil care poartă în viitorul lui speranțele poporului românesc *(aplauze prelungite)*; se închină înaintea acelei femei a tuturor suferințelor, care stă modestă lângă dânsul și-l pregătește pentru soarta țării. *(aplauze prelungite).* Acolo este un copil și o femeie, sunt trei regenți, dintre care unul este un prinț tânăr, cu cele mai bune intenții, dar un prinț tânăr care se inițiază la viața publică. De altă parte, doi oameni dintre noi, care ieri erau în mijlocul nostru și e totuși o greutate de a căpăta autoritate de pe o zi pe alta sub atâtea presiuni, sub atâtea amenințări cu șoapte, venind din culoare obscure, de o parte și de altă parte, urlete ridicându-se din stradă.

Deci Coroana, copilul, regența, care își câștigă cu greu, în această atmosferă, autoritatea care i se cuvine și pe care o merită, și un Parlament în care țara, date fiind condițiile în care dreapta și stânga au ajuns aici, nu mai are încredere.

Pe ce ne sprijinim? Pe o administrație șovăitoare, care desigur că nu este partea cea mai bună din viața poporului românesc.

E această admirabilă armată, da, ne răzimăm pe dânsa; dar nu se poate sprijini o țară numai pe armată. Și atunci trebuie să recâștigăm Parlamentului prestigiul care i se cuvine. Cum? Vom vedea mai departe, dar trebuie să-l recâștigăm. Și acesta este un lucru esențial, este un fapt de căpetenie al vieții publice. Trebuie să-l ridicăm din nou, de unde este, acolo unde a putut să fie odinioară și trebuie să fie și mai mult în viitor.

Așa cum este acest Parlament, eu nu l-aș fi părăsit, ferească Dumnezeu, nu l-aș fi părăsit nici din calcul politic, dacă m-aș fi gândit la calculul politic.

Așa cum e Parlamentul, aici se poate aduce o dovadă, pe care nu o poți aduce aiurea. Aiurea te întâlnești cu mulțimile, pe care le poți măguli în speranțe pe care nu ești în stare a le realiza. Acolo nu te folosești de meritul d-tale, acolo te folosești de meritul unui partid îmbătrânit și unui guvern învechit. Și acolo nu ai cu cine te compara. Dar țara are nevoie, înainte de

https://biblioteca-digitala.ro

toate, de oameni capabili de a se compara cu oricine, în ceea ce priveşte trecutul lor, în ceea ce priveşte valoarea lor, în ceea ce priveşte ceea ce pot da României. Aci se face alegerea între oameni şi, fiindcă viitorul trebuie să fie al oamenilor, cine are curajul şi simţul răspunderii trebuie să vină aci. Nemulţumirile trebuiesc aduse aci. Aici se poate discuta în linişte şi nu în atmosfera înăbuşitoare a unei reuniuni publice în care chemi pe unii şi vin şi alţii şi nu ştii niciodată cum simt toţi acei care au venit, nu ştii cine i-a trimes şi nu ştii de ce i-a trimes. Se poate să-i fi trimes pentru lucruri care mai târziu să fie, chiar pentru acel care i-a chemat la întrunire, un motiv de teribilă mustrare de cuget.

Ce era în Ungaria odinioară? Odinioară era foarte popular contele Karolyi[3]. Foarte popular, şi a fost ridicat de voinţa mulţimii. Şi a fost un moment când era foarte mândru contele Karolyi că a înlăturat oligarhia maghiară. Dar a doua zi a trebuit să vină armata străină în capitala Ungariei ca să restabilească aceea ce stricase iluzia unui om de treabă, care nu-şi dădea seama ce teribilă unealtă este voinţa poporului, care astăzi poate să fie o scară de ridicare, iar mâine un mai cumplit tiran decât oricare alt tiran în viaţa politică *(aplauze)*.

De ce nu aş spune-o: eu, care am trecut prin nouă Parlamente, în care Parlamente eu niciodată nu reprezentam guvernul, reprezentam de multe ori un om singuratic. Într-un rând, mai aveam un tovarăş, dar nu doresc nimănui tovarăşul pe care l-am avut eu, acum câţiva ani de zile[4] *(ilaritate)*. Pe urmă, într-adevăr, au fost mai mulţi dar niciodată nu aş putea zice că prin numărul acelora ce mă înconjurau am putut să câştig atenţia şi adesea ori simpatia unor oameni cu interese politice cu totul deosebite de ale mele.

Dar, vedeţi d-voastre, în Parlament avem ocazia de a ne cunoaşte. Este un lucru foarte sigur, că nimeni dintre noi nu este atât de bun cum îi place lui să creadă; dar sunt foarte sigur că nu este nimeni atât de rău cum îl înfăţişează, sub influenţa unor anumite interese, oamenii care sunt legaţi de acele interese. Este o parte covârşitoare bună în noi. Da, în primul rând, fiindcă suntem oameni; în al doilea rând, fiindcă suntem oamenii acestui atât de bun popor. Şi, a veni în Parlament, este să ai ocazia să te lămureşti asupra anumitelor lucruri pe care dacă nu le afli direct de aici, la alţii indirect din afară le afli cu toate calomniile şi cu toate imaginaţiile înspăimântătoare, pe care mahalaua politică, reprezentată, foarte adeseori, printr-o anumită presă, pe care mahalaua aceasta politică le trimete în dreapta şi în stânga. Nu! Procesele noastre să le judecăm în Parlamentul acesta rău, fiindcă nu avem unul mai bun şi fiindcă, decât orice Parlament cât de rău, mai rea este adunarea acea anonimă în care fierb pasiunile a căror origine nu o cunoaştem şi a căror ultimă ţintă te-ar înspăimânta dacă ai cunoaşte-o *(aplauze)*.

https://biblioteca-digitala.ro

După toate acestea, să-mi dați voie să reflectez la cuprinsul răspunsului la Mesagiu care ni se înfățișează și să recunosc un lucru, pe care, de la citirea celor dintâi rânduri dulcege din acest certificat de bună purtare, fiecare dintre d-voastre l-a recunoscut.

D-voastră trăiți într-o atmosferă de un optimism extraordinar. Cel puțin atâta vreme cât este vorba de un act scris, cum este răspunsul la Mesagiu. Ce este pe urmă, la adunarea majorităților, sau în sala pașilor pierduți, sau în conversațiunile d-voastră din județe, mi se pare că este de altă natură, dar în public, d-voastră afișați un optimism admirabil, eroic, și președintele Consiliului[5] însuși este un adevărat tip de optimist, de optimist pe care nimeni și nimic nu-l poate birui. Și să-mi dați voie să găsesc în acest optimism, pe care voi încerca să-l caracterizez - și veți recunoaște că am dreptate - origina a foarte multor greșeli ale Partidului Liberal, pentru ca să trec pe urmă la partea cealaltă, și cred că voi găsi exact aceiași stare de spirit, aceleași iluzii mânând altă forță politică, pentru ca și aceastălaltă forță politică să ajungă la același rezultat.

Domnilor, unul din caracterele foarte simpatice, odinioară, dar cu primejdii pe urmă, ale Partidului Liberal, a fost acela - sub influența ideilor polone ale lui Towianski și Mickiewicz[6], de la 1848 - de a-și atribui o misiune. Știți d-voastră cine erau șefii Partidului Liberal după 1848: o mână de tineri cu ceva bani, cine știe cu ce greutate strânși și trimiși în străinătate. Pe degete îi putem numără: de la Rosetti, frații Brătieni, Bălcescu și până la cel din urma reprezentant al emigraților. Din ce trăiau oamenii aceștia? Își aduceau aminte de casă, de rudele lor, de interesele lor. Nicolae Bălcescu a venit într-un rând - și aceasta se știe numai de acum în urmă - până la malul Dunării, unde îl aștepta mama lui, și agenții lui Vodă Știrbey au înlăturat luntrea care ducea pe fiu către mama sa. Ce i-a ținut pe oamenii aceștia, săraci, fără sprijin, care nu puteau să ghicească războiul lui Napoleon al III-lea împotriva Rusiei și nu puteau să-și închipuie că peste câtăva vreme va veni stăpânirea lor de unsprezece ani de zile, ca să realizeze lucruri mari în trecutul nostru? Oamenii aceștia, care nu se cunoșteau bine, care nu se înțelegeau - erau munteni, moldoveni foarte puțini, ai lui Eliad erau de o parte, ai Brătienilor de altă parte și se acopereau între dânșii de calomnii, iar calomniile acestea se înfășurau și în insulte. Ce i-a ținut pe toți oamenii aceștia împreună? Această romantică, mistică credință, că viitorul României se face prin ei și numai prin ei. Fericită iluzie! Asta i-a ținut pe ei împreună. Asta le-a dat puteri, care altfel ar fi dispărut; asta a permis să se alcătuiască viața liberă a poporului românesc. Dar în această credință de tinerețe era pentru viitor și o foarte mare primejdie. S-a făcut Unirea, și prin alții decât cei de la 1848, decât refugiații.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai era oare vorba de o mână de oameni, de studenți înfruptați cu câte ceva din străinătate? Mai era vorba de un grup de mazzinieni care țineau în buzunar steagul roşu şi erau republicani? S-a întemeiat cu silințele unei societăți întregi un stat. Dar ei au păstrat aceiaşi iluzie, că țara românească poate fi guvernată numai de ei sub şeful pe care l-au ales ei după dogmele invariabile de la 1848. A fost o fericire pentru Partidul Liberal că, în mijlocul îndărătniciei acestei iluzii, s-a ridicat un om superior în cunoaşterea realităților, un om care a lăsat fii, dar n-a lăsat urmaşi care să înțeleagă ce a înțeles el: că fiecare vreme stă cu ochii deschişi asupra realităților ei şi că nici o vreme nu se poate cârmui nici după amintirile de ieri, pe care trebuie să le uiți, nici după iluziile de mâine, pe care nu poți să le prevezi în îndeplinirea lor. Omul acesta a fost Ion Brătianu. Şi nu odată, în această Cameră, în lunga mea viață politică, am avut prilejul să spun ce a dorit țara românească lui Ion Brătianu. De ce? Pentru că nu a fost un om de coterii; înconjurat de casnicii lui, excluzând colaborări fără de care nu se poate întemeia o țară. A guvernat cu toți. A guvernat cu boieri, ca Dimitrie Ghica, a guvernat cu junimişti de şcoală germană, Carp, Maiorescu, foarte multă vreme. N-a fost o bunăvoință, nu care să se ofere, pentru că nimeni când e slab nu se oferă celui tare, dar n-a fost bunăvoință pe care să n-o roage, să n-o aducă şi cu sila în serviciul statului român, care trebuia consolidat *(aplauze prelungite pe băncile majorității)*.

Exemplul marelui Brătianu a fost din nenorocire pierdut. Ați avut în Partidul Liberal o regență. Regența lui Dimitrie Sturdza. Excelent om, fără dânsul nu am avea Academia Română. Om de o onorabilitate absolută, de o înalta cultură, de o intransigență fără pereche, dar om cu vederi înguste, cu orizont îngust, care a luat din nou teoria aceasta: că România nu se poate cârmui decât de către un partid cu oameni de partid şi cu tradițiune de partid.

Dar încolo ce să se adauge? Ați adăugit, ce? Ați adăugit fugarii de oriunde. Fugarii care au venit cu ruşinea steagului lor înfăşurat pentru avantaje materiale. Am avut un partid radical. L-ați adus pe Panu[7]: l-ați aşezat pe băncile acelea.

Numai cine a apucat - sunt puțini aici care au apucat pe Panu pe aceste bănci - ştiu tristul spectacol al acestei energii încătuşate şi al acestei popularități compromise.

Era un partid socialist! în loc să-l cumințiți, l-ați sedus. L-ați corupt. L-ați distrus. Ați întrebuințat romantismul ambițios al lui Vasile Morțun[8], din care ați făcut un ministru fără influență şi cel mai lipsit de autoritate din câți preşedinți a avut vreodată Camera.

Ați luat pe d. Ion Nădejde[9], pe care-l poate vedea cineva ori când prin culoarele tribunalului, advocat sărac. Un om în care clasele populare şi-au pus

https://biblioteca-digitala.ro

speranțe. Ați făcut dintr-insul un gazetar, iar din gazetăria aceia, l-ați aruncat la vechituri. În țara aceasta se mișca ceva; ceva se îndreptă către viitor. Din acel ceva, ați cules numai ceea ce se putea prinde cu arcanul corupției. S-au făgăduit lucruri mari: s-au mai redus dintr-insele până ce o biată zdreanță umană s-a gătit acolo într-un colț, ruşinată ea însăşi când se gândea la ce a fost şi la ceea ce a ajuns să fie. Continuă ideea aceasta de mesianism de partid. Aceasta este nenorocirea d-voastră, ideea această mistică a unui partid binecuvântat de Dumnezeu, s-a coborât limba de foc drept deasupra creştetului şefilor lui. El este şi numai el este. Ceilalți guvernează când vrea el, cum vrea el; îndată ce displace, se înlătură.

Dar a venit un moment în care au ieşit dintr-o țară şi am intrat în altă țară. Am ieşit din țara cea mică, admirabilă, sub toate raporturile - mie îmi pare rău că nu o ştiu mulți dintre ardeleni. Ardelenii care sunt aici şi mai ales din ardelenii care nu sunt aici şi cărora nu le port nici un necaz, pentru că nu înțeleg lucrurile cum eu le înțeleg. Eu le înțeleg, ştiți de ce? Fiindcă le-am cunoscut; fiindcă le-am făcut în parte şi fiindcă am suferit pentru dânsele. Iar dumnealor nu înțeleg Vechiul Regat, fiindcă nu l-au cunoscut, fiindcă nu au lucrat cu dânsul, fiindcă n-au suferit de suferințele lui (*aplauze pe băncile majorității.)* Şi această țară admirabilă, care şi-a trimis copiii în foc, într-un război care ştia foarte bine că-l pierde - aceasta nu era o campanie în Bulgaria, era prăpădul lumii, era catastrofa apocaliptică. Am intrat fără arme, fără pregătire, fără conducere, cu un şef de Stat Major, care Dumnezeu să-l ierte, s-a împuşcat, şi cu un altul, care Dumnezeu să-l ierte, nu s-a împuşcat[10] *(ilaritate).*

Va să zică, am intrat în război cu aceste mijloace. Se ştia că mergem la moarte sau la nenorocire, şi am mers. Dacă m-ați întreba: de ce am mers? Ca să întindem hotarele? Când ne-a poftit în Bulgaria, n-am vrut să mergem - poate acolo era soluția, ziceau unii - eu nu cred; ne-au căzut bulgarii de jos în sus, fiindcă am mers în Ardeal; ne-ar fi căzut ceilalți de sus în jos, dacă mergeam în Bulgaria. Dar să fi ştiut că am culege nu ştiu ce, în Bulgaria n-am fi mers. N-am mers nici în Basarabia, când ne pofteau alții - frumoasă țară, dumnezeiască, minunea lui Dumnezeu, am văzut-o acum în urmă. Să plângem asupra suferințelor ei, dar să nu ne închipuim că există un guvern cât de rău, care să poată face un iad omenesc din acest admirabil paradis. N-am mers, nu am vrut să mergem în Basarabia. Ne-am înăbuşit durerea noastră, nu am vrut: era o nebunie a noastră după Ardeal.

Trebuia să-l audă cineva pe Nicolae Filipescu, de la tribună, strigând patima unei țări întregi pentru Ardeal, pentru Ardealul pe care, trebuie să-l spun şi pentru cei care sunt aci, dar mai ales pentru cei care nu sunt aci, pentru care până la sfârşit noi ne-am întrebat dacă-l vom avea. Aceasta era

https://biblioteca-digitala.ro

îndoiala. Siguranța era că trebuie să ne jertfim pentru dânsul. *(aplauze furtunoase și îndelung repetate)*. Ne-am dus. După ce ne-a încercat, Dumnezeu ne-a răsplătit ca după Scripturi. Era o țară nouă; bătea un vânt proaspăt; era ca după zăpezile cele mari, când toată viața din pământ sufla în fața noastră. Au înțeles toți ceilalți, mulți dintre dv. nu au înțeles.

Eu am așteptat, vă spun, am așteptat atunci, în 1918, decemvrie, intrarea Regelui Ferdinand, intrarea Reginei, căreia îi datoram atâta, intrarea armatei românești în București. Am așteptat: vine viața cea nouă! V-o mărturisesc, nu era unul dintre noi care, dacă ar fi venit un cuvânt frățesc drept la inima noastră, ar fi refuzat în momentul acela colaborarea națională cu care puteam întemeia încă de atunci, nu o țară de speculă a tuturor aventurierilor și o țară de rătăcire a tuturor nechemaților, ci marea țară pe care și astăzi suntem în stare să o dăm. *(Aplauze pe băncile majorității)*.

Ce s-a făcut atunci? Doi, trei ardeleni, băgați în ministere, la mine acasă m-au întrebat, cum se zice pe franțuzește - se înțelege foarte bine, nu aveau educație franceză - cum se zice cutare lucru pe care trebuiau să-l introducă într-un memoriu către Puteri. Mă întrebau lucruri elementare, mă răsplăteau în schimb cu automobilele pe care le aveau la dispoziție, de care erau foarte mândri și pe care eu nu le aveam. Aveam nevoie pentru un caz de boală, un necaz, un copil bolnav, pentru umilele mele funcțiuni de traducător și de sfătuitor aveam automobil. Au intrat câțiva ardeleni...

Când a fost vorba de oamenii din Vechiul Regat, repet și pentru dv. printre care câțiva n-ați fost în altă Cameră, unde am spus-o: nu am primit, adică nu am primit; nu m-am învrednicit a primi, ci a primit răposatul Mârzescu o telegramă a răposatului Ionel Brătianu, prin care se spunea cine va fi prefect de poliție la Iași și adăuga: „Du-te la Iorga și propune-i un minister fără portofoliu". Nu m-a născut mama între cerșetori, pentru ca o astfel de ofertă să nu o înlătur cu toată jignirea unui suflet care suferise pentru țară și crezuse în mărirea ei.

Și când mai târziu, după câțiva ani, s-a putut face un minister, după căderea generalului Averescu, am asistat eu, în casa mea, la târguieli pe care nu le voi uita nici odată; era și părintele d-tale *(arata către domnul deputat Ata Constantinescu)*, era și domnul Știrbey, dacă vă face plăcere, acolo în casă la mine; și a venit și răposatul președinte al Consiliului. S-a discutat cu privire la trei mandate de senatori mai mult sau mai puțin și nu s-au putut căpăta; nici unii nici alții n-au vrut să lase cele trei mandate de senatori în Ardeal. Răposatul Ion Brătianu a venit cu supărare, - singura supărare care am avut-o eu în viața mea cu dânsul, pentru care am avut foarte multă simpatie adevărată, când eram tineri amândoi, aceasta o știu cei care cunosc puțin din trecutul meu, și mi-a spus; „De ce nu vii d-ta cu mine contra ardelenilor și de ce preferi să rămâi cu ardelenii contra mea?" - „Fiindcă eu

https://biblioteca-digitala.ro

am cuvântul, acest cuvânt l-am dat şi nu voi intra în nici o formaţiune fără ardeleni". Cu părintele d-tale am discutat, d-le Constantinescu, în ceea ce priveşte numărul oamenilor mei, care ar fi să intre în minister şi am refuzat să vând ardelenii; nu le-am cerut niciodată să nu mă vândă pe mine *(ilaritate)*. Dar am refuzat să vând ardelenii şi să merg cu Ionel Brătianu.

S-a constituit, în contra voinţei Regelui Ferdinand, atunci când era un ceas când se putea face concentrarea naţională, pentru acelaşi materialism, trei locuri de senatori în Ardeal, s-a constituit din nou un minister, minister de partid. S-au creat iar şanţuri şi s-a spus: până aici este dreptul care dă guvernul, dincolo nu este nici un fel de drept. Misiune mesianică! Iluziunea aceasta a singurului partid, a unui singur om care trebuie să guverneze după principii învechite, după metodele care nu sunt de astăzi, iluziunea aceasta s-a păstrat. S-a mers mai departe. De câte ori a fost cu putinţă să se facă legătură, legătura aceasta s-a refuzat; nu din răutate, nu din neînţelegere - sunt şi oameni buni, sunt şi oameni inteligenţi - dar din cauza acestui păcat, a acestei iluziuni misterioase, că sunt unii oameni altfel decât alţii, că sunt unele metode altfel decât alte metode, că sunt unele drepturi mai presus decât oricare alt drept.

Am făcut procesul d-voastre şi vă rog să vă amintiţi că, ieri încă, în ce împrejurări aţi venit la guvern: înlăturarea unui preşedinte de Consiliu fără demisiune: ministrul Palatului, mergând la dânsul şi ameninţându-l că este demisionat şi întrebându-l dacă are datoria de a prezenta o demisiune[11]; improvizarea unui guvern care a fost o uimire. Dar cine poate să aibă ceva în contra nepotului lui Vodă Ştirbey? Numai că politica este un lucru care se face de oameni care îndrăznesc, de oameni care suferă şi cine n-a riscat nimic, şi cine n-a suferit nimic, acela nu are dreptul de a da în lături oameni a căror viaţă întreagă a fost o muncă şi o suferinţă în acest domeniu al politicii. Şi după ce a văzut d. Ştirbey - îmi închipui că pentru o viaţa întreagă - după ce a văzut că aşa ceva nu se poate, că nu se poate strânge în jurul unui fir de nisip viitorul, blocul de piatră al unei guvernări, aţi venit d-voastre şi din întâiul moment, după cum spuneam şi în sesiunea trecută, din întâiul moment aţi fost încovoiaţi de răspunderea, de păcatul împrejurărilor în care aţi ajuns la guvern. Se deschid ochii acum? Să dea Dumnezeu! Să dea Dumnezeu! Doresc să se deschidă ochii oricui dispune de un mare partid şi să-şi dea seama că vremea concentrărilor sincere şi drepte pentru a sprijini Coroana şi pentru a învăţa politică mulţimea, care încă n-o ştie, că vremea aceasta a venit. Nu suntem slugile copiilor noştri neînţelegători, ci suntem învăţătura copiilor noştri, mulţimilor chemate la viaţa politică, învăţătorii lor către respect, către dreptate, către naţionalismul adevărat, nu alături de trădătorii uitaţi pe câmpul de execuţie *(aprobări, aplauze pe băncile majorităţii)* ca să le dea apoi lecţiuni de patriotism.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum să-mi dați voie să observ și de partea cealaltă, același mesianism, același spirit al omului providențial, aceeași credință că prin nu știu ce miracol al Duhului Sfânt, este cineva care a avut chemarea pe care nimeni altul n-o poate îndeplini.

Când au venit ardelenii în viața politică a României - Partidul Național - n-a fost om mai bucuros ca mine de venirea lor. Drept să vă spun, am avut o iluziune. Să nu vă supărați acei câțiva ardeleni care sunteți aici, dacă voi spune că împrejurările au dovedit că m-am înșelat. Am cunoscut câțiva dintre șefii d-voastre și am crezut că va fi ca o fereastră deschisă asupra aerului curat, că s-au sfârșit ambițiile și intrigile celor de aici, care merg de dimineață până seară în automobil, în trăsură sau pe propriile lor picioare, pentru a înnoda și deznoda, pentru a pregăti și unelti, că toate lucrurile acestea s-au isprăvit, că vin oameni franci, eroici pe al căror cuvânt te poți sprijini și că noi vom ajunge să fim recunoscători acestei educațiuni naționale, venită din Ardeal.

Nu reneg nimic din articolele scrise în 1919; dovadă că acum câțiva ani, când eram în străinătate, le-am retipărit. Ziceam: acum ce-și închipuie partizanii vechilor formațiuni din Vechiul Regat? Își închipuie oare că va fi și de acum înainte cum a fost până acum? Dar, iată, toată lumea aceasta, toată armata aceasta de reprezentanți de ideal, toți aceștia purtători mândri de steag, intră in cetatea noastră. Toate miazmele se vor înlătura, înfrățiri se vor căută pretutindeni; să se descopere omul la opera care este de făcut! Ne-am încrezut lor, ne-am așteptat să vie alături de ce puteam noi avea, nu în condicile scrise, ci în inima acestei țări. Se pot înscrie oamenii pe condici, numai cât înscrierea oamenilor pe condici însemnează abonament pentru anumite onoruri și anumite situațiuni, adică o piedică atunci când vei ajunge la guvern, iar cine își închipuie că înscrierea aceasta pe liste înseamnă altceva, acela se înșeală fundamental în ce privește mersul adevărat al politicii.

I-am așteptat și am fost dintre aceia care cu stâlpări am ieșit în calea Partidului Național din Ardeal.

Dar Partidul Național din Ardeal trebuia să-și dea seama de un lucru: cum noi de aci trebuie să înțelegem că este o țară nouă pe care trebuie să o facem împreună cu toții, tot așa trebuia ca ei să-și dea seama că aci este o țară veche plină de experiență, plină de învățături, plină de înțelepciune, mâncată de nevoi și învățată de suferințe, că aci este o țară obișnuită a guverna și că ceea ce trebuia să facă ardelenii, era să se ducă la cel mai curat loc din țara românească, pentru a lega întâi legătura cu idealiștii cei mai curați și a doua zi împreună cu aceștia să întindă mâna tuturor acelora care voiau să se înnoiască pentru vremurile cele noi.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce admirabil program! Şi pentru acest program am dat tot ce am dat, în această speranţă am pus în fruntea României oamenii Ardealului.

Am fost unul dintre aceia care au colaborat la această operă. Nu-mi pare rău nici acum. Cine nu vede înţelepciunea preotului, acel fiu de ţăran care a ajuns în locul cel mai înalt ai ţării, cine nu-i aude cuvântul cald mergând la inimile mulţimii! Fericit cine a fost cu ei la Constanţa, unde păcat că orice român care a putut să meargă nu a mers. Nu ştiu care a plâns mai mult, dar ştiu că la trecerea veteranilor, la fâlfâirea vechilor steaguri, la mişcarea mulţimilor acestora de toate naţiunile strigând: Trăiască România! la desfăşurarea uneia din cele mai frumoase armate din lume, nu a fost ochi care să rămână uscat. În schimb când am întrebat - daţi-mi voie, nu îmi place să vorbesc de aceia care nu sunt de faţă, însă fiindcă nu fac proces personal şi nu sunt eu vinovat dacă ei sunt aci sau nu, sunt totuşi silit din când în când să citez un nume, rămânând liber acela care a fost citat să spună: nu, d-ta te-ai înşelat. S-a spus chiar azi dimineaţă de foaia naţional-ţărănistă că sunt un om cu puţină inteligenţă, cum se ştie de toată lumea aci şi aiurea *(ilaritate pe băncile majorităţii)*, dar că am oarecare memorie. Să mi se dea voie să uzez de această memorie, lăsând toată inteligenţa capacităţii lor.

Cum vă zic, chiar la început, am întrebat pe d. Maniu, să nu se supere d. Maniu şi dacă memoria mea mă înşeală, inteligenţa dumnealui să mă îndrepte, l-am întrebat: ce vrei dumneata să faci? - Eu vreau să fac un partid regnicolar. Dar acest partid regnicolar ce este? Eu sunt un om concret, istoric, nu sunt teoretician de drept. Nefiind inteligent, nu înţeleg multă teorie: dar lucrurile acestea practice le cunosc, am zis... Ce este acela regnicolar? Adică îţi închipui d-ta că o să vină Ion Brătianu şi o să vin eu şi alţii să ne înscriem în regnicolarul dumitale? *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi atunci n-am primit nici un răspuns. Ceea ce însemnă că într-adevăr, noi trebuia să ne înscriem în regnicolar *(ilaritate).*

Ion Brătianu a murit fără să se înscrie în regnicolar: eu voi muri la ceasul meu, dar vă asigur că în regnicolar nu mă înscriu cu nici un preţ. *(Aplauze, mare ilaritate).*

De unde vine însă regnicolarul? Eu sunt istoric, care am obiceiul să mă întreb întotdeauna de unde vine ceva, şi acei care sunt elevii mei şi trec examenele înaintea mea ştiu că la mine nu trece cineva cu cunoştinţe, ci îi opresc imediat ca să văd: dar asta de unde vine?

M-am întrebat de unde vine regnicolarul? Iată de unde vine. Cum egoismul de partid al d-lor miniştri şi al d-voastre care îi distruge şi vă distruge, şi v-a răpit popularitatea, cum acesta a venit dintr-o mare iluzie nobilă, tot aşa şi acest mesianiam a venit dintr-o mare iluzie nobilă. Da, în adevăr, pe baza ideilor de la 1848, a proclamaţiei din Câmpia Libertăţii, unde

https://biblioteca-digitala.ro

erau miile acelea de țărani, care au înțeles altceva decât teoria lui Bărnuțiu, au înțeles strigătul nevoilor lor, care s-a desfăcut de pe buzele neuitatului tribun de la 1848, în zilele acelea era nevoie, în adevăr, de un partid sprijinit pe aceste idei și reprezentând acest ideal, unul singur.

Dar, n-a fost vorba de o colaborație. Ce colaborație voiți d-voastre în Ardeal?

Rănile trecutului nu e bine să le zgândărim, și cred că înaintașul meu la cuvânt a făcut rău că a vorbit de lucruri de la 1712[12]: multe prostii s-au spus la 1712 de alții contra noastră, multe prostii am făcut noi la 1712, ba și la 1812 și 1848. Sunt vechi păcate care trebuiesc acoperite cu țărna întinsă asupra tuturor mormintelor acelora care au păcătuit, pentru ca niciodată, nimeni să nu mai păcătuiască așa ca dânșii.

Dar zic, în Ardealul acesta, ce partid voiați d-voastre să se formeze? Ce, era să se creeze o situație așa de ridicul de tragică cum a fost cea din Bucovina: trei sute de mii de oameni care aveau doi șefi: era răposatul Flondor de o parte și răposatul Aurel Onciul de altă parte. Se împroșcau între dânșii, o ură cumplită între frați: unul lua preoții, altul lua învățătorii, unul da cu învățătorii în capul preoților, celălalt dădea cu burțile popilor în capul învățătorilor *(ilaritate)*.

Acest lucru, din fericire, ardelenii nu l-au făcut. A fost un mare și nobil partid. Dar, să-mi dați voie, de câte ori aud pe conducătorii Partidului Național Țărănesc, care nu poate fi, o mai spun încă odată, național, dacă este țărănesc căci nu poți să refuzi pe nici un fel de țăran într-un partid internațional și nu poate, în același timp, să fie țărănesc, dacă este național și se întâmplă ca la Alba Iulia: nu-i respingi pe neromâni și ei vin cu alte steaguri și spun alte lucruri, iar de aici se produc lucruri eminamente regretabile, amestecându-se în viața Partidului Național oameni care au dreptul să se mențină la locul lor, cu șefii lor, iar nu într-un Partid Național Românesc, de câte ori aud pe șefii de astăzi ai Partidului Național Țărănesc că încep a socoti de la 1848, eu rămân uimit.

Bine, cu vechiul Partid Național din Ardeal, cu acela s-a isprăvit la 1918, cum ar fi fost bine ca toate vechile partide din România să se fi isprăvit înaintea gloriosului mormânt al martirilor, care au întemeiat România unită.

Ar fi fost bine să se isprăvească cu trecutul, fără insulte față de acest trecut, îngenunchind înaintea meritelor lui, dar scuturându-i pe urmă praful de pe încălțăminte și zicând: este drumul celălalt nu cu fața către strămoși, ci cu fața către viitorul copiilor noștri trebuie să mergem de acum înainte. Dar nu, iluzia aceasta a mesianismului continuă, de aici partidul regnicolar, ideea aceasta că în Ardeal toți sunt curați, că în Ardeal toți sunt cinstiți, că în Ardeal toți sunt occidentali, că în Ardeal toți sunt capabili, că în Vechiul Regat, noi

https://biblioteca-digitala.ro

toți suntem înapoiați, toți suntem orientali, toți suntem greci, toți suntem fanarioți, toți suntem prăpădenia şi batjocura pământului şi că, prin urmare, este de îndeplinit aci un fel de misiune de salvare.

Dar nu este nici o misiune de salvare de îndeplinit în Vechiul Regat *(aplauze)*.Vechiul Regat este o țară cinstită şi robusta, capabilă de tot binele. Nu cu câteva fleacuri, care se plimbă toată ziua pe calea Victoriei, nu cu câțiva îmbogățiți de război, nu cu elementele unei boierimi, care din nenorocire, în parte, este ofilită, dacă nu putrezită, nu cu aceştia se socoate Vechiul Regat; Vechiul Regat se socoate cu mulțimile acelea prietenoase, cu mulțimile acelea harnice, cu mulțimile acelea cinstite, care, cât pot, pun la dispoziția tuturor şi, dacă îngăduie, şi la dispoziția Ardealului, toată cinstea şi bunătatea tor.

Bine, dar la şcoala mea de la Văleni vin de multe ori părinții saşi ai fetelor care cresc la noi în iubire față de țara lor şi față de națiunea lor săsească, dacă sunt maghiari, de națiunea lor maghiară şi eu mă fac profesor de naționalism față de originea lor însăşi şi de sângele pe care îl au; vin aceşti frumoşi parohi din Ardeal, parohi luterani, şi îmi spun: „N-am ştiut că Vechiul Regat este aşa. Ni s-a spus adeseori triste lucruri; ni s-a spus de România veche că este un loc de perdiție. Cum ți-am spune d-tale cât este de largă mărinimia şi prietenia, cât este de largă bunătatea cu care în fiecare moment am fost întâmpinați de oamenii de aci?"

Misiunea mesianică, însă, nu permite aceasta. La ei trebuie să fie lumina; de jur împrejur, întunericul adânc. Şi nu a fost o legătură formată de Partidul Național din Ardeal, care să nu fi avut scopul de a confiscă organizațiile din Vechiul Regat, care li s-au dat în mână.

Când au trecut prietenii lui Take Ionescu, de a doua zi, recurgându-se la cunoştințele lor şi la mijloacele lor, ei au fost oamenii de după uşă, acesta este adevărul. Sunt aci prieteni ai Partidului Național şi pot să o spună.

Titluri de acestea se dau foarte uşor. Dar care a fost puterea reală pe care au avut-o în mână aceşti oameni? Când a venit cineva, care stă acum lângă d-voastră, d. Argetoianu, mi-a spus: facem o legătură cu Partidul Național din Ardeal? De ce nu? În ce condițiuni? Iată iscălitura mea pe o bucată de hârtie albă.

Vechiul Regat, ticălosul de Vechiul Regat - în gândul acestei mari frății, să-i zicem democratice, deşi cuvântul este aşa de uzat astăzi - a cedat orice drept avea. A fost un moment când, la întoarcerea din străinătate, am fost întrebat: dar d-ta ce eşti? - Ce îmi îngăduie prietenii mei. Am avut o conversație cu d. Maniu. I-am oferit d-lui Maniu conducerea reală a partidului. „Poate sunt şi eu bun la ceva, mai ştiu şi eu ceva limbi, am umblat prin lume, mă cunoaşte străinătatea. Eu acolo, dar d-ta oblădueşte turma d-tale cum vrei".

https://biblioteca-digitala.ro

Şi totuşi nu am prezidat niciodată decât când a fost bolnav tovarăşul meu de conducere. De câte ori am venit, am găsit locul meu ocupat şi nu s-a făcut măcar un gest de formă: - Vino şi d-ta aici, să ai măcar iluzia că eşti ceva.

D. P. Dragomirescu: Aşa este.

D. N. Iorga: Dumnealui spune că este aşa; a văzut cu ochii d-sale acest lucru. Şi la urmă, când a fost vorba de succesiunea la guvern, am fost întrebat: D-ta vrei conducerea viitorului guvern?

Drept să spun, în momentul acela era tragedia aceea de care am fost legat cu o inimă pe care, cine o avea, n-a meritat-o; tragedia aceea a prinţului Carol[13]. Şi, încă odată: cu o inima pe care cine o avea, nu a meritat-o. S-o audă! *(Aplauze prelungite).*

În momentul acela am spus: eu nu doresc să servesc pe Regele Ferdinand. Am spus-o într-o scrisoare care a mers direct la Regele Ferdinand. Aceasta nu mă priveşte. Mi s-a spus: „D-ta să te duci să prezinţi pe d. Maniu". L-am prezentat.

Dacă doriţi, aflaţi-o. Regele a murit, lucrurile sunt astăzi de domeniul istoric. Am spus Regelui Ferdinand aşa: Majestate, din toată inima şi fără nici un sentiment de jignire recomand Maiestăţii Voastre pe d. Maniu şi nu sunt aşa de bătrân încât să nu sper că voi ajunge a mă împărtăşi cândva şi eu, şi de mulţumirea şi de onoarea de a servi pe Maiestatea Voastră. Regele Ferdinand mi-a spus: Nici odată n-am ales între conducătorii de partid, cum nici Regele Carol n-a ales între Ion şi Dimitrie Brătianu. Eu nu aleg. Cum vrei d-ta? - Eu vreau cum am spus Maiestăţii Voastre.

Că mi s-au dat două liste, una cu ţărănişti şi alta fără; că aceasta nu se face nici odată; că lista ţărănistă n-avea indicaţiuni de repartizarea ministerelor şi că de pe urma confuziei acesteia s-a dat guvernul d-lui general Averescu, aceasta nu mă priveşte. Am fost trezit însă a doua zi, devreme, de un glas dureros la telefon, care mă întreba dacă m-a chemat Regele Ferdinand *(ilaritate).* Am zis: - Nu m-a chemat. - Pe generalul Averescu l-a chemat? - Păi, l-a chemat! *(Mare ilaritate, aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Două zile după aceea - şi-mi pare rău că nu e aici d. Argetoianu, căci v-ar putea confirma - a venit la mine d-sa, d. Argetoianu, şi mi-a declarat, în numele Partidului Naţional din Ardeal, că se încearcă o altă metodă, că d. Maniu se retrage şi să iau răspunderea partidului. Mi-a cerut chitanţă, o scrisoare, şi am dat-o dimineaţa. Abia către seară a venit d. Maniu şi m-a întrebat ce am spus d-lui Argetoianu? - Ce se vede din răspunsul meu. - Dar d-ta ai note zilnice; nu se pot vedea? - Acestea ţi le-am arătat odată, dar nu însemnează că te-am abonat. *(Ilaritate).* - Acum fie aşa, dar dă-mi voie să convoc consiliul de 100. *(Mare ilaritate).* - Dar bine, consiliul de 100 a murit,

https://biblioteca-digitala.ro

s-a isprăvit cu el acuma! *(Ilaritate)*. - murit, dar să-l mai chemăm odată. (*Mare ilaritate, aplauze).*- Cheamă-l.

La Cluj însă d-sa a fost întâmpinat de amicii d-sale care i-au cerut să nu-i lase şi domnul Maniu i-a spus prietenului meu care era acolo:„Spune d-lui Iorga că i-aş ceda locul, dar nu mă lasă prietenii mei". *(Ilaritate).*

Veţi zice: aceasta însemnează înşelare! Ferească Dumnezeu! D. Maniu este un om foarte onest, foarte loial (*ilaritate).* Fără ironie. Dumnealui însă este stăpânit, cum vedeţi, de ideea aceasta: că este numai un partid, şi numai un grup de oameni, şi numai un fel de a guverna, Dumnealui e stăpânit de această idee - ca şi d-voastră - că Duhul Sfânt a coborât o limbă a sa şi asupra şefului Partidului Naţional, devenit acuma şeful Partidului Naţional Ţărănesc şi, prin contagiune, printre şefii Partidului Naţional Ţărănesc din Vechiul Regat este câte unul care crede că aşa un vârfuşor de limbă, s-a coborât şi asupra capului lor. (*Mare ilaritate).*

De aici vin, d-lor, toate păcatele. Nu v-am cruţat pe d-voastre; daţi-mi voie să spun şi pentru aceia care nu sunt aicea curatul adevăr. De aici imposibilitatea de colaborare cu Partidul Naţional Ţărănesc.

Dar acum să ajung la concluzie.

De ce critic aceste două mesianisme, aceste două iluzii, că sunt oameni de un fel şi alţii de altul. Că este un partid care trebuie să guverneze - şi se trimit ordine Regenţei şi se fixează termenul - e adevărat că nu se supără când termenul nu se ţine în seamă; se fixează altul (*ilaritate)* - termenul când partidul trebuie neapărat să fie chemat, termen în care eu, Maniu, trebuie să vin, cu programul meu şi numai cu programul meu pentru că aici stă mântuirea. D Brătianu este deţinător de mântuire nr. l, dincoace este deţinătorul de mântuire nr. 2. *(Ilaritate).* Mântuirea d-voastră s-a mai epuizat de când umblă cu figura partidul, pe când colo la nr. 2 ea este întreaga, netedă, până la gură. (*Ilaritate*).

Ţara românească însă o fi votând cum o fi votând, votul este părerea momentului. Se zăpăceşte omul înaintea buletinului şi cu cât s-o uita mai urât jandarmul, cu atât se votează mai mult pentru Partidul Naţional Ţărănesc. (*Ilaritate).* Cel mai mare agent al Partidului Naţional Ţărănesc este jandarmul d-voastre. Şi tatăl Partidului Naţional este jandarmul d-voastre. *(Aplauze pe băncile majorităţii).* Dar altfel ar fi dacă ar sta cineva să întrebe naţiunea adevărată şi ar umbla din casă în casă, nu în dispoziţiunea aceea de cârciumă, care este dispoziţiunea multor alegători, pentru că, trebuie să recunoaştem, umblă agenţii şi omului i se strecoară paharul, pahar de băutură materială şi pahar de celelalte, de băutură pontică. Te duci şi spui ţăranului de la munte: am să-ţi fac casă în Bărăgan, el te crede. Te duci şi spui ţăranului de la munte că eu, Iorga, sunt un parizian, că sunt un ciocoi ticălos, care mă hrănesc din

https://biblioteca-digitala.ro

munca lui; că eu stau la Paris, firește, ca să denunț țara, ca să stric lucrurile care sunt la capătul păcatelor noastre ale tuturor, pe care trebuie să le plătim și d-voastre și noi toți, și să se isprăvească odată cu împrumutul acesta și a doua zi să începem viața noua cu sarcinile acestea grele în spinare, blestemând sau ba pe acei care sunt vinovați pentru sarcina care și-o ia cineva în spinare, dar să isprăvim, să lichidăm tot acest trecut. Ei bine, țara întrebată într-adevăr nu va spune decât două lucruri: noi vrem liniște și dreptate și liniște vrem și dreptate din mâna unor oameni care să fie în adevăr oameni pentru orice fel de împrejurări, oameni luați de pretutindeni. Nimeni n-are dreptul să-și închipuie ce ar face dacă ar fi în locul celor 3 oameni plini de o dureroasă răspundere care se găsesc în fruntea României. Dar poate că n-ar strică o experiență pe care am recomandat-o eu cândva generalului Averescu, în cele din urmă zile ale guvernări sale. N-am avut totdeauna relațiunile cele mai bune cu generalul Averescu. Cu toate acestea, în momentul din urmă, când a venit mareșalul Palatului și mi-a spus că dorința Regelui bolnav este să intrăm toți într-un Minister de asigurare a viitorului, i-am spus: spune Maiestății Sale că ori la ce și ori în ce împrejurare sunt la dispoziținea Maiestății Sale. Generalul Averescu a comis greșeala că a zăbovit, n-a prins momentul destul, că acela era un moment cu desăvârșire hotărâtor. Dar când a venit din nou la mine și mi-a spus că este strâns, că trebuie să facă imediat ceea ce i se cerea înainte, dându-i-se puțin timp i-am spus: nu te adresa la fiecare șef de partid în deosebi. Sunt oameni foarte cumsecade, dar unii o să spună ceva și a doua zi o să spună altfel, memoria poate să le fie slabă, pentru că sunt inteligenți. A doua zi, o să spună: am spus altceva (*ilaritate*). Și nu ai să te înțelegi. Nu poți alergă într-una de la unul la altul. Cheamă-i pe toți: pofteşte-i la Preşedinția Consiliului. Nu e casa d-tale este casa Țării.

N-au venit, îmi pare rău că n-au venit. Și doresc odată să se vadă acest lucru: peste zgomotele stradei periculoase, peste șoaptele de iatace, mai periculoase, peste acestea să vină o chemare limpede a tuturor oamenilor de răspundere în această țară. În fața Regenței să stăm noi toți, și fiecare să poată răspunde pentru cuvântul lui. Și aș vrea să văd omul care, cerându-i Regența, în astfel de împrejurări, să ajute la mersul țării, ori personal sau prin amicii lui, ar putea să iasă de acolo purtând răspunderea unui refuz egoist care l-ar pecetlui înaintea țării. (*Aplauze pe băncile majorității.*)

Iar dacă totuși, aceasta nu se poate face, eu îndrăznesc, fără a mă gândi la viitorul meu politic, pe care l-am călcat de atâtea ori în picioare, de câte ori țara mi-a cerut aceasta, eu îndrăznesc să cred că, dacă vremea partidului din dreapta, pentru câțiva ani, de sigur că a trecut - și d-voastre sunteți, nu vă sfiiți, partid de dreapta - dacă vremea partidului de stânga nu a venit încă - căci oamenii nepregătiți sunt buni pentru o țară deplin organizată, dar pentru

https://biblioteca-digitala.ro

o țară neorganizată trebuiesc în rândul întâi organizatorii *(aplauze pe băncile majorității)*, atunci, nu pentru mine, ci pentru țară, eu zic: culegeți, unde sunt oamenii de mijloc, oameni care să aibă atâta amintirea trecutului, ca să nu se arunce în aventuri și atâta dorință de viitor, ca să nu încremenească în prezent. Faceți un astfel de Minister cu cine vreți, și vă asigur că atunci când țara va fi chemată la alegeri, după câteva luni de zile, gustând un alt regim, se va ridica glasul ei, al țării întregi, pentru acei care i-au îngăduit să muncească, cu puterile ei, pentru toate scopurile de care este capabilă[14]. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității).*

NOTE

1. Dr. Nicolae Lupu a intrat în politică, înregimentându-se la liberali (în 1905). În 1917, la Iași, a fost cofondator al Partidului Muncii. În 1921 a intrat în Partidul Țărănesc; după fuziunea cu Partidul Național a devenit vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc (1926. În momentul rostirii discursului lui N.I. era ministrul Muncii, Cooperației și Asigurărilor Sociale într-un guvern Ionel Brătianu.
2. Regența s-a constituit la 4 ianuarie 1926 și era formată din principele Nicolae, Patriarhul Miron Cristea și primul președinte al Curții de Casație, Gheorghe Buzdugan. La moartea acestuia, în 1929, a intrat în locu-i Constantin Sărățeanu. Multă lume se așteptase ca din Consiliul de Regență să facă parte și Regina Maria, văduva Regelui Ferdinand.
3. Contele M. Karolyi (n. 1875) fusese chemat de ultimul împărat austriac, Carol al VI-lea, să formeze guvernul. K. a decis să depună jurământul pentru republica formată în Ungaria la 16 noiembrie 1918. Ca președinte al republicii maghiare i-a chemat pe socialiști la guvernare, în momentul când Marile Puteri hotărau dezmembrarea Ungariei istorice (1919). A demisionat și în fruntea statului s-a instalat Bela Kun.
4. Aluzie la A.C. Cuza.
5. Președinte al Consiliului de miniștri era Ionel Brătianu.
6. Andrej Towianski (1799-1878), mistic polonez cu un stagiu într-un ospiciu de sănătate. A ținut conferințe la catedrala Nôtre Dame compatrioților săi, întru preamărirea lui Napoleon I. A fost obligat să părăsească Franța și s-a stabilit în Elveția. L-a influențat decisiv pe Adam Mickiewicz (1798-1855), considerat cel mai mare poet polonez, potrivnic funciar dominației rusești a țării sale.

https://biblioteca-digitala.ro

Exilat în Rusia, a revenit în 1829 în Europa. Profesor la Lausanne, apoi la Paris (Collège de France), conservator al bibliotecii Arsenalului. În 1848 a organizat în Italia o legiune poloneză.

7. Gheorghe Panu (1848-1910), doctor în Drept de la Bruxelles, deputat liberal, apropiat de C.A. Rosetti, adversar al lui I.C. Brătianu. A constituit un grup de „radicali" liberali şi a scos ziarul „Lupta", antimonarhist. În 1887 a fost condamnat la doi ani de închisoare pentru un articol injurios la adresa regelui Carol I. A fugit în străinătate, s-a întors, fiind iertat de rege. Deputat al „opoziţiei unite". În 1897-1901 e deputat conservator, apoi trece la liberali. Vicepreşedinte al Camerei. Colaborator la „Convorbiri literare".
8. V.G. Morţun (1860-1919). Licenţiat de la Bruxelles. Deputat socialist (1888), fruntaş al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România. A trecut, alături de alţi socialişti („generoşii") la liberali. Ministru în mai multe rânduri între 1907 şi 1916.
9. Ion Nădejde (1854-1919). Licenţiat în Drept, profesor (exclus din învăţământ din cauza propagandei socialiste făcute printre elevi). Deputat social-democrat. A condus foile socialiste „Munca" şi „Lumea nouă". A scris, între altele, o biografie a lui V.G. Morţun, 1923.
10. Titularul postului de şef al Marelui Stat Major era generalul Alex. Zotu. Fiind bolnav, slujba efectivă o îndeplinea generalul D. Iliescu. Cel care l-a înlocuit pe Al. Zotu a fost generalul Constantin Presan.
11. Guvernul gl. Alexandru Averescu, instalat la 30 martie 1926, a avut o serie de iniţiative care l-au consolidat în mod deosebit: Tratatul de prietenie cu Italia, Concordatul cu Vaticanul pentru reorganizarea cultului catolic în România. Contactarea principelui Carol, aflat în străinătate, pentru o eventuală întoarcere în ţară. Când s-a aflat că Regele Ferdinand era grav bolnav de cancer, Ionel Brătianu, care se considera mentorul generalului şi chiar autorul real al numirii acestuia ca prim-ministru, a început să-l contracareze printr-o campanie pentru un guvern de „unitate naţională". Gl. Averescu susţinea însă în faţa regelui că se bucură de încrederea majorităţii parlamentare. Acelaşi lucru l-a crezut şi în întâlnirea din 3 iunie 1927 cu parlamentarii, unde n-au venit însă decât N. Iorga şi A.C. Cuza. A doua zi regele i-a trimis un decret prin care primea demisia Cabinetului Al. Averescu.

https://biblioteca-digitala.ro

Acestuia nu i-a rămas decât să-şi antedateze cererea de demisie. În aceeaşi zi Barbu Ştirbei a fost numit prim-ministru. Guvernul lui a durat între 4 şi 20 iunie 1927, fiind urmat de un Minister condus de Ionel Brătianu.

12. E vorba de o suplică a „congregaţiei tuturor nobililor din Turda" în care jeluiau că „valahii se înmulţesc foarte tare între noi, spre dauna noastră. Oraşele şi satele vechi, frumoase şi locuite de maghiari şi de saşi, într-atât sunt pustiite de locuitori prin înmulţirea valahilor, că acum nici de veste nu ne mai putem auzi... Hotărâm că fiecare gospodar sau văduvă din oraş este îndatorat a alunga în timp de 8 zile din case pe toţi valahii, de la casa sau pământurile sale, iar dacă nu voiesc să meargă, să fie alungaţi". Dacă unii sunt neajutoraţi, „ofiţerul oraşului este obligat a le da ajutor". Cei care nu se supuneau, plăteau 12 florini, iar ofiţerul „să alunge pe astfel de locuitori refractari şi să le alunge vitele de pe teritoriul oraşului". Apoi nobilii se angajau să nu dea vreunui valah casă, loc de casă iar dacă moştenea, să fie alungat. Contravenienţii plăteau amendă 24 de florini şi „dacă vor fi fost refractari mai departe", erau „descalificaţi" (fără onoare). Aproape toate oraşele din Transilvania aveau asemenea prevederi statutare în organizarea urbarială, spusese E. Dandea.
13. Aluzie la renunţarea la tron a principelui Carol.
14. La 3 noiembrie 1928, guvernul Vintilă Brătianu (format la 24 noiembrie 1927), a demisionat. N.I. a fost ales, la 12 decembrie, în noua legislatură, deputat de Brăila şi de Gorj. Prima şedinţă, sub noul guvern Iuliu Maniu, s-a ţinut la 22 decembrie 1928.

Şedinţa din 23 decembrie 1928

Îl felicită pe Şt. Cicio Pop pentru alegerea ca preşedinte al Camerei:

D-le preşedinte, fiindcă nu eram azi dimineaţă la alegerea d-voastre, ţin, cu desăvârşire, în afară de consideraţii de partid, să vă felicit pe d-voastră şi să felicit Adunarea că alegerea ei s-a oprit asupra unuia din românii care, odinioară, în afară de graniţa regatului român, în toată viaţa sa, a păstrat neclintită credinţa naţiunii sale. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii)*. O fac cu atât mai bucuros cu cât a fost un timp pe care d-voastră nu-l puteţi uita, cum nu-l pot uita nici eu, în care, ca preşedinte al

https://biblioteca-digitala.ro

unei Camere liber alese, v-am sprijinit din toată puterea şi cu toată influenţa mea la locul pe care îl ocupaţi d-voastră, în locul d-lui Vaida Voevod. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii).*

D. Şt. Cicio-Pop, preşedinte: Domnule profesor, daţi-mi voie să vă mulţumesc din adâncul inimii, pentru cuvintele calde care mi le-aţi adresat şi pe care, poate, nu le merit. Persoana d-voastră şi numele d-voastră este adânc săpat în inima noastră a tuturor!

Voci de pe băncile majorităţii: Aşa este! Aşa este! (*Aplauze prelungite îndelung repetate pe băncile majorităţii, strigăte de bravo. Adunarea în picioare ovaţionează pe d. deputat N. Iorga. Strigăte: Trăiască Iorga!).*

D. N Iorga: Sunteţi foarte amabili, dar să fiţi totdeauna aşa. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii*).

Şedinţa din 29 decembrie 1928

Intervine la proiectul de lege pentru sporirea taxei de timbru şi a impozitului pe acte şi fapte juridice:

D-le preşedinte, d. ministru de Finanţe[1] vorbeşte acum? Nu mai este nimeni înscris? Dacă îmi permiteţi, voi să spun şi eu câteva cuvinte.

D. Şt. Cicio-Pop, preşedinte: D. deputat Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, să mi se dea voie să cred că rolul opoziţiuni în Cameră este să se ocupe de orice proiect de lege ce vine. Noi nu suntem trimişi aci pentru a pândi, noi suntem trimişi aci pentru a discuta. *(Aprobări pe băncile majorităţii).* Şi deoarece din partea opoziţiunii nimeni nu-şi arată părerea, pe care o datoreşte şi Camerei şi alegătorilor, să mi se dea voie să prezint câteva observaţiuni cu privire la acest proiect de lege.

D-le ministru, eu cred că acest proiect de lege ar putea să aibă un efect pe care nu-l prevedeţi d-voastră şi efectul acesta, din punct de vedere fiscal, poate fi rău, din punct de vedere moral poate fi bun. Numai când pui taxe prea mari, omul se lecuieşte de anumite cheltuieli, dacă prin urmare se vor face mai puţine petiţiuni, în cea mai mare parte inutile, şi dacă se vor începe mai puţine procese, care încurcă pe toată lumea, şi pe împricinaţi - pe avocaţi nu - *(ilaritate)* şi pe judecători, atunci veţi avea un rezultat pe care nu-l aşteptaţi. Dar observaţia mea principală este următoarea: când este vorba de introdus taxe, taxele pot să aibă înainte de toate şi un efect pedepsitor a unor anumite vicii sociale de pe urma cărora suferim. Să se puie mai înainte de toate taxe pe ceea ce aş numi un fel de ciocoism de pretenţiuni care ofuscă pe oamenii

https://biblioteca-digitala.ro

săraci şi îi jigneşte până în adâncul sufletului. Să vie pe urmă o serie întreagă de taxe pe oamenii care trăiesc numai din afaceri, numai din exploatarea societăţii! (*Aplauze).*

Şi pe urmă, puteţi veni la taxe de un alt caracter, şi în general şi pentru această lege, pentru orice lege de caracter fiscal, eu ridic ceea ce se numeşte dincolo, în Ardeal, o excepţiune. Anume, excepţiunea mea este următoarea: orice măsură fiscală de un caracter abstract şi general este o măsură nedreaptă. Faptele sociale sunt de o nesfârşită complicaţiune şi nu se soluţionează printr-o măsură, o singură măsură, lovind deopotrivă pe omul călcat în dreptul lui, care nu ştie ce drum să apuce mai curând ca să ajungă la dreptate, ca şi pe acel care întrebuinţează legile ţării ca să calce dreptatea săracului şi să folosească pe nedrept, fără muncă. Orice astfel de taxe fiind nedrepte, nu pot să fie în vederile partidului pe care îl reprezint şi a direcţiunii de spirit pe care am încercat să o imprim politicii româneşti.

NOTE

1. Ministru de Finanţe era Mihai Popovici.

Le proiectul de lege pentru impozitarea automobilelor:

D-le preşedinte, dacă nici majoritatea nu cere cuvântul, atunci de data aceasta trebuie să înlocuiesc şi opoziţia şi pe membrii majorităţii[1].

Mi se pare că felul acesta de a trata proiectele de legi nu contribuie prea mult la prestigiul Camerei.

Dacă cel dintâi proiect de lege, pe care l-aţi votat acum, poate să fie denunţat ca o lege antidemocratică, să mă ferească Dumnezeu să mă raliez la aceia care, pentru scopuri de partid, ar încerca să provoace nemulţumiri pentru creşterea impozitelor; impozitele trebuiesc crescute, ţara plăteşte prea puţin; să muncească atât cât să poată plăti - aceasta a doua măsură fiscală a noului guvern va întâlni, fără îndoială, o aprobare pe care eu însă nu o pot da decât numai pe jumătate.

Încă o dată, este vorba de o măsură simplistă pe care d-voastră o apreciaţi potrivit cu necesităţile actuale. D-voastră aveţi plăcerea de a fi acolo, este natural să aveţi, în acelaşi timp, cu această plăcere şi neplăcerile pe care vi le-au pregătit împreună cu această plăcere guvernul care v-a precedat.

Dar, să mi se permită să nu mă opun din acest punct de vedere. D-voastră loviţi în proprietarii de automobile. Mulţi dintre ei, însă, au automobile de paradă, desigur, dar, sunt foarte mulţi care au automobile de

https://biblioteca-digitala.ro

nevoie: sunt medicii, advocații, care nu se pot lipsi de automobilele acestea. Iată, eu nu am automobil, dar, într-un moment, era să am. Mi se oferise în anumite condițiuni; decât să cerșesc de la prieteni, de câte ori era să mă duc la țară, să-mi îndeplinesc datoria de profesor, dacă m-ar fi ajutat mijloacele să plătesc șoferul și cauciucurile sparte, fără îndoială că-l primeam.

Prin urmare, încă odată, d-voastră nu intrați în acea concepție a mea, pe care v-o arătasem de la început. D-voastră, în situațiunea specială în care vă găsiți și pe baza ideii cu care ați venit, luptând împotriva unei clase exploatatoare, d-voastră trebuie să loviți, în primul rând, în altă direcțiune, în direcțiunea aceea pe care v-am arătat-o.

Loviți într-un biet om, care ia cine știe ce cutie de sardele, ieșită din uz, se folosește de dânsa pentru călătoriile lui prin oraș și nu loviți în clienții localurilor de noapte, care ar trebui închise, strivite sub greutatea taxelor.

D-voastră luați măsura aceasta, care poată să atingă și oameni care nu sunt bogați și nu loviți și în alte lucruri, anumite articole de lux care, oricâtă supărare ar putea să provoace furnizorilor din străinătate, aceste articole de lux trebuiesc fără îndoială lovite. *(Aplauze).*

Nu se poate lovi îndeajuns neruşinarea, că nu se poate numi altfel decât neruşinare a unei clase dominate improvizate, căreia îi lipseşte orice decență şi orice respect pentru moralitatea publică.*(Aplauze. De la birou se atrage atențiunea d-lui deputat N. Iorga că nu este în discuție proiectul de lege relativ la taxele pe automobile).*

Nu sunt automobilele?

Intervenția aceasta a biroului este necerută de mine şi-mi pare foarte rău că nu o pot admite.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, vă rog, nu se discută legea automobilelor, se discută legea cifrei de afaceri.

D. N. Iorga: Vă înşelați, d-le preşedinte, întreb pe d. ministru de Finanțe ce se discută? Căci în rubrica b a proiectului de lege tocmai aceasta se prevede, aşa este, d-le ministru? Rog să răspundeți ca să curmăm discuția.

D. Mihai Popovici, ministrul Finanțelor: Tot de automobile este vorba.

D. N. Iorga: Este vorba de automobile. Prin urmare, s-a încheiat discuția.

Pe lângă aceasta, țin să mai adaog încă un lucru. Aveți încă izvoare de venituri. Iată, pe lângă ceea ce numesc eu ciocoism pretențios în materie de lux, este şi un alt ciocoism în domeniul intelectual. Se dezertează şcoalele noastre ca să se populeze şcoalele superioare din străinătate (*aplauze pe băncile majorității);* şi ne vin de acolo oameni cu diplome care nu sunt mai bune decât ale noastre. Loviți în nostrificația /sic!/ acestor diplome de licență şi doctorat care se pot căpăta şi aci în țară. Eu nu sunt aci ca să vă furnizez

https://biblioteca-digitala.ro

toate mijloacele ca să loviți acolo unde trebuie. Loviți, dar, încă odată, în acei care au transformat calea Victoriei, acolo unde erau altădată librării, într-o imensă expoziție de automobile, luând și case în care s-a făcut politica țării și transformându-le în depozite de automobile, căci nu există nici un alt oraș pe lume în care căile principale de comunicații să fie înlocuite prin expozițiile acestea de automobile de lux.

Dacă aci aveți dreptate, continuați și mai departe, cu curaj, și contra unor aderenți ai d-voastră și continuați repede, pentru că, aceasta o s-o vedem după amiază, se poate întâmplă să aveți nevoie de oarecare grabă, fiindcă eu știu pe cine aveți în față și am suferit și eu de pe urma acelora pe care îi aveți în față și știu că nu aveți nici pe departe mijloacele de a vă împotrivi unei politici care nu se vede și care tocmai pentru că nu se vede ajunge. (*Aplauze pe băncile majorității).*

NOTE

1. Înainte de începerea discuțiilor, N.I. a precizat: „Domnule președinte, îmi dați voie, în raport observ un lucru care o să treacă, natural, fiindcă a fost citit, dar nu este bine să treacă: nu există guvern național țărănesc, cum nu există guvern liberal. Există partid țărănist și există o majoritate care aparține acestui partid. Este o neexperiență parlamentară care trebie corectată".

Pe marginea observațiilor formulate de președintele Adunării, Șt. Cicio Pop, asupra corectitudinii reproducerii în presă a spuselor deputaților:

D-le președinte, d-voastre ați ridicat o chestiune a cărei întindere - nu știu dacă ați vrut să o dați - mă silește să interviu.

Desigur, este foarte bine ca fiecare din aceia care vorbesc să fie numiți în presă cu numele lor, dar în ceea ce privește dreptul pe care l-ar avea președinția Camerii de a lua hotărâri cu privire la atitudinea presei - în afară de faptele care privesc autenticitatea reproducerii - și a o sili să spuie fiecăruia pe nume, cred că președinția Camerii nu-l are.

Într-o țară în care orice om politic poate să fie tratat oricum, și nu vreau să aduc înainte un caz care în orice țară ar fi scandalizat opinia publică, al unei gazete care vă stă foarte aproape, sau își dă aere a vă sta foarte aproape, și vă rog să citiți ziarul "Cuvântul" de ieri, prima pagină, într-o țară în care poate să fie cineva târât în cel mai infect noroi, fără ca omul să fi îndreptățit

https://biblioteca-digitala.ro

întru nimic astfel de atacuri triviale şi în care nu e unul dintre noi care să nu fi avut a suferi din cauza intereselor de partid sau a intereselor personale, din masacrarea cuprinsului expunerilor sale - nu puteți impune să se spuie fiecăruia pe nume.

Dacă cineva m-ar întreba pe mine, ce prefer: să nu mi spuie pe nume, sau să-mi falsifice cuvântarea, eu aşi prefera să nu îmi spună pe nume, să puie un nume convențional, pe care poate să-l aleagă cum vrea, dar să-mi reproducă cuvântarea aşa cum am înțeles eu să vorbesc.

Prin urmare, d-voastre, dați-mi voie, e părerea mea şi când eram în locul d-voastre, eu aşa am considerat chestiunea, d-voastre aveți dreptul să cereți ca vorbitorilor să li se spună aşa cum le este numele lor de familie şi numele lor de botez. Aceasta se poate cere, desigur, deşi încercarea de a ascunde numele cuiva, nu văd la ce rezultate ar putea să ducă. Ce rău poate să facă cuiva? Şi daca cineva consideră că e un rău, acest rău trebuie înlăturat.

Puteți iarăşi să cereți să nu se treacă în ziar, că nu s-a votat cutare lucru care s-a votat, adică să se prezinte votul altfel de cum a fost în realitate. Puteți să cereți să nu se inventeze scandaluri parlamentare, dacă e să fie şi de acum înainte cum a fost mai înainte, atunci când scandaluri nu au avut loc. Dar în ceea ce priveşte interpretarea unui discurs, presa este absolut liberă, precum este liberă şi nu mă gândesc să cer niciodată nici un fel de măsură împotriva presei, căci este bunul simț al națiunii care ne judecă pe toți; precum nu trebuie să intervenim niciodată, chiar dacă este vorba de cele mai scandaloase nedreptăți, de cele mai ordinare insulte, care nu jignesc persoana la care se adresează, ci însăşi atmosfera morală a unei societăți.

La proiectul de răspuns la Mesajul Tronului:

D-le preşedinte, d-lor deputați, îmi pare bine că schimbarea ordinei obişnuite a desbaterilor, a introducerii unor proiecte înainte de a se sfârşi discuția la Mesaj, a dat prilejul să înlătur o întrebare, care întrebare ar putea să vie în mintea celor mai mulți dintre d-voastre: care este atitudinea mea în această Cameră?

Sunt foarte bucuros că nu am nevoie să încep, de la început, fiindcă atitudinea pe care am avut-o față de proiectele de legi care le-ați prezentat azi dimineață a putut să vă lămurească. Nimic nu mi-ar fi fost mai neplăcut decât ca această cuvântare să fie un subiect de curiozitate, să fie socotită ca un instrument de intrigă, sau poate să fie prezentată ca un pas înainte făcut în orice direcție.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă, după aceste lămuriri preliminare m-aş opri numai la textul de Răspuns la Mesaj care ni s-a prezentat, eu ar fi trebuit să vorbesc numai foarte puţine momente. Nu văd pe nimeni dintre acei care au trăit viaţa mea, au purtat lupta mea şi au ideile şi sentimentele mele, care să aibă ceva contra punctelor pe care le atinge foarte pe scurt raportorul în răspunsul său la Mesaj.

Sunt unele din punctele acestea care pot mulţumi pe oricine, dar sunt altele dintr-însele care în special pe mine pot să mă mulţumească. Mă mulţumesc întâi în acest proiect de Răspuns la Mesaj punctele în care eu întâlnesc câteva din ideile care mi-au fost scumpe - continuă a-mi fi scumpe şi acum - însă, de câte ori întâlnesc o idee, de atâtea ori caut în dosul acestei idei şi pe omul care să o realizeze.

Mă pot bucura de o idee şi pot continua să caut omul, fiindcă nu ideea creează omul ci omul, luând ideea din propria lui viaţa, sau împrumutând-o de aiurea, omul acela îi dă adevărata valoare. De exemplu, cum aş putea să nu mă declar mulţumit, atunci când d-voastre vorbiţi, nu numai de Regele căruia îi datorăm unitatea naţionala şi de vrednica lui tovarăşe, care ne-a susţinut în momentele cele mai grele de „mucenici ai neamului nostru", dar în acelaşi timp şi de „vrednicii bărbaţi de Stat încrezători în destinele neamului lor"? Eu sunt foarte bucuros că d-voastre faceţi o deosebire, o foarte netedă deosebire pe care eu o fac cu toată hotărârea conştiinţei mele, între bărbaţii de Stat care au fost „vrednici", atunci, în timpul războiului, fiindcă au fost „încrezători în destinele neamului lor" şi aceia care nu sunt vrednici" fiindcă „n-au fost încrezători în destinele neamului lor".

Desigur, mă bucur şi această manifestaţie de conştiinţă din partea Camerei nu poate să-mi fie decât din cale afară de mulţumitoare.

Mai târziu, când d-voastre vorbiţi de „o politică de pace a României", „politica tradiţională", prin urmare nu este vorba de idei care s-au putut năzări într-un moment, în capul unui om dezorientat; dezorientat de ambiţie, dezorientat de pasiune şi dezorientat de ignoranţă - când d-voastre spuneţi că această „politică tradiţională" este „conformă cu firea poporului nostru şi cu interesele lui permanente", cum voiţi d-voastre ca un istoric, care este întotdeauna duşmanul improvizaţilor, să nu fie mulţumit că d-voastre vorbiţi, nu de lucruri de acestea care se pot schimbă după o zi la alta, politica unui Minister sau a altul Minister faţă de interesele naţiunii noastre? Când d-voastre spuneţi că aceasta politică e alături de aceia cu care am luptat în război, alături de dânşii *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*, aceasta este o politică „permanentă": pace cu toată lumea, fiecăruia după cum este faţă de noi. Dar noi suntem un popor recunoscător şi nu putem uita pe aceia

https://biblioteca-digitala.ro

care, în mijlocul celor mai grele suferințe, ne-au ajutat să ajungem unde suntem și unde, în ciuda oricui, rămânem. *(Aplauze prelungile și îndelung repetate pe băncile majorității).*

Cum voiți d-voastre ca partea din acest Răspuns în care este vorba de „descentralizarea administrativă locală", să nu placă unui om care crede și acum că nu vom ajunge la nimic, atâta vreme cât vom avea un stat centralizat, cum nu vom ajunge la nimic, atâta vreme cât vom avea un stat descentralizat pe forme abstracte.

Statul român trebuie, într-adevăr, în ce privește administrațiunea, descentralizat, dar descentralizat nu pe forme cuprinse într-o anumită lege, ci descentralizat pe regiuni naturale și pe formațiuni organice. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Un stat nu creează viața, un stat mănâncă viața. Viața aceasta trebuie să fie dată statului, care altfel este o formulă abstractă de organisme istorice tradiționale în care s-a strâns viața și viața aceasta se comunică statului; și statul este cu atât mai sigur cu cât respectă toate viețile din care se hrănește marea lui viață, care domină întreaga națiune, pe toți cetățenii acelui stat. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Și, iarăși, este pentru mine o mulțumire să văd că într-o Cameră românească și de oameni al căror sentiment național nu îl bănuiesc - ori și ce fel de colaborare, ori și ce fel de tranzacții de acestea, care au putut să fie impuse de interese electorale, nu mă pot face să bănuiesc patriotismul acestei Camere, cum n-am bănuit patriotismul nici uneia din cele zece Camere prin care am trecut. Dar îmi face plăcere să văd, zic, într-o Cameră ale cărei sentimente de sinceră și adâncă iubire pentru națiune și pentru patrie nu pot să fie puse la îndoială, când văd spunându-se, că în sfârșit a venit momentul ca și capitalului străin să i se acorde - d-voastre ziceți - „egalitate de tratament cu cel românesc". (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.)*

Expresiunea aceasta depășește puțintel ceea ce ați vrut să spuneți; a întrebuința orice capital care poate folosi țării este de sigur o datorie, dar facem o deosebire totuși nu în ceea ce privește politica de stat, dar în ceea ce privește sentimentele fiecăruia dintre noi, între capitalul acesta românesc, mare, mic, cum este, care reprezintă munca și agonisita noastră de atâta vreme, reprezintă ceea ce s-a putut smulge de la nevoile vieții fiecăruia, pentru a servi la nevoile statului, și celălalt capital, pe care-l primim bine, îl tratăm drept, îl întrebuințăm pentru scopurile noastre, dar cu toate acestea păstrăm, în ce privește sentimentele, o deosebire între ceea ce este al nostru, între ceea ce vine din munca noastră de ieri și de veacuri, și ceea ce ne vine de afară pentru a înviora acest organism național. Dar să se spună, cum

https://biblioteca-digitala.ro

spuneți d-voastre, că a venit vremea să nu respingem capitalul onest străin în folosul capitalului parazitar românesc *(aplauze prelungite pe băncile majorității),* aceasta este pentru mine o mare mulțumire.

Eu am spus totdeauna: capitalul nu-mi pasă de unde vine, îmi pasă unde profită. Mai curând decât să păgubească economia națională dintr-un așa zis capital românesc, eu prefer să folosească economia națională prin capitalul pe care știm să-l tratăm, știm să-l întrebuințăm fără să știrbim nimic din drepturile pe care în orice caz le vom ști păstra în țara noastră. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.)*

Trăind atâta vreme ca om fără avere, în mijlocul unei societăți unde averile se fac pe o cale misterioasă (*aplauze prelungite pe băncile majorității)*, care transformă, în câțiva ani, pe un biet cenușar în mare bogătaș al țării românești, capabil de a căpăta orice, până și un mandat al sufragiului universal, este pentru mine o mare mulțumire, pentru mine ca unul dintre aceia care au încercat a curăți, a moraliza societatea în care trăiesc, când se spune aci că va veni o „lege care să prevadă sancțiuni destul de severe pentru a se asigura o cinstită mânuire a banului public" (*aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Da! fiindcă, d-lor, eu sunt deprins cu boierii cei vechi, care dădeau din ceea ce strângeau ei, dădeau pentru biserici, spitale și se ținea caritatea publică, se ținea religia, se ținea învățământul din ceea ce ultimul gând creștinesc al mândrilor și bunilor boieri de odinioară dădea țării. Dar mi se dogorea și mi se dogorește obrazul de rușine când văd că în oraș, singurul mare oraș din lume care nu are o bibliotecă publică, care nu are mijloace de cultură, se ridică în anumite strade palate făcute din jaful nerușinat (*aplauze prelungite pe băncile majorității)* ai unei meșteșugite alcătuiri de făcători de rele. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.)*

Aci nu avem a face cu cazuri izolate, avem a face cu o bandă organizată diabolic *(aplauze prelungite pe băncile majorității),* făcând în străinătate impresiunea că aceasta este o țară de jaf, pe când în realitate aceasta este o țara care se lasă jefuită de aceia care trebuiesc să o servească. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Fiindcă eu am apucat vremuri mai puțin iuți și mai puțin călduroase decât ale d-voastre, vremurile acelea când era pe aici și un partid conservator și trăia o tradiție istorică, din care se inspiră în mare parte viața țării noastre, eu mă bucur - în partea conservatoare nu în partea revoluționară a ființei mele - mă bucur când întâlnesc două pasagii pe care să-mi dați voie să vi le înfățișez și d-voastre. Nu știu dacă vă va face aceeași plăcere ca pentru partea întâia.

https://biblioteca-digitala.ro

D-voastre spuneți că „veți lua măsuri ca opera de împroprietărire și expropriere"...- aici întrerup puțin citația, pentru a spune că aceasta s-a făcut grăbit, nu sub o influență din străinătate, căci n-am copiat pe nimeni, n-am prădat pe nimeni în ce privește ideile generoase care sunt strâns legate de toată viața noastră națională *(aplauze prelungite pe băncile majorității.)* - dar s-a făcut grăbit și s-a făcut avându-se în vedere prea deseori interesul personal, care interes personal, coborât ca nedreptate în masele țărănești, a dus la unul din cele mai deplorabile aspecte ale vieții de astăzi: țărani ridicați unii împotriva altora, nici unul nefiind sigur de dreptatea sa și de viitorul proprietății sale. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Dar, continuând citația, d-voastră făgăduiți că veți „lua măsuri ca opera de împroprietărire și expropriere", ar fi fost bine invers, căci s-a început cu exproprierea și s-a ajuns la împroprietărire „să fie completă". Nu știu ce înțelegeți prin această completare. Dar adăugați încă ceva: „definitiv încheiată".

D-lor, trebuie să isprăvim odată cu iluziunea periculoasă că mai este ceva în țară de împărțit pentru scopuri de partid sau pentru rațiuni electorale. *(Aplauze pe băncile Partidului Național-Liberal).*

Aceasta trebuie să se spună necontenit vrednicului nostru țăran; să-l învețe cineva că de astăzi înainte viitorul lui stă în mâinile lui, că noi i-am dat ceea ce Dumnezeu ne-a dat nouă, singurul lucru pe care îl aveam la îndemână și că acum, după aceasta, în loc să facem din bolta cerului ogoare pe pământ, în loc de aceasta, trebuie să-l îndemnăm să fructifice pământul care i s-a dat în astfel de măsură încât să înceteze peregrinajul cărăușilor de astăzi, care omoară în mare parte adevărata, hrănitoarea și remunerătoarea agricultură. Că ar spune-o cineva din dreapta: „s-a mântuit cu împărțirea de pământ", aceasta mi-ar fi indiferent. Ei au tot interesul, și se poate aștepta de la dânșii aceasta, să afirme că s-a mântuit cu împărțirea de pământ; dar d-voastre care, foarte adeseori ați avut aparența revoluționară de care voi avea prilejul să vorbesc, nu știu dacă va fi aceeași plăcere pentru d-voastre să ascultați ceea ce voi spune, așa cum va fi poate pentru alții, de care voi avea prilejul să vorbesc de îndată, îmi pare foarte bine că, pentru liniștea acestei țări, Partidul Național Țărănesc, așezat la putere, spune țăranilor, orice consecințe ar putea să aibă pentru popularitatea lui, că nu mai trebuiesc întinse mâinile spre pomana unei noi exproprieri, ci trebuie să apuce voinic uneltele de muncă pentru a sfinți pământul țării noastre. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Și tot așa să-mi dați voie să mă bucur când spuneți, ceva mai târziu, că veți „cercetă propunerile pentru dezvoltarea unei acțiuni intense de educație agricolă, științifică și practică".

https://biblioteca-digitala.ro

Țăranul nostru are pământ, el trebuie să intre în școlile trebuitoare pentru ca de acolo să iasă în stare a folosi tot acest sfânt avut național care se găsește în mâinile lui. Și eu știu că era o vreme când această învățătură se făcea.

Iată, să-mi dați voie să-mi amintesc; din cercetările mele istorice, un moment care poate lămuri mai bine ceea ce nu aș putea să cuprind în formule. A fost un timp, la 1822, când se făcuse la noi o revoluție grecească, peste grecii învinși veniseră turcii, două armate ocupau țara noastră; populațiunea era foarte puțin numeroasă; de o visterie a statului nu putea fi vorba; formulele nu erau atunci la îndemâna oricui ca să se sature numai cu dânsele; și uitând lucrurile acestea, în 1822 și-au pus în minte să iasă cu obrazul curat din această revoluțiune, din această ocupație străină, din toate nevoile care se grămădiseră asupra ei. Și vechiul țăran român care nu era țăran de club, care, înainte de toate, nu era un țăran de alegeri, care nu era un țăran întrebuințat pentru scopuri de partid, vechiul țăran a înțeles că trebuie să scape țara din aceste greutăți.

Și am tipărit un act de la fanarioți, al Domnului, îndată după epoca fanariotă, la câteva luni după epoca fanariotă, am tipărit un ordin dat de dânsul, pentru ca, la o anumită dată, toată țara să fie lucrată. Nu a fost nici un fel de răscoală, fiindcă țăranul a fost îndemnat să-și facă întreaga lui datorie și așa va trebui să facem și noi, în ciuda popularităților ieftine, pentru binele acestei țări. *(Aplauze).*

Dar, d-lor, când îl vom lua fără asprime, fără nici o ținere de rău că a uitat pentru un moment de marea lui misiune, după ce l-am politicianizat, trebuie să-l despolitic ianizăm, să-l întoarcem la datoria lui, trebuie un întreg organism de stat care în momentul de față nu există. Ce sunt toate aceste ministere ale noastre? D-voastre voiți să le contopiți; nu este vorba de contopire, de altceva; toată această birocrație netrebnică trebuie măturată *(aplauze)* și în locul ei trebuie așezate acele adevărate ateliere, acele oficine de muncă națională care, în loc să omoare în slove, pe hârtie, viața unei societăți, prin activitatea lor conducătoare să întărească și să îndemne această viață. Da, în ce privește cuprinderea în ființa mea a unei părți din vechile tradiții conservatoare ale acestei țări, sunt foarte mulțumit că se întâlnește în răspuns și această făgăduială.

Dar, acum viu la altă parte din această cuvântare.

Părțile acestea au rolul lor.

Astăzi sunt oameni aci care văd lucrurile cam pe o singură linie, care văd, nu aș zice simplu, fiindcă „simplu" are și un alt înțeles, dar oamenii care ajung la vârsta mea sunt oameni mai complexi și în această calitate de om complex - mai sunt și alte laturi la care mă pot gândi, întrebarea care trebuie

https://biblioteca-digitala.ro

pusă de la început este aceasta: cine vorbeşte aci în Cameră, în ce calitate vorbeşte, ce reprezintă în viaţa ţării? După aceea, după ce voi fi arătat ce reprezintă în viaţa ţării organismul politic din care fac parte şi, în acest organism, dacă este cazul, puţintel şi persoana mea, după aceea o să arăt într-o situaţie politică determinată ca situaţia de acum, care este locul exact pe care în viaţa naţională îl ocupă guvernul care stă înaintea noastră. Pentru ca pe urmă să ajung la o altă situare - pe lângă aceste două situări: situarea vorbitorului şi a partidului său şi situarea băncii ministeriale pe care o are în faţă, să ajung la o altă situare, la situarea amândurora, a noastră a tuturora din viaţa generală a ţării.

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, dacă eu aş avea într-adevăr încredinţarea că este bun sistemul pe care l-am apucat la începutul foarte îndepărtat acum al vieţii noastre politice - era bun atunci sistemul denumit rotativ, care a fost la noi şi aiurea, în Portugalia, şi din fericire la noi nu s-au petrecut anumite lucruri care s-au petrecut acolo, în Portugalia - la capul rotativei care părea totdeauna foarte comodă, dar care producea uneori cel mai periculos din rezultate, dacă aş fi şi eu ca unii dintre d-voastre, ca unii de pe banca ministerială, cel puţin într-un anume moment, ca unii din majoritate, ca unii din presă care susţin acest regim şi caută să fie amabili acestei majorităţi, dacă aş fi convins că sistemul acesta al rotativei este un sistem folositor pentru ţara noastră, că el îi cruţă o mulţime de osteneli, dacă aş crede în adevăr că pentru Regenţă este mai bine să nu aibă a alege, să vină unii după alţii, fără nici o intervenţie a Regenţei, pe când eu cred contrariul: că Regenţa are tot interesul ca orice guvernare să pară a nu-i fi fost impusă, căci atunci se zguduie prestigiul Coroanei, ci să pară că această guvernare vine din alegerea liberă a Regenţei, dacă eu aş crede altfel, atunci mărturisesc că aş fi refuzat mandatul pe care alegătorii mi l-au oferit. Desigur că eu, care nu cred în virtuţile cele mari ale rotativei, care după cum vă spuneam socot că poate să ajungă la rezultate dezastroase şi nu numai pentru acei care o practică, dar şi pentru cei care sunt mai sus decât acei care o practică, nu aş fi avut nici un rost aci.

Eu însă sunt convins că rotativa a trăit şi că oricâte articole de gazetă s-au scris pentru a o învia, aceste articole nu vor putea niciodată să o repună în onoarea pe care a pierdut-o odată. Nu! Se deschide astăzi, cu voia sau fără voia noastră a tuturor, o eră de lupte grele, de lupte care, în loc să învie ce a fost în trecut au să trezească, dimpotrivă, o viaţă de o noutate capabilă de a asigura viitorul acestei ţări. Prin urmare, iluzia de rotativă comodă, aceasta ar face bine să o părăsească toata lumea. Acei care se cred asiguraţi fiindcă următori în ordinea rotativei, stau foarte liniştiţi, vă aşteaptă la sfârşitul celor patru ani şi acei care se cred asiguraţi pentru că nu după patru ani, d-nealor

https://biblioteca-digitala.ro

sunt fireşte mai nerăbdători, însă după patru luni ar voi să vină, în puterea rotativei, să vă ia locul, şi unii şi alţii ar face foarte bine să părăsească această iluzie. Nici ţara nu permite rotativa, nici Regenţa nu trebuie să permită rotativa. *(aplauze pe băncile majorităţii).* Nu se poate reface viaţa unei ţări în jocul simplu al unei maşini demodate; viaţa aceasta cu ruagiile ei nesfârşite, cu complicaţiunile ei cu desăvârşire moderne, fiindcă intrăm într-o epocă nouă, cu desăvârşire modernă, viaţa aceasta nu poate fi cuprinsă în această formulă veche, uzată, pe care să o dezgropăm din analele parlamentare şi mai ales din analele politicianismului român.

D-voastră judecaţi că trebuie să fie rotativă, căci în ţară s-ar fi dovedit că nu există decât două partide tari: partidul de la guvern şi Partidul Naţional Liberal. Dar, daţi-mi voie să vă întreb: ce înseamnă un partid tare? Nu poate să uite nimeni niciodată adevărata lui ocupaţiune şi cum ocupaţiunea mea este aceia care mă îndeamnă să scormonesc sub cuvinte, ca să găsesc ce se ascunde şi să judec formulele după realităţile pe care le rezumă, nu pot să primesc cu aceeaşi uşurinţă, ca foarte multă lume, teoria aceasta a celor două partide tari.

Partid tare înseamnă un partid organizat. Dacă este vorba de partide populare sau însemnează un partid popular care este în acelaşi timp organizat. Dacă este vorba de Partidul Naţional Liberal - ca să încep cu dânsul - Partidul Naţional Liberal este foarte bine organizat. Nimeni nu se îndoieşte de aceasta. Însă la ce a ajuns Partidul Naţional Liberal cu foarte relativul succes pe care, după atâta guvernare şi cu atâtea mijloace pe care le are la îndemână, l-a cules în alegeri?

Va recunoaşte oricine, de ce să o ascundem, că aceste alegeri dacă nu au fost libere în sensul adevărat, metafizic, dar au fost libere, în aşa fel în cât partidele în general au putut să facă dovada puterii lor. Ei bine, în alegerile acestea, Partidul Naţional Liberal a cules 12-13 mandate. Douăsprezece ar fi fost mai bine decât treisprezece *(ilaritate).* Dar un partid căruia îi datoreşte România, fără îndoială, foarte mult nu ştiu, dacă pentru că partidul a găsit România în drumul lui, sau fiindcă România, în drumul ei, a găsit partidul acesta *(aplauze pe băncile majorităţii),* eu mai bucuros aş primi a doua formulă, un partid care numără un mare număr de oameni de experienţă şi de talent, un partid care vorbeşte prin paginile istoriei naţionale, aşa cum e scrisă până acum, care vorbeşte prin bronzul celei mai impozante şi celei mai meritate statui din Bucureşti, care nu are statuia întemeietorului Unirei naţionale celei vechi, a întemeietorului vieţii constituţionale celei noi, Regele Carol, şi a întemeietorului României unite, Regele Ferdinand; ei bine, un astfel de partid fără îndoială că putea să culeagă mai mult decât un biet cartel, alcătuit cum a fost alcătuit acum de noi *(întreruperi).* Nu am nici un fel de

https://biblioteca-digitala.ro

intenţiune să discut cu acei dintre d-voastre pe care i-am cunoscut la dânşii; dar mai ales n-am nici un fel de intenţiune să intru în discuţiune cu aceia dintre d-voastre pe care i-am cunoscut la mine. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

Aşa fiind, vă rog - fără a vă preocupa de adjectivele care de la sine se alipesc încercărilor electorale care n-au dat rezultatele pe care le puteau aştepta acei care le-au încheiat - vă rog ca, trecând peste aceasta, să mă lăsaţi să urmăresc raţionamentul meu. Prin urmare, Partidul Liberal, fără îndoială are organizaţie, organizaţie care poate să-i şi strice. *(ilaritate).* Organizaţia lui se sprijină pe anumite interese dibaci cultivate. O astfel de organizaţie cuprinde într-însa o foarte mare primejdie. O organizaţie care nu permite elementelor noi să se manifeste cu mentalitatea generaţiei lor şi cu tendinţele curentelor din acel moment, o astfel de organizaţie fără îndoială că este stricătoare. O organizaţiune dintre acelea care fac pe fiecare să prevadă la al câtelea an de tăcere absolută va ajunge la demnitatea ministerială *(ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii)*, o astfel de organizaţie care taie de multe ori până şi elanul limbilor celor mai sprintene, constituie desigur o primejdie.

Dar nici popularitatea nu este suficientă. Mie îmi este mai uşor s-o spun căci nu pot fi bănuit de obrăznicia omului popular care vorbeşte cu alţii, care nu sunt populari (*ilaritate pe băncile majorităţii).* În această privinţă, noi, din motive cu totul deosebite şi în împrejurări care nu seamănă între ele, suntem tovarăşi (*ilaritate pe băncile majorităţii),* tovarăşi în acel sens că în momentul când am întrebat pe alegători, ei n-au răspuns cum am fi dorit noi (*ilaritate pe băncile majorităţii)*, dar d-voastre aveţi desigur o popularitate şi o organizaţie. Organizaţia, vom vedea-o.

Dar vorbind de organizaţie, iată că mi se deschide putinţa de a vorbi puţin nu în sensul organizaţiei liberale, ci în sensul organizaţiilor în genere, despre valoarea acestor organizaţiuni, înainte de a ajunge pe urmă şi la valoarea popularităţii.

Când am încheiat cartelul cu oameni de a căror tovărăşie n-am nici să mă ruşinez şi n-am nici să o regret, pentru că veţi recunoaşte cu toţii că în momentul când anumiţi oameni tremurau de frică în unghere, când anumiţi oameni treceau lângă duşmanii ţării, mie nu-mi poate fi indiferent generalul care a apărat cu arma şi cu toată puterea sufletului lui organizaţia militară a României şi în felul acesta a pregătit o biruinţă. (*aplauze pe mai multe bănci).* Zic: eu n-am să mă ruşinez deloc de înţelegerea onestă pe care am iscălit-o şi pe care - fie şi în paguba mea - am urmat-o cavalereşte până la sfârşit. Dar când am încheiat această alianţă electorală, mi s-a dat o carte foarte frumoasă, carte în care era însemnată lista pe comune a tuturor aderenţilor Partidului Poporului. Şi m-am dus să-i găsesc. (*mare ilaritate).* I-am găsit uneori, dar nu

https://biblioteca-digitala.ro

i-am găsit totdeauna. *(mare ilaritate)*. Şi va veni vremea când şi d-voastre, în organizaţiile d-voastre comunale, în alte împrejurări, îi veţi căută pe ai d-voastre şi nu-i veţi găsi. *(Ilaritate)*.

Şi d-voastre aţi făcut mult mai bine că nu aţi tipărit lista aderenţilor d-voastre. *(ilaritate)*. Ba eu propun altceva: decât să ne certăm pe oamenii care s-au înscris de trei ori, e mai bine să facem o singură carte pentru toate partidele care sunt în România, şi să se ştie că, în cutare sat, omul mai vioi sub raportul electoral e cutare, şi atunci ne ducem acolo, cu popularitatea noastră, cu talentul nostru, cu mijloacele noastre, mijloace care se zice că s-au întins până departe la graniţele răsăritene ale României, până unde se oglindeşte cetatea lui Ştefan cel Mare, în undele Nistrului; ne ducem fiecare cu mijloacele acestea şi vedem cu cine rămâne cetăţeanul care reprezintă conştiinţa politică a cutărui sau cutărui sat, sau cutărui sau cutărei comune.

Organizare! Dar apoi, d-lor, în organizarea liberalilor a fost un timp când mi se pare că nu avea mai mult decât trei reprezentanţi ai Partidului Liberal şi ce sacrificii a trebuit pentru alegerea d-lui Duca. Îmi aduc aminte că atunci a fost socotit ca un mare triumf pentru Partidul Liberal când d. Duca s-a ales la Romanaţi.

Iată ce înseamnă organizaţie. Dar să nu ne facem iluzie în această privinţă. Organizaţia are o valoare la o societate cu o viaţă politică liberă, trecută în domeniul istoriei. Oameni care ştiu perfect ceea ce vor; oameni care şi-au ales în deplina lor libertate de cărturari luminaţi partidul unde se găsesc. Dar oameni care se duc de la un partid politic la altul pentru că la capătul acestei înscrieri i se va întinde ogorul său, un colţ de pădure îi va cădea sau cine ştie ce elemente uitate de expropriere i se vor adăugi la bogăţia personală, oamenii aceştia nu sunt înscrişi în adevăratul înţeles al cuvântului. Şi cine îi înscrie? Nu-i înscrie şeful partidului, ci îi înscriu tot felul de agenţi electorali şi cine controlează ce a spus agentul electoral în momentul când omul s-a înscris în cutare sau cutare partid?

Dar povesteam cândva în această Cameră un caz din Germania, unde este cu totul o altă pregătire a alegătorului german - şi cu mirare am văzut - nu ştiu, poate că de pe urma acestei destăinuiri o unei idei nobile a răsărit în capul unor oameni care aparţin unei societăţi deosebite să o practice şi la noi şi mi se pare că există o penalitate acolo pentru cine încearcă să câştige voturile prin anumite mijloace, că este socotită ca o escrocherie care se condamnă acolo, nu ştiu cine s-a dus într-un sat şi a pus întrebarea unui om: câţi boi ai? Omul a răspuns: am 2 boi. Se poate un om gospodar ca d-ta să nu aibă 4 boi? Şi câţi cai ai? Am 2. Se poate ca într-o astfel de casă să se găsească un om atât de sărac? Ia scrie d-ta că are numai 2 boi şi 2 cai şi să nu ne uiţi pe noi la vot, şi el vota pentru cei care îl înscriau în condici. Aceia nu făgăduiau nimic, numai înscriau.

https://biblioteca-digitala.ro

Mi se pare că la noi s-a practicat şi sistemul acesta.

Prin urmare, vedeţi d-voastre, organizaţiunea în sine nu creează partidele şi nu creează mai ales marile partide, fiindcă toate au o organizaţiune. Şi nu creează nici popularitate. Popularitate ce însemnează? Ce reprezintă ea? Popularitatea însemnează o încredere şi o speranţă. Însemnează o încredere într-un om pe care poate nu l-a văzut nici odată şi speranţa într-un viitor, care pentru un om care judecă rece nu poate fi îndeplinită nici o dată. Popularitatea este foarte bună, dar popularitatea nu creează mărimea unui partid. Trebuie să pleci de la această popularitate pentru a întemeia partidul cel mare, dar nu să crezi că, fiindcă ai câştigat această popularitate, partidul mare este făcut şi te poţi dispensa de orice grijă şi acum poţi începe guvernarea ca oricare altul.

Dar popularitatea! Câte popularităţi n-au trecut înaintea noastră? D-voastre care sunteţi tineri, d-voastre nu vă daţi seama de ceea ce s-a petrecut cu vreo zece ani înainte de război, când desigur nu erau populari nici liberalii nici conservatorii, când orice mişcare a tineretului trezea o popularitate extraordinară.

Eu, acela care n-am putut căpăta cu legea despre care o să vorbesc îndată, nu am putut căpăta decât singurul loc pe care îl ocupă persoana mea, la 1906 străbăteam ţara românească, atrăgând după mine şi oameni din vechile partide care credeau, îşi închipuiau într-adevăr că prin mine se va îndeplini cine ştie ce minune. Eu nu credeam. Ei o credeau. Îmi aduc aminte, la Iaşi, miile de oameni care se ţineau după mine, după 13 martie 1906[1]. Şi nu erau acolo cine ştie ce mahalagii adunaţi după iluzii, ci erau oameni de vârstă ca Nicu Gane şi alţii, care uitaseră cu desăvârşire deosebirile de partide. Strigătul acela către viitor se întrupa într-un om tot aşa de puţin vrednic de o aşa de mare speranţă, cum tot aşa de puţin vrednici au rămas toţi aceia care în persoana lor proprie au concentrat într-un anumit moment speranţa unei naţii întregi. Au trecut câteva luni de zile, au venit răscoalele de la 1907 şi dacă n-aş fi avut simţul răspunderii mele faţă de ţară, dacă n-aş fi avut decât să servesc pasiunile care se ridicaseră acolo, ca să ies din casă, unde trăisem luni de zile asediat şi să mă cobor în satele acelea unde fumega încă sângele nevinovat din gropile abia închise, n-aş fi avut decât să mă pun în fruntea acestei ţărănimi pentru ca această popularitate să dureze. Şi pe urmă ce ar fi fost? Cu oameni pe care nu i-aş fi cunoscut, cu oameni care nu m-ar fi cunoscut, cu oameni cu care nu mai trăisem împreună, cu oameni cu care nu aveam comunitate de idei şi sentimente aş fi putut să mă instalez ca într-o aventură la conducerea ţării? După câtăva vreme aş fi putut eu să răspund cu cei câţiva oameni câţi erau în jurul meu la speranţele enorme care se treziseră

https://biblioteca-digitala.ro

atunci? Pot să spun înaintea d-voastre nu numai ca om onest, dar ca om prevăzător, pe care studiile mele mă învață, cu cât prezent frământat, să văd și în viitorul societății românești că toate popularitățile care s-au ridicat de pe la 1900 înainte, nu sunt decât strigătele desperate către o viață nouă ale unui popor călcat îndelung în picioare, care își schimba idolii necontenit, fără să-și dea seama că Dumnezeu se găsește nu în noi, ci se găsește în el, în însuși acest popor. *(Aplauze pe băncile majorității)*.

Iată în ce constă popularitatea.

A venit războiul și în momentul de după război cine poate tăgădui, eu am tăgăduit, n-am crezut, dar m-am convins pe urmă, ar fi trebuit să cred că o imensă popularitate înconjura pe generalul Averescu. El, generalul Averescu n-a făcut din acele imense greșeli care dărâmă o popularitate, a guvernat în împrejurări în care au guvernat și alții. Popularitatea însă s-a dus. De ce? Fiindcă în acest avânt al națiunii noastre este și o nerăbdare nesfârșită. Nu mai târziu, acum să te văd, a doua zi după biruință trebuie să-mi dai viața cea nouă. Popularitatea s-a desfăcut de acolo și a mers la d-voastre. Sunteți beneficiarii acestei popularități și aveți o datorie de recunoștință nesfârșită față de poporul acesta, în genunchi trebuie să stați înaintea lui. Trebuie să chemați toate puterile de viață dintr-ânsul, fiindcă el a făcut-o pentru el și nu pentru d-voastră, cum n-a făcut-o pentru nici unul din cei care până la d-voastre s-au folosit de această desperată popularitate a unui popor care își așteaptă ceasul.

Dar acestea, vă rog, nu creează încă marele partid. Eu nu tăgăduiesc că d-voastră puteți să ajungeți acest mare partid, cum nu tăgăduiesc că pot liberalii, în anumite împrejurări, sub conducerea care ar trebui și înțelegând că anumite lucruri s-au sfârșit și începe o vreme de muncă devotată și modestă, înțelegând că e un singur partid față de alte partide, fără nici un drept de moștenire asupra conducerii din an în an, din deceniu în deceniu, până la sfârșitul vremurilor. Ba acest popor poate căpătă pentru ceea ce trebuie să fie, mari partide, dar mari partide care să numere în trecutul lor decenii întregi, reîncercări care să fi prefăcut organizarea lor în izvoare de viață. Nu, aceste mari partide nu există. Dovadă că nu există este și ușurința cu care se trece de la un partid la celălalt, dovadă toate plimbările acestea pe care am ajuns a le ierta. Sunt unii oameni care întind bucuros mâna prietenului de ieri, care s-a căpătuit la prăvălia din față. Dar, vă rog, însăși aceste preumblări al căror mobil de interese este foarte ușor de observat, însăși ele dovedesc îndeajuns că partidele în adevăratul înțeles al cuvântului, partidul reținând prin fapta sa o popularitate pe care o merită și a cărui organizație să nu fie atacabilă de nici o dezmințire în caz de nenorocire, partidul nu există.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi suntem aci un număr oarecare de români, pe care împrejurările i-au adus să fie într-un anume moment pe aceste bănci. S-a oprit asupra lor nădejdea acestui popor românesc, dar pentru aceasta ei n-au dreptul să zică: poporul acesta ne aparţine sau ne aparţine pe jumătate, o parte o dăm altora, o parte o ţinem pentru noi. Aceasta, ferească Dumnezeu! Şi că partidul nu există, că marile partide nu există, şi pentru a păstra această iluzie a unui mare partid trebuie să se recurgă la toate artificiile scrisului gazetăresc şi la toate artificiile retorice de Parlament, dovada e în faptul că pentru a avea d-voastre situaţiuni atât de frumoase, pentru unii neaşteptate, cum le aveţi în momentul de faţă, a trebuit să intervină şi un alt element pe care d-voastre nu puteaţi să-l respingeţi în condiţiunile în care aţi luat puterea, dar desigur că trebuie să-l socotiţi venit către d-voastre fără voia d-voastre: legea electorală, de care vorbesc îndată. Şi astfel, fără îndoială că pentru a înţelege viaţa politică de astăzi, trebuie să se uite cineva dincolo de viaţa partidelor mari.

Am vorbit de legea electorală. Legea electorală de la noi a fost creată într-un moment nenorocit, prin surprindere. Nimeni dintre noi nu şi-a închipuit ce va ieşi din ea. A fost creată pentru a falsifica sistematic de la un capăt al ţării până la celălalt, voinţa adevărată a poporului nostru. Acum nu mai există nici partide, nu există decât electori, nu există decât şefi ai partidelor şi fruntaşi care sunt terorizaţi de oameni cu situaţiuni mari în cutare judeţ şi care ei dispun de totul. Ei silesc pe alegători să voteze oameni pe care nu-i cunosc, pe care nu-i iubesc, pe care îi disprețuiesc, oameni de aceia al căror nume prezentat alegătorilor, după alegeri, le-ar umple sufletul de o mişcare de revoltă. O cumplită tiranie s-a abătut asupra ţării după temeiul acestei legi care, completând în sensul cel mai nenorocit măsurile luate la Iaşi, în timpul războiului, a izbutit să distrugă din viaţa politică ceea ce făcea nobilă şi interesantă chiar şi partea criticabilă a ei.

Sileşti prin vot ţara şi eşti o grupare politică, să-şi caute aderenţii acolo unde nu-i poate dori!

D-voastre aţi vorbit în manifestul d-voastre de atâtea ori de drepturile unei mari clase care este clasa ţărănească. Dar clasa aceasta ţărănească însăşi foarte adeseori este împiedicată în manifestările ei de faptul că voturile ţărăneşti sunt amestecate cu voturi care nu sunt ţărăneşti. D-voastră impuneţi ţăranului să primească răspunderea atâtor voturi care nu exprimă voinţa sa. D-voastră impuneţi unui partid cu caracter naţional să-şi găsească numai decât aliaţii săi în cutare parte a ţării unde elementele naţionale nu există. D-voastre siliţi la cartelurile cele mai nenaturale şi cele mai imorale. Păstrând această lege electorală d-voastră prefaceţi o viaţă politică, uşor de văzut şi de înţeles, într-un adevărat haos pe care îl împiedică doar de a se vedea în toată urâciunea lui, apăsarea greoaie a unor majorităţi artificiale. Şi în răspunsul d-

https://biblioteca-digitala.ro

voastră la Mesaj, aş fi vrut să văd cât de uşor indicaţiuni în direcţia schimbării legii electorale, a acestei legi electorale de dictatură, pe care noi am împrumutat-o, fără să avem dictatura pe care ar putea-o servi a acestei legi electorale, copiate după model străin, unde nu se găsesc împrejurări care niciodată nu se vor găsi la noi. Şi d-voastră, partid popular, nu puteţi primi pomana acelor 20 la sută care v-au ieşit din voturi după legea liberală.

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei şi Comerţului: D-le profesor, s-a calculat că legea aceasta ne-a păgubit pe noi. Legea aceasta este o lege care avantajează partidele slabe şi când sunt în opoziţie şi când sunt la guvern. Nouă nu ne-a dat această lege decât un câştig de 3 la sută din voturi, iar în ce priveşte mandatele, vi se vor face calculele din care veţi vedea că dacă era vechea lege electorală noi aveam mai multe mandate decât avem astăzi. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.)*

D. N. Iorga: Lămuririle d-lui Madgearu sunt fără îndoială cu desăvârşire competente. Dumnealui a făcut socoteala acelor voturi. Dumnealui nu se simte profitat; eu cred că sunt pagube şi cel puţin din punctul meu de vedere. *(Ilaritate).*

D-voastră aveţi cu toate acestea în programul d-voastră anumite consideraţiuni de clasă. Eu consideraţiunile de clasă nu le am. D-voastră sunteţi şi un partid naţional, desigur, dar acest partid naţional are legături şi cu alte naţionalităţi. D-voastră iubiţi poporul românesc, cum îl iubesc şi eu, dar n-aţi pus în programul partidului d-voastră formula teoretică a acestei iubiri. Astfel, eu care nu semăn cu d-voastră în ce priveşte apăsarea asupra clasei şi care nu semăn cu d-voastră în ce priveşte atitudinea faţă cu alte naţiuni, sunt pus într-o situaţiune de absolută inferioritate, în afară de premiul acela de care aţi vorbit acum în urmă, sunt pus într-o situaţiune de inferioritate, fiindcă nu pot să-mi pun o candidatură care să-mi poată reuşi, spre exemplu în Dobrogea cea nouă.

În Dobrogea cea nouă, datoria mea de Partid Naţional ar fi să sprijin pe macedoneni, care reprezintă o parte aşa de interesantă a poporului românesc, oameni care au însemnat în civilizaţia naţională proporţional infinit de mult, oameni care sunt, desigur, în ce priveşte rasa, după cum ştiţi, cu mult mai destoinici decât noi. Nu există unul din ei care, pus în orice situaţiune, să nu fie în stare a se descurca; sunt marii creatori de cultură din toata Peninsula Balcanică şi pe oamenii aceştia i-am smuls de la casele lor, i-am transportat pe pământul românesc, din neagricultori i-am făcut agricultori, din oameni de oraşe i-am făcut oameni de sate - ne-am şi bătut joc puţin de speranţele lor *(aplauze pe băncile majorităţii)*, îi punem alături de bulgari şi din anumite motive, care pe mine nu mă privesc, d-voastră aţi spus un cuvânt bun bulgarilor de acolo, pe care ei l-au înţeles greşit şi de aceea curge sânge

https://biblioteca-digitala.ro

românesc pe pământul Cadrilaterului. Dar, când mă duc eu acolo, nu pot să fac curte bulgarilor din Cadrilater. Când am să aleg între macedoneni şi ceilalţi, trebuie să aleg pe ai mei.

Prin urmare, iată, vedeţi calea mea este închisă când este vorba de Cadrilater.

Dar d-voastră, în Bucovina puteţi să vă înţelegeţi cu d. Cracalia, care este coborâtorul unui şir întreg de români, de moldoveni. Eu am şi tipărit o serie de documente privitoare la familia d-sale şi, când îl voi cunoaşte personal, îmi voi permite să-i prezint întreaga d-sale genealogie, care pe de-a întregul e românească. Dar pentru moment d-sa este reprezentantul intereselor ukrainene. D-voastră n-aţi vrea să mă duc la Zastavna sau în alte sate de dincolo de Prut şi să reprezint interese care nu sunt în legătură cu programul meu. Dar d-voastră aveţi un admirabil alegător în părţile de Răsărit ale Basarabiei, pe d. Zipştein, care împreună cu un reprezentant al bisericii ortodoxe a mers şi a căpătat voturi preţioase pentru d-voastră... Dar eu nu sunt antisemit, nu am mintea cuiva pe care nu vreau să-l numesc aci *(ilaritate)*, fiindcă nu este de faţă, eu ca om cuminte nu pot să fiu antisemit într-o ţară în care au intrat prin provinciile adause sute de mii de muncitori, car au drepturile lor şi sunt chemaţi să folosească la viaţa economică şi culturală a ţării. Cu toate acestea, este în trecutul meu că nu mă pot duce la prieteni cu d. Zipştein ca să le cer voturi.

Iată ce dă votul pe ţară.

Vedeţi, sunt trei păcate: votul pe listă, votul pe ţară şi prima. Sunt trei păcate. Dar, pe lângă acestea, eu nu sunt socialist de loc; eu am socialismul milei, nu socialismul teoriei. Acum, între socialismul generozităţii umane care se ridică împotriva oricărei suferinţe, împotriva oricărei lovituri nedrepte şi decalogul perimat al lui Karl Marx, eu aleg pe cel dintâi, nu pe cel din urmă. Eu mă pot duce cu oricâtă generozitate şi orice bune sentimente pentru miile de muncitori, în regiunea Jiului sau Hunedoarei şi în anumite părţi ale judeţului Prahova, şi pe mine nu mă votează nimeni fiindcă nu mă duc să vorbesc despre posibilitatea unei noi împărţiri a averilor, de pe urma căreia, ori va munci, ori nu va munci, va avea fiecare aceeaşi parte la ospăţul pe care nu ştiu cine-l pregăteşte.

În felul acesta, legea electorală falsifică manifestarea popularităţii şi, prin urmare, iată unde voiam să revin, şi sunt foarte recunoscător d-lui Madgearu că, procurându-mi un moment de odihnă, mi-a dat şi putinţa de a adăuga lucruri pe care nu aveam intenţiunea să le spun.

Eu vreau să mai spun ca nimeni să nu se încrează peste măsură într-însul. Organizaţiunile sunt trecătoare, popularitatea o ia vântul. Legea electorală este o datorie pentru orice om de treabă să o facă să dispară un moment mai repede. Şi atunci rămân oamenii: aceştia nu pot fi falsificaţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu puteți vota în nici un Parlament o lege care să spue: d-nii cutare și cutare vor avea mai multă minte decât înainte de această lege iar alții sunt condamnați să aibă mai puțină minte, după punerea în aplicare a acestei legi.

Nimic nu poate înlocui energia omenească, nimic nu poate înlocui cultura omenească, nimic nu poate înlocui inteligența omenească, nimic nu poate înlocui experiența omenească. Nu cu organizații de mase această țară, încă așa de gingașă în alcătuirea ei, poate să fie condusă.

Țara aceasta nu poate să fie condusă decât prin unirea fără egoism, fără formule zadarnice, a oricăror forțe adevărate și pe ruina oricărei organizații parazite. Când se va găsi în această Adunare - și o doresc - când se va găsi conștiința acestei nevoi, când își vor da sama cei mulți, buni, care sunt în acest tineret că omul trebuie să îngenunche înaintea oricărei energii ca să câștige, iar nu să o respingă, când o poate întrebuința pentru binele țării, atunci, și nu numai după manifestațiunile populare de ieri, se va putea spune că fără creațiunea partidelor mari, care nu pot veni așa de repede, s-a deschis într-adevăr vremea cea mare a României celei Mari.

Și, fiindcă vorbim de România aceasta Mare, mie mi se pare un lucru, sau mă înșel foarte mult, că grija noastră de căpetenie este să o păstrăm, amenințată cum este din afară, scormonită, roasă cum este înăuntru, că trebuie să o păstrăm cu orice preț, cu prețul sacrificiului copiilor noștri, până la unul, cu orice preț trebuie să o păstrăm. (*Aplauze prelungite unanime).*

Să lăudăm pe aceia care, mai mult sau mai puțin, într-un loc sau în altul, au contribuit la creațiunea acestei țări.

Aci este deosebirea cea mare de făcut: între aceia care au ajutat și aceia care au împiedicat, între aceia care au muncit și aceia care s-au dat la o parte, între aceia care au sfințit munca noastră și aceia care au rânjit la dânsa.

Este o deosebire mare de făcut, și va veni vremea când națiia noastră va înțelege că această despărțire morală trebuie făcută. Și, dacă sunt mândru de un lucru, sunt mândru că în clipele cele mai dureroase pentru națiia mea, m-am pus întreg în serviciul ei și, dacă nu aș fi avut nici locul singur pe care îl are aici partidul meu, eu încă aș fi reprezentat tot ce a însemnat credința, munca și jertfa mea, în acel ceas (*aplauze).*

Aceasta îmi dă dreptul de a vorbi aci, și aceasta, și viața mea nepătată și nerăsplătită îmi dă dreptul de a vorbi așa cum vorbesc.

Dar, după ce am arătat care este situațiunea mea și a partidului meu în viața acestei țări, să-mi dați voie să vorbesc și de situațiunea d-voastră, înainte de a ajunge la o încheiere, care se desprinde de acum în sufletul d-voastre, îndrăznesc de a spune, mișcat.

https://biblioteca-digitala.ro

S-ar părea, pentru cine nu cunoaşte, viaţa ţării în ultimii zece ani de zile, că d-voastre astăzi reprezentaţi în adevăr, guvern şi majoritate, ceva cu desăvârşire nou, că aşa ceva nu a mai fost în România, nu au mai fost alegeri libere, nu a mai fost o Cameră liber aleasă, că această Cameră liber aleasă este cea dintâi care susţine liber un guvern, fiindcă îmi închipui că vrea să-l susţie în afară de orice presiune, că, prin urmare, niciodată nu a existat un guvern care să atârne de Cameră. Acum, să-mi daţi voie, eu cred că guvernul trebuie să atârne de Cameră. *(aplauze)*. Şi acesta este parlamentarismul cel adevărat; aici nu este o distribuţiune de grăunţe. D-voastre sunteţi acei pe care, într-un moment, i-a vrut naţia; naţia, prin votul ei, a consacrat prezenţa miniştrilor acolo, dar d-voastre sunteţi aceia care veniţi de-a dreptul de la voinţa aceasta, voinţă conştientă, mai puţin conştientă, dar de la voinţa aceasta a sutelor de mii, a milioanelor de alegători.

Ştiu că este şi o altă teorie, dar să mi se dea voie să socot că această teorie este puţin cam veche, pe când teoria ceastălaltă este cea adevărată.

Nu pentru prima oară se întâmplă ca un guvern să atârne de majorităţi, şi este bine să atârne, pentru că altfel orice guvern se corupe. Este bine să atârne de Parlament şi din alt punct de vedere: un guvern nu poate face greşeli, se retrage, sau, cu anumite mijloace specific româneşti, care vor fi însemnate în istoria lumii anume ca o creaţiune specială a noastră, un guvern poate să fie invitat, în mijlocul acţiunii celei mai binefăcătoare, să plece; el poate să se trezească înaintea unei semnificaţii de concediu - s-a mai întâmplat şi alta dată *(ilaritate)*, dar este mai uşor printr-o intrigă să dărâmi un guvern decât să înlături un Parlament.

Pe vremea răposatului Rege Ferdinand, am îndrăznit să vorbesc Regelui de situaţiunea Parlamentului după plecarea guvernului şi Regele s-a arătat foarte îngrijorat de viitoarele alegeri, şi într-un moment avea hotărârea - în 1920 - de a nu face să plece şi Parlamentul. Prin urmare, altceva este să înlături un guvern şi altceva să dizolvi un Parlament; mai ales acum este mult mai greu să dizolvi un Parlament ca acesta, înainte ca popularitatea d-voastre să fie uzată şi aveţi toate mijloacele de a face ca această popularitate să se uzeze numai într-o oarecare măsură şi nu să dispară cu desăvârşire.

Ce alegeri vreţi d-voastre să iasă după înlăturarea guvernului? Ia cineva popularitatea pe care aţi pierdut-o d-voastră? Iată, aci rotativa nu merge. D-voastre să pierdeţi atâta popularitate şi ea să meargă imediat la ceilalţi care ar sta cu cutiuţa şi ar culege în fiecare zi popularitatea care cade din mâinile d-voastră. D-voastre puteţi să o pierdeţi, dar ceilalţi nu o câştigă prin aceasta. Şi atunci, credeţi d-voastre că se mai poate să răsară fantasmele care fabricau Parlamentele înainte, şi credeţi d-voastre că o astfel de încercare nu ar produce fenomene de acelea care să zguduie însuşi aşezământul poporului românesc? *(Aplauze)*.

https://biblioteca-digitala.ro

De aceea zic eu că este bine ca Parlamentul să fie acela care condiționează acțiunea și însăși existența guvernului.

Dar credeți d-voastre că pentru prima dată se întâmplă așa ceva?

Să-mi dați voie, celor mai tineri să le-o spun, celor mai bătrâni să le-o aduc aminte, și băncii ministeriale, aproape în întregime, să-i împrospătez această amintire, care trebuie să fie foarte vie și în mințile d-nealor: această a mai fost odată. Și în partea aceasta o să vă arăt de ce a fost, cum a fost și de ce nu a mai fost.

Pentru că aici se cuprinde o foarte mare învățătură pentru d-voastre toți. A venit un moment când Partidul Liberal, după câteva luni de guvernare, după război, s-a retras. O guvernare pe care nu mă sfiesc să o numesc greșită, și am spus-o și în Camera liberală. Atunci când se isprăvise abia războiul și când ar fi fost ceasul de înțelegere împrejurul Partidului Liberal, când el putea să facă una din cele mai mari opere, și atunci, statuia omului de mare merit care a fost al doilea Ion Brătianu ar fi trebuit așezată pe un piedestal de trei ori mai ridicat decât al marelui său părinte, atunci, în 1918, când s-a mântuit războiul, d-voastre, liberalii, ați fi putut, recurgând loial la toate forțele vii ale țării, să întemeiați un mare Minister național. Ați avut, în Ministerul de la 1918, 1919, nu pe toți, dar pe unii dintre ardeleni. Și ar fi ajuns un semn către oricine, pentru ca oricine să fi fost bucuros, și ca o mulțumită pentru ceea ce făcuse el însuși în timpul războiului și ca o satisfacțiune acordată lui, să facă parte din acel mare Minister. Și nu s-ar fi făcut alegeri până la 4 ani.

Și Parlamentul acela ar fi fost continuat prin altul, dominat de aceeași „uniune sacră", iertați-mă că întrebuințez acest cuvânt așa de mare, luat din viața nobilei țări, de la care putem învăța orice. Ar fi putut alt Parlament continua acest Parlament al „uniunei sacre". Liberalii n-au făcut-o și au fost luni de completă dezorganizare a țării, care trebuia prinsă, așa cum scăpase din ghiarele vulturului, care trebuia îngrijită, care trebuia mângâiată și îndemnată pe drumurile cele noi. Și ea a fost tratată după metodele mucede dinainte de război. Într-un moment, s-a găsit guvernul liberal deoparte, iar pe alta voința marilor aliați. Marii aliați voiau un lucru, care nouă nu ne aducea paguba, liberalii au crezut că nu pot acorda ceea ce au cerut marii aliați și ceea ce alții au acordat, fără ca țara să iasă nici dezonorată și nici ruinată pentru aceasta.

A venit apoi guvernul generalilor. Fericit sau nefericit. S-au luat generalii abia ieșiți de sub steaguri și s-au așezat ca miniștri, silindu-i să facă alegeri și a primi asupra lor toate mulțumirile legate de alegeri și ceva din odiul /ura, dezgustul, scârba/ care înconjură totdeauna politicianismul. A venit guvernul de generali și a făcut alegeri. Alegerile au fost o minunată exprimare a voinței țării: au ieșit foarte mulți liberali și toată partea stânga a Ateneului era plină de reprezentanți ai Partidului Liberal, 103 reprezentanți.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu ştiu dacă vă aduceţi aminte *(adresându-se către deputaţii liberali)* de felul cum am primit eu, fiind în locul unde este acum venerabilul meu prieten d. Ciceo-Pop, cum am primit eu pe Toma Stelian când a intrat în Cameră, de cuvintele de mulţumită pe care le-am adresat, pentrucă aducea experienţa marii lui inteligenţe. Iată mijloacele cu care se putea lucra în această Cameră şi nu se puteau plânge liberalii din vremea aceia că n-au destui reprezentanţi, după ce fuseseră uzaţi de amestecul lor în marele război.

Ne-am trezit însă deodată cu oameni aparţinând deosebitelor partide care nu aveau între dânşii nici o legătură mai strânsă. Eu nu credeam atunci în marele viitor al Partidului Ţărănesc. A venit la mine la redacţie d. Madgearu să-mi propună nu ştiu ce înţelegere, şi i-am spus: ce înţelegere să am cu d-voastră? Ceea ce n-am putut face eu, puteţi face d-voastră! Acelaşi lucru i-am spus şi d-lui Mihalache.

Ne-am trezit deci ca oameni fără nici un fel de legătură între noi. Erau ardeleni în foarte mare număr, şi nu vă pot spune plăcerea pe care o am de câte ori în acest Parlament văd unul din oamenii care veneau cu suflet admirabil, pentru întâia oară într-un Parlament românesc, în Parlamentul acela, aşa de batjocorit, şi fără dreptate, în contra căruia s-a montat o intrigă scârboasă de la început, şi chiar astăzi se încearcă epitete, exprimând o judecată pe care n-o merită.

Au venit ardelenii aceştia admirabili şi era într-adevăr o viaţă nouă pe care o aduceau cu dânşii aici în Bucureşti. Partidul meu avea atunci 30 sau 40 de reprezentanţi în Cameră şi în Senat. Erau bucovinenii d-lui Nistor, care pe vremea aceea nu se aşezase lângă liberali, şi-mi pare rău că d-sa nu e deputat, ca să-i aduc aminte că atunci când a trecut la Partidul Liberal se scuza faţă de mine că trece la liberali, şi-mi zicea: d-le Iorga, trebuie să intru la liberali, fiindcă altfel intră Dori Popovici[2]. *(Mare ilaritate).*

Iar in ce priveşte pe unul dintre reprezentanţii Partidului Basarabean de atunci, îmi aduc aminte că el mi-a spus surâzând, că e mai bine, după ce a căzut guvernul Blocului, că e mai bine să treacă în guvernul care a venit pe urmă, că şi mie poate să-mi fie folositor pentru anumite informaţiuni pe care mi le-ar transmite relativ la viaţa partidului în care se mutase.

Pe vremea aceea nu era aşa. Şi la ardeleni şi la bucovineni şi la basarabeni era entuziasmul creator cu care se putea face minuni.

D-voastre aveţi în jurul d-voastre o manifestaţie populară mai impresionantă ca aceia de la 1919. Nu este îndoială.

Masele pregătite, organizate de d-voastre, au făcut ceea ce nu au putut face masele dezorientate de atunci. Dar ceea ce era în sufletul oamenilor de atunci, acest lucru nu-l aveţi - să mi fie iertat că o spun - nici d-voastre, nici

https://biblioteca-digitala.ro

banca ministerială. E ceva veşted în noi; în tot ce s-a petrecut în aceşti 10 ani a fost o sfărâmare de credinţă, o descurajare de entuziasm, o slăbire a forţelor morale ale acestei ţări, la toţi aceştia care erau împreună. Şi erau şi socialişti şi erau şi reprezentanţi ai minorităţilor etnice, şi-mi aduc aminte că am făcut, după o părere care s-a criticat mai târziu, că am făcut un mare păcat[3]. Mulţi nu puteau să vorbească în limba poporului majoritar şi le-am interpretat discursurile pe care le pronunţau aci la Cameră; am avut o atitudine din cele mai dezinteresate faţa de aceste minorităţi despre care spun şi acum că fără să scormonim în inimile lor, preţuiesc aportul ce-l aduc ca înaltă cultură, ca organizaţie de muncă în viaţa acestei ţări care este şi a lor. Şi atunci între noi toţi era o înţelegere de acelea care nu se pot face artificial.

Putem pertracta de acum înainte oricât, putem încheia pacte, putem să facem făgăduieli, putem să împărţim mandate şi oricâte alte lucruri. Nu vom putea fi niciodată unde eram atunci.

Atunci a fost momentul cel mare pentru naţiunea românească, pe care sufletele uscate nu l-au putut înţelege, oamenii încremeniţi în trecut nu l-au putut ghici, şi sfântul moment a trecut fără înţelegere. Dar noi trebuia să facem un Minister, şi atunci, mi se pare că la a treia adunare în casele fratelui d-lui Mihai Popovici, am emis părerea ca să facem un bloc de guvern. Părerile au fost împărţite, şi numai în cea de a treia seară şi numai la ceasul 2 din noapte, eu am procesul-verbal scris de mâna prietenului meu Munteanu-Râmnic, care nu este în această Cămară, la ceasul 2 din noapte am rugat pe d. Maniu să primească acest bloc. D. Maniu a spus să ne exprimăm dorinţa de a constitui un bloc. Şi eu am răspuns că pe dorinţa noastră Regele nu poate să facă un guvern. Regele nu poate să facă un guvern decât pe blocul încheiat.

S-a făcut procesul verbal şi l-am văzut atunci pe d. Maniu mergând cu oarecare încetineală, ca un om chibzuit, către hârtia aceasta pe care a isprăvit prin a o iscăli. Şi s-a încheiat blocul acesta a cărui guvernare putea da orice[4]. Guvernare care a dat cea dintâi împroprietărire, fie şi greşită, împroprietărirea din Basarabia şi care a dat României cea dintâi siguranţă că Basarabia nu va putea fi smulsă niciodată din corpul statului românesc. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.*)

Îmi părea rău că în acel Parlament nu era destul de reprezentat partidul generalului Averescu. D. general Răşcanu era ministrul nostru de Război.

D. general Răşcanu: Nu făceam parte din nici o alcătuire politică.

D. N. Iorga: Aşa merge vorba că ministrul de Război nu face parte din alcătuirea politică în care stă. Şi nu mă puteţi împiedica de a reconstitui vizual caracterul acelei Camere. Dacă vă văd, nu mă puteţi opri de a vă spune că eraţi în acel guvern, cu sentimente care nu mă privesc, dar eraţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Era şi unul dintre membrii Partidului Poporului şi părerea multora dintre noi era că porţile Parlamentului trebuie deschise larg oamenilor d-lui general Averescu. Şi, când au fost alegerile pe baza cărora a fost sfărâmat guvernul Blocului, noi am pus candidaturi numai de formă - şi sunt acolo oameni care o ştiu - şi am îndemnat să se combată ai noştri, pentru ca să iasă reprezentanţii Partidului Poporului.

Acesta este adevărul. Ne-am dezinteresat de cele trei alegeri pentru Senat, care au servit drept pretext pentru înlăturarea guvernului Blocului. Toată acţiunea care s-a făcut atunci împotriva Parlamentului ales liber şi a guvernului care atârna de acest Parlament liber, mă grăbesc să o spun că nu a venit în rândul întâi de la d. general Averescu, ci a venit de la alte forţe, care întrebuinţează şi sfărâmă pe rând tot ceea ce e curăţenie, tot ceea ce e demnitate, tot ceea ce e sentiment de libertate în această ţară. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*). Acestor forţe trebuie să li se taie drumul. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Este ceasul al 11-lea al înţelepciunii d-voastre.

Aveţi printr-o minune ceea ce stăpâniţi în momentul de faţă. Se aşteaptă de la d-voastre lucruri pe care, dacă nu le veţi îndeplini, asupra nici unui partid nu va cădea osândă mai grea decât osânda care, în acest caz, vă aşteaptă pe d-voastre.

Spunea ministrul de Finanţe că ispăşeşte şi îşi ia în spinare un buget greu, pe care, prin mijloacele pe care le are la îndemână, nu-l poate uşura. Foarte adevărat! Dar pe rând veţi veni toţi să faceţi această declaraţie, şi veţi fi siliţi să o faceţi, pentru că pe toţi vă aşteaptă aceeaşi greutate şi în faţa tuturor răsare aceeaşi primejdie.

Dacă vă închipuiţi că le veţi putea birui numai prin ceea ce aveţi personal, cei ce staţi pe banca ministerială[5] dacă vă închipuiţi că adeziunea călduroasă a acestei majorităţi este în stare să vă sprijine în greşelile d voastre ca partid, că împreună sunteţi o formidabilă forţă cu care să puteţi lupta împotriva duşmanilor nevăzuţi care vă pândesc, va fi cea mai mare înşelare a vieţii politice a d-voastre şi va fi poate ultima d-voastre înşelare, fiindcă după o cădere de pe urma unor astfel de greşeli nu vă veţi mai ridica niciodată. Nici un capital organizat, nici o mare experienţă politică, nici un nume glorios nu poate să intervină pentru a vă scăpa de catastrofă.

Nu vă puneţi alături cu d-nealor, căci liberalii pot face toate greşelile, dar se vor ridica din morminte cele două mari umbre care au reprezentat în viaţa ţării româneşti momentele supremelor triumfuri şi, fie chiar în nevrednicia lor, ei vor fi ţinuţi sus de vrednicia morţilor care au precedat.

D-voastre, dacă vă îndărătniciţi într-un egoism îngust, dacă nu înţelegeţi că, faţă de această majoritate care trebuie să rămână a d-voastre, sunteţi cea

https://biblioteca-digitala.ro

dintâi încercare de guvernare, care nu trebuie să fie cea din urmă, nimic nu va răsări din trecutul d-voastre, care să va susţină şi din adâncurile unde din nenorocire se face politica românească, nu vi se va întinde nici o mână de ajutor.

Băgaţi de seamă. Veniţi la guvern cum a venit guvernul Blocului în noemvrie; acum suntem aproape la ianuarie, cu aceeaşi nesiguranţă a guvernării. Câte din măsurile d- voastre nu sunt acele pe care le aşteaptă poporul românesc! Opera de creaţiune nu aţi putut s-o desemnaţi măcar în liniile ei generale. Bunul d-voastre şef nu este o personalitate care să trăiască în sufletele fiecăruia din d-voastre, în aşa fel încât să vă crească oricum puterile. Băgaţi de seamă! Sunt încă trei luni de zile până în acea primăvară, la acele „ide" ale lui martie, când guvernele se prăbuşesc.

Dar eu nu doresc să fiu atunci în faţa ruinei d-voastre omul care să spună prietenilor, care politiceşte nu mai sunt alături de mine, dar car rămân cu tot ceea ce au fost prin bunătate şi dreptate faţă de mine, rămân în inima mea să le spună: minunea aţi avut-o în mâini. Egoismul v-a sfărâmat-o! *(Aplauze prelungite)*.

NOTE

1. Iată chiar descrierea lui N.I. a celor întâmplate atunci: „Se anunţase o reprezentaţie de caritate cu o piesă uşoară franceză, *Madame Flirt,* la Teatrul Naţional, membri ai acestei lumi de fapt desnaţionalizate sufleteşte având să joace rolurile. La glasul profesorului N. Iorga, studenţii se adunară la Universitate, apoi în sala *Eintracht*. Se luă hotărârea de a se protesta înaintea Teatrului, fără să se lunece la vreo tulburare. Prefectul Poliţiei, jovialul D. Moruzi, o îngăduise. Dar interveniră fiii primului ministru, Mihai şi Grigore Cantacuzino, care lucrau pe sama lor, şi ei impuseră oprirea oricării manifestaţii. De aici, pe când însuşi moştenitorul şi principesa Maria trebuiau să se întoarcă la Cotroceni, rezultă ciocnirea cu poliţia, cu jandarmii pedeştri; trupa, chemată în ajutor, refuzând să tragă, căci ofiţerii tineri erau şi ei cuceriţi de noul curent naţionalist. Pe lângă câţiva răniţi, s-a vorbit de un mort. Foaierul Teatrului era prefăcut în spital. Fireşte că reprezentaţia nu avu loc". (*Istoria românilor,* vol. 10[1], Întregitorii, Buc., 2001, p. 199, ed. Georgeta Filitti, Gheorghe Buzatu).
2. Este vorba de Dorimedont Popovici, adversar al lui Ion Nistor în Bucovina şi persoană foarte influentă pe plan local.
3. Pentru „păcatul" de a traduce spusele reprezentanţilor

https://biblioteca-digitala.ro

minorităților naționale, ca președinte al Camerei, v. vol. II al aceste serii.

4. Guvernul Al. Vaida Voevod (1 decembrie 1919 - 13 martie 1920), pentru a avea majoritate parlamentară, a trebuit să constituie un „bloc parlamentar" format din Partidul Național Român din Transilvania, Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, Partidul Țărănesc din Basarabia, Partidul Naționalist Democrat (condus de N. Iorga) și Partidul Democrat al Unirii din Bucovina.
5. Guvernul din 29 decembrie 1928 (format la 10 noiembrie 1928 și expirat la 7 iunie 1930) era format din: Iuliu Maniu, președinte; Al. Vaida Voevod, ministru de Interne; Gh. Gh. Mironescu, ministru de Externe; M. Popovici, Finanțe, Gr. Iunian, Justiție; Nic. Costăchescu, Instrucție Publică; Aurel Vlad, Culte și Arte; gl. Henri Cihoski, Război; I. Mihalache, Agricultură și Domenii; V. Madgearu, Industrie și Comerț; I. Răducanu, Muncă, Cooperație, Asigurări Sociale; Sever Dan, Sănătate și Ocrotiri Sociale.

Intervenție la proiectul de lege pentru ratificarea convenției cu Germania, în vederea soluționării diferendelor financiare existente între cele două țări:

D-lor, mi se creează în Camera aceasta o situațiune într-adevăr curioasă; eu aș vrea întotdeauna ca Partidul Liberal să ia întâi cuvântul, ca acela care, în puterea legii rotative, ar fi ridicat, dar mă lasă pe mine să vorbesc întâi *(ilaritate)*.

D-lor, eu trebuie să spun că mulțumita noastră pentru încheierea unui lung și păgubitor litigiu se datorește tuturor oamenilor de ispravă, care, în afară de interesele de partid, au lucrat pentru a se ajunge la acest rezultat, și ar fi o mare nedreptate dacă nu ne-am gândi la acei oameni, care nu sunt aici în țară, ca d. Lapedatu și d. Oromolu, la ale căror silințe pentru a se ajunge la acest fericit rezultat am fost martor eu însumi, cu prilejul trecerii mele prin Berlin. Desigur condițiunile puteau să fie și mai bune, decât cele căpătate. Pentru aceasta însă n-ar fi trebuit să ne hrănim atâta vreme cu iluzii, care iluzii acestea s-au dovedit zadarnice. Nevoia de a fi într-o situațiune clară față de Germania, nevoia aceasta se impunea de la început. N-am fi jignit pe nimeni, n-am fi atins pe marii noștri aliați, pe prietenii noștri de astăzi, dacă în cel mai scurt timp am fi ajuns să avem situația netedă de acum.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar în ce priveşte ceea ce se spune în raport, despre necesitatea bunelor relaţiuni economice cu Germania, de aceasta trebuie să se bucure oricine care îşi dă seama de două lucruri: de rolul pe care comerţul german, după război, a ajuns să-l joace la noi şi de faptul că avem în minorităţile naţionale de la noi unui din cele mai potrivite elemente, pentru a intra în legături într-adevăr normale şi paşnice cu poporul german.

Doresc să se întâmple ceea ce se întâmplă adeseori în viaţa politică: se începe de la legături de afaceri, se trece prin legături culturale şi se ajunge la o anumită situaţiune politică. Doresc ca din legăturile acestea de ordin material, Germania să se convingă încă mai bine de faptul că războiul nostru l-am început pentru dreptul nostru, că suferinţele noastre trebuie să fie apreciate, înainte de toate, de acei care au asistat la dânsele şi că ordinea de lucru care a ieşit din marele război este o ordine de lucruri nestrămutată, şi că noi nădăjduim că naţiunea cu care intrăm în relaţiuni din ce în ce mai bune acum, nu va fi niciodată dintre acelea care ar contesta României hotarele sale de drept, căpătate cu sângele său[1]. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.)*

NOTE

1. Legea a fost votată cu 181 de voturi pentru şi unul împotrivă.

Şedinţa din 6 februarie 1929

Informează Adunarea că în ziare s-a transmis ştirea că trei grăniceri au dezertat peste Nistru. Întreabă pe ministrul de Război: „Cine e inconştientul care a putut comunica ziarelor ştirea atât de atingătoare a prestigiului unei glorioase armate? Care pot fi motivele incalificabilului act comis de grănicerii dezertori şi care sunt măsurile care s-au luat pentru ca Nistrul să nu fie păzit de canalii ca acestea?"

Dialog cu I.G. Duca despre împrumutul de stabilizare:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, v-am înştiinţat că nu-mi poate trece prin minte să discut o chestiune de această importanţă, din punctul de vedere al interesului de partid[1], care ştie totdeauna să-şi atingă scopurile şi să-şi menajeze ieşirile. Dovadă că nu sunt nici acum în intenţiunea de a trata dintr-un punct de vedere de partid împrumutul, care în sfârşit ne-a venit este atitudinea pe care am avut-o în momentul când, acum câteva luni de zile,

https://biblioteca-digitala.ro

şeful Partidului Liberal ne anunţa, cu oarecare frică, că împrumutul s-a încheiat. *(Ilaritate)*. Cu o bucurie sinceră am primit vestea prematură pe care o aducea d. Vintilă Brătianu şi am spus cu acest prilej lucrurile pe care le spun şi acum, şi le spun cu aceeaşi nepărtinire, între aceia care, sprijinindu-se pe baze deosebite, solicită onoarea de a guverna poporul românesc.

Am spus atunci că împrumutul de stabilizare - stabilizare care determină un împrumut, fără care stabilizare nu s-ar putea face - că acest împrumut înseamnă condamnarea unei teorii onorabile, care nu s-a putut menţine în faţa evidenţei faptelor. Teoria aceasta era că leul poate să ajungă din nou la valoarea aur. Cu această teorie s-a plecat. Şi am spus d-lui Vintilă Brătianu - mă aşteptam că aceasta îi va face rău şi că în răspunsul domniei sale va căută să arate o continuitate şi o consecvenţă, care n-a existat - i-am spus d-lui Vintilă Brătianu că domnia-sa s-a convins puţintel cam târziu de un lucru care ajunsese de toată evidenţa: că o monedă care a căzut odată, o arată întreg exemplul istoriei, niciodată nu mai poate să fie adusă la situaţiunea dinainte.

Dacă lucrul acesta, pe care l-a înţeles toată lumea de la început, două lucruri trebuia să înţeleagă şi acesta este unul, dacă lucrul acesta l-ar fi înţeles aşa de la început am fi avut stabilizarea leului în condiţiuni nesfârşit favorabile acelora de astăzi, fiindcă atunci banul se oferea într-adevăr, dar nu se oferea în astfel de condiţiuni cum le aştepta d. Vintilă Brătianu, ca bancherii să vie în deputaţiune la Bucureşti, pentru a cere favoarea de a împrumută România.

Noi trebuie să fim un popor mândru, dar mândria nu merge până la o pretenţiune aşa de mare. Oamenii îşi pot plasă banii şi aiurea şi actul acesta de îngenunchere în faţa pretenţiilor României, de a vedea că toată lumea solicită onoarea de a o împrumuta, actul acesta nu se putea îndeplini.

Mi-aduc aminte şi aceasta dovedeşte cât de mult stau în afară de calculele de partid, mi-aduc aminte cu plăcere de argumentaţia deplină, pe care a făcut-o în acest sens cineva care astăzi este membru, mai mulţămit, mai puţin mulţămit, aceasta nu am dreptul să o spun aci, de vreme ce nu o spune domnia sa însuşi, cineva care este astăzi membru al Partidului Liberal, d. Argetoianu. *(Ilaritate)*.

D. Argetoianu a vorbit la Vălenii de Munte, la cursurile de vară, pe înţelesul oricui, aşa încât am înţeles şi eu care nu sunt specialist *(mare ilaritate)*. A vorbit pe lângă aceasta la Galaţi, într-o foarte frumoasă conferinţă, care nu s-a publicat, şi a arătat părerea aceasta şi într-o broşură, care putea să lămurească pe oricine de adevărul tezei susţinute de d. Argetoianu că în zadar încercăm să creem o insulă specială pentru moneta noastră, că ţările sunt legate între dânsele - este un principiu al vaselor

https://biblioteca-digitala.ro

comunicante şi în această privinţă - şi că prin urmare, oricât ne-am lupta, nu câştigăm pentru banul nostru, ci pierdem pentru viitorul monetei noastre scăzute. Aceasta era dovada d-sale.

Şi a mai fost cineva, care nu mai este între noi, Enacovici, care a întrebuinţat foaia sa[2] foarte răspândită, pentru a învedera acest lucru. Prin urmare, era un întreg curent în opinia publică, determinat de declaraţiile acestor doi economişti, care nu făcuseră cine ştie ce şcoală de economie politică în străinătate, dar care aveau acel bun simţ care servă şi pentru a rezolvă probleme economice, pentru că un om cuminte, fără carte, face cu mult mai mult decât foarte multe cărţi fără un om care în cutare chestiuni are simţul omului cuminte. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

Acest curent a izbutit cu greutate să răzbată şi dacă a ajuns să răzbată, a fost printr-o presiune a împrejurărilor care nu se pot contrazice şi a opiniei publice, care nu poate să fie învinsă. Opinia publică a refuzat să sprijine mai departe un experiment, un experiment condamnat să cadă şi în acelaşi timp împrejurările, cu elocvenţa lor strălucitoare, care întrece cu mult toată elocvenţa de tribună şi de birou, împrejurările cu elocvenţa aceasta a lor strălucitoare au arătat că aici trebuie să ajungem.

Aceasta am spus-o atunci, în luna iulie, când d. Vintilă Brătianu a venit cu oştire, care ar fi dorit să fie adevărată şi care, din nenorocire, nu a fost aşa. După aceia, şi fără să mă gândesc câtuşi de puţin să detrag meritul omului care stă în fruntea Partidului Naţional Liberal şi doresc să stea iubit şi respectat de toţi ai săi *(ilaritate şi aplauze pe băncile majorităţii),* atâtea zile cât i-a dat Dumnezeu...

D. I. G. Duca: D-le Iorga, vă rog (*ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii)* să nu vă îngrijiţi întru nimic de aceasta. Vă pot spune dinainte că dorinţa d-voastră va fi în totul îndeplinită.

D N. Iorga: Nu poate fi o mai mare plăcere pentru d. Vintilă Brătianu decât să vadă doi amici sinceri care se unesc în aceiaşi dorinţă cu privire la situaţia sa în Partidul Naţional Liberal *(mare ilaritate şi aplauze pe băncile majorităţii).*

D. I. G. Duca: Este foarte uşor pentru oricine, necum pentru un om de talentul d-voastră..

D. N. Iorga: Mersi *(ilaritate).* Foarte scump plătit de stat talentul meu *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

D. I. G. Duca: La o insinuaţie...

D. N. Iorga: D-le preşedinte, în viaţa mea nu am insinuat. Am fost urmărit de o bandă de insinuatori, cu care mă voi întâlni la Curtea cu Juraţi. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

D-le preşedinte, nu uitaţi că a spune că Partidul Naţional Liberal iubeşte pe şeful său şi că acela care vine aproape de dânsul şi care este d. Duca, îl iubeşte sincer, aceasta este socotită ca o insinuare *(ilaritate, aplauze prelungite pe băncile majorităţii, strigăte de bravo).*

D-le preşedinte, când se spune unui om sărac, care Dumnezeu ştie cum îşi ţine familia, când i se spune prin presa unui partid de guvern, când i se spune aci, în Cameră, în faţa unui grup de deputaţi, că se vinde pentru avantagii politice...

Voci de pe băncile majorităţii: Ruşine, ruşine!

D. N. Iorga: ...fiindcă statul român îmi plăteşte 10 000 lei pe lună pentru conducerea Şcoalei din Paris şi când se insinuează că plâng la uşile unui bancher[3], în caricaturi înfăţişate şcolarilor mei, în fruntea ziarului oficios al unui partid...

Voci de pe băncile majorităţii: Ruşine, ruşine!

D. N. Iorga: ...atunci când, în viaţa mea, de două ori am văzut pe acel om şi niciodată de mâna mea nu s-a atins banul de pomană al nimănui *(majoritatea în picioare aplaudă îndelung),* aceasta, vă rog, nu este o insinuare, e o amabilitate a persoanelor care au avut îndrăzneala de a spune lucruri pe care însuşi acest cuvânt de „insinuare" m-a silit să le aduc aci, în loc de a aştepta o lămurire. O lămurire pe care nu o scap din mână în faţa juraţilor, a opiniei cinstite a acestei ţări, care trebuie să aleagă între un om sărac, care îndrăzneşte să judece peste partide şi partidul care pălmuieşte cu banul statului, meritele care se răsplătesc sărăcăcios prin acest ban al tuturor *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

D. I. G. Duca: D-le Iorga, am spus că aţi insinuat. Pentru ce?

D. N. Iorga: Nu aveţi nevoie de nici o explicaţie. Insultele nu se explică, ele se întorc la cine le rosteşte. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. I. G. Duca: D-le Iorga, eu nu am să mă justific în faţa d-voastră.

D. N. Iorga: E şi greu!

D. I. G. Duca: Pentru mine, nu, d-le Iorga, d-voastră aţi căutat să spuneţi că ar fi în Partidul Naţional Liberal oameni care nu ar susţine în mod cinstit...

D. N. Iorga: D-le preşedinte, fac apel la d-voastră să spuneţi dacă din cuvintele mele, ar fi reieşit cât de puţin acest lucru. Dacă această Cameră ştie lucruri pe care nu le ştiu eu, ea este liberă să le sublinieze cu aplauzele ei *(aplauze pe băncile majorităţii).* Eu nu ascult la uşa nimănui, pentru ca apoi să spun lucruri pe care, spunându-le alţii, au putut să ajungă, adeseori, prin aceasta, acolo unde nu merită. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Voci de pe băncile majorităţii: Nu aveţi ce să ne mai spuneţi, d-le Duca.

D. N. Iorga: Lăsaţi, vă rog, să răspundă, este o lămurire din care profită toată lumea.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. G. Duca: Eu am spus că era o insinuare pentru că d-voastră ați căutat să repetați aci în Cameră, cu subînțelesuri, ceea ce, în mod clar, se spune în fiecare zi în presa d-voastră.

D. N. Iorga: D-le președinte, dacă d. Duca răspunde la toate infamiile ziarului d-sale, făgăduiesc să fac ordine și în redacția ziarului meu. (*Aplauze pe băncile majorității).*

D. I. G. Duca: Prin urmare, vedeți că această lămurire era necesară.

D. N. Iorga: O veți avea la Curtea cu Jurați, completă.

D. I. G. Duca: Lăsați-mă, vă rog, să termin. Prin urmare, reiese clar după explicațiunile pe care le-ați dat, că nu am înțeles bine cuvintele d-voastră și că, în adevăr, susțineți că sunt oameni în Partidul Național Liberal care caută, în mod necinstit, să secundeze, în acțiunea sa de șef al partidului, pe d. Vintilă Brătianu. Încă odată, dacă acesta este sensul cuvintelor d-voastră, eu iau act cu mulțumire că echivocul a fost lămurit. Întrucât privește a doua parte, că d-voastră vă plângeți de acuzațiunile care vi s-au adus de ziarul „Viitorul", ați anunțat că-l veți da în judecată.

D. N. Iorga: L-am și dat.

D. I.G. Duca: Dați-i în judecată și veți lămuri acolo această chestiune.

D. N. Iorga: Pentru capetele care nu au înțeles până acum!

D.I.G. Duca: Veți lămuri această chestiune în fața justiției țării și veți putea atunci să și răspundeți acuzațiunilor calomnioase care pretindeți că acel ziar vi le-a adus.

D. N. Iorga: D-le președinte, nu pot lăsa să treacă partea din urmă a explicațiunii d-lui Duca. Întrucât privește partea întâi, când mă veți surprinde la partidul d-voastră trăgând cu urechea, veți face ceea ce am făcut eu fața de toți aceia pe care i-am surprins ascultând la ușa partidului meu și trăgând profit din aceasta. (*Aplauze pe băncile majorității).*

În ceea ce privește partea doua, că este nevoie de o instanță judecătorească pentru onoarea mea, o țară întreagă vă va spune cât este de puțin necesară această pecetluire - pe care o voi avea-o - a unor calomniatori de rând. (*Aplauze îndelung prelungite și din nou repetate pe băncile majorității, strigăte de bravo.)*

Și acum, d-le președinte, dați-mi voie să scurtez o parte din cuvântarea mea, pentru că, din nenorocire, și iubirea mea pentru Universitate și mijloacele mele materiale nu-mi îngăduie să mă consacru întreg Camerei. Eu sunt om cu o profesiune *(surâsuri)*, nevoit să mă duc să-mi fac datoria la Universitate și voi căută să condensez ceea ce aveam de spus. Dacă forma cuvântării mele va pierde prin aceasta, nu eu voi fi vinovat.

D-lor, atunci când am făcut, în fața d-lui Vintilă Brătianu, declarațiunea că sunt foarte bucuros, în afară de orice preocupare de partid, să aflu că d-sa

https://biblioteca-digitala.ro

crede a fi încheiat un împrumut, în acel moment eu nu-mi ascundeam meritele d-lui Vintilă Brătianu pentru a pregăti posibilitatea acestui împrumut. Desigur că una din condițiunile împrumutului era să aibă cineva un buget, pe care să se poată sprijini cererea de credit pe care o adresa către bancheri. Opera aceasta a îndeplinit-o d. Vintilă Brătianu cu o stăruință eroică. N-aș zice și cu orizonturi largi, pentru că aceasta ar însemna să-l înșelăm asupra propriei sale psihologii *(ilaritate)*, dar cu o stăruință eroică; de aceea, când vă voi spune, la sfârșit, că acest împrumut eu îl votez, eu, care ani de zile, sub mai multe regimuri care s-au succedat, nu m-am suit la tribună pentru a-mi da votul, când vă voi spune că-l votez, îl votez pentru că îl consider că este unul din acele acte naționale la care nevoile țării vă silește să lucrați împreună. Nevoia țării, fie prin succesiune la guvern - deși aș fi dorit ca și altfel să vă găsiți la același moment împreună pentru a ajunge la o soluțiune mai bună decât acea la care ați ajuns - dar fie și prin succesiune, nevoia țării vă silește să lucrați împreună. V-a silit nevoia țării pe d-voastră, înduşmăniți de pe urma fantasmelor de partid, să stați cu toții împreună, afară de câțiva mizerabili, să stați cu toții împreună în fața dușmanului comun. Și nevoile țării v-au silit să vă uniți cu aceleași lacrimi și cu aceleași aplauze, când a fost vorba de creat statul unit. Și nevoile țării vă silesc și astăzi să mergeți cu toții împreună, pentru a plăti vechi păcate, de care - mă iarte oricine - e mai vinovat acela care ar fi avut mai mult timp, mai multă influență și mai multă putere de a le evita.

Primim astăzi împrumutul, în împrejurări cu desăvârșire grele. Mi-ar fi foarte ușor, fără a avea competență financiară, să vă arăt cât este de împovărătoare cifra reală pe care o acordăm bancherilor.

Mi-ar fi ușor să arăt că ceea ce ajunge în mâinile noastre este mult mai puțin de-cât ceea ce în alte împrejurări ar fi putut să ajungă. Mi-ar fi foarte ușor să ergotez /să cârtesc, fr./ asupra condițiunilor materiale ale acestui împrumut. Dar, dacă aș face-o, aș fi nesincer fața de mine însumi, nesincer, pentru că eu am împărtășit cu acei care, la sfârșit, au lucrat activ și patriotic la încheierea acestui împrumut, am împărtășit cu ei aceleași bătăi de inimă la Paris și aceleași aprehensiuni (*aplauze pe băncile majorității.*)

Aș fi dorit ca toată lumea să se găsească în aceeași stare de spirit; ca nici d-voastră *(adresându-se majorității)*, să n-aveți mustrare de cuget că n-ați ajutat când trebuia să ajutați, și nici d-nealor *(adresându-se băncilor Partidului Liberal)* să nu aibă mustrare de cuget când, la rândul d-nealor, s-au găsit în situațiunea d-voastră, care de astă primăvară și până în vară, n-ați făcut tot ceea ce trebuia să se facă pentru ca să se simtă întreaga opinie politică românească în jurul acestei chestiuni de viață, pentru activitatea economică și financiară de viitor a poporului românesc.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar trebuie să adaug încă o critică şi aceasta se îndreaptă către toţi, care cuprinde şi ceva din viitorul tuturor. Dacă azi, condiţiunile împrumutului nu sunt dintre cele care să mulţumească pe fiecare, aceasta se datoreşte şi altui fapt: dacă în ţara aceasta s-ar fi muncit, dacă producţiunea ţării ar fi fost aceia pe care o asigură toate binecuvântările Cerului acestui pământ românesc, dacă ar fi fost strânşi în chingi spre muncă, fiii acestei ţări, în loc de a fi necontenit ispitiţi către câştiguri necinstite prin politică *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*, dacă ar fi fost mulţi oameni smulşi de la club, pentru a fi mânaţi la plug, acolo la lucru, fără îndoială că producţiunea puternică a ţării româneşti ne-ar fi pus în altă situaţie economică decât aceea în care ne găsim.

Şi voi reînnoi o critică pe care am făcut-o de atâtea ori d-lui Vintilă Brătianu: Îi ziceam: D-ta te îngrijeşti ca un contabil patriot de finanţele ţării, înainte de toate trebuie să se îngrijească cineva însă de acea producţiune a ţării care ea hotărăşte situaţia economică a ţării şi dintr-însa pe urmă derivă toate posibilităţile financiare.

Aţi făcut un împrumut. Veţi mai face şi altul; un al doilea sau al treilea, despre care d. Duca zicea că se poate face în condiţiuni şi mai bune. Să ne ferească Dumnezeu să facem prea multe! De acum înainte să nu ne culcăm pe urechea aceea şi pe o pernă care a stat sub capul nostru, cel uşor şi leneş, atâta vreme.

Dar oricâte împrumuturi s-ar face, atâta vreme cât nu-şi iese naţiunea din marasmul ei şi atâta vreme cât nu ne încordăm toate puterile pentru a face să rodească acest pământ, vom merge din rău în mai rău, din discreditul de astăzi într-unul mai mare, în discreditul de mâine.

Şi pentru a ajunge să se facă din naţiunea românească, sedusă de la muncă prin câştiguri ilicite şi uşoare, pentru a se face din naţiunea aceasta mare, muncitoare, care a fost totdeauna mucenica muncii în acest regim - şi este cel mai mare titlu de glorie al ei - pentru aceasta trebuie să refaceţi viaţa morală *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*, toată viaţa morală a ţării şi politica să ajungă jertfa fiecăruia pentru ţară, în loc ca ţara să fie jerfită oricui are neobrăzarea de a se folosi necinstit de pe urma veniturilor scoase cu lacrimi de la cei care, dacă nu figurează în rândul dintâi al vieţii politice, dar sunt în fruntea eroilor muncii româneşti (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Ceasul acesta trebuie să fie pentru fiecare nu ceas de recriminări şi nici ceas de bucurii zadarnice sau uşoare, trebuie să fie ceasul întoarcerii fiecăruia în conştiinţa lui. Fiecare, în situaţia politică în care a ajuns, să fie propagandistul marii opere de încordare românească, prin care, în adevăr, noi nu vom fi siliţi niciodată să trecem pe sub furcile Caudine ale împrumutului de mâine, după ce, cu fruntea mai puţintel plecată, trecem astăzi sub cel dintâi jug, care se întinde asupra deplinei noastre dependenţe financiare.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar ar fi nedrept dacă în aceste împrejurări grele am uita pe aceia car ne-au ajutat. Să-mi daţi voie să v-o aduc aminte: nu se pot încheia aceste discuţiuni fără să arătăm adâncă noastră mulţumire acelei ţări admirabile care ne-a sprijinit cu sfaturile în ceasurile cele mai grele şi cele mai mari ale luptei, ne-a sprijinit în îndoielile cele mai dureroase ale împrumutului. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Franţa nu este o participantă la împrumut. Franţa este aceea care ne-a sprijinit cu sfaturile ei, cu jertfa ei, adeseori a foloaselor capitalurilor franceze, prinse în alte împrumuturi. Eu am auzit şi glasul acela de îngrijorare, în ce priveşte ceea ce micul capital francez poate să piardă prin marele împrumut românesc! Peste interesele ei financiare, Franţa ne-a sprijinit, şi este o datorie ca în acest Parlament român să arătăm toată recunoştinţa acelora care au stat necontenit lângă noi, şi lângă liberali şi lângă d-voastră, pentru ca să se ajungă la acest împrumut. *(Aplauze prelungite,unanime).*

Iar omului care vine aici între noi, nu pentru a ne supraveghea, ci pentru a ne sfătui, pentru a ne atrage atenţia de câte ori interese de partid sau interese personale ar face să devieze banii scumpi ai împrumutului pe care tot noi îi vom plăti, cei care vor veni după noi, apoi de aici din Cameră trebuie să i se spue un cuvânt d-lui Rist[4], acelui profesor de universitate francez, aliat cu unul la care nu mă pot gândi fără un adânc sentiment de recunoştinţă, cu Gabriel Moreau[5], d-na Rist este fiica lui Gabriel Moreau, şi care nu odată, în conversaţiile pe care le-am avut cu dânsul, a arătat că pentru el finanţele româneşti nu sunt un obiect oarecare de preocupaţiune, ci sunt o datorie frăţească pe care o îndeplineşte faţă de ţara pe care iubind-o, este gata s-o servească cu acel devotament pe care ni-l oferă astăzi. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Şi, fiindcă s-a legat de împrumut şi chestiunea acelui de al doilea împrumut, în Suedia[6], să-mi fie iertat dacă nu pot să împărtăşesc punctul de vedere al celor două partide, fiindcă două partide au fost împotriva convenţiunii cu suedezii: partidul d-lui dr. Lupu, ţărănesc pur, şi Partidul Liberal.

Nu-l admite Constituţia? Vă rog, eu am fost la discutarea Constituţiei, şi nimeni n-a căutat să-mi explice într-un sens care după mine nu se poate explica, n-a căutat să-mi explice că în Constituţie se interzice ca un monopol care se creează acum, căci nu este vorba de monopoluri care se creează pentru anumite persoane sau grupe de persoane. Era vorba de împiedecarea unei politici de jefuire a noastră prin noi înşine *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*, împiedicarea unor posibilităţi de acaparări în viitor *(întreruperi pe băncile Partidului Liberal, zgomot).* Eu, în Partidul Liberal nu mă amestec, dar am avut impresiunea aceasta, v-o spun foarte sincer, am avut impresiunea

https://biblioteca-digitala.ro

că totdeauna în Partidul Liberal a fost o luptă între două feluri de oameni: între oamenii care continuau tradiția lui 48, o ideologie vrednică de laudă...

D. I. G. Duca: Nu vă mai ocupați de Partidul Liberal *(zgomot, întreruperi).*

D. N. Iorga :...și oamenii veniți mai târziu, cărora nu le mirosea a 48 în Partidul Liberal *(aplauze pe băncile majorității, întreruperi pe băncile Partidului Național Liberal).* Dați-mi voie, aici nu mai încape nici un fel de explicație, și d-lui Duca îi întorc complimentul: un om așa de inteligent și de talentat știe mai bine decât mine ce se petrece în casa d-sale *(întreruperi pe băncile Partidului Național Liberal, zgomot).*

Ei bine, nu veți tăgădui, d-le Duca, că în Partidul Liberal s-au făcut afaceri, nu veți tăgădui! *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo pe băncile majorității).* Nu veți tăgădui pentru foarte mult motive, dintre care unul este acela că d-voastre nu le-ați fi făcut și prin urmare nu vă puteți pune în rolul curios al apărătorului acelor care, împotriva tradiției partidului d-voastre, le-au făcut înaintea țării întregi.

Și aceasta cauzează discreditul, discredit nemeritat, sub care vă găsiți și multă vreme încă vă veți găsi. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo pe băncile majorității, întreruperi, protestări pe băncile Partidului Național Liberal).*

D. I. G. Duca: Eu vă rog foarte mult, nu vă mai ocupați, nu mai aveți grijă de reputația Partidului Liberal. Lăsați să ne ocupăm noi de aceasta, nu privește pe nimeni altul *(întreruperi pe băncile majorității).* Dacă noi nu vom fi in stare să menținem prestigiul nostru, noi vom suporta consecințele.

D. N. Iorga: Să vi-l refaceți, prestigiul. *(Aplauze pe băncile majorității).*

D. I. G. Duca: Merg mai departe: fie și așa, tot noi avem să suportăm consecințele.

Voci de pe băncile majorității: Le suportați.

D. I. G. Duca: Eu însă vă rog foarte respectos.

D. N. Iorga: Este întâia oară *(aplauze, ilaritate pe băncile majorității).*

D. I. G. Duca: ...și nu depinde decât de d-voastre ca să fie ultima oară. *(Exclamații pe băncile majorității, zgomot).*

D. N. Iorga: Mă voi sili. *(ilaritate, aplauze pe băncile majorității).*

D. I. G. Duca: V-aș ruga, prin urmare să nu vă mai ocupați de noi. Chestiunea prestigiului partidului nostru este o chestiune care ne privește pe noi, pentru că, cum am spus, dacă noi nu vom fi în stare ca să ne restabilim prestigiul nostru, noi vom suferi consecințele acestei situațiuni. *(exclamații pe băncile majorității).* La orice proiect de lege, se potrivește sau nu, veniți să ne dați nouă sfaturi. Vă rog să le păstrați pentru partidul d-voastră.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Dacă partidul meu s-ar găsi în situația partidului d-voastră, n-aș da sfaturi, aș impune sancțiuni. *(Aplauze furtunoase pe băncile majorității, strigăte de bravo !)*

D. I. G. Duca: Dar eu văd că așa cum suntem noi, cu lipsa noastră de prestigiu, cu greșelile care le-am făcut noi, am putut în decurs de 50 de ani de zile *(exclamări pe băncile majorității)* să facem servicii acestei țări, servicii pe care chiar d-voastră le-ați apreciat.

Pe când eu observ că d-voastră ați avea nevoie să vă ocupați mai serios de gruparea d-voastră politică, care se găsește din zi în zi într-o situație mai tristă și nu este vina noastră, prin urmare, dacă și situația d-voastră politică este de natură să vă pricinuiască toate decepțiunile, cu care veniți să vă văitați aci. *(Exclamații, protestări și pe băncile majorității, aplauze pe băncile Partidului Național Liberal, zgomot, întreruperi).*

D. N. Iorga: Iată cum se strică un discurs! Iată un discurs care trebuia să fie unitar și ale cărui părți sunt unitar legate între dânsele, au fost întrerupte printr-o mulțime de chestiuni a căror soluțiuni însă s-au găsit în mijlocul tocmai al schimbului de cuvinte între mine și reprezentantul Partidului Liberal. Dar este foarte adevărat că eu n-am ajuns la un mare loc în viața politică și vă spun pentru ce. Până ce societatea românească va putea să aprecieze o viață, un scop și o muncă, cum au fost ale mele, va mai trece vreme, iar d-voastră profilați de faptul că societatea românească nu a ajuns încă să înțeleagă o viață, un scop, o muncă, precum au fost ale mele. (*Aplauze pe băncile majorității).*

Dar eu prefer să rămân singur, cu un prestigiu pe care mi-l dă munca și jertfa mea, decât să fiu înconjurat de o ceată de oameni care așteaptă de la mine, în dauna țarii, satisfacerea intereselor particulare. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Dacă se va dovedi vreodată că golul din jurul meu este datorit lipsei mele de însușiri, lipsei mele de cunoștințe, lipsei mele de caracter, atunci vom primi condamnarea d-voastră. Dar atâta vreme cât suferințele mele sunt reale, pe care n-am nevoie să spun cine le plânge întâi, poate eu, poate țara; n-am nevoie să spun cine le plânge, dar atâta vreme cât suferințele mele sunt datorate numai lipsei de înțelegere a unei țări corupte de politicianism - nu vorbesc numai pentru dumneata, vorbesc pentru toată politica de astăzi a țării românești - eu sunt mândru că ocup în viața țării un loc pe care toate cluburile d-voastră nu vi-l vor putea da niciodată. (*Aplauze pe băncile majorității).*

D. I. Duca: În general, s-o iei mai încet cu noi.

D. N. Iorga: Și acum fiți liniștiți, d-lor.Trec la partea ultimă a acestei cuvântări. Aș fi putut să opresc aceste întreruperi. Neastâmpărul aceluia care nu poate sta locului de câte ori i se pare că i se adresează o scrisoare

https://biblioteca-digitala.ro

recomandată, neastâmpărul acesta turbură desbaterile acestei Camere. *(Ilaritate).*

Domnule preşedinte, nu vă supăraţi, dar cu toată dorinţa d-voastră de a-l asculta toată ziua, aşa cum face toată lumea, pe d-l Duca, cu toate acestea, din când în când poate v-aţi putut gândi şi la firul discuţiunii. Fără îndoială că fruntaşul Partidului Liberal, nu îndrăznesc să zic mai mult *(aplauze, ilaritate pe băncile majorităţii)*, fruntaşul Partidului Liberal va dori să vorbească. Vă şi las în această privinţă toată latitudinea pentru că mă ajută să plătesc anumite polițe, iar Camera îi distrage atenţiunea de la probleme care fac pe oameni melancolici pentru a le procura motive de distracţie pe care mărturisesc că nimeni altul nu le-ar putea pregăti mai bine astăzi decât întreruperile a căror nu victimă - îmi iertaţi cuvântul că sunt pedepsitor, m-au silit împrejurările să fiu... *(D. I. G. Duca întrerupe).*

D. N. Iorga: Dacă este o insultă, atunci toate insultele d-voastră de o viaţă întreagă nu plătesc pentru mine un ban depreciat din banii politici *(aplauze pe băncile majorităţii)* care nu se pot stabiliza.

D. I. G. Duca: Nu vă insult.

D. N. Iorga: Tot una îmi e, ori de mă insulţi, ori dacă nu mă insulţi. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. I. G. Duca: Dacă aş vrea să vă insult.

D. N. Iorga: Aţi putea-o face *(ilaritate).*

D. I. G. Duca: Desigur.

D. N. Iorga: Nu mă îndoiesc *(ilaritate).*

D. I. G. Duca: Dacă aş vrea să vă insult, vă rog să credeţi ca aş face-o pe faţă.

D. N. Iorga: Vă spun că nu mă îndoiesc *(ilaritate).*

D. I. G. Duca: Şi aci iar am observat o mică insinuaţiune pe care aţi căutat să o strecuraţi. De aceea, d-le Iorga, vă rog foarte mult, încă odată, ocupaţi-vă de d-voastră; nu vă ocupaţi de noi *(protestări pe băncile majorităţii)*. Ţin să declar: nu primim lecţiuni de la d. Iorga. *(Exclamaţuini, protestări pe băncile majorităţii, zgomot).*

Avem motive să nu primim lecţii de la nimeni şi nici de la d-voastră. Vă rog să luaţi notă despre acest lucru.

D. N. Iorga: Asta-i tot?

D. I. G. Duca: Nu este destul?

D. N. Iorga: Nu. Am atâta plăcere să vă aud vorbind *(ilaritate).* Separându-mă de amabilul meu interlocutor şi colaborator...

D. I. G. Duca: Am mai colaborat noi.

D. N. Iorga: Ştii când? D-le preşedinte, sunt aci băieţi tineri care nu ştiu multe lucruri din trecutul nostru *(aplauze pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

Am colaborat, d-le preşedinte, cu Partidul Liberal în momentul când soldaţii noştri, în mijlocul iernii, neîmbrăcaţi, nehrăniţi, vărsau ultima lor picătură de sânge pentru apărarea ţării. Atunci am colaborat cu Partidul Liberal şi am colaborat cu Partidul Liberal în acel sens că am refuzat tot ceea ce mi se oferea de adversarii Partidului Liberal, pentru a nu introduce în ţara care se lupta pentru viaţa şi viitorul ei, nici un fel de germene nou de neînţelegere.

Iar în ceea ce priveşte răsplata acestei colaborări, vă pot spune că, atunci când i-am amintit, în timpul războiului, răposatului şef al Partidului Liberal, d-sa mi-a spus: „ai făcut-o pentru ţară, nu pentru mine". Atunci eu i-am răspuns: da, dar aceasta n-a împiedicat că ai folosit şi d-ta foarte mult, după felul cum am înţeles eu datoria mea pentru ţară.

Iar când am ieşit din războiul în care eu aş fi stat la îndemâna unui ocnaş ieşit din temniţă, dacă în mâinile lui ar fi fost steagul ţării româneşti, când am ieşit din război, vorbind în doi ani, de două ori, pentru ca nici măcar un cuvânt de dihonie să nu se audă în momentele acelea sfinte, când am ieşit din război, am căutat in jurul meu pe prietenii mei şi prietenii mei trecuseră, unii la un anumit club, fiindcă li se spusese de acolo: d. Iorga a desfăcut partidul, nu mai este necesar să-i urmaţi, dincoace găsiţi tot ceea ce vă trebuie pentru a vă asigura.

D. I. G. Duca: Nu este exact.

D. N. Iorga: Iar de câte ori am dat ajutor acestui partid, de atâtea ori s-au luat oameni, s-au răpit oameni din jurul meu prin ispite *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*, închipuindu-şi că un om ca mine piere fiindcă s-au sedus prin avantaje câţiva meprizabili / de dispreţuit,fr./ ciraci. Acesta este răspunsul meu.

D. I. G. Duca: D-le preşedinte, cer cuvântul în chestiune personală.

D. N Iorga: Ai spus că este ultima oară. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii)*. Ai prieteni, eu nu îţi mai dau sfatul d-tale personal fiindcă văd că este inutil, dar ai prieteni, unul de o mare inteligenţă, care se cheamă d. Argetoianu. Întreabă-l pe d-sa la sfârşitul acestei şedinţe ce ai profitat d-ta de pe urma acestei şedinţe. *(Ilaritate, aplauze prelungite pe băncile majorităţii):*

D. I. G. Duca: Te mai întrebi...

D. N. Iorga: Eu nu întreb, fiindcă d-ta nu poţi să-mi dai aici un răspuns. *(Mare ilaritate)*.

D-le preşedinte, ca să nu se piardă o întreagă şedinţă, fiindcă d. fruntaş al Partidului Liberal este dispus să vorbească alături de mine şi de multe ori împotriva voinţei mele, să închei cuvântarea mea.

Împrumutul făcut cu suedezii nu este împotriva textului constituţional. Dacă aş fi fost de această părere, o spuneam d-lui Mihai Popovici la Paris. A

https://biblioteca-digitala.ro

fost vorba de aceasta convenţiune cu suedezii şi convenţiunea aceasta mi s-a părul că poate fi acceptată. Poate să fie vorba, în ce priveşte preţul chibriturilor, după ce vom muri noi *(mare ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii)*, dar noi vorbim de preţul chibriturilor cât vom trăi şi este foarte sigur că vom avea chibrituri mai bune. Şi vedeţi, nu este vorba numai de chibrituri. Sunt persoane care reduc totul la un chibrit *(mare ilaritate, aplauze prelungite şi strigăte de bravo pe băncile majorităţii)*, dar sunt persoane care de la chibrit pot să ajungă la lucruri mai importante decât toate chibriturile prezente şi viitoare. Prin convenţiunea aceasta cu suedezii noi intrăm în legătură cu o întreagă societate capitalistă de o foarte mare valoare în viaţa financiară de astăzi a Europei, intrăm în legătură cu un popor foarte vrednic, care ne-a arătat totdeauna prietenie, cu care suntem legaţi de încă acum două veacuri, din momentul când şi unii şi alţii stam acolo de pază la Nistru în vremea lui Carol al XII-lea. Eu am fost în Suedia şi am văzut ce se ascunde sub oferta acestor suedezi. Poate să fie dorinţa de câştig a unei anumite societăţi, sau unor anumite persoane dar este şi dorinţa de un sprijin moral al acestui popor. Noi avem nevoie astăzi nu numai de împrumut, dar avem nevoie de legături materiale, de la un cap la altul al Europei, cu toate popoarele şi cu toate statele *(aplauze pe băncile majorităţii)* care ne pot ajuta pe noi a păstra o situaţie în fiecare moment primejduită. Ori de câte ori interesele unei societăţi europene se leagă de interesul nostru noi am bătut încă un ţăruş apărător la graniţele noastre. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*.

Dacă se vorbeşte de o tradiţie de independenţă a noastră, care nu a permis niciodată să vie cineva mai bine utilat şi mai priceput în specialitatea sa decât noi - şi acesta este fără îndoială cazul suedezilor care vin astăzi în România - să-mi daţi voie să aduc aminte de un lucru care nu priveşte generaţia de astăzi a Partidului Naţional Liberal, dar care priveşte alte generaţii în care era vie, cu toate acestea, dorinţa de a păstra ţării întreaga ei independenţă sub toate raporturile, care independenţă înţeleasă în sensul metafizic, mărturisesc şi ca istoric, nu numai că nu o pot admite, dar nu o pot înţelege, întrucât este interdependenţa actuală între toate popoarele care face că independenţa metafizică nu se mai poate menţine. Aceasta am spus-o pe vremuri şi când locul de ministru de Externe era ocupat de Take Ionescu şi când era supus şi el la anumite critici, tot din punctul de vedere al independenţei metafizice. A fost un moment, şi nimeni nu mă va dezminţi, când ni s-a făcut o ofertă, cu mult înainte de război, foarte avantajoasă şi s-a făcut bine că am respins-o de a preface arsenalul din Bucureşti într-o mare fabrică de arme, care această mare fabrică de arme trebuia să exporte şi în străinătate, iar cine venea şi ne făcea această ofertă era cel mai mare fabricant

https://biblioteca-digitala.ro

de arme din lume, casa Krupp. Nu s-a încheiat nici un fel de convenţiune şi-mi pare rău că aci nu sunt bătrânii care au fost atunci martori la lupta care s-a dat în momentul acela contra ofertei Krupp. Aci în Cameră s-a ridicat Nicu Filipescu şi a întrebat dacă este sau ba adevărat că suntem în stare de a preface arsenalul nostru în fabrică de arme a lui Krupp?

Eu aveam în momentul acela o interpelare gata pregătită, al cărei cuprins a trecut în foaia mea în care spuneam: suntem aliaţii Germaniei astăzi, dar nu se ştie ce se va întâmplă mâine. Noi nu putem ca depozitele noastre de arme şi fabricile de material de război să le punem în legătură, fie şi cu cel mai bun aliat al nostru de astăzi, care însă nu poate să nu fie şi cel de mâine.

Prin urmare, dacă în cei vechi ai Partidului Naţional Liberal a putut să se ivească această idee a unei înţelegeri cu Krupp pentru fabrica de arme şi pentru exportul de arme în Peninsula Balcanică - a fost interpelarea lui Nicu Filipescu, se găseşte aci în Analele Parlamentare! - cu atât mai puţin ne putem speria de o simplă înţelegere între statul român şi o societate suedeză care ne dă bani când avem nevoie de dânşii, pentru a asigura ţara românească, poate şi cu un preţ mai mare, cu chibrituri ceva mai uşor de aprins, cel puţin decât cele de ieri, dacă nu decât cele de astăzi.

Prin urmare, eu nu pot să fac disjuncţiune între împrumutul cel mare de o parte şi celălalt de altă parte, eu le reunesc împreună, în aceeaşi sforţare pe care o facem cu toţii spre a ieşi din nesiguranţa de astăzi, în această nobilă şi folositoare sforţare pe care o facem pentru ca mâine cu o monetă sigură să ne putem pune la muncă.

Iar judecata cea mare de mâine asupra partidelor româneşti nu va fi după cum cineva a votat sau s-a abţinut, după cum cineva a fost pentru chibrituri sau contra chibriturilor *(aplauze pe băncile majorităţii).* Judecata cea mare va fi aceasta: cine a ştiut folosi cu mai mult devotament şi în afară - încă odată - de meschinele interese de partid, de ceea ce ni se dă astăzi în mână, nu pentru a acoperi golurile unui buget nenorocit, nu pentru a folosi aderenţilor unui regim, dar pentru a da României putinţa de a duce lupta cea mare de dezrobire în domeniul economic[7]. (*Aplauze prelungite şi repetate pe băncile majorităţii.)*

NOTE

1. I.G. Duca ceruse să vorbească ultimul la proiectul de lege monetară, legat de împrumutul de stabilizare, fiindcă văzuse că până atunci toţi vorbitorii atacaseră Partidul Liberal. Voise să-i audă pe toţi. N. I. a replicat: „Atunci eu nu mai am nimic de zis fiindcă eu voiam să spui numai atât: că dacă domnul Duca ţine să

https://biblioteca-digitala.ro

vorbească cel din urmă, deoarece se aştepta la o nouă serie de critici, îl pot asigura că îmi este imposibil să consider un act de importanţa acestuia în legătură cu meschine interese de partid".

2. Al. Enacovici (1842-1926), primar, decan al baroului de Botoşani şi potrivnic lui Ionel Brătianu, scotea foaia „Vocea Botoşanilor".
3. Aluzie la sponsorizarea pentru tipărirea *Istoriei românilor* de către bancherul Aristide Blank. Vezi în vol. III al acestei serii discuţia ajunsă în Parlament.
4. Charles Rist (1873-1955). Guvernator adjunct al Băncii Franţei (1926-1929). Din 1926 a fost cooptat în comisia experţilor; consilier financiar al Băncii Naţionale a României. Cu aceleaşi rosturi, în Austria, Turcia, Spania. În 1931 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. În 1932 a publicat lucrarea *Rapport sur les finances publiques de la Roumanie* (2 vol.)
5. Gabriel Monod (1844-1912), director de sudii la Ecole pratique des Hautes Etudes şi la Collège de France. Director fondator al „Revue critique".
6. Împrumutul extern făcut de România (în valoare de 100 733 000 dolari) a determinat elaborarea unei legi de stabilizare monetară, prin care leul a fost destabilizat de 32,25 ori. Pentru achitarea datoriei externe s-au creat Casele Autonome ale Monopolurilor care exploatau în exclusivitate tutunul, sarea, hârtia, ţigaretele, timbrele şi cărţile de joc. Fondurile rezultate se vărsau într-un cont anume la Banca Naţională. În această atmosferă de subordonare, trustul suedez Svenska Tändstricks Aktiebolaget a obţinut dreptul exploatării chibriturilor pe 30 de ani. La fel trustul american Morgan a împrumutat România cu 8 milioane de dolari, în schimbul concesionării pe 20 de ani a telefoanelor către International Telephone and Telegraph Co din New York.
7. Ministrul de Finanţe Mihai Popovici explicase dezorganizarea finanţelor româneşti, ca urmare a războiului: Tezaurul ţării fusese trimis la Moscova, se retrăseseră fondurile de la Banca Generală. Circulau coroane, ruble şi emisiuni româneşti fără acoperire ceea ce generase inflaţie. Politica bonurilor de Tezaur şi a revalorizării leului în 15 ani se dovedise „o himeră" – în loc de stabilizare, care însemna echilibrarea bugetului şi balanţă comercială activă. România n-a practicat împrumutul, cum făcuseră celelalte ţări, căci liberalii susţinuseră politica „prin noi înşine!" (*Farrà da se!*) Când au înţeles greşeala, au trebuit făcute aranjamente, lichidări, tranzacţii în pripă; au apărut litigii, acorduri oneroase. Apoi

https://biblioteca-digitala.ro

împrumuturile se tranzacționează cu o țară liniștită; or, bancherii refuzau să dea bani României, unde se menținuse starea de asediu, cenzura și măsurile excepționale. Noul guvern țărănist a echilibrat lucrurile: a provocat stabilizarea, a reorganizat Banca Națională (achitând datoria statului de 14 miliarde de lei către aceasta). Apoi Ch. Rist a fost ales consilier tehnic pentru realizarea stabilizării. Aceasta a însemnat: gospodărirea banului public, control preventiv și represiv, refacerea căilor ferate, distribuirea împrumutului, crearea Caselor Autonome. Împrumutul se făcuse cu o dobândă de 7% pe 30 de ani.

Ședința din 7 februarie 1929

Interpelare adresată ministrului Cultelor și celui al Instrucțiunii Publice despre ținuta teatrului oficial:

D-le președinte, d-lor deputați, dacă nu aș crede că noi avem să discutăm aci sănătatea morală a țării, nu m-aș fi asociat la această interpelare[1] și al doilea, dacă nu aș crede că și la Teatrul Național, din cauza mecanismului actual al spectacolelor, din cauza rolului schimbător, după vicisitudinile politice ale directorului, se vede încă unul din acele rele pe care le pricinuiește la noi politica înțeleasă ca politicinism, care pretutindeni schimbă și strică. În ceea ce privește prima parte a interpelării mele, nu pot să încep altfel, decât aprobând, cu sau fără publicitate, acestea sunt lucruri care mă preocupă așa de puțin, dacă o măsură a ajuns în presă sau nu a ajuns, sau cutare a comunicat-o presei, dar nu pot să încep altfel decât aprobând cu toată puterea și sunt sigur că aci, în Cameră, nu se găsește un singur părinte de copii, care să nu aprobe măsura pe care a luat-o - forma putea să fie alta, fără îndoială - dar măsura pe care a luat-o d. ministru de Instrucție Publică [2] (*aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Eu știu un singur lucru: estetica se poate înțelege într-o sută de feluri, morala se poate înțelege însă numai într-unul singur. *(Aplauze prelungite).* Dacă aș admite să sacrific și puțintel din moralitatea unei estetici, care ar fi consecința cu dânsa, bietei estetici care se împrumută când dintr-o țară, când din altă țară, care variază după deosebite curente, în funcțiune de anumite pretenții, pe cât de corupte, pe atât de obraznice, acestei estetici schimbătoare și fără consecință, se înțelege, nu-i voi sacrifică absolut nimic.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce a făcut d. ministru al Instrucțiunii Publice pentru ca să fie legat de un stâlp al infamiei de către o presă care servește curentele moderniste? Și desigur, d-lor, că numai de curente moderniste nu avem nevoie după război, atunci când întreaga viață morală a acestei țări este zguduită și când ceea ce trebuie introdus, înainte de toate, este o siguranță în ceea ce privește purtarea fiecăruia, începând din copilărie, rolul pe care trebuie să-l aibă în viață.

Dar nu există nimeni dintre aceia care cunosc viața, care nu trăiesc într-un turn de fildeș estetic, la care să nu pătrundă nimic din zvonurile adeseori atât de triviale ale vieții, nu există nici un om care trăiește în adevăr în această societate și care să nu se îngrozească de halul de imoralitate în care se găsește tineretul nostru.

Eu vorbesc ca unul care, de mai bine de treizeci de ani, în curând de patruzeci de ani, ocup o catedră universitară, care am văzut trecând înaintea mea multe generațiuni, care am fost în contact nu numai cu acei care sunt în Universitate, ci și cu acei care se ridică spre Universitate și care, de ani întregi de zile, asist indignat, cerând diferiților miniștri de Instrucție Publică să ia măsuri pentru a împiedeca cea mai mare din ticăloșiile care se petrec în această țară: slăbirea națiunii prin corupția tineretului. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Nu avem a face cu capriciile cine știe cărui inconștient stricat. Atrag atențiunea tuturor că avem a face cu o întreagă operă, admirabil organizată, și care își are conducători, care are centru ca să importe anume foi pornografice, care editează reviste de același fel, care umple chioșcurile până în așa grad încât s-a ajuns, pe această cale metodică, la stricăciunea completă a tineretului. Am văzut, pe bulevardele din București, infame zugrăveli aruncate pe trotuar înaintea fetelor care ieșeau de la școală și la ușa tuturor liceelor, acum câțiva ani, stăteau furnizorii acestei literaturi.

Am denunțat nu odată pe acel care nu este numai furnizorul în primul rang al acestei literaturi dar, în același timp, și unul dintre cei care au servit în timpul războiului Comandaturii germane, care a tipărit calendare pe care le-a ascuns, le-a falsificat, pentru a glorifică pe năvălitori și a înjosi armata noastră și sfânta noastră rezistență.

Am denunțat acel izvor de literatură pornografică, librăria Herz. În loc să se ia măsuri, s-a întâmplat că, într-un moment, în comisiunea care trebuia să aleagă cărțile pentru expoziția din Florența, am găsit pe însuși șeful acestei case!

Comisiunea oficială? Nu este vremea să vorbim cum se reprezintă România la diferitele congrese, până în momentul de față. Am anumite motive de a nu vorbi prea mult în aceasta privință de felul cum România este reprezentată azi de oameni pătați - la foarte multe din congresele din

https://biblioteca-digitala.ro

străinătate - pătați uneori, incompetenți foarte adeseori și acesta este unul din principalele mijloace prin care se scade demnitatea acestei țări. (*Aplauze prelungite.*)

Caut acum temele pe care le-am dat la Universitate pentru licență. Și am dat înadins ca subiect - lucrările sunt destul de bune de altfel - am dat înadins ca subiect „Rolul tradiției în literatura noastră de astăzi". Cea mai mare parte din autorii tezelor cunosc literatura din urmă, literatura anarhistă, literatura care neagă patria, literatura care insultă morala, literatura „biletelor de papagal"[3], care duce uneori la premiile naționale.

Și, se mai supără cineva când un ministru are curajul să spună: nu, nu mai merge! Acest ministru care este acolo la Instrucție și nu are în grijă repertoriul Teatrului Național, dar are în grijă sănătatea copiilor, când vine și spune: „anume piese nu pot merge", dacă piesele acestea sunt imorale - și vinovații îi vom vedea de îndată - eu, ca ministru pe ai mei, pe copiii mei, îi opresc să se ducă acolo.

Foarte bine a făcut înaintașul meu la aceasta tribună că v-a arătat unde ar putea să se ducă aceşti copii. Fără îndoială că d-voastre aveți datoria, nu numai de a protesta împotriva unor spectacole care nu sunt pentru copii, dar aveți și datoria de a da spectacole potrivite, nu numai cu vârsta lor, dar și cu pregătirea lor pentru a juca acel rol în societate la care îi destinam noi.

Și a vorbit înaintașul meu la tribună și de acea întreprindere nereușită a Teatrului Popular.

Sunt convins că, cu toată izolarea în care a fost ținut de anume intrigi, care domină literatura noastră dramatică și teatrul nostru în genere, Teatrul Popular a adus și foarte multe foloase, dacă nu ar fi decât actorii de la Teatrul Național care s-au format acolo și dacă nu ar fi decât un curent mai sănătos care totuși s-a introdus în momentul când era așa de înăbușitoare atmosfera Teatrului Național. Țin să vă spun că prigonirea guvernelor care nu erau mulțumite cu atitudinea mea politică nu a fost chiar așa de gravă, cum se crede de obicei. Nu eram în rândul întâi acolo, erau alții și eu ajutam cu ce puteam. Acei alții, care erau în fruntea Teatrului Popular, au putut apela dacă nu la ministere, la comună, așa încât teatrul a putut să meargă, până în momentul din urmă, destul de bine. Dacă n-a mers mai bine este din cauza condițiilor vieții. În general, vă pot spune un lucru la care iar, în Camera aceasta, trebuie să se gândească omul de ispravă și de inimă care este ministrul Artelor[4]. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Știți din cine se compune astăzi clientela teatrelor noastre, în cea mai mare parte, și fiindcă este această clientelă, de aceea a murit Teatrul Popular. Nu mai este clientela de odinioară, nu mai este publicul acela sănătos, nu mai

https://biblioteca-digitala.ro

pot să vină oamenii aceia de treabă care alergau acolo pentru ca să-şi cureţe şi să-şi înalţe sufletele. Aceia erau funcţionarii, erau micii burghezi. I-a ruinat criza.

Teatrul este în cea mai mare parte acum, cu preţurile sale scumpe, pentru altă lume, pentru îmbogăţiţii de după război, pentru acei care foarte adeseori înţeleg foarte puţin dintr-o piesă, pentru acei care se lasă seduşi, înainte de toate, de o scârboasă gâdilare a simţurilor, fiindcă desigur că şi acest public a corupt pe autorii dramatici şi a făcut să se schimbe nota repertoriului.

Este vorba de acel public care seamănă cu anumiţi clienţi de librărie de după război. Spunea o doamnă din societate scandalul care s-a trezit într-o librărie din Bucureşti, la oamenii oneşti care erau acolo, când s-a prezentat un soldat şi a cerut, în numele familiei ofiţerului său, să i se dea o foaie ilustrată cu ilustraţiuni pornografice, înaintea tuturor. Aşa îl învăţase pe bietul băiat şi bietul băiat a intrat înăuntru şi a cerut aşa ceva.

Prin urmare, vedeţi cum după război, cu cinismul neobrăzării fără pereche, s-a instalat în ţara noastră tot ceea ce trebuie pentru ca să funcţioneze maşina aceasta de corupţiune.

Este negustorul care importă din străinătate, este autorul care scrie astfel în ţară, editorul care găseşte imediat colportori, directorul, directoarea de liceu, în cea mai mare parte orbi, care îşi închipuie că rolul lor este să-şi păzească elevii şi elevele până la poarta şcolii, pe când rolul adevărat al unui director este să aibă de copiii încredinţaţi lui, aceeaşi grijă pe care o are de copiii lui proprii *(aplauze pe băncile majorităţii)*, să-l urmărească oriunde şi să-l stăpânească oricând. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi este uşor să se facă aceasta, d-le ministru. Eu am făcut experienţă la facultatea de Litere. Prin anumite împrejurări, am găsit acolo în facultate o altfel de libertate decât aceea pe care o înţeleg eu. Sunt decan de patru luni şi poftesc pe fiecare să vină să vadă morala care domneşte acolo, spre cea mai mare bucurie a studenţilor înşişi, în facultatea de Filosofie din Bucureşti. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

Noi nu avem - vedeţi, aci e tragedia - noi nu avem o naţie ticăloasă care să ceară astfel de lucruri; avem o naţie sănătoasă care este ispitită în fiecare moment către lucruri care nu se potrivesc cu firea ei, cu tradiţia ei şi care dezgustă. Spiritul încă neformat se lasă atras; fondul este bun. Porneasă de aci, din atmosfera acestei Camere, porneasă din toate şcolile, porneasă şi din lumea aceia care prin petrecerile ei, adeseori neruşinate, dă un exemplu stricător pentru tineret, porneasă o mare mişcare de schimbare şi este foarte sigur că mişcarea aceasta în câteva luni de zile ar reuşi, că societatea aceasta

https://biblioteca-digitala.ro

ar fi în adevăr schimbată şi foarte multe din păcatele de care suferă şi sub raportul financiar şi sub toate raporturile, din păcatele acestea ar fi dispărut. Aşa încât, fără să am nimic a face cu partidul d-voastră, fără să vă fi cunoscut acum câteva luni de zile, fără să fi fost la aceeaşi universitate, eu nu pot decât să aprob, indiferent de forma pe care aţi ales-o, gestul pe care l-aţi făcut de la Ministerul Instrucţiunii (*aplauze pe băncile majorităţii).*

Se zice că sub opoziţia pe care o întâmpinaţi, s-ar ascunde cine ştie ce sabotare a unui partid, care nu-mi dă voie să-i rostesc numele, partid care riscă să rămână fără nume. *(Ilaritate, aplauze prelungite pe băncile majorităţii.)*

Partidul acesta care este reprezentat numai de simpaticul meu prieten de aci. *(Arată pe d. Richard Franasovici. Ilaritate)*

Voci de pe băncile majorităţii: Mai este unul.

D. N. Iorga: Va să zică doi... Nu mă voi ocupa de încercarea de sabotaj care s-ar fi putut face de acolo, dar pe care eu nu o ştiu. Este o foarte mare greşeală în general să se vadă totdeauna ceea ce fac numai partidele slabe, să se vadă totdeauna fantoma predecesorului care ar putea să fie şi un succesor.

Dacă vă simţiţi în adevăr tari, gândiţi-vă la ce faceţi d-voastră în rândul întâi şi gândiţi-vă pe urmă la intenţiile, bune sau rele, şi la mijloacele, potrivite sau nepotrivite, pe care le întrebuinţează alţii - şi aşa este viaţa politică - pentru a ajunge la locul d- voastră şi eu aş fi foarte bucuros ca după d-voastră să nu vie direct d-nealor. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii.)*

Dar îmi opresc mai departe cugetarea, fiindcă îmi aduc aminte de interdicţia de care trebuie să ţin seamă pentru a dovedi din partea mea o delicateţă pe care n-a meritat-o lipsa de delicateţă din partea cealaltă.

Dar să urmez, d-lor, cu această intervenţie a mea în chestiunea, nu-mi place să zic: a conflictului dintre două autorităţi ministeriale. Fiindcă ar fi într-adevăr trist, daţi-mi voie să vă spun în toată sinceritatea, ar fi în adevăr trist ca după o luptă de zece ani, în care aţi fost siliţi să întrebuinţaţi, pentru a ajunge la putere, mijloacele pe care eu nu le-aş fi întrebuinţat niciodată, fiindcă le-am socotit stricătoare ţării - o ţară o turburi foarte uşor, dar nu se ştie pe urmă cum o împaci; din fericire ţara s-a împăcat singură - ar fi foarte trist ca după sforţările pe care le-aţi făcut, după primejdia în care aţi aruncat ţara, într-un anume moment, să veniţi, la trei luni de guvernare[5], şi pe tema unei adrese a unui funcţionar să se poată crede în presă şi în opinia publică că există între doi miniştri alte sentimente decât sentimentele fără de care între toţi acei care se găsesc pe această bancă, nu veţi putea rămânea. Eu nu mă amestec în aceste lucruri; nu mă privesc pe mine, fără ca d-voastră să mi-o fi interzis, cum mi-au interzis-o d-nealor, liberalii. În acest domeniu nu mă amestec, dar, fiindcă s-a vorbit de menirea Teatrului Naţional, daţi-mi voie să

https://biblioteca-digitala.ro

vă spun câteva cuvinte şi în această privinţă, ca să ajungem şi la răspunderi, şi să închei în aşa fel încât, dacă a fost o neînţelegere de la început, neînţelegerea să se lămurească şi, dacă au fost pasiuni de la început, pasiunile acestea să se potolească, şi această mare chestiune de morală şi de estetică în acelaşi timp, să se isprăvească într-o atmosferă care să unească în adevăr toată lumea. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Fiindcă, fără această atmosferă, nu se pot lua măsurile care trebuiesc luate. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D-lor deputaţi, Teatrul Naţional n-a fost întemeiat pentru a servi de „debuşeu producţiunii naţionale". Este o foarte mare greşeală a spune aceasta. Noi nu aveam o literatură dramatică în momentul când s-a întemeiat Teatrul nostru Naţional. Teatrul Naţional, şi de aceea se cheamă „naţional", a fost întemeiat pentru un scop de stat, pentru o influenţă culturală şi morală.

Dar sunt autori care, mânaţi de idei, care nu sunt ale mele, care nu sunt ale majorităţii acestei Camere, care nu sunt a 99% din acei care frecventează teatrele, sunt deci autori care nu pot - aşa e firea lor, aşa a fost viaţa lor, aşa i-a blestemat Dumnezeu - să nu se bucure decât de cuvinte grase, de formule grosolane şi de zgândărirea patimilor urâte. Aceştia sunt bolnavi. Bolnavii pot să aibă foarte mult talent.

Dacă ar judeca cineva din punctul de vedere literar, ar fi un mare păcat dacă nu s-ar recunoaşte talentul bolnavului. Să dau un exemplu. În Suedia, cândva, în secolul XVI, un rege admirabil înzestrat, Enric al XIV-lea, a înnebunit şi a fost depus şi închis la închisoare. Şi stând aşa, în castelul de la Grippsholm, într-o odaie înfiorătoare, privită din prag, necum locuită atâţia ani de zile, s-a apucat şi a făcut muzică şi a făcut pictură. Zugrăvelile lui Enric al XIV-lea de la 1580 pot fi puse alături de acele ale celor mai buni modernişti din timpurile noastre. Este o ghicire cu patru secole înainte a modernismului.

Prin urmare, un om poate să fie bolnav, periculos societăţii şi cu toate acestea să aibă talent. Poate să aibă şi geniu, dar îl plăteşte scump.

Cred că nici un adevărat om n-ar consimţi să primească cea mai mare strălucire a geniului dacă ar plăti-o prin mârşăvia gândurilor şi simţurilor sale. Dar aceştia n-au decât să se ducă la alte teatre, n-au decât să se ducă la teatrele libere; n-au ce căuta la Teatrul Naţional. Teatrul Naţional este întemeiat pentru înălţarea şi pentru sănătatea naţională *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţi.)*

Aşa a fost Teatrul Naţional pe vremea când era condus de oameni cărora le datorăm cea mai mare recunoştinţă; aşa a fost Teatrul Naţional de pe la 1840 până în pragul zilelor noastre, până la război, şi a înţeles perfect aceasta: menirea lui este naţională şi în ce priveşte limba şi în ce priveşte

https://biblioteca-digitala.ro

spiritul, şi, pe lângă aceasta, tocmai fiindcă este naţional şi trebuie să servească naţiunii, este consacrat lucrurilor sănătoase în legătură cu această naţiune.

A fost la Teatrul Naţional, la 1906[6], o mare manifestaţie, mulţi dintre d-voastre aţi luptat şi aţi pătimit atunci. Ce era atunci acolo? O manifestare împotriva Franţei, cum a pretins cineva? Vedeţi, este plină ţara aceasta de oameni foarte de treabă, pe care uneori greşim şi îi numim canalii. Mi s-a întâmplat la Paris, când am deschis cursul meu pentru prima oară, la Sorbona, că au fost informaţi toţi colegii mei de acolo că sunt un mare duşman al Franţei, că am împiedicat literatura dramatică a Franţei de a influenţa asupra literaturii noastre. Şi prietenul meu care era atunci decan mi-a vorbit de scena din Piaţa Teatrului. Şi daţi-mi voie să vă spun ce i-am spus: nu este aceasta producţia dramatică a Franţei. Producţia dramatică a Franţei este aceea care curăţă şi înalţă un popor, care formează un popor, nu-l scade, căci se juca atunci *Madame Flirt*, o piesă care după câte ştiu, n-a fost scrisă nici de Corneille, nici de Racine, nici de Molière, nici de marii scriitori din secolul al XIX-lea.

Dar cum puteţi socoti aceasta mişcare contra unei piese incalificabile drept o manifestaţie în contra Franţei? Vă voi spune un lucru: aceia care căutau să reprezinte pe *Madame Flirt* au fost în timpul războiului nostru în tabăra germanilor, iar acei care au luptat în piaţa Teatrului Naţional ca să împiedice piesa bulevardieră, au stropit cu sângele lor câmpiile de luptă, unde se hotăra soarta Franţei. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Să nu se supere nimeni, aşa este Teatrul Naţional. Fiecare aşezământ are anumite condiţiuni. Universitatea este sau ba un mare aşezământ de ştiinţă? Dacă ar veni cineva şi ar aduce la Universitate, nu acele păreri care au fost cât de cât trecute printr-o anumită critică, păreri care au izbutit să câştige asentimentul cercurilor mai largi, păreri, care să fie în legătură şi cu ştiinţa, dar să fie în legătură în acelaşi timp şi cu sănătatea morală a acestei naţii, la Universitate s-ar admite oare acest curs?

Iată, să dau un exemplu. În cutare carte, care s-a tipărit în America şi pentru care mi s-a cerut colaborarea şi mie, m-am găsit acolo, pe foaia care cuprindea portretele colaboratorilor, alături cu d. Sigmund Freud. Ştiţi ce înseamnă Sigmund Freud şi teoria lui, „freudismul". Dacă ar veni şi s-ar oferi d. Freud să ţie o serie de cursuri despre „freudism" la Universitatea din Bucureşti, credeţi că ar fi cuminte decanul, ministrul sau rectorul care ar permite ca doctrina aceasta prezentată în această formă de azi şi întovărăşită de această atmosferă a ei să se înfăţişeze de pe catedra românească la Universitatea din Bucureşti? Fără îndoială că nu.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi tot aşa, fără a fi jicnit nimeni la Teatrul Naţional, intră fără morala necesară şi oameni care au talent, fără îndoială, dar ce? S-a gândit vreodată cineva să spună că cu un certificat de paupertate literară şi cu un alt certificat de bogăţie morală poate să intre la Teatrul Naţional? De unde părerea aceasta? Cine a susţinut vreodată că Teatrul Naţional trebuie să primească piese proaste? Fără îndoială că trebuie să primească piese bune, dar aceste piese bune mai trebuie să fie potrivite şi cu atmosfera locală.

Când îmi înfăţişezi o cameră de hotel şi un don Juan care cheamă chelnăriţa şi face tot ce trebuie să facă până la ceea ce nu se vede numai fiindcă a căzut cortina, are ori ba cineva dreptul să spună: autorul poate să fi primit premiul naţional, poate să fie foarte apreciat în anumite cercuri, poate să fie socotit ca un inovator al literaturii româneşti, acolo unde vine publicul său, dar nu aici, unde statul, pe garanţia lui morală, cheamă oameni sănătoşi şi cheamă copii în formaţiune ai acestor oameni sănătoşi. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

D-lor, s-a mai făcut o greşeală, o foarte mare greşeală; s-a pus pe seamă scriitorului care este acum directorul Teatrului Naţional greşeală reprezentării acestei piese.

Este o foarte mare nedreptate. Vă rog, d. Kiriţescu, sau cine a făcut raportul, dacă în felul acesta l-a făcut, a comis, desigur, un act de nedreptate faţă de un coleg, nu aş zice literar, dar quasi literar, fiindcă d. Kiriţescu[7] a făcut şi o istorie a războiului, care poate să fie considerată, cu oarecare bunăvoinţă, ca literatură. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

La Teatrul Naţional, cine ştie repertoriul, se poate convinge foarte uşor că nu se reprezintă piesele pe care le vrea, câteva săptămâni după instalarea sa, directorul, ci directorul, intrând la Teatrul Naţional, primeşte o moştenire. Moştenirea aceasta este de multe feluri; de aceea trebuie să aibă cineva foarte mare curaj când intră acolo. Este întâi moştenirea pieselor regimului care s-a dus. *(Ilaritate).*

Da, fără îndoială, eu am o anumită experienţă în această privinţă şi sunt foarte sigur că piesele mele s-ar reprezenta, chiar dacă aş fi continuat să fac politica pe care o făceam în timpul alegerilor, când d-voastră aţi lipsit cu desăvârşire, nu numai de simţimântul interesului ţării, nu numai de aprecierea serviciilor de neuitat care, atâta valoare câtă o am eu, le-a adus cauzei care v-a aşezat pe această bancă ministerială.

D. N. Corodeanu: Aţi lipsit d-voastră de a impune.

D. N. Iorga: D-ta să te uiţi la golul din jurul meu şi să te uiţi la băncile pline de acei care sunt adversarii d-voastră principali. Dar, dacă aş fi

https://biblioteca-digitala.ro

continuat această politică, îndreptățită la mine, față de acei care au întrebuințat toate mijloacele pentru a distruge o formațiune politică de care aveți nevoie, pentru ca toată legislația d-voastră să nu fie distrusă de a două zi de adversarii d-voastră teoretici, care sunt liberalii, dacă aş fi continuat această politică, suni sigur că d. Vlad nu ar fi tras consecințele pe care alții le-au tras când făceam opoziție altor regimuri şi piesele mele dispăreau ani întregi de zile, fiindcă eu în Cameră făceam o anumită opoziție.

Acum îmi veți da voie să cred că piesele pe care nu odată întreaga critică le-a primit cu simpatie, nu erau cele mai rele din piesele care se reprezentau la Teatrul Național şi afluxul publicului a dovedit că nu prin mila ministrului, în momentul când eram bine, fie cu minierul Artelor, fie cu ministrul Instrucțiunii, nu aceasta a adus reprezentarea si menținerea pieselor mele acolo.

Dar, de obicei, situația politică influențează asupra repertoriului Teatrului Național. Este un imens scandal, dar acesta este adevărul.

Sunt oameni care niciodată n-ar fi putut să fie reprezentați fără un bilet din partea ministrului respectiv şi de multe ori directorul Teatrului Național nu a vroit să reprezinte piesele şi a trebuit totuşi să le reprezinte, fiindcă au intervenit acele bilete - dacă ar fi fost măcar biletul ministrului, dar unele bilele erau ale unor anumite persoane, masculine sau feminine *(ilaritate)* care stăteau împrejurul ministrului.

Când vine un director nou, găseşte o trupă în care dacă nu în alcătuirea ei, cel puțin întrebuințarea ei, se resimte de regimul politic trecut. Căci pot să fie actori care să nu joace niciodată şi pot să fie actori care să joace în roluri care nu le convin. Când este un actor pe care directorul teatrului nu-l întrebuințează, dacă stă mai mult şi nu mai apare, se distruge cu desăvârşire, se face uitat în spiritul publicului.

Dar directorul cel nou primeşte o ierarhie de actori impusă de regimul care l-a precedat, de regimul care pusese un alt director, în locul căruia vine cel nou. Este o întreagă lume de ieri, care trăieşte la Teatrul Național de astăzi. Natural, când un partid politic guvernează mai multă vreme, această lume începe a se rări, tradițiunea trecutului începe a slăbi şi se ajunge la altă situațiune. Dar la început este fără îndoială aşa.

Prin urmare, noi n-avem să judecăm aici meritul sau demeritul actualului director; dar, dacă este să judecăm ceva, să judecăm un rău sistem şi o influență nefastă.

Răul sistem întâi. S-a vorbit de alcătuirea forului de judecata a pieselor prezentate la Teatrul Național.

https://biblioteca-digitala.ro

O voce: Unde se găseşte şi un anume profesor de literatură.

D. N. Iorga: Ştiu eu şi aceasta, dar nu tot ceea ce ştiu trebuie să şi spun. *(ilaritate)*. La Teatrul Naţional e un director, este un comitet de lectură şi este şi cineva, care nu e nici în comitelui de lectură şi nici nu împărtăşeşte răspunderea directorului, care este la vreun birou ministerial şi învârte şi pe unul şi pe alţii. *(Ilaritate).*

Mecanismul la Teatrul Naţional nu este întru toate chiar aşa cum îl înfăţişa d. Fagure şi am şi eu oarecare experienţă în această privinţă.

În ceea ce priveşte comitetul de lectură, comitetul acesta nu e compus, în cea mai mare parte, din autori dramatici. Academia Română, de pildă, n-a trimis oricând autori în comitetul de lectură, şi nici Facultatea de Litere pe cineva care să se fi apropiat totdeauna de teatru; comitetul acesta de lectură, în părerea mea, ar trebui însă desfiinţat cu desăvârşire *(Aplauze pe băncile majorităţii)*. Iată de ce.

Într-un moment, am vrut să văd şi eu ce este la Teatrul Naţional şi am rugat Academia să mă recomande pe mine în comitetul de lectură. Am fost numit membru al acestui comitet. Am aşteptat două luni de zile să fiu convocat măcar odată, şi n-am fost niciodată *(ilaritate)*. Pe urmă, când am protestat, mi s-a spus: toată lumea ştie că la o anumită ora, într-o anumită zi a săptămânii se adună comitetul de lectură. Dar ce se va discuta în acest comitet, care este piesa supusă aprecierii comitetului aceasta nu se ştie dinainte. Natural ar fi fost ca piesa să fie bătută la maşină şi trimisă acasă fiecărui membru al comitetului, pentru că nu din auzirea acolo se poate judeca nepărtinitor. E de ajuns să fie cineva înzestrat cu un foarte frumos talent de citire pentru ca piesa să pară bună, pe când aceiaşi piesă citită cu răgaz ar fi putut să se dovedească a fi foarte proastă şi invers.

Îmi aduc aminte că la „Convorbri Literare" s-a citit odată de Titu Maiorescu o nuvelă a unui profesor, care trăieşte şi acum, foarte bătrân. Impresia generală a fost că este o capodoperă, şi s-a cerut lui Gustave Doré la Paris să facă ilustraţii. Gustave Doré! Când s-a ajuns însă să se citească manuscrisul fără Titu Maiorescu, s-a văzut despre ce este vorba *(Ilaritate)*.

Membrii comitetului de lectură, d-lor, sunt oameni care trăiesc în societate, care au simpatiile şi antipatiile lor. Unii pot fi literaţi foarte distinşi, însă una este să scrii însuţi şi alta să judeci scrisul altuia şi un foarte bun literat poate să recomande o piesă foarte slabă. Nu vreau să supăr pe nimeni, nu pot să spun îndeajuns câtă admiraţie am pentru scrisul cuiva care s-a pasionat pentru cutare piesă ce s-a reprezentat la Teatrul Naţional şi în care, mi se pare, la începutul unui act, era ceva care semăna foarte bine cu o naştere. Dar în actul al doilea se vedea ceea ce se poate vedea la câteva

https://biblioteca-digitala.ro

ceasuri măcar după o naştere, cu pat cu tot. Scriitorul acesta este unul din cei mai puri scriitori ai noştri, cu cea mai frumoasă inspiraţie, un maestru al literaturii româneşti. El s-a pasionat pentru piesa aceea. Şi astfel membrii comitetului pot uneori să primească după asemenea recomandaţiuni o piesă şi să nu se convingă până la sfârşit că piesa a fost proastă. Iată de ce: pentru că răspunderea este împărţită. Nu se ştie cui i se poate imputa recomandarea unei piese rele, şi vina se poate arunca de la unul la altul.

Pe când, dacă ar fi un director, un adevărat director, acela ar şti că are răspunderea întreagă şi ar conduce Teatrul Naţional cum trebuie. Ar rămâne neschimbat, înconjurat de iubirea şi stima tuturor acelor care văd fapta sa, iar dacă s-ar arăta nevrednic de rolul pe care-l are, s-ar duce şi s-ar duce numai înaintea reprobării publice. Şi nici un ministru şi nici un motiv politic nu l-ar putea susţinea.

Şi aici ajung la încheierea mea.

Este o încheiere pentru d. ministru al Instrucţiunii, care poate să ţie seama şi de anume forme şi de anumite susceptibilităţi, dar care trebuie să procedeze creator, după ce a procedat negativ şi a croit un drum pe care e bine să-l urmeze, cu rezervele pe care le- am adăugit acum. Şi acum ceva şi pentru d. ministru al Artelor.

Se poate întâmpla - zic „se poate întâmpla", dar e chiar aşa *(ilaritate)* - se poate întâmpla ca şi în numirea actualului director ceea ce a cântărit să fi fost mai puţin talentul său în literatură, fie şi în alte domenii ale literaturii, decât serviciile pe care, ca ziarist, a putut să le aducă partidului care e la putere. Se poate; dar, cel puţin, dacă s-a făcut întâia greşeală, să nu se persevereze, pentru acei care ar veni după actuala conducere a Teatrului, să nu se calce din nou pe drumul politicii în domenii care nu au nimic a face cu politica de partid. Să se revină adică la obiceiurile bune care erau pe vremea unui Grigore Cantacuzino[8]. Acesta era un boier bogat; un boier care avea mare influenţă, care avea o situaţie socială admirabilă, cu un gust foarte fin pe care şi-l făurise în Apus, la Paris. Era un om care nu venea acolo nici ca răsplată pentru serviciile politice aduse partidului său, nici cu angajamente de a aduce servicii partidului său, pentru locul care i se da.

Să despolitic ianizăm aşezămintele ţării. Înţelegeţi bine cu toţii ce vreau să spun, şi daţi-mi voie să vă vorbesc aşa, la vârsta mea şi cu ceea ce am la spatele meu, ca muncă pentru ţară. Mulţumiţi-vă cu rolul mare pe care-l are politica în această ţară. Dar înţelegeţi că sunt anumite domenii de permanenţă, în care amestecul politicei nu este altceva decât o otravă şi ruina morală şi materială a ţării, pe care cu toţii o iubim îndestul ca să nu-i vroim răul[9]. *(Aplauze furtunoase).*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Discuția pornise de la o întrebare a deputatului Pantazopol: „De ce se joacă la Teatrul Național piese nepotrivite pentru educația elevilor? Actorii s-au supărat dar teatrul prezintă noi forme de viață, cu scenete cu cocaină, ca să învețe tinerii cum se practică cocainomania? Aceste forme de viață nu le primim!" Înaintea lui N.I. vorbise Em.D. Fagure. Acesta citase dintr-un raport al unui director din Ministerul Instrucțiunii Publice: „De câtva timp au început să se reprezinte pe scena Teatrului nostru piese care neglijează cu totul frumosul moral". Lui Em. D. F. i se păruse o afirmație vagă și susținuse că Parlamentul nu e Academia și trebuie să se ocupe de Teatrul Național din punct de vedere al misiunii sale culturale și naționale. Fuseseră și replici decoltate, dar de aici nu se putea îndemna tineretul să nu mai meargă la spectacole. Legea prevedea că repertoriul îl stabilește comitetul de lectură iar directorul lua decizia finală. Tot el mai amintise de Teatrul Poporului, susținut de N. Iorga, și care nu rezistase din cauza adversităților liberale (i se tăiase subvenția). Petre Grădișteanu încercase teatrul pentru copii; el personal recomanda teatrul de marionete (ca la Salzburg). Mai observase că la noi părinții duc copiii la Operă, la spectacole recomandabile ca *Zâna păpușilor* dar nu și *Petruşca.* Vicepreşedintele Adunării, Pompiliu Ioanițescu, îl introdusese pe N.I. astfel: „Domnul deputat profesor Iorga are cuvântul pentru a-şi adresa interpelarea domnului ministru al Cultelor şi domnului ministru al Instrucțiunii, relativ la datoria de demnitate şi înalte îndatoriri pe care trebuie să le aibă un teatru oficial".
2. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii Publice, interzisese elevilor şcolilor secundare frecventarea Teatrului Național.
3. Aluzie la publicația lui Tudor Arghezi „Bilete de papagal" care a început să apară în mai multe serii din 1928. Animozitatea lui N.I. față de poet e vădită. Ea s-a exprimat și public în legătură cu inovațiile acestuia în poezia românească. Arghezi a luat Premiul național pentru poezie abia în 1934 (ex aequo cu George Bacovia).
4. Ministrul artelor era Aurel Vlad. Acesta spusese: „Dau perfectă dreptate domnului profesor Nicolae Iorga și sunt întru totul de acord cu domnia sa că politica trebuie eliminată și de la Teatrul Național și de la Operă". Susținuse apoi că la numirea actualului director al Teatrului Național (Corneliu Moldovanu și Liviu

https://biblioteca-digitala.ro

Rebreanu) nu fusese călăuzit de raţiuni politice.

5. La 7 februarie 1929 funcţiona guvernul Iuliu Maniu.
6. Manifestaţia din martie 1906 din faţa Teatrului Naţional, iniţiată de N.I., vizase spectacolele de caracter bulevardier în limba franceză, care abundau la Teatrul Naţional. În plus, erau susţinute şi de doamne din protipendadă sub pretextul folosirii unei părţi a beneficiului pentru ajutorarea nevoiaşilor.
7. Const. Kiriţescu scrisese *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, Buc., 1921; ed. a II-a, 1925-1927; ed. a III-a, 1989.
8. Grigore Cantacuzino a fost director al Teatrului Naţional în 1882-1887 şi 1889-1898.
9. Ministrul N. Costăchescu vorbise apoi de piese cu caracter licenţios pe scena Teatrului Naţional şi N.I a adăugat: „Una din cauzele pentru care acest repertoriu mizerabil se menţine este că aşa numita lume bună, cum era cea de ieri, n-a fost niciodată la Teatrul Naţional, aşa încât nu ştie ce se petrece acolo. Este acelaşi motiv pentru care Bucureştii sunt, într-adevăr, iertaţi-mi cuvântul, o cocină, fiindcă lumea bună umblă în automobile, nu pe jos, ca noi, şi nu vede ceea ce noi vedem în fiecare moment. Pe când în străinătate, floarea aristocraţiei se onorează să ocupe totdeauna lojile din faţă. Desigur, dacă societatea noastră bine crescută s-ar fi găsit în faţa acestor lucruri scabroase, ar fi fost o mişcare generală care le-ar fi împiedicat" *(aplauze generale pe băncile majorităţii).*

Şedinţa din 9 februarie 1929

Revine asupra dezertării a trei grăniceri peste Nistru:

D-le preşedinte, aş dori să vă atrag atenţia asupra unei scăpări din vedere, căci nu poate fi altceva. Noi, când facem întrebări, avem dreptul să ni se dea un răspuns. D. ministru de Război n-a fost informat că acum vre-o cinci zile eu am făcut o întrebare cu privire la regretabilul caz de pe Nistru. Eu doresc să ştiu de unde vine dezertarea, din ce motiv, ce măsuri s-au luat, ca să nu se mai producă astfel de cazuri şi, în sfârşit, cine a putut să săvârşească grava greşeală de a transmite presei această informaţiune. N-am nici un răspuns.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe de altă parte, am cerut acte privitoare la populație și la studenții din străinătate. Mi s-a trimis de la ministerul Instrucției o însemnare de vreo 20 de studenți. Bine, pe aceia îi știu și eu, dar vorba este să descopăr pe cei care nu-i știu eu. *(ilaritate)*. Prin urmare, întrebarea nu se adresează numai d-lui ministru al Instrucției, se adresează și d-lui ministru al Finanțelor, pentru că este în legătură cu comisia de valută. Precum v-am spus d-voastră ieri, în particular, doresc să știu și cine are burse din partea comunelor, capitalelor de județ și eu știu pe ce căi capătă aceștia burse și eu vă rog să-mi dați date și de la biroul populației pentru ca de la serviciul statistic și de la toate ministerele să am informațiile mele, fiindcă întrebarea n-am făcut-o numai pentru a arunca cine știe ce săgeată în tabăra beneficiarilor, dar pentru a face ca și Camera întreagă să poată judecă situația populației în interior și situația exportului de țărani în afară. Și vă mai rog să-mi dați informații și de la pașapoarte, cui se dau, care sunt legăturile cu agențiile de export ale țăranilor. Vă rog să interveniți pentru ca să am documentele referitoare.

D. Ștefan Cicio-Pop, președinte: Sunt informat că d. ministru de Război vă va da răspunsul în scris.

D. N. Iorga: Foarte bine. Eu mă mulțumesc cu răspunsul în scris, mai bine decât oral. Toată lumea este elocuentă când scrie.

Ședința din 11 februarie 1929

Din nou despre grănicerii dezertori:

D-le președinte, sunt foarte mulțumit de răspunsul d-lui ministru de Război[1] și aș dori ca prin economii bine chibzuite, mai ales în domeniul unei birocrații parazitare și prin împiedicarea fraudelor care au mâncat atâta din averea țării, să se găsească pentru armată ceea ce este necesar, pentru ca granițele noastre să fie bine păzite, pentru orice fel de întâmplare și în afară chiar de toate iluziile pe care ni le dau protocoalele.

Protocoalele sunt foarte bune. Soldatul cu pușca la umăr este mai bun decât toate celelalte mijloace de asigurare ale țării. Și doresc ca în ceea ce privește moralul armatei noastre, pe care nu-l cred zguduit, să repete exemplul ca acela, tot din Basarabia, când la capătul marelui război, cutare subofițer român pedepsit, îndemnat de anumiți soldați ai aliaților noștri care erau bolșevizați, să iasă de acolo de la închisoare, a refuzat să iasă și când acei soldați bolșevizați ai aliaților noști i-au luat și ușile și ferestrele, să iasă, el a rămas acolo în bătaia vântului și a ploii, în odaia închisorii și fără ferestre

https://biblioteca-digitala.ro

şi fără uşi, fiindcă aşa era porunca şi el trebuia să îndeplinească porunca până la sfârşit. Acest fapt a fost trecut, după cum ştiu, şi în ordinul de zi al armatei franceze. Am căpătat de la război o astfel de armată. Să căutăm ca armata aceasta să păstreze acest spirit, să aibă şi toate condiţiile materiale trebuitoare, pentru ca acest spirit să poată da tot ceea ce aşteptăm de la dânsa. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

NOTE

1. Ministrul de Război, Henri Cihoski, spusese că asemenea dezertări erau curente. După o şedere la ruşi de trei săptămâni - trei luni, vedeau ce e acolo şi se întorceau. Autorităţile române erau îngăduitoare dar, desigur, impresia era defavorabilă. Contingentul pentru paza graniţei către Rusia şi Ungaria era insuficient, n-aveau pichete iar ofiţerii erau puţini. Apoi lipseau cazărmile aşa că soldaţii stăteau „pe spinarea locuitorilor", ca în vremea Regulamentului Organic. Recent fuseseră alocate 38 milioane de lei pentru implementarea reţelei telefonice.

Şedinţa din 12 februarie 1929

Intervenţie pe marginea a două proiecte de lege: pentru organizarea şi administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor şi avuţiilor publice şi cel cu privire la Camerele de Comerţ:

D-le preşedinte, d-lor, să-mi daţi voie să amestec în observaţiunile pe care le voi face asupra ideii generatoare a proiectului de lege care se prezintă astăzi şi puţintel din legea precedentă, la discuţiunea căreia n-am avut timpul să mă rostesc, e vorba de legea privitoare la Camerele de Comerţ.

Observaţiunile mele sunt de principii, prin urmare, de caracter ideologic şi mi se va îngădui, sper, această evidentă călcare a regulamentului Camerei. Deoarece însă mi se pare că atât o lege cât şi cealaltă sunt legate, nu numai prin faptul că sunt prezentate de acelaşi ministru[1], care are aceeaşi concepţie despre alcătuirea economică între societate şi guvern, ci sunt legate între dânsele şi prin atmosfera în care s-au discutat, prin atitudinea pe care o au partidele faţă de amândouă proiectele de legi, mi se pare absolut necesar să spun câteva cuvinte şi despre legea care a fost votată, ca şi despre aceea care astăzi este supusă discuţiunii noastre.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă este vorba să se judece şi modificarea legii Camerelor de Comerţ şi modificarea care se discută astăzi a legii comercializării din punctul de vedere al raportului pe care aceste două proiecte pot să-l aibă cu legile anterioare, nu mă sfiesc să spun că nu găsesc întemeiate acele critici pe care le-am ascultat cu cea mai mare luare aminte şi care tind să arate că proiectele de legi - cel votat mai alaltăieri şi cel în discuţiune astăzi - ar reprezenta o revenire în urmă, prin urmare, o stricare a dispoziţiunilor mai bune ale legii anterioare.

În ceea ce priveşte legea întâi, aceea care s-a votat, modificările care se aduc nu sunt aşa de profunde încât să poată alimenta un discurs de atac bine susţinut.

Ca observaţiuni de detaliu, se poate întâmpla ca actualele prescripţiuni ale legii votate deunăzi să fie totuşi mai avantajoase pentru Camerele de Comerţ, pe care nu le găsesc greşite în principiu, şi se va vedea îndată de ce, să fie, zic, mai avantajoase decât ceea ce era în legea precedentă.

În ce priveşte schimbările care se aduc astăzi legii comercializării, sunt cel puţin două puncte care pot să înlăture părerea că actuala lege n-ar fi mai bună decât cea pe care pretinde a o înlocui. Întâi, este o prevedere în proiectul însuşi, şi al doilea, o împrejurare de fapt: ceva s-a schimbat în mediul în care va avea să funcţioneze legea nouă.

Schimbarea prevăzută în proiect este amestecul cooperaţiei populare prin putinţa ce i se dă de a colabora la această exploatare a bunurilor statului.

Mărturisesc că mă aşteptam de la un partid din care măcar o parte alcătuitoare, aceea care era Partidul Ţărănesc de odinioară, punea un pond deosebit de puternic pe această cooperaţie rurală, mă aşteptam ca întregul proiect de lege să fie sprijinit pe favorizarea acestei cooperaţii ţărăneşti.

S-a vorbit de rechini. Eu, peştii aceştia nu-i cunosc. *(Ilaritate)*. În particular, n-am nici un fel de legătură cu dânşii. S-a spus că sunt în două mări deosebite: în marea liberală şi s-a pretins că există şi marea d-voastre. Eu n-am navigat pe nici una din aceste mări. În general, îmi plac peştii care nu mănâncă pe alţii, dar pe care îi pot mânca, dar peştii care nu se pot mânca şi care mănâncă pe alţii nu-mi plac. *(Ilaritate)*. În materie de rechini nu mă amestec. N-am competinţa zoologică în acest domeniu şi o las pe seama acelora care sau au trăit în prietenie cu un animal aşa de periculos, sau au fost în primejdie să fie mâncaţi de acest animal. Dar, vedeţi d-voastre, dacă urmăreşte cineva numaidecât rechini, locul unde îi poate găsi mai puţin e totuşi cooperaţia aceasta rurală. Chiar dacă sunt rechini pe acolo, rechinii aceştia sunt mult mai mici şi micii rechini fac mult mai puţin rău decât marii rechini personali, dintre care fiecare din noi cunoaştem un oarecare număr. În ce priveşte pe d. ministru actual, el pretinde că-i are în geanta sa de piele de

https://biblioteca-digitala.ro

crocodil - toate gentile sunt de piele de crocodil - dar eu nici n-am văzut un rechin în piele de crocodil şi nici un crocodil în piele de rechin; acestea sunt lucruri pe care le va lămuri d. ministru.

Întâi, deci, este vorba de cooperaţia rurală şi aş fi voit ca această cooperaţie rurală să joace un rol mult mai mare, căci în ea sunt singurii pretendenţi la exploatarea bunurilor statului care nu pot fi supuşi la nici un fel de bănuială. Cu o singură condiţie: să se schimbe însăşi legea cooperaţiei şi, prin urmare, dacă un rechin nu poate să încapă într-o geantă ministerială de piele de crocodil, să nu încapă un rechin, sau mai mulţi rechini, în traista cooperaţiei rurale.

Prin urmare, această traistă trebuie să fie făcută dintr-un material foarte rezistent, dat fiindcă rechinii pe lângă că sunt animale maritime foarte crude, dar sunt şi foarte dibace. Nu ştii unde dai de un rechin. Astfel, dacă se favorizează cooperaţia rurală, e necesar ca această cooperaţie să fie bine definită şi îndrumată fără rechini, adică, să zicem, fără acel comitet de partid, care e pus foarte adeseori în fruntea cooperaţiei rurale, fără acest element care poate să strice şi esenţa şi prin urmare să dăuneze şi drepturile cooperaţiei rurale.

Dar mai este încă ceva. În momentul când s-a votat legea comercializării, împotriva căreia m-am ridicat, şi m-am ridicat într-o formă de care îşi aduc aminte cei care erau atunci în Cameră, s-a putut vedea un lucru pe care, în partea a doua a cuvântării mele, aveţi să-l puteţi vedea şi d-voastră că în judecata diferitelor proiecte de legi nu m-am condus după nici un fel de oportunitate. Numai oamenii proşti sau de rea credinţă pot crede că un om ajuns în situaţiunea mea de absolută independenţă, faţă de oricine, se poate îndrepta în judecata unei legi după altceva decât după ideologia sa particulară, după sistemul său de gândire.

Şi atunci, cu foarte multă hotărâre, în faţa unei Camere care ştiţi că nu-mi era de loc favorabilă, cu toate acestea am atacat Partidul Liberal, într-o parte care-i era dureroasă.

Acum, pe băncile Partidului Liberal sunt trei care nu pot fi atacaţi deloc sub acest raport, dar majoritatea Camerei liberale de atunci era foarte gingaşe sub raportul unei comercializări şi cointeresări; de unde cointeresarea a ajuns să aibă un sens deosebit, care nu a fost introdus până acuma în dicţionarul Academiei Române, un sens peiorativ, care va fi introdus fără îndoială.

Atunci m-am ridicat cu toată hotărârea împotriva comercializării sau cointeresării, care poate să fie din punct de vedere practic mai rea sau mai bună. De ce să discutăm numaidecât în materie de teorie, ca să spunem că o concesiune e totdeauna mai rea decât o cointeresare? Atârnă de concesionar şi atârnă de cointeresat. Cu un om de rea credinţă şi fără onoare, fie cointeresat,

https://biblioteca-digitala.ro

fie concesionar, totdeauna statul e în pagubă. Pe când unui om de bună credință și de onoare, dacă îi atribui o bogăție și dacă el are grija averii statului și simțul răspunderii față de societate, prin urmare, dacă are aceste două însușiri: patriotism și obraz, care nu se pot prevedea în nici un paragraf din lege, el va ști să menajeze și bunul statului și reputația sa personală.

Nu discut lucrurile acestea, dar ceea ce discutam în acel moment era faptul că se comercializau anumite venituri ale statului, anumite bunuri ale statului, și comercializarea aceasta se făcea într-o atmosferă de neîncredere și de ură față de capitalul străin.

Aici e schimbarea cea mare. D-voastră, astăzi, chiar dacă și comercializați, și eu sunt contra comercializării, vă spun de la început, și vă voi arăta de ce, chiar dacă d-voastră comercializați, ceea ce este o deosebire principială între d-voastră toți, adică și între guvernanții de ieri și guvernanții de azi, și între mine chiar, dacă zic comercializați, priviți, de o parte, către țărani, care pot să aducă onestitate și muncă, și priviți, de altă parte, către capitalul străin, care poate să aducă trei însușiri mari: poate să vie un capital adevărat, nu un capital politic, care știu eu cum se fabrică, tocmai în momentul comercializării: te înțelegi cu statul în așa fel încât ce are statul să devină nimic. Statul are ceva care devine nimic, iar d-ta aduci nimic care devine ceva în momentul cointeresării. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Dar străinul nu este înscris în nici un partid politic de la noi, el cel mult poate întrebuința corupția, care trebuie supravegheată și împiedecată. Străinul, prin urmare, nu poate bate la ușa noastră decât atunci când acest capital este, să zicem, un capital și pentru bacșișuri. Dar, în afară de capitalul pentru bacșișuri, trebuie să fie și un capital pentru afacerea pentru care vine. Aceasta este evident. Al doilea, străinul are tradiții tehnice. Nu vine de exemplu un advocat să ia în exploatare pescării sau mine, și nu vine un doctor în medicină sau un doctor în chimie să ceară de la stat ca să-i dea în exploatare insula Șerpilor, de exemplu. *(ilaritate).* Unde ar trebui să se trimită toți politicienii care au ajuns să nu mai aibă nici o valoare pentru viața politică. *(aplauze pe băncile majorității).* Ar fi un fel de ospiciu final în insula Șerpilor, și numele însuși arată destinațiunea cea mai potrivită pentru dânsa.

Prin urmare, trebuie să vie...

O voce de pe băncile majorității: Rechinul !

D. N. Iorga: Rechinul nu poate rămâne pe uscat! Pe uscat s-a deprins a rămânea numai când este vorba de Partidul Național-Țărănesc, doar scrumbia canonicului de la Blaj, care fusese deprinsă să fie în apă tot mai puțin sărată, până a fost în apă dulce. După ce a fost în apă dulce și s-a deprins să stea în buzunarul canonicului, acesta, trecând peste podul de la Blaj, a scăpat-o din

https://biblioteca-digitala.ro

mână, iar ea a căzut în apă, s-a înecat, pentru că era deprinsă să stea pe uscat. *(Ilaritate).*

Va să zică, un străin când vine trebuie să aducă tradiţii şi aptitudini tehnice, altfel nu se apucă de afaceri. Dar, în afară de aceasta, străinul vine, în adevăr, dintr-o lume care nu este totdeauna superioară lumii noastre.

Ne-am deprins să ne criticăm în chip general şi aceasta este foarte rău, căci critica generală descurajează, pe câtă vreme critica specială arată relele şi ce este de îndreptat, dacă relele acestea se pot îndrepta.

Sub multe raporturi, Apusul se poate să ne fie superior nouă, dar îndrăznesc să spun că sub unele raporturi poate să ne fie chiar inferior: un raport însă sub care Apusul totdeauna ne este superior, este imensa putere de iniţiativă, căci străinul nu vine pentru a se face numai că îndeplineşte un rost. Când vine el, rostul pentru care a venit îl îndeplineşte şi atunci câştigă, sau nu-l îndeplineşte şi atunci păgubeşte. Dar el, în orice caz, lucrează. Ei bine, d-lor, daţi-mi voie să constat un lucru, că astăzi e alta norma directivă a guvernului, aş zice mai mult: norma directivă a întregii opinii publice, care această opinie publică schimbă politica tuturor partidelor - şi politica d-voastre, a liberalilor a schimbat-o. Este un curent de opinie publică şi norma directivă nu mai este patriotică, tricoloră, cât voiţi d-voastre, dar numai în ce priveşte învelişul, iar în fond păgubitoare pentru interesele ţării. Pentru că nici o naţie nu are dreptul şi chiar dacă ar avea dreptul, nu are putinţa de a se izola de viaţa generală a lumii. *(aplauze pe băncile majorităţii).* Şi viaţa generală a lumii este un organism şi organismul acesta are un sistem circulator, şi acest sistem circulator are în vinele sale bogăţia care înseamnă capitalul.

Prin urmare, dacă faci altfel, păţeşti ceea ce ar păţi cineva care îşi leagă un deget sau un braţ şi ar vrea ca acest deget sau acest braţ să aibă o independenţă desăvârşită. Independenţa aceasta se arată prin aceea că în scurtă vreme va amorţi degetul sau braţul şi va veni şi timpul să tai mâna, să desfaci mâna însăşi din circulaţie şi din organism.

Prin urmare, din aceste două motive, actualul proiect de lege poate fi socotit superior proiectului de lege care a fost votat în Camerele liberale.

Dar, după ce am mântuit partea aceasta, după ce am arătat că în aceste legi sunt elemente care pot fi socotite superioare legilor de mai înainte, vedeţi, nu mă pun deloc din punct de vedere de partid, ci, cu toată buna credinţă, ascultând cu cea mai mare luare aminte argumentele aduse, ajung la această concluzie. Vin acum la partea cealaltă, la deosebirea ideologiei mele, nu numai de ideologia d-voastre care aveţi astăzi puterea, dar de ideologia care stăpâneşte toată clasa politică de la noi, în ce priveşte raportul dintre societate şi stat.

https://biblioteca-digitala.ro

Cum am spus, voi începe prin câteva observațiuni cu privire la legea care s-a votat, a Camerelor de Comerț. Și d-voastre trebuie să o știți și este foarte ușor de știut, chiar cine nu vrea să știe este silit să afle acest lucru: comerțul românesc nu este deloc mulțumit de raporturile sale cu statul. Nu este mulțumit de raporturile sale cu statul din două motive: un motiv este că în comerț este o continuă prefacere. El este un organism viu și de foarte repede dezvoltare, de o dezvoltare așa de repede și de delicată încât când vrei, într-un moment, să spui ceea ce este el, se poate întâmpla să spui un lucru de trecut, fiindcă comerțul a mers mai departe. Este un lucru de o complicație infinită, supus la atâtea influențe.

Aplici acestei vieți, care este ca zvârluga, ca argintul viu, care te derutează în fiecare moment, îi aplici ce? Îi aplici cămașa de forță a statului!... Și anume a cărui stat? A statului nostru; a statului francez de la 1789, ieșit din revoluția franceză, a statului care este, tot, numai de forme și de reforme, de hârtie sub formă de legi, de hârtie sub formă de regulamente, de hârtie sub forme de adrese; a statului acestuia în care domnește iresponsabilitatea birocrației, a elementelor infinite din care se alcătuiește birocrația, căci stat iresponsabil este principiul însuși de stat. Aceasta înseamnă a strânge un copil vioi și un copil abia născut, și un copil foarte dezvoltat, a-l strânge în tot felul de încătușări artificiale care îl împiedică de a se mișca. Se împiedică astfel comerțul de a se mișca. Și de multă vreme el se plânge de amestecul necontenit al statului. Și se plânge și din alte motive.

Dacă ar exista un stat elastic care să se îndrepte după societate în loc să comprime societatea! Dar statul, așa cum este astăzi, nu zice: să cercetez ce vrea societatea, ci statul vine cu ideologia lui, și din ideologia lui face un anumit sistem de legi. Legile le aplică, de vrea ori de nu vrea societatea, îi strânge trupul, i-l rupe, i-l deformează, numai să intre neapărat în ideologia de stat.

Mai este ceva. Măcar dacă statul ar fi mai presus de luptele politice, care este calea pe care s-ar ajunge la reducerea cât mai mare a rolului luptelor politice, în continuitatea de stat, aceasta desigur că n-am să o discut aci, este așa de greu de găsit o formă, dar dacă totuși statul ar fi superior luptelor politice pentru putere, măcar dacă ar exista o continuitate care să se păstreze de la unii la alții, continuitate care nu există. D-voastre văd că țineți seama puțintel, nu știu cine v-a spus de la început și cine v-o repetă la fiecare audiență la locul înalt, că trebuie să păstrați continuitatea, dar este o oarecare păstrare de continuitate, o timidă și fricoasă păstrare de continuitate. Vă asigur însă că atunci când vă veți duce de acolo, dacă succesiunea o va avea Partidul Liberal, nu va fi de loc continuitate, și toată legiferarea aceasta a d-voastre, se va duce. (*Aplauze pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, dacă statul n-ar fi aşa, dacă ar garanta continuitatea, comerţul s-ar plânge mai puţin; ar şti cu cine are a face. Comerţul îl stăpâneşte statul, care aparţine partidelor politice. Dar partidele politice nu admit continuitatea. Comerţul acesta, când e dat cu capul de peretele din dreapta - liberal - când de acela din stânga - naţional-ţărănesc - cum voiţi d-voastre ca acest comerţ să nu se năucească de la o bucată de vreme! Cum voiţi să fie mulţumit comerţul de guvernele care se succedează, fiecare întrebuinţând oamenii lui, şi întrebuinţând oamenii lui după valoarea electorală, de la votul universal încoace, a acestor oameni. Aşa încât, iată, adineauri s-a făcut o întrebare de la tribună cu privire la nu ştiu ce neajunsuri provocate de prezenţa unui excelent fost protopop şi profesor la Universitate, la departamentul Sănătăţii[2], departament pe care îl ocupă azi un excelent tânăr, care însă este advocat de profesie. Dacă s-ar întâmpla ca statul să fie condus, fără soluţiune de continuitate şi să aibă la fiecare departament şi în special la departamente cu caracter economic şi financiar, oameni care, nu mă sfiesc să o spun, ca actualul ministru, care deşi tânăr, de atâta vreme lucrează în acest domeniu şi îşi cunoaşte fundamental acest cerc de interese în care s-a mişcat cugetarea şi acţiunea sa, dacă ar fi necontenit oameni de specialitate, poate comerţul ar avea la cine să se adreseze. Dar el vorbeşte comercial şi i se răspunde protopopial sau advocaţial, cum poate să i se răspundă medical şi aşa mai departe. *(Ilaritate)*. Sunt două limbi deosebite, aşa că nu se pot înţelege între dânşii.

De aceia comerţul nu cere statului, care este reprezentat de partide, nu-i cere nimic decât să fie lăsat în pace. Comerţul s-a plâns de faptul că statul avea o datorie pe care n-o îndeplineşte, datoria de a garanta moneta. Ce comerţ s-a putut face în zece ani de zile, când valoarea banului se schimba în fiecare moment? Ce capital străin ar fi putut să intre serios în economia noastră naţională, când omul pleca de la Paris cu o noţiune despre banul românesc şi despre sistemul vamal românesc şi când ajungea în România găsea altă valoare a banului şi alt sistem vamal. Ba încă se întâmpla ca, pentru că un mare negustor avea foarte multe polițe de plătit în străinătate, să se hotărască de Camerele noastre, ceea ce nu s-a văzut de când există viaţă politică într-un stat, că un stat are dreptul de a acorda debitorului care îi aparţine, dreptul de a nu plăti unor oameni care nu fac parte din aceea ţară şi din acel stat! *(Aplauze pe băncile majorităţii)*.

Comerţul, prin urmare, cerea aceasta. Cu toate acestea, d-voastre voiţi Camere de Comerţ şi Camere de Comerţ reglementate. Să ne înţelegem. Cum pot fi folositoare aceste Camere de Comerţ?

https://biblioteca-digitala.ro

În lege d-voastre afirmați un principiu, care este luat de altminteri din legea precedentă, anume că aceste Camere de Comerț sunt puse înainte de toate pentru a vă ține la dispoziție informații. Pe lângă aceasta, ele au voie să întemeieze - unele au făcut şcoli, altele au ridicat clădiri - să întemeieze anumite aşezăminte care să atârne de dânsele. Va să zică, informație şi tolerare, în ceea ce priveşte ceea ce aceste Camere ar putea să facă. Atâta.

Dar să-mi dați voie. Informația dată de Camerele de Comerț ce valoare are? Camerele de Comerț nu au un caracter ştiințific, nu sunt silite să întrebuințeze un personal format ştiințific. Informațiile acestea fiind căpătate după un sistem dintr-o parte, şi după alt sistem din altă parte, nu după un sistem unitar, la ce vă pot servi aceste informații ale Camerelor de Comerț? Camerele de Comerț au avut până acuma, fără îndoială, un caracter politic de partid. Oamenii nu se bagă acolo ca să vă facă statistici d-voastre, ci se bagă ca să se folosească de toate avantajele pe care le pot avea ca negustori, când, pe lângă altele, fac parte şi din conducerea unei Camere de Comerț. Dar trebuie altceva pentru informațiile de care are nevoie comerțul nostru şi fără de care nu poate merge. Comerțul nostru merge foarte rău din foarte multe motive, dintre care unul este că nu cunoaşte piața, nu cunoaşte posibilitățile sale.

Puneți de o parte cele ce avem noi şi cele ce le au şi multe alte nații, mai înainte decât noi, dar care lucrează după acelaşi sistem ca noi şi puneți alături ceea ce are comerțul german. Nu mă obosesc nici odată să aduc înainte un caz citat de prietenul meu Henri Hausser[3], de la Paris, care a făcut un foarte bun studiu asupra sistemelor economice germane dinainte de război. Hausser citează un caz. Să-mi dați voie să mă întind puțin pentru a lămuri bine ceea ce vreau să spun. Dacă ar fi vorba numai de critici de partid aş isprăvi repede, dar fiindcă am nevoie de a expune sisteme de cugetare asupra acestei probleme, se poate întâmpla să mă opresc puțintel mai mult.

Citez de la d. Hausser următorul caz: Vine un negustor din fundul Rusiei la Berlin, vrea să se împrumute şi atunci a căutat şi în dreapta şi în stânga şi pretutindeni arăta de ce natură este afacerea lui. Cineva i-a spus: nu este nevoie să dai d-ta toate informațiile acestea, fiindcă te osteneşti şi tot nu crede lumea. Haide cu mine la oficiul statistic al Reichului. Pentru ce să mă duc la oficiul statistic? Pentru că d-ta dacă eşti negustor - de câtă vreme eşti negustor? - De trei ani. D-ta eşti neapărat trecut acolo. S-a uimit negustorul venit de pe la Samara că s-a putut găsi trecut în fişele oficiului statistic de la Berlin. S-a dus şi s-a găsit. Era aşezat acolo, arătându-se care-i e afacerea, de când are afacerea, care este situația lui de avere şi garanțiile ce le prezintă.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă este vorba de o astfel de informație, informația aceasta este foarte bună, dar nu Camera de Comerț o va putea da; iar dacă este vorba de creațiunile pe care le-au făcut - Camera de comerț de la Galați are o școală, Camera de comerț de la Ploiești a ridicat o clădire - acestea sunt făcute nu fiindcă legea le dă dreptul, ci sunt făcute fiindcă pe alăturea de lege, viața vie care este în Camerele de Comerț, viața pe care noi o comprimăm în legislația noastră, această viața țâșnește ici colo și produce lucruri care nu sunt în legătură cu un sistem, ci cu împrejurările locale.

Iar dacă d-voastre vreți mai mult decât atât, se poate face și mai mult decât atât, ori de partidul d-voastre, ori de partidul d-lor (liberalii), ori, să zicem, de o altă alcătuire de guvern, căci împrejurările sunt așa de încurcate astăzi încât viitorul poate să pregătească surprize pentru toată lumea. Nu zic numaidecât surprize agreabile mie, dar poate să pregătească surprize care pot să fie uimitoare și pentru mine, pot să fie uimitoare și pentru alții. Cum o vedem în alte țări, ce nu se poate întâmpla când partidele politice nu sunt capabile de a îndeplini misiunea lor, ceea ce eu nu doresc, ci doresc ca viața politică a țării să fie condusă de partidele care există, nu doresc nici un fel de aventură, dar ferească Dumnezeu, dacă nu puteți lucra d-voastre care sunteți la guvern acum, și d-nealor, care ar dori să fie la guvern mâine, toate dorințele sunt admise! D-lor, (liberalii) doresc fireşte să ajungă mai curând la guvern, cum alții pot dori ca d-lor să vie mai târziu. Atunci eu nu vă cer decât un lucru, să doriți ca în urma d-lor la guvern să urmeze cine știu eu. *(ilaritate)*. Oricum, eu doresc mai ales ca un partid și altul, sau și al treilea, să vie la o altă concepție a legăturilor statului cu comerțul. Și anume: noi suntem aci o Cameră foarte numeroasă, care lucrează, vine la ședință, participă la desbateri, s-au ținut și discursuri foarte frumoase, căci nu este adevărat că acest tineret nu a putut să ție cuvântări la nivelul precedesorilor mai în vârstă. Fără îndoială, este o viață în această Cameră și doresc ca în Camera viitoare să fie o viața din ce în ce mai puternică. Dar suntem o adunare de oameni, între care ar fi foarte interesant să se facă statistică de specialități și să se vadă, atunci când se discută aici o lege într-un domeniu, câți dintre deputați - și tot așa și dintre senatori - înțeleg într-adevăr lucrurile care se discută și care pot să aibă colțuri de acestea de specialitate, foarte interesante și foarte atrăgătoare, iar noi votăm cu privire la economia națională cu o competență foarte relativă. Dacă aceste Camere de Comerț s-ar preface într-un fel de parlament economic, care desigur că nu votează legi, care legi să fie prezentate imediat sancțiuni Regenței, dar să fie discuție acolo și să se facă ceea ce se face la Sinod sau la adunările acelea mari ale Bisericii, unde este o competență, fiindcă se aleg în legătură cu raporturile lor cu Biserica oficială, nu se fac legile acolo, dar este foarte greu ca după ce într-o adunare de

https://biblioteca-digitala.ro

specialitate, unde s-a făcut o discuțiune și s-a luat o hotărâre, care este cea bună să venim noi, care în materia aceasta suntem pe trei sferturi necompetenți, și să luăm o hotărâre, care să se lovească de hotărârea cealaltă. Doresc o libertate deplină în ce privește constituirea Camerelor de Comerț ale viitorului și aceste Camere de Comerț ale viitorului să nu fie niște oficii de statistică, incapabile de a-și îndeplini rostul, nici creatoare accidentale ale unor instituțiuni care nu le sunt cerute prin lege, ci să reprezinte, în adevăr, realitatea economică a țării noastre și preocupările care agită cercurile interesate prin averea și munca lor în această viață economică. Iată care este punctul meu de vedere.

Vin acum la legea pe care o prezentați.

Statul a căpătat, pe deosebite căi, în mare parte prin expropriere, o avere care este însemnată, în expunerea de motive a d-lui ministru, expunere bogată în statistică, foarte serioasă și foarte muncită și care poate folosi și pentru viitoarele legi. Statul a căpătat averile acelea care sunt enumerate acolo și pe care acum este gata să le treacă unei cointeresări care să se prezinte din cutare sau din cutare colț. De unde vine această avere? Dacă statul, prin munca lor spornică, le-ar fi creat, am zice atunci: el le-a creat, el își bate joc de dânsele. Are atitudinea părintelui de modă veche, care își bătea copilul mai să-l omoare, zicând: eu l-am făcut, eu îl omor. Dar, vă rog, nu este lucrul așa. Statul nu a creat aceste averi. Averile acestea au fost luate, de la cine? Au fost luate, în mare parte, de la mânăstirile răsăritene, în legătură cu moșiile; fiindcă aceste moșii, închinate mânăstirilor din Răsărit, nu erau administrate cum trebuie și reprezentau o parte din teritoriul național răpit de la întrebuințarea lui de către națiune. Prin urmare, prin măsurile luate de către d-nii Regulamentului Organic și prin măsurile luate de Vodă Cuza, a ajuns statul să fie în stăpânirea unui imens domeniu, de care, în cea mai mare parte, și-a bătut joc în chipul cel mai scandalos.

Și-a bătut joc, lăsând să se dărâme bisericile și mânăstirile și toate gospodăriile călugărești, bune, rele, cum erau înainte; și-a bătut joc, lăsând să se ruineze case admirabile, care încă și astăzi ar putea fi refăcute pentru deosebite scopuri ale societății; și-a bătut joc și altfel. El a făcut, prin deosebite legislațiuni, să treacă o parte din această avere în mâna favoriților regimului și a lăsat apoi pe fiecare să fure dintr-însele cât a vrut. Știu de multă vreme, de la avocați ai statului care și-au căutat în adevăr de sarcina lor, că dacă statul s-ar hotărî odată să facă o statistică asupra întregii sale averi, foarte mulți particulari ar țipa ca în gura șarpelui, dar ar reieși un spor de avere și un spor de venituri pentru stat, de care am fi uimiți cu toții (*aplauze*). Cunosc avocați de aceștia. Și am cunoscut încă un lucru și anume: că adeseori advocatul voia să facă proces, dar se găsea cineva care îi zicea să nu-l facă.

https://biblioteca-digitala.ro

Cunosc şi cazuri de acelea - cine s-ar gândi să rostească nume! - cunosc cazuri în care, într-o anumită formă - o! câte forme avem noi, când este vorba de a face o nedreptate sau a provoca o pagubă! - s-a lăsat a înţelege avocatului că, dacă ar pierde procesul, pe care l-ar putea câştiga, n-ar fi cine ştie ce păcat mare, căci, dacă l-ar câştiga, s-ar supăra cutare care nu trebuie să fie supărat. Deci statul a căpătat de la boierii cei vechi, care le dăduseră bisericilor şi mânăstirilor şi care închinaseră bisericile, mânăstirile aşezămintelor religioase din Orient, ca să se păstreze şi să nu poată fi înstrăinate, sub blestem, a căpătat o mare avere; această avere, în mare parte, a lăsat-o să se risipească, dacă nu putea altfel, printr-o neglijenţă fără pereche.

Un exemplu: a mânca peşte, nu un rechin, dar peşte comestibil, la noi în Bucureşti, este un lucru care stă la îndemână numai oamenilor bogaţi; noi, care nu avem avere, când vedem o lighioană de acestea pe farfurie, socotim că este un moment extraordinar pentru gospodăria noastră, peştele merge la restaurante, peştele merge la anumite persoane favorizate, care au anumite legături cu ce se zbate în apă dar noi aceste legături nu le avem. *(Ilaritate).*

Dar lângă Bucureşti este lacul Greaca. Ce peşte nu aveau din lacul Greaca, din lacul Căldăruşani călugării? Fiecare mânăstire era în legătură cu un heleşteu şi cea mai mare parte dintre heleşteiele moşiilor intrate în stăpânirea statului au secat. Spunea cândva un specialist: dacă este lipsă de peşte, nu este numai din cauza sistemului cum se pescuieşte în Dunare - căci pescuitul pe coastele Mării Negre, acela aproape nu există şi nici nu s-au făcut încercări ca pescuitul să poată produce mai mult, dar lipsa de peşte se datoreşte, în mare parte, şi faptului că s-au secat heleşteiele de pe moşiile boierilor de odinioară. Nu era moşie fără heleşteu, cel puţin în Moldova. Şi ziceam că lângă Bucureşti e lacul Greaca, dar astăzi lacul e plin de buruieni, de nu ştiu câţi ani de zile; pe când acest lac odinioară era un aşa de mare rezervor de hrană pentru călugării mânăstirii vecine şi pentru toată lumea ţărănească care trăia în apropierea acestui lac.

Ce trebuie să facă statul, când s-ar trezi odată şi când ar vedea ce n-a făcut, ce a pierdut şi ce mai lasă să se piardă în fiecare zi? Datoria statului astăzi nu este să spuie: deoarece am administrat rău, pentru că nu vreau să mă pedepsesc pe mine însumi, să pedepsesc toată partea din gospodăria naţională care îmi este atribuită mie. Statul nu trebuie să zică: am administrat rău, administrez rău şi, pentru că voi administra rău, din această cauză lepăd de la mine toată această sarcină. Daţi-mi voie, dar aceasta este o logică asemănătoare cu logica ţiganului care, având să arunce scăldătoarea, a aruncat şi copilul. Dacă statul a administrat rău în trecut, trebuie să aibă părere de rău, mustrare de cuget şi de aci în colo să dea exemplul unei bune gospodării. Exemplul bunei gospodării nu-l va da însă statul atunci când părăseşte

https://biblioteca-digitala.ro

exploatarea bogăţiilor sale, ci atunci când, cu mijloacele sale, superioare particularilor, ar începe o bună gospodărie. Această bună gospodărie se poate face şi trebuie să se facă. Particularul îşi caută câştigul, Statul nu trebuie, bine înţeles, să neglijeze câştigul, dar nu e ţinut numai decât la câştig în cutare proporţie, în cutare afacere. Statul, în anumite împrejurări, pentru sănătatea şi binele populaţiunii, poate să se decidă chiar a pierde în anumite domenii, ceea ce particularul nu poate să facă. Statul este şi o şcoală pentru gospodăria particulară. Ce? Atunci când în faţa unei scoli, în faţa unui teatru, pui brazde de flori, te gândeşti la vânzarea florilor de acolo pe piaţă? Te gândeşti înainte de toate la ce? Să înveţi pe oameni să-şi ţie casa cum trebuie. Societatea noastră este o societate needucată sub raportul gospodăresc; educaţia o să i-o facă oare concesionarul, cointeresatul, sau educaţia o să i-o facă statul, aducând specialişti din străinătate şi punându-i în condiţiuni să poată lucra aşa încât, privind ce face statul, particularul să înveţe o astfel de gospodărie!

În loc de aceasta însă, statul caută, în dreapta şi în stânga, printr-un sistem sau altul, oameni de multe ori fără capital, fără pregătire tehnică, fără iniţiativă, care se aruncă asupra bunurilor statului, pentru că îşi închipuie că în felul acesta pot să capete un câştig pe care nu l-ar avea niciodată într-o afacere cu particulari, care ştiu mai bine să-şi îngrijească interesele lor.

Ş-au pus în proiectul de lege o mulţime de elemente de garanţii şi sunt sigur că atâta vreme cât vei sta d-ta acolo, d-le Madgearu, d-ta care prezinţi proiectul de lege, vei căuta ca aceste garanţii să devină realităţi. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Dar d-ta nu eşti veşnic. În partidul d-voastră sunteţi mulţi care aveţi ambiţiuni ministeriale, şi cine ştie, ferească Dumnezeu, sunteţi douăzeci acuma, de mai prisosiţi şi prin băncile vecine, cum se vorbeşte de o remaniere ministerială *(ilaritate)*, se poate să vină altcineva, fără aceeaşi dragoste pentru acest proiect al d-voastră, sau se poate să vină cineva din alt partid şi să se lase într-adins ca răul care poate reieşi dintr-o executare de rea credinţă a prescripţiilor acestei legi, ca răul acesta să se invedereze, pentru ca legea însăşi să fie schimbată. Nu veţi face ca doritorii de concesiuni de la stat să fie altfel decât îi cunoaştem noi, decât cum îi vedem în fiecare moment.

Poate cooperativele săteşti să reprezinte altceva dar, în ceea ce priveşte pe particulari, particularul se serveşte de legăturile sale de partid pentru a exploata statul şi terorizează pentru a ajunge la acest rezultat. Aceasta este trista realitate. Şi atunci, doresc să vină vremea când ceea ce va mai fi rămas din averea statului, netrecută la particulari, să formeze materialul pentru o mare exploatare modernă, care să fie o şcoală pentru România întreagă, să fie o binefacere pentru publicul care ar avea nevoie de produsul unei munci oneste pe moşiile sau din bunurile acestea ale statului.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi încheind, d-lor deputaţi, şi căutând să rezum într-o formulă observaţiunile mele, eu aş dori ca aceste îndrumări să urmeze într-un viitor cât mai apropiat, fiindcă nu mă obosesc să vă spun, cu riscul de a deveni un fel de Casandră a tuturor Camerelor româneşti, nu mă obosesc să vă spun că nu avem timp de pierdut. Eu nu voi zice ceea ce mi s-a spus de către răposatul Sturdza, cândva, şi m-a speriat, când eram foarte tânăr. Eram foarte tânăr şi lucram la colecţia Hurmuzachi[4], colecţia de documente externe privitoare la istoria românilor şi răposatul Sturdza m-a chemat, eram profesor tânăr, de vreo douăzeci de ani, m-a chemat la ministerul de Externe şi mi-a spus că trebuie să studiez raporturile României cu vecinii şi în special cu Rusia, dar să mă grăbesc, să mă grăbesc foarte mult.

Şi am întrebat: - D-le ministru, de ce să mă grăbesc aşa de mult? - Fiindcă nu se ştie cum este situaţiunea internaţională, şi-mi aduc bine aminte cuvântul: stăm ca frunza pe apă, în caz când terminăm mai târziu, dacă mai putem tipări, căci nu va mai exista statul român. M-am îngrozit când am auzit aşa ceva.

Eu, d-lor, am toată credinţa în viitorul statului român, dar am o credinţă că viitorul statului român nu se poate sprijini pe forme simple, ci pe vitalitatea puternică şi sănătatea întregii societăţi româneşti, şi români şi minoritari, şi a tuturor claselor mulţumite care se găsesc într-un stat sănătos.

De aceia, d-lor, să nu mai credem că e vremea aceea veche, când cineva se putea lăsa pe tânjeală. Statul român este un stat mare, dar serios ameninţat; un mare stat bine sprijinit, dar asupra căruia joacă în fiecare moment fulgerile dintr-o parte sau din alta. Şi o societate se apără şi cu armata de care dispune, dar se apără înainte de toate cu bogăţia ei bine exploatată şi cu sănătatea ei morală în legătură cu o muncă onestă. (*Aplauze prelungite).* De aceea, cât mai repede trebuie să ne gândim la sistemul care să învie societatea şi societatea înviată să întărească statul. Şi atunci statul să facă bine să nu se amestece unde nu-l cheamă nimenea, adică în comerţ şi să nu părăsească nici una din îndatoririle sale, adică în propria sa avere. (*Aplauze prelungite).*

În replică cu Ştefan Mihăiescu, pe aceiaşi temă:

D. Şt. Mihăiescu: În legislaţiunea noastră se dă regiei cooperative o importanţă foarte mare. I se acordă toate înlesnirile prevăzute în Codul cooperaţiei. Chiar dacă oferta cooperaţiei este cu 5 la sută mai scumpă decât a unor capitalişti, i se acordă preferinţă. Dacă totuşi n-am făcut ceea ce doreşte d. Iorga, ca regia cooperativă să fie cea mai importantă din sistemele prevăzute de lege, dacă nu chiar singurul sistem, n-am făcut-o pentru că în această regie, pe lângă averea pe care o are statul, pe lângă munca pe care o dau ţăranii şi muncitorii, ne mai trebuie şi capitalul, iar acest capital încă nu-l avem.

https://biblioteca-digitala.ro

Când acest capital va veni, va găsi în această lege cadru suficient pentru ca regia cooperativă să se poată dezvolta.

D. N. Iorga: Să zicem că nu au capital cooperativele. Dar atunci de ce cooperativele nu sunt ajutate ca să aibă creditul pe care poate să li-l furnizeze capitalul? D-voastră confundați două lucruri: o idee generatoare şi un element component dintr-o lege. Ceea ce este cu privire la cooperative este un element component din lege, nu un principiu generator. Când este vorba de principiu generator, faci sacrificii şi în dreapta şi în stânga ca să clădeşti pe această bază. Ştiu condițiunile în care s-a făcut legea, prin urmare, înțeleg care este ideea generatoare! De aceea, v-am întrerupt, fiindcă țineam să nu fiu rău înțeles.

D. Şt. Mihăiescu: De ce nu găsim capital? Răspunsul vi-l pot da foarte uşor: fiindcă nu avem putința.

D. N. Iorga: Lăsați ca acest răspuns să-l dea d. ministru, la sfârşit.

D. Victor Slăvescu: V-a bătut d. Iorga...

D. Şt. Mihăiescu: Față de d. profesor Iorga nu este o dezonoare să te laşi bătut.

NOTE

1. Se discuta proiectul de lege pentru organizarea şi administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor şi avuțiilor publice. Înlocuia legea privitoare la comercializarea şi controlul întreprinderilor economice ale statului din 1924.

   Noul proiect fusese adus în discuția Camerii de Virgil Madgearu, ministrul de Finanțe. Acesta îl considera a fi „un statut general de exploatare a avuțiilor publice prin arendare, închiriere, concesiune, regie publică comercială, regie mixtă, regie cooperativă". Se precizau bunurile statului şi forma de exploatare iar Parlamentul „avea un drept de control asupra gestiunii avuțiilor statului".
2. Ministrul Sănătății fusese Ion Inculeț; acum era Sever Dan.
3. Cf. H. Hausser, *Les méthodes allemandes d'expansion économique*, ed. II-a şi a III-a, Paris, 1916; *La nouvellle orientation économique,* Paris, 1924.
4. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu de Hurmuzaki. A început în 1887. N. I. s-a ocupat de vol. X, XI, XII 1-2, XIV 1-3, XV 1-2.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 14 februarie 1929

La semnarea protocolului propus de Rusia Sovietică pentru încheierea pactului Briand-Kellogg între Estonia, Letonia, Polonia, România şi Rusia Sovietică:

D-le preşedinte, d-lor, cred că oricine din orice partid nu poate face altceva decât să prezinte felicitările sale ministrului[1] care a izbutit să aducă la bun sfârşit acest protocol, precum şi auxiliarului său inteligent şi energic, care este ministrul României la Varşovia, Davila. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Foarte bine a făcut d. ministru când a provocat în această Cameră aplauzele generale care s-au îndreptat către Polonia, loialităţii căreia faţă de noi, perfectei sale loialităţi îi datorăm rezultatul la care am ajuns. *(Aplauze unanime, prelungite).*

Desigur că trebuie să ne bucurăm cu toţii când vedem că guvernul sovietic are faţă de noi o altă atitudine decât aceea pe care acum câteva luni o avea - desigur, fără autorizaţiune - comisarul la război, cetăţeanul Voroşilov, când anunţa apropiata sosire a cazacilor săi la Galaţi şi la Cernăuţi. Este foarte bine că la Moscova se gândeşte astăzi altfel. Şi este de dorit ca oricine va guverna la Moscova să aibă faţă de o bună ţară vecină, de ţara lui „dă-mi pace", care este România, aceiaşi atitudine. *(Aplauze unanime).*

Ar fi însă o mare greşeală dacă s-ar crede că în acest protocol se cuprinde recunoaşterea întreagă a dreptului nostru asupra uneia din cele mai scumpe părţi ale moştenirii noastre etnice şi istorice. Simt rezerve sub însăşi forma acestui act şi ştiu de ce natură sunt aceste rezerve. Ni se făgăduieşte pacea, dar se doreşte în cercurile conducătoare de acolo - sau mă înşel prea mult şi nu înţeleg nimic din istoria contemporană - se doreşte, nu ştiu ce plebiscit imposibil (*aplauze unanime)* pentru că asupra Basarabiei nu poate exista un plebiscit. *(Aplauze prelungite, unanime).*

Nu poate exista plebiscit, întâi pentru că suntem acolo şi n-avem nici cea mai mică dispoziţiune de a ieşi din marginile dreptului nostru. *(Aplauze prelungite. Bravo).*

Al doilea, pentru că plebiscitul s-a avut. Dacă ar exista în Basarabia un partid naţional rusesc care ar dori întoarcerea la altă stăpânire, a avut atâtea alegeri în care s-ar fi putut manifesta. *(aplauze prelungite).* Alegerile acestea au dovedit că în Basarabia există partide româneşti care se luptă între ele şi atâta. În sfârşit, plebiscitul este imposibil din punct de vedere material. Plebiscitul presupune ieşirea armatei noastre de acolo şi garantarea ordinei

https://biblioteca-digitala.ro

pentru plebiscit, de cine? Este de ajuns să se pună această întrebare ca să se înțeleagă că plebiscitul este absolut imposibil materialmente, că este un vis metafizic, o cerință de ideologie politico-socială care nu se poate îndeplini. *(Aplauze).* A retrage ostașii noștri din Basarabia ar însemna a întrona în aceasta țară, unde oamenii încep abia a avea practica vieții libere, a întrona anarhia care a fost și care s-a suprimat sub acel steag românesc, care are pentru aceasta meritul să rămână întotdeauna în Basarabia. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității, exclamațiuni de bravo).*

Să mi se dea voie să exprim la sfârșit o părere de rău, părere de rău care vine de la adânca mea simpatie și de la înțelegerea plină de admirațiune pentru marea națiune rusească. Națiunea aceasta rusească noi o înțelegem în literatura și în arta ei, o înțelegem în cugetarea ei cea de acum câteva decenii, care a avut o influență asupra cugetării europene.

România a fost una din cele dintâi țări care s-a lăsat pătrunsă de spiritul acela de largă umanitate și bunătate creștină, care se întâlnește în Turgheniev, în Dostoievscki și în Tolstoi.

O bună parte din literatura noastră de după 1880 a fost străbătută de spiritul nou pe care cugetarea rusească l-a adus în viața literară a lumii.

Și noi nu putem uita că această cultură rusească vine în cea mai mare parte de la 5 români. Nu ar exista literatură și cultură religioasă rusă fără fiul de Domn Petru Movilă, care la Kiev a întemeiat cultura bisericească a rușilor. Nu ar fi existat la sfârșitul secolului al 17-lea începuturi de literatură științifică rusească fără moldoveanul Nicolae Milescu Spătarul. Nu ar fi existat începutul academiei ruseşti, de pe vremea lui Petru cel Mare, fără măritul domn al Moldovei, Dimitrie Cantemir. Nu ar fi existat legătură rusă cu cultura apuseană fără acel scriitor de mare talent, fiul lui Dimitrie Cantemir, care a fost Antioh Cantemir. Și nu ar fi existat teatrul rusesc, dacă întâiul care a pus bazele literaturii dramatice în Rusia, nu ar fi fost munteanul Herăscu, prefăcut mai târziu în Herascov[2].

Și eu doresc din toată inima ca Rusia, adevăratul popor rusesc, să poată intra din nou în legătură cu noi, însă pentru aceasta fiecare să înțeleagă că orice națiune are dreptul să se cârmuiască așa cum vrea ea. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității, strigăte de bravo).*

Când ar exista la Moscova un guvern care să admită că sovietismul este o formă politică specifică rusească, după cum regimul românesc de astăzi este o formă specifică românească, ieșită din dezvoltarea noastră istorică, când fiecare se va gândi la ceea ce se petrece la casa lui, mare ca la dânșii, mică așa cum este la noi, atunci oamenii din generațiunea mea, care au căpătat în sufletul lor o îmbogățire și o înălțare din sufletul cel mare al poporului rusesc, vor fi bucuroși că încă odată în legăturile care trebuie să existe între societățile omenești s-a dărâmat un zăgaz venit din greșeala ideilor sociale și politice. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Ministru de Externe era G.G. Mironescu.
   Semnarea protocolului polono-rus, cu participarea României, se întemeia pe: politica pacifistă a României, alianța cu Polonia, legăturile cu țările Micii Înțelegeri, Franța, Anglia, Italia şi SUA – toate semnatare ale pactului Briand- Kellogg. Eficacitatea protocolului era legată de semnarea lui de către țările limitrofe Rusiei şi limpezirea relațiilor româno-ruse. Semnatarii se legau solemn să nu întrebunțeze unul față de altul calea armelor, repudiau războiul şi se obligau a soluționa diferendele ce ar fi existat între ele prin mijloace paşnice. În acelaşi timp se stabilea o solidaritate între statele aflate între Marea Neagră şi Marea Baltică. Doar că România şi Rusia nu aveau relații diplomatice. La Moscova, unde s-a semnat Protocolul, fusese trimis Citta Davilla. Rusia considera stare de război ocupația armată a unor teritorii străine şi în aceeaşi categorie cu războiul intra şi ruperea relațiilor diplomatice sau refuzul de a le relua.
2. Mihail Heraskov (1733-1807). S-a afirmat în vremea țarului Petru I. Cel dintâi care scrie teatru în împeriul rus *(Călugărița din Veneția)*. În 1762 compune o *Odă,* după care este invitat la balul de încoronare al țarinei Ecaterina a II-a. A scris, deopotrivă, tragedii şi melodrame.

Şedința din 18 februarie 1929

Despre programa şcoalelor secundare:

D-le preşedinte, sunt silit să vă mai iau puțintel timp, fiindcă d. ministru al Instrucțiunii Publice[1] este aici. Am în fața mea programul cel nou pentru şcoalele secundare, program cu privire la care se dăduse ordin ca până la 15 martie să se prezinte manualele, ceea ce este o absolută absurditate: ce manuale se pot face în timp de trei luni de zile?

Dar eu n-am văzut programul până acum. În ceea ce priveşte istoria, este o aberație, d-le ministru, o aberație. Iată, să vă dau un exemplu:

Istoria. Istoria veche şi medievală pentru clasa I, începe: lecțiunea I-a, *Țara şi poporul românesc.* Lecțiunea II-a, *Cei mai vechi locuitori ai*

https://biblioteca-digitala.ro

României, dacii. Lecțiunea III-a, *Dacii si romanii. Așezarea și întinderea Imperiului Roman.* Lecțiunea IV-a, *Egiptenii și caldeenii.* (*Exclamațiuni, ilaritate pe băncile majorității.*) Dar lecțiunea 23-a este *Luptele dacilor cu romanii. Domițian și Decebal.*

Vasăzică sunt douăzeci și ceva de lecțiuni între *Dacii și romanii* și *Traian și Decebal*! De altminteri, iată încă un caz: Lecțiunea 32, *Ridicarea puterii regale. Filip al IV-lea al Franciei. Huss.* Ei bine, aceasta înseamnă 1300-1400! Lecțiunea următoare, a 33-a, *Bulgarii, ungurii și creștinarea lor.*

Bine, dar acestea sunt lucruri de la 800! Dar cum poate rezista capul unui elev când îl muți la 1400 și de la 1400 îl duci înapoi la 800?

Este un program făcut de cineva care desigur că dormea, și nu-i era bine. *(Ilaritate).*

Eu, când s-a discutat acest program, am rugat pe prietenul meu, d. dr. Angelescu, căruia îi păstrez cele mai bune sentimente - țin s-o spun și acum - pentru intențiunile sale, l-am rugat ca, după ce Sanhedrinul[2] de profesori foarte secundari vor fi discutat acest program să mi-l arate și mie, măcar ca celui mai vechi profesor de istorie universală din țară și întemeietorul acestei catedre de istorie universală.

Ei bine, mi s-a făgăduit și nu s-a făcut.

Vă rog, d-le ministru, pentru onoarea învățământului românesc și pentru a nu se produce cărți caraghioase, sprijinite pe acest program - fiindcă altfel nu se aprobă - vă rog să binevoiți mai întâi ca termenul de prezentare să fie zăbovit până la începutul anului viitor - anul acesta să se întrebuințeze tot cărțile vechi cu care s-a început - iar până la sfârșitul anului școlar să se revadă complet această programă, cel puțin în ceea ce privește istoria, pentru ca programa nouă să nu fie un scandalos regres față de starea destul de bună pe care o avea învățământul istoriei până acum. Aștept răspunsul d-lui ministru.

D. Șt. Cicio-Pop, președinte: Doriți să formulați interpelarea dumneavoastră în scris?

D. N. Iorga: Nu, s-au luat note.

D. Șt. Cicio-Pop, președinte: D. ministru al Instrucțiunii are cuvântul.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii: D-lor deputați, la 10 noemvrie, când am luat în administrație departamentul Instrucțiunii, am găsit acest program deja promulgat.

D. N. Iorga: Să-l demulgăm.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii: Era dat spre imprimare și purta data de 3 noemvrie. Am primit și eu observațiuni și plângeri din toate părțile asupra acestui program. Ele au fost adresate d-lui dr. Angelescu și d-sa, de la tribuna Senatului, a adus justificarea că programul a fost făcut de 400 de profesori secundari. *(Ilaritate pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

Eu cred tocmai că defectele programului provin din cauza acestor 400, care au contribuit la facerea lui. Cred că dacă contribuiau mai puțini, ieșea mai clar și mai ordonat, mai bine aranjat.

Acum eu trebuie să continui lucrurile înainte. Las manualele să se facă pe baza acestui program anul acesta. Eu nu pot împiedeca să se facă, pentru că autorii au luat la cunoștință programul și alcătuiesc manualele. Aș putea prelungi termenul, cum spune d. profesor Iorga. Aceasta da, se poate face. Dar imaginați-vă d-voastră că în cursul reparării acestor manuale didactice, vin cu o nouă comisiune, care modifică programul. Dacă s-ar putea opri totul în loc, ar fi posibil, dar mă tem că fac încurcături mai mari, pentru că aș veni cu un program nou și cu alte manuale. Nu știu dacă pe calea aceasta se poate face ceva.

D. Șt. Cicio-Pop, președinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le președinte, d-le ministru, chiar adineauri vorbeam cu vecinul meu, d. Goga, care vă asculta și spunea: „ce om cuminte este ministrul Instrucțiunii Publice"! Ajutați-mă, să vă mențin această bună opinie *(ilaritate)* față de vecinul meu din opoziție.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii: Voi face tot posibilul.

D. N. Iorga: Nu pot fi de loc de părerea d-voastră, și vă arăt de ce: întâi fiindcă nu există nici un singur profesor care să poată lucra un manual pe această bază. Vă garantez eu că nimeni nu s-ar apuca să redacteze un manual pe baza acestui program monstruos; al doilea, o mică schimbare poate fi făcută de autorii de cărți didactice, pe baza îndreptării care se poate aduce, fără multă greutate - este o chestiune de un ceas. Un ceas, d-voastră și cu mine să stăm de vorbă și se poate fără cei 400 *(ilaritate)* - rămân dar 398, *(ilaritate),* iar noi doi putem să îndreptăm pe cei 398. Dacă lecția 23 se mută în locul lecției 2 nu văd care ar fi truda cea mare a autorilor de program, și chiar dacă ar fi să muncească toți autorii de program, încă este mai bine decât să nenorocim mii și mii de copii, făcându-i să învețe lucruri absurde. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Cred că al doilea răspuns îmi va da dreptatea pe care o așteptam de la cel dintâi. Vă rog să-mi răspundeți încă odată.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii: De acord cu d. profesor Iorga *(ilaritate)*, voi căuta să îndrept și acest lucru. (*Aplauze pe băncile majorității).*

NOTE

1. Ministrul Instrucțiunii Publice era Nic. Costăchescu (1876-1939), profesor de chimie.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Sanhedrin, tribunal suprem la vechii evrei. Prin extensie, cerc închis de oameni care se consideră infailibili în deciziile lor.

Şedinţa din 20 februarie 1929

Depune trei proiecte de lege din iniţiativă parlamentară: 1. Cu privire la întemeierea de cercuri culturale în judeţe. 2. Pentru exproprierea clădirilor construite înainte de 1850, pe care proprietarii nu le repară, conform avizului Comisiei Monumentelor Istorice. 3. Înfiinţarea în toate comunele de biblioteci publice şi de împrumut.

Dialog cu Voicu Niţescu, ministru secretar de Stat, pe tema emigrării românilor:

Mă uimeşte tonul acestei discuţiuni! Cum, noi avem vreun interes ca să scoatem ţăranii din ţara aceasta?! Este ceva îngrozitor! O să rămânem numai cu paraziţii care, ce o să mănânce la urmă? Pământ?! Dacă nu vor mai avea pe ţăran să sugă? Pentru Dumnezeu! Să sărăcim noi ţara de ţărani!

D. Voicu Niţescu, ministru secretar de Stat: D-le profesor, eu tocmai doream să revin...

D. N. Iorga: Cu biciul să-i mânaţi înapoi la ţara. Paraziţilor să le daţi paşapoarte, dar pe ţărani cu biciul să-i mânaţi la datoria lor.

D. Voicu Niţescu, ministru secretar de Stat: D-le profesor Iorga, să-mi permiţi, eu am vrut întâi să răspund la comunicarea concretă pe care mi-a făcut-o d. deputat Dionisie Roman[1], iar pe urmă să vin tocmai la ceea ce doreaţi d-voastră şi să dau toate lămuririle în această privinţă.

Prin urmare, în ceea ce priveşte plecarea în Canada, având în vedere că acest stat n-are reprezentant la noi în ţară, nu putem consimţi să lăsăm oamenii să iasă din ţară şi să meargă prin Polonia, Germania sau Franţa ca să obţină acolo viza necesară.

Situaţiunea aşa stă: zilnic vin ţărani din Ardeal să solicite paşapoarte; şi la mine aşteaptă zilnic câte 20, 30 până la 40 ţărani, care pun cea mai dârză insistenţă.

Privitor la cele ce spune d. profesor Iorga, vă rog să binevoiţi a crede că eu sunt de acord cu d-sa; nici eu nu aş dori, d-le profesor, ca lumea aceasta de ţărani, oamenii aceştia de muncă, sănătoşi la trup şi la suflet, să iasă din ţară. Numai cât vă rog să credeţi, d-le profesor Iorga, că eu nu pot ignora o situaţie de fapt. Nu pot ignora că ne găsim în faţa unei realităţi dintre cele mai grozave. Populaţiunea de la noi din Ardeal se găseşte într-o situaţiune economică dezastroasă. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

Oamenii din județele Făgăraș, Tîrnava Mare, Tîrnava Mică, Bihor, Maramureș, Someș se găsesc într-o situațiune economică cu adevărat sfâșietoare. Ei vin și ne spun: n-am vrea să plecăm de la noi din țară, dar dați-ne de lucru, pentru că nu vrem să ajungem cerșetori (*aplauze pe băncile majorității*).

Cu moștenirea ce ni s-a lăsat, n-avem până acum posibilitatea de a da de lucru acestor oameni, care nu vor să cerșească din avutul statului...

D. N. Iorga: Lucrări publice sunt posibile; să se facă din piatră seacă; faceți un împrumut, dar țineți lumea în țară.

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: În primăvară vor începe lucrările publice și atunci le vom da de lucru.

D. N. Iorga: Foarte bine, să nu le dați pașapoarte până atunci.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: Sunt șomerii de pe Valea Jiului, care stau fără lucru. Ori cel puțin nu putem da de lucru decât unui număr foarte redus de oameni.

D. N. Iorga: Mai tăiați din funcționarii inutili; sunt reprezentanți de presă câte doi în aceiași țară; mai tăiați din diplomația inutilă; mai tăiați de aiurea și dați țăranilor de lucru și țineți-i în țară că nu cu atașați de presă o să trăiască țara românească, ci cu țărani o să trăiască. Îmi vine greu să o spun aceasta reprezentanților unui partid țărănesc.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: Nu vă supărați. Aș dori să asistați la o discuțiune pe care o avem cu acești țărani care cer pașapoarte.

D. N. Iorga: Să-i bateți, să stea în țară.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: Eu insist dar ei nu cedează, căci în situația dacă nu pot să găsească de lucru la noi în țară și-mi arată mereu, ceea ce e și adevărat, că cei care s-au dus în Statele Unite și în Canada au avut posibilitatea să câștige și să-și refacă gospodăriile.

D. N. Iorga: Nu toți.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: Și și-au întemeiat gospodării, bucurându-se de reputație și făcând și țării nume bun.

D. N. Iorga: La ultimele funcțiuni sunt întrebuințați; sunt negri albi acolo. Câștigă câțiva, ceilalți sunt sclavi.

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: Nu este exact, d-le profesor Iorga.

D. N. Iorga: Sunt obligați să facă ceea ce nu fac americanii. Pentru aceasta îi cheamă, nu pentru binele lor. S-a mântuit cu sclavia neagră și este în loc sclavia albă a oamenilor din rasa cea mai nobilă din Europa, care este rasa noastră. Tot sângele îmi clocotește în vine când aud lucrurile acestea.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: În America de Nord au dus-o bine. Cu toate astea, eu aș fi bucuros să poată rămânea în țară.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Arestați pe agenții străini, pe șarlatanii care fură sângele țării; arestați-i și dați-i peste granița.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: Eu fac tot posibilul pentru a convinge pe oameni să nu mai stăruiască în liberarea pașapoartelor, dar față de situația grea economică în care ne găsim, vă mărturisesc sincer, d-le Iorga, că insistentele mele nu pot avea rezultatul dorit. Și apoi ce le pot face oamenilor, care unii au părinți, copii, soție, bărbat sau alte neamuri, care-i îi cheamă insistent acolo?

Voci de pe băncile majorității: Așa este.

D N. Iorga: Nu mai susțineți lucruri de acestea, dați Ardealul naționalităților când ajutați pe români să plece; coborâți-vă în conștiința d-voastră și nu faceți demagogie pe această temă.

D. Voicu Nițescu, ministru secretar de Stat: E purul adevăr, d-le Iorga. N-am făcut niciodată și nu fac demagogie! Prin urmare, d-lor deputați, aceasta este situația astăzi. Noi nu putem consimți ca să lăsăm oamenii purtați pe drumuri de agenții diferitelor societăți (*aplauze pe băncile majorității)* și până atunci, până când chestiunea vizei nu va fi pe deplin rezolvată, adică oamenii să poată să obțină viza aici la noi în țară, noi nu vom lăsa pe nimeni de la noi să plece nici în Canada. Și până atunci, tinzând să fim de acord cu țara, așa cum a spus-o d. Iorga și cum dorim și noi, poate că prin sforțările tuturora vom putea face ca țăranilor noștri, care azi se găsesc în mizerie completă și fără lucru, să le dăm posibilitatea să-și găsească de lucru la noi în țară. *(Aplauze pe băncile majorității).*

D. N Iorga : Dați-mi voie să mai spun un lucru, fiindcă nu am avut posibilitatea să-mi dezvolt interpelarea mea.

Eu am văzut la Porto, în Portugalia, cetățeni români din sudul Basarabiei, întorși din Brazilia, într-un hal fără hal. Ajunsese că îi ținea de milă orașul, și atunci am intervenit să fie repatriați; nu s-au găsit bani pentru repatriere. Și mi-a trimis un portughez ziarul în care era însemnat ceea ce s-a făcut cu ei: ca să nu-i mai țină de pomană la Porto, i-au trimis în Uganda. Acolo oamenii de rasă albă mor în câteva zile. Apoi să lasă românul din țara lui, ca să pată ceea ce au pătit ceilalți din Brazilia, apoi orice s-ar zice - orice intervențiune diplomatică și orice drept al cetățenilor - eu pe mizerabilul care îmi fură pe fratele meu cel mai bun și-l pune în robia aceasta, eu îl apuc de gât și-l bag la închisoare. Închideți agențiile. Închideți agențiile sau recomandați-le să ia rebutul oamenilor care nu muncesc; pe aceia să-i exporte, să-i ducă în Uganda. *(Aplauze.)*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Dscuția pornise de la întrebarea deputatului Dionisie Romano despre emigrarea țăranilor români în Statele Unite și Canada. Americanii aveau o cotă de primire de 600 de români pe an iar canadienii de 1000. Societatea care se ocupa cu această recrutare sugerase țăranilor să ceară viza la Cherbourg, Danzig sau Hamburg. Or, această viză trebuia luată în țară pentru ca solicitanții să nu rămână pe drumuri.

În legătură cu publicarea neavizată a Memoriilor regelui Carol de către George Diamandi:

D-le președinte, d. George Diamandi, ministrul României la Paris, publică largi extrase din memoriile[1] inedite ale marelui rege Carol cel Uitat. Ele arată că în lupta dureroasă cu amintirile sale de acasă și cu convingerile sale de politică generală, Carol I a ținut seamă până la ultimul moment de sentimentul țării. Cum aceste memorii constituie un izvor de căpetenie pentru istoria țării, timp de peste 30 de ani și cum ele se pot pierde, cum fără publicarea lor, atâtea probleme politice nu se pot rezolva, trecutul nostru cel mai apropiat fiind lipsit de o puternică restrângere, trebuie să adresez d-lui președinte al Consiliului întrebările următoare:

Cine a dat d-lui Diamandi și numai d-sale cunoștința acestor memorii? Avea fostul președinte al Consiliului, regretatul Ion Brătianu, originalul sau copia lui? Pot fi considerate aceste memorii ca proprietate particulară? Cum se poate ajunge la publicația aproape integrală și cu toate garanțiile de autenticitate a acestor memorii?

D. I. G. Duca: Cer cuvântul.

D. C. Angelescu, vice-președinte: D. Duca are cuvântul.

D. I. G. Duca: Fiindcă s-a pus în cauză și în așa mod numele lui Ion Brătianu, sunt dator să intervin. Cred că d. Iorga a greșit când a întrebat pe președintele Consiliului cine a dat d-lui Diamandi aceste memorii ale regelui. Carol, cred că dacă ar fi întrebat Curtea Regală prin ministrul Curții Regale, ar fi putut să obțină răspunsul cuvenit, întrucât aceste memorii nu sunt și n-au fost ale altcuiva decât ale Familiei Regale.

D. N. Iorga: D-le președinte, întâi eu n-am pus în cauză pe reprezentantul Partidului Liberal.

D. I. G. Duca: Ați invocat însă memoria lui Ion Brătianu.

D. N. Iorga: D-le președinte, nu i-am cerut nici un fel de lămuriri *(Ilaritate, zgomot)*

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. G. Duca: Vi le dau fără să mi le cereți, eu sunt darnic.

D. N. Iorga: Nu am nevoie. Dumnealui este dărnicia personificată în toate domeniile (*ilaritate pe băncile majorității).*

D. I G. Duca: Da, am mai fost eu și altă dată darnic cu d-ta.

D. N. Iorga: Prin urmare, d-le președinte, îl rog pe d. Duca să mai spună încă odată, care este sensul care îl atribuie cuvântului că a fost darnic față de mine.

D. I. G. Duca: Da, da.

D. N. Iorga: Vă rog să vă explicați, că are să fie interesant (*ilaritate).*

D. I. G. Duca: D-le Iorga, sunt lucruri care prefer să nu le spun.

D. N Iorga: Dar, nu, nu, vă rog, vă somez să le spuneți. Trebuie să le spuneți.

D. I. G. Duca: D-le Iorga, eu nu am de gând să spun mai mult decât am spus și nu mă supun injoncțiunilor d-voastră, fiindcă am și eu dreptul meu să știu ce știu și să vorbesc ce știu, când îmi convine și cum îmi convine. *(Exclamări pe băncile majorității).*

D. N. Iorga: Atâta a fost tot? D-le președinte, omul, oricare ar fi, care ar îndrăzni să spună că i-am cerut vreodată vreun avantaj pentru mine.

D. I. G. Duca: Te rog, nu mă provoca să vorbesc.

D. N. Iorga: Și nu pentru așezămintele acestei țări, omul acela nu știe ce vorbește.

D. I. G. Duca: Sau n-are memorie. *(Exclamări pe băncile majorității).*

D. N. Iorga: Sunt injurii care vin atât de înjosit din sufletul cuiva, încât nu pot să răspund la ele.

Dar, dacă există în țara aceasta, în afară de anumiți politicieni, orbiți de ură, dacă există un singur om care să îndrăznească să spună că eu am cerut bani cuiva pentru sărăcia mea, atunci eu primesc și această injurie, dacă există un singur om, afară de politicienii orbiți de pasiune și care nu văd decât interesele lor proprii. *(Aplauze pe băncile majorității).*

D-le președinte, am formulat întrebarea în așa fel încât nu putea fi vorba de un răspuns din partea pe care am întrebat-o sau din partea pe care n-am întrebat-o, cu privire la drepturile pe care Familia Regală le are asupra moștenirii Regelui Ferdinand, sau prin Regele Ferdinand, a Regelui Carol. Eu consider, cum am spus în însăși întrebarea mea, Memoriile Regelui Carol, ca aparținând națiunii române și n-am vrut să jignesc pe aceia care în puterea dreptului de moștenire dețin aceste memorii.

Regele Carol a scris nu pentru rudele sale, Regele Carol a scris pentru

https://biblioteca-digitala.ro

nația românească şi a scris pentru istorie, şi memoriile sale nu pot zăcea ascunse. Împotriva Regelui Carol, ca duşman al unității naționale - aşa a fost reprezentat, s-au ridicat astfel de calomnii - de aceea el este „Carol cel uitat", încât dacă sufletul omenesc poate voi şi după moarte, desigur că de acolo de unde este el, el cere - şi un rege are aceleaşi drepturi ca şi oricare om să i se facă dreptate înaintea urmaşilor - el cere ca politica sa să fie explicată prin cuvintele pe care le-a însemnat pentru acest scop. Şi ar fi o ofensă adusă Familiei Regale, dacă s-ar crede că Familia Regală doreşte ca aceste mărturisiri ale marelui Rege să rămână atâția ani după moartea sa acoperite de uitare.

În numele ştiinței pe care o reprezint şi în numele dorinței întregului popor românesc, adânc mişcat de destăinuirile care se opresc două zile înainte de a închide ochii Carol, cer preşedintelui Consiliului să se adreseze cu un respect față de Familia Regală, pe care l-am arătat în momentul când alții uitaseră de orice datorie fața de dânsa, şi să roage Familia Regală de a face actul acesta de satisfacere a opiniei publice româneşti, permițând ca Memoriile Regelui Carol să fie aduse la cunoştința acestui popor, pentru glorificarea, amintirea aceluia care a pus temelii nezguduite țării. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorității şi pe banca ministerială.)*

NOTE

1. Cele 17 volume ale *Memoriilor* regelui Carol I s-au publicat la Bucureşti între 1909 şi 1912.

Într-o problemă de regulament, *cere celor care conduc dezbaterile:*

... să binevoiască a-şi îndeplini datoria, nu numai în ceea ce priveşte cuvintele tari, care nu trebuie rostite în această Adunare, fiindcă de obicei cuvintele tari arată o nestăpânire de temperament, dar să vegheze şi la altceva: de câte ori în această Adunare se vor aduce acuzațiuni împotriva onoarei oricăruia dintre noi, să binevoiască biroul să ceară persoanei care ridică aceste acuzațiuni să precizeze imediat şi să nu scape prin tangență, fiindcă nu suntem aici să ne apărăm de învinovățiri pe care nu le avem, împotriva oamenilor care le pot inventa în fiecare moment.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 21 februarie 1929

Anunţă că îşi donează biblioteca statului:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, ca unul care am exploatat permanent pe toţi miniştrii, şi în special pe cei de Instrucţie, pentru a-mi aduna pe căi ilicite una din acele mari averi care sfidează conştiinţa publică, am căutat într-un moment de pocăinţă să dăruiesc statului, prin lege, întreaga mea bibliotecă în valoare de mai multe milioane, toate operele de artă care mi-au fost dăruite în lunga mea viaţă şi pentru a le adăposti, una din cele mai frumoase case din Bucureşti.

Catalogarea fără nici o plată a bibliotecii, cuprinzând măcar 20.000 de volume, e terminată şi rog pe d. ministru al Instrucţiunii să ia în primire biblioteca, facilitând studenţilor întrebuinţarea ei în camera anume pregătită, ale cărei rafturi sunt un dar al Regelui Ferdinand care binevoia să mă creadă, în chiar cuvintele sale, un prieten şi al Reginei Maria.

Adaug ca un angajament public şi solemn că tot ce voi mai cumpăra sau primi ca publicaţie, manuscripte şi documente, se încorporează de la sine acestui dar pe care sufletele nobile singure îl pot înţelege.

(Adunarea şi banca ministerială în picioare ovaţionează îndelung).

Şedinţa din 26 februarie 1929

Reclamă starea proastă a drumului spre Camera Deputaţilor; apoi gesturi discriminatorii în privinţa unor profesori:

D-le preşedinte, îmi permit să aduc la cunoştinţa d-lui ministru şi celor doi d-ni subsecretari de Stat de la Interne, halul sălbatic în care se găseşte podul care duce la această Cameră, este cea mai mare grămadă de imundiţii din toată lumea civilizată, cerându-le voie să-l curăţ pe socoteala primăriei, cu oameni pe care voi şti să-i descopăr şi să-i angajez, scutind capitala României de ruşinea de care suferă astăzi.

Vă declar că mâine eu vin cu oamenii şi cu lopeţile (*ilaritate*) şi dacă vrea să mă împiedece cineva, să o facă. Eu nu pot trece pe podul acesta, care este o ruşine pe obrazul ţării. Toate paiele, toate gunoaiele sunt adunate pe drumul care duce la această Cameră. Trec străinii. Este o ruşine, d-lor, acest drum.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă îmi dați voie, mai am o întrebare pe care vreau să o adresez d-lui ministru de Instrucție, o întrebare făcută foarte amical. Un profesor de matematici, bucovinean, de origină evreu, trecut însă ca vorbitor de limba românească, îndată după anexarea Bucovinei, a fost înlăturat pe baza art. 64 din legea Instrucțiunii, care dă voie comitetului de inspectori să scoată din învățământ pe cineva, să-l scoată pentru incapacitate și pentru purtări rele.

Țin la dispoziția d-lui ministru de Instrucție certificatul directorului și al polițaiului orașului, în care se spune că omul are o purtare exemplară. Țin la dispoziție examenul de capacitate cu nota 8.

Dacă cineva având nota 8 la matematici și la fizică, este incapabil și dacă cineva cu certificat de la director și de la polițaiul orașului, certificat de bună purtare, este stricat, atunci mărturisesc că nu înțeleg nimic.

Dar, dacă este vorba ca profesorii să fie necontenit jertfiți urilor de partid din colțurile de provincie, atunci va veni vremea în care nimeni nu va mai consimți să intre în învățământ. *(Aplauze).*

Ședința din 5 martie 1929

Anunță o interpelare despre starea necorespunzătoare a Universității:

D-le președinte, Universitatea din București se găsește astăzi fără nimic din ceea ce trebuie să-i constituie unitatea morală și materială, împărțită în facultăți, cărora adeseori le lipsesc până și sălile de curs, nici una neavându-le definitiv, fără a vorbi de lipsa bibliotecilor pe facultăți uneori și prea adesea de seminarii și de profesori iluștri care nu au laboratorii.

Anunț deci o interpelare, în capătul căreia aș dori ca d. ministru al Instrucțiunii[1], colegul meu universitar, să-mi poată permite mie, ca rector al acestei Universități, ajutorul trebuitor pentru ca învățământul nostru superior să fie la nivelul timpului. *(Aplauze).*

NOTE

1. Ministrul Instrucțiunii era N. Costăchescu.

Despre ședințele de noapte ale Adunării:

D-le președinte[1], și eu sunt în contra ședințelor de noapte. În vechile Camere, unde se lucra cel puțin cât se lucrează în această Cameră, nu erau ședințe de noapte, se lucra în timpul zilei și era vreme destulă pentru orice fel de discuțiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, permiteți-mi. În aceste vechi camere, și înțeleg camere din vechia clădire, de acum vreo 20 de ani, era ceea ce trebuie să spun că lipsește de foarte multă vreme acum. Din prietenia pe care d. președinte o are, firește, față de majoritate, ca unul care este legat de dânsa prin aceleași idei politice, președintele se ferește a pune margine unor prezentări de elocvență, care s-ar putea restrânge.

Mă rog, orice cuvântare poate să încapă perfect într-o jumătate de ceas. Cuvântările acelea care țin ceasuri întregi și care aduc descompletarea Camerei trebuiesc oprite.

Mă iertați, d-le președinte, vă vorbesc din experiența mea de președinte; totdeauna un președinte mai nou are câte ceva de aflat de la unul mai vechi. Trebuiesc - chiar cu riscul de a supăra pe vreunul din colegii noștri - oprite anumite divagațiuni oratorice care se despart de subiectul care se tratează. Și pe lângă aceasta, dați-mi voie să fac o observațiune de caracter practic.

Ce însemnează o ședință de zi? Priviți ceasornicul. Suntem chemați pentru ora 3, ședința se deschide la ora 4.

Ce însemnează o ședință de noapte? Se anunță - am asistat și eu la atâtea ședințe de noapte - ședința de noapte pentru ora 9 și se deschide la ora 10 sau la 10 și jumătate, într-o dispozițiune care pentru deputați nu este nici cea mai bună pentru a vorbi și nici cea mai bună pentru a asculta.

Dar d-voastre aveți nevoie de timp - și vreau să conving și pe d. ministru Răducanu[2] - iată două mijloace practice: ședința să înceapă la ora 3 - și această majoritate este o majoritate disciplinată, poate să vină la ora 3 - și să poată continua până la 7 sau la 8 sau chiar la 8 și jumătate, fiindcă este mult mai ușor să rămânem unde suntem, decât să ne ducem acasă și să revenim obosiți.

În sfârșit, mai era un obicei înainte, foarte bun și foarte practic, și care stătea în aceasta: în orice partid este o persoană competentă care poate expune părerea partidului cu privire la un proiect de lege; dar defilarea aceasta a mai multor reprezentanți ai aceluiași partid, din care unul vorbește într-un sens și altul într-altul, de se potrivește de multe ori ca nuca în perete ce spune unul cu ce spune celălalt, aceasta trebuie să înceteze.

Ordinea cea mai bună este aceasta: se prezintă proiectul de lege. Cât privește economia lui generală, tendințele lui, fiecare partid își spune, prin unul din delegații săi, părerea. Pe urmă, la amănunte, se poate să aibă cineva o părere foarte bună și atunci la discuția pe articole să o expună. Pe când noi ne obosim în considerațiuni generale și când Camera e obosită, discutarea pe articole nu se mai face și proiectul rămâne în forma pe care au dat-o birourile ministeriale.

Cred că această propunere poate fi primită și de banca ministerială și susținută și de d-voastră, d-le președinte. *(Aplauze pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Preşedintele Camerei era Ştefan Cicio Pop.
2. Ion Răducanu era ministrul Muncii, Cooperaţiei şi Asigurărilor Sociale.

Şedinţa din 6 martie 1929

Din nou în legătură cu publicarea Memoriilor regelui Carol. Dialog cu Iuliu Maniu.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: D-le preşedinte, onorată Cameră, la întrebarea pusă de d. profesor Iorga, în ce priveşte publicarea unor părţi din însemnările Regelui Carol I, pot da următoarele informaţiuni:

D. Diamandy, amintind Regelui Ferdinand - cu ocaziunea unei audienţe - planul său de a publică o lucrare privitoare la întâmplările politice şi diplomatice dinaintea războiului şi în decursul războiului mondial, Regele Ferdinand a arătat d-lui Diamandy zbuciumul sufletesc în care se găsea Regele Carol la izbucnirea războiului şi năzuinţa sa de a putea satisface îndatoririlor lui ca rege al poporului românesc, cu care se identificase în mod complet.

Întrebând d. Diamandy dacă nu s-ar găsi posibilitatea de a fi documentat în această privinţă, Regele Ferdinand a consimţit să dea d-lui Diamandy câteva extrase copiate chiar de Maiestatea Sa, din aceste notiţe, scrise cu litere extrem de mici şi foarte greu de descifrat. Însemnările Regelui Carol se găsesc în posesiunea M. S. Reginei Maria, la palatul Cotroceni, şi sunt păstrate în loc sigur.

Aceste memorii formează proprietatea Familiei Regale.

Dacă în ce priveşte proprietatea materială, nu poate exista nici un dubiu că aparţine Familiei Regale, tot asemenea nu poate fi îndoielnic că conţinutul acestor însemnări face parte din tezaurul istoric al neamului românesc şi că el comportă un deosebit interes public de stat. De aceea sunt autorizat a declara că aceste însemnări nu se vor publica fără consimţimântul guvernului şi că, în general, în ce priveşte timpul şi modul publicării lor, va trebui să se realizeze un acord între Coroană şi guvernul ţării.

Tot asemenea în ce priveşte păstrarea lor.

Cu aceasta m-aş fi achitat de răspunsul pe care mi l-a cerut d. profesor Iorga, dar îmi permit a face singur o mică observaţiune. D. profesor Iorga,

https://biblioteca-digitala.ro

foarte îndreptățit de multe aparițiuni, a făcut observare că Regele Carol e „cel uitat". Eu cred că Regele Carol nu e uitat şi nu e permis să fie uitat. (*Aplauze prelungite şi unanime).*

D. I. G. Duca: Foarte bine.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Memoria Regelui Carol şi a faptelor sale mari este adânc săpată în sufletul neamului românesc şi le va păstră cu adâncă şi neştearsă pietate. Chiar pentru aceea guvernul Majestății Sale, ținând să fie de acord cu acest sentiment general al națiunii române de pretutindeni, a ținut ca cu ocaziunea serbărilor jubiliare de zece ani ale Unirii, să propună punerea pietrei fundamentale şi a statuii Regelui Carol, ca pentru totdeauna şi pentru cei trecători să reamintească faptele mari al căror urzitor a fost şi că nu numai în sufletul nostru, care ştim ce a făcut, ci şi în ochii generațiilor care vin, să fie clar că națiunea română nu își uită pe marii săi binefăcători *(întreaga adunare în picioare ovaționează îndelung).*

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, d-lor deputați, lămuririle pe care mi le-a dat d. preşedinte al Consiliului mă mulțumesc, însă am de arătat dorința ca înțelegerea aceia între reprezentanții de acum ai Dinastiei şi guvern, cu privire la publicarea memoriilor Regelui Carol, să se producă pe cât se poate mai curând, fiindcă istoria țării nu poate fi ținută în loc până la un termen nedefinit. Istoria contemporană a României trebuie scrisă. Domnia Regelui Carol, începută la 1866, înseamnă întemeierea României moderne. Notele, oricât de scurte, ale Regelui Carol, cuprind ştirile cele mai prețioase pentru această perioadă. Nu este de nevoie să se arate totdeauna de ce natură au fost conversațiunile pe care le-a avut cu anume persoane. Numai indicarea faptului că a primit la anumite date anume persoane, poate să serve istoricului inteligent pentru a preciza lucruri de cea mai mare însemnătate. Noi judecăm în fiecare moment marele război, trebuie să-l judecăm; este un proces deschis înaintea generației care se ridică şi care trebuie să ştie, în acest mare război, care a fost partea fiecăruia, pentru că acolo unde este laudă de dat să fie dată şi acolo unde este condamnare de rostit, să fie rostită. Pentru aceasta, memoriile Regelui Carol sunt cerute nu numai de mine, un istoric, ci de întreaga opinie publică a acestei țări, care vrea să ştie adevărul şi întregul adevăr, în special în ce priveşte împrejurările care au dus la crearea țării unite.

Iar în ce priveşte monumentul care se va ridica Regelui Carol şi acela despre care a vorbit iarăşi d. preşedinte al Consiliului care se va ridica Regelui Ferdinand, doresc ca aceste monumente şi oricari alte monumente, să fie făcute în aşa fel încât să fie vrednice de figurile pe care caută să le comemoreze *(aplauze prelungite şi îndelung repetate pe toate băncile).* Prin urmare, din vreme /trebuie/ luate toate măsurile pentru ca îndeplinirea acestei mari datorii istorice să fie în acelaşi timp şi satisfacerea gustului pentru frumusețe al acestei națiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi fiindcă a fost vorba de Carol cel uitat, îmi pare foarte bine că de acum înainte se va putea zice Carol care nu mai este uitat. (*Ovaţiuni prelungite pe toate băncile).*

Şedinţa din 7 martie 1929

Altercaţie cu Cesar Spineanu, provocată de discuţia despre fixarea datei Paştilor:

D-le ministru, d-voastră aprobaţi această atitudine faţă de cineva care vrea să vă spună un lucru folositor? Am ajuns eu, în această Camera, să fiu obiectul unor strigăte sălbatice, care dezonorează pe cei care le fac?

Aci este un preşedinte. D. preşedinte putea să-mi spună: d-le deputat, binevoiţi a asculta până la sfârşit. Preşedintele are dreptul să oprească cuvântul, iar în Cameră nu are dreptul să strige nimeni, cum se strigă la fiinţele necuvântătoare.

D. Cezar Spineanu: D-le preşedinte, luaţi act, vă rog foarte mult, să nu permiteţi acest limbaj d-lui deputat Iorga, care este tolerat în acest Parlament. Eu sunt ales, aşa cum sunt, nu sunt tolerat.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, cer cuvântul în chestie personală.

D. Cezar Spineanu: Nu putem primi lecţiuni.

D. N. Iorga: D-le preşedinte al Consiliului, vă cer eu, în mijlocul acestei Adunări, să-mi faceţi onoarea de a declara că eu nu sunt aci tolerat, cum a spus acest domn; că eu sunt aci cu aceleaşi drepturi ca oricare dintre d-voastre şi nu am venit aci ca să sufăr insolenţa nimănui. Vă rog să vorbiţi, îmi datoraţi o satisfacţie.

D. Cezar Spineanu: Sunteţi tolerat de legea electorală liberală.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Fără a fi rugat de d. profesor Iorga, aş fi declarat cu toată plăcerea că d. profesor Iorga nu este deputat tolerat în această Cameră, ci este ales în baza legilor, în libere şi cinstite alegeri. Prin urmare, d-sa are tot dreptul legal, moral şi politic, ca să ia cuvântul oricând, în marginile regulamentului Camerei, şi noi să-l ascultăm, cu respectul ce-l datorăm tuturor membrilor acestor Camere şi în special d-sale. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate în întreaga Cameră. D. deputat profesor N. Iorga se duce la banca ministerială şi mulţumeşte d-lui preşedinte al Consiliului.)*

D. N. Iorga: D-le preşedinte, dacă atmosfera acestei Camere s-a schimbat aşa de mult încât un om cu situaţiunea şi educaţia mea să fie nevoit a vă cere protecţiune, atunci eu pot lipsi foarte uşor din această Cameră.

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Angelescu, vice-preşedinte: Rog pe d-nii deputaţi să asculte în linişte pe d. profesor Iorga.

D. N. Iorga: Este desigur un defect al meu că nu pot vorbi decât înaintea unor persoane care se exprimă aşa cum mă exprim eu şi şi-au făcut viaţa aşa cum mi-am făcut-o eu. Daţi-mi voie să spun că dacă d. preşedinte al Consiliului ne-a cerut numai să nu tulburăm ţara pe această chestiune, nu era nevoie să facă acest apel la mine, care până acuma, oricare ar fi părerile mele, am căutat să le ascund, de câte ori ele ar fi putut să aibă în ţară un răsunet care să o tulbure.

Punctul meu de principiu însă îl menţin. Sfântul Sinod, de care eu nu înţeleg a mă atinge, ar face foarte bine, îmi permit s-o spun şi ca unul dintre aceia care între fiii bisericii ortodoxe au sprijinit-o mai puternic şi i-au creat, pot să zic, în Constituţie, rolul pe care îl are, pentru că eu am introdus în articolul respectiv cuvântul de „Biserică dominantă", ar face foarte bine să fie statornic în hotărârile sale, pentru că astăzi vede ce poate să iasă din schimbarea lor.

În al doilea rând, doresc foarte mult - şi d. preşedinte al Consiliului poate să înţeleagă foarte bine, ca ardelean, această dorinţă, ca biserica noastră să nu se închidă în turnul de fildeş al Sfântului Sinod, ci să recapete acele legături cu poporul român care odinioară i-au făcut puterea. Faptul că Sfântul Sinod s-a închis în căsuţa teologiei, respectabilă fără îndoială, dar care trebuie să aibă larg deschise porţile către întregul popor, a dus la criza de astăzi. Cei de jos trebuie să revină la ceea ce a fost odinioară: sprijinul puternic al bisericii, iar biserica, prin ierarhii săi, să fie interpreta şi a cuvântului lui Dumnezeu, dar şi a pornirilor cinstite care vin din mijlocul poporului.

Cu hotărârea d-voastre nu se închide conflictul, societatea românească întreagă trebuie să caute a-l închide, şi trecând peste greşelile de astăzi, să ne ferim a repeta aceste greşeli, fiindcă astfel, dărâmăm, odată cu religia majorităţii acestui popor, însăşi baza morală pe care a trăit până astăzi[1]. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

NOTE

1. Sinodul fixase ziua de 31 martie iar preoţii din Basarabia se opriseră la 5 mai. Adunarea a dat curs recomandării Sinodului.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 12 martie 1929

Observaţii la proiectul de lege privind reorganizarea jandarmeriei rurale. În replică cu deputatul N. Popescu-Zorica. *Acesta spusese*:

D. profesor Iorga, care a avut de suferit, după câte îmi amintesc, dacă nu din partea jandarmilor, dar din partea bandelor de bătăuşi organizate de partidele naţional-liberal şi averescan...

D. N. Iorga: Daţi-mi voie să vă întrerup. Eu n-am suferit niciodată nimic din partea bătăuşilor, dar i-am văzut... (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

D. N. Popescu-Zorica: Eu mă mulţumesc şi cu atât, d-le profesor.

D. general M. Racoviţă: A suferit d. Taşcă.

D. N. Popescu-Zorica: Şi dacă mi-aţi îngădui, v-aşi aduce aminte de o scenă de la Brăila, când aţi fost...

D. N. Iorga: Nu de jandarmi; erau nişte lucrători de la port care au devastat toată sala şi vroiau să săvârşească faţă de mine o operaţiune pe care d. Atanasiu, care era atunci subsecretar de Stat la Interne, o califica drept încercare de a-mi rotunji barba. Acum sunt oameni cărora nu le pot face contra-serviciu, pentru că nu au barbă, dar aş fi dorit să scurtez şi eu nasul câtorva persoane care cred că barba mea poate să fie scurtată. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii.)*

Şedinţa din 13 martie 1929

Despre plecarea muncitorilor români în Franţa:

D-le ministru, îmi daţi voie să dau o lămurire[1]?

D. I. Răducanu, ministrul Muncii, Cooperaţiei şi Asigurărilor Sociale: Da, da.

D N. Iorga: În adevăr, serios, îmi daţi voie? Dacă îmi daţi voie să vă dau o lămurire şi eu sunt contra acestui contract cu Franţa şi iată de ce:

D. I. Răducanu, ministrul Muncii, Cooperaţiei şi Asigurărilor Sociale: Dar nu este vorba de un contract.

D. N. Iorga: Polonia exporta un număr oarecare de muncitori în Franţa. Eu sunt perfect în curent cu chestiunea, fiindcă stau două luni de zile pe an în

https://biblioteca-digitala.ro

Franța și cunosc pe ce cale se face, să-i zicem, acest export, această trimitere provizorie a unui număr de muncitori din altă țară. Însă dați-mi voie să vă spun un lucru: lucrătorul polon este un om de o cultură superioară, de obicei, lucrătorului nostru; este foarte bun patriot polon, intențiunea lui este să se întoarcă în țară și, în înțelegerea făcută cu guvernul francez, li se asigură acestora preoții lor; se așează în bloc în anumite sate; vedeți, lucruri pe care le știu.

D. I. Răducanu, ministrul Muncii, Cooperației și Asigurărilor Sociale: Aceasta vreau să o fac și eu, d-le profesor.

D. N. Iorga: De unde o să găsiți preoții și cum o să puteți să așezați pe oamenii aceștia? Dar, oricare se duce acolo nu se mai întoarce înapoi în țară... *(Întreruperi pe băncile majorității.)* De unde știi d-ta, că nu te-am văzut la Paris lângă mine? Mai bine, d-le Pop, decât m-ai întrerupe, ți-ai aduce aminte de tot ceea ce în trecutul d-tale îl leagă de mine.

D. G. Pop: Nu vorbeam cu d-voastră,vorbeam cu vecinul meu.

D. N. Iorga: Cred că n-are de ce să vă pară rău de aceste amintiri.

D. G. Pop: Deși nu împărtășesc ideile d-voastră, am tot respectul pentru părerea d-voastră și vă ascult.

D. N. Iorga: Toți, până la studenți, îndată ce au ajuns în Franța, nu se mai dezlipesc de Franța, o țară admirabilă. Numai eu știu cu câtă greutate aduc în țară pe cei de la școala mea de la Fontenay aux Roses; îi aduc pe doi ani și rămân șase ani și trebuie aproape cu forța să-i aduc înapoi. Iar de la o bucată de vreme în Franța s-au simplificat condițiunile de primire în cetățenia franceză. Ajunge îndeplinirea formelor celor mai ușoare pentru a deveni cineva cetățean francez. Și chiar dintre intelectuali - eu anunțasem o interpelare și nu mi-au venit încă dovezile de care aveam nevoie - chiar dintre studenți, sunt o mulțime atrași de aceste condițiuni și rămân acolo.

Noi nu avem prisos de oameni. Prin urmare, dacă socotiți că șomerii sunt așa de mulți încât constituie o primejdie pentru țara românească, care nu le poate da de lucru, să vedeți ce puteți face. Dar, în orice caz, trebuie să ne deschidem ochii, gândindu-ne la acest lucru, că avem a face cu oameni în care, din nenorocire, sentimentul de patrie este foarte slab și care sunt foarte dispuși să rămână într-o țară, desigur mult mai agreabilă de locuit de cât România. România nu este o țară agreabilă de locuit *(întreruperi pe băncile majorității)*. Mă rog, d-lor, care este ajutorul pe care voiți să mi-l dați în această privință?

Da, România nu este o țară agreabilă de locuit, dar tocmai pentru că nu este o țară agreabilă de locuit, trebuie să aibă cineva o înaltă cultură a inimii ca să facă ceea ce fac câțiva dintre ai noștri, între care am plăcerea să mă număr și eu, care, dacă ar fi țara de o mie de ori mai rea, înțeleg aici să le rămână și munca și oasele *(aplauze)*.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Discuția pornise de la întrebarea adresată de C. Banu ministrului Răducanu privitoare la „exportul de brațe în Franța".

Adresează o întrebare legată de fixarea datei Paștilor:

Eu vă anunțasem o scurtă întrebare[1], pe care vă rog să-mi dați voie să o fac.

D-le președinte, d-lor deputați, când am propus, în chestiunea dezbinării religioase, să se adune unul din forurile superioare bisericești, propunerea mea nu a fost ținută în seamă, deși sunt convins că aceasta era propunerea cea mai bună. Ei bine, astăzi vă pot spune că un episcop - și un episcop din Vechiul Regat - împărtășește această părere. Dați-mi voie să vă citesc câteva rânduri din această scrisoare. Iată ce spune: „În chestiunea Paștelui, ați fost singurul pe calea cea bună și dreaptă. Declarația echivocă a guvernului, făcută în Cameră, este dezastruoasa pentru biserică. Declarația constituie o vădită «contradicție în termeni».

La început părea că recunoaște și apără hotărârea și autoritatea Sfântului Sinod; iar la urmă, în virtutea libertății de conștiință a credincioșilor, se deschid larg porțile pentru a nu executa hotărârea și a zdruncină autoritatea Sfântului Sinod, din partea tuturor celor nemulțumiți, conștienți sau instigați. Până acum se bănuia că Sfântul Sinod a făcut o concesiune, dar exclusiv basarabenilor, după părerea mea foarte rău s-a făcut, ca să-și poată prăznui Învierea după vechiul calendar. Spărtura aceasta acuma s-a lărgit pentru toată țara. Ăsta este tristul adevăr. Această măsură face iluzorie hotărârea Sfântului Sinod și pe noi, chiriarhii, ne face de râs și de ocară în fața propriilor noștri credincioși".

Chestiunea trebuie pusă astfel: ori hotărârea Sfântului Sinod este legală și bună, în care caz trebuie susținută și executată cu toate mijloacele posibile, ori nu e bună, adică nu e oportună, în care caz trebuie convocat forul în drept, Sfântul Sinod. Și adaug, și Consiliul național bisericesc cu mirenii, ca să o modifice după împrejurări. Altă soluție nu există. Eu de la început am fost pentru pace. Aci să-mi dați voie să suprim un pasagiu. Mai departe: „D-voastră, d-le profesor, care cunoașteți ca nimeni altul Biserica română ortodoxă din începuturile ei, precum și toate suferințele și jertfele făcute de către Biserică și slujitorii ei pentru trezirea conștiinței naționale și pentru închegarea statului român în granițele lui etnice, naturale, d-voastră nu puteți rămâne nesimțitor în fața atacului cu urmări incalculabile pentru soarta acestei Biserici și pentru pacea internă a țării.

https://biblioteca-digitala.ro

În caz că şi d-voastră vedeţi astfel chestiunea, vă rog să mişcaţi până şi pietrele - nu e vorba de pietrele de pe stradă, e vorba de sufletele omeneşti împietrite - spre a împiedică privelişte dureroasă că noi românii ortodoxi din cuprinsul României Mari să prăznuim Pastele de două ori în sânul aceleaşi biserici drept măritoare.

Mai presus de ambiţiunile omeneşti şi mai presus de autoritatea sinodală, este pacea în biserică, pe care ne-a lăsat-o Mântuitorul ca cea mai mare poruncă şi problemă înainte de a fi pus pe lemnul Crucii".

Ţin să adaug că acum două zile, un alt episcop, un alt arhiereu, a venit în casa mea şi a spus să ne oprim pe acest drum. Nu se poate să se serbeze în aceeaşi biserică Paştele la două date deosebite!

Nu se poate rupe ecumenicitatea Bisericii ortodoxe. Nu se poate lua o hotărâre până nu se va fi primit răspunsul de la celelalte biserici. Lumina neaprinsă de pe Mormântul Domnului de la Ierusalim nu se poate aprinde după ce vom fi serbat noi Paştele.

Vin de la însuşi capul bisericii româneşti şi, fără a săvârşi nici un fel de indiscreţie, vă pot spune că l-am găsit tot aşa de îngrijorat, cum trebuie să fie oricine ţine la liniştea morală şi la pacea religioasă a acestei ţări.

Mai avem câteva zile, l-am rugat şi cred că l-am convins să se cheme un ultim for bisericesc pentru a lua o hotărâre din acele care, peste ambiţiile oamenilor îndărătnici, să ne facă a fi din nou un singur popor în marginile, în ce priveşte pe ortodoxi, aceleaşi biserici.

Şi, să-mi daţi voie, dacă Ardealul şi Bucovina, din cauza prezenţei creştinilor de alt rit, ţin neapărat să serbeze Paştele împreună cu creştinii aceştia de alt rit, să se facă atunci această împărţire: Vechiul Regat, în care creştinii sunt de o singură confesiune, afară de elementele venite în timpurile din urmă, să se ţină de legăturile cele vechi, până la hotărârea tuturor bisericilor reunite în sinod ecumenic, iar, în ce priveşte Ardealul şi Bucovina, dacă se doreşte neapărat din partea tuturor chiriarhilor, din motive de oportunitate, să se facă în acest an numai această concesiune, e altceva.

Eu doresc, cum îmi zice d. Goga, principiul unităţii. Dacă, însă s-ar întâmpina o rezistenţă neînvinsă, cum mi se spune că este din partea şefului Bisericii ortodoxe din Ardeal, din partea părintelui Nicolae Bălan şi a ierarhilor celorlalţi, care ar fi declarat că merg împreună cu dânsul - ceea ce rămâne a fi dovedit - cel puţin în ce priveşte această veche ţară de ortodoxie, să nu se rupă în două, să nu rămână Basarabia, asupra căreia se întind ghearele uneltitorilor, să nu rămână ea deoparte cu Paştele ei deosebit şi restul Moldovei să rămână de altă parte.

Fac un apel la d-voastră toţi, câţi sunteţi pe banca ministerială, fac apel, în absenţa sa, la omul cuminte şi prevăzător, care este în capul guvernului, să nu vă luaţi o răspundere de care pe urmă să vă pară rău. E mai uşor a zdrobi

https://biblioteca-digitala.ro

câteva ambiţiuni de episcopi chemaţi să revină asupra unei hotărâri pripite, decât să se rupă naţia în două[2]. *(Aplauze).*

NOTE

1. Vezi intervenţia lui N.I., supra, din 7 martie 1929.
2. A intervenit Voicu Niţescu, ministru sub secretar de Stat, care după ce s-a adresat foarte reverenţios lui N.I., amintind că „pe când ne găseam sub stăpânirea ungurească pe băncile Universităţii, cu toţii citeam *Semănătorul* domniei sale cu osebită evlavie", a spus că ardelenii nu înţeleg de fel să se despartă de fraţii lor. Apoi ei refuză „să se amestece într-o chestiune care este de ordin pur bisericesc, spiritual, dogmatic" . Dar N. I. a insistat: „Îmi pare rău că nu am fost înţeles de domnul Voicu Niţescu. Eu nu am înţeles ca guvernul să ia vreo măsură împotriva forului bisericesc; am înţeles ca acest for el însuşi să revină la conştiiţa datoriei pe care o are de a păstra întreagă biserica pe care a primit-o".

La legea de reorganizare a jandarmeriei:

Va să zică, le zicea mercenari, dar d-voastre de ce vreţi să le ziceţi legionari? Trebuie să schimbaţi numele acela de legionari. E cu totul mult prea sus şi cu mult prea istoric să-l aplici la aceşti modeşti funcţionari. Spuneţi-le grupe.

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: Majoritatea legiuirilor străine au ca unitate „legiunea" în jandarmerie.

D. N. Iorga: Dar străinii nu au nici simţul ridicolului pe care îl avem noi. Ar fi bine să schimbaţi titulatura aceasta de „legiune". Gândiţi-vă la micile greşeli, la micile găinării, pe care le pot face jandarmii şi aveţi să vedeţi „legionari" cu găinile la subţioară. *(Ilaritate).*

Şedinţa din 14 martie 1929

Interpelare asupra situaţiei Universităţii din Bucureşti:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, îmi pare foarte rău că trebuie să iau timpul pe care l-ar fi dorit atâţia dintre colegii noştri. Niciodată nu mi s-a întâmplat în viaţa mea să iau locul cuiva. Mi-am făcut o regulă de conduită

https://biblioteca-digitala.ro

întotdeauna să rog pe oricine să-mi treacă înainte. Este adevărat că în felul acesta nu am ajuns la mare lucru, dar cel puțin am satisfacția aceasta de a fi putut să fiu amabil cu foarte multă lume.

Ceasurile fiind înaintate, și înaintate pentru mine, care mai am și alte îndatoriri de îndeplinit, îmi veți îngădui să fiu foarte scurt în expunerea acestui subiect care îmi este impus, nu de dorința mea de a vă lămuri asupra unor lucruri care nu interesează în aceeași măsură pe toată lumea, dar de însăși dorința senatului universitar și a acestui corp academic, compus din profesori și studenți pe care de câteva zile îl reprezint. Aș fi crezut că lipsesc de la datoria mea dacă nu aș fi dezvoltat această interpelare, dacă nu aș fi cerut ca dezvoltarea ei să se facă în timpul cel mai scurt posibil, adică în așa fel încât ceea ce nu funcționează în momentul de față să ajungă a funcționa.

Pentru că, trebuie să vă spun de la început, eu vorbesc în numele unei universități care în cea mai mare parte nu poate să funcționeze.

Nu e necesar să spun, acelor dintre d-voastre care se interesează numai de latura politică a chestiunilor, că e aproape inutil să mă asculte cineva pe mine.

În această interpelare n-am nici cea mai mică intenție de a întrebuința o chestiune de interes general și moral așa de mare, pentru ceea ce ne preocupă, atunci când vorbim în altă calitate de cât în aceea în care vorbesc astăzi. Iarăși, cine își închipuie că aș avea ambițiunea, cu mult prea mare, mai ales, față de împrejurările date, de a vorbi de întreaga situațiune a învățământului, se înșeală. Am făgăduit că, în marginile înguste ale unui ceas, voi înfățișa numai neajunsurile Universității din București. În numele acestei Universități și de nevoile ei am intenția de a vorbi. Îmi veți permite să păstrez și aici, unde pasiunile nu se manifestă totdeauna metodic, să păstrez acea metodă care e în legătură cu profesiunea mea obișnuită, și, fiindcă d. ministru al Instrucțiunii Publice[1] este și el profesor, e și acea metodă care se potrivește cu activitatea obișnuită a amândurora.

D-le președinte, d-lor deputați, Universitatea din București are un rector. Nu există însă un rectorat și rectoratul trebuie creat, cum de altminteri însăși Universitatea.

La București - ce o fi aiurea nu știu - și nu-mi permit să exprim o judecată asupra unui subiect pe care-l cunosc mai puțin decât această casă universitară în care mă găsesc de aproape patruzeci de ani de zile, dar aici la București Universitatea e un lucru de creat. De creat împreună cu rectoratul, cu toate rosturile rectoratului, cu toate funcțiunile și tot prestigiul pe care trebuie să-l aibă rectoratul celei dintâi dintre Universitățile noastre, celei dintâi, dacă nu în ceea ce privește vechimea, cel puțin în ce privește locul unde se găsește, numărul studenților acestei Universități și toată atmosfera de cultură care se poate crea prin Universitatea din București.

https://biblioteca-digitala.ro

Mă explic de ce nu există Universitate.

De ani întregi de zile se lucrează stăruitor şi cu rezultat la întemeierea Facultăților. Există aici la Bucureşti un număr oarecare de Facultăți. Mai multe Facultăți aşezate însă unele lângă altele nu înseamnă Universitate, ci înseamnă câteva şcoli. Astfel există o Facultate de Medicină, care e o şcoală de Medicină. Există o Facultate de Drept, care s-ar putea numi şcoală de Drept, dacă s-ar despărți de Universitate. Există o Facultate de Ştiințe şi o Facultate de Litere, care dacă s-ar deosebi după acelaşi criteriu al scopului pe care-l urmăreşte fiecare, ar trebui la Facultatea de Litere să existe o şcoală de istorie pe lângă una de filologie şi alta de filosofie, iar la Facultatea de Ştiințe s-ar putea face o împărțire care să cuprindă o şcoală de fizică alături de una de chimie, de una de matematică, etc. Dar Universitatea nu înseamnează alăturarea mai multor şcoli speciale, şcoli speciale în legătură numai cu reuniunea din timp în timp a reprezentanților acestor Facultăți, sub preşedinția rectorului, care nu e decât preşedintele senatului universitar. Universitate înseamnează înainte de toate un organism bine chibzuit, metodic alcătuit; un organism care să fie viața generală a tuturor Facultăților, care să treacă peste deosebirile de scopuri şi preocupațiunile de carieră şi salarizare, şi care viață să fie a întregii Universități, a tuturor Facultăților şi a tuturor acelora care, fie ca profesori, fie ca studenți, se găsesc în aceste Facultăți.

De ani de zile Universitatea, ca organism, ca ansamblu moral, Universitatea aceasta a dispărut.

Când am intrat la rectorat, mă aşteptam puțin la ceea ce era să găsesc, dar ce am găsit întrecea în rău toate aşteptările mele. Este într-adevăr undeva, la Facultatea de Ştiințe, o sală în care rectoratul poate să-şi facă orele de cancelarie. Această sală nu este a rectoratului, este o sală dăruită de Facultatea de Ştiințe şi de câte ori mă duc să lucrez în aceasta sală, dăruită de prietenul şi colegul meu, decanul de la ştiințe, eu am impresia că jenez mersul firesc al unei Facultăți. Alături este o odăiță pentru tot aparatul funcționăresc ai rectoratului. Când este să se adune senatul universitar, se adună în sala în care de obicei şi de drept se adună consiliul Facultății de Ştiințe şi, ca o demonstrație, d-le ministru, ca să învederez şi astfel decât prin cuvintele pe care le rostesc astăzi, că noi suntem fără adăpost, că Universitatea ca total, Universitatea ca element armonizator, nu are locuință.

Ne-am adunat întâia oară, am rugat pe colegii mei să uite obiceiul dinainte şi să se adune la *Fundația universitară Carol,* de care voi vorbi îndată, în ceea ce priveşte raporturile sale, de mult uitate, cu Universitatea. Prin urmare, rectoratul nu are locuință. Rectoratul are rămăşițe din birourile sale, numai rămăşițe din aceste birouri. Şi rectoralul nu are contact cu studenții. Din cauza împrejurărilor nenorocite din trecut, legăturile cu

https://biblioteca-digitala.ro

studenții, cu nevoile de sănătate, cu nevoile de orientare, de îndreptare ale studenților, legăturile acestea au trecut asupra Oficiului universitar.

Oficiul universitar a fost o creațiune spontană a unui profesor şi a unui număr oarecare de studenți. Oficiul universitar nu se găseşte măcar laolaltă cu rectoratul, se găseşte într-o odăiță pusă la dispoziție de Facultatea de Litere. Rezultatul este că la Facultatea de Litere, ca de altfel, cum veți vedea mai departe, la toate celelalte Facultăți, nu există o sală de aşteptare pentru studenți şi pentru studente.

Eu a trebuit să sacrific la Facultatea de Litere, în timpul când eram decan, sala mea de seminar, pentru a face din această sală de seminar o sală de aşteptare pentru studenți. Până acum, în culoarele înguste făcute de un arhitect[2], pe care-l cunosc şi nu vreau să-l jignesc, dar astfel de culoare nu am văzut niciodată. În culoarele acestea înguste, în care încap trei studenți în şir, datorită vârstei lor, că sunt mai sprinteni, doi oameni maturi ar începea cam greu în aceste culoare, aşteptau necontenit, într-o promiscuitate fizică şi morală, studenți şi studente.

Când am intrat acolo, la Facultatea de Litere, m-am îngrozit. Şi nu pot să nu recunosc îndeajuns spiritul de ordine şi sufletul delicat al studenților pe care i-am avut cinci luni sub oblăduirea mea. A fost deajuns să fac acestor studenți un îndemn, ca să nu mai continue ceea ce am găsit, să nu mai ocupe marea sală de trecere care, trebuie să spun, prejudecând iarăşi asupra felului cum s-a clădit palatul Universității, era sala lor de aşteptare, sală de intrare şi sală de aşteptare, şi sala de ceremonii, aşa încât se aştepta într-o sală de marmură, unde erau înfipte în ziduri plăcile acelea care trebuie să poarte în litere de aur pomenirea domniei Regelui Ferdinand şi momentul când s-a început şi isprăvit această lucrare.

Şi atunci pentru ca această sala de ceremonii să nu devină o sala de aşteptare, să nu fie foarte adeseori - mie îmi este aproape ruşine să o spun, dar o pot spune astăzi fiindcă aşa ceva nu se mai întâlneşte de luni de zile - să nu fie un fel de sală de întâlnire, pentru tot felul de lume dinăuntru şi din afară, pentru aceasta a trebuit ca un profesor, care s-a întâmplat să fie decan, să sacrifice sala de seminar. Şi în gerurile acelea cumplite de iarnă veneau studenții şi studentele, în halul pe care vi-l puteți închipui.

Trebuie să se găsească, la orice universitate bine organizată, un pahar de apă caldă şi ce se mai cere pentru ca să se refacă cineva, venind din vremea aceasta cumplită de afară. Şi astfel am fost silit să fac tot acolo la seminarul meu şi o cantină. Iată în ce condițiuni se găsea în general Facultatea de Litere.

Ei bine, a trebuit să-i mai luăm încă o odaie, şi în aceasta odaie să aşezăm Oficiul universitar, care dă consultații multora, care împarte ghidul

https://biblioteca-digitala.ro

studenților, care îi îndreaptă în această mare lume necunoscută care este Bucureștii. Și din această cauză, fiindcă este Oficiul universitar acolo - într-o atmosferă pe care nu v-o puteți închipui: de dimineață până seara intră necontenit studenți și studente acolo și când pătrunde cineva seara în odaia aceasta a Oficiului universitar, unde se îmbolnăvesc funcționarii, este incapabil să rămână zece minute. Fiindcă în această sală a trebuit să așezăm și să păstrăm Oficiul universitar, nu s-a putut îndeplini dorința mea de a găsi o sală de așteptare și pentru studenți.

Așa încât, în momentul de față, și la o singură facultate, la Facultatea de Litere, se găsește această situație, oricum curioasă, numai fiindcă un profesor și-a cedat odaia de seminar unde să aștepte fetele, și am și mobilat-o, am pus tot ce trebuie, pentru ca ea să nu fie una din acele săli goale care să deprindă cu neglijența pe ființe care vor trăi în viață mai departe, ci o sală frumoasă, în care să învețe și ceva gospodărie.

Iar studenții n-au unde să stea altfel decât, acum câteva săptămâni, afară în ger sau pe culoarele în care a staționa este a împiedica pe alții și a-și primejdui sănătatea proprie.

Vasăzică: rectorat fără cancelarie, fără birouri; senat fără sală de adunare; Oficiul universitar adăpostit la facultate, la Facultatea de Litere. Aceasta este situația în care se găsește centrul, inima celei dintâi universități din România.

Dar, d-le ministru, d-voastră, care sunteți nou acolo, la minister, și care, știu din conversațiunile pe care le-am avut cu d-voastră, câta osteneală vă dați ca să introduceți un spirit de gospodărie ce prea multă vreme a lipsit, care cunoașteți abia unele din nevoile învățământului și nu aveți putința să vă inițiați în amănunte ca acelea pe care vi le servesc aici, d-voastră nu știți care este bugetul rectoratului Universității din București, sau bugetul general al Universități din București. Țin să vă spun că unele facultăți se găsesc sub acest raport binișor. De exemplu, Facultatea de Drept, care este afară - voi vorbi îndată de situația Facultății de Drept - afară, în aer, a strâns o sumă importantă pentru clădire, din taxe asupra studenților[3]. Și îmi aduc aminte cu câta durere îmi vorbea d. decan Basilescu, un om inimos, care dorește să lase o operă de pe urma d-sale, de nevoia în care se găsește de a cere de la studenți, de a impune taxe grele studenților, pentru clădirea care neapărat trebuie să se ridice...

Facultatea de Medicină are și ea un buget. Cu sistemul acesta al facultăților deosebite, se înjgheabă, ici și colo, câte un budget particular, care însă n-are nici un efect asupra budgetului Universității în totul.

Facultatea de Teologie este săracă, așa cum era Mântuitorul când a început predicațiunea sa: n-are decât mantia pe dânsa și sandalele în picioare.

https://biblioteca-digitala.ro

În ce priveşte Facultatea de Ştiinţe, mi se pare iarăşi că este una din cele mai puţin bogate.

Facultatea noastră de Litere, care numără vreo 5.000-6.000 de studenţi - şi venim noi şi la chestiunea aceasta, a celor 5 000- 6000 de studenţi - din taxele care le strânge, are o avere care îi permite să facă unele îmbunătăţiri. Puţinul care l-am putut face, în cele cinci luni de zile, se datoreşte budgetului acestuia, foarte bine economisit de un secretar harnic al Facultăţii de Litere. Dar, în ce priveşte veniturile Universităţii, ei bine, aceste venituri se compun dintr-un număr oarecare de titluri de valoare, care, înainte de război, înainte de devalorizare, aveau oarecare însemnătate, iar astăzi nu putem să dăm nici măcar din *Fundaţiunea Regelui Carol*, care odinioară era aşa de importantă, nu putem să dăm, zic, în fiecare an o bursă, fiindcă nici un student n-ar putea să trăiască din ea şi ar fi să ne râdem şi de noi şi de dânsul, atunci când i-am înfăţişa ce produce anual venitul acestei Fundaţiuni.

Ne gândim cum să strângem mai multe fundaţiuni împreună, să consultăm pe un jurist care să ne arate mijlocul prin care am putea trece alături de voinţa testatorilor, care nu-şi închipuiau că lucrurile vor ajunge unde au ajuns acum.

Prin urmare, câteva titluri care produc foarte puţin. Am luat acum două zile în stăpânire această mizerie, am văzut titlurile aşezate acolo foarte frumos, dar din aceste titluri nu iese mai nimic.

D-lor, pentru nevoile rectoratului avem 150.000 lei „pentru întreţinerea localului". Aceşti 150.000 lei, nu ştim cum să-i întrebuinţăm fiindcă localul este acum al zeului pustiului. Localul nu este al Universităţii. Universitatea n-are nici un drept asupra localului, dar nu este nici al ministerului, fiindcă ministerul până acum n-a avut un ban pentru a continua lucrările care s-au început şi de necesitatea cărora mă ocup îndată. Jumătate din Universitate, din frântura de Universitate care nu este pustiu, se găseşte în seama Senatului şi se găseşte în seama Muzeului de Antichităţi.

Daţi-mi voie să mă opresc aci. Am căutat să ştiu în puterea cărui titlu s-a aşezat Senatul şi când. Nu ştie nimeni.

D. Victor Slăvescu: La 1866.

D N. Iorga: Îndată după Constituţia de la 1866

Dar am căutat să aflu cum a ajuns Senatul să ocupe toate odăile pe care le are azi la îndemână, şi mi s-a spus următorul lucru, care este foarte adevărat şi controlat de mine, adevărat, fiindcă cel ce mi-a vorbit este un om de încredere şi pentru că am controlat şi eu. A plecat de curând un profesor cu laboratorul său. Când a plecat acest profesor, imediat Senatul a luat două

https://biblioteca-digitala.ro

odăi. Aceste odăi era natural să le avem pentru rectorat, acelea din stânga unde este aşezat şi corpul de gardă al Senatului, dar rectoratul umblă cerşind prin vecini, şi în partea centrală a palatului Universităţii este aşezat şi corpul de gardă.

Acum, în urmă, rămăsese încă o odaie liberă. Fără nici o întrebare a rectoratului, printr-un simplu ordin al ministerului Instrucţiunii, care este nominal stăpân acolo, ne întrebăm pe ce suntem noi stăpâni în această clădire şi cu ce putem noi să fim stăpâni, printr-un simplu ordin al ministrului, s-a dat unui seminar. Nu vreau, nu mă gândesc să găsesc un rău acestui seminar; este foarte folositor şi ştiu râvna cu care acest seminar este făcut de profesorul de la Facultatea de Drept care este acolo. Dar s-a dat unui seminar al Facultăţii de Drept. Va să zică, nu numai că Senatul a ocupat un număr de odăi, dar, de câte ori se întâmplă că o odaie este liberă, odaia aceasta nu este dată Universităţii, care este proprietară, ci se dă tot Senatului, care a ajuns să fie uzurpator. Şi dacă se întâmplă că de la Universitate se mută cineva şi îşi găseşte locuinţă aiurea, atunci rectoratul Universităţii, autoritatea centrală, nu e întrebată întru nimic, ea care trebuie să hotărască în ce priveşte oportunitatea ocupării unui număr de odăi, nu se întreabă de loc, ci birourile ministerului sunt acelea care hotărăsc şi nici măcar o înştiinţare, d-le ministru, nu ni se face, atunci când se dispune de odăile care sunt ale noastre.

În ce priveşte Muzeul, e neadmisibil felul cum este aşezat Muzeul de Antichităţi, care cuprinde lucruri de cea mai mare importanţă pentru istorie şi pentru artă şi ar putea fi un titlu de mândrie al nostru faţă de străini. Adaug că ar putea fi crescut necontenit, mai ales dacă anumite doamne din înalta societate nu şi-ar face obiceiul de a dezbrăca bisericile şi mănăstirile, strămutând obiectele de artă în budoarele dumnealor. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi alături de aceasta, ar mai putea fi tot acolo, în muzeu, o admirabilă colecţie de covoare. O împrejurare cu totul nenorocită pentru ţară, aceea că Basarabia se găseşte de ani de zile în situaţie teribilă, în ce priveşte hrana, pe care o ştim cu toţii - şi fiecare dorim să o ajutăm dacă s-ar putea şi cu sacrificiile noastre proprii - aceasta face să se vândă covoare vechi din Basarabia. Tot cheiul acesta al Dâmboviţei este plin de covoare basarabene, e lucrul mâinilor atâtor generaţii de femei artiste, care au transmis adevărate comori vremurilor noastre. Acestea încap la toţi străinii care au nevoie de covoare vechi la bucătărie şi se distrug în câtâva vreme. Nu s-a găsit până acuma, şi v-aş ruga, d-le ministru, să vă puneţi de acord cu omul de multă bunăvoinţă şi de multă gospodărie care este colegul d-voastre de la Arte[4], nu s-au găsit mijloace pentru ca să se cumpere covoarele cele mai frumoase, să

https://biblioteca-digitala.ro

fie date acolo la muzeu, aşa încât să avem câte o colecţie de covoare, care singură ea, dacă n-ar mai exista nimic în Bucureşti, încă ar merita să facă pe oamenii de gust să vină la Bucureşti pentru a vedea comoara aceasta care se pierde.

Ei bine, acolo la muzeu, toate obiectele sunt aşezate în patru sau cinci odăi. Dacă sunt odăi nepotrivite pentru muzeu, sunt tocmai odăile în care este aşezat muzeul. Am cerut informaţiuni acum în urmă, de ce nu se mută muzeul şi de ce nu ni se restituie nouă odăiţe care sunt ale noastre şi de care avem nevoie neapărat. Iată răspunsul care mi s-a dat şi răspunsul acesta vă îndrituieşte pe d-voastre, guvern, să luaţi măsuri care n-ar costa aşa de mult şi ar permite şi muzeului să fie unde trebuie şi ar permite şi Universităţii să-şi recapete odăile de care are nevoie.

La Şosea, unde se lucrează, sau mai bine unde nu s-a lucrat atâţia ani, la muzeul pentru depozitarea artei noastre populare, s-a luat anul trecut, de către fostul ministru d. Lapedatu şi de către preşedintele Consiliului de atunci, d. Vintilă Brătianu, s-a luat măsura de a se preface muzeul într-un mare muzeu pentru toate ramurile artei naţionale. S-a făcut şi construcţia. În acest sens, d. Lapedatu m-a asigurat că numai cu o sumă care n-ar trece de şase milioane, cu această sumă s-ar putea foarte bine termina odăile, în care să se mute neapărat muzeul, ceea ce însuşi directorul muzeului, un profesor tânăr şi plin de inimă, d. Andrieşescu, doreşte şi ar avea avantajul ca şi lumea să poată vedea muzeul, ceea ce este imposibil în momentul de faţa. Şi în acelaşi timp, noi am căpăta odăile în care să aşezăm rectoratul.

Dar am întrerupt arătarea veniturilor de care dispuneam noi.

Când am ajuns la local, era necesar să vă spun care sunt legăturile dintre administraţia centrală a Universităţii şi local. Cetesc mai departe: 22.500 pentru cheltuieli de cancelarie; 22.500 toate cheltuielile cancelariei; 60.000 pentru tipărirea *Anuarului* şi 50.000 pentru ajutorul medical al studenţilor. Aceasta trece la Oficiul Universităţii, care în momentul de faţă nu este legat cu rectoratul.

Dar sunt cheltuieli de fiecare moment. A depune o coroană la îngroparea unui coleg al nostru, aceasta nu face parte nici din întreţinerea localului, nici din cheltuielile cancelariei, nici din tipărirea *Anuarului*, nici din ajutorul medical dat studenţilor. Şi iată ce s-a întâmplat: a murit unul din colegii noştri de la Teologie - nu eram rector atunci - şi s-a depus o coroană în numele Universităţii. Coroana aceasta n-am avut din ce-o plăti şi ne-am adresat ministerului. Ministerul ne-a trimis înapoi adresa noastră de a se plăti coroana, spunând să ne adresăm la diferiţi profesori care să cotizeze pentru plata coroanei.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, d-le ministru, am nevoie în momentul de față, în care căminurile şi cantinele se găsesc in situația pe care o voi arătă, am nevoie să cercetez aceste căminuri şi cantine. V-aş putea şi cita câteva rânduri din ce spun studenții în ce priveşte felul cum sunt întreținute unele căminuri, aşa numite județene.

Trebuie să renunț la aceasta sau să scot bani din punga mea. D-voastră ştiți cum stau lucrurile; veți fi ştiind şi d-voastră cei de la Iaşi, căci acolo este aceeaşi situație, care este despăgubirea pentru cheltuielile pe care le face un rector în chip firesc. Despăgubirea rectorului? 2.700 lei pe lună! Decanul este plătit cu 1.500 lei pe lună! Este ceva, numai ceva care întrece în țara românească această zgârcenie, care este şi o insultă pentru oamenii care sunt trecuți astfel în buget. Deocamdată, vă rog foarte mult să ştergeți aceşti 2.700 lei, care îmi sunt atribuiți mie, pentru ca să se ştie că eu cheltuiesc din ce am şi din ce n-am, dar această sumă mi-e greu să o primesc Am să o primesc la început până veți lua d-voastră măsuri, ca să nu am aerul că mă revolt în contra aşezămintelor țării. Dar, vă asigur că este o jignire pentru mine; sunt doar cheltuielile de reprezentare, d-le ministru, ale rectorului, care trebuie să reprezinte Universitatea în atâtea ocazii. Dar este ceva care întrece şi aceasta, ceva care poate interesa pe d. ministru de Războ[5]. Un profesor, la Şcoala de Războ, la Academia de Războ, este plătit pe un an întreg cu 5.000 de lei. De obicei, eu primesc, de vreo 20 de ani de zile, în locul celor 5.000 de lei pe an nu pe lună, primesc un car cu lemne. *(Ilaritate)*. Prefer să primesc carul cu lemne în locul celor 5.000 de lei pe an. Ne întoarcem la Evul Mediu. Şi măcar, vedeți, în timpurile acestea vechi, spunea d. Şeicaru despre Gheorghe Lazăr. Da, dar atunci erau boieri adevărați, care dădeau țării, pe când astăzi sunt adeseori boieri falşi, care fură țara cu atât mai mult cu cât stau mai sus. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității.)*

D-le ministru al Instrucțiunii, şi dați-mi voie să vă spun, d-le coleg, Universitatea reprezintă nu numai o alcătuire unitară, ci o singură viață morală, un organism consacrat ştiinței, la care participă şi profesorii şi studenții. Eu sunt absolut in contra acelei concepții de corporație studențească, opusă oarecum profesorilor; iar profesorii care nu formează măcar o corporație, să se găsească în fața studențimii organizate. Dar ce suntem noi acolo? Două cete de luptători, dintre care unii pot fi captați în bloc fiindcă sunt mai tineri şi mai naivi, iar ceilalți, profesorii, pot fi captați individual, fiindcă sunt mai maturi şi mult mai puțin naivi? Eu consider Universitatea, cu profesorii, cu studenții, cu facultățile, cu laboratoriile, cu bibliotecile - o consider ca un mare aşezământ național, de o unitate perfectă şi dispunând de toate organele sale. Dacă n-aş fi crezut Universitatea aşa, v-aş fi mulțumit şi d-voastră ca şi alegătorilor mei, m-aş fi scuzat față de studenți şi n-aş fi primit funcțiunea pe care sunt chemat a o exercita. Cred că

https://biblioteca-digitala.ro

acolo este vatra sufletului românesc; acolo arde flacăra mai sus şi la întreţinerea acestei flăcări lucrează toţi, de la ministru şi de la rectorul Universităţii până la cel din urmă student de anul I. Aşa îmi închipui eu Universitatea şi aşa trebuie să fie.

Dar o astfel de Universitate trebuie să aibă o bibliotecă. Nu există o bibliotecă universitară. Există biblioteca *Fundaţiunii Universitare Carol I*, care, mai ales după schimbarea regulamentului, este aşa organizată încât am dreptul să mă prezint odată pe an, ca rector, să ţin un discurs, după aceea vă prezentaţi şi d-voastră, să ţineţi alt discurs şi după aceea şi directorul Fundaţiuni, care ţine un discurs mai lung şi, după ce am fost aplaudaţi toţi trei, după aceea nici eu, nici d-voastră n-avem nici un fel de legătură cu *Fundaţiunea Universitară Carol I.* Aţi cunoscut pe regele Carol şi l-am cunoscut şi eu. Regele Carol era un creator de lucruri practice, un creator de lucruri întregi. Regele Carol n-a putut înţelege niciodată formaţiuni de acestea hibride care nu aparţin nimănui. Nu prin întrebări făcute la începutul fiecărui an deosebiţilor profesori, pentru că Fundaţia nu poate sta în legătură cu deosebiţi profesori, Fundaţia nu poate sta în legătură decât cu rectorul Universităţii, pe când azi sunt întrebaţi profesorii individual să declare de ce cărţi au nevoie; nu prin asemenea întrebări se poate zice că există o legătură reală între Fundaţie şi Universitate, concepută ca un organism. Dar în afară de aceasta Fundaţie care ar înlocui biblioteca Universităţii, mai este ceva, d-le ministru, care înlocuieşte biblioteca universitară. Dar ştiţi d-voastră ce rezultă de acolo? Vă voi spune îndată. Întâi, vă vom spune ce înlocuieşte biblioteca universitară şi pe urmă vă voi arăta şi neajunsurile care rezultă din această substituire. Este Biblioteca Academiei. Biblioteca Academiei este o bibliotecă pentru academicieni şi pentru publicul ştiinţific format. Avem acolo cărţi extrem de rare, care nu se pot comunica oricui. Deoarece nu este nicio bibliotecă universitară decât Fundaţia, care Fundaţie nu este supravegheată de Universitate şi deoarece studenţii sunt siliţi să se ducă la biblioteca Academiei, şi nu toată lumea este discretă, o mare parte din cele mai preţioase cărţi ale Academiei Române, dăruite de oameni cărora nu li se poate mulţumi îndeajuns, au pagini întregi rupte. În afară de faptul paginilor rupte, mai este ceva: din foarte multă întrebuinţare a unei cărţi, cartea aceasta ajunge în curând aşa de nu o mai poate întrebuinţa nimeni. Şi rezultatul a fost că a trebuit să se ia la Academia Română măsura ca anumite cărţi să nu mai fie puse la dispoziţia publicului. Când vine un student care vrea să facă o lucrare la mine şi-l îndreptez la Academie, el îmi poate arătă regulamentul Academiei, care nu-i permite, pentru motive pentru care nu este el vinovat să lucreze acolo. Prin urmare, Academia Română nu are datoria de a ţine bibliotecă pentru studenţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Universitatea are o foarte bună bibliotecă la Facultatea de Litere, dar făcută, din devotament mai mult decât din mijloacele pe care ni le ține la dispoziție statul. Când am intrat acolo ca decan, se lucra la o magnifică *boiserie*, care trebuia terminată în nu știu câte luni de zile. Și atunci cui m-am putut adresa - fiindcă stăpânul Universității nu sunt nici eu, nu sunteți nici d-voastre, nu este nici arhitectul, fiindcă biroul arhitectului s-a desființat, iar d. arhitect Ghica, care este și la Comisiunea Monumentelor Istorice, se află, cred, în momentul acesta în străinătate, știind că nu se mai încep în primăvară nici un fel de lucrări. Este un domn antreprenor Vasilescu. Când am văzut în curtea Universității unul din cele mai extraordinare depozite de murdărie care există, acumulat ani întregi de zile, munți de cărămizi acoperiți de zăpada iernii întregi și lături aruncate din toate casele vecine, mi s-a spus că nu am nici un drept să intervin, fiindcă aceasta privește nu pe Universitate, ci pe antreprenorul construcției Universități, care construcție azi nu se continuă. D Vasilescu este stăpânul palatului Universității și poate să facă acolo ce voiește, fiindcă nu are nimeni nici un drept să intervină pentru a-l conduce ori a-l împiedica. Dar când am intrat la Facultatea de Litere și am găsit lucrătorii lucrând la boiseria aceea, am zis: renunț la *boiserie* pentru ca studenții să aibă unde să lucreze. Mi s-a răspuns din partea meșterului, care lucra pe seama antreprenorului, ca să încerc numai a scoate pe muncitori de acolo din sala unde lucrau. Și am spus secretarului: eu nu mă amestec decât numai în locul unde sunt stăpân, dar până diseară tot ce se găsește aici va fi în subsolul Universității și mâine, când se vor înfățișă lucrătorii, îi vei da afară. Și așa s-a făcut. Am instalat biblioteca și se lucrează acolo de cinci luni.

Sunt lucruri care se pot face și Universitatea vă spune toată, și studenții și profesorii: ajutați-ne. Este un ceas așa de înaintat în această cerere de ajutor încât răspunsul d-voastră vă rog să fie atât de precis încât să știm un lucru: ori noi căpătăm grija averii noastre și ne privește pe noi ce se face acolo, ori statul ne dă ajutorul pe care avem dreptul să-l cerem; ori, d-le ministru, părăsiți de toată lumea, vom întinde mâna societății românești. Voi merge eu, rectorul Universității din București, și voi cerși la casele de bancă, voi merge din casă în casă și din prăvălie în prăvălie, fiindcă nu pot să ocup un loc în astfel de împrejurări ca acelea în care mă găsesc acum.

Revin. Bibliotecă nu avem încă, în care să se adune studenții ca să citească; reviste și ziare nu avem. Iar, în ce privește Fundația, averea Fundației, după ultimul raport, se ridică la 6.368.100 lei, averea Fundației, nu venitul ei, dar ceea ce este mai interesant este ce va veni pe urmă. Fundația simte absolută nevoie de a cumpără un loc vecin, și aici, d-le ministru, vă rog să-mi dați atenție, în materie de loc vecin, noi avem obiceiul că nu ne gândim la viitor niciodată, începe cutare așezământ în casa unde este, suntem

https://biblioteca-digitala.ro

mulțumiți, dar nu ne gândim că mâine nu va încăpea, nu ne gândim la dezvoltarea lui. Despre Fundație, și astăzi se poate zice că nu încape și aici, în Cameră, s-a ridicat chestiunea studenților care stau și așteaptă afară până când alții părăsesc biblioteca, ca să le poată luă locul. Fundația este absolut neîncăpătoare Fundația este făcută pentru Vechiul Regat, pentru o populație studențească de știu eu câți au fost atunci, vreo 2000 de studenți, dacă vor fi fost, pe când avem azi numai la Facultatea de Litere 5000 de studenți și în fiecare an înscrierile se fac și mai numeroase, neglijându-se cumpărarea locurilor vecine.

Iată, lângă Paris, la Fontenay-aux-Roses, unde am întemeiat școala românească, din care ies în fiecare an eruditi în istorie, în filologie, care fac onoare țării, erau locuri de cumpărat până în vârful dealului. Am cerut, nu s-a dat și acum de la Casa noastră, care este înconjurată de toate părțile de casele muncitorilor, până în vârful dealului se găsesc gospodării, din care una singură pentru a fi cumpărată cere 150.000 franci francezi, pe când cu 50 000 franci francezi se putea cumpără totul până sus la linia fortificațiilor.

Are dreptate directorul Fundației, care cere ca locul vecin cu Fundația să fie cumpărat, dar el mai are dreptate și din alt punct. Statul dă Fundației universitare un ajutor care înlocuiește biblioteca Universității, de 200.000 lei pe an. Vă puteți închipui ce însemnează astăzi 200.000 lei, când sunt cărți care costă și până la 10.000 lei una, cărțile acelea de lux, cum a ieșit acuma în urmă aceea cuprinzând iconografia rusească a lui Condacov[6], care costă vreo 16.000 lei - am cumpărat-o noi aiurea - ceea ce ar însemnă că trebuie să cumperi douăzeci de cărți pe an pentru biblioteca universitară cu cele 200.000 lei, căci atâta dă statut românesc în fiecare an.

În schimb, mulțumită felului practic cum a fost alcătuită legea financiară, se ia un impozit asupra veniturilor de 440.800 lei și nu numai atât, dar se ia și 83.400 lei asupra venitului imobiliar.

Dar aceasta se întâmplă, mă rog, și aiurea. Toate așezămintele științifice sunt lovite astfel de o lege financiară cu desăvârșire neprecaută și ignorând cu desăvârșire interesele culturale naționale.

Institutul Sud-Est European nu costa un ban pe stat, până anul acesta, când i-a cerut 100.000 lei, pentru a i se restitui cheltuielile pe care mi le-a acoperit acest institut și care erau necesare ca să reprezint statul român ca președinte al delegației noastre la congresul din Oslo. Până acum d-voastră nu ați dat - puteți căută la minister - nici un ban Institutului Sud-Est European. Avem, de altminteri, și legea votată pentru Institutul de Bizantinologie, o avem de doi ani de zile, și avem la anul congresul de bizantinologie la Atena, iar institutul nostru se găsește cu o lege votată și niciodată nu s-a făcut un pas pentru realizarea instituției.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Vintilă Brătianu îmi spunea, mai anul trecut, că dumnealui înțelege foarte bine situația, dar să facem un fel de anexă a catedrei de bizantinologie de la București. Am încercat în zadar să-i explic că nu este vorba de o anexă la o catedră de la o singură Universitate, ci este vorba de mai multe, de un laborator de studii. Institutul Sud-Est European plătește, după noile legi financiare, 75.000 lei contribuție dintr-un venit de 650.000 lei, pe care ni-l facem singuri. V-am arătat în ce fel se prezintă organul acesta central al Universității, care este rectoratul, cu toate legăturile sale în atâtea domenii. Să-mi dați voie să vă mai înfățișez încă unul, înainte de a trece la raportul Facultăților și înainte de a spune câteva cuvinte și în ce privește profesorii și în ce privește studenții, fiindcă eu, ca rector al Universității, mă consider și mă bucur că studenții mă consideră așa: ca reprezentant al lor în aceeași măsură în care reprezint și pe profesori.

Mai este Seminarul pedagogic. D-voastră nu l-ați văzut poate, eu l-am văzut de două ori. Pe vremea lui Dimitrescu-Iași, adică acum vreo treizeci de ani, l-am zărit și acum în urmă, după trecere de treizeci de ani, exact în aceeași casă, plus uzura, cu exact același număr de odăi, cu aproape exact aceleași condiții de funcționare. Iar în ce privește frecventarea și mai ales în ce privește numărul studenților, care trebuie să facă acolo practică, acești studenți corespundeau, odinioară, la cei 2000 de studenți - nu 2000 căci atâția erau în total, ci cei de la Facultatea de Litere, care erau 500 - pe când acum corespunde la valul acesta enorm de voinți devotate, grăbite de a se consacra învățământului, care iese necontenit de la Facultatea de Litere.

Cred că ajunge ceea ce am spus, ca să se convingă fiecare că aici, la București, pot să existe Facultăți, dar Universitate, cu organele sale, nu există; iar rectorul este chemat să îndeplinească funcțiuni de acestea decorative, care multora le plac, dar eu am neajunsul acesta - dați-mi voie să o spun - că sunt cu totul incapabil de a primi ceva care să se reducă la funcțiuni decorative.

Trec, deci, la Facultăți. Aici vorbesc în numele colegilor mei decanii, pe care i-am rugat să-mi prezinte fiecare un raport asupra Facultății ce reprezintă. Întâiul lucru de care se plâng cu toții este că nimeni nu este stăpân în locul unde se găsește. N-au fost întrebați când a început opera de reclădire a Universității, cu care s-au cheltuit 120 de milioane. Cum s-au cheltuit aceste 120 de milioane, nu o știm, căci nu am avut nici un amestec în supravegherea acestor lucrări; se lucra la casa noastră și noi nu știam nimic, cum de altminteri noi nu am hotărât condițiunile de estetică, de întrebuințare practică necesare Universității, din care cauză ne înăbușim. Se spune, de la Facultatea de Științe că se înăbușe studenții în odăi, în care încap câte șasezeci până la optzeci, pe când ceilalți rămân în afară, și se întâmplă acest lucru absurd, că studenții înscriși, care au dreptul la laborator, sunt înlăturați, pentru că

https://biblioteca-digitala.ro

laboratoriile nu pot să-i cuprindă. Fără a mai vorbi de Facultățile mai mici, care s-au adăugat pe lângă Facultățile de Ştiințe şi de Medicină, şi vă pot arătă fotografii, ca să vedeți, între alte minuni, şi una: un laboratoriu care îşi ține lucrările numai primăvara, vara şi toamna în curte, acolo se fac lucrările de laborator. Cei de la Ştiințe, care sunt cei mai fericiți, se plâng de faptul că ei au o aripă, iar aripa cealaltă, pentru laborator, o ține Facultatea de Litere. Dar Facultatea de Teologie vine şi se roagă la Facultatea de Litere să-i dea câteva odăi. Le-am dat, dar, ținând seama de faptul că studenții sunt foarte deosebiți între dânşii şi unii de la Teologie se pot simți cam încurcați față de partea feminină a ascultătorilor Facultății de Litere, de care se sperie mult mai puțin studenții de la Litere, aceşti venerabili foşti seminariști, se găsesc într-o atmosfera care nu este, fără îndoială, cea mai bisericească.

Li-am dat câteva odăi şi un colțişor, unde şi-au făcut o cancelarie. Eu mă jenam de felul cum se prezentau colegii mei de la Teologie, care se considerau ca nişte toleraţi, neîndrăznind să înainteze un singur pas în ceea ce este necesar pentru a-şi face lecțiunile. Iar Facultatea de Drept a mers la Fundație. Ar fi fost gata să meargă la Ateneu, era vorba să o strămutăm la Liga Culturală; era şi o idee să o punem la Teatrul Popular. Vedeți, prin urmare, la ce este sortită o Facultate, cu o misiune aşa de importantă şi un trecut aşa de glorios, cum este Facultatea de Drept din Bucureşti, la ce este expusă, când are cel mai mare număr de studenți şi când, pentru adevărata întemeiere a statului românesc, avem nevoie, mai mult decât oricând, de un mare număr de oameni în adevăr pregătiți.

Ce pregătire universitară poate avea un om, care nu cunoaşte pe profesorii săi decât la examen şi care se scânceşte pe scările ce duc la sălile de curs, pline, unde nu pot să intre. Dacă împrejurările de azi continuă, vor fi cazuri de acestea, în care singurul contact al unui licențiat în Drept şi Universitate, va fi cele câteva momente în care s-a prezentat ca să treacă examenele, la profesorii pe care nu i-a ascultat niciodată.

D-lor, şi în special d-voastră, d-le ministru de Instrucție, iată câteva din observațiunile pe care le fac Facultățile. Trec repede asupra lor, după ce am arătat neajunsul principal, care consistă în lipsa de local.

Ştiu că sunt şi alte neajunsuri în ce priveşte armonizarea catedrelor, direcțiunile generale, dar acelea ne privesc pe noi. Aici, în Cameră, mă priveşte, în această interpelare, numai legătura noastră cu d-voastră, cu ministrul de Instrucție, care reprezintă statul român şi cu ceea ce cred eu că d-voastră ați putea şi, în orice caz, ar trebui să ne dați.

Facultatea de Ştiințe se plânge că Institutul de chimie industrială şi de electrotehnică, instalat într-o casă cu chirie, este amenințat a fi evacuat. Laboratorul de Chimie organică, început de doi ani, nu este încă terminat.

https://biblioteca-digitala.ro

Laboratorul de Fiziologie vegetală este numai în roşu; cel de Fiziologie animală şi de Chimie biologică n-au nici un fel de mobilier. Aparatele, cărţile, diferitele materiale sunt puse pe duşumele, cum e de altminteri şi Biblioteca Centrală a Universităţii, care e în pod şi în subsol.

Din cauza numărului extraordinar de mare de studenţi - în 1927 şi 1928, aproape 1.600 studenţi; iar acum, peste 3 100 numai la Facultatea de Ştiinţe - laboratoarele noi sunt insuficiente ca spaţiu. Şi se face o statistică asupra căreia trec ca să nu vă obosesc. Mai adaug un lucru, d-le ministru. Acum câteva zile au venit la mine studenţii unui institut care merită solicitudinea tuturor. Institut care este cel puţin tot atât de necesar pentru ţară cât este Institutul de Bizantinologie sau Institutul de Studii Sud-Est European, care n-au efect practic ci numai unul de ştiinţă si de prestigiu, pe când Institutul de chimie industrială şi electrotehnică, la care fac aluzie, reprezintă o muncă practică în societatea noastră. Aceşti studenţi au azi o situaţiune care arată că nu numai când e vorba să dăm bani, dar şi când e vorba să organizăm, să tragem ultimile consecinţe din creaţiunea noastră, nu ne pricepem. Aceşti studenţi de la Institutul de chimie industrială şi electrotehnică devin ingineri după cinci ani de studii şi, după o practică în uzine şi fabrici, li se dă o diplomă de stat ca ingineri. Iată ce spune diploma:„Posesorul se bucură de toate drepturile şi prerogativele prevăzute în legi şi regulamente". Diploma e dată în numele Regelui, de Universitatea din Bucureşti şi iscălită de rector. Totuşi aceşti ingineri nu sunt primiţi în serviciile tehnice ale statului. Oamenii mă întreabă şi pe mine şi pe d-voastră: au fost reţinuţi cinci ani la Universitate; au studiat în acelaşi institut şi cu aceiaşi profesori ca şi colegii lor; li s-a dat o diplomă şi roagă să li se spuie dacă trebuie să se ducă la rectorii politehnicilor din Charlotenburg, Zürich sau Turin, pentru ca de acolo să li se dea dreptul de a funcţiona în ţara românească, de unde au căpătat diploma?

Prin urmare, nu este numai insuficienţă în administraţie, este o absolută anarhie în organizaţia însăşi a Universităţii. Trec de la Facultatea de Ştiinţe la aceea de Medicină. Aci plângerile sunt mai puţine, dar dintre acelea care sunt, ţin să relevez una aici. Noi avem în Facultatea de Medicină un om, ajuns la vârsta aceea la care, în ţară ca şi în străinătate, toată lumea priveşte pe cineva cu admiraţie pentru marea operă ştiinţifică, îndeplinită în împrejurări grele. Este vorba de profesorul Marinescu[7].

De ani de zile, creatorul neurologiei în România şi unul din principalii reprezentanţi ai acestei ramuri de ştiinţă, stă la Colentina, în condiţiuni dezonorante pentru ţară şi jignitoare pentru mândria lui de învăţat.

Şi ceilalţi colegi ai lui aveau reclamaţiuni de făcut. Unii dintr-înşii, mulţumită împrejurărilor politice, legăturilor pe care le aveau cu cei care au guvernat, se găsesc într-o situaţiune ceva mai bună, dar sunt atâţia dintre

https://biblioteca-digitala.ro

dânşii care tocmai pentru că n-au participat sub nici un raport la luptele partidelor pentru putere, se găsesc astăzi în astfel de condiţiuni, încât pe cât e de mândră Universitatea de Facultatea de Medicină, de rolul pe care România l-a jucat în ştiinţele medicale, pe atât de umiliţi se găsesc fiecare din profesori la locul lor de specialitate.

Vin la facultatea de Medicină Veterinară. Se poate crede că noi nu eram datori să o întemeiem, dar dacă am întemeiat-o trebuie să facem din ea o realitate. Marele nostru neajuns este că întemeiem necontenit lucruri la care a doua zi nu ne mai gândim şi le lăsăm în părăsire. Un lucru rău început e mult mai detestabil decât un lucru care nu a fost întemeiat. Mai bine să zăboveşti întemeierea lui până în momentul când poate să i se facă şi la ştiinţă o bună rânduială administrativă. *(Aplauze pe băncile majorităţii.)*

Iată ce ni se spune de acolo. Sunt de cinci-şase ori mai mulţi studenţi ca înainte de război, nevoile învăţământului s-au schimbat cu totul, sunt cereri crescânde de seruri, de vaccinuri şi aşa mai departe. Societatea aceasta românească începe să aibă simţ pentru lucruri în legătura cu ştiinţa şi se adresează la această Facultate de Medicină Veterinară şi o găseşte în aceleaşi condiţiuni ca înainte de război. Nu are clădiri comune pentru laboratoare de Fiziologie comparată, de Istologie, de Chimie aplicată, nu are clinici de boli contagioase, laboratoriile se găsesc în împrejurări cu totul primitive, o serie întreagă de catedre absolut necesare - sunt însemnate aici vreo şapte - nu au fost prevăzute. Fiindcă noi nu începem printr-un plan de construcţie al unui aşezământ ştiinţific, ci punem câteva catedre şi pe urmă catedrele acelea se mai adaugă după hazard, după stăruinţe, aşa încât nu există nici una din Facultăţile noastre care să prezinte un ansamblu armonios. Dar o adevărată Facultate este aceea în care acel ansamblu armonios există.

Dar, d-lor, este cineva şi mai puţin fericit decât decanul Facultăţii de Medicină Veterinară, este acela care are în seamă şcoala, Facultatea de Farmacie. Facultatea de Farmacie este împărţită în două localuri; dintr-unul din aceste localuri va fi dată afară. Cea mai mare parte dintre studenţii în Farmacie vor ajunge farmacişti, vor face reţete, fără să fi avut mai mult decât câteva ceasuri de laboratoriu, fiindcă nu au putinţa de a intra în odăiţele celor două case particulare, una a Primăriei şi cealaltă închiriată, în care se găseşte Facultatea aceasta de Farmacie.

De biata Teologie să nu mai vorbim. Tot duhul Evangheliei se găseşte în plângerea lor de aci. Mi-e greu să o înfăţişez d-voastră. Această Facultate se găseşte în împrejurări de ar plânge toţi mucenicii asupra suferinţelor colegilor mei din această Facultate, care nu are în seama numai o ramură de studiu şi valoarea studiilor făcute înăuntru, ci din care pleacă, prin preoţi, însăşi viaţa morală şi învăţămintele sufleteşti de căpetenie ale satelor noastre. *(Aplauze pe băncile majorităţii.)*

https://biblioteca-digitala.ro

Acum, când mă apropii de sfârşit, daţi-mi voie să vă vorbesc şi de studenţi. Vă vorbesc aici numai despre studenţi, deşi, dacă aş avea mai mult timp la îndemână şi nu aş ţine să îndeplinesc făgăduiala dată colegilor mei, care trebuie să vorbească după mine, ar trebui să vorbesc pe larg despre neajunsurile şi suferinţele lor, suferinţele reale, pe lângă altele care sunt suferinţe închipuite; ar trebui să vorbesc cel puţin tot atâta timp cât am vorbit de neajunsurile Universităţii centrale, ale deosebitelor Facultăţi şi ale lumii profesorilor.

D-le ministru, unul dintre cele dintâi lucruri pe care le-am făcut, după ce am ajuns decan la Litere, a fost să cercetez unele căminuri. În ceea ce priveşte cantinele, nu m-am dus, şi să vă spun de ce nu m-am dus. Nu m-am dus de scârbă şi nu m-am dus de milă. Nu m-am dus de scârbă, fiindcă era a doua zi după delapidările, pe care le ştie toată lumea şi care nu au fost pedepsite, era a doua zi după risipa aceea, care face că astăzi la d-voastră vin în fiecare zi furnizorii pentru milioane uitate a se plăti, şi nu m-am dus de milă, fiindcă toate sforţările pe care le fac colegii mei din această comisiune a cantinelor nu pot să dreagă încă opera nefastă a trecutului.

Că erau nişte cuiburi de anarhie, o recunosc. Nu sunt vinovaţi cei atraşi, ci acei care atrăgeau; şi nu sunt vinovaţi nici acei care atrăgeau, atât cât acei care erau în dosul lor şi exploatau, pentru o bucăţică de pâine, pe studenţi, pentru anumite scopuri politice! *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

A-ţi câştiga agenţi electorali şi turburători printre studenţi, cu o pâine pe care nici măcar nu o plăteşti, aceasta este culmea mârşăviei: să turburi un stat cu mijloace pe care le iei de la însuşi acest stat! *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi, d-le ministru, n-am voit să intru acolo, eu care hrănesc bine slugile mele şi care întreţin la ţară, la Vălenii de Munte, unde o să vă rog să veniţi, ca să vedeţi cum se poate face gospodărie de om sărac, cu bani puţini, întreţin acolo, în condiţiuni de higienă şi de alimentare incomparabile cu ale căminurilor - cel puţin cum erau înainte de această criză; pe urmă, să dea Dumnezeu să fie din ce în ce mai bine, dar eu vorbesc de ceea ce era înainte.

Pentru aceasta, eu primesc, prin darurile care mi se fac, de la minister şi de aiurea, cam trei părţi, dacă nu jumătate, din ceea ce se dă studenţilor. Şi cu jumătate din ceea ce se dă studenţilor - şi am a face cu treizeci persoane, pe când dincolo avea a face cineva cu mii de oameni, şi îşi poate închipui cineva economia care poate rezulta - eu dau cu totul altfel de hrană decât cea care să dădea aici: aici era hrană adeseori atât ca să nu moară, cât este în Universitate, tuberculosul ieşit din internatele de mizerie ale statului *(aplauze pe băncile majorităţii)*; iar dincolo, eu primesc bolnavele acestor internate ale statului, învăţătoarele d-voastră, şi după un an de zilele le dau zdravene, gata să înceapă lupta pentru luminarea satelor. *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Eu nu vorbesc teorie, eu vă spun acestea din lungii mei ani de experienţă, din vechea mea sarcină de părinte al celor care, ori n-au părinţi, ori părinţii nu pot să facă pentru dânşii ceea ce mă simt în stare să fac eu. *(Aplauze).*

Iar în ce priveşte căminurile, afară de căminul studenţilor în Litere, afară de unul sau două din căminurile celelalte, care sunt în condiţiuni aproape bune, restul sunt în astfel de împrejurări, încât închiderea lor la sfârşitul anului şcolar, redeschiderea lor în toamnă, potrivit cu noul regulament, sub ocrotirea rectoratului, se impune. Judeţele să trimită banii la rectorat, în loc să plaseze acolo fetele şi băieţii tuturor favoriţilor. Căci am întâlnit, ca să vă dau un exemplu, am întâlnit la unul din căminurile acestea, pe care l-am cercetat la ceasurile unsprezece din noapte, fără pregătire, ca să văd ce este înăuntru, am întâlnit acolo, în curte ploua, şi mi-a oferit umbreluţa sa o doamnă în vârstă de peste treizeci de ani, pe care întâmplarea m-a făcut să o cunosc, o doamnă divorţată de câţiva ani, în împrejurări care, natural, nu mă privesc nici pe mine, nici pe d-voastră, şi care era studentă acolo în cămin! I-am mulţumit pentru umbreluţă, având în vedere tot ce ştiam eu. Apoi, căminul nu este pentru doamnele divorţate în vârstă de peste treizeci de ani! Şi de acolo înainte nu mai poate fi un cămin judeţean de studenţi şi studente! Şi deseori am constatat că eră o scară pentru studenţi, o scară pentru studente, una lângă alta.

Trebuie să adaug un lucru: că doar în odăile fetelor am constatat o grijă de frumuseţe şi de curăţenie, ca aceia care deosebeşte pe orice femeie din naţia noastră. Am venit la ceasul acela înaintat, am întrebat dacă este vreo odaie liberă, neocupată de nimeni, ca să văd cum este alcătuită. Mi s-a arătat una. S-a auzit însă glasul meu şi peste zece minute toate fetele care erau prin alte odăi şi evident, se culcaseră, s-au îmbrăcat, au ieşit înaintea mea, ca şi cum ar fi venit la o conferinţă. Foarte frumos! Dincolo - trebuie s-o spun - când am intrat la studenţi, era ceva de plâns. Şi, pe lângă aceasta, în ce priveşte prevederea de sus, vă voi da un singur exemplu: căminul studenţilor în Litere.

Căminul acesta nu aparţinea statului român, aparţinea şcolilor ungureşti. Se ştia că este un proces şi totuşi s-au făcut reparaţii, pentru sume importante, într-o casă despre care nu ştia nimeni dacă la sfârşitul anului ea va fi a statului român. Rezultatul: procesul a fost câştigat de unguri; acum sunt scoşi studenţii de acolo, iar toţi banii care au fost întrebuinţaţi pentru reparaţie rămân pierduţi.

Ba se mai poate întâmplă şi altceva: se mai poate întâmpla ca aceşti câştigători să dea în judecată statul român, fiindcă li-a stricat aşezarea odăilor, aşa cum le făcuseră şi cum aveau nevoie de ele.

https://biblioteca-digitala.ro

Ei bine, d-le ministru, aci nu e vorba ca pentru Universitate să luați angajamente băneşti, ci numai să dați cui i se cuvine şi grija materiala întreagă a căminurilor.

În ce priveşte lucrurile celelalte, sunt în seama noastră. Suntem aşa de siguri de studenții noştri, încât aici, solemn, în locul unde s-au discutat turburările studenţeşti şi unde s-au dat de pe banca aceia, când trăia Ion Brătianu, încă de la început, asigurări că se va face linişte, şi asigurările acestea nu s-au îndeplinit, eu şi colegii mei, care pe curăția de suflet, pe patriotismul şi pe dorința de ordine a studenților noştri, vă asigurăm solemn că Universitatea va fi liniştită, că turburătorii vor fi zvârliți afară, iar cei care îi întețesc din afară de Universitate, vă vor fi semnalați, pentru ca statul însuşi să-i împiedice de a turbura şi de a strica sufletul tineretului românesc. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate).*

Dar, pentru căminuri şi cantine, adică pentru cele județene, vă cerem un singur lucru, şi de data aceasta rugămintea aceasta se îndreaptă către d. ministru de Interne, care şi acum în urmă a arătat - şi este aşa de natural - câtă iubire are pentru tinerii aceştia, care sunt ai noştri ai tuturor, nu se mai poate continua cu starea de azi. Căminurile județene, în ele însele, în principiul lor însuşi, sunt o rupere de la Universitate a unor aşezăminte care trebuie să aparțină Universității, tăindu-se posibilitatea tuturor dezordinelor şi tuturor delapidărilor. *(aplauze prelungite pe băncile majorității).* Aceste căminuri să ni le dați. Cât voi fi acolo la Universitate, voi şti să fac dintr-însele ce se va putea aprecia după ce opera noastră va fi îndeplinită.

Şi în sfârşit, încheind, Universitatea are şi față de societate o datorie, pe care până acum, trebuie s-o spunem cu toții, n-am îndeplinit-o: extensiunea universitară. Înainte de război ea începuse şi mergea foarte bine. Nu voi uita niciodată frumusețea cursurilor de seară despre istoria literaturii româneşti. Venea lume după lume, şi primesc şi azi scrisori de la oameni care zic: v-am cunoscut pe d-voastră, profesorii de Universitate, atunci când ați venit în mijlocul nostru. Universitățile populare nu pot fi lăsate nici în mâna improvizatorilor în domeniul ştiinței, nici în mâna persoanelor fără nici o competență, care prezidează deseori şi ceea ce nu sunt în stare să înțeleagă.

Universitățile populare trebuie să fie înainte de toate o emanațiune a Universității ştiințifice şi intrate în organizația acestei Universități. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Fiindcă universitățile populare nu pot fi mijlocul de a se strecură pe calea ştiinței anumite interese care nu sunt ale ştiinței, nu pot să fie un mijloc de a capta sufletele pentru ceva care nu stă pe linia cerințelor înseşi ale sufletelor româneşti. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

Universitatea populară trebuie să fie creațiunea noastră a tuturora. Dați-ne o sală, deschideți-ne posibilitatea aceasta de a intră în contact cu lumea aceasta românească, uimitor de capabilă a înțelege. A anunța la Teatrul Național conferințe despre țări necunoscute, a vorbi despre subiecte de istorie, care ai crede că privesc numai pe câțiva și a se trezi înaintea a patru sau cinci mii de oameni, care aleargă din toate părțile pentru a învăța, aceasta dovedește că societatea românească întreagă cere, chiar acei care au făcut studii, să cunoască ceea ce s-a adaus la știință, după ce au făcut acele studii. *(Aplauze).*

Eu aș dori, vă spun încheind, aș dori ca universitatea populară, cu ascultătorii ei, oameni maturi, să poată întrece cu mult Universitatea cealaltă, ca să putem zice: suntem mândri de ceea ce a făcut în domeniul specializării Universitatea noastră, dar suntem mai mândri de ceea ce a făcut în domeniul culturii generale cu înșeși masele doritoare de lumină ale acestei societăți aceeași Universitate.

D-le ministru, aștept cuvântul d-voastră cu încredere și oricare ar fi deosebirile, fără însemnătate, în acest domeniu, dintre d-voastră și mine, pe alte chestiuni, eu sunt sigur că precum colaborarea mea pentru această operă este asigurată oricărui ministru, și cu atât mai mult unui ministru care face parte el însuși din corpul învățător al Universității, tot așa sunt sigur că orice ministru și, în rândul întâi miniștrii care cunosc ca d-voastră lipsurile învățământului superior, vor fi alături de mine, nu numai pentru un răspuns în Cameră, dar pentru munca aceea alături de fiecare clipă, prin care într-adevăr putem ridica învățământul superior la înălțimea misiunii pe care întregul popor românesc o cere de la dânsul. *(Aplauze prelungite si îndelung repetate).*

Replică ministrului Instrucțiunii Publice, care intervenise după discursul său:

D-le președinte, d-lor deputați, am ascultat cu cea mai mare plăcere cuvântarea inimoasă a d-lui ministru al Instrucțiunii și adaug că este cuvântarea frumoasă - iertați-mi termenul, care poate fi puțintel stricat prin întrebuințarea de astăzi - a unui om foarte de treabă: *vir bonus dicendi peritus*; *dicendi peritus*, dar înainte de toate, *vir bonus*. Și, cum am pretenția de a fi și eu om de treabă, între doi oameni de treabă se pot foarte bine face lucruri bune. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Rog pe d. ministru să creadă însă că și eu cunosc suferințele acestei țări, numai cât fiecare din noi avem roluri deosebite. Rolul meu acum nu este acela al unui conducător de partid politic. În momentul când am vorbit astăzi,

https://biblioteca-digitala.ro

rolul meu a fost de reprezentant al Universității. Eu trebuia să mă gândesc la nevoile acestea neapărate ale Universității pe care o reprezint. Altă dată, când va fi o altă discuțiune, vom putea vorbi și de nevoile țării și de mijloacele cele mai potrivite prin care aceste nevoi pot fi acoperite. Atunci, omul politic vă va spune că, pe lângă ceea ce aveți la dispoziție, în marginile bugetului, mai este încă un mijloc de a ajuta pe toți aceia care merită să fie ajutați: adică tăierea tuturor excrescențelor politicianismului, care, tăiate pretutindeni, în administrație și aiurea, vă vor putea procura oricând mijloacele de a ajuta sărăcia țării. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Și ați vorbit de moștenirea d-voastre. În momentul acesta eu nu pot să vorbesc de nici un fel de moștenire. Eu, când voi moșteni, atunci mă voi judeca și eu cu acei de la care voi fi moștenit, dar până acum n-am moștenit nimic. Vă las pe d-voastre și cu plăcerile și cu dezavantajele moștenirii d-voastre, foarte apreciabile amândouă. *(Ilaritate pe băncile majorității).*

D. dr. Titu Oroveanu: Ne pare rău că nu este de față, atât la interpelare, cât și la răspunsul d-lui ministru și d. doctor Angelescu, de la care s-a primit moștenirea.

D. N. Iorga: În ceea ce privește câteva puncte, cu privire la care nu ne înțelegem pe deplin, poate că n-am fost destul de clar. În primul rând, în ce privește camerele luate de Senat, eu știu și ce camere avea Senatul înainte, știu și ce camere a luat acum. Și într-adevăr că Senatul se intercalează între vechea Universitate și camerele acestea. Dar eu, care mă gândesc să mă așez în partea unde este Muzeul, știu că acolo nu este intercalat nimeni; mă găsesc chiar în domeniul meu.

Mai departe, când d-voastre ați vorbit de chestiunea cu coroana, aceasta nu mă privește pe mine, căci nu eram rector în acel moment. Și când va fi de acum înainte să se depuie o coroană, voi avea grija să întreb pe fiecare dacă am dreptul să dau și în cinstea și din punga persoanelor pe care le privește. Așa că dacă d-voastră ați voit să dați o lecție, în orice caz nu a sosit pe adresa mea, a sosit în momentul când eram eu acolo, dar nu pe adresa mea. În ceea ce privește salariul, dați-mi voie să vă spun că eu desigur pot reprezenta Universitatea oricum; dar eu am o idee foarte modestă despre mine, și astfel cred că drumul meu apostolic prin toate noroaiele acestei admirabile capitale, când este vorba să reprezint Universitatea, ar pune Universitatea într-o situație așa de scăzută, în cât tot prestigiul pe care bunătatea d-voastre mi-l atribuie, n-ar fi în stare nici să-mi curețe galoșii, nici să-mi șteargă hainele, ca să mă pună într-o forma mai prezentabilă *(ilaritate)*. Dar, dacă este vorba de aceste cheltuieli, eu am un mijloc mult mai potrivit, mijlocul acela de a căuta într-o pungă săracă, din care s-a putut face și o donațiune mare în obrazul oamenilor fără rușine, care au mijloace mari, dar nu dau nimic. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce priveşte Facultatea de Farmacie, Facultatea aceasta evident trebuie să aibă încă un profesor şi voi face o adresă în acest sens, pentru ca să nu se mai ivească cazuri la fel cu cel care s-a ivit. *(Ilaritate).*

În ceea ce priveşte căminurile, eu vă rog să vă uniţi şi d-voastre şi d. ministru de Interne cu mine, ca de acum înainte să se facă faţă de căminuri acelaşi lucru pe care-l faceţi pentru cantine, adică sumele destinate căminurilor să fie vărsate la rectorat. Odată vărsate acolo, vom şti noi cum să facem ca să înceteze promiscuitatea şi scandalurile publice pentru vecini.

În ceea ce priveşte universităţile populare, nu aş vrea să fiu rău înţeles. Eu sunt pentru toate iniţiativele particulare şi, cu cât iniţiativele sunt mai competinte, cu atât mă bucur mai mult şi cu cât poate fi mai puţin amestecul, când este vorba de studenţi, al unor anumite interese de partid şi de grupare mică, pentru ca să nu zic de clică, cu atât mă bucur mai mult. Eu nu critic, dar nimeni nu poate face cu atâta autoritate universităţi populare decât Universitatea însăşi. Altceva este când un profesor de Universitate este la dispoziţia unei organizaţii, care nu este universitară, şi altceva este când el lucrează în numele Universităţii.

Dar ţin să vă mulţumesc fără nici un fel de rezervă şi cu acea încredere desăvârşită în cuvintele d-voastră pe care mi-au întărit-o relaţiunile pe care le-am avut până acum, când arătaţi nu numai dorinţa, dar hotărârea de a stărui în sensul mutării Senatului la Teatrul Popular. Nu cred că un om aşa luminat, cum este d. ministru al Justiţiei[8] ar pune piedecă acestei strămutări de cea mai urgentă nevoie. Dacă ar fi nevoie de o sală pentru Curtea cu juraţi, se mai găsesc atâtea săli aci, sunt atâtea societăţi care au săli admirabile, pe care le ocupă din timp în timp: Societatea funcţionarilor de la poştă, Societatea funcţionarilor publici, care are tot ce-i trebuie pentru a instala în cele mai bune condiţiuni Curtea cu juraţi, care nu lucrează în permanenţă. Aşa că vom vedea plecat de acolo Senatul. Şi cred tot aşa că Muzeul se va găsi în localul unde trebuie, şi prin urmare ne vom instala şi noi unde trebuie. Nu ştiu dacă am înţeles bine - şi după o convorbire particulară cu d. ministru de Finanţe[9] - crezând că Universitatea nu va rămâne în partea neterminată timp de un an întreg, în situaţia de acum. Fiindcă ţin să vă spun un lucru: dacă rămâne un an aşa, la anul viitor, dacă veţi reîncepe clădirea, veţi plăti şi lucrul din nou şi toate stricăciunile din două ierni şi o vară întreagă. A clădi la timp este a face economie şi eu cred că asigurarea publică a d-voastră şi asigurarea dată la convorbirea particulară de d. ministru de Finanţe mă autorizează să raportez în cea mai apropiată şedinţă a Senatului universitar că lucrările, fie şi în proporţie mai modestă, vor fi continuat şi în această vară. Şi, dacă voiţi, vor fi

https://biblioteca-digitala.ro

continuate sub supravegherea de gospodar a aceluia care cândva va căuta să facă şi formele pentru ca Universitatea să între în stăpânirea localului său, să fie ca personalitate morală stăpână pe casa sa, adică sub îngrijirea gospodărească a rectorului Universităţii şi a Senatului. Şi cred că în toamnă, când ne vom întâlni din nou şi vom vorbi de această chestie, voi avea să vă prezint mulţumiri nu numai pentru făgăduieli pornite dintr-un spirit aşa de colegial şi înţelegător al nevoilor culturale, dar şi pentru opera îndeplinită. *(Aplauze.)*

NOTE

1. Ministrul Instrucţiunii Publice era N. Costăchescu.
2. Partea veche a Universităţii din Bucureşti, cu faţada spre actualul bulevard Elisabeta, a început a fi construită de arhitectul Al. Orescu. Era destinată a fi Palat al Academiei şi acolo urmau să se ţină cursuri de Drept, Inginerie civilă şi Literatură. A fost inaugurată în 1869. Clădirile adiacente au început a fi adăugate în 1912 şi ansamblul s-a încheiat în 1926, sub conducerea arhitectului N. Ghica Budeşti. Aici s-au adunat Facultăţile de Literatură şi Filosofie, Teologie, Farmacie, Ştiinţe – plus Rectoratul.
3. Facultatea de Drept a fost construită în anul 1935-1936 de arhitectul Petre Antonescu; decorarea i se datoreşte lui Mac Constantinescu.
4. Ministrul Artelor era Aurel Vlad.
5. Ministru de Război era Henri Cihoski.
6. N. P.Kondakov a scris *Iconografia Maicii Domnului. Despre legăturile iconografiei greceşti şi ruseşti cu pictura italiană de la începutul Renaşterii*, St. Petersburg, 1911 (în lb. rusă); *L'icône russe*, Praga, 4 volume, 1928-1933.
7. Dr. Gheorghe Marinescu (1863-1938), neurolog, profesor la Universitatea din Bucureşti, membru al Academiei Române şi al Academiei de Medicină din Paris.
8. Ministrul Justiţiei era Grigore Iunian.
9. Ministru de Finanţe era Mihai Popovici.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 15 martie 1929

Întreabă pe şeful guvernului despre ornamentarea aleii Patriarhiei:

D-le preşedinte, întreb pe d. preşedinte al Consiliului dacă prilejul serbărilor pentru realizarea unităţii româneşti nu cere înlocuirea stâlpilor de cărămidă şi tencuiala purtând bouri fără bot şi vulturi fără coadă de la intrarea aleii care duce la Camera deputaţilor prin coloanele de granit ale marii noastre Uniri.

Cred că este un lucru care trebuie făcut cât mai repede, când se cheltuiesc atâţia bani pentru lucruri secundare, iar drumul la Adunarea Naţională să ducă prin aceste hidoase rămăşiţe mutilate ale unei vremi sărace. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şedinţa din 16 martie 1929

Despre activitatea Comisiei Monumentelor Istorice. *După o observaţie a deputatului Vlad Dimitriu*:

Domnilor deputaţi, n-am făcut o comunicare. Oricare dintre d-voastră să citească aceasta inscripţiune şi va judeca. Vă rog ascultaţi: „Aci a fost casa în care a trăit Ion C. Brătianu, întemeietorul Independenţii Regatului român, şi Ion I. C. Brătianu, făuritorul unirii tuturor românilor". Cred că sunteţi satisfăcuţi şi vă retrageţi protestul. Fără monopol, am repetat şi o repet din nou, istoria va pomeni pe aceşti doi mari români. Dar sfârşiţi odată cu monopolurile[1]. D. ministru al Artelor şi Comisiunea aceasta a Monumentelor Istorice au datoria, pentru viitorul istoriei acestei ţări, să pună lucrurile acestea la punct. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. N. Iorga: Cer cuvântul.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: Aveţi cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, nu înţeleg ce caută Comisiunea Monumentelor Istorice aci. Comisiunea Monumentelor Istorice se ocupă de monumentele istorice, nu face nici un fel de inscripţiuni.

O voce de pe băncile majorităţii: Acesta este un monument istoric.

D. N. Iorga: Dacă înţelegi d-ta aşa! Dar dacă înţeleg eu altfel? Fiecare înţelege aşa cum este deprins. Prin urmare, Comisiunea Monumentelor Istorice are sarcina de a păstra biserici, mânăstiri, clădiri antice, iar dacă este vorba să înveţe istoria, Comisiunea Monumentelor Istorice, vă rog să-mi

https://biblioteca-digitala.ro

numiți profesor; îl primesc iar dacă această Comisiune a Monumentelor Istorice, pe care o prezidez eu, care am învățat istoria vre-o zece generații, dacă această Comisiune ar fi avut să discute cele două inscripții, ar fi spus așa: un ministru responsabil, care răspunde și pentru succes și pentru înfrângere, are dreptul să lege de numele său un act istoric, dar aceasta nu înseamnă că se tăgăduiește că opera care a fost îndeplinită ca ministru de bătrânul Brătianu, căruia i se cuvine recunoștința unei țări întregi și de celălalt, care s-a dus prea de curând dintre noi, pentru ca să fie obiectul atacurilor noastre, aceasta nu înseamnă că opera lor nu e făcută în calitate de servitori ai Coroanei românești și de reprezentanți ai întregii națiuni. Acesta este răspunsul pe care-l dau. *(Aplauze pe băncile Partidului Național Liberal).*

NOTE

1. Vlad Dimitriu luase cuvântul plin de arțag. El spusese, între altele: „ne exprimăm regretul că Partidul Liberal n-a găsit o piatră mai nobilă"; apoi că inscripțiile „sunt două îndrăznețe inexactități" deoarece cei doi bărbați de stat „nu au monopolul acestor acte sfinte". Ceruse de aceia ca ministrul Artelor să invite CMI la „un curs de istorie și prin organele de execuție să ia imediat măsuri astfel ca să afle copiii noștri că poporul acesta a fost condus, până am ajuns aici, și de un Alexandru Vodă Cuza și de un Rege Carol și de un rege Ferdinand" *(aplauze pe băncile majorității.)*

Ședința din 18 martie 1929

Intervenție la proiectul de lege pentru reforma cooperației:

D-le președinte, d-lor deputați, d. Hedrich[1], în foarte frumosul d-sale discurs, foarte frumos și în ceea ce privește scurtimea, și în ceea ce privește sentimentele de care este animat în ceea ce privește posibilitatea evidentă de a lucra solidar și frățesc între toate categoriile naționale ale acestei țări, și în ce privește anumite păreri de rău cu privire la libertatea cooperației, pe care d-sa o ia după o latură națională și pe care eu voi încerca să o iau după o latură istorică. D-sa a făcut, în cadrul și tendințele cuvântării sale, o discuțiune de principii, de idei generale, ceea ce voi încerca să o fac și eu și tot așa de scurt ca și d. Hedrich.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, să mi se dea voie a vorbi ca unul care am trăit multă vreme în această țară și am văzut mulți oameni și i-am cunoscut în multe feluri. A fost un timp, vă mărturisesc, cum se uită la mine d. ministru al Muncii! în care nu mi-am închipuit niciodată că d-nealui, care era împreună cu mine un fel de revoluționar, va deveni un atât de respectabil bancher și un ministru reformator al țării românești, iar eu voi sta și voi privi din proletariatul meu, în ce privește capitalul, și din situația mea de veșnic opozant, la reformele sale !...

Da, ca unul care am trăit mult în această țară și am văzut mulți oameni și multe schimbări, mai multe schimbări la alții decât la mine, să-mi permiteți să vă spun că l-am avut oarecum și pe d. Răducanu în cercul politic de reforme pe care-l conduceam acum vreo douăzeci de ani; și am avut oarecare părere de rău când l-am văzut colaborând la „Viitorul" și nu am avut nici părere de rău, nici părere de bine, când l-am văzut așezându-se într-o nouă ipostază. Dar eu voi începe din momentul când eram alături de d-sa, ca să mă exprim mai modest și să nu spun când dumnealui era alături „de mine", căci a fost un moment când cu toții ne-am bucurat de apariția în țara românească a unor fenomene de spontaneitate. Ceea ce ne omoară pe noi este că peste o admirabilă viață populară, de un caracter cu desăvârșire nou în istoria lumii, statul nostru a fost întemeiat ca prin minune și de aceea s-a putut întinde și în Muntenia și în Moldova în puțini ani, de la munte până la Dunăre și la Mare. Peste viața aceasta populară la început, așa de frumoasă în ce privește originalitatea, s-au așternut pe urmă deosebite straturi de doctrine de stat.

Va să zică, noi am început ca o națiune care creează un stat și am isprăvit cu statul care, în diferite forme, a paralizat o națiune.

Toată istoria românilor este cuprinsă în această definițiune. Oamenii de la 1300 /?/, la noi, puteau face orice, nu era nevoie să trimeteți pe nimeni la paragraf, pe când noi am ajuns așa încât dacă nu suntem îndreptați la paragraf, nu suntem în stare să facem nimic, iar ce iese din îndreptarea noastră la paragraf, aceasta se poate vedea în deosebitele domenii ale vieții noastre de azi, îndată ce ieșim din hârtilărit, noi, marii originali de acum câteva secole nu suntem capabili de a îndeplini absolut nimic. A venit peste noi statul în formă ungurească, arpadiană, atunci când a fost marea influență a Ungariei și asupra principatului Munteniei și asupra principatului Moldovei.

A venit după aceasta influența statului reprezentat de Bizanț, de formațiunile de dincolo de Dunăre, formațiunile acelea mai slabe, care nu erau decât o imitație a Bizanțului; bieții noștri țărani capabili de orice evoluție, după ce au trecut printr-o baie de etatism medieval apusean, au fost trecuți din nou într-o altă baie până în gât, fără să-i întrebe dacă mai pot trăi, într-o altă baie de teribil etatism, data aceasta romano-bizantin. A venit, pe

https://biblioteca-digitala.ro

urmă, odată cu turcii, o altă perioadă. Am rezistat cum am putut, ne-am izbit cu capul de toate Constituțiile și am fost strânși, cum zicea d. Hedrich, în toate cămășile de forță. Nu a fost de ajuns: a venit epoca fanariotă, din nou cu etatism, un teribil etatism, care nu era răsăritean, fiindcă aceea care își închipuie că fanarioții sunt răsăriteni, greșesc. Fanarioții sunt filosofi în sensul secolului al XVIII-lea, în sensul Ecaterinei a II-a, a lui Iosef al II-lea, a miniștrilor din acea epocă: Bombal, Tanucci[2] și toți ceilalți.

Prin urmare, din nou societatea aceasta care mai mișca puținel, a fost înfășată. Cum înfășam copiii și îi ținem atâta vreme incapabili de a întrebuința mădularele acestea pe care li le-a dat Dumnezeu, așa și națiа română, îndată ce mișca degetul cel mic, venea cineva și o prindea într-o nouă fașă.

Am intrat deci și în această nouă epocă fanariotă. Înainte existau corporațiile libere. Pe vremea fanarioților, dacă voiai să faci orice, trebuia să te duci la Domnie să-ți dea un hrisov, hrisovul acesta ți-l pecetluia și plăteai pentru hrisov. Știa cizmarul subțire până unde merge el cu subțirimea lui și, pe de altă parte, trebuia ca cizmarul celălalt, cizmarul obișnuit, să țină seama până unde îi dă voie hrisovul să se întindă cu fabricația cizmelor și papucilor săi.

Orice schimbare, cea mai mică, trebuia să meargă la biurocrație. Din fericire că, măcar pe vremea aceea, te duceai de-a dreptul la Vodă, nu mai treceai prin toată filiera funcționărească, așa încât erai, să zicem așa, paralizat dintr-o dată, pe când altfel e absolut sistemul acela pe care îl întrebuința nu știu ce filantrop sau, fiindcă nu este vorba de oameni, ci este vorba de animale, de câini, care nu tăia coada câinelui dintr-o dată ci ca să-l cruțe îi tăia în fiecare zi câte o bucățică. Cu biurocrația, într-adevăr, se taie coada câinelui în fiecare zi câte o bucățică, dar cu coadă nu-l lasă, ferească Dumnezeu. Și cu administrația, tot așa: îndată ce se manifestă puțină originalitate, începe a tunde. E sistemul biurocratic, potrivit cu ideea abstractă.

Am ieșit din fanariotism și am dat imediat, într-o altă formă, tot a spiritului acesta filosofic din secolul al XVIII-lea, am intrat în Regulamentul Organic. În Regulamentul Organic fiecare era ștampilat: știai în ce cin, în ce categorie ești, care este situația dumitale socială, deci care este situația dumitale de funcționar și așa mai departe.

Odinioară era școala liberă; dacă era un învățător bun, luptau satele pentru dânsul. Acum, în timpul învățământului, după Regulamentul Organic, au fost anumite grade de învățământ și trebuiau anumite condiții ca să ocupi cutare loc, să faci o petiție, să iei o rezoluție, să ai un număr întreg de ștampile și de cifre pe hârtie albă, pe care să le duci în spinare. Am ieșit din

https://biblioteca-digitala.ro

Regulamentul Organic şi am intrat în administraţia napoleoniană. Cu administraţia napoleoniană am mers până dăunăzi.

Acum, mă rog, a venit un moment când, prin literatură, prin studii istorice, prin îmbunătăţirea condiţiunilor materiale ale acestei naţii, ea a pretins să fie ea însăşi. Aceasta este explicaţia marii mişcări de prin anii 1890, cea mai mare mişcare către originalitate pe care a făcut-o vreodată această naţie înlănţuită, şi de aceea toţi oamenii care au oarecare vârstă în această Cameră şi pe banca ministerială, toţi au fost în legătură cu această mişcare către manifestarea originalităţii la poporul românesc.

Toţi câţi sunteţi acolo. A fost şi d. Răducanu şi d. Mihalache, căruia, cândva, îşi aduce aminte, i-am dat premii pentru costumele populare la Vălenii de Munte şi d. Madgearu, care colabora la gazeta mea. Împrejurările au făcut că fiecare s-a dus aiurea, dar fiecare cred că este mândru că a luat parte în cutare moment la această mare mişcare de emancipaţie a poporului românesc, care cerea să fim cum suntem, să avem curajul de a fi cum suntem, iar dacă nu suntem destul de bine din elementele acestea care se pot dezvolta, să scoatem cât mai mult, în linia progresului uman, după felul nostru de a fi. Şi atunci, d. Răducanu a publicat la mine - într-un rând mi-a cerut un număr întreg din „Neamul Românesc" - o serie întreagă de articole cu privire la Cooperaţie.

D. I. Răducanu, ministrul Muncii, Cooperaţiei şi Asigurărilor Sociale: Graţie căruia şi d. Mihalache, care colabora, şi eu a trebuit să părăsim mişcarea oficială, Oficiul centralei cooperatiste.

D. N. Iorga: Pentru gestul de revoltă la care v-am ajutat. Ce rău îmi pare că nu vă pot ajuta şi acum, la alte gesturi de revoltă!

D. I. Răducanu, ministrul Muncii, Cooperaţiei şi Asigurărilor Sociale: Ne pare rău mai mult nouă.

D. N. Iorga: Va să zică, a fost un moment când d-nealui a ieşit din cooperaţia oficială şi eu am fost foarte bucuros să-l sprijin în această privinţă. Căci deşi eu nu am pretins niciodată că fac parte dintre economiştii, din ce în ce mai numeroşi ai acestei naţiuni, cu toate acestea, am căutat să mă iniţiez, în toată viaţa mea, în toate realităţile poporului meu şi aş putea spune, chiar în toate realităţile lumii.

Nu a fost un lucru în legătură cu omul, în orice ţară şi în orice timp, care să nu fi avut pentru mine un foarte mare interes. Şi am învăţat în felul acesta multe. Am devenit un autodidact, învăţând lucruri pe care alţii le citesc o viaţa şi nu înţeleg nimic dintr-însele şi nu-i ajută la nimic, nu-i duc la nici un rezultat, după prelungita lor lectură.

https://biblioteca-digitala.ro

Aveți și d-voastră în majoritate câteva tipuri de acestea; știu și eu pe unul, care este plin de cărți - el dedesubt și cărțile până la cer împrejurul lui - și nu-și dă seama de cât este de strivit sub toate lucrurile acestea care îl copleșesc; d-voastră aveți un mare respect pentru dânsul, eu însă nu-l împărtășesc. Am spus că am căutat să mă inițiez în toate realitățile acestei națiuni. Și am cunoscut astfel un admirabil om pe care l-am pierdut, căci nu am știut ce bogăție aveam noi în mână; l-am pierdut pentru un nimic de plată de datorii, pe când pe conștiința noastră apasă pierderea acestui om. Este vorba de Gheorghe Popovici din Bucovina care, când a venit la noi, avea cunoștința întregii mișcări cooperatiste.

Eu am fost ca un fel de învățăcel al lui. În lungile conversații pe care le aveam cu el, el punea în opoziție sistemul nostru de cooperație cu sistemul de cooperație de care vorbea Hedrich, acel sistem de cooperație Reiffeisen, care pleca de-a dreptul din începuturile cooperației, mergând până la sistemul de la Rochdale și pe care el îl voia complet în țara noastră. Și dacă Gheorghe Popovici ar fi ajuns vreodată să joace rolul la care era îndreptățit prin marele său talent și cunoștințele sale fără pereche, ar fi putut aduce mari servicii; de aceea l-au și plâns prietenii care l-au cunoscut. Și din experiența lui, care o câștigase în acea monarhie austriacă plina de defecte, dar care era, fără îndoială, un mare stat de cultură, desigur multe bune s-ar fi introdus la noi.

S-a pronunțat numele lui Haret. Nimeni, din nici un partid, nu poate vorbi de el decât cu multă considerație și cu adâncă simpatie, nu pentru inima caldă a lui Haret, care era un om rezervat, dar pentru mintea lui deschisă, pentru claritatea ideilor sale și curajul cu care căuta să le aducă la îndeplinire. Oricine l-a cunoscut, trebuie să păstreze o foarte mare idee de dânsul și să regrete adânc că un om care putea să fie și astăzi în mijlocul nostru, a fost luat de moarte printr-un fel de fatalitate care apasă asupra poporului nostru, răpindu-i înainte de vreme valorile; regretăm că el a dispărut așa repede, înainte de a fi putut să dea tot ce era în stare pentru poporul său Dar, să-mi dați voie, Haret era una, haretiștii alta; și chiar între haretiști era o deosebire. Erau haretiști care ajutau pe Haret și erau haretiști, așa numiții cazaci, care întrebuințau pe Haret și-l compromiteau foarte deseori. În mișcarea aceasta spre libertate, care începuse atunci între adversarii pe care îi avea întâmplător, era și o anume categorie de haretiști care trecuseră peste Haret, căci el nu reprezenta bugetul permanent și ei aveau dorința de a se instala în acest buget permanent. Nu-mi place să vorbesc despre persoane care nu sunt de față, dar desigur că între ce a fost Spiru Haret și ce este un domn de la Fălticeni, Ștefan Ioan, care este în toate Parlamentele, este o oarecare deosebire, deși d-nealui pretinde că este un descendent al lui Spiru Haret. Ce are a face unul cu altul? Dar Haret n-a început mișcarea însăși, el a făcut numai o operă de

https://biblioteca-digitala.ro

recunoaştere şi de sprijinire, repede întreruptă căci mai era şi alt punct de vedere al unei mişcări care a plecat din straturile adânci ale poporului nostru: micul învăţător, ţăranii din jurul micului învăţător, preotul când a înţeles să ajute pe învăţător, aceştia sunt creatorii mişcării cooperatiste. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Şi vedeţi d-voastre, în loc să avem statuia personală a oamenilor care n-au însemnat nimic, ar trebui să avem statuia colectivă a oamenilor fără nume, un fel de statui simbolice. Aşa cum ridicăm statui „soldatului necunoscut", care e de fapt soldatul român, să vie vremea să ridicăm o statuie învăţătorului român, bietului popă de sat, cooperatorului român. Ar prinde mult mai bine decât să avem statuia d-lui cutare, fost primar atâţia ani, care a apucat să fie şi ministru şi căruia urmaşii cred că trebuie să-i cioplească chipul, să-l cioplească măcar după moarte, măcar în marmoră, sau să-l toarne în bronz. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

După aceasta a fost o foarte interesantă manifestare la Galaţi, pe care n-oi uita-o niciodată şi aceea a hotărât soarta cooperaţiei, în ceea ce s-ar putea numi vechiul regim. Şi l-aş numi vechiul regim chiar dacă n-ar fi rămas în d-voastre nimic din acest vechi regim şi aţi fi cu desăvârşire regimul nou pe care l-aţi dori.

Cooperatorii au mers cu toţii la Galaţi, dar după aceea nu s-a mai ţinut nici un fel de adunare generală a cooperaţiei. A venit acolo preşedintele Consiliului, care era Ion Brătianu, cu toată marea lui autoritate. Era înconjurat tocmai de „cazacii lui Haret" şi acolo, la Galaţi, a fost un fel de încercare de forţe: oficialitatea, de o parte, spontaneitatea revoluţionară de alta. Ne-am prezentat cu toţii. Eu, pe vremea aceea vă reprezentam şi pe d-voastre pentru că eram cel mai bătrân, şi aveam şi o situaţiune care îmi permitea să mă prezint ca..., nu găsesc cuvântul, căci ar trebui să întrebuinţez unul nemodest şi aceasta nu intră în obiceiurile mele, dar, în sfârşit, aveam o situaţie care putea să atragă, din cauza vârstei şi a situaţiei mele, mai mult decât ar fi atras fiecare dintre d-voastre care eraţi plini de calităţi, dar tineri, şi în mare parte necunoscuţi. Nu voi uita, zic, momentul când am intrat în sală. Nu cunoşteam aproape pe nimeni acolo, iar scena era plină de lume oficială. Era momentul când trebuia să se vadă cum va manifesta lumea de acolo. Şi, în viaţa mea, eu, care nu organizez nici o manifestaţie, n-am văzut o primire mai caldă, care nu mi se făcea mie, ci ideii pe care ajunsesem să o reprezint, prin aceea că, prin organul meu, serveam lupta pentru dezrobirea cooperaţiei, pentru această viaţa a cooperaţiei libere. Nu voi uita dimensiunile pe care le luau anumite nasuri pe scenă. Şi am avut şi puţin din acea plăcere, pe care nemţii o numesc „Schadentreude" /plăcere păcătoasă/, să contemplez pe cei de pe scenă, după ce sala a făcut această alegere. Dar mi-am zis: după această manifestare, după

https://biblioteca-digitala.ro

răceala cu care a fost întovărăşită de lumea care, oricum, cu cele mai bune sentimente, vrea să pună mâna pe cooperaţie, şi după manifestarea călduroasă faţă de cei care voiau să păstreze cooperaţia liberă, mi-am zis: din acest moment cooperaţia nu va mai fi liberă. Şi n-a mai fost.

Cooperaţia avea nevoie de bani şi i s-a dat bani, dar în faţa banului, fie dat unui individ, fie dat unui grup, sunt puţini care să nu cedeze ispitei lui. O cooperaţie săracă, ce ar fi îndrăznit să rămână săracă, ar fi ajuns astăzi mult mai departe, decât unde a ajuns cooperaţia, din momentul când a cedat acestei ispite, când se îmbia banul dintr-un loc unde aceasta nu se face niciodată fără anumit scop.

Prin, urmare izvodul s-a iscălit, şi numai mai târziu s-a văzut ce înseamnă, s-a birocratizat, s-a politicianizat cooperaţia; acesta e adevărul. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi acum, veniţi d-voastre în faţa acestei situaţii, după lupta dintre partide în jurul cooperaţiei - fiindcă natural, dacă un partid apucă cooperaţia, celălalt caută de partea cealaltă să i-o ia din mână - după aceea veniţi d-voastre cu reforma cooperaţiei.

Reforma aceasta a cooperaţiei cuprinde ce? Cuprinde trei lucruri pe care eu, gândindu-mă la trecutul d-voastre, la ideile în care aţi crezut, la lupta pe care aţi purtat-o, eu nu le pot primi. Găsesc, fără îndoială, că este ceva mai multă libertate decât înainte, dar eu fac o distincţiune în materie de libertate; să nu faci niciodată jumătăţi de concesiuni *(aplauze).* Nimic nu este mai periculos pe lume decât să dai omului iluzia că ai înlăturat un jug. Când este omul rob, din robia aceasta îşi trage puterea de libertate; când omul este puţintel mângâiat, aşa pe sfert, pe jumătate, el uită ce apasă asupra lui; robia completă este mama libertăţii, iar jumătate de robie este perna pe care capul celui mângâiat se pleacă şi adoarme, ignorând primejdiile care rămân şi de acum înainte drept deasupra capului său.

Sunt trei lucruri cu care nu mă împac în această lege. Mai întâi, condiţiile acelea care se pun pentru înfiinţarea oricărei asociaţii cooperative. Eu am citit multe legi şi vă mărturisesc că am citit de două ori proiectul d-voastră şi am spus: să mă ferească Dumnezeu de orice pe lume, dar să mă ferească Dumnezeu să mă ocup vreodată de o întreprindere cooperativă; ar trebui să iau câtiva advocaţi, măcar doi, care să mă sfătuiască la oricare pas al meu. Ei bine, d-le ministru, cooperatorii, în majoritate, sunt bieţi oameni de sat. Limbagiul acesta abstract nu-l cunosc; să urmărească o idee de acestea ale legiuitorului, de la paragraf la paragraf, aceasta nu o pot face; vor fi interpreţi, vor fi tălmaci ai legii d-voastră, dar de pe urma tălmacilor moare lumea. Îndată ce este nevoie de o interpretare, interpretul interpretează după

https://biblioteca-digitala.ro

interesele lui, după concepţiile lui. Nu este aceasta o lege care să fie în mintea omului nostru, atât de isteţ, dar nu isteţ în ceea ce priveşte cuvintele. Aceasta este deosebirea între săteni şi orăşeni: săteanul nostru este isteţ afară de cuvinte, iar orăşeanul este isteţ câtă vreme este vorba de cuvinte, paragrafe, toate lucrurile acestea abstracte le înţelege; l-ai pus în realitate, nu mai înţelege nimic!

Săteanul nostru, cât se găseşte în mijlocul realităţii, este omul cel mai inteligent; îndată ce l-ai băgat în paragrafe, l-ai omorât.

Dar, d-lor, noi avem de-a face cu manifestări de viaţă populară, care este de o varietate nesfârşită. Dumnealor, germanii, v-au vorbit de o varietate naţională şi de o varietate istorică: cooperaţia dumnealor este pe alte baze şi vine din alt trecut. D-voastre puneţi laolaltă cooperaţia de la noi cu cooperaţia din Bucovina, care este de alt sistem, şi cu cooperaţia din Basarabia, care este cu totul deosebită.

Dar, în afară de aceasta, în aceeaşi veche ţară, în Regatul de odinioară, în acelaşi judeţ, în aceeaşi vale, veţi găsi nevoi deosebite, la capete deosebite. Şi, prin urmare, a sili pe toţi să sacrifice ceea ce este mai esenţial cu privire la cooperaţie, pentru a-i pune într-o formă legală, dar neinteligibilă, este fără îndoială o foarte mare greşeală. Dar mai este şi altceva. Mişcarea cooperativă, în toată lumea, este încă la începuturile ei. împotriva socialismului dogmatic, împotriva comunismului, care îşi închipuie că prin schimbarea câtorva condiţiuni în viaţă economică şi socială vine imediat mileniul, vine imediat toată fericirea de pe lume. Împotriva a tot ce reprezintă ultima fază abstractă a filosofiei secolului al XVIII-lea, viaţa reacţionează, viaţă creează. După ce ideea a dat formule, viaţa creează realităţi şi organisme. Dar de la o formulă la altă formulă, trecerea e foarte uşoară. Este cartea de logică, pe care o învaţă de atâtea secole omenirea, şi se trece foarte uşor în tot domeniul abstracţiei; realitatea se formează foarte greu. O păpuşă de săpun sau un om de zăpadă poţi să le faci oricând. Dar, pentru ca o fiinţă omenească să apară întreagă - este un proverb german pe care nu vreau să-l repet - trebuie un număr oarecare de luni. Tot aşa unei realităţi care se formează în sânul acestei societăţi - mişcarea cooperatistă - îi trebuie timp. Şi tot ce vedeţi d-voastre sunt numai primele faze stângace. Dacă veniţi d-voastră, statul, şi spuneţi: cooperaţia este gata, şi este gata în aşa fel încât o putem cuprinde în legislaţia noastră, atunci d-voastră împiedicaţi această lenta dezvoltare organică, capabilă de cele mai mari rezultate când nu intervine refrigerentul, paralizantul acesta al acţiunii oficiale.

Dar d-voastră mai introduceţi, peste cooperaţie sau alături de cooperaţie, un consiliu care o controlează, un consiliu care o conduce.

https://biblioteca-digitala.ro

Introduceți, pe de altă parte, un fel de organizație care este și bancară, dar totuși nu este bancară și care ține la dispoziție banii cooperației. Este, prin urmare, din nou ceva care vine de sus, din lumea oficială, din această lume oficială care, orice am face, este o lume de partid. Lumea de partid are interese - o știți și d-voastră, acum când le satisfaceți; gemeți și le satisfaceți. Va fi totdeauna o lume de partid, o lume de pasiuni, o lume de nedreptăți, o lume care nu va înțelege niciodată ceea ce se petrece acolo, în adânc.

Și atunci, când banii și controlul vor fi în mâna altora, atunci acei alții, care au controlul în orice fel de condițiuni, care au banii în orice fel de formă, aceștia vor stăpâni cooperația. Bine a spus d. Hedrich: nu este vorba de ministru. Pe lângă ministru sunt ceilalți, „până la Dumnezeu te mănâncă sfinții"! Sunt sfinți foarte mulți și acolo, în cooperație, și nimeni nu garantează că după d-neata, cooperatorul revoluționar de odinioară, nu vor veni alții care vor avea alte concepțiuni, alte interese. Și nimeni nu este sigur de ce se va întâmpla în viitorul acestei țări. Vă închipuiți careva că așa merge acum: a venit Partidul Național-Țărănesc, se obosește, vin liberalii - și tot așa mașina. Nimeni nu știe ce va fi în viitorul acestei țări, nimeni nu știe. Și atunci d-voastră dați lui X, marelui semn de întrebare de mâine, dați cine știe cui, ieșit dintr-o turburare, dintr-o intrigă, cine știe cărui comanditar a cine știe cărui păcat din această țara, care se poate întâmpla să guverneze mâine țara românească, lui, plin de interese materiale, văzând în țară că fanarioții cei răi, nu mai au mijloc de a o întrebuința. Îi dați în mână aceluia mijlocul de a fi stăpân pe ce au putut pune alături bieții noștri oameni de la țară, sfinții economiilor celor mai scumpe, în loc să-i lăsați pe dânșii cât mai liberi, pentru ca atunci când în conducerea statului s-ar încerca o aventură, întreg poporul românesc, cu organizațiunile sale naturale, să se ridice și să dea jos aventura cu noi, cu intelectualii în frunte, să dea jos aventura.

Și pentru a încheia și pentru a învedera și mai bine ce înseamnă să se răpească originalitatea acestui popor, să se etatizeze acolo unde el este capabil să meargă pe drumul lui, fără nici un fel de control apăsător și nici un fel de sprijin dat de pomană sau pentru a-i plăti atitudinea politică, gândiți-vă la greutățile pe care le aveți astăzi în domeniul financiar. Dacă poporul românesc n-ar fi fost un contribuabil, neînțelegând pentru ce plătește contribuția, la ce servește această contribuție, ce înseamnă marea lui datorie de a ține viața materială și prestigiul statului, astăzi n-ar fi, și sus și jos, oameni care nu plătesc contribuțiile lor. Da, n-ar fi oamenii de sus care își ascund averea, mii și mii de oameni care fură statului contribuția lor *(aplauze pe băncile majorității)* și n-ar fi jos, atâtea suflete bune care își închipuie că de acum înainte a plăti contribuția sau a nu plăti contribuția este o chestie de amabilitate față de stat.

https://biblioteca-digitala.ro

Deprindeți societatea a trăi prin sine, sau măcar, dacă nu voiți să o deprindeți, lăsați-o atunci când o începe a trăi prin sine, să meargă pe drumurile ei. Fiindcă statul are momente de prestigiu și momente de scădere. Și sunt și eclipse de stat. Ferească Dumnezeu de eclipse de stat! Și, când sunt slăbiciunile statului sau eclipsele sale, trebuie ca societatea să fie deprinsă a lucra, nu ca individualitate risipită pe drumuri revoluționare, ci pe drumuri drepte, prin organizații întărite de o lungă experiență.

Aveți în mâinile d-voastră o formă de viață a poporului românesc, una din cele mai frumoase forme de spontaneitate; n-o încleștați, n-o înfășați, n-o înăbușiți. Este mai mare folosul pentru d-voastră să fiți criticați de adversarii d-voastră naturali și să întâmpinați piedeci, chiar de acelea în fața cărora un guvern cade, decât să păstrați continuitatea pe drumuri care nu sunt nici ale d-voastră, nici ale acestui popor. *(Aplauze pe băncile majorității).*

NOTE

1. Hedrich vorbise în numele Partidului German.
2. Bernardo Tanucci (1698-1793), jurisconsult italian. Profesor la Universitatea din Pisa. Ministru reformator al regilor de Neapole.

Ședința din 20 martie 1929

Dialog cu Iosif Jumanca despre virtuțile capitalismului:

Un învățământ obligator nu numai de meșteșug, ci un învățământ moral, creștinesc și național. Acei care sunt împotriva naționalismului, fiindcă socotesc că naționalismul este negarea internaționalismului, greșesc: numai pe naționalismul răspicat al fiecăruia, fiecare știind ce este, se poate sprijini cel mai mare lucru care este iubirea între toți oamenii. (*Aplauze pe băncile majorității).*

Dar, înainte de a se iubi, ei trebuie să știe ce este fiecare dintre dânșii și acei care neagă această legătură dintre naționalismul cel adevărat și internaționalismul cel sănătos, aceia sunt oameni care nu au avut niciodată o națiune (*aplauze pe băncile majorității)* și tăgăduiesc de aceia națiunea altora.

Faceți această operă, însuflețiți atelierele și fabricile și pregătiți această societate românească pentru vremea binecuvântată când, mai presus de toate

https://biblioteca-digitala.ro

discuțiunile dintre noi, cu deosebire pe ordinea materială, se va ridică acea puternică viață sufletească prin care singură această societate poate să fie îndemnată la muncă spornică și la muncă fericită. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

D. Iosif Jumanca: Cer cuvântul.

D. St. Cicio Pop, președinte: Voiți să faceți o întrebare d-lui Iorga? Regulamentul nu permite ademenea întrebări.

D. N. Iorga: Vă rog, d-le președinte, să lăsați pe d. Jumanca să vorbească și să vedem ce vrea să spună.

D. St. Cicio Pop, președinte: Aveți cuvântul, d-le Jumanca.

D. Iosif Jumanca: întrucât d. profesor Iorga ne-a spus mai înainte că capitalul nu este decât munca economisită a lucrătorului, sau capitalistul nu este decât lucrătorul care a făcut economii, eu aș întreba pe d. profesor Iorga: știu că sunteți un om care munciți de dimineața până seara târziu, ei bine, de ce n-ați putut, d-voastră, care munciți atât de mult, să deveniți un capitalist ca d. Tancred Constantinescu? *(Mare ilaritate, aplauze pe băncile majorității).*

D. N. Iorga: D-le președinte, deși regulamentul nu ne permite să ne interpelăm reciproc, cu toate acestea sunt foarte bucuros de această întrebare.

Ce fac eu de am ajuns totuși dator știu, ce fac alții, care desigur că muncesc foarte mult, dar au ajuns foarte bine, aceasta n-o știu. Și d. deputat Jumanca ar face bine să interpeleze și în partea aceea și după ce va căpătă rezultatul, să-l punem la punct amândoi. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorității.*)

Ședința din 22 martie 1929

Scurt panegiric pentru mareșalul francez Foch:

D-le președinte, d-lor, lipsind ieri de la ședință, nu am putut manifesta pentru marea pierdere a Franței (*întreaga Adunare ascultă în picioare)*, care este și a noastră, credincioșii ei aliați în marea luptă, sentimentele de care este pătruns partidul pe care îl reprezint.

Dacă mă mângâie ceva de aceasta absență e numai aceasta că, dacă este un partid, dacă este un om care să nu fi avut nevoie de altceva decât de o înclinare, plină de o pioasă recunoștință, înaintea sicriului, înfășurat în tricolorul francez al mântuitorului prin gând genial și neînfrânată voință a neamurilor robite, suntem noi acei care niciodată nu ne-am îndoit.

https://biblioteca-digitala.ro

Semnalează un abuz cu vânzarea unui tablou reprezentându-l pe Regele Ferdinand şi pe membrii Regenţei:

D-le preşedinte, deşi îmi este neplăcut, după sentimentele de care, natural, sunt cuprins, vorbind de doliul care este şi al nostru, cu toate acestea, trebuie să trec la altceva, care este de alt ordin şi mă mărginesc să semnalez reprezentantului guvernului ceva care poate fi oprit repede şi anume: pentru prestigiul partidului pe care îl reprezint în momentul de faţă, din oraş în oraş, întovărăşit de sergenţi de stradă, merge, vânzând tabloul care înfăţişează pe Rege şi înalta regenţă, un d. Grigoriu, care se intitulează inspector regional al „Dreptăţii" şi care reprezintă un aşa zis Oficiu naţional cultural. Sunt sigur că guvernul nu ştie de această acţiune, pe care eu nu o pot califica decât cu un cuvânt aşa de dur, încât prefer să nu-l spun.

Îmi închipui că nici un inspector regional al vreunei gazete nu are calitatea de a reprezenta un Oficiu naţional cultural inexistent, de a face apel la forţa publică şi de a sili, într-o mică localitate ca aceea de unde am venit aseară, o sută de negustori să plătească fiecare câte 200 de lei, pentru tablouri care reprezintă lucruri atât de scumpe nouă, dar care tocmai din aceasta cauză nu trebuiesc impuse prin sergenţii de stradă şi de cineva care nu are nici un fel de chemare şi care ar compromite administraţia publică dacă nu s-ar lua măsuri imediate ca să se împiedice acest lucru[1].

NOTE

1. În aceeaşi şedinţă N.I. a cerut să fie înscris a vorbi în ziua următoare la proiectul pentru modificarea legii minelor, fiind „prea importantă ca să încerc a o rezolvi printr-o simplă declaraţiune şi atingând interese prea adânci ca să o pot cerceta numai din punctul de vedere al intereselor de partid".

Şedinţa din 23 martie 1929

La legea minelor:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, nu pot să nu observ atmosfera în care se discută această lege, o atmosferă neexplicabilă la o Cameră tânără, la un partid aşa de plin de viaţă, fără îndoială, cum este Partidul Naţional Ţărănesc. Şi iarăşi, nu-mi pot explica de ce minoritarii, reprezentanţii acelui Ardeal care este o aşa de mare parte din teritoriul minier al nostru, nu se găsesc la discuţiunea legii. Sper că atunci când va veni vorba de măsurile speciale,

https://biblioteca-digitala.ro

atunci când se va discuta în amănunte, vor fi aici pentru a încerca să facă legea mai bună. Fiindcă, desigur, este mult mai bine să dregi o lege care nu te satisface decât să ţipi împotriva ei, atunci când n-ai căutat să o îndrepţi.

Dar am datoria de a mulţumi părintelui Breban[1], pentru acele bune cuvinte pe care le-a găsit pentru mine, chiar dacă din când în când ar fi putut să jignească egoismul de partid al acelor puţini reprezentanţi ai majorităţii care se găsesc azi în această Cameră. De sigur, că ceea ce doreşte d-sa, o dorim cu toţii, dar selecţiunea celor 30 este un lucru foarte greu. Afară de cazul când cineva ar crede, cum o credea fără îndoială răposatul Ion Brătianu, că este în capul unui partid care cuprinde numai oameni indispensabili şi fiecare are dreptul să se creadă indispensabil, gândiţi-vă d-voastre ce ar fi dacă s-ar face partidul acela de câte 30 de buni; toţi ceilalţi, care sunt aşa de mulţi, ar forma un partid formidabil, care ar trânti în câteva zile partidul celor 30 buni... (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

Dar, d-lor, am ascultat cu multă atenţie pe părintele Breban şi aş fi dorit ca mai mulţi dintre ardeleni, nu numai aici în Cameră, dar chiar la alcătuirea legii, să fi înconjurat pe ministrul[2] care prezintă proiectul său, pentru a-i atrage atenţiunea asupra acelei părţi pe care noi o cunoaştem mai puţin, partea aceasta care priveşte minele propriu-zise.

La noi în România există o chestiune a minelor de aproape o sută de ani şi ar fi bine când se va veni cu o lege de un caracter general - şi d. ministru ne-ar fi putut spune, cu dreptate, că se găseşte înaintea unei datorii - de ce s-o ascundem? - aceasta explică şi graba de a schimba ceva din actuala lege a minelor; un sistem în legătură cu ceea ce ştie toată lumea şi mai ales aceia care se fac că nu ştiu despre ce este vorba (*aplauze pe băncile majorităţii),* dar ar fi bine ca atunci când se va pregăti legea cealaltă, cuprinzând chestiunea pe toate laturile şi deschizând orizonturi largi şi noi, atunci să aibă loc discuţii între ministru şi cei care reprezintă deosebitele interese.

D. ministru este un excelent teoretician, şi care tocmai fiindcă este un excelent teoretician a putut să aibă un contact mai restrâns cu realitatea - o lege poate să fie prezentată şi de un practician care nu cunoaşte teoria şi de un teoretician care nu cunoaşte practica. În cazul acesta, al doilea, este mai puţin grav, pentru că practicianul poate să vie în sprijinul teoreticianului ... *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei şi Comerţului: Şi au venit. Ardelenii mi-au dat un concurs foarte preţios la elaborarea modificărilor legii; toţi deputaţii şi senatorii din regiunile respective mi-au dat cele mai interesante lămuriri practice şi rezultatul acestor lămuriri sunt modificările despre care a vorbit părintele Breban cu atâta entuziasm şi a arătat că Ardealul este mulţumit cu schimbările radicale care s-au făcut cu privire la regimul minelor metalifere de acolo. În ceea ce priveşte pe cei din Vechiul

https://biblioteca-digitala.ro

Regat, vă pot asigura, d-le profesor, că nu numai comisiunea care a conținut o serie de practicieni, dar am avut o serie întreagă de conferințe cu reprezentanții societăților petrolifere de toate categoriile și vă pot afirma, fără dezmințire, că astăzi toate societățile românești, mixte sau străine, s-au declarat mulțumite cu această lege. *(Aplauze pe băncile majorității).*

D. N. Iorga: Îi găsesc d-lui ministru numai două defecte: întâi, că un ministru nu trebuie să fie mulțumit...

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: Eu nu sunt mulțumit, ei sunt mulțumiți.

D. N. Iorga: ...ci trebuie să aibă față de cei care au să-i discute în amănunt proiectul cea mai prevenitoare atitudine, să-i întrebe în fiecare moment dacă nu cumva s-a uitat un lucru și este de adăugat. Credința în perfecțiune este cea mai mare erezie pe care o au mai ales oamenii tineri.

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: Nu cred.

D. N. Iorga: Și al doilea, sistemul d-sale de a se intercala în toate discuțiunile arată că este ministru proaspăt, fiindcă ministrul care este mai vechi a uitat cu desăvârșire opoziția de mai înainte, care, aceea este totdeauna vorbăreață și prin urmare se ține în rolul cuiva care la urmă își prezintă toate observațiunile sale.

Eu nu mă îndoiesc că a întrebat o mulțime de oameni competenți, dar aș fi dorit ca pe lângă oamenii competenți care s-au putut alege în Cameră și Senat, să fie ales și pe atâția din cei care nu s-au putut alege, din deosebite motive și, între altele, din motivul acela că în Cameră și în Senat intră un număr restrâns de persoane. Sunt anumite adânci interese muncitorești, care aceste interese muncitorești nu se pot transmite indirect prin parlamentari; s-ar fi putut transmite direct prin cei care sunt amestecați, cu sudoarea lor, cu suferințele lor, în exploatarea minelor.

Dar eu am ascultat pe părintele Breban cu foarte mare atenție, așteptând să mai vie ceva. Ei, acest ceva nu a venit. Și fiindcă n-a venit, să mi se dea voie să-l spun eu.

Nimeni nu poate fi mai competent în ce privește exploatarea minelor de la Baia Mare, decât cineva care este de la Baia Mare. Și un ardelean este mult mai competent decât noi care avem totuși experiența noastră, și aici m-ai întrerupt d-ta, și eu văd că o să vină vremea când, în concurența aceasta mare dintre d-voastre, dintre majoritari, dacă n-o mai rămânea nici un minister pe care să-l poți păstra, o să fie ministerul întreprinderilor, pe care trebuie să ți-l cedeze oricine fiindcă ai mai mult drept decât oricare, și prin opoziție și prin atitudinea de la guvern.

Dar noi avem aici, de vreo sută de ani, chestiunea aceasta a minelor. Vă aduceți aminte cine a adus-o întâi la noi? A adus-o Trandafilov[3], în 1830. Și vedeți, opoziția liberală este în legătură cu Trandafilov de la 1830. Și iată

https://biblioteca-digitala.ro

cum: era atunci un instinct național care se opunea exploatării bogățiilor ascunse sub pământ de către străini. Numai că 1830 nu este 1930 şi tot capitalul străin nu este Trandafilov. Prin urmare, aici este greşeala cea mare. Eu înțeleg sentimentele frumoase ale Partidului Liberal şi înțeleg ce se poate ascunde sub orice fel de sentimente frumoase: un interes politic - ceea ce de sigur nu este cazul în ceea ce priveşte retragerea Partidului Liberal de la această discuție. Dar noi avem o chestiune de aceasta minieră, de pe vremea lui Vodă Ştirbei. Am tipărit eu chiar un raport, pe care, pe acela nu-l ştiți d-voastre, care credeți că ştiți toate. Este în volumul XX sau XXI din *Studiile şi documentele*[4] mele, un mare raport asupra bogățiilor miniere...

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei şi Comerțului: L-am citit când m-ați examinat la catedră. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. N. Iorga: Aşa e, dar a trecut vreme de atunci. Şi d-nealui a uitat ce se cuprinde înăuntru, fiindcă a trecut atâta vreme.

Dar, va să zică, chestiunea aceasta a fost necontenit la ordinea zilei şi la noi, pe când nu se vorbea de petrol. Căci noi am început chestiunea aceasta a minelor, nu de la petrol, noi am început-o de la celelalte bogății minerale din pământ. Am ajuns la forma aceasta a unei politici de petrol, sau a unei aparente politici de petrol, sub impulsia străinilor care au cercetat țara. A fost şi un ceh în Moldova, Mihelik de Hodocin[5], care a făcut îndelungate cercetări în ce priveşte bogățiile miniere de acolo. Dar noi suntem mult mai puțin competenți în materie de exploatare a minelor decât cum sunt ardelenii. Ardelenii însă cunosc această chestiune prin felul cum exploatarea minelor s-a făcut de alții, pe spinarea poporului românesc.

Iată lucrul la care voiam să ajung şi care, desigur, nu poate fi prevăzut într-o lege care are caracterul momentan şi provizoriu şi mărginit între anumite limite, pe care îl are legea de acum.

Trebuie făcut acolo ceva în Ardeal, pentru ca să scăpăm de la osândă mai multe generații ale populației româneşti care este întrebuințată în exploatarea minelor. Ceea ce este acum nu mai poate fi tolerat. Nu mai poate fi tolerat nici ce se întâmplă la Reşița, nici ce se întâmplă la Petroşani.

Am fost şi eu la Petroşani şi am văzut aşezări foarte frumoase, dar este mai bine decât să-l ajuți pe lucrător când este bolnav, să-l pui în asemenea situație ca să nu ajungă bolnav niciodată. Cel mai bun lucru este să faci dintr-însul asociatul ca un om, iar nu vita de muncă a capitalului străin, ca în Ardeal.

Este un lucru foarte mare de făcut şi oricine s-ar succeda la acest minister, trebuie să meargă pe aceeaşi linie.

S-a deschis, de când s-a alcătuit România aceasta Mare, un capitol nou în ce priveşte politica minieră față de muncitori.

Este foarte nenorocit din alt punct de vedere, fiindcă sunt suferințe

https://biblioteca-digitala.ro

românești, iar pe de altă parte este foarte bine că acolo, în Ardeal, românul înseamnă un element exploatat și, prin urmare, doritorii de reformă socială și iubitorii de națiа românească trebuie să-și dea mâna în chip firesc, fiindcă al nostru este înainte de toate proletarul, fiindcă al nostru este acela care își petrece o mare parte din viața lui, îngălbenindu-se acolo sub pământ, vită de uzură și de sacrificiu a creșterii capitalului în mare parte de altă origină.

De altă origină: nici măcar nu este din cuprinsul țării românești. Este de dincolo de țara românească, este din locul pe care îl știm noi. Chiar și acum, cu toate naționalizările și cu toate comercializările, cu toate acestea știm de unde curge capitalul: capitalul curge de unde sunt în mare parte dușmanii noștri, dușmanii noștri ireconciliabili, este ceea ce francezul numește *une main mise*, o stăpânire din partea foștilor stăpâni pe care nu-i observăm deajuns, este în toate regiunile acestea cineva care se strecoară prin mine, care se îmbracă în tricolor la toate ocaziile și împarte acțiuni în dreapta și în stânga și se bagă în consilii de administrații, dar noi suntem acolo tot robii de odinioară. Nu-i uit, la un congres al Ligii Culturale, la Târgu Jiului. Am văzut că se oprește un automobil luxos, din care se coboară trei persoane care veneau de la Petroșani. I-am întrebat: dar d-voastre? Au răspuns: am venit să participăm la congresul Ligii Culturale, noi suntem conducătorii minelor din Petroșani. Era înainte de reformele care s-au făcut în ultimii ani, așa încât minele aparțineau unei categorii naționale care, știu foarte bine și știm cu toții ce sentimente ne păstrează. Și i-am rugat să facă bine să întoarcă automobilul, fiindcă noi nu suntem aci să unim sinceritatea cu ipocrizia; o sinceritate care este a noastră și o ipocrizie a acelora din automobilul luxos, care veneau să facă demonstrații sub care se cuprindea tirania față de cei de dincolo și disprețul față de cei de dincoace care, prin anumite avantaje personale, se lăsau atrași în dauna fraților lor cei mai buni care trudesc acolo în genune, în adâncurile pământului.

Și mai știu încă, dintr-o experiență care nu este a mea, dar se întâmplă că este a unui membru al familiei mele, știu foarte bine, și aiurea în Ardeal, ce se întâmplă cu bieții oameni ai noștri.

Știu situația celor de la minele de aur, situație care fiind cu totul dărâmată, i-a dus până la crimă. Acela care a suferit nu era vinovat.

La minieri era revolta că atunci când țara se găsește cu o majoritate românească, ei se găsesc cu mult mai jos decât se găseau pe vremea celorlalți. Case întregi, automobile luxoase, improvizații de averi la București, în asociație cu capitalismul cotropitor și în dauna bieților noștri români de acolo din Ardeal.

Aici este o mare chestiune, pe care eu o anunț și pe care d-voastre nu aveți în momentul de față putința de a o rezolva.

O lege nu se judecă după paragrafe, care se pot îndrepta; o lege se

https://biblioteca-digitala.ro

judecă după tendințele pe care le are și de la legea care este, trebuie să se deschidă totdeauna perspective către legile care trebuie să vină.

Nu se creează o politică națională într-un domeniu așa ca o lege să nu fie altceva decât improvizația unuia și după aceea să vie altcineva și acela care a improvizat ieri se supără și nu asistă. Pe urmă, când prin cine știe ce sistem de basculă, tu jos și eu sus și apoi: tu sus și eu jos, s-ar veni să vă schimbe legea, cum au făgăduit-o reprezentanții Partidului Liberal, d-voastre să veniți iarăși să spuneți: deoarece se calcă principiile cele mai elementare și interesele statului și ale civilizației sunt în primejdie, noi plecăm unul după altul, haida-haida, pe ușă afară, cu declarația în buzunar. *(Ilaritate).*

Nu se face așa politica în astfel de domenii. *(Aplauze pe băncile majorității.)*

Noi nu suntem un număr de petece cusute unul de altul. Națiunea română nu este un arlechin, un petec roșu și altul albastru, unul lângă altul. Noi suntem o națiune, un organism, și ne cer aceia pe care îi reprezentăm noi, toate partidele, să avem o linie de conduită și această linie de conduită să se știe de străinătate că este politica statului român. Nu să trebuiască să te duci la fiecare partid, la fiecare ministru și să-l întrebi: da care este atitudinea d-tale? În ce privește Germania, Franța, Italia, cineva știe că aceasta este politica minieră, aceasta este politica de cereale, aceasta este politica de schimb de mărfuri a țării aceleia.

Dar eu viu la partea ceastălaltă, a petrolului, cu privire la care ziceți că lumea este mulțumită. Știu că unele societăți au bâzâit, dar fără bâzâit nu se poate, fără bâzâit nu umblă nici o muscă. Prin faptul însă că bâzâie musca, aceasta nu înseamnă că gospodăria nu merge. Este bine să nu fie bâzâitul, căci este neplăcut dar pentru aceasta, în sfârșit, se poate merge mai departe. Dar nu este vorba numai de bâzâit, este vorba și de mârâit. *(Ilaritate).*

Între bâzâitul capitalului și mârâitul unor anumite elemente alcătuite din țăranii aceștia, ai noștri, care au avut o situație pe care o credeau garantată și găsesc că în legea d-voastre această situație nu mai este garantată și este o scădere a situației lor față de situația vecinilor lor. Și este o situație nedreaptă, e o deosebire. Acestea sunt lucruri la care noi trebuie să ne gândim. Și să ne gândim mai ales când se va face verificarea. Fiindcă eu socot că noi judecăm foarte greșit legea.

Iată, noi credem că dacă s-a pus ceva într-o lege, aceasta este definitiv. Dar nu este definitiv. Orice lege este o încercare de a rezolva o chestiune. Legea aceasta o aplici pe teren, vezi că nu merge pe teren, dar același ministru, dar același partid, dar alt ministru, dar alt partid îndreaptă; dar lucrurile ele însele, care merg întrebuințând pe oameni, fiindcă nu mergem noi, merg lucrurile și este o iluzie să credem că noi facem lucrurile. Dar de

https://biblioteca-digitala.ro

loc! Într-o societate se produc anumite mişcări, mişcările acestea ridică la suprafaţă anumiţi oameni, şi se poate întâmpla ca omul să fie foarte bun, dar nu s-a ridicat încă ce trebuie în adâncurile societăţii pentru ca să-l susţină.

Vine acelaşi ministru, acelaşi partid, alt ministru, alt partid şi aduce schimbările care se dovedesc absolut necesare. Cred că nici d-nealui, nici altul nu are un interes de a sacrifica interese reale. Când aceste interese reale se va vedea că nu se pot îmbrăca în haina d-sale, va fi de toată necesitatea, de o necesitate imediată, ca aceste articole să fie schimbate. Doar legile sunt într-o continuă elaborare.

O lege nu poate fi deplină. Am auzit învinuirile lumii interesate cu privire la legea pe care o prezentaţi.

Am ascultat pe acei dintre micii proprietari care sunt de altă părere şi mi s-a părut că au dreptate şi dacă la discutarea pe articole, ministrul care prezintă proiectul are spiritul larg, care trebuie să fie mai ales în domeniile acestea, atât de complexe în care nimeni nu se inspiră dintr-un decalog infailibil, ci reţeta se găseşte în stăruinţa îndreptăţită a oricui, atunci ar fi foarte bine să încerce a pune de acord proiectul de lege cu dorinţele pe care le-au exprimat deputaţii din Prahova, fără deosebire de partid, şi dacă s-au înţeles în privinţa aceasta şi au călcat disciplina de partid, aceasta dovedeşte că este ceva foarte serios la baza revendicărilor lor.

Nu este bine să se îndărătnicească cineva în ce priveşte anumite lucruri. Infailibili nu suntem nimeni dintre noi şi acel care cedează mai mult este şi omul cel mai cuminte, fiindcă mai uşor este să cedeze cineva când se discută o lege, decât să ajungă pe urmă la necesitatea de a recunoaşte că adversarii au avut dreptate şi să schimbe după aceasta.

Dar, d-le preşedinte şi d-lor, dacă am luat cuvântul la acest proiect de lege, l-am luat înainte de toate pentru că în domeniul acesta al petrolului, care ne este mai familiar nouă celor din Vechiul Regat, să fac anumite constatări care nu s-au făcut şi care cred că, dacă nu aş fi luat eu cuvântul, nu ar fi fost făcute de nimeni.

Petrolul este un dar al lui Dumnezeu, de care nu ne-am ştiut folosi. Nu am ştiut să creem atâta vreme, de la cele dintâi încercări de a pune în valoare petrolul nostru până acum; nu am fost în stare să creem acea politică naţională a petrolului, de lipsa căreia suferim atâta în momentul de faţă.

A fost un timp când îl aveam si nu ştiam că îl avem şi târziu, prin secolul al XIX-lea, după 1850, în regiunea puţurilor de păcură pentru uns roatele. Şi, ca şi pentru mişcarea cooperativă, nu statul, vă rog, şi nici partidele au creat această importantă ramură de producţie naţională; nu, ci au creat-o indivizi izolaţi şi peste indivizii izolaţi, peste încercările lor, a venit imediat statul, adică partidele care se succedau la putere.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi admit, ca şi în cooperaţie, ca şi în petrol, să se amestece partidele, dar cu două condiţiuni: una, să ştie de ce este vorba şi să creeze numai pe baza lucrurilor pe care le cunosc şi al doilea, să se înţeleagă între dânşii.

De fapt, industria petrolului este creată la noi de un număr de ingineri care au crezut în ceea ce alţii credeau că este imposibil.

Ei au fost cu adevărat descoperitori şi îndrumători, cărora oricare ar fi greşelile lor de mai târziu, le datorăm toată recunoştinţa. S-a ridicat optimismul admirabil al lui Alimănişteanu[6]. S-a ridicat ştiinţa adâncă a unui inovator în domeniul ştiinţei petrolului, a d-lui Mrazek[7], lansatorul teoriei pungilor, pe când înainte erau unii care credeau că petrolul este ca un râu care circulă pe dedesubt, în linie dreaptă, iar el se află în pungi, întocmai ca şi popularitatea - şi popularitatea să nu vă închipuiţi că este în linie dreaptă, ci şi popularitatea se strecoară şi intră şi ea într-o pungă şi, mai ales, fiindcă este vorba de pungi, se poate să aveţi oarecare surprize la alegerile parţiale

După aceasta au venit nişte specialişti în alte domenii, pe care noi nu am ştiut să-i reţinem şi nu am ştiut să scoatem de la dânşii ceea ce trebuia să scoatem. A fost un om admirabil, unul din descoperitorii instinctivi, care fac parte mai mult decât toţi teoreticienii împreună, a fost Edeleanu[8], care a făcut cercetări în legătură cu petrolul. Dar noi ne-am ţinut la butoiul, la cisterna de petrol, pe când era de toată necesitatea, să fie altfel, fiindcă ştiam că în materie de butoi de cisternă, o să ne bată apoi alţii, odată ce noi reprezentăm numai o mică parte din producţiunea generală a petrolului.

Dar în ce priveşte întreaga industrie chimică care ar fi reţinut în ţară mii de oameni, industrie pe care vroia să o creeze Edeleanu, ea a ieşit aşa şi aşa. Avem una din cele mai frumoase uzine din lume la Câmpina, dar aşa am avut-o acum douăzeci de ani; aşa o avem şi în momentul de faţă. Ce am făcut noi din aceştia? Din Alimănişteanu, am făcut un om pe care, la un moment dat, l-am compromis. Nu voi uita momentul dureros în care el căuta un prieten cu care să se poată înfăţişa lumii şi în acel moment eu am fost acel prieten, plimbându-mă de-a lungul căii Victoriei cu dânsul, împotriva duşmanilor lui, ajungând a-i fi ca un fel de salvator, când acuzaţiile plouau asupra lui.

Am făcut din d. Mrazek, un ministru de Comerţ, un administrator, dintr-un om care avea să ţină în mâinile sale întreaga pregătire ştiinţifică a industriei.

Şi mai era un om preţios pe care l-am lăsat să moară în întuneric, Murgoci[9], un spirit american, cu spirit de iniţiativă şi cu vederi multiple, căruia Basarabia îi datoreşte în mare parte reforma agrară făcută acolo. Deşi el nu s-a lăudat nimănui cu partea pe care a avut-o în trezirea adevăratelor interese ale Basarabiei. El ajunsese numai un profesor, un expert în materie

https://biblioteca-digitala.ro

de petrol, când rolul trebuia să fie unul mai mare. Iar Edeleanu, care avea nenorocirea de a fi evreu, în mijlocul indiferenței generale, l-am lăsat să se ducă aiurea.

După ce s-a descoperit petrolul, când trebuia creată această industrie, în loc să se uite la industrie, cele două partide dinainte de război, s-au uitat fiecare la interesele sale particulare, şi am asistat la lupta aceea, care s-a dat pentru petrol, între conservatori şi liberali. Conservatorii, de nuanța bătrânului Cantacuzino[10], care era pentru intrarea capitalului străin, fără teorie, fiindcă vechii conservatori erau oameni fără teorie, şi Take Ionescu, care era un mare ghicitor al tuturor împrejurărilor timpului, cel mai strălucit şi mai talentat oportunist pe care l-am avut noi; şi aceasta nu o spun ca să-l scad, căci un mare oportunist este o nevoie pentru orice societate; el nu se împiedeca de nici un fel de teorie, ci găsea cărarea, cărăruşa, ca să ajungă unde voia. El, împreună cu Cantacuzino, reprezentau o direcțiune, liberalii direcția cealaltă. Unii erau pentru intrarea capitalului străin, iar alții în contra intrării capitalului străin. Şi eu, nou în acea Cameră - şi chiar în cuprinsul material al acestei Camere, dar în Camera cea veche, cea modestă, care era în locul acesta, eu am fost de partea adversarilor capitalului străin, am fost adversar înverşunat al capitalului străin. Am şi vorbit de mai multe ori, ca să împiedec ceea ce mi se părea şi ceea ce şi era atunci, o acaparare. Căci aici este deosebirea: una era situația din 1890 şi alta este cea din momentul de față, deşi aceasta nu se vede. (*aplauze pe băncile majorității).* Am fi ajuns să fim tributarii lui Rokefeller. Astfel, atunci se punea chestiunea sub o altă latură, pe care o uităm de obicei. Nu era vorba de un capital străin care să vină la noi pentru a fructifica industria de petrol; era vorba de a se împiedeca, în profitul petrolului american, creațiunea unei industrii de petrol în România. Aceasta se putea împiedeca, putea să se provoace stârpirea industriei de petrol, atâta vreme cât copilul nu era născut. Dar copilul acesta este născut şi este dezvoltat. El se găseşte sub paza atâtor dădace, fiecare cu interesele ei: capital olandez, capital englez, capital german.Toate au interes ca această producție să se dezvolte, pe când înainte interesul era să se rezerve capitalului american, întrebuințat în industria petrolului, stăpânirea întregului petrol mondial. Şi avea cu ce, d-lor. De două ori am fost în Spania şi m-a durut când am văzut acele vapoare, acele tancuri cu petrol care veneau din America, atunci când noi suntem mult mai aproape de Spania. Şi în Portugalia am găsit petrolul american pretutindeni. Şi, dați-mi voie, e bine să vă semnalez ceva, căci acum este un om tânăr şi vioi la ministerul de Industrie şi acestuia îi pot spune ce am spus pe vremuri liberalilor şi nu am ajuns la nici un rezultat. Când eram în Spania, a doua oară, Camera de Comerț din Valencia mi-a trimis două telegrame prin care mă ruga să intervin în România să se găsească un mijloc

https://biblioteca-digitala.ro

de a pune în legătură, prin anumite raporturi de navigațiune, porturile Spaniei răsăritene cu România. Ei bine, acum când noi participăm la expoziția din Barcelona, este vremea să stabilim aceste legături care pot fi foarte folositoare pentru industria petrolului, cu privire la care mi s-a vorbit, şi nu într-un singur loc, acolo în Spania.

Da, atunci americanii credeau că ne pot împiedeca de a produce; acum nu sunt aşa de naivi ca să-şi închipuie acest lucru, pentru că şi-au dat seama de ceva: că a intervenit un lucru nou. Şi-au dat seama de faptul că oricât de uşoară ar fi exploatarea petroliferă de către dânşii, cu metode infinit superioare şi cu oameni mult mai sprinteni decât oamenii noştri - afară de sondorii noştri, care sunt cea mai admirabilă rasă de căutători de petrol - cu toate acestea şi-au dat seama că şi drumul reprezintă ceva. Pe când noi suntem în apropriere de piețele pe care nu le-am ştiut câştiga încă şi pe care, cu orice preț, chiar pierzând la început, trebuie să facem o politică a petrolului, care să ne permită a le câştiga. Doar Germania a câştigat astfel cea mai mare parte din piețele lumii şi nu le-a pierdut nici după război, pentru că orice negustor trebuie să înțeleagă că trebuie să înceapă prin a vinde marfa sub cost, pentru ca să ajungă la urmă la câştigarea piețelor şi numai pe urmă să vină la prețul normal. Pe atunci, prin 1890, dacă nu mă înşel, petrolul rusesc îl ştia toată lumea dar petrolul rusesc nu ajunsese la răspândirea pe care o are astăzi, nu i se deschiseseră atâtea drumuri pe care le are în momentul de față, aşa încât americanul nu se găseşte azi numai în fața petrolului nostru, dar în fața petrolului din Rusia. Se găseşte şi în fața petrolului care va țâşni neapărat din Mesopotamia şi apoi şi din țările care erau considerate că n-au petrol, până la anumite părți ale Franciei, unde se crede, şi poate cu dreptate, că se găseşte petrol. Aşa că petrolul nu mai însemnează o producție a unei singure țări, care caută cu toată stăruința să împiedece producția de aiurea, ci petrolul este unul din articolele de producție internațională, a cărui vânzare atârnă în mare parte de o politică de prețuri, de o politică de drumuri, de o politică de circulație. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Vin la punctul de vedere liberal. De câte ori liberalii, cu marea lor putere, au făcut ceva pentru țară, trebuie să fie cineva nedrept ca să nu o recunoască. Ați văzut cu câtă loialitate, acum câteva zile, când era atacată opera celor doi mari Brătieni, m-am ridicat de la locul meu, eu, atât de adânc ofensat în singura parte din viața mea de care nu se poate apropia nici o critică, m-am ridicat şi am apărat memoria unor oameni, dintre care pe unul abia l-am văzut, iar celălalt fără îndoiala a zdrobit cariera mea politică şi, cu toate acestea, când a fost vorba de dreptul lor m-aş fi ridicat şi împotriva d-voastre, a tuturora - ştiți bine cât de puțin mă impresionează zgomotul şi strigătele - m-aş fi ridicat şi i-aş fi apărat, pentru că aveau dreptate, mai mult

https://biblioteca-digitala.ro

decât aş fi apărat pe un prieten al meu, pentru că a apăra un prieten nu este nimic, pe când a apăra pe cineva care nu ţi-a vrut binele este una din cele mai frumoase atitudini pe care le poate avea un om cu sufletul nobil. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

În această luptă pentru petrol au biruit liberalii şi puteau cu puterea lor cea mare să dăruiască ţării aceste bogăţii, să-şi asocieze toată inteligenţa, toată munca românească pentru ca să facă o mare operă democratică şi creatoare, iar partidul să fi privit în atitudinea creatorului care nu ia vamă de la ceea ce a creat *(aplauze pe băncile majorităţii)*, să fi privit la opera pe care ar fi îndeplinit-o.

Îmi pare rău că nu sunt reprezentanţii Partidului Liberal aici, căci li-aş fi spus-o, fiţi siguri, cu mult mai tare decât cum o spun acum, fiindcă nu sunt de faţă, li-aş fi spus că naţiunea le-a dat în mână o comoară, pentru că ei erau pe drumul care pe vremea aceea era în adevăr drumul naţiunii şi această comoară a rămas în mâna câtorva oameni. Dar a da o bogăţie naţională în mâna câtorva oameni, care nu sunt nici mari capitalişti, nici mari creatori, este o greşeală care se plăteşte. Şi era foarte sigur că va veni vremea când se vor deschide porţile şi în domeniul acesta minier, unde n-avem mijloace, n-avem spirit de întreprindere, n-avem, în afară de vitejia braţelor ţărăneşti, decât foarte puţine mijloace de a acţiona, era sigur că va veni vremea când se vor deschide porţile capitalului străin. Greşeala cea mare - care nu este, v-o spun, greşeala d-voastre, căci d-voastre acum aţi venit la guvern şi aţi aruncat din bagajele d-voastre ce era mai preţios: aţi ajuns atât de târziu şi ajungeaţi mult mai curând şi aveaţi alt rol acolo, dacă nu v-aţi fi gândit că a păstra prieteniile rele este mult mai preţios decât a păstra o prietenie bună, iar tovarăşii proşti v-au împiedicat să aveţi astăzi situaţiunea care aţi putut-o avea. Dar, încă odată, d-voastre nu sunteţi vinovaţi. S-au deschis porţile capitalului străin, când? Când suntem la pământ de pe urma unei politici financiare greşite. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Şi atunci, dacă vama este mare, vinovat este acela care a venit acolo la vamă, în momentul cel mai puţin prielnic pentru marfa lui. Cine a guvernat, fără deosebire, ţara până astăzi este vinovat că n-a creat industria naţională a petrolului când trebuia să o creeze şi că n-a creat finanţele publice asigurate pentru ca nu cumva din cauza finanţelor publice periclitate, să se ajungă la ceea ce este, fără îndoială, un lucru bun, venit în împrejurări rele.

Astfel este intrarea în industria noastră minieră a capitalurilor străine.

Dar acum, ce facem noi? Dacă noi suntem adevărat o ţară, nimeni nu ne poate porunci contra intereselor noastre în ţara noastră. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei şi Comerţului: Foarte bine.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Ori suntem o țară de nimic și atunci ne porunceşte oricine, cum ne porunceşte și vătavul indigen obraznic care se prezintă foarte adeseori ca reprezentantul capitalului indigen, pe când el nu este altceva decât vătavul obraznic al capitalului străin, intrat pe supt mână în țară (*aplauze pe băncile majorității)*, sau suntem o țară în stare să sprijinim pe umerii noştri misiunile care ne revin, și atunci nu ne este frică de nimeni.

Și să-mi dați voie, ca istoric, să vă aduc aminte de un moment din trecut. Au venit asupra noastră fanarioții, în secolul al XVIII-lea și au găsit aici o boierime care nu s-a lăsat îngenunchiată. Ceea ce ați învățat d-voastre, cea mai mare parte, din cărțile de școală, sunt poveşti pentru copii: țara aceasta nu s-a întins pe brânci înaintea nimănui - și rezultatul a fost că fanarioții, când au venit, s-au rugat să ia fete de aici, din țară, de la noi, fiindcă erau mai frumoase, mai bune, mai deştepte, mai bune gospodine decât constantinopolitanele lor, și au învățat româneşte, și cel dintâi Domn fanariot era bucuros când spuneau boierii că se coboară, după femei, din Alexandru cel Bun și din Ştefan cel Mare. A pus să se adune cronicile, el, Nicolae Mavrocordat[11] și a sprijinit introducerea limbii româneşti în biserici; el, cel dintâi fanariot, iar când fiului lui[12], soț de româncă, i se trimiteau rapoarte greceşti, el răspundea - am publicat eu raportul - el răspundea: să nu-mi mai scrii greceşte ci româneşte, moldoveneşte să-mi scrii! Și ce eram noi atunci? Două țări și toată această povară străină a Ardealului frângând în două șira spinării noastre.

Și acum, când suntem noi de la Nistru până în apropierea Tisei, când din vârful munților Maramureşului mergem până la Dunăre, o să ne speriem de cine ştie ce capitalist venit uneori dintr-o țară prietenă care, acesta, cată să muncească la noi? Dar, dacă vreodată s-ar încerca o acaparare, oricine va fi pe această bancă se va ridica și va veni cu o nouă lege - și nimeni nu ne poate împiedica să facem legile noastre în țara noastră. (*Aplauze pe băncile majorității).*

Aşa încât, cu această încredere în vitalitatea națiunii noastre, cu dorința să înțelegem odată că nu facem politică pentru a ne scădea și a ne împiedica unii pe alții, eu socot că în domeniul acesta al industriei miniere facem un pas ale cărui consecințe greşite se pot îndrepta, dar al cărui rezultat folositor va rămâne. *(Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității. D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului, felicită pe d. profesor Nicolae Iorga, strângându-i mâna. Adunarea aplaudă).*

D. St. Cicio Pop, președinte: D. deputat Corodeanu are cuvântul.

D. N. Corodeanu: D-le președinte, d-lor deputați, pentru cuvântul strălucit al d-lui Iorga, suntem cred cu toții de acord să-i aducem omagiile noastre. Eu voi prezenta Camerei, sub aspectul juridic, ceea ce d-sa ne-a spus aci, în chip atât de strălucit, cu cultura și învățămintele politice ale unui om de marea sa reputațiune.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Alexandru Breban era director de mină. El amintise că un american i-a spus: România e la fel de bogată ca SUA, dar legile sunt de neînțeles. De exemplu, legea minelor părea făcută de un nebun: cine găsește un filon, nu-l poate exploata pentru că guvernul îl dă favoriților (i se returnează capitalul, cu 6% dobândă, dar împrumuturile la bănci se luau cu 16%!). Legea din 1924, spune Breban, era „fătul unei aberațiuni și mintale și morale" căci cel care face prospecțiuni nu și le poate exploata! Trebuie înființată o școală montanistică superioară și revenit la corelarea a 1500 kg. dinamită pentru un kg de aur (acum se redusese cantitatea de dinamită la 500 kg, pentru profitul întreprinderilor deținute de politicienii liberali). În România dinamita costa 176 lei kg, iar în Franța 60. Tot aceşti beneficiari făceau ca drumurile noastre să fie cu 200% mai scumpe decât în restul continentului. Apoi Breban încheiase apodictic: „Am dori ca în jurul celuia pe care Providența divină ni l-a dat nouă ca luminător, în jurul domnului profesor Nicolae Iorga, să se adune toate elementele bune, fără deosebire de partid, ca astfel, la lumina lui, să putem, în toate privințele, îndrepta și îndigui economia națională spre binele și spre înălțarea țării".
2. Legea minelor o prezentase ministrul Virgil Madgearu.
3. Afacerea Trandafilov s-a consumat în 1843 când ing. rus cu acest nume s-a adresat lui Gheorghe Bibescu, domnitorul Țării românești, cerându-i voie să trimită mineralogi în Carpați spre a face o cercetare privind zăcămintele existente acolo. Dacă aceştia ar fi găsit ceva iar proprietarul locului n-ar fi putut începe exploatarea, societatea lui cerea dreptul s-o facă, timp de 12 ani, în virtutea prevederilor art. 179 din Regulamentul Organic. Beneficiile le repartiza astfel: 10% proprietarului, 10% guvernului valah și 80% pentru sine. Înțelegerea a căzut.
4. *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XXI, *Miscellanea,* Buc., 1911.
5. Mihalik de Hodoczyn fusese directorul Școlii de arte și meserii din Iași.
6. Dumitru Alimănișteanu (n. 1898), inginer petrolist, deputat liberal, sub secretar de Stat la Finanțe.
7. Ludovic Mrazec (1867-1944), geolog și petrograf. Președinte al Academiei Române (1932-1935). Discursul său de recepție acolo a privit *Formarea zăcămintelor de petrol în România* (1907).

https://biblioteca-digitala.ro

8. Lazăr Edeleanu, inginer petrolist. A scris: *Le pétrole roumain*, Buc., 1907; *Fabrication du pétrole brut*, Buc., 1912; *Procedeul de rafinare cu bioxid de sulf lichid*, Buc., 1924; *Raport preliminar asupra lucrărilor comitetului federal Oil Conservation Board, instituit de preşedintele SUA*, Buc., 1928.
9. Gh. Munteanu Murgoci (1872-1925), geolog, geograf şi pedagog. Profesor la Politehnică şi la Universitatea din Bucureşti. Membru coresp. al Academiei Române.
10. Gh. Gr. Cantacuzino era unul din principalii proprietari de terenuri petrolifere (în judeţul Prahova). S-a implicat plenar în exploatarea lor, în organizarea unui consorţiu de proprietari români ca şi în atragerea de capital străin.
11. Nic. Mavrocordat (1680-1730) domn al Ţării româneşti (1715-1716, 1719-1730) şi Moldovei (1709-1711, 1711-1715). Principe reformator mai ales în domeniul fiscalităţii. A scris *Răgazurile lui Filotheos, Despre viaţă şi moarte, Despre îndatoriri, Defăimarea nicotinei*. Ctitor al mânăstirii Văcăreşti, unde a fost înmormântat.
12. Const. Mavrocordat (1711-1769), a domnit alternativ în cele două principate între 1730 şi 1769. Principe reformator prin excelenţă: în administraţie, fiscalitate, organizarea corpului de arnăuţi, folosirea limbii române, eliberarea ţăranilor din rumânie (1746) respectiv vecinie (1749). A avut cea mai lungă domnie fanariotă. A îmbogăţit biblioteca de la Văcăreşti şi a făcut danii generoase aşezămintelor din Orientul ortodox. A fost căsătorit cu Smaranda Cantacuzino, apoi cu Ecaterina Rosetti.

Şedinţa din 13 aprilie 1929

În favoarea proiectului de lege pentru cumpărarea unei proprietăţi Suţu necesară Facultăţii de Drept din Bucureşti.

D-le preşedinte, un număr de domni deputaţi îşi însuşesc vechiul proiect de lege pentru exproprierea casei Suţu, care se găseşte în faţa Universităţii şi care este absolut necesară pentru Facultatea de Drept. Proiectul a trecut în Camera precedentă, a trecut şi la Consiliul Legislativ, care găseşte şi el că este de urgentă necesitate clădirea localului Facultăţii de Drept şi clădirea anume pe acel loc, care altfel are să ajungă în alte mâini.

https://biblioteca-digitala.ro

EXPUNERE DE MOTIVE

Domnilor deputați,

Facultatea de Drept din București, care numără peste 8.000 de studenți, nu-şi poate îndeplini înalta ei misiune din lipsa unui local.

Atât în noul local cât şi în vechiul local al Universității din București nu este rezervat nici un loc pentru această Facultate din cauză că ele sunt afectate exclusiv Facultăților de Ştiințe şi de Litere şi de Filosofie.

Pentru a se clădi un local apropiat nevoilor acestei facultăți, ministerul de Instrucțiune Publică a întocmit, după cererea Facultății şi a Senatului universitar, alăturatul proiect de lege, care, supus Consiliului Legislativ, a fost aprobat de acesta prin avizul nr. 37/928, secțiunea 1.

Subsemnații deputați, însuşindu-ne acest proiect de lege şi Expunerea de motive ce-l însoțeşte, avem onoare a vă ruga să binevoiți a-l aproba şi d-voastre, acordând totodată urgența pentru discutarea lui.

N. Iorga, Ioan N. Leon, R. Franasovici, M. Văgănescu, V. V. Haneş, D. Rădulescu, Ioan Rang, Martin Ilie, Virgil Cherciu, Badea Nestor, Marin Pițigoi, Nicu Iovipale, Victor A. Marinescu, Nicolae Petrescu, Nicolae Anghel, I. Vişoianu, Pompiliu Ioanițescu, indescifrabil.

Iată ce cuprinde acest proiect de lege.

Nu fac un simplu act de prezentare al acestui proiect de lege, ci rog într-adevăr guvernul să găsească mijlocul pentru a se face această expropriere şi - ştiu eu? - din împrumut sau de aiurea, poate chiar de acolo de unde voiți să luați d-voastră 2% pentru plata chiriei funcționarilor, care mi se pare că aveau altă destinație odinioară, înainte de a interveni proiectul de lege votat, care răpeşte instituțiilor culturale dreptul lor, poate că de acolo s-ar putea lua ceva, ca să se înceapă aceasta operă, aşa de folositoare pentru Universitate.

Şi aş întreba pe d. ministru al Justiției dacă legea privitoare la chirii se va vota astăzi sau dacă d-nealui crede că discuția va continua şi mâine.

D. Gr. N. Iunian, ministrul Justiției: Credem că se va termina astăzi, cel puțin aşa dorim noi.

D. N. Iorga: Atunci v-aşi ruga să-mi dați voie să fac câteva observații, care n-ar dura decât cinci minute, pentru că din nefericire sunt chemat aiurea.

https://biblioteca-digitala.ro

Intervenție la proiectul de lege relativ la reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași:

D-le președinte, d-lor deputați, fiindcă sunt silit să plec, să-mi permiteți să exprim numai în câteva cuvinte, mai mult scrise, ceea ce am avut de gând să spun cu privire la acest proiect de lege.

Partidul Național crede că votarea încă a unui provizorat în materie de chirii, trebuie să cuprindă angajamentul ca, în scurt timp, să se meargă de a dreptul la soluție.

Nu s-a ținut seamă până acum că singura populație care are dreptul la concesiuni peste normal, este aceea necesară orașelor noastre, cealaltă rămânând a fi trimisă la munca de la care s-a sustras. Acesta este principiul cel adevărat. Este plin orașul acesta de oameni care nu au ce căuta aici. Nu avem o poliție care să cerceteze și să constate ce caută aceşti oameni aici.

S-a întâmplat să întâlnesc aseară pe stradă o femeie care eră hotărâtă să rămână noaptea în aerul liber, și care m-am întrebat de unde poate să vină. Am hrănit-o și am trimis-o la un adăpost. Venise ca să câștige ceva în București. Exodul acesta de la țară la oraș trebuie să fie împiedicat, trebuiesc împiedicați toți oamenii aceştia care vin aici numai pentru un câștig nesigur sau necinstit și încurcă lumea.

Un astfel de proiect de prelungire nu poate să aibă un caracter general pentru toată lumea.

Țin să mai adaug ceva și anume că dorința mea ar fi ca vechile comisiuni cetățenești, rechemate la viață, să procedeze ele, de la caz la caz. Nu se poate legifera în acest domeniu după cum nu se poate legifera în alte domenii asemănătoare.

Gândiți-vă ce ar fi să legiferați datoriile părinților fața de copii sau felul cum să trăiască oamenii în gospodărie. Aceasta nu se poate pune în articole de legi. Fiecare caz reprezintă un fapt original, care trebuie soluționat de oamenii din acel loc. Ceea ce poate să fie o foarte mare dreptate la București, poate să fie o mare nedreptate la Oradea și ceea ce poate să fie la Oradea satisfăcător populației de acolo, poate fi pentru București călcarea celor mai elementare nevoi sociale. Aici nu este vorba de un principiu de drept, ci de o foarte complexă și delicată chestiune socială.

Principiul de curățire ar fi deci acesta: reținerea acelora care au un rost în oraș; trimiterea înapoi a celorlalți, nu cu poliția, dar când nu le mai ușurezi ședera în București, ei se duc de la sine; dar când omul găsește avantaje să stea la București, unde încurcă străzile în loc să se ducă să lucreze la câmp, el preferă să rămână în Bucureștii cinematografelor, decât în glodul de unde a venit dar unde se face pâinea bună, cu care se hrănește întreaga țară.

https://biblioteca-digitala.ro

De ani întregi sun acest clopot: oraşele se congestionează bolnăvicios şi nimeni nu vrea să înţeleagă aceasta. În Bucureşti vine cine vrea şi, odată venit, nu mai iese nimeni. Cine a venit, a rămas în Bucureşti.

D. V. Răşcanu: Îmi permiteţi...

D. N. Iorga: Sunt aşa deprins în ce priveşte timpul, încât n-aş putea să întind discuţia. Spuneţi după aceea ce doriţi, şi când voi veni din nou, voi răspunde la obiecţiunea d-voastră.

D-lor, al doilea principiu care mi se pare că trebuie să hotărască este acela că singurele zidiri care se pot încuraja sunt acelea cu apartamente pentru clasa mai puţin bogată, sunt marile clădiri globale, care au şi avantaje igienice şi avantaje sociale, cum sunt clădirile ridicate la Berlin, în cartierele excentrice. Nu ştiu, d-le ministru, dacă aţi fost de curând la Berlin, dar eu am fost şi vă pot spune că este acolo un întreg oraş nou, creat lângă cel vechi, oraş făcut tocmai pentru această lume nevoiaşă, care la Bucureşti şade prin cocioabe, ori prin case îngropate pe jumătate în pământ. Pentru lumea aceasta trebuie să se găsească apartamente convenabile şi este de făcut o întreagă operă de clădiri, pe un teren sănătos, lângă oraş, fie chiar că s-ar sacrifica cine ştie ce „strand" al d-lor Şimşi şi compania, pentru a se face în acele locuri case pentru lumea aceasta nevoiaşă, case cu băi, cu ceva biblioteci, case cu un fel de saloane comune de adunare. Aşa sunt toate casele din marginea Berlinului: o frumuseţe şi o binefacere.

Chestiunea nu este de a se încuraja orice construcţie.

Dacă e vorba să se înalţe palate de speculă, care sunt o urâciune şi care nu satisfac nici o nevoie socială, pentru acestea nici un fel de ajutor din partea statului. Toţi aceşti profitori de clădiri noi trebuie lăsaţi să-şi întrebuinţeze capitalul în alte întreprinderi.

Astfel, în ce priveşte metoda, d-le ministru, eu nu văd alta decât aceea a controlului populaţiei care a invadat oraşele noastre şi alături aceea a câştigării capitalului strein, pentru aceste mari clădiri globale. Eu sunt sigur că îl putem câştiga. Când eram în Franţa, am vorbit cu mulţi capitalişti care mi-au spus că dacă li se dau garanţii, sunt dispuşi să înceapă o astfel de operă. În Nordul Franţei, la Lille, într-un splendid hotel, când am vorbit cu hotelierul şi l-am întrebat cât câştigă, şi i-am spus cât ar putea câştiga dacă ar face un asemenea hotel la noi, s-a arătat foarte dispus a-şi plasa capitalul aici la noi. Mai ales hotelurile noastre din provincie sunt cea mai teribilă mărturie de sălbăticie care se poate închipui. În special hotelul *Traian* din Iaşi. Dacă s-ar putea să-l punem pe roate şi să-l trimitem la Barcelona *(ilaritate)*, cu covoarele dinaintea invaziei ruseşti şi cu grămezile de imundicii într-un anumit loc, ar fi un document social fără pereche. Nici un guvern nu s-a gândit să facă lângă gări hoteluri populare, hoteluri care ar împiedeca să trecem prin gările noastre peste trupuri de ţărani care îşi comunică insectele

https://biblioteca-digitala.ro

pe scânduri şi pietre. Iarăşi ceva de o sălbăticie care nu-şi poate găsi perechea decât în îngrămădirile mari chineze din Asia răsăriteană.

Trebuiesc deci făcute clădiri, dar nu orice fel de clădire; trebuiesc păruiţi chiriaşii, dar nu orice fel de chiriaşi. Trebuiesc ajutaţi proprietarii, dar nu orice fel de proprietari.

Dacă nu se admite reluarea acestui sistem al tovărăşiilor dintre administraţie şi cetăţeni, care să cerceteze caz de caz, găsiţi alte mijloace, pentru ca nu cumva, pentru câtiva bani. să folosească de zece ori mai mulţi răi. Căci, în general, de câte ori vrem să facem un bine în ţara aceasta, aşa se întâmplă: folosesc zece oameni buni şi alături nouăzeci răi.

În sfârşit, aş avea o rezervă de făcut în ce priveşte ajutorarea de către stat a unei categorii de chiriaşi: este preferabil, cred eu, ca lefurile funcţionarilor şi pensionarilor să fie direct sporite. Căci caritatea de stat nu poate fi întinsă până la nesfârşit, ca un drept nou pe lângă dreptul cel vechi, drept care nu poate fi trecut decât prin lefuri şi pensii. D-le ministru, se creează un procedeu foarte rău, pentru întâia oară după expropriere. Prin legea de expropriere s-a fixat aportul statului şi se vine acum tot cu aportul statului. Stă statul ca un fel de dădacă pe lângă nişte copii, dintre care unii sunt neputincioşi, iar alţii netrebnici şi de câte ori lipseşte ceva copilului, de atâtea ori vine dădaca, statul, şi suplineşte ceea ce trebuie. Foarte rău principiu. Ori oamenii au cu ce plăti, ori lefurile funcţionarilor nu sunt suficiente, şi ar fi suficiente dacă nu s-ar crea necontenite funcţiuni noi, dacă s-ar înlătura funcţionarii netrebnici şi s-ar lăsa o jumătate de funcţionari, căci numai acea jumătate sunt trebnici (*aplauze prelungite)* şi aceia să aibă leafa îndoită.

Este adevărat că pensionarii, şi pensionari care au jucat roluri importante în stat, mor de foame, că umblă îmbrăcaţi aproape în zdrenţe şi generali de aceia care au făcut războiul şi care sunt în momentul de faţă în aşa hal de nu e ruşinea lor ci ruşinea noastră, a fiecăruia dintre noi, când trec pe lângă noi; noi ne ruşinăm pentru ceea ce a făcut acest om şi pentru ce pătimeşte, nu pentru păcatele lui, pentru meritele lui şi pentru păcatele noastre. Adăugaţi la lefi, suprimând pe inutili, veniţi cu o lege asupra pensiilor, constataţi ceea ce sunt sigur că s-ar putea constata: că sunt pensii care se plătesc şi unor oameni care n-au dreptul la pensie *(aplauze)* sau care n-au dreptul la acea pensie. Corectaţi situaţiunea actuală a pensionarelor şi nu împărţiţi ajutoare de stat, pentru că astfel vom ajunge acolo că, de câte ori va avea omul deficit, să se duca la stat. Şi statul va trebui să găsească mijlocul, luând, de exemplu, de la un fond ca acela de 2% care era pentru scopuri filantropice...

D. Gr. N. Iunian, ministrul Justiţiei: Era exact pentru scopul acesta, ca ajutor la plata diferenţei de chirie...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: După legea nouă, dar după legea anterioară?

D. Gr. N. Iunian, ministrul Justiției: După legea veche avea exact aceeaşi destinație: ca să ajute la plata chiriei.

D. N. Iorga: Mă gândesc atunci la un alt fond asupra căruia vom reveni, pentru că am primit înştiințare că este un fond la ministerul de Finanțe, destinat instituțiilor de cultură şi caritate, care a fost totdeauna deturnat şi întrebuințat la alte scopuri. D-le ministru, pe d-voastră vă cred şi nu este nevoie să mai citiți, dar tot aşa îl cred şi pe acela care mi-a dat informația cu privire la alt fond şi despre acest fond voi avea plăcerea, dacă este o plăcere, să vorbesc d-lui ministru de Finanțe.

Ştiu că este prea târziu ca să modificați economia legii d-voastră, dar măcar aş dori ca aceste cuvinte să rămână ca un sfat, să zic un sfat bătrânesc, un sfat de experiență pentru cineva care mai târziu va trebui neapărat să reia chestiunea. Pentru că nici o chestiune n-a fost într-adevăr soluționată la noi, de la război încoace. Noi facem aşa ca şi cum ne-am împiedeca necontenit picioarele. Orice rezolvare provizorie este încă o învârtitură de funie după picioarele noastre şi noi mergem astfel împiedicați, pentru că nu avem curajul de a ne deslega odată picioarele de provizorate, de a avea în vedere o soluție şi soluția aceasta, chiar dacă ar fi în dauna popularității noastre, să o urmărim.

Vă rog să mă iertați că v-am ținut aşa de mult.

Şedința din 13 mai 1929

Subscrie un proiect de lege pentru autorizarea societății culturale Teatrul *din Turnu Severin de a contracta un împrumut de 18 milioane lei.*

Şedința din 24 mai 1929

Adresează mai multe întrebări primului ministru, Iuliu Maniu:

D-le preşedinte, îmi simt datoria de a ruga pe d. preşedinte al Consiliului să-mi răspundă cu privire la următoarele chestiuni rămase deschise până astăzi:

1. Înțelege d-sa să cedeze intrigilor unor nemulțumiți şi pretențiilor unui cenaclu de esteți, ordonând dărâmarea Arcului de triumf, datorit renovatorului arhitecturii noastre, d. Petre Antonescu, aprobat de un comitet din care mă onorez că am făcut parte şi consfințit ca monument istoric, intangibil prin

https://biblioteca-digitala.ro

trecerea sub el a Regelui biruitor, a Reginei Unității Naționale și a rămășițelor glorioase ale oștirii noastre?

2. Admite d-sa ca a doua zi după comemorarea României unite, casa Ligii Culturale să cadă în ruină, în fața palatelor ridicate de obraznicii jafului țării?

3. Crede d-sa că mai pot vorbi eu, ca rector al senatului universitar, de cele 25 de milioane pentru Universitatea noastră, pe care le-a anunțat public, atunci când explicațiile ce mi se dau nu semănă de pe o zi pe alta și nu mi-au adus până acum nici un ban?

După răspunsul ce voi primi, în termenul prevăzut de regulament, voi vedea dacă trebuie să mai adaug un șir de destăinuiri la mizeriile din care se compune viața noastră publică, azi ca și ieri, și cu toată bunăvoința pe care ar fi nedrept dacă n-aș constata-o.

După răspunsul primului ministru[1]:

D-le președinte, din răspunsul pe care d. președinte al Consiliului mi l-a dat, la cele trei întrebări ale mele, este unul care mă satisface aproape, partea care privește punctul trei.

Eu, întrebarea nu am pus-o fiindcă socoteam că starea țării e așa de înfloritoare încât să poată ieși bani imediat, dar eu sunt răspunzător față de senatul universitar pe care-l prezidez și căruia, după asigurările publice ale d-lui președinte al Consiliului, i-am dat și eu o asigurare, împrejurările păreau că dezmint asigurarea mea. Mi s-a vorbit, și mi s-a vorbit din gură oficială, că nu mai poate fi vorba de cele 25 de milioane. Nu mă siliți să spun nume. Cine mi-a spus, mi-a spus în bună credință și potrivit dispoziținii care era în acel moment. Dacă dispoziținea s-a schimbat, cu atât mai bine. Mi s-a spus că e vorba de mult mai puțin decât atât. Fiindcă ar fi să aduc în discuțiune lucruri foarte delicate, nu voi spune și motivele, explicabile, dar nu din cale afară de mulțumitoare pentru țară, pentru care anumite lucruri se pot făgădui într-un moment, se pot reduce pe urmă, și la sfârșit să nu aibă siguranța cineva că dobândește măcar acel puțin care se fixase în ultimul moment. Dar eu, la apropiata adunare a senatului universitar, voi da răspunsul pe care mi la dat d. președinte al Consiliului și eu doresc să nu revină nimenea, dată fiind fireasca autoritate a d-sale asupra întregului guvern, să nu revină nimenea asupra făgăduielii pe care mi-a dat-o d-sa, făgăduială care, dacă am înțeles bine, nu face decât să întărească declarațiunea că fiecăreia dintre universități i se va da o sumă de 25 de milioane. Foile oficioase au făcut această declarațiune. Eu, astăzi, pe baza acestei făgăduieli, am întrebat pe antreprenor. Antreprenorului mi-a prezentat o socoteală, cu oarecare deosebiri, pe care aș ști să le înlătur, pentru acoperirea nevoilor de astăzi ale Universității.

https://biblioteca-digitala.ro

D-le preşedinte al Consiliului, trebuie să vă înştiinţez însă că, dacă această sumă nu se va da până la sfârşitul lunii mai, dacă lucrările începute şi întrerupte în acest moment, nu vor fi reluate foarte repede, atunci în toamnă Facultatea de Drept nu va avea unde să ţină lecţiunile sale. Se va găsi în aceeaşi situaţie ca în acest an şi, prin urmare, va fi un an pierdut pentru una din facultăţile cele mai importante ale ţării noastre. Ori avem o universitate şi avem cu ce o ţine, ori altfel, închidem Universitatea şi dăm burse pentru străinătate, în măsura în care bugetul statului o permite. Dar o universitate de formă este o imposibilitate. Şi eu vă spun hotărât, nu pot să consimt să fiu rector de formă al unei universităţi de formă.

În ceea ce priveşte celelalte puncte, d-le preşedinte al Consiliului, nu mă pot declara mulţumit. La punctul II, privitor la Liga Culturală, vă pot spune - deşi d-voastră aveţi de discutat legi şi, cum a fost în ziua de ieri, aveţi de făcut şi alte lucruri decât de discutat legi, aveţi de înscris şi alte pagini în istoria parlamentară a României, că ceea ce nu se face în acest moment pentru Liga Culturală, va cădea sub aspra judecată a vremurilor care vor veni.

Ce s-a făcut acolo, nu de mine, ci de o serie întreagă de înaintaşi, pe care după putinţa mea caut să-i continui, constituie un element esenţial - este credinţa mea - în realizarea unităţii naţionale. *(aplauze prelungite).*

Şi dacă o altă naţiune ar fi avut o instituţiune care ar fi făcut aşa, după zece ani de zile, una din cele mai frumoase clădiri de aici, din capitala ţării, ar fi fost clădirea Ligii Culturale. Ceea ce după zece ani de zile arată capitala României este o lamentabilă ruină în care statul n-a dat un ban. Clădirea pe care o vedeţi, cu cele două rânduri isprăvite, cu cel de al treilea numai pe jumătate isprăvit, cu restul descoperit, cu schelele putrede, care vor cădea în capul trecătorilor, aceasta s-a făcut printr-o serie întreagă de mijloace dibace, neplăcute pentru mine, care am conducerea acestei instituţii, pentru a cerşi banul de la zi la zi. Tot ce vedeţi d-voastră acolo, până la ultima aşchie de lemn, până la ultima cărămidă este ban împrumutat. Şi va veni vremea, d-le preşedinte al Consiliului, în care, în faţa acestui Bucureşti, plin de cele mai neruşinate exemplare ale exploatării banului public, se va scoate în vânzare ruina Ligii Culturale, şi eu voi sta acolo în capul scărilor şi voi prezida la această vânzare, iar a doua zi îmi voi lua catrafusele şi voi pleca în lumea largă. Fiindcă în astfel de împrejurări, într-o ţară care arată astfel de dovezi de recunoştinţă pentru binele care i se face, este loc, pentru cei care umblă în fiecare moment fără ocupaţiune pe calea Victoriei, dar pentru bătrâneţele mele nu va fi loc.

V-o spun limpede şi tare: am cerşit la toate guvernele; toate guvernele până acum m-au purtat cu vorba şi nu mi-au dat un ban Cu o loterie care n-a

https://biblioteca-digitala.ro

reuşit, cu un împrumut pe care nu-l putem plăti, o ruină pe care o vedem cu toţii, aceasta este acum Liga Culturală. Iar că nu are bani ţara, o ştiu, dar ştiu şi de ce ţara nu are bani. În momentul când vom omorî cu toţii politica de clientelă, ţara va avea bani pentru ceea ce trebuie să aibă. *(Aplauze pe băncile majorităţii).* Începeţi d-voastre!

Iar, în ce priveşte Arcul de Triumf, aceia dintre d-nii miniştri care în ziua hotărârii pe care mi-o puneţi în perspectivă, vor vota pentru dărâmarea Arcului de Triumf, să ştie că vor satisface pe un pamfletar, autorul tuturor intrigilor împotriva acestui Arc; pe un pamfletar care a pus la îndoială până acum cinstea tuturor oamenilor care au muncit în această ţară şi au însemnat ceva pentru această ţară.

Aveţi a face cu o intrigă dibace, din partea unui om care ştie o mie de drumuri pentru a-şi satisface răzbunările sale. Dacă acest om ar fi fost în comisiunea care a hotărât Arcul de Triumf, nu s-ar fi spus un cuvânt împotriva Arcului de Triumf. Dar, dacă se va ajunge nu la îndreptarea, la care este gata d. Petre Antonescu, dar dacă se va ajunge la dărâmarea Arcului de Triumf, aceasta va însemna următoarele lucruri: un certificat de incapacitate marelui arhitect, care a înnoit, cum spun în întrebarea mea, arhitectura modernă a României; va însemna o insultă nemeritată pentru Petre Antonescu. Şi, în momentul când ciocanele vor bate în Arcul de Triumf, eu voi lua iniţiativa unui banchet solemn, de recunoaştere a meritelor lui Petre Antonescu. Şi va mai îndemna decretarea că noi toţi acei care sub guvernul Averescu eram acolo, - căutaţi lista membrilor comisiunii - şi care am găsit că Arcul acesta nu este nici mai bun nici mai rău decât toate arcurile de triumf care sunt după acelaşi tip, pe care le-a creat antichitatea şi pe care noi nu-l putem înnoi, căci nu putem avea geniul trebuitor pentru a înnoi un tip care nu mai corespunde cu obiceiurile noastre de acum; aceasta va însemna că blamaţi o întreagă comisiune. Şi în ce priveşte partea mea, eu protestez în contra nedreptăţii care s-a făcut preşedintelui Comisiunii Monumentelor Istorice, chemat a judeca în fiecare moment frumuseţea acestor monumente, trecând peste părerea lui, pentru a da dreptate unui insultător public şi unui dibaci uneltitor de campanii. Şi va mai însemna încă un lucru. Monumentele nu se judecă numai după valoarea lor, monumentele se judecă după momentul istoric pe care îl întrupează. Astfel, ar însemna să distrugem vechile noastre biserici şi vechile noastre mânăstiri, pe jumătate îngropate în pământ, ar însemna să schimbăm cu mătase şi catifea nouă odăjdiile pe care le-au purtat mitropoliţii noştri de odinioară, ar trebui să schimbăm perdelele care acopăr mormintele Domnilor de pe vremuri.

https://biblioteca-digitala.ro

Arcul de Triumf este un semn şi cine se va atinge de acest semn, va dovedi că nu este capabil să înţeleagă în viaţa unui popor însemnătatea superioară şi sacră a simbolurilor. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. preşedinte al Consiliului are cuvântul.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: D-lor deputaţi, chestiunea Arcului de Triumf nu guvernul actual a ridicat-o. A fost o chestiune în curs, pe care guvernul actual era dator să o încheie într-o formă sau alta. Guvernul nu a voit să rezolve chestiunea după bunul său plac, ci pe baza unei anchete, în urma părerii unei comisiuni, compusă din oameni specializaţi în astfel de chestiuni. Părerea este dată şi guvernul îşi va da hotărârea. Eu nu pot să anticip această hotărâre, din simplul motiv că nu cunosc destul de bine dosarul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte al Consiliului, îmi daţi voie, ca să nu vă obosesc cu un răspuns, v-aş întreba şi doreşte şi cineva de lângă mine să cunoască, cine sunt membrii acestei comisiuni, comisiune care nu a putut să înţeleagă nici întâia oară şi nici a doua oară, pentru ca această Cameră să judece care este extraordinara valoare estetică a acestor persoane.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Vă rog, sunt cinci arhitecţi şi un pictor.

D. N. Iorga: Care sunt aceia, vă rog?

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Se pot citi.

D. N. Iorga: Nu vă supăraţi, dar este pentru lămurire. Nu vreau să creez dificultăţi.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Detaliile acestea le voi da eu acum.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Detaliile le va da d. ministru Mihalache.

La tot cazul, chestiunea acestui Arc de Triumf se va rezolva fără pasiune, în mod obiectiv, nu la sugestia cuiva, oricât de distins om ar fi, ci după o judecată obiectivă, pe care comisiunea, compusă în baza unei proceduri începută de d Argetoianu, este chemată să-şi formeze în privinţa aceasta o opiniune motivată.

De aceia, rog pe d. profesor Iorga să binevoiască a-şi rezerva judecata domniei-sale pentru atunci când hotărârea se va aduce. Eu cred că Consiliului de miniştri va putea aduce o hotărâre, care să mulţumească şi opinia publică, şi pe d. profesor Iorga, şi consideraţiunile de artă şi de tradiţiuni la care ţine atât de mult d. Iorga şi la care, îl rog să creadă domnia-sa că ţinem şi noi nu mai puţin. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

D. N. Iorga : Suntem împreună opinia publică.

https://biblioteca-digitala.ro

Explicații date de I. Mihalache:

Ședința comisiunii care avea să mă informeze a avut loc în ziua de 5 mai, apoi am început să consult diferite personalități, printre care și pe d. Iorga. Până în prezent, am luat măsuri să se înceapă dărâmarea părților ușoare, adică a acelor părți care dau aspectul de ruină și care induc în eroare multă lume, închipuindu-și construcția Arcului de Triumf atât de superficială încât îi cade tencuiala pe jos. Prin urmare, ceea ce a fost improvizat să se dea jos și, în timpul acesta, Consiliul de miniștri, cum a spus și d. președinte al Consiliului, să hotărască la care din cele două păreri se raliază: sau continuarea după vechea concepțiune, sau dărâmarea lui. Pentru că, d-lor, comisiunea s-a împărțit în două și atunci și acum, exact cei care au fost pentru o părere întâia oară au rămas statornici în întregime la aceeași părere. Arhitecții, în unanimitate, sunt de părere să continue executarea după vechiul plan; ceilalți sunt pentru dărâmarea actualului Arc de Triumf, dar nu sunt de acord asupra a ceea ce ar trebui să se pună în loc.

D. Tzigara Samurcaș stăruie în părerea ca în locul Arcului de Triumf, eventual pe fundația lui, poate chiar pe soclul lui, dacă s-ar găsi vreun mijloc, să se ridice un monument simbolic...

D. N. Iorga: Îmi dați voie să vă întreb, d-le ministru: generalii, comandanți ai ocupației germane vor fi acolo? Iertați-mă, este o asociație de idei involuntară. Fiindcă, lăsând la o parte orice prudență, eu înțeleg să se întindă asupra unor anumiți oameni un văl de uitare; dar să se scoată acești oameni împotriva noastră, când este vorba de monumentul ridicat biruinței pe care au câștigat-o sufletele noastre, dați-mi voie, este o durere să vă aud vorbind așa. *(aplauze)*. Părerea lui Nicolae Iorga, pusă alături de părerea d-lui pe care îl înfățișați aci, este un fapt așa de dureros, încât numai în amintirea vechei noastre prietenii consimt să mai rămân aci și să ascult aceste explicații ale d-voastră. Vorbiți-mi de oricine, dar nu treziți stafiile.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor: Iertați-mă, vă rog, eu nu știu cum să o calculez...

D. N. Iorga: Nu putem fi laolaltă. Ori eu sunt un ticălos și nu merit să fiu aci, ori sunt omul care sunt, și nu prin aceia care au rămas aci și au rămas pentru a face ceea ce nu vreau să spun, nu prin aceștia se pot combate părerile mele.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor: D-le profesor, poate că m-am exprimat rău, dar până acum nu fac decât să raportez cele două păreri, exprimate în comisiune. Dar nu-mi stă câtuși de puțin în gând să mă solidarizez cu vreuna din ele, lăsând ca această chestiune să fie complet judecată în Consiliul de miniștri, poate că atunci să-mi spun și eu părerea mea personală.

https://biblioteca-digitala.ro

D-voastră ați cerut însă un lucru, şi atunci eu am fost dator să raportez, ca simplu informator, părerile care au fost emise. Regret foarte mult că am atins sentimentele d voastră, îndreptățite ...

D. N. Iorga: Decorațiunea de pe pieptul d-voastră arată că sunt şi sentimentele d-voastră.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: D-le profesor şi d-le deputat Iorga, fiind aci un simplu informator, vreau să fiu obiectiv. Faptele arată că am procedat bine, când am avut prudența să nu alcătuiesc o altă comisiune, ci să consult comisiunea alcătuită de d.Argetoianu, pentru a nu se crede cumva că aş luă o atitudine de partid sau personală. N-am făcut decât să-i adaug un delegat al ministerului de Războiu, un general care nu face politică...

D. N. Iorga: Şi care nu se poate pricepe în materie.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: ...şi un delegat al ministerului Artelor.

În comisiune o părere a fost aceasta, iertați-mă, dar cred că nu greşesc, dacă citez aici numele membrilor comisiunii şi părerea pe care a exprimat-o fiecare. În comisiune o părere a fost a d-lui Tzigara Samurcaş, aceea de a se face un monument care să simbolizeze intrarea Regelui Ferdinand în capitala țării; altă părere, reprezentată prin d. Mavrodi - şi care este şi aceea a d-lor Costinescu şi Ottescu, care au lipsit - e să se dărâme actualul Arc de Triumf şi să se construiască un altul nou, poate exact în acelaşi loc, însă în stil roman.

Critica ce se aduce actualului Arc de Triumf este că nu e conceput în stil roman. D-nealor motivează că Arcul de Triumf este simbolizarea victoriei romane, o simbolizare în anume forme, în anume stil, care s-a consacrat. Niciodată, spun d-nealor, nicăieri, unde s-au construit arcuri de triumf, nu s-a modernizat stilul, ci s-a păstrat exact vechiul stil roman. Ar fi păcătuind, spun d-nealor, prin concepțiunea artistică, şi d. Tzigara Samurcaş spune că ar fi o stilizare modernă într-un stil bizantin cu motive național românești. Că este, prin urmare, o greşeală care trebuie reparată prin construcția unui arc în stil roman.

La aceasta, d. Antonescu a răspuns că un monument de artă nu poate fi niciodată o copie, că el e legat de un anume eveniment şi se realizează în spiritul şi formele timpului. Şi că, prin urmare, dacă Arcul de Triumf ar avea unele corecturi de făcut, nu crede că ar fi bine să se dărâme acest arc, pentru că valoarea artistică a unei opere de artă, susține d-sa, nu se poate judecă exact de contimporani, ci judecata viitorului este cea definitivă. Pe lângă aceasta, se adaugă faptul că existența Arcului de Triumf s-a legat de momentul glorios al intrării Regelui Ferdinand în Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro

La părerea d-lui Antonescu s-au raliat şi arhitecţii prezenţi, d-nii Smărăndescu şi Nenciulescu, iar acei care au lipsit, d. Balş şi d. profesor Mirea, au declarat printr-o scrisoare că susţin în totul părerea d-lui arhitect Antonescu.

Am ţinut să aduc la cunoştinţă ceea ce s-a făcut până acum, starea de fapt şi informaţiunile cu privire la Arcul de Triumf, rămânând cum am spus, ca d. preşedinte al Consiliului de miniştri să ia ultima hotărâre. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. St. Cicio Pop, preşedinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: La declaraţia d lui preşedinte al Consiliului eu nu mai am nimic de obiectat. D-nealui zice că se gândeşte, şi o cred, şi nu poate să nu se gândească, fiind de unde este şi având viaţa pe care a avut-o la clădirea Ligii Culturale. Să mi se dea însă voie să spun că sentimentele noastre trebuie să fie legate, când este vorba de o clădire, de un anume termen. Noi suntem la sfârşitul lunii mai. În curând nu se va putea începe nici un fel de lucrare. D-voastră nu ştiţi - pentru că nu am vrut să lungesc vorba, şi dacă s-a lungit, nu este vina mea - d-voastră nu ştiţi până unde am mers noi la Liga Culturală, pentru ca să putem termină măcar partea care reprezintă abia jumătate din clădirea întreagă. Am mers până acolo încât am oferit-o ministerului Instrucţiei pentru căminurile studenţeşti, aşezate în casele ungureşti, care prin sentinţă judecătorească se evacuează şi rămân prin urmare studenţii în stradă. Spune acum d. ministru al Instrucţiunii că s-ar fi ajuns la o înţelegere prin comisiunea căminurilor; eu sunt rectorul Universităţii, nu ştiu încă nimic de aceasta. Şi atunci, am oferit pentru o sumă de nimic, pentru chirie, înţelegeţi d-voastră, nu ajutor, pentru chirie, pentru o chirie plătită pe doi ani înainte, să terminăm două etaje şi să le punem la dispoziţia unuia din aceste cămine. Două luni a fost vorba de aceasta. Am mers şi mai departe.

Am spus: d-voastră nu ne daţi nici un ban, dacă mă siliţi să vorbesc, nu ne daţi nici un ban, faceţi contract cu noi, închiriaţi două rânduri de acolo, pentru căminul studenţilor, şi noi vom merge din bancă în bancă - bancherii pot să fie înţelegători - şi vom sconta această chirie. Nici această propunere nu a fost primită. Eu prefer, d-le preşedinte al Consiliului de miniştri, să-mi spuneţi: în situaţia actuală a tezaurului nu putem da nimic, şi atunci vom căută alte mijloace. Înţelegeţi foarte bine. Eu nu întind nimănui vreo cursă, mă doare însă inima de instituţia pe care o servesc de atâţia ani şi de clădirea pe care am ridicat-o numai ştiu eu cum. Spuneţi că nu aveţi! Vom căută alte mijloace. Dar când spuneţi că veţi face ceva, acest ceva să fie legat de un anume termen, să nu pierdem anul, să nu ne cadă acoperişul în cap sau, cum am spus, schelele asupra trecătorilor. Nu este lucru de amânare, de bunăvoinţă, de sentiment. Inima! Inimă avem toţi de aur. Dar mie îmi trebuie

https://biblioteca-digitala.ro

un ministru cu inima de piatră sau măcar de cărămidă. Inimile noastre de aur nu plătesc nimic. Cu inimile de cărămidă, cu acelea pot face o casă.

În ce priveşte comisia numită de amicul meu, d. Argetoianu, să-mi dea voie, dumnealui este un om foarte logic de obicei, dar unde poate fi logica aici, atunci când a existat o comisiune şi când comisiunea a fost aprobată. Să ne aducem aminte de cine a fost aprobată compoziţia acestei comisiuni. Aceştia nu au fost oameni culeşi de pe stradă, au fost oameni cunoscuţi, oameni recunoscuţi şi admişi de Regele Ferdinand. Noi eram acolo, nu printr-o hotărâre ministerială numai; noi eram prin voinţa Regelui Ferdinand care credea că noi suntem destoinici să ridicăm Arcul de Triumf. Şi se numeşte o nouă comisiune, înlăturându-ne pe noi pe toţi, afară de Antonescu, adus acolo ca un vinovat, căruia să i se scoată ochii de un jurnalist, eminent fără îndoială, cu principiile arhitecturii romane. Apoi aceasta este ţara tuturor incompetenţelor! Dar d-voastră, mâine, veţi numi o comisiune care să-mi cerceteze opera mea istorică şi în aceasta comisiune istorică veţi pune cine ştie ce meteorologi sau specialişti în cutremure de pământ. Se poate un lucru ca acesta? Dar, mă rog, aţi avut o comisiune. Cine trebuia întrebat în primul rând? Trebuiau să fie întrebaţi membrii acestei comisiuni. Şi cea mai bună satisfacţie pe care am putut să o am eu a fost când s-a citit numele membrilor celeilalte comisiuni. Şi a doua satisfacţie, care ar fi trebuit să vă facă pe d-voastră a declară ceea ce aş fi dorit, căci speram că pentru d-voastră chestiunea este terminată, e când aţi spus că toţi oamenii care se pricep acolo, toţi arhitecţii şi inginerul Balş, care este nu numai membru al Comisiunii Monumentelor Istorice, dar unul din cei mai buni cunoscători ai artei în genere şi ai artei noastre româneşti, când toţi au declarat că Arcul de Triumf trebuie păstrat. Nu poate fi vorba de ceea ce o fi mâine. Dar bine, eu înţeleg curajul d-voastră, când înfruntaţi chestiunea împrumutului sau când înfruntaţi împrejurările grele financiare ale acestei ţări. Omul care face politică este chemat să ia astfel de răspunderi, ori de le poate purta, ori de nu le poate purta. Dar eu nu înţeleg ca un Consiliu de miniştri să-şi ia o astfel de răspundere, faţă de hotărârea unanimă a tuturor oamenilor pricepuţi şi fără să cheme măcar pe reprezentanţii Comisiunii Monumentelor Istorice, care în rândul întâi trebuia să fie acolo, măcar cât erau d-nii Costinescu şi Mavrodi. Şi d-voastră spuneţi: noi ne-om aduna şi om vedea, vom hotărî pe urmă! Dar bine, d-lor miniştri, eu vă cunosc pe fiecare din d-voastră, admir toate cunoştinţele d-voastre, pe care nu le am eu, dar nu pot să admir cunoştinţe pe care le am eu şi se întâmplă să nu le aveţi şi d-voastre. Ei bine, aveţi să vă adunaţi în sanhedrin, o să puneţi în cumpănă persoana, al cărui nume vă plăcea aşa de mult să-l spuneţi, şi o să puneţi în cumpăna cealaltă a cântarului pe toţi arhitecţii, toată Comisiunea Monumentelor Istorice, toţi oamenii care

https://biblioteca-digitala.ro

n-au stropit cu sângele lor văzut acest monument, dar este ceva din sufletul celor vii şi celor morţi prins în piatra aceasta, şi după aceea veţi zice: ne-am gândit mai bine şi am găsit că arcul acesta trebuie dărâmat! Dar aceasta este o satisfacţiune care mi se dă mie? D-voastre, dacă aveţi o greutate, spuneţi franc: aceasta este greutatea, iată cine nu mă lasă să păstrez Arcul de Triumf, ca să judecăm dacă este o persoană care are dreptul să nu vă lase să păstraţi Arcul de Triumf. Dar dacă nu există, şi nu-mi pot închipui să existe o persoană vrednică de respect, care să spună că Arcul de Triumf trebuie înlocuit prin cine ştie ce improvizaţie curioasă, care nu s-a mai văzut în nici o ţară, cei doi stâlpi pe care să se înfăţişeze cine ştie ce procesiune, cine ştie ce cavalcada, dacă nu există o astfel de persoană, atunci răspunsul d-voastre, iertaţi-mă, fiecare judecă după dânsul, eu aşa aş fi făcut, răspunsul d-voastre ar fi trebuit să fie net: ascultăm pe oamenii competenţi care au hotărât despre acest arc; ascultăm pe arhitecţii care în unanimitate sunt pentru păstrarea acestui arc, ascultăm tot ceea ce vine din trecutul nostru, pentru a-l păstra aşa cum este şi unde este şi ascultăm - aţi fi putut spune, şi nu scădeaţi întru nimic şi nici nu creşteaţi situaţiunea mea, care nu pe chestiunea Arcului de Triumf are să se ridice sau are să scadă - ascultam, aţi fi putut spune - şi după ce am făcut pe mutul acolo, la Alba Iulia, venind, singurul dintre oamenii Vechei Românii, când alţii s-au refuzat şi stând acolo, asistând şi la triumful d-voastră politic, de care nu mi-a părut rău - şi de acela care merita măcar ca la această interpelare să-i răspundeţi: da, d-le, prin d-ta vorbeşte şi dreptul istoric şi competinţa, pe care nu mi-o puteţi denega, şi m-aş fi întors de aici cu satisfacţiunea că am călcat în picioare o intrigă, de care un moment măcar n-ar fi trebuit să ascultaţi. Aceasta am avut de spus şi nu mai răspund[2].

NOTE

1. Primul ministru Iuliu Maniu i-a precizat lui N.I. că, prin vocea lui Constantin Argetoianu, guvernul anterior ceruse dărâmarea Arcului de Triumf. Ca urmare, s-a hotărât să se elimine părţile adăugate provizoriu şi să se consolideze restul. În legătură cu Liga Culturală, omagia opera acesteia dar nu erau bani aşa că nu putea face „o promisiune concretă". În schimb, în ceea ce priveşte Universitatea, primul ministru se angaja să acorde cele 25 de milioane făgăduite.
2. După ce ministrul Ion Mihalache reluase argumentele exprimate şi mai sus, N.I. a încheiat cu obidă: „Am atât de spus: nu sunt nici convins, nu sunt nici învins".

https://biblioteca-digitala.ro

Se pronunță împotriva examenului de bacalaureat:

D-le preşedinte, d-lor deputați, trebuie să spun de la început, nu din dorința de a păstra continuitatea cu părerea mea mai veche, pe care o cunoaşte toată lumea, dar fiindcă această părere se întăreşte prin toată cugetarea mea ulterioară, cu tot ceea ce s-a observat în acest domeniu al examenelor de bacalaureat, trebuie să spun că sunt absolut contra examenului de bacalaureat[1]. *(Aplauze pe băncile reprezentanților minorităților).*

Sunt contra examenului de bacalaureat nu pentru a vă face plăcere d-voastre - dacă vă fac plăcere d-voastre, cu atât mai bine, fiindcă desigur şi d-voastră aveți o experiență a învățământului, care este foarte prețioasă şi pentru noi - dar, pentru că în această antipatie a mea împotriva acestei probe, care nu este o probă, ci o tortură sufletească, fără nici un scop *(aplauze pe băncile majorității)*, am trei argumente, la care cu greu se poate răspunde.

D-le preşedinte şi d-lor deputați, greşesc cei care îşi închipuiesc că învățământul nostru a răsărit de ieri, de alaltăieri şi care acum câțiva ani se duseseră la Paris ca să ceară o comisiune franceză, pentru a organiza învățământul secundar şi superior, aşa că au pus pe un om de valoarea rectorului Poincaré, în situația jenantă de a veni într-o țară în care era de creat un învățământ şi în care a găsit unul cu o tradiție îndelungată. Eu sunt un cunoscător al trecutului învățământului nostru, eram dator să fiu cunoscător al acestui trecut al şcoalei româneşti. Şi pot spune că şcoala românească nu a avut bacalaureat. Nu l-a avut. Bacalaureatul este o instituție medievală, deşi a fost în generația mea pentru ca îndată, din generația mea şi până în generația actuală, să nu fie examenul acesta de absolvență. Bacalaureatul este ceva hibrid, este o reminiscență medievală, aplicată la timpurile noastre, care nu se poate grefa pe necesitățile învățământului actual. Bacalaureatul însemna odată că îți puneau în jurul capului o cunună, el era ceva asemănător odinioară cu licența, cu doctoratul în evul mediu, decât cu ceea ce vrem să facem noi. A trece examenul de bacalaureat era a susține o teză şi a primi o distincție pentru această teză. Iar învățământul nostru s-a făcut cu şcolari ascultători şi cu profesori înțelegători; dar cu şcolari ascultători şi cu profesori înțelegători nu ai nevoie de bacalaureat la capăt. Admirabila noastră şcoală secundară şi superioară - şi am dovedit, acum câtăva vreme, în decemvrie trecut, la Universitate, că Universitatea noastră datează de pe vremea lui Constantin Brâncoveanu[2], că nu este o creație fanariotă, ci altceva, e *gimnasium patavinum,* Universitatea din Padova, strămutată la noi sub influența lui Constantin stolnicul Cantacuzin, căruia o statuie trebuie să i se ridice, cândva, înaintea bisericii Sfinților Apostoli, clădită de fiul său Ştefan[3]. Aşa de vechi este învățământul nostru, acest învățământ secundar a fost clădit pe baze care

https://biblioteca-digitala.ro

nu cuprind în ele acest examen final, care, încă odată o spun, nu are nici o valoare ca o constatare şi nu reprezintă nici un fel de pregătire pentru învăţământul superior.

Eu sunt profesor de atâtea decenii, acolo la Universitate, profesor de la douăzeci şi trei, douăzeci şi patru ani şi acum am cincizeci şi opt; vă puteţi închipui câte generaţii am văzut şi le-am văzut şi cu bacalaureat şi fără bacalaureat. Bacalaureatul n-a avut nici un fel de influenţă asupra valorii acelora care veneau la mine, absolut niciuna. Când n-a fost bacalaureat era aceeaşi dezorientare şi, de când este bacalaureat, nu este mai multă orientare. Vă puteţi închipui că nu un examen, nu o pregătire de câteva luni de zile şi un examen de câteva minute poate să pregătească un suflet omenesc. Dar, pentru a intra în învăţământul superior, trebuie să ai o anumită maturitate de spirit (*aplauze pe băncile majorităţii)*, de aceea se zice examen de maturitate; maturitatea aceasta se pregăteşte an de an în învăţământul secundar şi, în loc ca noi să spunem: avem un învăţământ secundar rău şi acest învăţământ secundar îl corectăm prin bacalaureat, ceea ce nu este o corectare, trebuie să căutăm a avea un învăţământ secundar bun. De aceea există şi nu pentru favorizarea clienţilor politici, de aceea există inspectorii şi inspectorul care ar veni des, cum am apucat eu, când venea un Cobălcescu[4] şi cădea, nu „cădea" în legătură cu bacalaureatul, şi venea la liceul din Botoşani, trecea însuşi profesorul examen înaintea inspectorului. Erau mărimi de acestea ştiinţifice şi culturale înaintea cărora rămânea în admiraţie şcoala întreagă. Pe vremea aceea, când învăţam eu, exista bacalaureatul, dar să nu credeţi d-voastre că, fiindcă exista bacalaureatul - vedeţi aici vin la partea experienţei pe care o am - că prin faptul că există bacalaureatul, un om este mai bun decât înainte. Eu am ieşit întâiul la bacalaureatul din Iaşi şi nu am o amintire mai urâtă decât de momentul acela când am trecut examenul de bacalaureat. De ce? Fiindcă sunt oameni pe care nu-i cunoşti şi oameni care nu te cunosc şi cum credeţi că oameni care sunt timizi, oameni care se exprimă greu, să poată fi judecaţi după câteva minute de cercetare?

Aceasta este cu desăvârşire imposibil. Dar oricare dintre d-voastre ştie foarte bine că unde sunt anumite tradiţiuni administrative, la noi şi aiurea, şi în Franţa, când te întreabă, la un ghişeu de poştă, care îţi este adresa, dacă vrei să iei un mandat sau o scrisoare recomandată. Se uită la dumneata cu uimire când nu poţi să-i spui cine eşti, unde locuieşti şi cum te cheamă. Nu ştiu dacă vi s-a întâmplat d-voastre, dar eu treceam adesea în Franţa drept un escroc şi până nu scoteam o hârtie din buzunar pe care să scrie adresa mea, ei puteau să zică „am prins pe unul". Niciodată nu am fost capabil să spun dintr-odată numele, pronumele şi adresa.

https://biblioteca-digitala.ro

Am trecut bacalaureatul la părintele d-voastră, d-le ministru al Instrucțiunii[5]. Părintele d-voastră era profesor de latină, dacă nu mă înşel. Nu ştiu, era părintele d-voastră sau era unchiul d-voastră, dar era un Costăchescu, profesor de latină. A trecut câtva timp până să descopere că ştiu ceva latineşte şi am fost tratat de comisiune ca obraznic atunci când, întrebat de unde să citesc latineşte, am răspuns: de unde vreți d-voastră. Au crezut că au a face cu un înşelător şi că pot să nu-şi mai bată capul cu mine.

Era un vechiu profesor, Georgian, la Seminarul din Iaşi, cu o barbă mare, foarte fioroasă - poate să aibă cineva barbă mare şi să fie mai puțin fioros *(ilaritate),* aceasta atârnă de privire - şi se uita la mine aşa, când am început să vorbesc, şi mi-a spus să nu mai umblu cu lucruri care nu sunt în carte. Am crezut că s-a isprăvit cu mine. Niciodată nu am reprodus pe altul; nici pe mine nu mă pot reproduce. E cugetarea mea sinceră în acest moment în care o expun, dar cu aceasta te duci de-a tăvălugul la examenul de bacalaureat. Am o şcoală la Vălenii de Munte şi am rugat pe d. ministru al Instrucțiunii să vină să vadă cum pregătesc eu învățătoarele care vor să intre la Universitate Eu vă garantez că ele ştiu mai mult decât bacalaureații. Nu sunt bacalaureate, ci intră în anul preparator. Colegii mei, care sunt profesori de istorie, când le examinează, le pun nota 6. De ce? Pentru că, având contact cu elevul numai la sfârşitul anului, nu pot să-şi dea seama de valoarea lui cum îşi poate da seama cine are contact cu dânsul un an de zile. Nu este om care să reziste la cel dintâi contact, afară de superficiali şi obraznici, care profită, căci „obraznicul mănâncă praznicul", iar ceilalți nu-l mănâncă.

Dar, d-le ministru, eu am intrat în aceea şcoală unde ați învățat şi d-voastră, şi mi-ați făcut plăcere să-mi amintiți, când am fost ales ca rector, şcoala care am făcut-o împreuna şi unul şi altul. Am trecut examenul de bursă, venind de la Botoşani, unde eram cel dintâi, şi am ieşit al zecelea sau al unsprezecelea la examenul de bursă. Şi am intrat profund umilit. Şi nu trebuie să intre băiatul speriat şi umilit în Universitate. Ceea ce trebuie să-i dea şcoala înainte de toate, nu este receptivitatea îngenunchiată, ci îndrăzneala creatoare. Şi cum vrei, când are el părerile lui originale, aceste păreri originale să le spună înaintea comisiunii? A examinat profesorul o grămadă întreagă de elevi înaintea lui, picură de somn şi, la lumina târzie de seară, examinează pe un biet om care se fâstâceşte, piere înaintea lui.

Dar eu am fost în comisiuni de bacalaureat, am fost ca preşedinte. Pe urmă au venit toți pomanagiii şi au cerut asemenea locuri, cum este obiceiul de acum, au venit şi la d-ta cei din Iaşi, după cum, când este unul din Bucureşti, vin cei de la Bucureşti sau când este unul din Cluj, vin cei de la Cluj; toți pomanagiii cer să fie făcuți preşedinți de comisiune, în tot largul țării. Este ceva dezgustător! Dar pe vremea când eram tânăr, odată sau de

https://biblioteca-digitala.ro

două ori am fost şi eu preşedinte de comisiune de bacalaureat. Ştiţi d-voastre că niciodată n-am plecat cu conştiinţa liniştită? Am iscălit note despre care eram cu desăvârşire sigur că în imensa majoritate a cazurilor nu sunt meritate.

Prin urmare, bacalaureatul nu este în tradiţia noastră. Experienţa oricăruia dintre noi ne spune că bacalaureatul nu foloseşte, şi bacalaureatul psihologic este fără nici un fel de folos, întregul fel de a fi al unui om nu se poate verifica în limitele câtorva minute. Aş vrea să văd pe marele pedagog care ar fi capabil să facă aceasta minune: să descifreze un suflet omenesc în intervalul acesta de timp aşa de scurt! Gândiţi-vă d-voastră la Hamlet. -„Poţi cânta din vioară? - Nu pot! - Apoi dacă nu poţi cânta din vioară, câteva strune pe un trup de lemn răsunător, cum ai să poţi înţelege un suflet omenesc?" Aici nu este un examen de specialitate, ci de constatarea aptitudinii universitare. Aptitudinea universitară o poate şti numai acela care va avea să pregătească pe cineva. Şi dacă inspectorul sau dacă mai târziu profesorul de Universitate constată că anume absolvenţi n-au fost bine pregătiţi, atunci sancţiunile cele mai severe trebuie să cadă - când este nu defectul elevului, ci defectul lipsei de îngrijire în şcoală - sancţiunile cele mai grele trebuie să cadă asupra profesorului care nu şi-a făcut datoria.

D-voastră v-aţi găsit înaintea bacalaureatului introdus, înaintea bacalaureatului care n-a făcut nici un progres, după cum n-a putut să facă nici un progres nici examenul de capacitate. Abia aştept să vorbesc de ultimele examene de capacitate şi la limba română şi la istorie, şi vă veţi uimi d-voastră înşivă - şi d voastră ştiţi, d-le ministru, unele lucruri, dar vă pot spune şi eu altele - de unele întrebări, absolut derutante. În unele comisiuni de bacalaureat, ca şi în unele comisiuni pentru examenul de capacitate, din nenorocire se introduc oameni care sunt puţin bolnavi - nu nebuni cu totul, dar sensibil scrântiţi - care cred că examenul de bacalaureat, sau examenul de capacitate este o vitrină.

Sunt exibiţionişti de aceştia şi sunt sadişti feroci care, având înaintea lor un om, le place să-l chinuiască *(aplauze pe băncile Partidului Maghiar şi ale Partidului German)*. Ştiţi că la Cluj, odată, înaintea comisiunii de bacalaureat, un profesor având înaintea sa călugăriţe catolice, a pus elevelor într-adins întrebări necuviincioase, ca să vadă ce simte fata aceea, când i se pun aceste întrebări (*aprobări pe băncile Partidului Maghiar)*. Aceasta nu este o închipuire, este un adevăr *(întreruperi)*. Ştiu cine este şi ştiu ce a zis întâi, şi ce a zis pe urmă, şi ştiu ce a fost adevărul însuşi al lucrurilor.

Dar aţi găsit bacalaureatul şi aţi găsit toată lumea contra bacalaureatului, afară de câţiva pedagogi şi nu pedagogi adevăraţi, dar pedagogi „cuistre" /pedant, grosolan/, care este specia aceea uscată de om, care trăieşte numai cu punctualitatea îndeplinirii formale a unor anumite

https://biblioteca-digitala.ro

lucruri. Formaliştii aceştia vor fi toţi pentru bacalaureat, lăsând la o parte diurnele şi anumite alte succese, căci se întâmplă uneori că se pregăteşte câte o căsătorie între un examinator mai indulgent şi o domnişoară care a simţit anumite dificultăţi la teză. *(Ilaritate)*

Voci de pe băncile majorităţii: Cine este?

D. N. Iorga: Nu mă siliţi să vorbesc. Este o întreagă poveste, care s-a petrecut acum vreo doi ani de zile. Unde mai puneţi şi aceea că vin fetele la examen şi le examinează profesori de deosebite vârste, dintre care cei mai bătrâni s-a întâmplat de multe ori că sunt cei mai tineri; şi atunci examenul este o adevărată bătaie de joc, un schimb de politeţe din partea examinatorului şi un schimb de tăceri elocvente, subliniate cu suspinele necesare, din partea candidatei.

Acesta este bacalaureatul. Părinţii sunt contra bacalaureatului, fiindcă le îmbolnăveşte copiii; copiii sunt contra bacalaureatului, pentru că deşi ar fi vrut să înveţe, au fost purtaţi şapte ani, nu i-a învăţat nimeni nimic, şi deodată îi zvârle în gura unui zmeu gata să-i înghită. În contra bacalaureatului este orice pedagog serios. În contra bacalaureatului suntem noi profesorii universitari, d-le ministru şi d-le coleg. Ştiţi de ce? D-voastră o ştiţi tot aşa ca şi mine. Bacalaureatul este un bagaj care nu se poate zvârli de odată. D-voastră voiţi să cârpiţi o casă veche, care ar trebui dărâmată. Nu puteţi scăpa de el şi puneţi o chivuţă de la minister să-i dea o bidinea nouă, ca să aibă o altă înfăţişare. Dar, vă rog, în bacalaureatul acesta pe care eu îl critic – eu, ca profesor universitar - nu pot suferi un lucru.

Noi avem nevoie de oameni îndrăzneţi, de oameni curagioşi, avem nevoie la Universitate de suflete, învăţământul secundar, din nenorocire, este un mutilator *(către băncile partidelor minoritare)* şi al d-voastră este mai rău decât al nostru, fiindcă are o tradiţie mai veche, şi cel francez, care are o tradiţie şi mai veche, este şi mai rău decât al d-voastră. Învăţământul secundar este mutilatorul originalităţii copiilor, este reducerea la acelaşi monitor. Nu, reducerea la acelaşi numitor. Vedeţi, pentru o greşeală ca aceasta, dacă aş fi făcut-o la bacalaureat, pierdeam anul. *(Mare ilaritate).*

Este ceva analog în materie de suflet, d-le ministru, cu ceea ce sunt grădinile de la Versailles şi Schönbrunn, sub raportul copacilor tăiaţi în formă rotundă sau pătrată, sau ascuţită. Se întâmplă de multe ori că acela care a învăţat pe elevi era obişnuit cu tăierea rotundă a sufletului copilului; şi copilul se găseşte înaintea unui examinator care preferă sistemul piramidei *(ilaritate).* Diformează şi unul şi altul, dar felul de a diforma nu se potriveşte la unul şi la celălalt.

Şi când vine copilul umilit, speriat, la Universitate - acum eu pot să vorbesc nu numai în numele catedrei mele, ci şi a experienţei câştigată,

https://biblioteca-digitala.ro

conducând o facultate şi a experienţei ca rector, umblând în mai multe facultăţi - acolo la Universitate trebuie măcar un an de dezmorţire. În anul întâi nu faci nimic cu dânsul. Sunt ameţiţi, izbiţi cu capul de toţi pereţii. Ce vrei să faci cu omul pe care îl treci de la atmosfera închisă a liceului, unde a învăţat că există un singur adevăr, care se poate îmbrăca numai în anumite cuvinte, pe care le scrie autorul manualului, cu vorbe învăţate pe de rost, şi dincoace îi vorbeşti că sunt mai multe păreri. El cade ameţit. Acum, la mine, unul care era gazdă /sic!/ de trei ori, de patru, când nu învăţa pe de rost, trebuie să aleagă sistemele filozofice şi trebuie să judece pe Napoleon şi pe Nabucodonosor. Un an întreg copilul este îngrozit şi speriat, şi este bolnav. Eu nu aş îngădui acestui copil, care a trecut prin această teribilă probă a examenului de bacalaureat, să înceapă Universitatea după câteva săptămâni.

Eu am trecut pe vremuri examenul de doctorat la Lipsca[6], pe care examen l-am trecut slab. Dar cariera mea ştiinţifică a fost bunişoară. Când s-a făcut serbarea comemorativă a Universităţii din Lipsca, era răposatul rege Ferdinand ca prinţ de Coroană şi s-au pomenit acei din care s-a ales ceva, ieşind de la Universitatea din Lipsca. Mi se pare că eram şi eu. S-a mirat regele Ferdinand că se întâmplă să fie şi un român şi că acela eram eu.

Când am trecut însă examenul de doctorat la Lipsca, a fost un dezastru. Fiindcă veneam de la Paris, îşi poate cineva închipui că trebuie să fi ştiut puţintică istorie a literaturii franceze, după doi ani şi ceva de şedere în Paris.

M-a întrebat însă examinatorul de viaţa Sf. Alexis[7]. Viaţa Sf. Alexis este un text filologic, de care nu apucasem niciodată să mă interesez; m-am interesat în urmă şi am descoperit că nu este aşa de vechi cum se credea. Dar am avut o notă destul de proastă la istoria literaturii franceze.

Am fost examinat de Lamprecht la istoria universală. Mai târziu, am fost colaboratorul lui Lamprecht, unul din cei mai iubiţi colaboratori ai lui, am tipărit în colecţia lui şapte volume[8]. Ei bine, am ieşit slab la Lamprecht. De ce? Foarte natural. Fiindcă eu veneam de la o şcoală în care se făcuse o parte din istorie, la altă şcoală care obişnuia să facă o altă parte din istorie; aici se făcea istoria într-un spirit şi dincolo în alt spirit. Eu, care aveam douăzeci şi ceva de ani şi care nu mă pierdeam uşor, într-un moment am reacţionat, cum nu reacţionează elevii de la bacalaureat. Mă tot întreba Lamprecht lucruri de pe vremea francilor, despre care îi spusesem şi în particular că nu le-am studiat dar încetul cu încetul am lunecat până am ajuns la epoca mai bine cunoscută mie. Cum el tot obişnuia să spună: „nu, nu este aşa", de data aceasta am zis: „aşa este". El: „de ce este aşa ?" „Pentru că acum eu mă găsesc pe terenul meu, nu pe terenul d-tale, unde d-ta ştii mai puţin". Iată ce însemnează examenul.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar să luăm acum proiectul - şi când le spun acestea, le spun cu credința că vom ajunge să remediem lucrurile acestea mai târziu, după o experiență care, presupun, va fi scurtă.

D-voastră schimbați comisia. Aceasta e compusă din opt membri: şapte profesori titulari de la şcoalele secundare şi liceele statului şi al optulea, preşedintele, un profesor universitar sau agregat. Comisiunile vor fi alcătuite aşa încât să cuprindă atât profesori străini de localitate, cât şi profesori de la şcoalele din localitate.

D-le ministru, dacă pui profesori secundari de la două feluri de şcoli, ce o să fie acolo în cancelarie între dânşii, vom vedea în urmă. Fiecare vine cu mândria lui, vor fi cele mai formidabile certuri între dânşii. Iar profesorii secundari la bacalaureat - fără să jignesc pe colegii mei din învățământul secundar, şi eu am fost, fără să ocup locul, vreo trei patru ani nominal profesor de latină la liceul din Ploieşti, dar nu am făcut nici o lecție - ce caută ei, căci, pentru ce se face examinarea aceasta? Se face, ca să se întoarcă înapoi în liceu elevul sau să treacă la Universitate?

Dacă se face ca să se întoarcă înapoi la liceu, atunci foarte bine; să se examineze încă odată. Dar, ca să meargă la Universitate, trebuie să fie examinați de profesori universitari; trebuie să fie examinați de ei potrivit cu anumite cunoştințe generale şi cu specialitatea căreia se destină.

De ce să-i cereți unuia care va merge la litere, matematică? Nici eu nu am înțeles niciodată matematica. D-voastră, d-le ministru, ați cunoscut pe răposatul Climescu, profesor de matematici la Universitatea din Iaşi.

Dacă s-a ales ceva de mine, dacă nu sunt şi acum un respins, poate pentru a patruzecea oară la bacalaureat, i se datoreşte lui Climescu. Nu am putut da nici un răspuns, dar absolut nici unul. Mă văd înaintea lui Climescu: citisem nu ştiu de câte ori, şi algebră şi ce se mai învăța acolo, şi m-a, pus să prezint o problemă. M-a întrebat: „D-ta ce vezi?" Eu? Nu văd nimic *(ilaritate)*. M-a întrebat de două, de trei ori şi am răspuns tot aşa, că nu văd nimic, şi, în adevăr, cu toate sforțările, nu vedeam nimic. Prin urmare, dacă nu ar fi fost îngăduința lui Climescu, Dumnezeu să-l odihnească în împărăția drepților, eu nu eram acum, unde sunt, la Universitate.

Examenul nu trebuie să fie făcut de acei la care ai învățat şi ai isprăvit, fiindcă aceasta înseamnă că se pune la îndoială capacitatea acelora de a pregăti, aşa cum este misiunea lor. Profesorii de universitate să-şi vadă oamenii care le-ar putea fi folositori, oamenii cei îndrăzneți şi de orizont, care să poată face ştiință, oamenii care şi în învățământ, mai târziu, să aducă un spirit nou. Cu cât vor fi mai mulți profesori secundari, cu atât va fi mai multă rutină, cu atât va fi bucherit mai mult, cu cât va fi mai mult manuali preşedintelui sau al membrului influent din comisiune, care, acela, învățat sau neînvățat, va hotărî asupra rezultatului examenului.

https://biblioteca-digitala.ro

D-voastră mai introduceți, pe lângă profesorii aceştia şi pentru minoritari, unul sau doi profesori, care vor examina în limba minoritară. Aşa prezentată, concesia, nu are valoare. Fiindcă nu este important în comisiunea de bacalaureat ca nota unuia, adiționată cu nota altuia şi cu nota celui de al treilea, dă rezultatul. Nu! Ceea ce dă rezultatul adevărat este impresiunea generală, culeasă din toate răspunsurile. Şi, prin urmare, ce foloseşte minoritarilor concesia d-voastră? Minoritarul întreabă la cutare materie ştiințifică, celălalt profesor nu înțelege nimic sau puțin din ceea ce a întrebat minoritarul.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii: De aceea am pus doi şi trei. D-le Iorga, se face o verificare, dacă cumva un răspuns slab al unui candidat nu este datorit unui defect de expresie în limbă; şi atunci se verifică dacă în limba lui maternă nu ar răspunde mai bine la aceeaşi chestiune.

D. N. Iorga: Da, intenționea d-voastră este excelentă, dar ceea ce spuneți nu infirmă punctul meu de vedere, care este altul. Eu am în vedere nu facilitatea de expresiune a candidatului, căci aici este doar un fel de milă pentru sufletul acela copilăresc, ci eu zic că ansamblul examenului interesează şi aceasta nu-l poți avea cu o comisiune din care unul examinează într-o limbă, altul în altă limbă.

Ca să nu mă întind prea mult, d-voastre mai schimbați materiile care sunt cerute. Acesta este ultimul punct de care mă voi ocupa. Cereți limba şi literatura română.

Eu cred că este în interesul d-voastre, al tuturor minoritarilor, să o cunoaşteți. Şi eu fac tot ce pot, la Vălenii de Munte, ca să facilitez minoritarilor, cât mai mult, cunoaşterea acestei limbi.

Însă, dați-mi voie, este de întrebuințat sistemul pe care îl întrebuințez eu acolo. Acum câteva săptămâni, a venit la mine o fata din Basarabia, rusoaică, care nu ştia mai nici un cuvânt românesc. Niciodată nu am lăsat-o să înțeleagă că acesta este un element de inferioritate, că aceasta trebuie să o umilească.

Cine ştie bine limba părinților săi, şi a făcut datoria înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, iar față de dânsul îşi face datoria când învață mai multe limbi. Prin urmare, am lăsat-o pe dânsa singură să tragă cu urechea şi, încetul cu încetul, a ajuns să-i placă, întâi limba şi apoi să o învețe, fiindcă i-a plăcut. Iar nu sistemul care se întrebuințează de atâtea ori: ai să înveți româneşte, că te tai! De unde rezultatul că se prinde o adevărată ură în contra unei limbi frumoase şi se preface, de multe ori, în antipatie nedreaptă față de o națiune simpatică.

Limba şi literatura română da, dar cu măsură, cu foarte multă măsură. Iată, eu aş avea mai multă dispoziție de a da notă mai bună sau mai multă

https://biblioteca-digitala.ro

laudă unui elev sau unei eleve care ar lua o colecție de traduceri, îngrijite, din limba noastră şi ar cunoaşte perfect caracterul cutărui sau cutărui scriitor al nostru, fie şi în limba românească mai încurcată, căci mai târziu tot o învață, decât să ştii anii de naştere şi de moarte ai scriitorilor noştri, şi titlul operelor pe care nu le-ai citit.

Căci, când nu ai altceva decât învățătura pe din afară, ea aduce un sentiment de greutate. În româneşte „greutate" se reprezintă prin două cuvinte: „greutate" şi „greață". „Greață" nu însemnează altceva decât greutate.

Un lucru care ți-e „greu", ajunge să ai „greață" de el. Merită această frumoasă limbă, această nobila națiune, să o impună cineva cu topuzul? Nu! Aici trebuie să fie foarte multă discreție.

În al doilea rând, matematicile. D-lor, mă iertați, matematica, gimnastica, muzica, acestea sunt lucruri de agrement. *(Ilaritate).*

Sunt oameni care înțeleg, sunt oameni care absolut nu pot să înțeleagă matematicile. Sunt oameni care înțeleg perfect matematicile şi, în afară de aceasta, în alte domenii, sunt de o idioție remarcabilă.

Eu cunosc un caz. Era un biet bătrân la Botoşani care extrăgea rădăcina pătrată şi rădăcina cubică fără să scrie nimic pe hârtie. Avea un cap matematic. Dar cum poți d-ta să faci să atârne viitorul unui om de răspunsul pe care îl dă la matematici sau la limba latină?

O voce de pe băncile majorității: Este la alegere.

D. N. Iorga: Vedeți, aci este o alegere de acelea. Dar, d-lor, dați-mi voie, eu jur că în această Cameră, plină de oameni culți, nu se găsesc, cu Senatul împreună, 10 persoane care să cunoască într-adevăr limba latină.

Voci de pe băncile majorității: Aşa este.

D. N. Iorga: Ce să mai vorbim! Dar limba latină este cunoaşterea declinațiilor şi a conjugărilor? Limba latină înseamnă tot simțul antichității romane.

Eu nu zic că nu ştii latineşte, dar nu poți să faci din cunoştința limbii latine probă la bacalaureat. Ce o să dovedească el la limba latină? La limba latină să dovedească înțelegerea unui autor, să-şi dea părerea lui despre aroma /sic!/ lui Cicerone?

Sau este vorba de a se juca de-a declinația sau conjugarea sau altfel, dacă nu, îl trimite imediat la trigonometrie sferică?

Când a venit d. Petrovici cu ideea d-sale de a filosofiza totul, evident că toată lumea s-a întrebat: bine, filosofie! dar sunt multe feluri de filosofii. Atunci, dați-mi voie să iau filosofia care îmi place mie. Ba, dacă este o filosofie cu totul sceptică, atunci eu refuz să dau un răspuns clar. Dar anumite îndreptări în domeniul filosofiei valorează mult mai mult la bacalaureat decât

https://biblioteca-digitala.ro

cunoştinţa formelor exterioare la limba latină sau decât talentul cu totul individual pentru matematici.

Istoria românilor şi instrucţia civică. Eu aş pune, mă iertaţi, limba, literatura, istoria românilor împreună. Acestea nu sunt lucruri deosebite; aici, în proiectul d-voastre, este întâi limba română, apoi literatura română, în fine istoria românilor. Nu. Se cere un fel de cunoştinţă totală a poporului majoritar din această ţară, care formează un ansamblu şi care nu se poate tăia în bucăţi.

Instrucţia civică! Ce este instrucţia civică? Doresc să ştiu şi eu ce este instrucţia civică. Dar noi votăm legi, şi sunt sigur că foarte puţini dintre noi sunt acei cărora, dacă li s-ar cere să aibă o cunoştinţă exactă a tuturor resorturilor vieţii publice de la noi, ar putea să răspundă. Dar mai bine să nu ai instrucţia civică şi să ai sentimentul civic, iar sentimentul civic se va căpăta atunci când, în Cameră, nu vor fi scene ca acelea de ieri, când la Alba Iulia nu vor fi îmbulzeli ca acelea de acum câteva vreme, când gazetele noastre nu vor avea să înregistreze ceea ce înregistrează în fiecare moment în cronica asasinatelor, divorţurilor etc.

Instrucţia civică o dă însăşi viaţa societăţii. Instrucţia civică nu este o materie moartă, pe care să o întrebi la bacalaureat, întrebi biată fată de 16 ani, cu gândul la toţi fluturii şi la toate păsările din lume, să-ţi spue la instrucţia civică cum se fac alegerile la consiliul judeţean! *(Ilaritate).* Pentru Dumnezeu!

În sfârşit, ştiinţele naturale sau fizico-chimice. Dacă înţelegeţi acele lucruri admirabile pe care le înţelegea un Humboldt[9] când a scris *Cosmos,* dacă înţelegeţi viaţa întreagă a naturii în sufletul ei, atunci va fi bine. Dar dacă va fi silit omul ca la ştiinţele chimice să prezinte toate formulele de combinaţii a corpurilor, atunci când în capul lui nu se pot combina materiile trebuitoare ca să treacă examenul, zău! este o cruzime.

Eu am credinţa, şi cu aceasta închei, că facem foarte mult zgomot şi mâncăm o mulţime de bani ai ţării în jurul unor rezolvări de aparenţă a unei probleme greşite în baza ei însăşi şi termin cu dorinţa ca oameni, ca actualul ministru al Instrucţiunii, ca atâţia din colegii mei, care îşi dau seama în ce hal ne găsim cu învăţământul - ştiu eu un martor de acum două zile, pe care îmi place să nu-l numesc ca să nu jenez pe nimeni - termin, va să zică, cu credinţa că aceştia vor înţelege că nu avem de cârpit lucruri vechi şi rele, că trebuie să avem curajul de a da jos până la capăt toata şandramaua şi a d-voastră, minoritarii, în ceea ce priveşte programa; şi nici la d-voastră învăţământul n-are acea libertate pe care o cer timpurile noastre.

D. Hans Otto Roth: Avem programa de stat.

D. N. Iorga: În spirit aveţi încă spiritul acela, ca şi noi şi ca francezii şi englezii, spiritul secolului XVIII-lea, vechiul spirit iezuit, cu tot

https://biblioteca-digitala.ro

protestantismul d-voastră şi cu toată ortodoxia noastră; am credinţa că se vor găsi oameni cu ochii deschişi, văzând neted în zare, care vor crea noua clădire, care clădirea aceasta nouă va fi toată lumină şi iubire. *(Aplauze).*

Replică lui Petre Andrei[10]*:*

D-voastră sunteţi profesor tânăr, eu sunt profesor bătrân; sunt de vreo 40 de ani aproape profesor universitar. Acolo n-am excepţionali, am elevi ca toţi ceilalţi şi eu nu pun nici un temei pe examen. Este îndeplinirea unei simple forme şi nu cred că cei care învaţă la mine - fără să pună însemnătate pe examen - sunt mai proşti decât cei de la colegii mei. Se întâmplă ca d-voastră să aveţi mai mulţi în timpul anului şi toată greutatea cade asupra examenului. Nu este vorba de excepţiuni.

D. P. Andrei: Poate îi examinaţi altfel, d-le profesor, prin lucrările pe care le fac la d-voastră.

D. N. Iorga: Nici prin lucrări, nici altfel. Ştiu ce să-i învăţ şi ştiu cum să-i fac să înveţe, ştiu ce trebuie să le spun.

D. general M. Racoviţă: D-voastră sunteţi excepţional.

D. N. Iorga: Am creat o întreagă şcoală de istorie şi elevii n-au fost supuşi la nici un fel de chinuri de acestea. Examenele sunt, în cele mai multe cazuri, absolut inutile; nu dau nici un fel de dovada din cunoştinţele cuiva. Dacă trebuie să-l păstrezi, fiindcă există în tradiţie, îl păstrezi, dar temei pe dânsul, ca să alegi oameni, să nu pui, fiindcă dacă tineretul are astfel de idei, recădem, cum recădem în ştiinţă, în tot felul de formalisme şi îmi pare rău că sunt aşa de bătrân şi las studiile acestea istorice în acest stadiu, în seama unei generaţii de formalişti. S-au deschis puţintel ferestrele spre puţin aer liber şi aţi venit d-voastră pedagogii şi filologii, în sfârşit toţi, să zdrobiţi tineretul acesta care vă vine în mână. V-o spun cu durere, dar v-o spun.

D. P. Andrei: Din punct de vedere al examenului.

D. N. Iorga: Lăsaţi pe cineva cu barba albă să vină şi să scoată din pimniţele acelea mucegăite toate acestea. Dar d-voastră, cei tineri, trebuie să fiţi plini de generozitate de spirit. Lăsaţi un om cu barbă albă să spună acestea. Când aud un tânăr vorbind bătrâneşte şi un bătrân vorbind tinereşte, asta mă taie.

P. Andrei a continuat:

D-lor, examenul de bacalaureat a dat până acum rezultate rele. S-au ridicat plângeri numeroase atât din partea părinţilor, cât şi din partea candidaţilor. Şi având o mică experienţă, deoarece am funcţionat ca

https://biblioteca-digitala.ro

preşedinte de comisiune în 6 sesiuni, am unele detalii care mă fac să cred că sunt de vină nu numai candidaţii, ci şi profesorii din comisiunile examinatoare. Am asistat la întrebări de felul acesta, şi-mi pare bine că d. profesor Iorga este aci, pentru că va vedea cum examinează un profesor de istorie...

D. N. Iorga: Eu am să vă dau unul de limba română. *(Ilaritate).*

D. P. Andrei: ...profesorul a întrebat: „cât timp a domnit Vlad Dracul, de când şi până când?"

D. N. Iorga: Nu ştie nimeni.

D. P. Andrei: „De când şi până când a domnit Mihnea Turcitul?", „Câte neveste a avut Ştefan cel Mare şi când s-a căsătorit?"

D. N. Iorga: Acesta este un nebun.

D. P. Andrei: Am rămas complet indignat şi i-am interzis să mai pună asemenea întrebări.

D. N. Iorga: D-le Andrei, fiindcă trebuie să plec, daţi-mi voie să vă dau un alt exemplu, de un examinator la limba română, de d. Lovinescu, cel cu 12 volume[11] de *Istoria literaturii*: - Care este cel mai mare pamfletar român? Tăcere la candidat. - Apoi sunt doi: unul este Arghezi, altul este Iorga. Deosebirea este că Iorga este onest şi că Arghezi are talent. Absolut autentic!

D. P. Andrei: Dacă s-a gândit la Paul Louis Courrier, atunci cu siguranţă că nu aveţi motive să vă simţiţi înjosit.

D. N. Iorga: Dar nu văd motivul pentru care se poate pune o asemenea întrebare.

NOTE

1. Se discuta un proiect de lege „pentru modificarea câtorva dispoziţiuni ale art. 21 din legea învăţământului secundar referitor la examenul de bacalaureat". Examenul de bacalaureat fusese introdus în 1925; după trei ani erau necesare ajustări: înmulţirea comisiilor - ca să nu fie aglomeraţie, în comisii să intre profesori care i-au cunoscut pe elevi, să fie reduse materiile de examinat, să se ofere garanţii minoritarilor. Examenul era necesar celor care urmau să meargă la Universitate. Se instituia sesiunea de vară şi de toamnă. Comisiile erau formate din câte opt membri. Existau două probe scrise: limba şi literatura română şi matematica/ limba latină. Probele orale: limba şi literatura franceză, ştiinţele naturale, limba şi literatura română, matematica sau limba latină, istoria românilor şi instrucţia civică, geografia României şi a ţărilor învecinate. Candidaţii puteau fi examinaţi şi într-o limbă

https://biblioteca-digitala.ro

minoritară. La aprecierea candidatului se luau în considerație și notele avute în timpul liceului. După cinci respingeri, acesta pierdea dreptul de a se mai prezenta la examenul de bacalaureat.

2. Vezi, de fapt, Academiile princiare de la București și Iași, cercetate de Ariadna Cioran Camariano, *Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Salonic, 1974.
3. Biserica Sfinții Apostoli din București a fost construită de Matei Basarab, pe locul unei mai vechi mânăstiri din sec. al XVI-lea. Prădată de seimeni în 1655. A fost închinată mânăstirii din Târnovo (Bulgaria). Ștefan Cantacuzino a repartat-o în 1715, a făcut clopotnița, pridvorul, zugrăveala și ușa de la intrare și i-a pus o pisanie. Stricată la cutremurele din 1802 și 1838. Refăcută în 1842 și 1936 (când s-au dărâmat casele din jur). N.I. se referă la acest așezământ în *Inscripții*, fasc. II, *Conductor istoric* și *Les arts mineurs,* vol. Ii.
4. Gr. Cobâlcescu (1831-1892), geolog și paleontolog. Profesor al Universității din Iași. Cofondator al Societății Române de Geografie.
5. Ministrul Instrucțiunii Publice era N. Costăchescu.
6. N.I. și-a luat doctoratul la Lipsca în anul 1893 cu teza *Thomas III, marquis de Saluce*, étude historique.
7. Viața Sf. Alexis, poem din a doua jumătate a secolului al XI-lea, adevărat monument de limbă și literatură franceză, atribuit lui Thibaud Vernon.
8. N.I. a tipărit la K. Lamprecht *Geschichte des Rumänischen Volkes*, 1905, 2 vol. (ed. rom., trad. Otilia Teodoru Ionescu, 1922; ed. ns., 1985) și *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt,* 1908-1913, cinci volume.
9. Al. Humboldt (1769-1859) naturalist și călător german; a scris cartea *Kosmos,* între 1845 și 1851.
10. Petre Andrei spusese: „Domnul profesor Iorga a făcut o subtilă critică din punct de vedere psihologic examenului de bacalaureat și a afirmat că nu se poate constata în câteva minute capacitatea cuiva, adăugând că se poate în schimb omorî prin examen spontaneitatea creatoare a aceluia care se prezintă în fața comisiunii. Este exact. Într-un examen de câteva minute, în care hazardul își are în mare parte rolul său, nu poți să constați tot ce poate da cineva. Dar examenele nu sunt instituite pentru oameni excepționali, și să-mi dea voie domnul profesor Iorga, care are

https://biblioteca-digitala.ro

oroare de aceste examene, să spun că desigur fostul elev Iorga era într-adevăr excepțional, așa cum este astăzi scriitorul Iorga. Examenele sunt instituite pentru tipul mijlociu și restul de elevi pentru care nu avem alte criterii de apreciere. Pentru capacități, pentru talente deosebite, examenul acesta este un fel de lanț care îi încătușează. Pentru tipul mijlociu însă el este singurul criteriu de apreciere"

11. Eugen Lovinescu a scris, în șase volume, *Istoria literaturii române contemporane*, Buc.,1926-1929; *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937,* Buc., 1927. Vezi însă și cele zece volume de *Critice*, Buc., 1909-1929.

Ședința din 29 mai 1929

Despre Concordat:

D-le președinte, dacă aș fi fost la începutul ședinței aici, aș fi declarat și eu că votarea Concordatului[1] este o necesitate din toate punctele de vedere. *(Aplauze)*. Și nu este o necesitate neplăcută - sunt atâtea necesități neplăcute pe care le primim. Aceasta este o necesitate pe care o primim cu convingerea că se face un act de cuviință, un act de dreptate și un act folositor acestei țări și acestei națiuni. *(Aplauze)*.

În materie de biserică catolică preferăm să vorbim cu Sfântul Scaun, care a arătat totdeauna, din timpurile lui Ștefan cel Mare până astăzi, sentimente de înțelegere și iubire pentru poporul românesc. *(Aplauze)*. Preferăm să vorbim cu dânsul decât să vorbim cu acei care, sub raport național, reprezintă credința catolică. *(Aplauze)*. Cred că Sfântul Scaun va găsi mijlocul, nu odată, să facă astfel ca anumite prejudecăți contra națiunii românești să cadă și în acest domeniu.

Iar în ce privește biserica unită, biserica unită merită să fie onorată de noi. Acel care vorbește este membrul uneia din corporațiunile conducătoare ale bisericii ortodoxe, este istoricul acestei biserici[2], este omul convins că nu avem nici un motiv să ieșim din ortodoxie, nu pentru judecată de teologi, pe care o au foarte puțini dintre noi - și nu voi spune ce înseamnă o judecată de teologi, biată judecată omenească despre lucruri dumnezeiești, ci pentru tot ceea ce am dat noi ortodoxiei. Dar aceasta nu mă împiedică de a nu recunoaște și ceea ce a dat acest popor bisericii unite și ceea ce înseamnă biserica unită pentru noi, din cauza acestei jertfe și iubiri românești care a fost

https://biblioteca-digitala.ro

dată şi celeilalte biserici a românilor. *(aplauze)*. Ar fi o nedreptate dacă, în această Cameră, s-ar tăgădui şi de ortodocşii cei mai pasionaţi meritele acestei a două biserici a poporului românesc. Împrejurări istorice au adus pe o parte dintre români, partea cea mai mică, să fie într-o altă formă religioasă decât forma majorităţii. Desigur că ar fi fost un bine ca unitatea poporului românesc să nu fie ştirbită sub nici un raport. Dar odată această unitate ştirbită, din motive istorice, nu ne putem noi amesteca dintr-un punct de vedere trecător, al unui moment şi sub influenţa unei pasiuni care, ca toate pasiunile, este condamnabilă; nu ne putem amesteca în ceea ce este în seama dezvoltării istorice viitoare a poporului românesc. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate)*.

Ca ortodox, cred că poporul românesc va rămâne alipit de acea credinţă care va recunoaşte mai deplin individualitatea sa naţională, care va da voie acestei individualităţi să se dezvolte mai larg.

Cauza pentru care biserica unită nu a putut să ajungă unde voia, este că această biserică e o parte dintr-o organizaţiune internaţională şi că, prin urmare, cu toată voinţa ei nu poate să dea prin disciplina de fier, contra căreia s-a ridicat şi un Gheorghe Şincai, contra căreia s-a ridicat şi un Petru Maior, contra căreia s-a ridicat până şi blândul călugăraş Samuel Micu, nu poate să dea poporului românesc ceea ce este deprins să aibă în formele lui patriarhale, dominate numai de voinţa lui.

Dar de aici să se creadă, cum s-a crezut în Senat - îmi pare foarte bine că în Cameră s-a arătat în judecata acestor lucruri toată măsura şi toată cuviinţa - să se creadă că avem dreptul în Parlamentul românesc să jignim nu numai biserica unită căreia-i aparţine o aşa de mare parte dintre români, ci să se jignească o parte dintr-o biserică universală care este un instrument de moralizare şi de înaintare sufletească a unei aşa de largi părţi a omenirii, să o jignim, aceasta a fost jignită aiurea, aceasta nu intră nici în tradiţiunile noastre de toleranţă, nici în deprinderile noastre de bună cuviinţă *(aplauze prelungite, îndelung repetate)*.

Voi zice mai mult: poporul românesc, unde este şi cât este, şi încurajat de duşmanii şi de invidioşii pe care îi are, pe care nu-i poate dezarma cu toată bunătatea şi dreptatea sufletelor lui, are nevoie de prieteni pretutindeni.

D. Aurel Vlad, ministrul Cultelor şi Artelor: Aşa este.

D. N. Iorga: Şi acei dintre români care sunt legaţi de biserica Romei, ne dau în momentul de faţă, nu numai prietenia Sfântului Scaun, dar ne dau în toate cercurile catolice din lumea întreagă acest sprijin de care foarte multă vreme încă statul românesc va avea nevoie. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate)*.

Voci: Foarte bine!

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Aşa încât ţinând - cum este obiceiul acestui popor - cumpăna dreaptă între realităţile care există şi meritele care au fost câştigate de cele două biserici, eu, ortodoxul cel mai strâns legat prin sentimentele mele naţionale de biserica ortodoxă, creaţiunea proprie a poporului românesc, eu care nu votez de obicei în această Cameră, votez, înfrângând o prejudecata de care nu-mi pasă sub raport electoral, votez Concordatul cu Roma[3]. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate).*

NOTE

1. Concordatul (încheiat la 10 mai 1927 între Papa Pius al XI-lea şi regele Ferdinand) prevedea fiuncţionarea cultului catolic în România, potrivit înţelegerii dintre Vatican şi statul român. Fusese semnat de cardinalul Petro Gasparri şi sub secretarul de Stat Vasile Goldiş. Religia catolică Apostolică Romană se practica liber în regatul român. Se stabileau provinciile pentru ritul greco catolic, cel latin şi cel armean, cu reşedinţele respective (Blaj, Bucureşti, Gherla). Parohii catolice noi se puteau înfiinţa dacă exista o comunitate de 400 de persoane la oraş şi 200 la sat. Ordinele şi congregaţiile urmau să aibă superiori cetăţeni români. Biserica catolică avea dreptul să înfiinţeze şcoli confesionale.
2. V. N.I., *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, Vălenii de Munte, 1909, 2 vol.; ed. a II-a, 1928-1930.
3. Adunarea a votat proiectul de lege cu 197 de voturi pentru şi unul împotrivă.

Subscrie un proiect de lege pentru completarea art. 6 din legea asupra organizării corpului tehnic al ministerului Lucrărilor Publice.

Şedinţa din 3 iunie 1929

La proiectul de lege pentru crearea regiei autonome a Căilor Ferate:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, ca să se vie în timp de patru ani cu al patrulea proiect de organizare a căilor ferate, pentru aceasta desigur că situaţia căilor ferate trebuie să fie adânc nemulţumitoare. În afară de unele

https://biblioteca-digitala.ro

creațiuni noi, care sunt într-adevăr frumoase şi utile, cum sunt rapidele, în care toată lumea ar fi bucuroasă să se suie, dar cea mai mare parte nu găseşte mijlocul, în afară, zic, de creațiunile acestea, care ar merita şi mai multe laude, dacă ar fi mai practice, desigur că astăzi căile ferate nu corespund nevoilor noastre, cum corespundeau înainte de război, în oarecare măsură nevoilor statului celui mic de atunci. Mărfurile se duc cu camioanele, camioanele, cu roțile rău făcute, taie şoselele, şoselele se refac la fiecare an; lumea călătoreşte în cea mai mare parte altfel decât cu trenul. În anumite momente din an se revine la înfățişarea căilor ferate de pe timpul războiului, adică oameni suiți deasupra vagoanelor, în primejdie de a fi decapitați la cel dintâi pod pe care îl întâlnesc; îngrămădeală, care deseori nu produce numai nemulțumiri şi pierdere de sănătate ci şi accidente de viață. Iată, aceasta este situația căilor ferate acum.

D. ministru[1] vine cu un proiect de lege, în care se încrede, desigur, că dacă nu s-ar încrede nu l-ar prezenta; fiecare din noi prezintă lucrurile în care punem o credință, credința într-o metodă, în mijloacele potrivite pentru a ajunge la scop. Să mi se dea însă mie voie să spun, încă de la început, că nu pentru caracterul nepractic al punctelor de amănunt, care se pot discuta, într-un sens sau în alt sens, dar pentru însuşi motivul esențial, pentru însăşi teoria dominantă în această lege, eu nu pot să fiu de aceeaşi părere cu dumnealui, cum, în general, nu pot fi de aceiaşi părere cu cei care, în această sesiune, aşa de bogată în legi, prezintă proiecte care le sunt inspirate de aceeaşi teorie.

Să mi se dea voie întâi să arăt punctul meu de vedere, pentru ca pe urmă să se vadă de ce nu mă pot învoi cu punctul acesta de plecare, teoretic, de unde vine o întreagă legislațiune căreia, dealtminteri, guvernul care va urmă după toate probabilitățile, după cât poate ghici cineva, îi va opune un alt punct de vedere teoretic, şi va continua astfel acest zic-zag al legislației noastre, sub care se strecoară viața adevărată a țării. Căci viața țării nu pleacă din legile noastre. Este o mare iluzie aceia care ne face mulțumiți de timpul care îl întrebuințăm, de banul țării pe care îl pierdem pentru ceea ce se face aici. Ceea ce se face bine în țară, se face sub întreaga noastră operă legislativă, şi aceasta noi nu o putem nici împiedică şi nici, prin revenirile noastre necontenite, nu o putem zăpăci. Fiindcă, altfel, dacă țara ar asculta de legile noastre care se schimba an de an, ea ar fi cea mai zăpăcită din câte există pe față pământului. Din fericire, țara îşi păstrează echilibrul, pe lângă toate legile, pe care le socotim titlul nostru principal de glorie şi care se poate întâmpla să fie, în ultima analiză, altceva, ceva mult mai puțin important şi mult mai puțin folositor țării, de cum credem noi.

Să revin însă la aceste căi ferate ale noastre, care erau înainte o glorie. Da, înainte de război căile noastre ferate erau o mulțumire pentru oricare din noi, când veneam din străinătate şi intram în trenurile acelea curate, bine

https://biblioteca-digitala.ro

îngrijite, cu disciplina perfectă care domnea în lumea muncitorilor, cu tragerea de inimă care se putea observa la ingineri, cu autoritatea pe care o avea şeful căilor ferate, directorul general, cu influenţa ministrului care, bine chibzuită, aducea şi ea foloase. Dar, dacă aceste căi ferate sunt astăzi altfel - cu toate creaţiunile de lux, care ar fi foarte bune, cum spuneam de la început, dacă s-ar sprijini pe lucruri mai modeste, dar foarte solide - dacă s-a ajuns aici, aceasta se datorează unei stări sufleteşti, unei întreite stări sufleteşti.

Sunt persoane pe care le sperie de câte ori aduc înainte motivul acesta, care pentru mine este totdeauna principal: starea sufletească a omului. De acolo pleacă toate lucrurile. Persoanele care îşi închipuie că lucrurile se fac altfel decât cu voia bună a omului, cu tragerea lui de inimă, cu pornirea de sacrificiu, cu ascultarea lui acceptată cu subordonare, cu acel a „servi" pe care îl prezinta aşa de frumos, acum câteva zile, prinţul Regent, persoanele care cred că fără aceasta se poate face ceva, pot să aibă dreptate în judecata multora, dar, în ceea ce mă priveşte pe mine, să mi se dea voie să nu o împărtăşesc. Cred că, oricât de demodată ar fi formula aceasta de viaţă morală, de bunăvoinţă, de pornire sufletească, totuşi ea este formula cea bună, iar formulele celelalte, care întrebuinţează cuvinte abstracte, contrazicătoare sau corespondente, într-o ordine care mi se pare interioară, acestea nu folosesc la mare lucru.

Căile ferate merg rău înainte de toate fiindcă imensa majoritate a celor care, în condiţiuni umile, lucrează la căile ferate, o fac numai pentru leafa lor, pe care o socotesc insuficientă. Acesta este adevărul. Fără a fi socialist, trebuie să spun că în condiţiile actuale de viaţă, acesta este motivul pentru care nu merg căile ferate. De aceea avem accidentele pe care le avem, datorite uneori şi faptului că omul este prea împovărat, alteori faptului că, fără a fi omul prea împovărat, nu-l trage inima la ceea ce face. Nici un lucru nu se poate face bine pe lume, dacă n-are cineva tragere de inimă pentru ceea ce îndeplineşte. Mă iertaţi, o amintire vulgară: într-un rând m-am dus într-un oraş de provincie unde se prepară... Vă interesează poate, de vreme ce se dădeau astfel de sfaturi şi d-lui Massaryk, când a venit şi ne-a vizitat la Iaşi, arătându-i unde este cantina cea mai bună, la care Corp de armată - am fost eu de faţă când d-sa făcea filosofie şi răspunsul era acesta. Dar, dacă vă interesează care este localitatea de provincie unde se găteşte cea mai bună friptură, este Câmpulungul. M-a servit şi pe mine acolo cu o astfel de friptură şi am întrebat: Ce faci d-ta ca să fie friptura aşa de bună? Ai mijloace deosebite? - Nu, d-le, şi friptura ca şi toate lucrurile se face cu tragere de inimă! Tragere de inimă şi la căile ferate, şi la friptura din Câmpulung şi, să zicem, la Academia Română, când se găseşte cineva să facă comunicaţiuni ca un prost acolo, la Academia Română. În tot locul ceea ce se face bine, nu se poate face decât cu tragere de inimă.

https://biblioteca-digitala.ro

Ei bine, tragerea de inimă, trebuie să o recunoaştem, nu există. Putem să votăm toate legile din lume, atâta vreme cât muncitorul nu va fi dispus să lucreze, nu pentru ceea ce e plătit, ci mai mult decât pe ce e plătit: pentru că aşa îi place lui - toate legile noastre vor fi inutile. Noi angajam lucrători, noi îi plătim, îi controlăm, îi pedepsim; dar de răsplată nu se prea aude. Niciodată n-am auzit, de când există căile ferate, ca pentru un mare act de vitejie, să meargă ministrul la acarul acela, la conducătorul acela de locomotive care a scăpat un întreg convoi de călători şi, pentru că şi-a pus în primejdie viaţa, înaintea tuturor, înaintea inginerilor celor mari, adunaţi acolo, în vederea tuturor, să-l răsplătească. Aceasta n-am văzut-o. Nu pot să vă spun îndeajuns cât de mult face un astfel de lucru. Iată, ieri eram la Mangalia, unde se sfinţii o biserică; a venit şi ministrul Artelor şi erau de împărţit anumite medalii. Ea l-am rugat ca medaliile acestea să le împartă în biserică înaintea tuturor. N-oi uita niciodată pe ţăranii umili care se apropiau de ministru şi, când ajungeau în faţa faptei lor - pentru că această faptă cerea răsplata decoraţiei care li se dădea - se ridicau mult mai sus decât clasa lor. Era şi o bătrână, de obârşie ardeleană, care s-a înfăţişat înaintea ministrului într-o astfel de atitudine, de ne trimitea pe vremurile cele vechi romane, era ctitora care se înfăţişa mândră înaintea reprezentantului statului.

Ei bine, atâta vreme cât lucrătorii Căilor Ferate pot fi socotiţi numai ca salariaţi, cu care se fac discuţiuni de salarii, atâta vreme cât nu va avea cineva grijă de sufletul lor, de familia, de copiii lor, atâta vreme cât omul nu va fi sigur că în nenorocirile lui va fi ajutat şi susţinut în scăpătările lui şi că ai lui nu vor muri de foame, nu vor fi lăsaţi pe stradă în caz de accident, atâta vreme cât nu vor fi acolo şcoli, săli de conferinţe, sanatorii, spitale, întreaga organizare care se cuvine imensei armate care lucrează la căile Ferate, noi legiferăm degeaba. Cu un consilier sau doi, cu un singur director, sau cu un director şi un comisar, fără ajutorul unui consilier străin, sau cu d. Lefèvre, care vine pentru un lucru, şi cu specialistul englez, care vine acum pentru contabilitate şi care se vor bate toţi cap în cap şi cu cât vor fi mai mulţi, cu atât se vor bate mai tare cap în cap, şi se vor bate cu atât mai tare cu cât vor fi capetele mai tari, deoarece capetele proaste, când se bat, ajung să se armonizeze, dar cele bune şi tari se ciocnesc între dânsele până se sparg în toate acestea nu stă posibilitatea de realizare a binelui pe care-l dorim.

Eu am apucat la Căile Ferate perioada lui Rakovski. Pe Rakovski îl iubeau mai toţi. Pentru mine Rakovski este unul din aventurierii semi culţi pe care i-a ridicat marele război şi care au ajuns la un loc de s-au ameţit, simţind sub picioarele lor estrada pe care le-o dădea prostia generală. Dar acest şef de odinioară al socialiştilor români avea inima acestor oameni. Nu vedeai lucrător de la Căile Ferate care să nu aibă la butonieră portretul lui Rakovski.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă Rakovskii ar fi fost director la Căile Ferate şi ar fi cerut oamenilor acestora să facă o nebunie, o imposibilitate, o făceau pentru Rakovski, pe când faţă de şeful care le dă leafa şi nu dă decât leafa nu simt nici o legătură şi nu fac deci altceva decât drămuirea, în cele mai sărace condiţiuni cu putinţă, a datoriei care îi împiedecă de a nu fi pedepsiţi. Aceasta este situaţia acolo jos.

În al doilea rând, este o situaţie rea în lumea inginerilor.

Inginerul este încadrat într-un - n-aş zice organism, pentru că organismul presupune anumite legături naturale - este încadrat într-un mecanism de un caracter cu desăvârşire artificial. Face Şcoala lui de Poduri şi Şosele; bine, rău, a isprăvit-o şi a luat diploma. Ajunge inginer clasa III-a. Dacă nu se hotărăşte să facă o mare carieră politică, de la inginer clasa III, după o bucata de vreme, ajunge inginer clasa II-a. Îşi face datoria, nu şi-o face, vine momentul când este inginer clasa I. Şi când este inginer clasa I, natural, nu mai are nici un soi de ambiţie. Se bucură de leafă ani de-a rândul, aşteptând pensia. Aceştia sunt conducătorii, oamenii cu oarecari însuşiri, care au făcut deseori studii foarte bune, care sunt capabili de a introduce inovaţii, de a da dovezi de iniţiativă în breasla lor, însă orice om, când îl vei prinde într-o organizaţie de acestea, o pseudo organizaţie de caracter mecanic, aşa face. Altfel ar fi dacă la Căile Ferate ar şti omul că, dacă face o descoperire, dacă dă o dovadă de zel, dacă se ridică peste ceea ce este stricta lui datorie, el va fi răsplătit. Dacă ar fi acolo o înaintare după merit, iar nu după vechime sau după legăturile cu cutare şef politic, evident că acolo s-ar produce un impuls sufletesc, care acest impuls sufletesc nu există acum. De atâţia ani nu există: fiecare nu face decât îşi îndeplineşte cu ochii pe hârtie şi în aşteptarea termenului de plată, o datorie cântărită în chipul cel mai zgârcit.

Acesta este tristul - aş zice chiar, gândindu-mă la consecinţe - teribilul adevăr: un muncitor nemulţumit, un şef care nu poate să fie răsplătit şi deasupra?

Deasupra, directorul general al Căilor Ferate. Noi, dacă avem astăzi căile ferate pe care le avem, în starea aceasta de relativă decadentă, deşi cu dorinţele de îndreptare, pe care le hrăneşte fiecare dintre noi, şi unii caută într-o direcţie, alţii în altă direcţie; să dea Dumnezeu să ne înţelegem vreodată! Dar, dacă am avut perioada aceea pe deplin mulţumitoare în Căile Ferate, aceasta se datoreşte mai întâi de toate personalităţii unor anumiţi oameni. Iată, eu vorbesc într-o Adunare, a cărei majoritate este convinsă de un adevăr, care pentru mine nu este unul; că se poate face ceva afară de binecuvântata acţiune a individului, responsabil înaintea lui Dumnezeu. Ceea ce face cineva ca un x într-o masă de atâtea mii sau zeci de mii de alţi x, aceasta n-are nici un fel de importanţă şi nu produce nici un rezultat sesizabil,

https://biblioteca-digitala.ro

apreciabil. Când au fost de aceia care s-au ştiut înstăpâni acolo, care au ştiut că nu atârnă de nici un ministru, în aşa fel încât voinţa ministrului să cadă în orice moment asupra activităţii lui şi să o taie; când au fost oameni care aparţineau vechei clase boiereşti, admirabilei clase boiereşti de odinioară, clasa aceasta boierească nu se scobora în zadar din luptătorii vremurilor glorioase care se considerau ca venind, pentru scopul care este arătat, cu acelaşi spirit de cavalerism şi devotament unde erau puşi, câtă vreme au fost boierii aceştia, mândri, siguri de dânşii, neatârnând de capriciile de partid, de persoana ministrului, căile ferate mergeau bine. Este de ajuns să pomenesc două nume: numele acelui Duca[2] *(aplauze pe băncile majorităţii)* a cărui statuie se găseşte cu bună dreptate în faţa Gării de Nord, statuie frumoasă înaintea unei gări cârpite, dar statuie potrivită pentru locul unde este aşezată, fiindcă omul şi-a îndeplinit într-adevăr o faptă care merită eternizată, şi pe urmă - îşi aduc aminte acei care nu mai sunt tineri - d. Miclescu. D. Miclescu *(aplauze pe băncile majorităţii)* a fost directorul general al Căilor Ferate mai mult de zece ani, şi nu era lucrător de la căile ferate să nu cunoască pe inginerul Miclescu.

Trăieşte şi acum şi este respectat de aceia care au servit sub dânsul. Daţi-mi voie să vă prezint o amintire ca să vedeţi din ce stofă se fac aceşti oameni: odată, într-o comisiune de bacalaureat, aveam în faţa mea pe unul din fiii lui, care poate avea acum oarecare vârstă, care a spus că a fost bolnav şi nu s-a putut prezenta la termenul prevăzut. Şi d. Miclescu a venit să mă roage să ţin seamă de starea de sănătate a fiului său. Era o îndatorire pe care ar fi făcut-o ori şi cine. Sunt obişnuit cu oameni cărora le fac o îndatorire, cu totul altfel de îndatorire, şi a doua zi îţi întorc spatele. Mult mai bătrân decât mine, de câte ori l-am întâlnit, nu ştiu câţi ani după aceasta, îmi spunea „bună ziua" el cel dintâi, mulţumindu-mi delicat pentru fapta aceasta, aşa de naturală şi aşa de uşor pentru mine care am făcut-o.

Cu asemenea oameni în fruntea Căilor Ferate, cu astfel de virtuţi moştenite, cu o astfel de considerare a scopului vieţii şi a rosturilor datoriei, cu astfel de oameni autonomi, independenţi, cărora nu le pasă nici cine este în partidul cutare mare şi tare, şi cine poate să aibă influenţă asupra soartei lor, cu astfel de oameni se pot conduce Căile Ferate. Ei bine, să mi se dea voie, în proiectul foarte bine intenţionat care ni se prezintă, nici nu e nici nu poate să fie nimic de acest fel. Marea reformă a Căilor Ferate, nu vine încă. Vine în schimb ce? Vine, în ceea ce priveşte directorul general, alipirea pe lângă dânsul a două comitete de supraveghere, de sfătuire şi de orientare, dintre care unul este un comitet mai larg şi altul un comitet mai restrâns. Eu ştiu şi din alte domenii ce însemnează comitet larg şi comitet restrâns: comitetul cel larg tuşează, iar comitetul cel mic conduce. Comitetul cel mic mănâncă

https://biblioteca-digitala.ro

întotdeauna comitetul cel mare, pentru o foarte bună raţiune, pentrucă, dacă aduci două comitete, dintre care unul e compus din mai mulţi oameni, veniţi din toate părţile, şi altul din doi, trei oameni de la faţa locului, cei mulţi veniţi de pretutindeni sunt totdeauna anulaţi de ceilalţi. Gândiţi-vă ce se petrece la bănci. La bănci sunt consilii de administraţie care ştiu odată pe an ceea ce se petrece şi de fapt sunt doi, trei inşi care sunt în jurul unui director, şi de fapt directorul ştie mai mult ca amândouă consiliile pe care le are la îndemână. Şi pe lângă aceste consilii, are drept a vorbi şi ministrul, în anumite cazuri, vreo trei, patru în care trebuie consultat. Şi mai e comisarul guvernului. În sfârşit, deoarece Căile Ferate vor trebui să fie refăcute şi avem nevoie de sfat străin, o să vină şi sfătuitorii străini, pe care nu-i aducem degeaba de la Paris sau din Anglia ca să nu ascultăm de dânşii. Chiar acum câteva zile a fost la Căile Ferate un conflict: specialistul englez era de o părere, iar directorul de altă părere ...

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei şi Comerţului şi ad interim la Comunicaţii: Nu a fost nici un conflict.

D.N. Iorga: O ştiu de la un inginer.

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei şi Comerţului şi ad-interim la Comunicaţii: Inginerul care v-a comunicat era un intrigant.

D. N. Iorga: În orice caz, atâta vreme cât vom avea un specialist străin, el va trebui să fie ascultat.

Vedeţi d-voastră, acţiunea care trebuie să plece la Căile Ferate, acţiunea aceasta trebuie să plece în condiţiuni care se pot foarte greu potrivi şi armoniza între dânsele. Trebuie să plece şi de la consiliul de administraţie şi de la consiliul de direcţie şi de la directorul general al Căilor Ferate şi de la comisarul guvernului şi de la ministru şi dacă se mai adaugă şi specialistul străin, trebuie să plece şi de la dânsul.

Hotărât că pe această cale nu vom ajunge la nici un rezultat. Ceea ce spun, nu o spun cu gândul de a arăta că legea în ea însăşi este rău alcătuită. Legile noastre sunt totdeauna foarte bine alcătuite, dar sunt deasupra unei realităţi pe care nu o influenţează. Ne dăm seama mai târziu, de-abia după câteva luni, că realitatea nu e influenţată, şi căutăm un alt sistem de lege, şi ajungem, la urma urmei, la aceleaşi rezultate. Iar dacă lucrurile stau aşa, dacă se porneşte tot pe această cale, eu mi-o explic printr-o anumită mentalitate. Şi voi termina cu arătarea acestei mentalităţi care s-a schimbat în ultimul deceniu, dar s-a schimbat mai mult în ceea ce priveşte specialitatea, nu în ceea ce priveşte spiritul. Acestei mentalităţi îi atribui mai mult decât defectuozităţile, nulitatea legislaţiei noastre.

Ţara noastră a fost condusă, o bucată de vreme, după generoasa epocă de la 1848, de idealişti. Aceea a fost o epocă de creaţiuni, de creaţiuni

https://biblioteca-digitala.ro

romantice, nepractice în multe lucruri; s-au dus unele, altele au rămas. Şi de câte ori faci lucruri mânate de un puternic sentiment romantic, se duce jumătate din ceea ce ai vrut să faci, dar cealaltă jumătate rămâne ca un prisos, şi prisosul acesta e durabil. Dar când vii cu socoteli de acestea ştiinţifice, nu poţi avea niciodată un prisos, şi atunci lucrul cade în întregime. După ce a căzut ornamentul de sus, bagi de seamă că în acelaşi timp a crăpat şi păretele de jos şi temelia însăşi urmează aceiaşi cale, ca şi ornamentul superior.

După generaţia aceasta, căreia nu-i putem fi îndeajuns de recunoscători, generaţie îndrăzneaţă peste orice margine, generaţie de nebuni, care vreo douăzeci, treizeci de ani a stăpânit România şi ale cărei nume, numele oamenilor care au făcut parte din ea, vor rămâne pe vecie însemnate în istoria ţării noastre, după aceea a venit o generaţie de advocaţi. Excelentă profesiune; din nenorocire eu n-o am, fiindcă m-aşi găsi în altă stare de avere decât aceea în care mă găsesc. Excelentă profesiune profesiunea aceasta de advocat! Dar advocatul se îndreaptă după anumite principii abstracte, care sunt cuprinse într-un sistem juridic sau în altul francez, al celor din Vechiul Regat, în care nu s-a introdus nimic specific românesc; şcoala de Drept din Paris a creat toată această atmosferă care este veche şi în Franţa şi care un poate să se grefeze pe vechiul nostru trunchi naţional patriarhal şi avem acum şi şcoala juridică din Ardeal, şcoala din Budapesta, sprijinită pe principiile dreptului unguresc medieval, până la Tripatita, până la vechile legislaţii ale lui Verböczy, care merge în cealaltă direcţiune. Câtă vreme se legifera de advocaţi, cu concepţii advocăteşti, atâta vreme noi am încremenit pe rezultatele generaţiei romantice, fără să facem nici un adevărat pas înainte.

După aceea a venit o generaţie de ingineri. Rezistenţa materialelor, chibzuirea greutăţii pe care o are cutare sau cutare element în ansamblu, încercări de acestea cu trenuri goale care trec pe pod înainte de a risca viaţa călătorilor. Îmi aduc aminte, ca o dovadă de ce însemnă acest spirit ingineresc, o conversaţie pe care am avut-o cu cineva, care nu mai este în viaţă, cineva care a făcut mult bine ţării[3] şi pe care îl întrebam, în ce priveşte acţiunea noastră în neutralitate. Zicea: „pe mine, lasă-mă; eu am făcut un calcul de rezistenţă a materialelor şi lucrez numai cu grupul de celule care este în legătură cu calculul meu de rezistenţă a materialelor".

Şi cu calculul de rezistenţă a materialelor pe care îl făcuse, într-un moment, ne-am găsit unde ne-am găsit şi, dacă nu erau anumite împrejurări care să ne susţină, dacă nu era îndărătnicia ţăranului, a soldatului pe front şi un fel de fond misterios de rezistenţă al rasei, cu calculul rezistenţei materialelor ne duceam de multă vreme de râpă.

Acum a venit o nouă epocă; a venit epoca economicilor. Chiar în consiliul acesta intră economiştii. Economiştii aceştia sunt formaţi, în cea mai

https://biblioteca-digitala.ro

mare parte la Berlin, în legătură cu o anumită şcoală de economie politică, pe care o cunosc, care are o mulţime de calităţi, dar are şi un defect; este o şcoală de un materialism cras şi fără orizont. Şi atunci, credeţi d-voastră că pe baza rezultatelor economiei politice elaborate de o strălucită şcoală economică, se poate reface o ţară?

Ei bine, ţara nu se poate reface aşa, nici în acest domeniu, nici în oricare altul. Este un singur lucru de făcut şi acest lucru este reînsufleţirea acestei ţări. Iar reînsufleţirea unei ţări se face cu un om. Şi până ce nu se va recunoaşte omul, până ce nu se va înţelege că numai de la omul superior poate să plece refacerea sufletească a acestei ţări, vom face ceea ce facem astăzi, ceea ce vom face mâine, cu toată bunăvoinţa şi fără nici un adevărat rezultat în viaţa reală a ţării.

NOTE

1. Proiectul fusese înaintat de Virgil Madgearu, ad-interim la ministerul Comunicaţiilor.
2. Gh. Duca, fusese director al Şcolii de Poduri şi Şosele şi apoi director CFR (între 1888 şi 1898).
3. Aluzie la Ionel Brătianu, inginer licenţiat de la Charlotenburg.

Şedinţa din 5 iunie 1929

Se împotriveşte cedării temporare a localului Adunării Deputaţilor pentru ţinerea unui congres de agricultură:

D-le preşedinte, daţi-mi voie să cred că s-a făcut rău cedându-se localul Camerei pentru orice congres ar fi. Aceasta nu s-a făcut niciodată, nici într-o ţară. Aceasta nu înseamnă că nu voim să onorăm pe oaspeţii aşa distinşi care ne vin şi că nu ne dăm seama de importanţa congresului; dar vă spun că mă uimeşte această hotărâre. Am vrut să dau expresiune acestei uimiri. Nici într-o ţară nu încetează Corpurile legiuitoare lucrările lor, pentru un congres, oricât ar fi de strălucit.

D. St. Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, după cum aţi binevoit a observa, se vor întruni aici reprezentanţii aproape ai întregii lumi culte, civilizate. Aşa că, neavând alt local, a trebuit să cedăm, în înţelegere cu guvernul, localul Adunării pentru ţinerea congresului.

D. N. Iorga: Dar era Ateneul. În orice caz, eu am asistat la multe

https://biblioteca-digitala.ro

congrese, dar niciodată nu mi-am închipuit că s-ar fi putut ține vreunul la Camera deputaților. E probă că avem o opinie mediocră despre acest Parlament, când pentru un congres întrerupem ședințele noastre. Este ceva neînchipuit.

D. St. Cicio Pop, președinte: D-le profesor, printr-o vacanță de câteva zile, nu se întrerup așa mult lucrările Adunării.

D. N. Iorga: Nu se poate confunda vacanța cu cedarea localului Parlamentului.

Ședința din 15 iunie 1929

Discută felul de a funcționa al biroului Camerei Deputaților:

D-le președinte, îmi permit să iau cuvântul într-o chestiune care nu vă atinge pe d-voastră, dar atinge felul de a funcționa al biroului Camerei.

Noi avem, după regulament, dreptul de a prezenta proiecte de legi din inițiativă parlamentară, proiecte de legi care pot să placă sau să nu placă ministrului. Ele se aduc înaintea Adunării; Adunarea le poate primi, le poate respinge, le poate schimba. Așa este legal, așa a fost obiceiul. Ei bine, sunt două luni de zile, și pentru unul din aceste proiecte e mai bine de un an - fiindcă același lucru se întâmpla și în Camera liberală precedentă - e atâta timp de când aceste proiecte au fost citite și s-au prezentat în Cameră fără absolut nici un efect.

Ședințele noastre nu sunt așa de pline încât să nu ne putem ocupa cu proiecte de legi din inițiativă parlamentară, pentru că acest drept pe care-l avem este unul dintre cele mai prețioase, căci adeseori miniștrii nu pot prezenta anumite proiecte, din cutare sau cutare motive, și atunci roagă pe un deputat să le prezinte ca venind din inițiativă parlamentară.

Răbdarea mea s-a cheltuit timp de luni de zile, nu am voit să vă turbur pe d-voastră și am întrebat la birou. Și prin bunăvoința d-lui șef al cancelariei Camerei, mi s-a comunicat rezultatul. Iată, am aci rezultatul. Dați-mi voie să citesc ceva dintr-însul, căci toată Camera este de aceeași părere cu mine, că trebuie să se isprăvească odată cu acest sistem, pentru că ceea ce mi se întâmplă mie astăzi, i se va întâmpla altuia, mâine. Primul este un proiect pentru exproprierea acelor case cu caracter istoric, pe care proprietarii lor nu vor să le repare și care amenință să cadă. Nu poate să fie nimic mai natural decât să se pună în vedere proprietarului, ori o repară, ori să se arate dispus să o vândă, ori îl expropriem. Acesta a fost proiectul prezentat în Camera precedentă. Până acum n-am nici un rezultat.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce scrie aci? „Se aşteaptă răspunsul de la Finanţe, Culte şi Instrucţiune"[1]. Apoi vă rog să spuneţi că s-a introdus un sistem nou, dacă pentru orice proiect ce se prezintă aci trebuie să se întrebe câte 3, 4 ministere, care se ştie că lucrează foarte adesea ori cu paşi de broască ţestoasă şi răspunsul se îngroapă acolo în birou. Ei bine, atunci să nu mai pierdem vremea, să nu mai prezentăm astfel de proiecte.

Mai departe, am prezentat un proiect cu privire la bibliotecile populare. Bulgaria are în fiecare sat biblioteci populare. Am prezentat proiectul de lege.

Dar aici este o altă obiecţiune, că raportul Consiliului Legislativ este defavorabil. Nu e defavorabil. Consiliul Legislativ are obiceiul de a-şi face observaţiunile sale, de care noi putem să ţinem seamă sau putem să nu ţinem seamă. Din nenorocire, nu ajungem, foarte adeseori, să ne înţelegem cu acest Consiliu, din motive care nu ne privesc pe noi. Dar însuşi proiectul d-lui Mihalache, cu privire la pescării, este declarat de acest Consiliu că nu-i convine; aceasta însă n-a împiedicat aducerea acestui proiect în dezbaterile Camerei. Dar eu am citit acest raport şi el nu este defavorabil, ci Consiliul îşi arată numai părerile. Membrii Consiliului au păreri care pot să fie potrivite cu ale noastre sau contrarii părerilor noastre. Se zice că mai trebuia întrebat ministerul de Interne şi se spune că ministerul de Interne nu aprobă proiectul, dând răspuns negativ. Dar ce înseamnă cenzura aceasta la proiectele de legi din iniţiativă parlamentară? Pe lângă aceasta se aşteaptă răspunsul ministerului de Culte, de Instrucţiune şi de Finanţe, încât acum, când sunt atâtea ministere, la fiecare proiect se întreabă toate ministerele, subsecretariatele de Stat şi după aceea, dacă vom mai trăi de aici încolo 15 ani, vom ajunge la discutarea acestor proiecte.

Era un proiect al cercurilor culturale. Absolut necesar. S-au făcut observaţiuni de acolo. N-a venit aici fiindcă trebuie să se aştepte răspuns de la ministerul de Finanţe, Culte şi Interne pentru cercurile culturale!

Alta: este vorba de exproprierea casei Suţu, pentru Facultatea de Drept. Cu acesta lucrurile merg ceva mai bine; proiectul este în studiul comisiunii. Dar şi în privinţa comisiunilor, noi am creat comisiunile - eu eram atunci în comitetul Camerei care a hotărât regulamentul acesta - noi am trecut de la secţiuni la comisiuni, de la secţiuni care cuprindeau oameni cu competinţe deosebite, la comisiuni care au competinţă anumită. S-au creat comisiunile, pentru ca aceste comisiuni să binevoiască a se aduna. Şi în regulament este prevăzut că, dacă într-un timp oarecare nu se adună comisiunea, atunci preşedintele Camerei, sau vice-preşedintele care constată aceasta, convoacă secţiunile, care secţiuni se pot aduna în fiecare moment şi pot termina foarte repede cu un proiect. Dar sunt, d-voastre ştiţi foarte bine, săptămâni de zile de când nu s-a adunat, într-adevăr, nici o singură comisiune în Cameră. Acesta este adevărul.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai departe, legea pentru exproprierea proprietății contelui Teleky. Este vorba de o bisericuță din Ardeal, pe care am găsit-o pe moșia contelui Teleky. Contele nu ține la o bucățică de pământ care are o întindere cât a zecea parte din această incintă. Dar trebuie să se facă anumite forme ca să se repare această bisericuță. Și mâine, poimâine, cum acolo nu este un post de jandarmi, și cum atâția vagabonzi dorm acolo, s-ar putea întâmpla să se arunce o țigară și să ardă clădirea. Acestea sunt lucruri care cer oarecare grabă. Este o lună de zile de când s-a înfățișat acest proiect. Dar de ce nu ne-am putut ocupa de el? Fiindcă s-a cerut avizul Comisiunii Monumentelor Istorice. D-apoi eu sunt președintele Comisiunii Monumentelor Istorice și avizul acesta l-am dat, fiindcă noi am cerut-o de 3, 4 săptămâni. Se adaugă pe lângă aceasta că se așteaptă și răspunsul ministerului Instrucțiunii, pe care nu-l privește deloc această chestie, fiindcă nu atârnă de dânsul, ci atârnă de ministerul Cultelor.

Este legea pentru a se curma odată conflictul acela nenorocit între Școala Politehnică și Institutul Electrotehnic. Sunt băieți de la Institutul Electrotehnic care nu vin la examen; ceilalți tipăresc necontenit memorii. Presa întreagă se ocupă de această chestiune. Am prezentat un proiect de lege, din inițiativă parlamentară, cu două articole scurte în care se spune că să li se recunoască celor de la Institutul Electrotehnic drepturile, potrivit cu studiile pe care le-au făcut. (*aplauze pe băncile majorității).* Nu se poate ceva mai drept. Când au venit elevii de la Politehnică, au ocupat toată strada și mi-au trimis o deputație; eu le-am făcut această socoteală foarte repede: sunt sau nu sunt rectorul Universității? Mi-au răspuns, da. - Există la Universitate un Institut Electrotehnic? Există. - Dă diplome? Dă. - Diplomele acelea prevăd anumite drepturi? Prevăd. Drepturile sunt definite? Nu sunt. - Prin urmare, ce trebuie? Trebuie să definim în Cameră aceste drepturi, potrivit cu studiile făcute.

Ei bine, din cauza amestecului Consiliului Legislativ, a comisiunilor, a întrebării unuia sau mai multor ministere, umblă pe străzile Bucureștilor cei de la Institutul Electrotehnic, iar cei de dincolo, de la Politehnică, tipăresc mereu broșuri și cheltuiesc banii degeaba. Iată ce înseamnă a nu funcționa un organ de stat, cum este Parlamentul. Și vă gândiți când trece de la Cameră la Senat, iarăși începe d'a capo, așa că ajungem la 1 septemvrie, 1 octomvrie, 1 decemvrie și tot nu se mai isprăvește.

În sfârșit, era vorba de exproprierea unui imobil, o cârciumă băgată într-un cămin; lucrare de făcut în 24 ore. Proprietarul căminului se obliga să plătească cârciumarului, numai să înceteze lăutarii și scandalul cu femei, acela în coasta căminului, dar și acest proiect s-a îngropat ca celelalte.

https://biblioteca-digitala.ro

Rog pe d. preşedinte, care are o aşa de lungă experienţă parlamentară şi căruia desigur nu i s-a comunicat această zăbavă, să întrebuinţeze ceea ce prevăd art. 77, 84 şi celelalte din regulamentul Camerei, pentru ca să ajungem la un rezultat. Iar aceia dintre d-nii funcţionari care stau la dispoziţia d-lui preşedinte, să binevoiască să-şi aducă aminte de atribuţiunile acestei Camere.

În felul acesta, când ni se întâmplă să prezentăm un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, să ni-l primească sau să ni-l respingă - ne bucurăm în cazul întâi şi nu ne supărăm în cazul al doilea - însă să fie purtat cineva de nas, la vârsta mea, acesta este un lucru foarte dezagreabil şi ţin să se ştie de întreaga Cameră.

D. I. Corodeanu: Proiectele d-voastră antrenează cheltuieli bugetare?

D. N. Iorga: Eu aştept răspunsul d-lui preşedinte.

După unele explicaţii date de preşedintele Adunării, pe temeiul unor articole din regulament:

D-le preşedinte, nu aş vrea să trec înaintea acestei Camere drept necunoscător al regulamentului, mai ales că am avut si eu onoarea să prezidez mai multe luni de zile adunarea.

De câte ori iau cuvântul, de atâtea ori am grijă ca lucrurile ce spun să fie măcar în concordanţă cu regulamentul.

Cea mai mare parte din proiectele pe care le-am prezentat nu au nici o legătură cu o sumă nouă, care să fie suportată de bugetul statului.

Să-mi daţi voie, pentru monumentele istorice este hotărârea unei chestii de principiu. De câte ori va fi vorba de o asemenea clădire, de atâtea ori, fără îndoială, va veni în discuţie şi suma cu care va fi acoperită exproprierea.

Bibliotecile de la sate nu cuprind nici o sarcină pentru stat. În ce priveşte cercurile culturale, ele s-ar aduna în condiţiuni de o gratuitate perfectă, este vorba numai să se acorde acelor învăţători sau acelor învăţătoare care organizează şi conduc aceste cercuri culturale, leafa pe care o primesc şi fără aceasta. În loc ca elemente foarte pregătite să rămână undeva într-o odăiţă umedă, să-şi mănânce tinereţele, acele elemente să fie trimise să facă propagandă prin ţară.

În ce priveşte proprietatea contelui Teleky, din moment ce Comisiunea Monumentelor Istorice cere, evident cheltuelile se cuprind în ceea ce Comisia Monumentelor Istorice este chemată să facă acolo.

În ce priveşte proiectul de lege al Institutului Electrotehnic, ce cheltuială se cere să se prevadă prin acesta?

În ce priveşte exproprierea imobilului Vasiliu-Bolnavu, cum v-am spus, omul a declarat în expunerea de motive că plăteşte el. Chiar în ce priveşte

https://biblioteca-digitala.ro

Facultatea de Drept, d. Mironescu o ştie tot aşa de bine ca şi mine, are o sumă de câteva zeci de milioane şi decanul Facultăţii, d. Bazilescu, care era adineaori aci, a declarat formal că toate cheltuielile de expropriere le ia asupra ei Facultatea de Drept.

Aş ruga biuroul să binevoiască a nu mai sfătui pe d. preşedinte, care ştiu că nu are nevoie de sfat - ştiu anumite obiceiuri ale biroului, de pe când eram şi eu preşedinte - de a da sfaturi preşedintelui, care uneori îl încurcă.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: Să fiţi liniştit, d-le profesor Iorga. Îmi place câteodată să nu prea aud bine! *(Ilaritate)* .

D. N. Iorga: Chestiunea este, aşadar, cu desăvârşire tranşată.

În ce priveşte Fundaţia Carol I, lucrurile stau astfel. Aceea nu este o lege din iniţiativă parlamentară, d-le coleg Haneş. Aceea o prezintă d. ministru al Instrucţiuni, din iniţiativa d-sale vine, aşa încât dacă este scumpă această expropriere, aceasta priveşte pe d. ministru al Instrucţiunii. Eu nu am adus niciun fel de propunere care să încarce bugetul statului. Şi fiindcă împotriva obiceiului meu de a tăcea în această Cameră, în care poate se vorbeşte prea mult, sunt adus a vorbi astăzi, sunt silit să mai spun un lucru, d-le preşedinte.

Sunt mai bine de două luni de când ni s-a făgăduit formal, de pe această bancă, de când ni s-a confirmat de către d. preşedinte al Senatului, că Senatul se va muta de la Universitate. Ei bine, am luat informaţiuni: la Teatrul Popular nu se face nici o pregătire pentru această mutare, şi iarăşi este o făgăduială care nu se îndeplineşte, un lucru pus în perspectiva Universităţii, pe care eu l-am comunicat Universităţii şi nefăcându-se, eu apar într-o situaţie foarte jenantă faţă de colegii mei. Profit de acest moment de publicitate, pe care mi-l dă regulamentul, pentruca să anunţ în această Cameră că deoarece, întrebând din nou, acum două săptămâni, pe d. preşedinte al Senatului, nu mi s-a dat un răspuns, eu consider că în adevăr Senatul se mută. Cum mi s-au dat de 3 ori angajamente solemne şi îndată ce se vor încheia şedinţele Senatului eu îmi voi permite, cu ce am la îndemână, să fac mutarea aceasta a Senatului în localul care mi s-a spus că-i este rezervat. Cine s-o supăra, îmi pare foarte rău, dar eu sunt în dreptul meu să-l mut.

NOTE

1. Era vorba de proiectul pentru exproprierea casei Suţu de peste drum de Universitate pentru a se ridica în locul ei Facultatea de Drept. Cum acţiunea presupunea costuri ridicate, fuseseră solicitaţi să se pronunţe miniştrii Instrucţiunii şi al Finanţelor. De aici marea întârziere în aducerea proiectului în plenul Adunării.

https://biblioteca-digitala.ro

La proiectul de lege al administrației generale a Pescăriilor statului:

Deşi nu-mi era rândul acum, d-le preşedinte, eu cu plăcere iau cuvântul. Eu credeam că este înaintea mea d. Dan Zaharia.

D. Dan Zaharia: Am cedat.

D. N. Iorga: Mulțumesc foarte mult.

D-le preşedinte, d-lor, nu e nici o îndoială că un proiect prezentat de d. ministru Mihalache, e un proiect pentru care a fost întrebată foarte multă lume. Eu cunosc obiceiul acesta, cunosc metoda aceasta care este foarte bună, din timpuri cam foarte îndepărtate, când puteam să ne unim în folosul țării silințele noastre, când d-nealui era pentru întâia oară ministru şi când eu ocupam acest loc de preşedinte al Camerei. Eu găsesc acum ca şi atunci că metoda aceasta are foarte multe avantaje, dar are şi dezavantaje. Omul care întreabă prea mult pe prea mulți, se întâmplă să facă lucruri prea complicate. A întrebat d-nealui o mulțime de specialişti. Aşa a făcut şi cu reforma agrară, nu ştiu dacă îşi aduce aminte d. Mihalache, când ne întorceam, în ajunul căderii ministerului din 1919, de la mânăstirea din marginea Bucureştilor, Cernica, unde era o neînțelegere în ce priveşte călugării şi țăranii.

Am fost împreună acolo, erau timpuri idilice, pe vremea acea mergea ministrul de-a dreptul, fără nici un fel de birocrație şi împăca sf. biserică şi clasa țărănească. Întorcându-ne pe drum, mi-a vorbit de anumite sfaturi date telefonic de unele doamne din Bucureşti, ai căror bărbați aveau şi oarecare interes ca să nu se facă exproprierea. Îi spuneam: fiindcă te-au chemat doamnele acelea la telefon şi ți-au vorbit de expropriere, mult mai periculoase, când vorbesc la telefon de expropriere decât când vorbesc direct despre alte lucruri *(ilaritate)*, proiectul d-tale să-l faci votat cât se poate mai repede. D-nealui mi-a spus: am întrebat până acum nu ştiu câți specialişti şi nu ştiu câte societăți şi aşezăminte şi aşa mai departe. Mai am de întrebat câțiva şi pe urmă, în toamnă, vin cu proiectul. Şi, atunci, dacă d-nealui îşi aduce aminte, i-am răspuns: proiectul de lege vine la toamnă, dar dacă vei mai întreba pe câțiva, atunci, la toamnă, o să-l aducă altul. Şi absolut exact aşa s-a întâmplat: peste câteva zile, proiectul, care era bun, a servit doar drept bază într-o întreagă campanie electorală care, din nenorocire, nu a izbutit să hotărască viața agricolă a acestei țări. Era mai bun decât cel votat în urmă. El a fost pus deoparte şi s-au luat unele elemente dintr-însul, sub ministeriatul d-lui Averescu, pe urmă a intervenit celebrul regulament al răposatului întru fericire Constantinescu şi, în sfârşit, am ajuns unde am ajuns. Dar nu ar fi fost nevoie nici de regulamentul răposatului întru fericire Constantinescu, nici de o serie întreagă de măsuri, dacă atunci nu se întreba atâta lume.

https://biblioteca-digitala.ro

Foarte bine a făcut d. ministru Mihalache că a întrebat între alții și pe d. Vidrașcu care, după părerea mea, este omul care cunoaște mai bine lucrurile acestea ale Deltei Dunării, care a vorbit cândva și la cursurile acelea de vară de la Vălenii de Munte, unde îmi aduc aminte cu câtă disperare cerea sprijinul unei opiniuni publice care, din nenorocire, este inexistentă la noi până acum, pentru a salva interesele noastre economice la Gurile Dunării, care sunt primejduite în așa fel încât desperarea d-lui Vidrașcu o împărțim azi cu toții. Știm cu toții chestia Barei de la Sulina și a liniei celeilalte de la Chilia. Toate acestea au fost expuse cu o claritate perfectă.

Lucrările făcute cu privire la pescărie sunt, înainte de toate - de ce să nu o spunem - ale unuia care lucrează, deși este altul care iscălește, după cum este și la Academia Română și aiurea. Lucrările sunt ale d-lui Vidrașcu, și altul, într-o situațiune mai mare, a iscălit. Foarte bine a făcut că s-a întrebat d-nul Vidrașcu și chiar și d. dr. Antipa. D. dr. Antipa, fără îndoială, este un specialist, în ceea ce privește peștele din România; specialist și în ceea ce privește o anumită competență ministerială, înhățată în timpul când alt steag și alți oameni erau în București, decât steagul care trebuia să fie și oamenii care trebuiau să comande.

D. V. Răşcanu: S-a terminat.

D. N. Iorga: S-a terminat așa de bine încât sunt unii oameni care nu o vor uita niciodată. Dar deocamdată d-voastră nu aveți nici un rost în discuțiunea acestor lucruri și, când veți vorbi, vă veți arăta opiniunile pentru oricine vreți. Am dreptul și eu să-mi arăt sentimentele mele fața de oameni care au fost alături de steagul sau contra steagului românesc. Am acest drept și consider întreruperea d-voastră ca neexistentă, cum de altfel nici numele d-voastră nu l-am putut reține până acum, de când vă tot văd în această Cameră.

D. dr. Antipa este, fără îndoială, un specialist și nimeni nu se gândește să-i tăgăduiască aceasta calitate; dar în ceea ce privește pe d. Antipa, eu aș întreba dacă avea acest secret așa de folositor țării, de ce i-a dat drumul numai acum? D-sa a fost foarte bine cu toate regimurile, era foarte apropiat de răposatul Carp, unde era Carp, era și dr. Antipa. Dar dacă întrebam pe Dimitrie Sturdza, la cine ținea mai mult în materie de pescărie, desigur că ar fi răspuns: la d. Antipa. În materie de continuitate nu este un lucru mai fericit decât ca îndată ce vezi că este pește, iese d. dr. Antipa și când este d. dr. Antipa, iese îndată pește.

Va să zică, ați întrebat și pe d. dr. Antipa și este foarte bine că măcar d-voastră v-a dat secretul pe care n-a voit să-l dea nici lui Carp, nici lui Dimitrie Sturdza.

https://biblioteca-digitala.ro

Din toate acestea a ieşit un proiect de lege care nu place Consiliului Legislativ. Am citit raportul şi, vedeţi, noi creiem întotdeauna consilii peste consilii, şi mărturisesc că Consiliile Legislative, în alte ţări ce n-ar fi făcut, câte greşeli nu ar fi împiedicat, cu condiţiune ca toată lumea să fi ştiut că hotărârile acestui consiliu nu sunt influenţate de nici o pasiune şi de nici o simpatie politică. Eu nu zic că hotărârile Consiliului Legislativ sunt influenţate de vreun interes sau de o opiniune politică, dar văd că nu vă înţelegeţi mai niciodată cu Consiliul Legislativ, ceea ce dovedeşte că acest Consiliu Legislativ trebuie să aibă o constituţie şi un chip de a funcţiona sau de a judeca deosebit de ceea ce se întâmplă în alte ţări. De exemplu, în Franţa, un tânăr care vrea să facă o carieră, în loc să se prezinte, ca la noi, şefului electoral de la Feteşti sau fraţilor Zaharia, şi să ajungă, din mila şefului să fie pus pe o listă de deputaţi, solicită locul de raportor la Consiliul de Stat. Nu se poate spune cât bine a făcut în Franţa această instituţiune fundamentală, în care se poate pregăti un tânăr ani mulţi de zile, până când să ajungă a fi un ministru bun.

Am citit obiecţiunile Consiliului nostru Legislativ. Una mi se pare foarte îndreptăţită: nu e cu desăvârşire constituţional ceea ce cuprinde proiectul d-voastre. Dar, în ceea ce priveşte constituţionalitatea, mărturisesc că eu sunt foarte larg. Pentru că eram aici în Cameră când s-a votat Constituţia. S-a votat fără participarea unei părţi din opoziţiune, care prefera să se plimbe pe calea Victoriei şi să spânzure şobolani la clubul partidului care nu era atunci la guvern - Partidul Conservator Naţional sau aşa ceva, mi se pare. Dacă opoziţia ar fi fost aici şi ar fi lăsat în pace guzganii autentici sau presupuşi, desigur că s-ar fi ajuns la anumite schimbări în Constituţie, pe când aşa venim cu ideile constituţionale ale d-lui Disescu şi cu textul de la1866.

Îmi aduc aminte că atunci am încercat să schimb ceva într-o privinţă care avea oarecare importanţă: ştiţi că după Constituţiune, dacă s-ar întâmpla, ferească Dumnezeu, să nu fie un ocupant al Tronului României din dinastia de aici, trebuie să ne adresăm la rudele rămase în Germania ale regelui Carol I. Mi se părea o enormitate ca a doua zi după război să cuprindă Constituţia aşa ceva: să importezi din Sigmaringen pe regele României Unite. Mi s-a spus că nu se poate schimba nimic, căci aşa e o anumită dorinţă - daţi-mi voie să nu mă întind în această privinţă - şi că trebuie să treacă articolele neschimbate. A rămas deci Constituţia cu ideologia d-lui Disescu sau fără ideologia d-lui Disescu şi în concepţia de la 1866. Noi cu această Constituţie trebuie să trăim - cine va trăi până atunci - trebuie să trăim până la majoritatea Regelui Mihai I. D-voastră, care aveţi câte un proiect de Constituţie în fiecare buzunar, o să înghiţiţi în sec şi o să aplicaţi Constituţia lui Ion Brătianu, căci aşa a rezultat din hotărârea care s-a luat atunci.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Justin Stănescu: În privința proprietății s-a schimbat fundamental Constituția.

D. N. Iorga: Așa de fundamental încât teoria e una și practica e aceea pe care o vedem cu toții. Practica e ce ne doare pe noi, dar teoria se tipărește, se leagă în piele de crocodil și se pune la bibliotecă.

Va să zică, Constituția, cum e acum, nu reprezintă felul nostru de a gândi, și deci nu m-aș speria de faptul că ați trecut puțin dincolo de hotarele constituționale.

Este însă un alt punct pe care nu-l atacă părerea Consiliului Legislativ, și punctul acesta face foarte bine că nu-l atacă. Cred că și Partidul Liberal - care după părerea mea este în plină transformare - și d-lor nu vin aici să o spună de la tribună, dar va veni momentul când se va spune și de la tribună și multe lucruri din România vor fi altfel când, în ceea ce privește ierarhia și concepția Partidului Liberal, care este o mare putere a acestei țări, se va gândi altfel, eu cred că și Partidul Liberal își dă seama că nu este o politică economică aceea care spune: „n-am bani, cheltuiesc banii pe care nu-i am".

De fapt, o anume teorie este aceasta. Bani hotărât că n-am, îmi trebuie, impozitele nu pot să-mi producă destul, eu n-am mijloace ca să fructific enormele bogății care desigur au speriat și pe membrii congresului de agricultură, pe care i-ați așezat pentru câteva zile aici, cum desigur îi va fi speriat și incapacitatea noastră de a ne folosi de aceste bogății. Și persist. Dar este sigur că avem nevoie de bani din afară și se vor găsi dacă, după votarea acestei legi, în loc să se mărginească cineva la mulțumirea că s-a schimbat legislația, se vor găsi oameni de ispravă și de influență, înțeleg oameni de influență aceia care e de ajuns să-i vadă cineva, și dacă i-a văzut își dă seama că sunt oameni cu care se poate vorbi, iar nu oameni pe care îi cunoaștem ca geniali prin străinătăți, amatori de succesiuni ministeriale, care în fiecare moment au o soluțiune fireşte genială, și peste câțiva ani punem mâna în pungă ca să plătim ceea ce a ieșit din genialitatea cu care ne-au fermecat și ne-au luat ochii pentru moment, optanții[1] și așa mai departe în alte lucruri.

Dacă se va găsi un om de autoritate care să vorbească în străinătate cu cine are bani și inițiativă, niscava olandezi, norvegieni și alții, care se pricep ceva mai bine decât patronații agenților electorali indigeni în ce privește exploatarea bălților, terenurilor inundabile, pescăriilor, dacă se va adresa acolo, veți ajunge la rezultate foarte bune. Aceia vă vor mai spune încă un lucru pe care mulți din țară l-ar spune și asupra căruia să-mi dați voie să vă atragă atenție, așa, în treacăt. Când s-a adunat acest mare sfat de agricultură aci la noi, a fost vorba și de Delta Dunării, dar și din alt punct de vedere decât din punct de vedere al peștilor care se pot pescui acolo și mai ales din punctul de vedere al agriculturii, al proastei agriculturi care se poate face într-o

https://biblioteca-digitala.ro

regiune unde aceste începuturi de agricultură, nătângă şi anarhică, distrug flora de acolo, fauna de acolo, acea faună care - tot de acolo mi se spune - nu este informaţie de aci, este o informaţie străină, stă în vârful puştilor vânătorilor de la Berlin, invitaţi chiar de d. Antipa, şi încă unele specimene de păsări dispărute de la noi nu se pot vedea la muzeele noastre în exemplare aşa de frumoase, cum sunt exemplarele de la Berlin. Aceia vă vor spune două lucruri: iată cum se scoate banul şi iată cum se cruţă ceea ce ar putea folosi ştiinţei. Aşa încât participarea capitalului străin oriunde, dacă este vorba din partea noastră de omeni cuminţi, cu dragoste de ţara lor şi cu simţ gospodăresc, aceea trebuie să fie salutată de oricine.

Eu cred că d-voastre din Partidul Liberal aveţi dreptul să cumpăniţi împrejurările în care se prezintă capitalul străin, dar nu cred că d-voastre, chiar în actuala stare de lucruri aţi avea rigiditatea pe care unii din generaţia bătrână o aveau, în iluzii foarte nobile şi foarte vrednice de lăudat, dar care s-au dovedit că nu corespund nici unei realităţi. Ori de câte ori se atacă aci d. Vintilă Brătianu, se atacă un om care a vroit foarte mult bine şi care şi-a cheltuit fără îndoială, tot timpul, toată inteligenţa şi toată energia pe o cale care, cu cât era mai lăudabilă prin optimismul pe care îl cuprindea concepţia sa, pe atât a fost de ruinătoare pentru interesele ţării. Dar acum s-a trecut peste aceasta. Ne dăm seama cu toţii că avem nevoie să asociem bogăţiile noastre cu capitalul acumulat în Apus, şi cu anumite metode care nu sunt încă ale noastre, care peste câţiva ani vor fi ale noastre, dar deocamdată nu suntem decât nişte învăţăcei în acest domeniu în care alţii sunt profesori bătrâni. Dar unde nu mă împac de loc cu concepţia d-voastră, d-le ministru, este când mai creaţi acele două soviete de acolo. Eu, prin toată experienţa mea de om de aproape 60 de ani, şi care am fost amestecat în multe, am constatat că oriunde este sfat lângă un om, de atâtea ori omul este împiedicat şi nu ajutat de formaţiile sovietice legate de dânsul. Aveţi însă un număr de specialişti. Îmi pare foarte rău că nu veniţi din când în când la Academia Română să vedeţi ce înseamnă adesea o discuţie între specialişti.

Ferească Dumnezeu şi pe duşmanii mei de moarte de o adunare numai de specialişti. Mai bine o adunare de ignoranţi, fiindcă ignoranţii n-au pretenţii, n-au sisteme şi discuţia lor ajunge totdeauna la ceva, pe când specialiştii vin cu teoriile lor şi când ies nu lasă nimic în locul unde şi-au făcut intrarea cu atâta solemnitate, aducând teoria pe care o reprezintă. Nu veţi ajunge la nimic. În cazul cel mai bun veţi avea figuranţi foarte solemni pe care îi veţi putea scoate înainte şi prezenta publicului. Capital pe de o parte, intermediarul acela de organizare, de control, pe de altă parte, dar dacă nu veţi găsi un om - să întrebuinţăm un cuvânt vulgar - un om afurisit pe care să-l puneţi acolo, atunci cu amândouă consiliile d-voastră, fiindcă este vorba de apă, vă veţi îneca şi cu proiect de tot.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată, eu vorbesc în Cameră acum. Ne vom vedea poate peste un an, şi aş dori foarte mult ca peste un an să prezentaţi bilanţul celor două organe pe care le-aţi introdus între stat, care trebuie condus cum se cade, şi ceea care reprezintă capitalul. Şi acest capital trebuie să fie onest şi sprijinit pe o iniţiativă reală.

Orice supefetaţie, chiar dacă este puţin plătită, aduce pagubă, fiindcă dacă nu e pagubă în leafa pe care o ia, este pagubă în lucrurile de care, cu zăticnire, încontinuu se împiedică.

Şi aţi văzut, la începutul şedinţei, soarta proiectelor din iniţiativă particulară pe care le prezentăm noi şi care nu ajung la discuţie, fiindcă trebuie să treacă prin atâtea instanţe. În instanţele acestea sunt oameni, oamenii sunt români şi se mai întâmplă şi o vreme caldă cum este aceasta şi atâtea alte lucruri, aşa încât din consiliu în consiliu, se ajunge să se voteze un lucru atunci când l-a uitat şi acela care l-a propus şi care nu mai este de nevoie nimănui. Nu.

Veţi ajunge la suprimarea acestor organe sau le vor suprima alţii care vor veni după d-voastre şi dacă au de gând să distrugă întreaga operă pe care aţi făcut-o, de multe ori cu competinţă, mai deseori cu intenţii bune, vor face un foarte mare păcat fiindcă ţara nu poate fi zvârlită cu capul necontenit de la un perete la altul. Cel mai bun lucru este să nu-i punem în spinare atâtea legi, să n-o ciocnim cu capul de nimic, să o lăsăm să se adreseze la iniţiativa ei binecuvântată care se găseşte de la caz la caz. Lucrurile pot fi aduse în lege, dar legea opreşte socoteala de la caz la caz, ceea ce nu e bine, căci pune cătuşe şi la mâini şi la picioare. Cât de puţine legi, cât de simple, cât de puţine creaţiuni în aceste legi simple. Acesta este crezul meu. Legea după mine poate fi judecată aşa. Dar desigur că în ce priveşte o lege, judecătorii nu sunt partidele politice şi nu sunt nici individualităţi amestecate în ele; judecător este opinia publică şi mai ales judecător este rezultatul pe care îl aşteaptă orice încercare legislativă.

Dar mi se pare mie că o lege este greşită şi o ieşi ceva bine? Cel dintâi care se va bucura, voi fi eu. Frică mi-e însă că veţi regreta şi d-voastră, ca şi toţi acei care merg pe calea legislaţiilor complicate, veţi regreta un lucru: că pentru o ţară deşteaptă şi plină de iniţiativă, introduceţi legi greoaie, care sunt potrivite pentru popoare proaste şi fără putinţa de a lua iniţiative.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 19 iunie 1929

Scurtă evocare a lui Horia Maniu, deputat de Hunedoara:

Fiindcă aici suntem colegi şi trebuie să aibă cineva puterea de a preţui şi pe cine nu face parte din rândurile grupării sale politice, ţin să arăt înduioşatele mele păreri de rău pentru pierderea unui tânăr pe care am avut, în timpul din urmă, prilejul de a-l cunoaşte, în onestitatea şi patriotismul lui; adâncile şi mişcatele mele păreri de rău pentru o pierdere care depăşeşte marginile unui partid şi răpeşte ţării una din valorile care s-ar fi înscris, fără îndoială, în primul rând al vieţii noastre politice.

Şedinţa din 26 iunie 1929

În chestiune personală, despre un incident cu ungurii din Cluj, ajuns în Parlament:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, am cerut cuvântul, oarecum în chestie personală, dar fără a căuta câtuşi de puţin să înveninez raporturile noastre cu maghiarii, pe care nimeni din România nu le doreşte mai bune decât cum le doresc eu.

Şi eu sunt de părerea colegului nostru maghiar[1] că trebuie să se isprăvească odată cu informaţiile false. Dar nu ajunge ca o informaţie să fie declarată falsă; trebuie să mergeţi până la izvorul acestei informaţii şi, în cazul când este cineva care a acuzat loialitatea d-voastre, să-l urmăriţi pe cale judecătorească, pentru ca acest proces să fie lămurit înaintea opiniei publice.

Dar, fiindcă este vorba de presă, aş îndrăzni şi eu să dau un sfat presei maghiare, în momentul când eu însumi iau fără să fi verificat răspunderea afirmaţiilor româneşti.

Acum câteva zile s-a ţinut la Cluj congresul Ligii Culturale. Niciodată n-a fost poate o manifestaţie naţională românească aşa de liniştită ca aceia.

În cuvântarea pe care am ţinut-o, de zece ori am revenit asupra necesităţii ca toate popoarele care locuiesc acest pământ românesc, unite prin tradiţii seculare, să ajungă a se înţelege şi a birui ceea ce se găseşte ca vechi elemente de ură în sufletul fiecăruia din noi.

M-am ferit să întrebuinţez, şi am oprit şi pe vorbitori de a le întrebuinţa, cuvinte care ar fi putut jigni câtuşi de puţin naţiunea maghiară ale cărei însuşiri nu odată le-am relevat în cărţile mele de istorie şi în toate manifestaţiile mele publice.

https://biblioteca-digitala.ro

Ştiu, cum ştie fiecare dintre noi, că nu este om aparţinând altei naţii pe care fatalitatea împrejurărilor să-l aşeze într-un stat, care nu e statul său naţional, şi pe care să nu-l doară. Doar noi am răbdat de o mie de ani, ca să înţelegem ce însemnează această durere, şi am răbdat călcaţi în picioare, iar nu trataţi ca nişte cetăţeni pe pământul românesc. *(Aplauze).*

Ei bine, iată răspunsul. În foaia care reprezintă opinia publică de acolo, din Cluj, în „Ellenzek", foaia cea mai răspândită - altă foaie n-a dat nici o atenţie acestor declaraţii - răspunsul a fost că noi suntem un fel de venitură de cine ştie unde, cam de pe la 1300.

Apoi, vă rog, eu nu ştiu ungureşte, dar am în fiecare moment pe lângă mine mai multe persoane sau o persoană măcar, care ştie perfect ungureşte, şi am citit aseară că în momentul când la 1312 exista un Cluj, în momentul acela, nici măcar nu se pomenea de existenţa unui stat românesc. Subînţelegerea era că ne-ar fi adus un vânt, de cine ştie unde şi, vorbind într-acea zi cu cineva - nu fac indiscreţii - cu unul din colegii noştri saşi, acesta mi-a spus: „este foarte adevărat că la 1312 exista un Cluj, dar Clujul acela se numea Klausenburg". Şi era una din aşezările vrednice de toată stima ale colegilor noştri saşi, care nu s-au încălzit de nici o declaraţie de la Berlin sau de aiurea, pentru a ne tăgădui dreptul de a sta pe pământul pe care l-am udat cu sudoare timp de veacuri şi l-am stropit cu sânge, şi pentru alţi şi acum pentru noi. *(Aplauze).*

Atunci, d-lor, eu nu moralizez presa noastră, dar dacă e ca nimeni să nu apere presa noastră când minte, nimeni să nu susţină presa d-voastră când insultă. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate).*

NOTE

1. Deputatul Iosef Willer spusese: „spre marele meu regret, observând deja de mult că poporul românesc din Bucureşti este victima corespondenţilor tendenţioşi, ne pun în gură cuvinte pe care niciodată nu le-am rostit. De exemplu, în ceea ce priveşte chestiunea actuală, domnule profesor Iorga, eu am avut deja ocaziunea să citesc, pe ungureşte, cuvintele atît ale contelui Bethlen /preşedintele comunităţii maghiare din România/ cât şi ale domnului senator Gyarfas. Am să vă spun deci că nici domnul conte Bethlen şi nici domnul Gyarfas n-au rostit nici un singur cuvânt care ar sta într-o contrazicere diametral opusă; dumnealor, întorcându-se, vor desminţi categoric acele cuvinte puse în gura lor".

https://biblioteca-digitala.ro

Rememomări despre legea Poliției, adusă în Parlament de fostul ministru de Interne, Vasile Lascăr:

Dați-mi voie. Eu sunt om de pe vremea aceea și am o explicație pentru aceasta. Legea a fost prezentată de Vasile Lascăr, cu aprobarea vechilor liberali și cu nemulțumirea unor anumite elemente noi din Partidul Liberal, așa încât Vasile Lascăr era socotit ca o piedică în calea unora dintre liberalii noi.

Trebuie să adaug, dar să nu vă supărați, că acel care a vorbit în contra legii și s-a lăudat față cu mine că a vorbit în contra legii, se găsește acum la d-voastră; dar, din fericire, nu este înconjurat de prietenia d-voastră.

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: A completat pe Radovici, care a pus chestiunea tot în contra legii.

D. Richard Franasovici: De ce nu-i pronunțați numele?

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: Da, a ținut un discurs admirabil d. Constantin Stere, și a combătut tentativa unora din vechii liberalii, care voiau să pună piedici la admisibilitatea pe bază de titluri și la primenirea corpului polițiștilor, așa cum facem noi acum. Iată ceea ce v-a supărat pe d-voastră.

D. N. Iorga: Nu este așa. Atunci era o luptă pentru succesiune. Acela care avea toate șansele să fie succesor era Vasile Lascăr, și aceasta strică anumite combinațiuni. Și mi-aduc aminte - este vorba de un mort a cărui amintire este înconjurată de respectul tuturor - a venit cineva și mi-a spus: „am făcut-o olteanului cu două funduri la litră". *(Ilaritate).*

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: D-voastră ați trăit acele momente, eu însă le-am urmărit din dezbateri.

D. N. Iorga: Vedeți cât este de adevărat tot ce spun, eu și vedeți ce memorie bună am.

Ședința din 4 iulie 1929

Cere intervertirea ordinii de zi pentru a se vota proiectul de lege prin care se dăruia Ligii Culturale un milion de lei: „Trebuie să facem plăți peste câteva zile. Țin să adaug că ajutorul care ni se dă nu este mare, dar noi îl primim cu cele mai mari mulțumiri, așteptând mai mult".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 11 iulie 1929

Îşi exprimă intenţia de a vorbi la proiectul de lege pentru reforma administrativă:

D-le preşedinte, în lipsa mea, în şedinţa de ieri, s-a depus proiectul de lege pentru reforma administrativă.

Acum, când d-voastră ştiţi bine, eu am cerut un concediu şi fiindcă doresc să vorbesc la acest proiect de lege, v-aş ruga să binevoiţi a mă înştiinţa cu o zi înainte, ca să mă pot înfăţişa.

Dar, înainte de aceasta, şi cu atmosfera care s-a creat în jurul acestei legi, eu ţin să fac încă de acum această declaraţie:

O viaţă întreagă am luptat şi eu pentru ea, în locul comunei care n-a existat niciodată, să se aşeze la baza organizaţiei româneşti satul, care a existat întotdeauna... (*aplauze prelungite, unanime şi îndelung repetate, strigăte de bravo)* pe care a fost clădit întregul nostru trecut.

Al doilea, în toată viaţa mea am luptat, nu pentru o descentralizare de formă, dar pentru revenirea la regiunea organică, din care s-a făcut puterea poporului românesc *(aplauze unanime îndelung repetate, strigăte de bravo)* dar în acelaşi timp nu înţeleg cum am putea păstra astăzi regiuni care au fost tăiate în carnea poporului românesc de stăpânirile străine. Că, prin urmare, încă de acum mă declar ireductibil adversar al ideii de a menţine capitalele: Chişinău, Cernăuţi, Cluj şi Timişoara. Acestea sunt capitale al regimurilor care au apăsat asupra noastră şi nu sunt capitale create din viaţa noastră naţională. Cred că întreaga opinie publică este alături de mine, în această privinţă. Nu avem de păstrat regiunile artificiale ale străinilor.

D. D. Cărăuş: Să le distrugem, d-le profesor.

D. N. Iorga: În sfârşit, nu discut eu cu d-ta. Eu am cu cine să discut; locvacitatea v-o puteţi cheltui aiurea, aveţi atâtea cercuri culturale. În sfârşit, nu cred că s-ar putea înlocui, în starea actuală a ţării, puţina autoritate a puterii executive, prin rezultatul alegerilor de soviet. Atât am avut de spus.

Şedinţa16 iulie 1929

Discurs pe marginea proiectului de lege a administraţiei locale*:*

D-le preşedinte şi d-lor deputaţi, proiectul de lege pe care îl prezintă d. ministru Vaida Voevod şi d. Mirto ar fi meritat, fără îndoială, o discuţiune

https://biblioteca-digitala.ro

largă înaintea Camerei întregi, cu reprezentanții tuturor partidelor de opoziție. Să-mi dați voie să nu pot înțelege absența lor tocmai fiindcă țin la regimul parlamentar şi fiindcă mi se pare că anumite încercări care se fac în momentul de față, de a arunca toată răspunderea stării proaste a țării pe regimul parlamentar, îmi par nu numai periculoase, dar şi lipsite de sens şi capabile de a câştiga doar simpatia naivilor îndrăzneți, care naivi îndrăzneți pe urmă se dedau la anumite acte, din care nu ştii să alegi mai mult ridicolul acțiunii sau rezultatul primejdios pentru țară pe care această acțiune ridicolă ar fi putut să aibă. Tocmai fiindcă țin la instituția aceasta parlamentară, care în sine, în esență, poate fi bună sau rea, dar acela care participă la dânsa trebuie să caute a o ridica pe cât se poate mai sus, pentru a împiedeca acțiuni ca acelea de care vorbeam, să spun că pentru a păstra un prestigiu fără de care nici o instituție nu poate funcționa, ar fi trebuit ca acei care au participat o bucată de vreme în organizația aceasta de partid, la luptele noastre politice aici în Parlament - locul cel mai potrivit pentru a discuta între noi - să rămână şi să-şi arate fiecare punctul de vedere. *(Aplauze unanime).* Cum ştiți foarte bine, de la început, când s-a emis ideea că o parte din opoziție, unii pentru motive de principiu, alții pentru timpul prea scurt întrebuințat la discuția acestui proiect de lege, ca o parte din opoziție, de deosebite nuanțe, să nu ia parte la discuția acestui proiect de lege administrativă, v-am declarat şi am declarat şi opiniei publice, pe altă cale, că îmi este cu desăvârşire imposibil să mă raliez la acest punct de vedere. *(Aplauze).*

Ați greşit d-voastre cu toții care formați majoritatea acestei Camere, atunci când, la discuția Constituției, ați preferat să vă plimbați pe calea Victoriei şi să spânzurați şobolani la balcoanele cluburilor d-voastre politice. Şobolanii pe care i-ați spânzurat au murit, dacă nu erau morți dinainte, dar nu-mi închipui ca moartea, într-un caz sau în celălalt, într-un fel de împrejurări sau în altfel de împrejurări, a acestor inofensive animale, să fi adus o pagubă esențială guvernului care era acolo (*arătând spre banca ministerială)*; dar socot că în ce priveşte Constituția, care s-a votat în absența d-voastră şi pe care eu am discutat-o, s-au introdus anumite modificări la anumite articole; unele din modificările acestea, chiar modificări importante - Constituția aceasta ar fi folosit dacă d-voastre ați fi rămas la locul d-voastre şi ați fi discutat-o.

Puteați să lungiți discuția ori cât de mult, puteați să amestecați, dacă participați, şi alte lucruri, puteați să amestecați tot ce era de natură să facă neplăcere guvernului de atunci. D-voastre ați preferat ieşirea din Parlament; şi ați făcut fără îndoială foarte rău, cum foarte rău fac şi acei care acum ies din Parlament, atunci când se discută acest proiect de lege. Şi foarte rău face orice partid care declară că îndată ce va veni la guvern va înlocui o lege, pe care

https://biblioteca-digitala.ro

absentând din Parlament nu a vroit să o discute. Își închipuie oricine la ce rezultate s-ar ajunge cu acest sistem. Fiecare partid, revenind la putere, ar declara că nu este angajat prin legile care s-au votat, fie în prezența, fie în absența sa; și atunci ar veni cu un alt sistem legislativ. Și atunci am avea de fapt două regimuri legislative, care s-ar succeda cu oamenii lor, cu punctul lor de vedere, cu legile lor. Și atunci ar fi mai bine ca legile să se prezinte pe rând, ca fiecare partid să vină cu Constituția sa, cu legile sale fundamentale și să se știe, fără a se mai discuta în Cameră și a se mai vota, că a venit partidul, că s-a instalat cu România sa în fața României celuilalt care, ducându-se, s-a dus împreună cu Constituția sa, împreună cu legile sale fundamentale și împreună cu tot ce ținea de dânsul.

Vedeți, astfel de proceduri compromit viața noastră politică. Și de aci vine discreditul care acoperă și pe cei vinovați și pe cei nevinovați, care acoperă și pe acei care nu au avut putința să se manifeste activ în viața țării, cum s-a întâmplat cu gruparea pe care o reprezint eu.

De aici vine furioasa pornire neîndreptățită împotriva partidelor, ca partide. Partidele sunt însă un capital de organizare și de talent, care se pun la dispoziția țării, atunci când partidele sunt bune. Iar când partidele nu-și înțeleg adevărata lor menire, atunci, fără îndoială, sunt facțiuni care se hrănesc din averea țării, își hrănesc averea lor proprie și ambițiile lor din ceea ce nu le aparține, ci aparține poporului întreg. *(Aplauze pe băncile majorității).*

Pentru ca să fim apărătorii regimului în care am trăit unii o viața întreagă, pentru aceasta trebuie să începem prin a-l respecta în adevăr și prin a-l servi.

Și aș mai face încă o declarație preliminară în ce privește necesitatea aceasta de a rămâne în Parlament și de a discuta legile.

Când am fost aleși noi, cei care în adevăr am fost aleși, nu am fost aleși pentru un anume fel de participare la discuțiile Camerei, sau dincolo, ale Senatului, noi am fost aleși pentru a rămânea aici, pentru a discuta orice proiect se aduc în discuție, pentru a căuta să arătăm punctul nostru de vedere față de punctul de vedere cuprins în acest proiect, pentru a încerca modificări. Dacă modificările acestea, fiind bune, nu sunt admise de banca ministerială, nu sunt aprobate de majoritate, atunci răspunderea cade asupra oamenilor cărora li s-au deschis ochii și care nu au vrut să vadă.

Datoria noastră este să stăm la locul nostru, în orice fel de împrejurări, păzind punctul nostru de vedere și reprezentând pe alegătorii care și-au pus încrederea în noi, nu pentru ca prin alegători să se servească partidele, ci pentru ca alegătorii, adică națiа, să fie servită prin partid. *(Aplauze pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

Acesta este scopul pentru care am fost trimeşi noi aci.

Potrivit cu acest fel de a vedea lucrurile, voi discuta proiectul pe care îl prezentaţi d-voastră şi, cum vedeţi, nu am aerul unui om înspăimântat, terorizat de caracterul revoluţionar al acestui proiect. Vă voi arăta, dimpotrivă, că foarte deseori sunteţi de un oportunism, de o lipsă de consecvenţă faţă de principiile d-voastră de bază, sunteţi de o lipsă de îndrăzneală faţă de ce aţi făgăduit, de esenţa ideologică a partidului d-voastră, care îmi permite critici în alt sens. Şi, neîngrozit deloc, fără intenţia de a vă aduce un serviciu decât aprobând, ca om onest, ceea ce este bun, şi arătând, tot ca om onest, ceea ce nu e bun, sfătuindu-vă, desigur în zadar, să îndreptaţi ceea ce e rău, să păstraţi numai ceea ce este bun, pentru aceasta iau cuvântul astăzi.

Întâi să-mi daţi voie să fac o observaţie asupra condiţiilor în care v-aţi pregătit proiectul, adică acei care sunteţi iscăliţi acolo, d. ministru de Interne şi. d. subsecretar de Stat Mirto.

E un proiect de mare importanţă, un proiect care încearcă a schimba complet detestabila viaţă administrativă a ţării. Nu se poate întrebuinţa alt calificativ decât acela de detestabilă, avem de a face să o spun de la început, cu sistemul lui Napoleon al III.

Continuând în România într-o vreme când trupul răposatului împărat, căruia îi datorăm atât de mult, s-a amestecat de multă vreme cu pământul, prin urmare trăim pe cenuşa morţilor şi nu trăim nici măcar pe cenuşa morţilor noştri; or, atunci când v-aţi hotărât să înlăturaţi un regim administrativ cu desăvârşire învechit, pretutindeni învechit, căzut în discredit şi în desuetudine, la noi, incapabil de a sprijini autoritatea de stat şi potrivnic dezvoltării societăţii - două lucruri: nu sprijină autoritatea de stat şi împiedecă viaţa de jos, care se ridică să capete o manifestare. În ceea ce priveşte aparatul acesta administrativ, în acest moment d-voastră trebuia să aveţi cunoştinţa a două lucruri pe care oricine poate să nu le aibă de la început, dar când se amestecă într-un domeniu şi vrea să legifereze, lucrurile acestea trebuie să caute să le capete şi oameni atât de inteligenţi, unul dintre dânşii cu o aşa de lungă şi frumoasă experienţă politică, cum este d. Vaida, ar fi putut foarte bine, mai întrebând şi în dreapta şi în stânga, mai citind cărţi care nu sunt menite să rămână întotdeauna cu foile netăiate, aţi fi putut căpăta ceea ce de la început este evident că nu aţi avut şi nu mă gândesc să vă fac o învinovăţire din aceasta. Aş zice chiar că oamenii care se găsesc aici în ţară, de mult, de la început în ţara aceasta veche, aceştia sunt datori să ştie anumite lucruri. Dar acei pe care şi harul lui Dumnezeu şi sacrificiile noastre - mă gândesc să dau o formulă care să nu mă indice oprobriului public că nu am ţinut seamă de toţi factorii care au contribuit la crearea României Mari - aceia pe care şi harul lui

https://biblioteca-digitala.ro

Dumnezeu şi vrednicia noastră şi ajutorul Aliaţilor şi tot ce ne-a adus aici, nu sunt datori să ştie o mulţime de lucruri pe care şcoala noastră ar fi trebuit să le facă de domeniul public.

D-le ministru Vaida şi d-le subsecretar de Stat Mirto, noi nu suntem o societate de ieri, suntem o societate care durează, nu de la anul 1300 până acum - vorbesc de România liberă - ci în dosul statului de la 1300, în dosul aşa numitului stat e toată Ţara Românească, titlu iredentist împotriva părerii criticilor mai noi, care pretind că nici o idee nu era exprimată în această formulă; în dosul acestui stat sunt lungi secole de viaţă, a căror istorie nu s-a dezvoltat prin mari evenimente şi prin oameni de seamă care să fi făcut zvon în lume şi care nu a fost scrisă de nimeni. De la părăsirea Daciei de către legiuni, din momentele acelea când am fost lăsaţi noi singuri, cei mici, cei săraci, să ne căutăm de nevoile noastre cum puteam, s-a alcătuit unul din cele mai interesante sisteme administrative şi judecătoreşti care au existat în lume. Şi scopul cutării lucrări cu care mă ocup acum, e tocmai să învederez acest lucru, că dreptul nostru, şi în special dreptul nostru administrativ, putea să aibă elemente luate de la viaţa ante-romană, putea să aibă ceva bizantin şi atâtea alte împrumuturi luate de aiurea, dar, înainte de toate, este o creaţie proprie a poporului român. Lumea nu o ştie, fiindcă mii de documente care cuprind această viaţă, au fost publicate întâmplător, pe ici pe colo, nu au fost strânse niciodată, nu au fost înfăţişate pe categorii, nu au fost traduse în limbi străine, nu au fost puse la dispoziţia acelei lumi străine, care adeseori cunoaşte mai uşor binele pe care îl avem, decât cum, cu preocupările şi pasiunile noastre, îl recunoaştem noi înşine.

Prin urmare, nu este vorba de un stat de creaţie nouă, după cum s-a creat statul cehoslovac, sau după cum s-a reluat statul polon, sau cum s-a făcut în America, atunci când coloniile americane, la sfârşitul secolului al XVIII, s-au organizat în state deosebite. Ce au făcut? Ca nişte ideologi oneşti ce erau - nu mă ocup de Cehoslovacia şi de Polonia, ci de Statele Americii din 1770 - au luat contractul social al lui Jean Jacques Rousseau, au luat lucrările filosofilor din secolul al XVIII-lea şi, pe baza acestor idei, au croit o constituţie nouă şi pe baza acestei constituţii, mai mult sau mai puţin în aer sau în Cer, pe baza acestei constituţii, zic, pe urmă, au făcut legi pe care în America, după cum ştie toată lumea, le îndreaptă în fiecare moment moravurile societăţii. Căci, dacă am muta legile americane în România, aş vrea să ştiu ce s-ar întâmpla după trecerea de un an de zile. Dar acolo este o societate sprijinită pe muncă, pe devotament, pe câştigarea grea a pâinii de toate zilele şi a averii; societatea aceasta, ca orice grupare de oameni care muncesc, poate să îndrepte orice fel de legi. Dar la noi, vă rog, nu este aşa. Greşeala cea mare, pe care aţi făcut-o, daţi-mi voie să v-o spun - căci dacă, la

https://biblioteca-digitala.ro

urma urmei, este un om care să poată să v-o spună, sunt eu, şi pot să îndrăznesc să v-o spun pentru că sunt unul care trăiesc de atâta vreme în această lume şi am scotocit-o în toate părţile - este că, gândindu-vă la reforma administrativă, n-aţi arătat ce a fost odinioară la noi. Acolo aţi fi găsit un adevărat tezaur şi v-ar fi fost folositor şi din punctul de vedere al Partidului Ţărănesc. D-voastră sunteţi partid naţional-ţărănesc, dar în momentul de faţă faceţi reforme care sunt ţărăneşti. Credeţi că partea naţională s-a terminat şi vine acum partea ţărănească. Adversarii d-voastră devin astfel naţionali, tocmai din faptul că d-voastră uitaţi să afirmaţi când trebuie şi caracterul d-voastră naţional, legat aşa de strâns cu viaţa părţii din Partidul Naţional-Ţărănesc care vine din Ardeal şi, întru-câtva, şi din celelalte provincii. Dar, mă rog, în acest tezaur al trecutului nostru se găsesc materiale extrem de preţioase pentru elaborarea legii d-voastre, şi dacă succesorii d-voastră nu vor fi acei pe care vi-i pregătiţi, vi-i pregătiţi prin toată atitudinea pe care aţi avut-o de când v-aţi aşezat acolo, prin toate convenţele pe care le-aţi avut cu anumite persoane care erau acolo (*arată la băncile liberale)*, prin tot ceea ce lăsaţi să înţeleagă şi opinia publică şi Regenţa...

(Adunarea salută cu aplauze prelungite sosirea d-lui prim-ministru Iuliu Maniu).

Ţin să fac o distincţiune: acestea nu sunt aplauze pentru ideile mele, ci sunt aplauzele cotidiane ale şefului d-voastră. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii.)*

D. Şt. Cicio-Pop, preşedinte: Acestea sunt aplauzele adresate d-voastre.

D. N. Iorga: Mulţumesc foarte mult. *(ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii)*. Aş dori să le am şi la sfârşit, deşi nu voi fi fost totdeauna amabil cu ideile pe care le cuprinde acest proiect; dar sunt utile, dacă nu pentru astăzi, când sunteţi prinşi într-un sistem, pentru mâne, când sistemul va trebui schimbat.

Pentru ca să ştie şi d. Maniu ce spuneam în momentul acela, repet; în alcătuirea acestui proiect este o lipsă fundamentală de informaţiune; informaţiunea istorică a lucrurilor care au fost aci. Şi spuneam că aceste lucruri sunt extrem de preţioase, căci pot hrăni atâtea proiecte de legi, care servesc partea ţărănistă din concepţiunea d-voastră, mult mai mult decât ideile filosofice din veacul al XVIII-lea, sau cine ştie ce teorii culese din dreapta şi din stânga, de un om sau de mai mulţi oameni care obişnuiesc să citească mult şi uneori mai mult decât poate să suporte orice inteligenţă umană şi a sa în particular. *(Ilaritate)*.

În acest trecut ziceam că s-ar găsi elemente care ar putea să corecteze ceea ce este rău în această lege, mâne, dacă mâne nu va însemna - când veţi pleca, aşa cum pleacă orice guvern la ceasul pe care-l doriţi, sau pe care îl

https://biblioteca-digitala.ro

doresc alții - dacă mâne nu va însemna venirea acelora pe care îi pregătiți de mai multă vreme ca succesori, prin tot felul de amabilități și legături personale. Veți vedea d-voastre la sfârșit unde se va merge cu încercările pe care le faceți de multă vreme, de a aduce din nou viața țării românești la alternarea a două partide, partidul masselor, și-mi vine pe buze un joc de cuvinte pe care nu-l fac, joc de cuvinte care ar fi învederat printr-un cuvânt asemănător cu ce înseamnă un partid înainte de toate capitalist și bine nutrit.

Vă asigur: cu cât vor fi mai bine nutriți succesorii d-voastră, cu atât mai puțin va rămânea reforma d-voastră, care cuprinde multe confuziuni și multe greșeli. Și datoria unui partid care legiferează - care legiferează prea mult și prea ușor, cum legiferați d-voastră, datoria lui este să cerce a salva, după ce va pleca, măcar o parte din opera legislativă pe care o lasă. Nu prin politicianism, ci prin anume chibzuieli de oameni cuminți, gata la sacrificii, numai astfel se poate asigura transmisiunea unei părți măcar din opera legislativă îndeplinită de un partid.

Cine vrea să înțeleagă, poate să înțeleagă, dar mi-e frică că și chiar dacă m-aș fi exprimat mai clar decât atât, tot nu v-ați înțelege, pentru că știu bine rolul Casandrei pe care-l am. Nu mi s-a întâmplat în nici un caz ca în recomandațiile date miniștrilor care s-au succedat pe această bancă, să nu se fi văzut la sfârșit că eu aveam dreptate. Dar, deși puteau să înțeleagă, n-au înțeles.

Îmi aduc aminte - în treacăt o spun - de momentul acela din iulie, nu știu care an, în care d. general Averescu venise la putere. Era foarte sigur că și peste domnia care era atunci și peste aceea care trebuia să vie, va stăpâni partidul său. Nu vreau să mă întind asupra lucrurilor accesorii. Și atunci am fost nedreptățit în alegeri, ca și sub toate guvernele care au fost și înainte și pe urmă. I-am atras atenția: „d-le general Averescu, în momentul acesta, poți d-ta să creezi al doilea mare partid, cu naționalii din Ardeal, cu anumite elemente țărăniste, și așa mai departe. Numai că ai avut până acum de două ori ocazia să-l faci și le-ai pierdut. Și acum este a treia ocazie, și-ți garantez eu că o pierzi". Și a pierdut-o. Și vă aduc aminte de cuvintele pe care altădată vi le-am spus și sunt sigur că și cuvintele acestea nu vor purta roade, dar sunt sigur că acei pentru care nu vor fi purtat roade, se vor căi cândva. Cine nu s-a căit în țara aceasta? Este cineva pe care nu-l pot numi - nu mai este în viață; când era în viață, se găsea acolo unde cuvintele noastre nu pot răzbi, care-mi spunea de Camera din 1918 - 1919: „ce bine ar fi fost dacă nu se dizolva și ce păcat că s-a dizolvat". Numai că aceste păreri de rău vin prea târziu.

Și faceți legea fără liberali. V-au făgăduit că o desfac, și vor desface-o. Și vor desface-o măcar în mare parte. Dar ar trebui să vă amintiți că a guverna înseamnă a prevedea, nu numai în ce privește momentul imediat următor, ci

https://biblioteca-digitala.ro

întreaga dezvoltare, şi ceva mai departe, a vieţii ţării şi întregul joc al partidelor.

Dar m-am abătut prea mult de la ceea ce vream să spun. Poate aplauzele d-voastră, poate prezenţa d-lui Maniu acolo, toate acestea m-au făcut să iau şi drumuleţul acesta, în aparenţă lăturalnic, dar care duce la lucruri foarte esenţiale. V-a dat Dumnezeu lucruri pe care nu ştiu dacă le veţi putea păstra şi, mai ales, aţi avea a face lucruri pe care nu ştiu dacă Dumnezeu vă va da toată înţelepciunea care trebuie pentru a le garanta şi prin urmaşii d-voastră. Vă aduceţi aminte ce am spus eu cândva aici, în Cameră: că această Cameră este o Cameră care nu trebuie înlăturată ori ce s-ar întâmplă în partea aceea, către banca ministerială. Şi am mai spus-o şi în altă Cameră, şi nu s-a ţinut seamă, şi lucrurile nu au mai mers bine. Vedeţi, vorbim ca între oamenii care ştiu despre ce este vorba şi opinia publică ştie şi ea despre ce este vorba şi, prin urmare, putem trece mai departe.

Informaţia d-voastră, ziceam, este insuficientă. D-voastră aţi făcut un proiect de lege ca pentru o societate nouă, şi proiectul acesta de lege, făcut ca pentru o societate nouă, îl sprijiniţi pe anumite teorii. Dar, ce sunt adevărurile sociologice sau de drept constituţional într-o epocă de atâtea relativităţi? Adevărat este un singur lucru: ceea ce face parte într-adevăr din viaţă reală a unei societăţi, din sistemul organic al unei societăţi.

Dar, vă spun de la început că aţi avut organisme în această societate; la aceste organisme, ori nu v-aţi gândit, ori v-aţi gândit prea puţin. Nu v-aţi gândit deloc la unele, iar în ceea ce priveşte altele, v-aţi îngrijit în treacăt şi le-aţi lăsat, pe când pe aceste organisme era ceva de sprijinit, Adică, pentru a face chestiunea mai înţeleasă, şi amintindu-mi şi de profesiunea mea obişnuită, iată ce vreau să spun: că a chema pe cetăţeni la o anumită dată şi a-i face să voteze pentru consiliul satului, şi a-i chema altădată şi a-i face să voteze şi pentru consiliul comunei, şi a-i chema şi altădată pentru consiliul judeţean, şi a-i chema şi altă dată şi a-i face să voteze şi pentru adunarea aceea, nu-mi aduc aminte cum o numiţi - a trecut proiectul d-voastră prin atâtea spălături chimice! Dar, în sfârşit, îi chemaţi încă odată să voteze pentru consiliul care este adaos pe lângă directori. Cetăţenii aceştia sunt chemaţi individual, un om ca alt om, cetăţean nr. l, cetăţeanul nr. 2 şi aşa mai departe. Dar cetăţenii aceştia fac parte dintr-un organism. Viaţa istorică i-a pus într-o anumită legătură, de multă vreme. Şi cetăţeanul individual nu reprezintă nimic. Este un om pe care îl poţi minţi, îl poţi înspăimânta, în cele mai multe cazuri poţi face din el ce vrei.

Şi acum sunt foarte sigur de aceasta, cu toate că d-voastră vă sprijiniţi pe credinţa că nimeni nu vă poate atinge popularitatea şi că această popularitate nu este atinsă. Este de ajuns să se găsească un număr de

https://biblioteca-digitala.ro

descreierați sau, mai bine, nu de descreierați adevărați, căci de descreierați adevărați toată lumea se fereşte, dar de oameni care sunt foarte cuminți, dar care fac pe descreierații în anumite momente, este de ajuns să meargă un număr de descreierați să spună că d-voastră vreți să jupuiți țara cu impozite, ca să înşelați de a deveni populari. Preşedintele Consiliului a arătat ieri, pentru mine foarte convingător, şi care este situațiunea care a primit-o şi care sunt datoriile grele şi neplăcute şi pierzătoare de popularitate pe care le are. Şi dacă într-adevăr este hotărât să meargă până la capăt, din opoziţiune va avea o aprobare - o spun eu, disprețuitor de popularitatea nesănătoasă la care d-voastră nu odată v-ați îndulcit; va avea, fără îndoială, până la capăt, sprijinul meu, care înțeleg că țara este într-o astfel de situațiune, încât a refuza să o ajuți este un păcat (*aplauze prelungite pe băncile majorității)*, iar a invita pe cineva să nu ajute este o crimă de stat. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Dar iată, din răspunsul acesta eu m-am convins că cifrele prezentate sunt cifre reale; că datoria de îndeplinit este o datorie grea, că pentru aceasta trebuie să creiem cu toții atmosfera care se cere pentru aceasta.

Dar, dați-mi voie, oamenii aceştia de care vorbeam ar putea - de aici am pornit - ar putea să cadă în mâna cuiva care le-ar spune că țara românească poate fi salvată cu, ştiu eu, cu banii unui filantrop internațional, care s-ar îndrepta către noi din simpatie, sau că ar putea să se îndrepte situațiunea țării româneşti, golind birourile de funcționari inutili - funcționarii inutili care sunt, fără îndoială, cu mult mai mulți decât cei utili.

Dar omul individual este slab oriunde. La noi, omul individual este mai slab decât aiurea, fiindcă n-are aceeaşi bază materială şi n-are aceeaşi educațiune, n-are aceeaşi conştiință. Dar oamenii strânşi prin ocupațiunile lor, aceia care, eu nu mă gândesc să recomand nimănui o copiere pe fereastră a instituțiilor italiene, dar aceia care se găsesc, printr-o practică îndelungată, împreună, aceia constituie un element organic şi elementul acesta organic trebuie întrebuințat, măcar în oarecare măsură. Dar d-voastră operați cu omul abstract, pe baza unor teorii abstracte. Este această părere cu desăvârşire falsă. V-o spune cineva care s-a întâmplat să fie, nu numai istoricul acestei națiuni, dar o curiozitate nestinsă l-a făcut să se amestece în viața aproape a oricărei societăți omeneşti, pentru ca, de acolo, din practica dureroasă a oamenilor, să tragă, şi pentru viața sa politică, anumite linii de conduită. Şi v-o spune cineva care a avut acest prilej, pe care nu-l au alții: niciodată ceva creat pe linii de teorie, fără nici un contact cu viața reală actuală şi cu tot ce ceea ca trecut, se găseşte în dosul acestei vieți - de fapt, nu există trecut, fiindcă trecutul trăieşte în fiecare clipă a prezentului nostru, fără a face fraze sau romantism, noi suntem exponenții unui lung şir de oameni, pe care îi

https://biblioteca-digitala.ro

reprezintă trecător făptura noastră fizică - orice legiferare de felul acesta poate fi frumoasă, atrăgătoare, poate să satisfacă ideologiile naive şi naivii care cred în ideologiile naive, dar nu rămâne.

Dar să vă spun şi vorba bună pe care o merită, şi pe care sunt dator să o spun, fiindcă vă puteţi închipui că n-am venit aici de la o ocupaţiune foarte utilă, în acest loc, unde se face şi foarte multă pseudo-ocupaţie inutilă, pentru a face funcţiune de partid sau a procura acelor care nu vorbesc, avantajele unui discurs pe care n-ar fi fost în stare să-l ţină. Vă puteţi închipui că nu pentru aceasta am venit aici. N-am venit nici pentru a vă face bine, din interes, d-voastră, dar tot aşa de puţin n-am venit pentru a face bine, fără interes, altora. Dar este sigur că în legislaţiunea d-voastră aveţi şi o parte care, pentru moment, poate să nu fie bună dar deschide drumul: puţintel, cu ochii închişi, dând formidabile lovituri de topor acolo unde nu era nevoie; era numai de împins o portiţă, sau de chemat cineva care vă deschidea uşa singur. Dar ştiţi, pentru un partid nou, pentru un partid cu anumite amintiri revoluţionare, jocul acesta de-a toporul, de multe ori în aerul liber prinde, este foarte interesant, dar de pe urma acestei formidabile lovituri de topor, în apa limpede sau în aerul curat, va rezulta totuşi un avantaj. Anumite idei, care până acum aparţineau teoreticienilor, au trecut prin Cameră. Vor trece şi prin Senat şi se vor învrednici într-o formă care se poate schimba - şi cu siguranţă se va schimba - se vor învrednici şi de iscălitura Regenţei. Dar nu mă preocup - fiindcă nu sunt mahalagiu politic - de felul cum vă înţelegeţi d-voastră cu Regenţa. Nu m-am îngrijit să ştiu nici de ce v-a chemat, nici de ce declaraţii aţi făcut, nici de angajamentele pe care le-aţi luat, dacă le-aţi luat, nu mă priveşte, nici de zilele bune nici de zilele rele pe care le aveţi d-voastră cu Regenţa. Regenţa crede ce crede şi face ce socoate că trebuie să facă. D-voastră vă aranjaţi cum credeţi, cum sunt interesele d-voastră până la un punct şi cât cere demnitatea d-voastră să vă înţelegeţi cu înalta Regenţă, aceasta nu mă priveşte pe mine. Dar vorba este că acest proiect va fi votat; şi va căpăta iscălitura celor trei Regenţi, care îndeplinesc rostul Regelui, care nu guvernează, şi ele vor fi trecute astfel din ideologie, fie şi într-o formă greşită, în viaţa practică, ceea ce este un foarte mare avantaj.

Şi în legea d-voastră sunt două idei rău prezentate, dar care în ele însile sunt extrem de interesante şi foarte folositoare pentru momentul când ne va învrednici soarta să se devoteze un şir întreg de oameni pentru a se populariza şi a li se forma regimul potrivit. Aceste două idei, spuneam şi în declaraţia mea preliminară, sunt: valoarea satului - şi vă voi arăta eu cum aţi aplicat-o; este afirmată într-un capitol şi călcată în altul, căci de aceea sunt împărţirile pe capitole într-un proiect de lege, ca să nu se vadă contrazicerile. Contrazicerile nu sunt permise în acelaşi capitol, dar pot fi în capitolele

https://biblioteca-digitala.ro

următoare, fie şi în orice legislaţie din lume, dar prin legislaţia de azi intră în normele de conducere credinţa că satul există.

Până acum se socotea că satul este inexistent, că satul este un grup de oameni care s-a întâmplat să trăiască împreună, dar nu merită nici un fel de interes decât că de la comună vine cineva, la sat. Iar satul prin el însuşi colaborează în chip foarte vag, împiedecându-se pe drum la alcătuirea comunei. Pe când comuna n-are decât vreo sută şi vreo patru de ani, atâta este viaţă uneia, care nu trebuie confundată cu viaţă altei comune, comuna medievală. Sunt două lucruri cu totul deosebite. Comuna medievală însemna un număr de oameni care doresc să trăiască în obşte, în comună, în latineşte se zicea „in comuni", şi care creau instituţia, fiindcă ei doreau să trăiască „în comun". Comuna aceasta nouă însemnează că legislatorul impune unui număr de oameni, vor ori nu vor, să stea împreună, pentru a face, de cele mai multe ori, nimic. Şi de câte ori legislatorul crede că trebuie schimbate hotarele comunei, vine un deputat influent şi iată ce spune: mi-ar conveni, pentru interese electorale, să iei ceva sate, să le pui aşa ca să alcătuiască o comună. Aşa cum se alcătuiau cercurile electorale în Ardeal; îmi aduc aminte, nu ştiu care era regimul, şi era posibilitate să iasă un candidat de opoziţie deputat în Ardeal la Sălişte. Şi, când m-am dus - eu eram candidatul - m-am trezit cu sate luate de la Miercurea şi puse în legătură cu Sălişteа. Pentru că Sălişteа mă voia, dar era un tânăr de acolo, de lângă Sibiu, din Sibiel, care trebuia să iasă el, şi atunci s-a făcut cercul electoral pentru candidat. Aşa şi în domeniul comunei, ea se făcea uneori pentru că avea cineva anumite interese. Şi dacă ar fi totdeauna interese politice! Dar de cele mai multe ori erau interese de ordin material pentru care se făcea comuna.

Dar d-voastră aţi rostit acest cuvânt, „satul", şi aţi făcut asupra aceluia care se credea mort, dar era numai adormit, anumite uşoare semne de vrajă, şi el s-a ridicat. Dar în loc să-l sprijiniţi şi să-l aşezaţi solid în scaunul lui de judecată, l-aţi pus undeva, dar în ceea ce priveşte putinţa lui de acţiune, el va întâmpina în fiecare moment piedici. N-aţi crezut deajuns în sat şi se va ajunge o vreme când se va crede în această mare şi rodnică realitate care este satul, singura realitate, singura chiar faţă de oraş. De ce este singura? Oraşul? Ce înseamnă un oraş? Dar când am luat noi teritoriile acelea unde aveam majoritate, am luat o mulţime de oraşe, în care nu aveam, nu vom avea multă vreme, nu vom avea niciodată poate în unele locuri o majoritate orăşenească, dar noi le-am luat, fiindcă majoritatea de populaţie era românească, şi fiindcă populaţia naturală se găseşte la sate, iar populaţia de la oraşe poate fi naturală, dar poate să fie şi falsificată. Căci poţi să creezi pentru descoperirea unei bogăţii, poţi să creezi pentru un nod de cale ferată, poţi să creezi pentru anume interese publice un centru de acestea, care astăzi există şi mâine nu va

https://biblioteca-digitala.ro

mai exista. Ce nu se poate face în materie de oraşe? Cum vreţi, puteţi să-l creaţi. D-voastră veţi fi auzit şi de oraşul pe care a vrut să-l facă, în Franţa, cardinalul Richelieu, care a ales un loc foarte frumos, a atras o mulţime de oameni, care voiau să facă plăcere ministrului atotputernic, şi-au clădit case, s-au făcut nişte drumuri largi, cum nu se obişnuiau în secolul al XVII-lea, au fost deschise pieţe, şi s-a întâmplat, ce? Oraşul nu era aşezat la un punct unde să fie prisos de viaţa la sate şi, dacă vrea să cumpere cineva o casă foarte ieftină în Franţa, n-are decât să o cumpere în oraşul acesta pe care l-a întemeiat Richelieu şi care nu s-a putut dezvolta niciodată, unde creşte iarbă mare pe pieţe şi pe străzi oraş care fusese făcut ca un fel de capitală.

Satul este pentru oricine marea realitate istorică şi marea posibilitate în prezent, marele factor de dezvoltare pentru viitor.

Dar d-voastră puneţi şi comuna pe lângă sat, puneţi şi adunarea generală a satului, şi puneţi, dacă vor oamenii, şi un consiliu sătesc, dar mai este şi un consiliu comunal. Şi mi-am dat osteneala să văd ce poate face şi consiliul comunal şi consiliul sătesc: cam acel aş lucru. Toate definiţiile acestea sunt, după părerea mea, greşite şi iată de ce: definiţia până în amănunt nu o dă niciodată legea bine chibzuită. Trebuie să o dea regulamentul. Fiindcă este greu să schimbi o lege şi e foarte uşor să schimbi un regulament. Şi, al doilea, când citeşte cineva că este vorba de amenajare a peisajelor naturale, frumos este, da, o fi şi aceasta undeva, dar va surâde biata ţară românească la ideea că-şi închipuie cineva cum că un consiliu comunal sau un consiliu sătesc stă să discute vechimea unui salcâm şi doreşte ca acest salcâm să fie păstrat acolo. Îmi aduc aminte ce luptă teribilă am cheltuit cândva în localitatea, pe care a vizitat-o şi d. Vaida acum două zile. Era un salcâm de cel puţin un secol, lângă o biserică veche. În cazul acesta poate că ar fi fost bine să fi existat legea d-voastră, fiindcă veneam cu ea în mână şi apăram salcâmul. Salcâmul l-au tăiat. Multă vreme salcâmul a protestat, după ce fusese tăiat, împotriva acestei sălbătăcii, fiindcă dădea din bătrâneţea lui necontenit mlădiţe care acuzau pe acei care săvârşiseră faptul de barbarie inutilă, de bună goarnă inutilă. Al doilea principiu foarte bun, pe care l-aţi introdus şi pe care îl stricaţi, voi spune de la început de ce, şi voi reveni poate şi mai departe, este principiul regiunii.

Eu îmi aduc aminte de o vreme când Bucureştii erau mult mai tari decât acum. Ferească Dumnezeu, cât sunt de tari Bucureştii acum, şi cu d. primar şi cu noi toţi împreună! *(ilaritate pe băncile majorităţii)*. Sunteţi mai tari d-voastră, care nu sunteţi din Bucureşti, nici din Vechiul Regat. Va venit vremea d-voastră. Au abuzat cei din Vechiul Regat de vremea lor, acum abuzaţi d-voastră de vremea d-voastră, apoi, poate va veni vremea să nu abuzeze nimeni de ceea ce se întâmplă să reprezinte.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar era pe vremea când se spuneau de la Bucureşti vorbe mari: suprimarea oricărei deosebiri a vieţii din trecut, era şi cineva care, în momentul acesta nu este aci, nu vă voi spune dacă era la dreapta sau la stânga mea, care într-un articol de gazetă mergea aşa de departe în alcătuirea unui stat uniform eu centrul în Bucureşti, încât spunea: „a! naţionalităţi? Un grup de oameni care există momentan şi în scurtă vreme isprăvim cu dânşii".

Şi atunci a trebuit să intervin eu în publicitate şi am spus: mai întâi, nu este drept să isprăvim cu dânşii; al doilea, este imposibil să isprăvim cu dânşii, şi, al treilea, nu ne foloseşte să nu isprăvim cu dânşii, ci să rămână, cu toată comoara lor din trecut, cu toată valoarea lor actuală şi, trebuie să spun, în foarte multe domenii, cu toate exemplele pe care ni le pot da şi nouă, în domenii în care s-a întâmplat să fie mai tari decât noi, pentru că noi am fost supuşi şi ei au fost stăpâni. A fost o vreme de bucureştenizare fanatică şi, atunci, ducându-mă în Ardeal - nu-mi aduc aminte cu ce prilej, dar îmi aduc aminte cu ce scop: niciodată pentru ca să încerc a face partidului meu din greşeala altora, căci acesta este un păcat pe care nu l-am făcut; păcatele celelalte mi le poate pune orişicine în spinare, dar păcatul că am turburat unitatea neamului meu în regiunile acestea gingaşe, abia intrate în legătură cu Vechiul Regat, păcatul acesta nici nu l-am făcut, nici nu-l fac şi să nu-l ierte Dumnezeu pe cine l-ar face, ori din ce partid ar fi. *(aplauze pe băncile majorităţii)*. Şi atunci, cum este obiceiul în Ardeal, ardeleanul ştie să ţină discursuri foarte bune, după masă; noi le ţinem pe cele mai bune înainte de masă; în general, omul din Vechiul Regat vorbeşte prost după masă, dar niciodată nu mi s-a întâmplat să întâlnesc un ardelean care după masă să nu ţină un discurs bun. *(ilaritate)*. Este o constatare, nu este nici o perfidie în aceasta; poate să o spună şi părintele Man şi oricare altul. *(Ilaritate)*.

Prin urmare, în discursurile acestea de după masă, am luat cuvântul şi am spus: eu ţin la spiritul ardelenesc, şi ţin la spiritul ardelenesc nu numai cum îl reprezintă românul, dar cum îl reprezintă locuitorul din Ardeal. E ceva din Evul Mediu în Ardeal, este foarte sigur. De multe ori, la noi este un modernism corupt, pe când în Ardeal este un Ev Mediu sănătos; este un fel de localism medieval, localism nu materialist, ci însufleţit, care are o enormă valoare. Omul dă acolo şi în afară de legi şi regulamente, pe când aici la noi - aşa suntem deprinşi, după secole întregi de guvernări stricte - nu dă omul decât a treia parte din ceea ce cer legile şi regulamentele *(ilaritate)*, pe când dincolo, omul e învăţat să dea ceea ce cer legile şi regulamentele, de frică, şi din bunătatea lui mai dă ceva. *(aplauze pe băncile majorităţii)*. Ceea ce este un fenomen medieval foarte bun. Şi atunci, m-am rugat, la sfârşit, să trăiască spiritul regional al Ardealului. Şi, mai adaug o paranteză, e bine să existe, căci în bucureştenism niciodată nu ne înfrăţeam cu dumnealor naţionalităţile.

https://biblioteca-digitala.ro

E bine să existe această păstrare a unui spirit local, care însă nu echivalează cu Ardealul, pe care l-au creat regii unguri, sau l-au păstrat Habsburgii. Cu oarecare viață locală se poate pregăti, în condițiuni naturale, care vrem cu toții să fie, pentru ca să se dezvolte o mare civilizațiune, pregătind o nouă sinteză, în care fiecare naționalitate să colaboreze cu toată zestrea pe care o aduce. *(Aplauze).*

D-voastră, naționalitățile, nu credeți pentru un moment, dar va veni vremea când veți crede și în pregătirea și în necesitatea acestei sinteze.

Peste tot ceea ce datorăm națiunii noastre, avem și datoria față de locul, de prețiosul loc pe care-l ocupăm noi în harta Europei și față de misiunea, de atâtea ori milenară, care este a oricui se găsește în acest loc. *(Aplauze prelungite).*

D-voastră veniți însă cu directoratele d-voastră și cu consiliile acestea de directori. Capitalele, am spus de la început, că nu-mi plac pentru două motive: întâi că nu le-am făcut noi și nu seamănă cu noi și, de multe ori, nu sunt nici potrivite pentru regiuni. Să luăm Chișinăul. La 1812 era un sat cu o populațiune alcătuită, Dumnezeu știe cum, și au venit cazacii și au însemnat casa aceea, și au dărâmat casa aceea și au făcut o piață mare în mijloc, și după aceea s-au făcut niște raze și acolo s-au așezat micul funcționar, negustorul evreu, și s-a alcătuit foarte repede capitala cu funcționarul și cu micul negustor evreu. Poți să faci în mijlocul Bărăganului o astfel de capitală cu 100.000 de oameni de aceștia. *(Ilaritate pe băncile majorității).*

Întreb: ce rost are orașul acesta, fără trecut, orașul acesta care este pus prosteşte în mijlocul provinciei, fiindcă au luat atunci și au măsurat în lung, și au măsurat în lat, și au văzut unde cade mijlocul crucii și au zis: acolo facem Capitala. Este sistemul american. Orașul acesta poate rămâne capitală? Dar este plină Basarabia de orașe cu un trecut istoric, orașe frumoase. Orice se va face, niciodată Chișinăul, care este impunător prin clădirile sale, nu va fi ceea ce trebuie să fie o capitală.

Dar ia să vedem Cernăuțul. Ce era Cernăuțul? Cernăuțul era un punct de vamă. Stătea acolo omul Domniei și culegea vama de la negustorii care treceau. N-a avut o biserică veche, și nici până acum n-au o biserică așa cum ar trebui. Iar dacă bucovinenii sunt foarte mândri de stilul palatului episcopal, voi aminti o veche glumă a mea: când mi se spunea că palatul acesta are un stil gotic, eu răspundeam că are un stil „sinagotic'". Palatul acela, din care nu poate pleca Franz Iosef și nici până astăzi n-a plecat Franz Iosef, și este bine să-l păstrăm acolo, pentru că nu văd la Cernăuți pe Franz Iosef, fără palatul episcopal, dar nici palatul episcopal fără Frantz Iosef. *(Ilaritate).* Acesta este Cernăuțul.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar ce ar fi fost dacă am fi înviat vechea Suceavă? Oraşul acesta splendid, cu cetatea lui Ştefan cel Mare, inspiratoare de acolo de sus, aşezat într-unul din locurile cele mai încântătoare! Mi s-a spus că este vorba să se treacă şi câteva districte din Moldova, tot la Bucovina. Adică să mai hrănim piaţa Cernăuţului cu micile alişverişuri, care până acum se revărsau foarte bine la Botoşani şi Dorohoi? *(aplauze, ilaritate pe băncile majorităţii).* Dar, nu, vă rog să nu închinăm - cel puţin eu n-aşi închina - bisericile familiei lui Petru Rareş din Botoşani, biserica lui Ştefan cel Mare din Dorohoi, tot ce este trecut şi vrednicie românească, oricâţi, pe alături, s-ar fi îmbogăţit pe urmă şi n-ar fi înţeles datoria faţă de pământul în care se găsesc şi în care fiecare trebuie să aducă un sacrificiu pentru ţară, comună. Nu înţeleg ca locurile acestea, care sună în urechea noastră cu amintiri istorice, să le închinăm colecţiei internaţionale, aduse cu mătura din toate părţile lumii la Cernăuţi.

Dar d-voastre vroiţi să faceţi o capitală sau să menţineţi o capitală în Cluj. Eu vin la Cluj foarte deseori. Este acolo o Universitate, care s-a dovedit că este superioară oricăror aşteptări care se puseseră în ce o priveşte pe dânsa. Acei care spuneau că am adunat nişte profesori de la ţară şi i-am pus acolo, pot să citească splendide publicaţii istorice, filologice, ştiinţifice care răsar acolo. Ce era preţios în Cluj era aceasta şi numai aceasta, şi biserica aceea din mijloc. Restul, oricât s-ar spune şi orice s-ar spune, casa lui Matei Corvin e complet refăcută, şi e câte o casă din secolul al XVIII-lea - m-a criticat presa maghiară din Ardeal, dar n-a avut dreptate - că sunt prefăcute casele acestea în săli de cinematograf şi de restaurant, cu cântec de ţigani şi cu papricaş, acolo unde odinioară au dănţat în costumele secolului al XVIII-lea baronii şi baronesele. Ce, aceasta este capitală? Cu râpa Someşului, bun numai de inundaţii, aceasta este capitală, acolo în Ardeal, când Ardealul are câte un oraş, un mărgăritar al României, cum este Sighişoara, splendid oraş, capabil de a concentra viaţa unei regiuni întregi?

Şi ce, adică, Ardealul în materie de directorate, cât este el de mare, poate să dea numai un singur centru, atunci când Bucovina are îndrăzneala de a pretinde, numai cu trei judeţe, o capitală în Cernăuţi?

Cred că d-voastre v-aţi grăbit cu însemnarea directoratelor acestora şi faceţi o mare greşeală că ascundeţi ce se va cuprinde în fiecare din directorate. Nu se arată judeţele care intră; aceasta se va face prin hotărâre ministerială, mai târziu. Şi eu cred că surprinderi de acestea nu este bine să se facă. Lucrul care ştii că indispune mai mult, spune-l aici în Cameră, unde să se discute ce se poate îndrepta, iar nu după ce s-a făcut, după ce s-a votat o lege, după aceea strecori astăzi una, mâine alta, şi după aceea te trezeşti înaintea unei opinii publice care reacţionează cu atât mai puternic cu cât a fost mai puţin pregătită înainte.

https://biblioteca-digitala.ro

Însă regiunea în sine, despovărarea Bucureştilor este un lucru foarte bun. Eu nu mă supăr nici de aceea că se spune că asupra directorilor trec atribuţiuni pe care le-ar avea miniştrii. Aşa este făcută legea încât bietele atribuţiuni ale prefecţilor şi pretorilor sunt de o natură aşa de restrânsă încât un director, care nu face decât rezumă pe prefect şi pretor, el însuşi va fi un particular, care va avea un automobil, care se va aşeza, cum s-a aşezat nu ştiu care prieten al meu la Cernăuţi, şi pe care l-am vizitat cândva. Eu îl cunoşteam ca om tânăr şi sărac. Când m-am dus acolo, m-a întâmpinat un lacheu ca la arhiducele moştenitor, mi-a făcut o mare temenea, m-a condus pe scară, ţinând în mână un baston ca al unui suisse /elveţian/ de la Notre Dame din Paris, iar când am venit sus, s-au dat uşile într-o parte şi a apărut acelaşi *suisse* care a anunţat că amicul cutare este servit.

Ei bine, exemplare de aceşti fii de ţărani care nu pot trăi fără automobil, fără toiagul *suisse*-ului de acolo *(aplauze, ilaritate)*, când oferiţi toiag, când oferiţi palate, când oferiţi automobil, îl veţi avea cu situaţia sa superioară şi îl veţi avea cu completa sa lipsă de ocupaţie. De aceea trebuie să introduceţi un articol, la votarea pe articole, în care să impuneţi îndatorirea de a se plimba odată pe zi pe strada principală, la anumite ore, ca să-l vadă fiecare şi să-i daţi şi un costum directorului pe care îl veţi aşeza acolo. *(Ilaritate).* Ideea aceasta a regiunii, de altfel, fără directorul lipsit de autoritate, este ceva foarte bun.

Dar, mai este încă o idee bună în proiectul d-voastră. Acesta este un proiect slab, după părerea mea, în care sunt câteva idei bune, cum se poate întâmpla să fie şi o lege excelentă, în care să nu se găsească nici măcar o singură ideie mediocră; chestie de fabricaţie, şi a ieşit rău la fabricaţie. Dar intenţia a fost bună, şi anume linii generale sunt recomandabile. Este vorba de asociaţie. Eu nu văd în asociaţiile acestea, mărturisesc, nici dorinţa, şi mai ales nu văd putinţa de a rupe unitatea ţării româneşti *(aplauze pe băncile majorităţii)*. Este foarte clar că sunt unele lucruri pe care un singur judeţ nu le poate face şi este bine să le facă în tovărăşie cu altele. Şi să dau un exemplu: legăturile noastre cu Ardealul sunt astăzi foarte rele. Eu nu cred în posibilitatea unui război viitor, deşi este atâta lume care îl doreşte. Generalii m-au asigurat că în opt, zece ani va fi şi ca să ne creştem copiii anume ca să moară pe câmpul de bătălie; eu îi cresc fără această preocupare, fiindcă eu nu-mi închipui că în zece ani nu va fi un război, pentru că motivul că adversarii se pot distruge aşa de complet unii pe alţii, cu câteva aeroplane, încât o să se ajungă la o imposibilitate materială a războiului. Îmi distrugi capitala mea astăzi, trimit aeroplanele mele ca să-ţi distrugă capitala d-tale mâine. D-ta îmi distrugi concentrarea mea de trupe astăzi, eu fac acelaşi lucru cu d-ta mâine. Războiul va fi aşa de perfect, încât va deveni o imposibilitate. Şi în materie de

https://biblioteca-digitala.ro

război, este ca şi în materie de însurătoare: când urmăreşte cineva perfecţiunea, riscă sau să rămână veşnic în timp de pace, sau să rămână veşnic holtei (*ilaritate şi aplauze)*. Eu nu mă gândesc în nici o parte (*ilaritate),* dar aşa mi se pare, războiul va fi desfiinţat prin perfecţia mijloacelor de luptă.

Dar, să zicem că se poate întâmpla să fie război. Cum circulă trupele noastre? Cum aducem trupele din Ardeal în Vechiul Regat şi cum le ducem din Vechiul Regat în Ardeal? Ce, o să le aducem pe la Predeal, pe la linia d-lui bancher Blank, de acolo din Buzău, sau pe la Palanca, şi cum? Pe acolo şi pe la Orşova, pe acolo o să ajungem să avem legătură cu Ardealul şi Banatul? Dar munţii trebuie să fie tăiaţi necontenit, şi în toate părţile de linii de cale ferată. (*Aplauze).*

În momentul de faţă suntem un corp foarte puternic, cu o inimă zdravănă, care aruncă sângele către extremităţi, dar sistemul venal, arterele sunt făcute pentru paralizia de ieri şi nu pentru viaţa de astăzi. Toată lumea ar folosi şi naţionalităţile ar folosi, ar fi atrase prin elemente mai îndrăzneţe şi mai bogate către marile centre comune ale vieţii ţării întregi în loc să mucezească în cine ştie ce vechi cuprins medieval, crezând că în felul acesta păstrează mai bine tradiţia strămoşilor. (*Aplauze).* Ei bine, dar judeţele între ele pot să facă o asociaţie, da aşa este, spre exemplu, linia ferată de pe Valea Teleajenului. Acolo era vechiul drum cu Ardealul: pe acolo mergeau oştile, pe acolo mergeau negustorii şi toate târgurile şi toate satele de acolo sunt în legătură cu această linie. Judeţul Prahova s-a trudit să mâne linia până la Mâneci, mai aşteaptă doi ani şi iarăşi va mai merge o bucată de loc, pe când ar fi fost aşa de bine ca două judeţe ardelene şi judeţul Prahova să se înţeleagă, să se sprijine mutual şi să se pună în legătură linia de azi cu linia de la Dârste, şi ar fi scurtată linia dintre Bucureşti şi Braşov cu aproape un ceas, faţă de legătura actuală, care merge prin Ploieşti şi duce la Predeal.

D-voastră prevedeţi asociaţia între judeţe, dar prevedeţi în acelaşi timp şi altă asociaţie între sate sau între comune, mi se pare. Principiul este foarte fecund, şi este bine să fie păstrat şi nu va da greş. De ce nu va da greş? Toţi acei care vorbesc de revoluţie în România, ori încearcă revoluţia în România, contează pe un popor prost sau nebun; dar noi nu suntem nici nebuni şi nu suntem nici proşti. *(Aplauze).* Aş fi dorit, însă - aceasta este partea din urmă, mai scurtă, a acestei cuvântări, pe care nu aveam intenţia să o întind nici aşa de mult - aş fi dorit ca odată ce d-voastră aţi recunoscut satul, l-aţi restabilit, satul acela, care odinioară se guverna prin sine, cu voia d-voastră să se guverneze şi azi prin sine, frăţeşte. Iată ce înseamnă guvernare prin sine, frăţeşte: oamenii dintr-un sat se înrudesc; moşul întemeiase satul; moşia era moştenirea moşului. Acei care se coborau din moş erau moşneni. Satul era

https://biblioteca-digitala.ro

împărțit după copiii moșului, după bătrâni; satul mergea pe atâția bătrâni. Așa a fost și la noi, și așa a fost și în satele românești din Ardeal. Când se însura un flăcău în alt sat, el se desfăcea din comunitatea aceasta familiala și trecea în altă comunitate familială a satului vecin. Satul acesta avea toate organele trebuitoare. Se adunau oamenii buni și bătrâni - o tradiție pe care o întâlnim în toată Peninsula Balcanică, în Italia, în Veneția, căci toată constituția venețiană vine de la oamenii buni și bătrâni; aceasta este origina Senatului venețian; o întâlnim în Roma, nu în Senatul din vremea romanilor celor vechi, dar în Senatul medieval, care era compus din oameni buni și bătrâni; o întâlnim în Sardinia și de multe ori o întâlnim sub același nume în tot cuprinsul așa numitelor Romanii, formațiuni de după Imperiul Roman; pretutindeni a fost baza satului întemeiată pe oameni buni și bătrâni. Și era logofătul satului. Acesta era un om foarte cu socoteală, și de câte ori era de luat o hotărâre, de atâtea ori se adunau oamenii buni și bătrâni și preoții și, împreună cu logofătul, veneau și redactau acte admirabile, în ce privește gramatica și în ce privește scrisul, ceea ce înseamnă că era și o viață culturală, cu biserica ei în mijloc. Mai alaltăieri am găsit un document înduioșător - l-am publicat de mult, odinioară, dar îl uitasem - cineva avea o reclamație de făcut că nu fusese plătit și spunea: dacă sunt plătit, atâta pentru mine și atâta pentru zugrăvitul bisericii. Era un om sărac care, când ajungea să i se plătească o datorie întârziată, prevedea ceva pentru zugrăvitul bisericii. Biserica era și locul de adunare, la zilele mari, în Ardeal: la Săliște se făcea acolo alegerea judelui, în biserică, și se făcea după un sistem analog cu sistemul venețian. Așa ceva nu o văd în legea d-voastră. La d-voastră se adună toți, la orice ocazie: nu este o transmisiune de putere din alegerea tuturor la alegerea fruntașilor și din alegerea fruntașilor la alegerea acelora care pot comanda pe fruntași, creând în felul acesta un organism care are la bază națiunea și în vârf o autoritate necontestată, pusă în legătură cu toată națiunea. Aceasta lipsește și ar trebui să nu lipsească. Dar revin la Săliște.

Se alegeau 24 de oameni. Și acești 24 alegeau 12, care la rândul lor alegeau 6, așa era mi se pare, în tot cazul nu e o deosebire mare de adevăr. Și acei 6 alegeau pe jude.

Că se întâmpla ca lumea să greșească în alegerea făcută, se poate. Nu vedeți ce se întâmplă și la Academie? *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorității)*. Pentru ca să nu greșească, în alte țări se votează de trei ori pentru alegerea unui membru corespondent sau activ și se întâmplă ca, dacă întâi lumea a greșit mai mult, a doua oară greșește mai puțin, iar a treia oară cel mai puțin sau deloc. La noi se poarte întâmpla contrariul. La început n-a

https://biblioteca-digitala.ro

greşit deloc, a doua oară a greşit mai mult, iar a treia oară şi-a făcut de urât. *(Ilaritate)*. Aceasta este deosebirea între cele două sisteme.

Satul acesta reprezintă şi o unitate militară: vătămanul satului mergea cu oamenii satului, şi în armată nu erau laolaltă soldatul din cutare loc cu altul din altă parte a ţării, ca în caz de primejdie omul să fie lăsat acolo, căci ce-i pasă de dânsul soldatului care nu e legat de tovarăşul său de luptă decât cel mult prin faptul că sunt din aceeaşi companie! Altă dată, cel care cădea în luptă era fratele, era vărul, nepotul, omul său, şi se ţineau ca un singur pumn în luptă, de nu se putea sfărâma manipulul[1] acesta de forţe având acelaşi sânge familial.

Dar erau impozitele, nu ca acum, abstracte, căzând pe fiecare la fel, fără nici un fel de deosebire, bogat sau sărac, are de unde, nu are de unde. Atunci satul hotăra în ceea ce privea partea de impozit a fiecăruia. În cutare sat erau atâtea cruci de biruri. Şi dacă se întâmpla că unul era prea bogat sau altul prea sărac, satul impunea celui bogat să plătească pentru văduvă sau pentru omul atins de o nenorocire: casă arsă, semănătură distrusă. Vedeţi ce era satul odinioară?

La d-voastră satul face parte din comună. De la comună ajunge lucrul, dacă se ia o hotărâre, şi deaceea cu toţii trebuie să fim jurişti la anumite consilii pe care le-aţi introdus. Un fel de consilii legislative; aşa că pe lângă Consiliul Legislativ central, aveţi şi celelalte locale, care pot să ia în discuţie toate hotărârile, şi ale satului, şi ale comunei şi ale judeţului. Ştiţi ce o să iasă din aceasta? O să vedeţi că o să fugă ca împuşcaţi acei pe care îi băgaţi în comisie; o să aibă atâta de lucru, de dimineaţa şi până seara, încât n-o să poată răzbi şi n-o să poată trăi. Vedeţi cum vă lucrează Consiliul Legislativ acum, şi daţi-vă seama, după suferinţele d-voastre de azi, de suferinţele unei lumi întregi care, după ce va fi luat a hotărâre, va fi silită să o spuie unor oameni care, dacă ştiu dreptul, nu ştiu chestiunea de care e vorba. Şi e mai bine să ştii chestiunea şi să nu ştii dreptul, decât să ştii dreptul şi să nu ştii chestiunea. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii)*.

Aţi pus în adunările de sat capii de familii. Foarte bine! Dar nu li-aţi dat un rost deosebit la oraşe. La oraşe ar trebui o situaţie specială pentru omul care are îndrăzneala să creieze o familie, să dea copii ţării. *(aplauze pe băncile majorităţii)*. Sunt oameni care trăiesc foarte bine, folosind numai ei, dar sunt alţi oameni care mănâncă odată pe zi, o pâne amară şi neagră, fiindcă au avut curajul de a da ţării una din acele mari familii, cu care creşte ţara însăşi. Şi bine aţi făcut că l-aţi avut în vedere pe omul la sat, măcar omul care este cap de familie.

https://biblioteca-digitala.ro

Încă un principiu fecund pe care l-ați introdus - și n-aș crede că din cauza idiosincrasiei d-lui ministru de Interne, care n-a arătat în nici o ocazie, cum a manifestat-o d. Vintilă Brătianu - oarecare antipatie față de o jumătate a omenirii, jumătatea cea mai frumoasă a omenirii. D-voastră nu suferiți, pe cât mi s-a părut, de acest neajuns. *(ilaritate pe băncile majorității).* Prin urmare, d-voastră ați dat dreptul femeilor să aleagă și să fie alese. Dar ați cerut să facă un mic sacrificiu, ca doi oameni să aibă trei copii; prin urmare, să fie un spor pentru țara și atunci, dați anumite drepturi femeii. Ați făcut foarte bine. S-a deschis un drum mult mai larg decât odinioară către dreptatea care fără îndoială se cuvine femeii, mai ales într-o țară cum este aceasta, în care dacă ar fi un Parlament de bărbați de o parte și un Parlament de femei de altă parte, s-ar vedea că hotărârile Parlamentului de femei sunt deseori mai practice și discuțiunile mai amabile decât dincoace. Dar, dacă ar fi împreună, este altă chestiune. *(Ilaritate pe băncile majorității).*

Dar, mă rog, ați introdus anumite elemente foarte bune în constituirea acestor consilii însă, dați-mi voie, ce e primarul acela silit să fie primar? Dar cine Dumnezeu a putut să aibă ideea aceasta? Omul nu vrea, el are 59 de ani, 11 luni și 29 de zile. Dacă se întâmplă că are nenorocirea să fie ales astfel înainte de a împlini vârsta de 60 de ani, nu poate să ceară să-l ierte cineva de a fi primar! Dar nu se poate aceasta! A fi primar, presupune o oarecare chemare, o oarecare putință de a lucra, o oarecare voință, o voință de a lucra, tragerea de inimă. Omul nu vrea. D-voastră să treceți pe primarul d-voastră la dreptul penal; să treceți cazurile în care poate să fie cineva condamnat să fie primar *(ilaritate pe băncile majorității)*, să se vadă care sunt învinovățirile pentru care cineva va fi primar împotriva voinței sale. Dacă puteți să schimbați acum ceva, vă faceți un mare serviciu, fiindcă primarii aceștia sâlnici vor trece în domeniul caricaturii internaționale. Aceasta este foarte sigur.

Dar d-voastră creați orașului o altă situație decât situația satului. Acum, evident că orașul este altceva decât satul, orașul, cum spuneam, nu este ceva natural alcătuit pe o bază de frăție de sânge, dar cu toate acestea mi se pare că distincția prea netedă făcută și în ce privește consiliile comunale între oraș și sat, nu este bună în genere și nu este potrivită pentru sistemul d-voastră țărănist de a judeca lucrurile, pentru concepția statului țărănist. Despărțiți, ca și cum niciodată orașul n-ar avea să împrumute ceva de la sat, ferească Dumnezeu să împrumute prea mult satul de la oraș, dar despărțirea aceasta cred că nu este bună.

Și în ce privește proporția reprezentanților, adică de ce, dacă d-ta te găsești într-un sat, să ai o mai mare participare la alegerile consiliului comunal, iar fiindcă în oraș sunt mai mulți oameni, participarea acestora să fie mai mică?

https://biblioteca-digitala.ro

Dar cum ați creat raza aceea de suburbie, care nu este rea, dacă va fi bine aplicat acest articol de lege, adică dacă nu vor veni prea repede amicii și succesorii d-voastră naturali, liberalii, pentru a vă dărâma legea întreagă, cum ați introdus raza aceasta de suburbie, d-voastră puteați să căutați o legătură între satul istoric și orașul creat mai târziu. În ce privește orașul, mă mai întreb, cine a putut să înlăture de la putința de a fi primar anume categorii, care în tot trecutul nostru sunt tocmai acele categorii care au dat cel mai bun sfat orașelor noastre? D-voastră nu dați voie unui profesor, d-voastră nu dați voie unui preot, nu este așa? să fie primar. Dar de ce nu? Dar de unde capacitatea aceasta pe profesiuni a primarului? Dar iată un om foarte iubit, un păstor sas într-o localitate din Ardeal, căci mărturisesc că mie nu-mi este frică de loc de primarul aparținând naționalităților...

D. Hans Otto Roth: Păstorul nostru este membru de drept.

D. N. Iorga: Nu primar! Eu am aici o altă concepție decât aceea care nu le place nici d-nealor sașilor și nu-mi place nici mie. Nu văd de ce un om, care strânge în jurul lui o mare parte din populație, să aibă numai dreptul de a fi singur reprezentant al unei biserici nenaționale, dar nu să ajungă a fi și primar acolo. Dar primarul este acela care iubește mai mult pe toată lumea, acela care dispune de mai mult timp ca să ajute lumea cealaltă, care să poată subsuma în el dorința de a însănătoși și înfrumuseța orașul, care trebuie să o exprime printr-o formulă personală, și această formulă personală este primarul. Eu nu știu, se pare că în legea d-voastră, trecută prin atâtea foruri, trecută prin atâtea zodii pământești și cerești, s-au amestecat două concepții care se bat cap în cap: o concepție de o lărgime îndrăzneață, fără margini, pierzându-se într-o ideologie paradisiacă, și după aceea, aceea a unui fel de contabil, pe care l-ați fi luat, nu știu de unde: un om chițcăit, așezat cu ochelarii pe nas, care a stat și a verificat articol după articol, introducând tot felul de clauze de acestea care în chip natural vor și indispune opinia publică și vor face ca aplicarea legii să nu fie rodnică.

Vin acum la consiliul județean, și la președintele consiliului județean și la prefect.

Mai întâi, dați-mi voie o observațiune, care se aplică la toate consiliile d-voastre. Am luat și eu parte la consilii, sunt și acum, de două zile, consilier comunal la Vălenii de Munte (*aplauze pe băncile majorității)*; atât m-am priceput, atât am ajuns. *(Aplauze, ilaritate pe băncile majorității).*

După ce am prestat jurământul, am întrebat: mă rog, ce pasc eu aici? Mi s-a spus: de 4 ori pe an ne convoacă. Cum de 4 ori pe an? Dar dacă se întâmplă ceva? - Dacă se întâmplă, ai voie să ceri adunarea consiliului comunal. - Dar până atunci? - Până atunci, după legea de acum - și după legea d-voastră - până atunci este primarul, care execută și care are puteri ca și cum

https://biblioteca-digitala.ro

n-am fi într-un regim democratic național-țărănist, are drepturi aproape autocratice, şi lângă dânsul se găseşte o delegație de doi sau trei, mi se pare, în alte cazuri. Viața unui sat întreg, unei comune întregi, unui oraş întreg, să mi-o strângi d-ta între un primar, pe care uneori îl impui, şi doi oameni răsăriți cine ştie cum?! Şi toate elementele acelea care sunt aduse în consiliul comunal să le chemi, cum o faci la bănci! Dar bine, eu nu folosesc nimic de la bănci, în deosebire de o parte din colegii mei de aici din Parlament, însă odată s-a întâmplat de m-au atras şi pe mine într-un consiliu de bancă, tot la Vălenii de Munte. „D-le, intră, te rog, şi d-ta în consiliul de bancă". Am intrat, am depus 100 de lei, care mi-a fost restituită când am ieşit *(ilaritate pe băncile majorității)*, şi am zis: ei bine, acum ne punem pe lucru. Răspuns: deloc, fiindcă acesta este consiliul cel mare; mai este consiliul cel mic, şi pe lângă consiliul cel mie este directorul. - Bine, dar cum merg împreună? - Apoi, cum să meargă? Directorul face, consiliul cel mic aprobă şi consiliul cel mare cască gura când îl chem!

Exact aşa este şi consiliul comunal, exact aşa consiliul județean şi exact aşa cu toate consiliile d-voastră. Ori voiți o participare largă a poporului, cum ziceți d-voastră, şi atunci nu vă speriați, cum se sperie adversarii d-voastră de adunarea satului. S-au adunat oameni care au familie acolo, parcă s-ar aduna vreodată să dea foc satului, când oamenii cei mai interesați să nu ardă satul sunt tocmai ei, care-şi țin consiliul!

Dar, vasăzică, d-voastră vă speriați de un consiliu comunal, funcționând necontenit.

În alt domeniu, d-le preşedinte al Consiliului, eu văd ce înseamnă un consiliu care se adună des. Eu am fost decan şi sunt acuma rector. Noi ne adunăm de o mulțime de ori. Nu vă puteți închipui care este folosul cel mare al oamenilor care se întâlnesc des. La început, cred că nu se înțeleg. Dar se creează un spirit comun. Veți avea acolo guvernamentali, veți avea reprezentanți ai celor ieşiți în minoritate la alegeri. La început îşi vor arăta dinții grozav, vor căuta să se distrugă unii pe alții. Cheamă-i la două săptămâni odată şi să vezi cum ajung a se cunoaşte. În general, se urăsc oamenii care nu se cunosc, oamenii care nu au nimic de făcut cunoscut altora, aceia se urăsc. Dar oamenii care au ceva în ei, care pot să arate altora ce au, acei care pot să primească de la alții ceva, aceia nu! Se creează interesul comun şi se creează un fel de cuviință solidară.

Am ajuns decan, îmi închipuiam că nu pot prezida - ştiam eu ce este acolo, la facultate. Ei bine, de la cea dintâi şedință m-am convins că se poate lucra perfect cu colegii mei. Şi acum la Universitate lucrăm în cele mai bune condițiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, mă rog, ori este consiliul comunal şi nu este o figuraţie, ori este o figuraţie şi atunci mai bine părăsiţi consiliul comunal şi puneţi în fiecare loc doi oameni, puneţi un preşedinte numit de la centru, ziceţi-i primar, şi s-a isprăvit. Este alt sistem. Dar nu puteţi fi şi în sistemul d-voastră şi contra sistemului d-voastră.

Pe de altă parte, consiliul judeţean are un preşedinte. Preşedintele acela are o sumedenie de atribuţii. Acum, să-mi daţi voie să vă amintesc din legislaţia Vechiului Regat, şi cei de vârsta mea îşi aduc aminte, a existat o astfel de instituţiune, foarte bună, comitetul permanent şi preşedintele comitetului permanent, care instituţie a avea mult mai mare realitate decât delegaţiunea d-voastră.

Îmi aduc aminte de oraşul naşterii mele, de Botoşani, unde era acest comitet permanent. Preşedintele comitetului permanent era un om respectat, care nu se schimba odată cu guvernul. Dar preşedintele consiliului judeţean al d-voastre nu va avea niciodată autoritatea vechiului preşedinte al comitetului permanent.

Încă un lucru însă, şi mă lăsasem şi eu să fiu influenţat de acest lucru: când am vorbit de soviete, la aceasta mă gândeam. Nu citisem toată legea şi eram influenţat de anume campanii în contra ei, precum eram influenţat de un fel de apărare foarte slăbuţă, în presa d-voastre, a aceluiaşi proiect de lege.

Credeam şi eu că prefectul este desfiinţat cu totul şi ziceam: vai de prefect şi de pretor; oamenii aceştia nu mai au de aci înainte nici un rol.

Cum să nu aibă? Dar au, fiindcă toţi acei care administrează sunt tot sub controlul prefectului. El este şi judecător de instrucţie, el este şi procuror, şi toată poliţia o are în mâinile lui. Tot ceea ce este autoritate, cu privire la apărarea statului, este reprezentat de prefect. Şi atunci, dacă este aşa, preşedintele consiliului judeţean se poate ocupa cu cultura leguminoaselor, cu deosebite alte operaţiuni de grădinărie, poate să facă filantropie, iar dacă are glas, să cânte, poate să cânte la teatrul din localitate, căci nu-l împiedică nimeni. *(ilaritate)*. De câte ori este vorba de acţiune, atunci acţiunea va fi numai a prefectului, fără ca prefectul însuşi s-o aibă formal.

Atunci, din două una: eu am înţeles şi un sistem, înţeleg şi alt sistem, pentru că nici unul nici altul nu este sistemul meu; sistemul meu fiind creaţiunea statului organic, care întrebuinţează toate organele făcute de istorie şi păstrate până în prezent, şi cu ele creează statul.

Dar statul mecanic poate fi făcut numai pe baza a două concepţii: este o concepţie mai întâi, concepţia de autoritate. Astfel porneşte acţiunea sistemului napoleonian, care este foarte bun, dar care cere două lucruri: o

https://biblioteca-digitala.ro

societate disciplinată şi un om de geniu în frunte, iar dacă nu ai omul de geniu, nu ai sistemul napoleonian, iar dacă nu ai societatea disciplinată, scapi din mână statul necontenit. Am spus-o în această Cameră, de ani de zile, cu privire la regimul pe care l-am apucat eu, când prefectul era ales din boierii cei mai mari din localitate care se plimbau în cupea, şi care dădeau odată sau de două ori pe an un bal şi erai încântat când erai invitat la bal şi te opreai respectuos înaintea prefectului care, când se cobora din tren, toţi oficialii erau la gară întru întâmpinarea lui.

Acesta era un sistem. Şi subprefectul purta uniformă de general de administraţie, şi avea cai, şi mergea călare, şi prindea hoţi, întovărăşit de călăraşi cu schimbul.

Eu am văzut un astfel de subprefect, doar aşa era şi tatăl meu, care a fost subprefect, rugat de prefect să primească acest loc iar când a demisionat, rugat de prefect să aştepte până se va găsi un om destoinic care să-l poată înlocui.

Aşa erau obiceiurile în Vechiul Regat. Nu au fost numai blestemăţii în Vechiul Regat, ci a fost şi o societate foarte onestă, cu un înalt simţ de demnitate, în acest Vechi Regat, astfel încât a putut să dea exemplu şi multor ţări vecine.

Şi tatăl meu, şi vărul tatălui meu, au fost şi ei subprefecţi multă vreme, şi întemeiau până şi şcoli. Veneau în localităţile unde nu erau şcoli şi întemeiau aceste şcoli. Ei numeau învăţătorul şi raportau la minister şi ministrul confirma ceea ce a făcut subprefectul; şi aceşti subprefecţi aveau trei trăsuri care îi aşteptau la scară.

Aceasta înseamnă un sistem de autoritate.

L-au luat în întregime liberalii, care însă au săvârşit în legislaţiunile lor şi mai ales în aplicarea legilor lor greşeala că au luat sistemul napoleonian fără autoritatea pe care o presupune.

D-voastre, pe de altă parte, luaţi celălalt sistem: sistemul care strânge viaţa populară şi o ridică sus.

Dar acest sistem nu se poate aplica decât cu o completă libertate. Ce este la mijloc, poate inspira, dar nu poate rămânea. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate).*

NOTE

1. Manipul, subunitate a armatei române formată din 200 de oameni care intrau în componenţa cohortei.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 25 iulie 1929

Despre starea de degradare a monumentelor istorice din ţara noastră:

D-le preşedinte, s-ar părea curios că preşedintele Comisiunii Monumentelor Istorice sprijină declaraţiunea d-lui deputat Lupu[1]. Noi nu putem face mai mult decât ceea ce facem acum. Îmi pare rău că d. ministrul al Cultelor[2] nu este aici...

Voci: E aici, a venit.

D. N. Iorga: ... ca să-l rog să înceapă a repara ceea ce foarte mulţi din înaintaşii săi, aproape toţi înaintaşii săi, dacă n-au stricat, au lăsat să se strice.

Comisiunea Monumentelor Istorice nu este organizaţiune autonomă, având un buget corespunzător nevoilor ţării şi dispunând de un personal care să-i stea la îndemână. Noi lucrăm cu banii care ni se dau cu cea mai mare scumpătate, şi care de multe ori se refuză Comisiunii Monumentelor Istorice. Îmi pare rău că s-a mântuit anul şi nu putem chema la o şedinţă a Comisiunii pe d. ministru al Cultelor, mai ales că departamentul d-sale este oarecum ameninţat, aşa încât ar fi o duioasă şedinţă de despărţire. *(ilaritate).* Nu-l putem chema pe dumnealui, ca să vadă la cât de mari nevoi avem de răspuns cu sume ridicole care sume, d-le coleg Lupu, suntem siliţi să le împărţim cu săpătorii arheologi, care n-au nimic de a face cu păstrarea vechilor noastre monumente religioase. O parte foarte însemnată din această sumă mică trebuie să o dăm necontenit pentru arheologie.

Dar, d-le ministru al Cultelor, trebuie să adaog un lucru: dacă ceea ce ni se dă nouă Comisiunii este foarte puţin, în schimb, avem din când în când plăcerea să citim în *Monitorul Oficial* sau în gazetele de dimineaţă - cum am citit chiar acum - că s-a acordat o sumă de 500.000 lei pentru repararea mânăstirii Strehaia. Noi, Comisiunea Monumentelor Istorice, nu ştim absolut nimic.

Aşa încât, nu numai că această comisiune n-are un buget corespunzător cu nevoile ţării, nu numai că asistăm, aici în Bucureşti, la dărâmarea splendidei mânăstiri Antim, şi nu putem face absolut nimic, ci suntem atacaţi prin ziare. Ce vroiţi să facem cu câteva milioane, care trebuind să treacă prin anumite forme de contabilitate, ne vin în luna iulie, şi banii încă nu i-am încasat! Aşa încât noi n-am putut să fixăm nici măcar un buget de prevederi pentru anul acesta, ca să angajăm oameni, să începem lucrările, şi anul acesta se va mântui ca şi anul celălalt, cu un lucru risipit în mai multe direcţiuni, în

https://biblioteca-digitala.ro

totală incapacitate de a fixa un plan general, cu neputință de a întrebuința bine banii care nu știm când vor veni. Și, pe lângă aceasta, cu o altă imposibilitate în care ne găsim puși: organizarea de acum a Comisiunii.

Noi nu putem controla, nu avem nici un funcționar, d-le ministru - d-voastră știți foarte bine. Toți funcționarii noștri sunt funcționarii d-voastră - și funcționari ai d-voastră, puși sub controlul organelor obișnuite ale ministerului.

Noi nu putem să facem inspecțiuni, fiindcă, este drept, avem unele cheltuieli de deplasare, dar aceste cheltuieli de deplasare ar fi așa de multe și bugetul este așa de mic, încât anul acesta nu mai putem face măcar o fotografie, nimic. Tot ceea ce era pentru cheltuielile mici a fost terminat, s-a irosit până acum. Comisiunea n-are automobil.

Iar în ceea ce privește lucrările de la mânăstirea Neamț, folosim ceva, însă mie mi se spusese că acolo se lucrează serios. D-lor, am încercat odată să împărțim, între membrii Comisiunii, județele. Fiecare membru al Comisiunii să fie responsabil pentru un grup de județe. Ei bine, aceasta nu s-a putut face pentru că fiecare cerea cheltuieli de deplasare, care nu se puteau acorda.

Îmi pare foarte bine că a fost ridicată această chestiune. Și atunci, sau ministerul de Culte, sau dacă acest minister va dispare, ministerul Instrucțiunii și Cultelor să binevoiască a nu mai pune oamenii în situația aceea, fiindcă dacă sunt mulți cărora le plânge inima de durere pentru ceea ce au văzut la Bistrița sau la Neamț, vă puteți închipui ce trebuie să fie în sufletul aceluia care a închinat aproape jumătate de veac cercetării iubitoare și pline de sacrificii a acestor vechi monumente și care a învederat lumii întregi comorile pe care arta noastră le cuprinde. *(Aplauze pe băncile majorității)* .

Nu mă puneți, vă rog, în această situațiune ridicolă ca în puținul rost pe care ni l-a dat țara aceasta, și în acest puțin rost, să nu mă ajutați. Să plec de acolo nu pot, fiindcă după mine ar fi mai rău. Să rămân acolo, rămân cu rușine, atacat de foi și expus la atât de întemeiate denunțuri, cum a fost cel de astăzi. Eu nu pot aprinde o lumânare la mormântul lui Alexandru cel Bun...

D. dr. N. Lupu: Nu este o candelă măcar, un grilaj!

D. N. Iorga: ...Nu pot curăți piatra sub care se odihnesc Domnii noștri cei vechi. Sunt silit să asist, până și în localitatea unde trăiesc o parte din an[3]. Iată, am fost acum câteva zile și am văzut fresca scrijelată! S-a schimbat o fereastră, s-a adus o scară. Fresca la care am muncit acum câțiva ani, are niște săpături adânci datorită unor țărani ignoranți care veniseră, probabil, să repare fereastra. Eu n-am nici un mijloc de a supraveghea, nici de a păzi.

Toate monumentele noastre sunt fără nici un fel de pază. Poate veni, în orice moment, un nebun sau un ticălos, și să zgârie pe cea mai scumpă din

https://biblioteca-digitala.ro

vechile noastre fresce, să distrugă portretele voievozilor de la Topolnița[4], pe care am reparat-o. Am rugat noi, aceştia de la Universitate, să trimitem nişte studenți care, luând aer în timpul verii, să fie păzitori acolo, fiindcă ministerul n-are cu ce plăti un om care să păzească aceste frumoase monumente mehedințene aflătoare în plină pustietate.

Mă rog, vrea cineva să fim siliți, într-un anumit moment, să imităm exemplul minorităților, când greşesc şi când uită că această țară este a noastră a tuturor, şi toate afacerile le rezolvam aici înăuntru, şi amatorii de artă şi iubitorii de trecut să se adreseze la Liga Națiunilor, sau să înainteze câte o petiție lui Ford sau lui Rockfeller, să ne ajute să păstrăm ceea ce este de datoria noastră să păstrăm, cu banii noştri? (*Aplauze pe băncile majorității).*

NOTE

1. Dr. N. Lupu spusese indignat că este o ruşine națională felul cum este întreținut mormântul lui Alexandru cel Bun: „Biserica însăşi, ale cărei clopote de argint şi de bronz dau acelaşi sunt ca şi pe vremea voievodului, fiind de la el rămase, se ruinează şi se dărâmă. Iar la despărțirea în care este mormântul lui Alexandru şi al domniței Ana, fiica lui Mircea cel Bătrân, cu icoana Sfintei Ana, un obiect de mare artă, trimisă de un Paleolog al Bizanțului, în această despărțitură sunt îngrămădite dulapuri boite cu sineală albastră şi alte ustensile iar în jurul mormântului istoric nici un grilaj şi nici o inscripție care să arate cercertătorului că cel ce zace acolo este unul din ctitorii Moldovei vechi".
2. Ministrul Cultelor era Aurel Vlad.
3. E vorba de mânăstirea din Vălenii de Munte cu hramul Adormirii, construită de soții Hagi Stoian la 1680. A fost refăcută în 1925-1926. N.I. a scris despre ea în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice", 1924 (*Mânăstirea din Vălenii de Munte*) şi în anul următor, în aceeaşi publicație: *Ştiri nouă asupra bisericii mânăstirii de la Vălenii de Munte şi asupra altor antichități religioase locale.*
4. Mânăstirea Topolnița a fost construită de boierii Craioveşti în secolul al XVI-lea. Refăcută în 1645-1646 de Buliga, mare căpitan, şi zugrăvită de fiul acestuia, Coruia, mare paharnic. Comisia Monumentelor Istorice a curățat pictura în 1929.

https://biblioteca-digitala.ro

Cere deslușiri ministrului Instrucțiunii în legătura cu competențele Universității și cele ale Școlii Politehnice:

D-le președinte, nu mă gândesc câtuși de puțin să mă plâng de faptul că n-a venit în discuția Camerei până acum proiectul de lege din inițiativă parlamentară, care privește pe absolvenții Institutului Electrotehnic de la Universitatea din București. Este și o greșeală a acelora care m-au rugat să prezint acest proiect, că într-un moment mi-au declarat că sunt înțeleși cu d-voastră. Astăzi însă ei declară că nu sunt înțeleși cu guvernul, și prin urmare, eu încă odată vă rog ca în zilele ce mai aveți libere, să binevoiți a acorda acestor oameni care și-au trecut examenele și pe care îi cer o mulțime de întreprinderi, mai ales pentru serviciul de chimiști, să binevoiți a le acorda pentru o eventuală modificare a legii corpului tehnic, dreptul de a-și valorifica cunoștințele lor. Mi-ar părea foarte rău dacă cuvintele acestea nu ar găsi nici un ecou pe banca ministerială, însă vă pot lasă și ultima adresă a absolvenților acestui institut, care atrag atenția că dacă se lasă până la toamnă rezolvarea acestei chestiuni, pentru dânșii decurg o mulțime de neajunsuri. Intenția pe care o are d. ministru al Instrucției de a uni Școala Politehnică cu Institutul Electrotehnic, aceasta nu este în vederile Universității - aceasta trebuie să o spun - toată această concepție de a strânge școlile superioare împreună cu Universitatea, noi nu o voim. Și pe lângă aceasta, dacă o astfel de fuziune ar satisface pe studenții viitori, ea nu poate satisface pe absolvenții care în chipul cel mai hotărât, cu toată dreptatea, reclamă ceea ce se cuvine după diploma pe care o au.

Eu știu că vorbesc în zadar. Cu toate acestea, față de studenții mei, față de cei care au trecut prin Universitatea mea, față de opinia publică și față de dreptate, eu protestez împotriva faptului că până la închiderea sesiunii nu s-a putut găsi și față de dreptatea lor și puțintel și față de atitudinea așa de cavalerească pe care am avut-o față de d-voastre, nu s-a putut găsi măcar mijlocul de a satisface o cerere a mea într-un domeniu de o așa de puțină importanță și aceasta pentru a satisface pe câțiva oameni care se găsesc în fruntea unor anumite categorii de ingineri și pe care îi veți găsi politicește totdeauna împotriva d-voastre. Nici politic nu este ceea ce faceți.

D. St. Cicio Pop, președinte: D. ministru al Instrucțiunii are cuvântul.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii: D-lor deputați, este vorba de modificarea art. 6 din legea corpului tehnic, pentru a se permite și absolvenților institutelor aplicate ale Universităților de a intra în cadrele corpului tehnic. Chestia aceasta a fost dezbătută îndelung și a dus la lupta între corpul inginerilor și absolvenții aceștia ai Universităților. În condițiunile actuale era greu de dat o soluție, pentru că trebuie să ținem seama și de situația reală și de atingerea unor drepturi câștigate de corpul ingineresc.

https://biblioteca-digitala.ro

Însă chestia aceasta, d-lor deputați, actualmente nu mai prezintă importanța pe care o prezinta înainte, întrucât școlile politehnice, făcând declarația că trec la ministerul Instrucțiunii...

D. N. Iorga: Foarte rău.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii:...pentru a li se face o lege care să fie încadrată în legea învățământului superior, cu care vom veni la toamnă, atunci situația absolvenților institutelor aplicate ale Universităților capătă o soluție naturală, logică și mulțumitoare pentru dânșii. În ce fel?

Dacă lăsăm Universităților învățământul teoretic, acel clasic care se predă în Universități și concentrăm în Politehnică tot învățământul aplicat, atunci avem un singur fel de diplome, pe care le vor căpătă și acești actuali absolvenți și nu va mai fi în discuție o intrare sau o neintrare a lor în cadrele corpului tehnic, căci vor intra chiar cu actuala lege nemodificată.

Ar mai rămâne un singur punct de elucidat: situația absolvenților ieșiți până acum. Chestia aceasta în dispozițiunile tranzitorii, va fi regulată în așa fel încât să se dea satisfacție și acestor tineri care au absolvit până acum învățământul în Universități. Eu vă declar că în această privință nici nu mai e nevoie să recurgem la modificarea art.6 din legea corpului tehnic. Acești absolvenți să aibă răbdare până la trecerea legii pentru învățământul superior, când chestiunea sper că va fi complet clarificată. *(Aplauze pe băncile majorității.)*

D. St. Cicio Pop, președinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le președinte, d-lor deputați, au căpătat absolvenții o asigurare, pe care nu o aveau până acum, aceia că, într-o formă în adevăr neobișnuită, dându-li-se un fel de diplomă retrospectivă, vor fi cuprinși și ei în corpul tehnic. Declarația d-lui ministru nu înlătură însă anumite plângeri ale lor, pe care d. ministru le va putea afla după însăși petiția lor, pe care nu o am înaintea mea, în care se cuprindea cu zăbavă până la toamnă ceea ce consideră acești funcționari că este dreptul lor.

Dar d. ministru nu era aci când am făcut o declarație. Când va veni legea la toamnă, va trebui să fac o declarație în numele Universității, pe care aiurea decât în Parlament o reprezint, și anume: Universitatea este contra acestei fuziuni între Școala Politehnică și Institutul Electrotehnic. Acțiunea d-lui ministru, în calitate de ministru, este, fără îndoială, mai tare decât Universitatea. Dar aceasta este o soluțiune de natură teoretică. Mai mulți profesori sunt totdeauna mai tari decât unul singur, chiar dacă acela este ministru. Prin urmare, în toamnă noi vom declara că, păstrând toată liniștea în Universitate și toată buna cuviință și tot respectul datorit autorităților superioare, noi vom declara că în planul de reformă a învățământului sunt câteva lucruri pe care nu le concepem nici într-un fel, nici adăugirea la

https://biblioteca-digitala.ro

Universitate a unei şcoli speciale, cu profesorii recrutaţi în alte condiţiuni inferioare celor de la Universitare, căci, deşi îi iubim foarte mult, nu-i putem primi, în calitate de colegi cu exact aceleaşi drepturi; în al doilea rând, fiindcă vine vorba, în treacăt, noi nu am putea primi nici consiliul superior al Universităţilor, prezidat de ministru şi având ca secretar pe directorul învăţământului superior, care mi se pare un funcţionar care îşi arogă drepturi pe care nu ar trebui să le aibă şi, mai ales, decanii mi-au declarat aceasta, că nici ei nu vor primi niciodată verificarea conturilor lor de către cenzorii Universităţii, numiţi de ministru, dintre profesori.

Ţin însă de acum să comunic d-lui ministru, are atâtea luni înainte, că acestea sunt lucruri pe care noi nu le voim şi nu dorim nimic mai mult decât aceia ca un profesor de Universitate, ajuns ministru al Instrucţiunii, atunci când se va întoarce în mijlocul colegilor săi, să aibă un titlu mai mult la iubirea lor.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. ministru al instrucţiunii are cuvântul.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunii: D-lor deputaţi, cele arătate de d. profesor Iorga mi se par lucruri premature, în sensul că nu s-a fixat forma definitivă a modului de repartiţiune a învăţământului teoretic şi aplicat; dar din felul cum, cu câteva minute înainte, enunţasem problema, nu reieşea de loc amestecul în învăţământul pur universitar a celui aplicat şi, prin urmare, nu mai are loc nici acel protest din partea Facultăţilor şi Universităţilor, pentru că dacă tot învăţământul aplicat îl aduc în Politehnice, care sunt alături şi separate de Universitate, nu înţeleg ce supărare poate avea Universitatea, care rămâne în alcătuirea ei actuală, fără nici o imixtiune străină.

D. N. Iorga: Ne vom lămuri mai târziu.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunii: Cealaltă observaţiune făcută de d. profesor Iorga: eu, d-lor, în adevăr, am luat dispoziţii în proiectul de reformă care tind să stârpească anarhia din Universitate şi să asigure bunul mers al acestei instituţiuni. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. N. Iorga: Daţi-mi voie, d-le ministru, termenul de „anarhie" n-aş putea să-l primesc altfel decât dându-mi demisiunea în momentul când aş crede că este altceva decât un cuvânt care a scăpat, în ceea ce priveşte Universitatea pe care am onoarea a o conduce.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunii: D. profesor Iorga, evident, poate să aibă susceptibilităţi, dar eu mă preocup de funcţionarea normală a Universităţilor, fără să mă refer la cazuri speciale şi fără să fac personalităţi. Acele măsuri au fost luate cu cea mai mare dragoste de acest învăţământ; cu cea mai mare grijă pentru a pune în bună stare să funcţioneze normal şi numai în interesul superior al acestui învăţământ şi în special al studenţimii. Dacă

https://biblioteca-digitala.ro

formele asupra cărora m-am oprit nu vor fi găsite de Universităţi, ca cele mai fericite, le vom putea revizui şi îmbunătăţi şi poate vom găsi atunci forma cea mai potrivită. Dar asupra lucrului în sine, menţin şi repet: fac reforma dacă pot pune rânduială în funcţionarea Universităţilor, dacă nu pot, renunţ la reformă. Atât aveam de zis. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. St. Cicio Pop, preşedinte: D-lor deputaţi, în numele biroului, aduc la cunoştinţă că facem toate sforţările ca să satisfacem pe d. profesor Iorga, în misiunea d-sale patriotică şi naţional culturală. Facem tot ce putem, ţinem însă să împăcăm toţi factorii, ca astfel să ajungem la un rezultat bun. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Intervine în discutarea proiectului de lege a contabilităţii publice şi controlului bugetar:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, azi dimineaţă am venit în momentul când d. ministru de Finanţe[1] îşi prezenta proiectul.

Eu doream să spun câteva cuvinte, pe care atunci, potrivit cu regulamentul chiar, nu le-am putut spune, dar ţin să le spun acum aci: îmi face plăcere că se prezintă în Cameră un proiect deplin motivat. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate).* Un proiect adânc studiat, şi care corespunde în adevăr nevoilor ţării. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate).*

Scandalul care se face de zeci de ani cu banul public trebuie să înceteze. Acest scandal însă nu poate fi oprit de cei care au beneficiat din această risipă a banului public. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate).*

D-lor deputaţi, fără nici o preocupaţie de partid, ţin s-o spun cu toată limpezimea că este un proiect care caută să arate cu deamănuntul care este averea ţării, este un proiect care are să o păzească de aproape, este un proiect care aruncă întreaga răspundere a banului pe care îl mânuieşte asupra tuturor mânuitorilor banului public, este un proiect care răzbună o societate întreagă de lungile şi meritatele ei suferinţe *(aplauze prelungite, îndelung repetate).* Prin urmare, oricât ar fi de neplăcute cuvintele mele succesorilor pe care vi-i pregătiţi, acela care nu a avut de la d-voastre, în toată cariera lui politică, nici a zecea parte din ceea ce i se cuvenea, pentru ideile care vi le-a dat pentru popularitatea care v-a pregătit-o, răscolind pentru prima oară masele populare, vă spune astăzi că sunteţi, în acest domeniu, pe un drum bun şi vă felicită. *(Aplauze prelungite, îndelung repetate, strigăte de bravo pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Ministru de Finanțe era Mihai Popovici.

Ședința din 28 iulie 1929

Cere precizări în legătură cu statutul de subordonare al *Fundației universitare Carol I*:

D-le președinte, d-lor deputați, aș avea două observații de făcut. În același timp când d. ministru al Instrucțiunii, căruia îi atrăgeam atenția asupra locului vecin cu Fundația și care trebuie expropriat pentru lărgirea acestei instituțiuni așa de folositoare, în același timp când dumnealui, care făgăduise cu ocazia serbării anuale a Fundației că va veni cu un astfel de proiect de lege, se ținea de cuvânt, s-a venit cu un alt proiect de lege din inițiativă particulară, acela care privește exproprierea casei Suțu, pentru ca Facultatea de Drept a Universității din București să aibă un loc unde să-și clădească un locaș.

Mi-ar fi făcut o foarte mare plăcere dacă în aceeași ședință s-ar fi putut prezenta amândouă proiectele de legi, acela care privește Fundația și acela care privește Facultatea de Drept.

Mi s-a obiectat, pentru zăbovirea din ce în ce mai înaintată a celuilalt proiect de lege, mi s-a obiectat că trebuie acoperită suma necesară pentru expropriere, trebuie găsite undeva mijloacele pentru aceasta.

D. decan al facultății de Drept s-a grăbit să arate că această suma o are, o deosebire fața de proiectul acesta, în care se pare că suma va fi plătită, și este foarte bine, va fi plătită de stat sau de minister. În cazul celălalt, vasăzică, Facultatea, Universitatea, se oferea să plătească.

Și atunci, nu trebuie să aduc înaintea d-voastre conversațiile mele particulare cu d. președinte al Consiliului, dar dacă le-aș aduce înaintea d-voastre, aș putea să spun că decanul Facultății de Drept a arătat mijloacele prin care noi înțelegem să plătim locul pe care se găsește casa Suțu, s-au adus dovezi cât este de mare suma aceasta, unde sunt depuși banii. Și ca să nu se creadă că toate proiectele care vin din inițiativă parlamentară sunt condamnate totdeauna să rămână deoparte și numai acelea care vin de la d-nii miniștri trec la timpul lor, ar fi fost mult mai bine să fi mers cele două proiecte alături.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi mai am încă o observaţie de făcut. Foarte bine că i se dă *Fundaţiei Universitare Carol I* mijloacele de a se aşeza mai în larg. Am cerut-o - spusesem - şi o cere toată lumea aceia şcolară, care de multe ori nu găseşte loc la Fundaţie şi care nu poate încăpea într-o clădire făcută de Regele Carol, pentru o vreme când ţara era mult mai mică şi când numărul studenţilor nu era nici a zecea parte din cel care este acum.

Dar ţin, cu ocaziunea votării acestei legi, să arăt o dorinţă, anume aceia ca Fundaţia să fie strâns legată, cum a fost intenţiunea Regelui Carol, de Universitate. Fundaţia Carol, de o bucată devreme, este un aşezământ aproape cu totul autonom. Mi s-au adus o mulţime de plângeri: nu se iau cărţile care trebuie, cărţi cumpărate nu se găsesc, atunci când vine cineva să le caute! Un d. profesor de la Cluj, d. Coriolan Petran, mi-a scris că deşi a trimis cărţile, n-a găsit nici una din aceste cărţi în cataloage - mi-a trimis o adresă scrisă. Impresiunea care o am eu este că Fundaţia, pornită din aşa bune intenţiuni, trăieşte într-o atmosferă specială a ei, şi aceasta nu se poate. Eu rog a se veni cu un proiect de lege care să definească mai bine ce este Fundaţia aceasta Carol I: ori este un aşezământ care n-are nimic de a face cu Universitatea, şi atunci să se suprime acest epitet de *„Fundaţia Universitară Carol I"* ori, dacă este *Fundaţia Universitară Carol I*, să binevoiască a se încadra în Universitatea aceasta nouă. Aceasta mi se pare absolut necesar.

Şi dovadă că este o confuziune, este că această confuziune a vădit-o chiar directorul Fundaţiei acum câteva zile, silindu-mă pe mine să iau una din acele măsuri care niciodată nu le-aş lua cu plăcere şi faţă de nimeni. Am primit o adresă a directorului Fundaţiei[1], trimisă de ministerul Instrucţiunii, direcţia învăţământului superior, care cred că ar avea datoria, de câte ori i se trimite o adresă insultătoare faţă de un demnitar al învăţământului, cum este rectorul Universităţii din Bucureşti, să o retrimeată celui de la care îi vine, pedepsindu-l, iar nu să-mi trimeată mie o adresă insultătoare, sub cuvânt că este candidat la nu ştiu ce concurs şi i se pare că eu n-aş avea - ceea ce este o insultă - imparţialitatea trebuitoare pentru a-i aprecia operele! A trimis o plângere cu caracterul cel mai grosolan cu putinţă. Şi-mi spunea unul din colegii noştri, care este şi director de ziar, că această plângere a fost comunicată şi ziarelor, rugându-le să o publice.

Şi atunci eu am fost silit, firește, să cer darea în judecată a directorului Fundaţiei Carol I, care este supus rectorului şi prin urmare nu trebuie să aibă necuviinţa de a trimite ministerului adrese în care insultă pe superiorul său ierarhic.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată, îmi pare foarte bine că vine acest proiect de lege, dar doresc ca îndată după acest proiect de lege să vie şi definiţia legală a Fundaţiei, ca să ştim cu cine avem de a face şi care sunt drepturile noastre, ale Universităţii, asupra acestei Fundaţii. Pe banca ministerială este un eminent jurist, care ştie foarte bine să dea multe definiţii şi ar putea da definiţie şi oamenilor care nu-şi văd lungul nasului, din cauza acestei nesiguranţe. (*Ilaritate pe băncile majorităţii).* Astfel d-voastre veţi găsi mijlocul de a lega o Fundaţie pseudo-autonomă cu o instituţiune cum este Universitatea. Şi dacă va cădea puţintel nasul cuiva, nu e din vina d-voastre, ci din vina definiţiei. *(Aplauze).*

NOTE

1. Directorul *Fundaţiei Carol I* era Alexandru Tzigara Samuracaş

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1929 – 1930

Adunarea Deputaților

Ședința din 9 octombrie 1929

Panegiric pentru regentul Gheorghe Buzdugan:

Onorată Adunare, partidul meu şi partea largă de opinie publică, pe care îndrăznesc a o crede întrupată în rostul meu de luptător pentru ideal, pentru viața sufletească a poporului românesc, se asociază din toată inima la omagiul care se aduce omului care venit, fără o mare notorietate națională şi fără a fi îmbrăcat cu una din acele demnități care se impun de la sine, în fruntea țării. În momentul când se săvârşea o mare greşeală, astăzi ireparabilă, a ştiut, prin virtuțile sale, să creeze o tradiție pe care urmaşul său va trebui cu sfințenie şi până în cele mai mici amănunte să o reprezinte.

Trei au fost marile virtuți care fac ca numele lui Gheorghe Buzdugan să fie înscris la loc de cinste în istoria plină de dureri şi primejdii, de atât de puține bucurii, a acestei țări.

Cea dintâi o avea de la strămoşii săi. Era un om de rasă în cel mai deplin înțeles al cuvântului. Prin el au vorbit strămoşii lui, strămoşii lui apărători de graniță, reprezentanți ai țărănimii celei mai nobile şi mai luptătoare din vechea Moldovă. Un şir întreg de înaintaşi erau în urma lui de câte ori trebuia să ia o hotărâre, singura hotărâre folositoare pentru țară.

A doua însuşire venea din înalta lui intelectualitate.

Într-o vreme când rasa se disprețuieşte şi cultura se calcă în picioare, el a datorit siguranța hotărârilor sale înaltei dezvoltări a minții sale, printr-o cultură superioară. Ea i-a dat ceea ce instinctul nu poate da niciodată: i-a dat această conştiință clară a datoriilor sale, putința de a deosebi oricând între bine şi rău; i-a dat curajul intelectual de a lucra potrivit cu singura sa convingere.

Dar a treia şi cea mai mare însuşire a lui nu-i venea nici de la strămoşi, nici de la acei de la care a învățat, ci îi venea din frumosul şi nobilul său suflet. A ştiut, într-o vreme de parvenitism, să fie simplu, ca într-o vreme de aroganță să fie modest; a ştiut, într-o vreme când fiecare trece dincolo de puterile sale, să nu arate niciodată întregimea acestor puteri, ascunzându-se după cea mai frumoasă sfială şi cel mai nobil sacrificiu al propriei sale individualități.

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Buzdugan a creat o tradiție. Cine se va depărta de la această tradiție, va pune în primejdie însuşi edificiul la care el, în rândul întâi, a lucrat.

Urez aceluia care va veni, să se inspire din acest mare model. Şi când spun acest cuvânt, țara întreagă îşi îndreaptă speranțele şi către votul d-voastre şi către felul cum se va înțelege semnificația acestui vot.

La alegerea unui al treilea membru în Consiliul de Regență:

D-le preşedinte, aş avea de ridicat o chestiune prealabilă.

O Adunare, ca să ia o hotărâre, trebuie să aibă convingerea că se găseşte în dreptul ei. Dreptul acestei Adunări a fost atins de anumite critici. Eu țin să arăt de ce cred că aceste critici sunt neîntemeiate. *(Aplauze prelungite).*

O voce: D-ta eşti un patriot!

D. N. Iorga: Cei trei înalți Regenți, dintre care unul a dispărut, reprezintă în acelaşi timp reflexul unei voințe regale, şi voința Adunării, care în momentul acela, după socotința ei, pe care nu am împărtăşit-o şi - o spun şi acum, subliniez că n-am împărtăşit-o, ceea ce reprezenta, după socotință, voința națională. Dacă s-ar fi întrebuințat o altă cale decât aceea pe care a urmat-o d. preşedinte al Consiliului - şi pe care mi-a împărtăşit-o ieri - ar fi fost cineva dincolo de marginile dreptului pe care îl aveau cei doi înalți Regenți, rămaşi singuri. Nu se putea ca al treilea Regent să plece în acelaşi timp şi în afară de o designare, imposibilă, aceea a Suveranului, care, cândva, înțelesese să transmită autoritatea sa şi în afară de voința Adunării, care reprezenta țara. Dacă s-ar fi făcut prin simplă cooptare, situația celui de al treilea Regent ar fi fost cu desăvârşire inferioară situației celorlalți doi. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)*

Iar dacă hotărârea pe care ar fi luat-o cei doi înalți Regenți rămaşi - cum s-a spus - cu drepturile lor, dar neformând întreaga Regență, dacă această cooptare ar fi fost adusă înaintea Adunării, Adunarea ar fi trebuit neapărat să urmeze hotărârea celor doi înalți Regenți rămaşi în viață, fiindcă altfel s-ar fi întâmplat ceea ce s-a întâmplat în momentul când Regele Ferdinand a venit înaintea Camerei, la 1926, cu voința sa expresă, împotriva căreia nu se putea merge decât mergând în acelaşi timp şi împotriva Suveranului. O altă cale de urmat decât aceasta nu era, şi eu cred că luptele de partid trebuiesc mărginite în anumite hotare, fără să atac acele aşezăminte care nu trebuiesc atacate. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)*

Regența nu este a nimănui, este a țării, este a Regelui suveran. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)*

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă cineva creând-o, a crezut că își creează un instrument, prin aceia în mâinile cărora a fost dată soarta țării, evenimentele au arătat fundamentala greșeală și din intenția - dacă a existat - a creatorului Regenții. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)*

D-voastre completați astăzi Regența. Prin refuzul a două partide a fi alături de noi, o completați singuri, cu asentimentul acelor câțiva care reprezintă partide care din nenorocire până acum nu s-au putut face îndeajuns înțelese de opinia publică. Însă ați face o mare greșeală dacă ați considera că prin completarea aceasta a Regenții ați tras o poliță asupra cuiva. Cine va fi ales, va aparține țării, întocmai ca și colegii săi. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)* Înaintea lui ca și înaintea colegilor săi, fiecare va putea să aducă glasul său, dar un singur interes, interesul țării întregi. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)*

Ar fi o indelicatețe și ar fi să iasă cineva cu desăvârșire din marginile pe care le prescrie și tradiția noastră și tradiția oricărei Adunări, care primește o așa de înaltă misiune, să se facă fie și o aluzie îndepărtată la persoanele care ar avea dreptul să solicite voturile noastre.

Tradiția țării pe care, dați-mi voie să spun că o cunosc mai bine decât mulți dintre colegii mei, tradiția aceasta este foarte simplă: Regența se compunea odinioară sau de soția Suveranului absent pentru câteva săptămâni, sau de mama Suveranului minor așezat în scaun. Experiența istorică dovedește că și într-un caz și mai ales în celălalt, aceasta a adus rezultate dezastruoase. Doamna lui Ieremia Movilă a distrus întreaga ei dinastie cu bune gânduri pe care atât de greu le poate îndeplini o femeie. De obicei, ispravnici de scaun erau acei care reprezentau sau o înaltă demnitate, aș zice o înaltă magistratură, sau o mare notorietate națională.

D-voastre aveți de ales între aceste două direcții, sau votul d-voastre merge către cineva care întrupează țara într-unul din marile ei momente, sau renunțând la ceea ce cred că ar fi întâia noastră datorie, fiindcă noi avem de creat și o mare autoritate, nu numai o strictă legalitate - d-voastre puteți merge către un magistrat integru. În afară de omul reprezentativ, de magistratul integru, voturile d-voastre nu pot să meargă nici într-o direcție.

Sunt anumite capitole din istoria țării care sunt definitiv închise. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)* Aceste capitole nu ar fi putut să fie deschise decât printr-o minune morală, care nu s-a produs. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo!)*

Eu, între magistratul integru pe care dacă va ieși din voturile d-voastre, voi fi printre cei dintâi care-l voi saluta, și marea autoritate pe care se poate sprijini țara în zile de nevoi - și gândiți-vă d-voastre la anumite agitații, gândiți-vă d-voastre la anumite ambiții criminale care au lucrat în mijlocul

https://biblioteca-digitala.ro

armatei, poate lucrează şi acum, gândiţi-vă la primejdiile care ameninţă această ţară, gândiţi-vă la duşmănia străină care fierbe în jurul hotarelor ei, gândiţi-vă la ceea ce în cuprinsul însuşi al ţării este periculos pentru viitorul ei - eu, nu cu sufletul omului de partid, ci cu sufletul omului care cu cât a putut, cu pietricica lui, a fost ctitor al acestei Românii Mari, eu v-aş ruga să alegeţi, înainte de toate, marea autoritate reprezentativă. *(Aplauze prelungite).*

Această mare autoritate reprezentativă nu poate fi în legătură decât cu un singur fapt, cu războiul unităţii naţionale, şi dacă nu ne-ar fi oprit obiceiul ţării, cu toţii ne-am fi înclinat în faţa acelei nobile femei, care a fost realizatoarea în primele rânduri a acestei unităţi naţionale. Datina ţării trece însă înainte de orice glorie şi lasă la o parte orice drept... *(Strigăte de bravo! Aplauze furtunoase.)*

Şi atunci, în afară de ceea ce nu se poate, nu se poate faţă de trecut, nu se poate faţă de viitor aşa cum se desemnează - noi, în rândul întâi, avem să alegem omul tare pe care să se poată sprijini ţara. *(Aplauze, strigăte de bravo!)* Coştiinţele d-voastră au a hotărî[1].

NOTE

1. În prealabil N.I. intervenise astfel: „Domnule preşedinte, vă rog, votul este secret, dar cei care votează trebuie să fie chemaţi, altfel se creează confuziuni". Şt. Cicio Pop a obiectat că e o procedură greoaie să chemi la vor după ce s-a făcut apelul nominal, dar N.I. nu s-a lăsat: „Importantă este rânduiala". Când s-a purces la vot, C. Sărăţeanu a obţinut 445 de voturi, mareşalul C. Presan, 22, principele Carol, 9, T. Sauciuc Săveanu, Nicolae Iorga, şi Mitropolitul Banatului câte un vot.

Şedinţa din 30 noiembrie 1929

La proiectul legii învăţământului; despre Universitate şi un congres studenţesc:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, îmi pare foarte rău că întâia mea manifestare în această sesiune are să fie vădirea unei situaţiuni pe care eu, în ceea ce priveşte Universitatea din Bucureşti, o cred intolerabilă. Vorbeşte deputatul, apărând nu numai pe rectorul Universităţii, dar şi Senatul universitar şi Universitatea întreagă. Veţi vedea d-voastră înşivă, şi veţi judeca dacă am dreptate sau ba.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu cred că sunt dator să vorbesc astăzi pentru a clarifica o situație de anarhie pe care, în ceea ce mă privește pe mine, nu sunt dispus să o accept și să o susțin.

Iată despre ce este vorba.

Mâine este un congres studențesc la Craiova, nu-mi trece prin minte să interzic tinerilor studenți să se ocupe de chestiunile naționale care intră în competența oricărui cetățean, chiar și a unui cetățean tânăr, și iarăși cred că este foarte bine că reprezentanții generației celei noi ne arată din vreme care sunt tendințele lor. Și adaug că, de câteva luni de zile, de când sânt în contact cu toți studenții, sunt foarte mulțumit de starea de spirit care domnește la Universitate; între profesori s-a creat o altă atmosferă la București și s-a creat o altă atmosferă între profesori și studenți. *(Aplauze pe băncile majorității.)*

Acest lucru toată lumea poate să-l constate și, dacă am contribuit și eu cu ceva la aceasta, îmi pare foarte bine.

Dar eu nu înțeleg că însăși autoritatea să introducă anarhia la Universitate și nu înțeleg un alt lucru, ca partidele politice, pentru deosebite considerațiuni, să se joace cu studenții împotriva intereselor țării. Veți vedea despre ce este vorba.

Congresul studenților creștini români trebuia să fie adus la cunoștința rectoratului, a senatului universitar, deci a autorităților universitare, în același timp cu programul acestui congres. Aceasta este evident. Studenții n-au știut acestea și s-au adresat ministrului Instrucțiunii. Mai pe urmă însă s-au gândit că trebuiau să încunoștințeze și rectoratul, și atunci au trimis o adresă foarte frumoasă. Pe fiecare din d-voastre desigur că vă interesează tineretul nostru universitar, mulți dintre d-voastre aveți și copii printre dânșii, astfel că sunt sigur că o să vă facă plăcere să vedeți în ce termeni se adresează studenții către rectorul Universității:

„Prea stimate d-le rector, Consiliul Uniunii naționale a studenților creștini români, întrunit în zilele de 22, 23, 24 noiemvrie la București, a hotărât în unanimitate alegerea d-voastră ca președinte de onoare al congresului general studențesc ce va avea loc la Craiova în zilele de l, 2 și 3 a. c."

Eu le voi răspunde chiar de aici, de la Cameră, că le mulțumesc că s-au gândit că la Universitate există și studenți, dar există și profesori, și sunt sigur că chiar în lipsa mea - care nu pot a doua zi după ce am sosit de la Barcelona să mă duc la Craiova - sunt sigur că-și vor da seama că naționalism înseamnă, înainte de toate, aici în țara noastră, o ordine romană, și creștinism înseamnă toleranță omenească și bunătate sufletească. De acestea sunt cu desăvârșire sigur.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai departe ei adaugă: „Vă rugăm călduros a accepta această alegere şi a ne onora cu prezenţa d-voastră la acest congres, în care aşteptăm sfatul şi cuvântul d-voastră autorizat.

Primiţi vă rugăm, prea stimate d-le rector, asigurarea profundului nostru respect"...

Aşa-i că este bine? Aşa trebuiau să facă. S-au gândit cam târziu, dar aşa trebuiau să facă.

Acum, binevoiţi şi ascultaţi şi misiva cu care ne onorează colegul meu de la Universitatea din Iaşi, actualul ministru al Instrucţiunii[1], cu care am dorit şi doresc şi acum, din toată inima, să întreţin cele mai bune relaţii. Acesta, după ce s-a venit cu anul preparator, fără să ne întrebe de loc, după ce ni s-a impus un program, fără să aibă cunoştinţă care sunt condiţiile cutării sau cutării Universităţi, după ce noi am primit anul preparator, deşi n-am fost consultaţi însă am spus: îl organizăm cu mijloacele şi cu posibilităţile Universităţii noastre. Nu ieşim din lege, desigur, fiindcă nu se poate, dar facem ce putem. Iar ministerul hotărăşte o comisiune compusă din doi rectori, din conducătorii Facultăţii de Drept de la Oradea, prezidată de însuşi d-sa. După toate acestea înţelegeţi ce am răspuns, când d. ministru mi-a cerut să comunic decanilor hotărârile acestei adunări. I-am spus: nu pot comunica hotărârile acestui for care nu are chemare de a hotărî. Ei bine, ministrul se adresează către noi aşa:

„D-le rector, în vederea congresului studenţesc, care va avea loc la Craiova, în zilele de l, 2 şi 3 decemvrie a. c."...fără să ne întrebe: dar de congresul acesta aveţi vre-o cunoştinţă, aţi primit vreun program, v-aţi dat asentimentul sau nu? ...Vă rugăm a lua toate măsurile ce veţi găsi de cuviinţă spre a se petrece totul în ordine".

Cum „spre a se petrece totul în ordine"? Dar ce sunt eu, d-le preşedinte şi onorată Cameră? Oare sunt eu un fel de ipistat al ministerului Instrucţiunii? Dar credeţi d-voastre că aş fi primit un singur moment locul acesta de rector, dacă el ar fi însemnat o dependenţă de ministerul Instrucţiunii, în aşa fel încât ministerul să-mi dea ordine şi eu să le execut? Dar aş fi putut eu să le primesc fiind deputat, şi deputatul pe care-l ştiţi: liber totdeauna în părerile lui, spuse franc aci. Aş fi primit eu o situaţie care m-ar fi pus într-o condiţie de acestea, în care să trebuiască să primesc ordine?

Mai departe, notaţi, cu doua zile înainte de congres: „se vor libera prin rectorat..." Ce însemnează acest ordin.: „se vor libera prin rectorat"? Ce! Sunt eu un organ dependent de ministerul Instrucţiunii? „Se vor libera prin rectorat cărţi speciale numerotate şi nominale delegaţilor participanţi. Acestea vor servi..."

https://biblioteca-digitala.ro

Dar ce! Sunt eu director de şcoală primară?... „Alături de cărţile de student, la călătorie, mese şi intrarea în sala congresului". Dar ce, sunt eu ober-chelner la congresul de la Craiova? „Numărul va fi redus în limita disponibilă a locurilor acordate de Căile Ferate". Dar de unde ştiu eu câte locuri au liberat Căile Ferate Române? Eu cred că d. ministru a iscălit adresa, i s-a dat de cineva şi n-a ştiut ce este. Dar acest lucru se repetă prea adeseori şi de aceea îl aduc în Cameră, pentru ca d. ministru al Instrucţiunii, colegul meu, d. Costăchescu, să binevoiască a face ordine la ministerul său, ordine care consistă în a şti cui şi când se dau ordine.

Mai departe, în adresă se spune: „toate grupele de studenţi vor fi conduse de conducători cunoscuţi de rectorat". Ce! sunt eu un fel de şef de călăuză, un fel de ghid autorizat şi responsabil de ordine în timpul călătoriei? Ce! sunt eu un fel de super dădacă a Universităţii? Am „oameni cunoscuţi" şi trimit pe aceşti copii cu madamele care să îngrijească de purtarea lor în drum ? *(ilaritate)*. Aici se uneşte un abuz de autoritate cu un element de ridicol. Dar nu numai atât, d-lor deputaţi, se petrec la minister şi alte lucruri. Vi le spun d-voastre, care sunteţi o majoritate, care doreşte să rămână, şi d-voastre care reprezentaţi o bancă ministerială, care doreşte să continue a guverna; guvernarea se face câştigând simpatii, nu înstrăinându-le. Câştigând simpatii din acelea pe care nu le ai şi neînstrăinându-le pe acelea care se întâmplă, aşa, prin bunătatea lui Dumnezeu şi a câtorva oameni, să le aibă.

A fost o recomandare a unui profesor de la Facultatea de Teologie. Contra lui a fost părintele Scriban, un om luminat al bisericii noastre, dar care a făcut o mare greşeală în timpul războiului. Şi cine a făcut o asemenea greşeală în timpul războiului, s-a isprăvit cu el, nu poate să ajungă mai sus, este destul că a ajuns profesor la Chişinău. Şi atunci l-am recomandat pe părintele Christescu. Dar ştiţi cât a trecut de la recomandarea Senatului universitar până la numirea lui? Recomandarea Senatului universitar s-a făcut în luna lui mai, iar numirea de-abia în luna lui octomvrie. Tot felul de obiecţiuni s-au adus, una mai neîntemeiată decât alta şi ministrul n-a mai avut ce face şi l-a numit.

Dar mai este şi un alt caz. Când m-am coborât din tren, venind de la Barcelona, am primit o adresă a cuiva care a fost profesorul multora dintre d-voastre. D. Bazilescu a împlinit vârsta şi şi-a arătat dorinţă de a mai rămâne câtăva vreme. Dorinţa aceasta, Facultatea de Drept a recomandat-o Senatului. Senatul a intervenit la minister, dar a trecut de atunci o mulţime de vreme, fără să avem nici un fel de răspuns, nici dacă ministrul admite, nici dacă nu.

Eu vă aduc înainte aceste lucruri ca să se ştie cum stă situaţia într-adevăr şi care sunt măsurile pe care demnitatea mea îmi cere să le iau. Căci Universitatea din Bucureşti este dezagreabil surprinsă. Vă puteţi închipui că

https://biblioteca-digitala.ro

nu mă ridică la vârsta mea şi cu munca mea, nu mă ridică nici o situaţie, cum nici părăsirea unei situaţii nu mă scade.

Să vedem lucrurile limpede. O să binevoiască ministerul să-şi aducă aminte de un lucru, pe care îl uită prea deseori, că Universitatea, după lege, are situaţie de autonomie, care trebuie respectată, respectată în fond şi în formă.

Acestea le-am avut de zis. *(Aplauze).*

D. St. Cicio Pop, preşedinte: D. ministru al Justiţiei are cuvântul.

D. Gr. N. Iunian, ministrul Justiţiei: Să mă ierte d. profesor Iorga că iau eu cuvântul. Nu voi răspunde la ceea ce formează fondul întrebării d-voastre. Sunt sigur că d. profesor Costăchescu regretă că nu este pe această bancă ca să vă poată da d-sa imediat lămuriri, ca astfel să înlăture ceea ce mi se pare că este o neînţelegere, însă desigur, un lucru care va fi limpezit.

Dacă am luat cuvântul este ca să înlătur eu una din afirmaţiile d-lui profesor Iorga. D-sa a spus că prezenţa d-sale în fruntea Universităţii, în calitate de rector, este dezagreabilă ministrului respectiv.

D. N. Iorga: S-ar părea.

D. Gr. N. Iunian, ministrul Justiţiei: Or, fără îndoială, nu pot să las fără să relev această declaraţie a d-lui profesor Iorga şi să folosesc acest prilej pentru a mărturisi încă odată şi alături de toţi care urmăresc activitatea formidabilă, culturală şi pe tărâmul naţional a d-lui Iorga, că avem toată consideraţia şi toată recunoştinţa pe care o purtăm pentru această acţiune pe care d-sa o desfăşoară. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Aceste sentimente nu ar cadra întru nimic cu presupunerea pe care d. Iorga a făcut-o. Cu aceste lămuriri, să-mi dea voie d. profesor Iorga să mărturisesc şi o nădejde, că această supărare care este trecătoare, desigur, nu poate şi nu este sortită să scadă întru ceva din simpatia cu care ne onorează d. Iorga.

Sunt convins că şi calitatea şi profunzimea sentimentelor de simpatie ale d-lui profesor Iorga sunt o garanţie că ea nu poate să fie clintită prin asemenea lucruri trecătoare. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

D. St. Cicio Pop, preşedinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, d. ministru al Justiţiei ştie să răspundă aşa de bine, aşa de amabil, şi-i sunt foarte recunoscător, şi din cauza îndelungatelor noastre legături, când eram, oarecum, să zicem aşa, împreună *(ilaritate)*, încât eu l-aş ruga să intervină pe lângă colegul său de la Instrucţie să nu răspundă şi d-sa. Fiindcă a răspunde ministrul Instrucţiei, s-ar putea, aşa cum îl cunosc, evident, mai nou în politică şi mai puţin dibaci decât colegul său, să strice ceea ce d. Iunian a dres. *(Aplauze, ilaritate pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: Rog pe d. profesor Iorga să ia act că patru zile l-am căutat ca să-i cerem consimțământul, însă d-sa a fost lipsă. Știe acest lucru și primarul din Vălenii de Munte, pe care l-ați trimes la mine, o știu și reprezentanții Universității. Eu, după ce am căzut de acord cu d. ministru Costăchescu, am subordonat ținerea congresului, consimțimântului pe care trebuia să-l avem de la d-voastră și pe care nu l-am putut obține, fiindcă ați lipsit din țară.

D. N. Iorga: O scăpare din vedere.

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: Prin urmare, să fiți convins că, cu durere, am fost lipsiți de sfatul pe care d-voastră puteați să ni-l dați.

D. N. Iorga: Îmi dai voie, nu este așa. Când pleacă rectorul, rămâne totdeauna, potrivit cu regulamentul Universității, prorectorul, și acesta a și dat un răspuns d-lui ministru al Instrucției. A dat unul din acele răspunsuri pe care am dori să nu fim siliți a le da niciodată, nici la Universitate, nici în Parlament. Prin urmare, vina nu este a lipsei mele; când lipsesc eu, este totdeauna cineva ca să mă înlocuiască.

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: E greu să vă înlocuiască cineva pe d-voastră.

D. N. Iorga: Și la d-voastre, când reprezentantul ministerului Instrucțiunii lipsește, este cine să-l înlocuiască, și cu succes. *(Ilaritate).*

NOTE

1. Ministru al Instrucțiunii era profesorul N. Costăchescu.

În continuare, despre proiectul de lege pentru reforma învățământului:

D-le președinte, d-lor deputați, Mesajul anunțând proiectul de lege pentru reforma învățământului superior, proiect care n-a fost comunicat în forma lui definitivă Universităților, cu concursul cărora numai se poate încerca o reformă de această importanță, întreb pe d. președinte al Consiliului dacă măcar d-sa nu crede că acest proiect trebuie prezentat prealabil organelor conducătoare ale înaltului învățământ, fără a căror consultare serioasă și din timp nu se poate face altceva decât a se adăuga încă un hatișerif ministerial la mormanul de legi nestudiate, necorespunzătoare și inaplicabile.

După unele explicații ale ministrului Instrucțiunii:

https://biblioteca-digitala.ro

D-le preşedinte şi d-lor, oricine mă cunoaşte ştie că nu vorbeşte nimeni, niciodată, cu omenie fără a-i răspunde şi eu cu aceeaşi omenie. Tonul împăciuitor al d-lui ministru de Instrucţie ar cuprinde, şi pentru cineva care nu are felul meu de a mă purta, îndatorirea de a-i răspunde cu aceeaşi amabilitate.

Însă iată, d. ministru al Instrucţiunii poate să fie convins ca şi mine de un lucru: că adevărul nu este niciodată în mâna unui singur om, el se împarte în doua, în cazul cel mai bun, dar sunt şi cazuri în care se împarte între mai mulţi. Are dreptate şi d-nealui, dar am dreptate şi eu, şi anume, d-nealui o să vadă la sfârşit câtă este dreptatea d-sale. Dreptatea mea este însă întreagă; ea se vede de la sine şi tot ceea ce a adaus d-nealui nu schimbă întru nimic chestiunea cum am pus-o eu sâmbătă, şi cum, prin întrebarea de astăzi, am completat-o.

D-lor, legile noastre se fac pentru anumite categorii de oameni, fără ca oamenii aceşti să fie întrebaţi în momentul chiar când ideea generatoare a legii ia fiinţă. Suntem supuşi cu toţii tiraniei birourilor, a birourilor nu a ministrului. Ministrul are o idee, o încredinţează biroului şi birourile i-o dau gata în douăzeci şi patru de ceasuri, şi se dă o anumită formă legii. *(Aplauze pe mai multe bănci).*

Daţi-mi voie, d-lor, ca legea d-voastre să o cunosc puţin. S-a comunicat aşa de la o persoană la altă persoană, pe hârtie subţire *(ilaritate).* Şi tocmai felul cum legea aceasta, nu mai subţire decât hârtia pe care a fost făcuta, felul cum este alcătuită, eu îl socot o atingere la autonomia universitară. De aceea, necontenit protestez eu în contra ideii generatoare a aceşti legi, care lege pleacă din birouri în birouri.

Vorbeaţi de terorizare şi ameninţări. Birourile ministerelor sunt cele care ştiu teroriza şi ameninţa; numai că sunt oameni ca mine care nu se lasă speriaţi de terorizările şi ameninţările birourilor. (*Aplauze pe mai multe bănci).*

Prin urmare, ne-am trezit deodată cu o lege. Legea mi-a fost comunicată confidenţial; n-am putut întreba pe colegii mei. Am avut toată vacanţa, în cursul căreia se puteau face atâtea consultaţii cu profesorii. Să nu ne înşelăm: nu e vorba de cine ştie ce lege specială sau particulară. La Universitate se face sufletul României de mâine (*aplauze pe mai multe bănci)* şi acei care îl fac ştiu mai bine cum se face aceasta, decât rutina birourilor, şi ideile originale ale câtorva tineri profesori de la ministerul Instrucţiunii Publice nu pot să înlocuiască experienţa noastră, care însemnează uneori - cum e cazul meu special - aproape o jumătate de secol, patruzeci de ani aproape număraţi de când sunt eu acolo.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, nu un produs al birourilor se poate comunica într-un moment, pentru ca produsul să fie conservat în contra căldurilor în timpul vacanței și pentru ca la toamnă să fie prezentat proaspăt, pentru a trece prin nu știu câte instanțe.

Iată de ce mă plâng eu: mă plâng de faptul că sub ministeriatul d-voastră, profesor de universitate - și nu numai profesor de universitate, dar și om de știință - sub ministeriatul d-voastră autonomia universitară a fost mai maltratată decât sub ministeriatul unor oameni care nu erau nici profesori de universitate și nici oameni de știință.

Noi primim la rectorat necontenite ordine. Niciodată n-am primit la rectorat o singură adresă redactată în termeni pe care să-i putem primi. Când a fost anul preparator, d-voastră ați fixat programul. Este posibil - cum spuneam sâmbătă - să ne fixați un program neaplicabil? Ați văzut haosul la care s-a ajuns sub presiunea birourilor ministerului de Instrucție. Este o babilonie întreagă la Oradea, unde au hotărât profesorii să nu observe anul preparator. Fiecare universitate îl înțelege într-altfel.

După aceea, d-voastră ați creat un adevărat consiliu suprauniversitar, cedând sugestiunilor răsărite în „Asociațiunea profesorilor universitari". Am primit astăzi hotărârea votată de asociațiunea profesorilor universitari. Ceea ce este rău în hotărârea d-voastră vine de la așa zisa „Asociațiune a profesorilor universitari". Numărați-i, ca să vedeți câți sunt acolo.

Se propune un lucru: ca hotărârile principale privitoare la Universitate, să fie luate de un consiliu care să se adune odată pe an, sub președinția ministrului; ori unde te duci necontenit să găsești la capăt ministrul.

D-le ministru, fiți franc și spuneți: eu, profesor, vechi profesor universitar, om de știință, nu sufăr autonomia universitară; eu supun Universitatea ministerului Instrucțiunii.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor: Din contra, eu definesc...

D. N. Iorga: Fiți sincer, ca să știu și eu ce am de făcut. La ceasurile 10 și o minută d-voastră îmi veți anunța lucrul acesta la Universitate, la ceasurile 10 și 5 minute veți avea demisia mea irevocabil, fiindcă pentru rectorat de felul acesta eu nu sunt făcut; primească oricine se roagă pentru dânsul, ca să nu-l îndeplinească, dar nu cine nu l-a dorit și îl are și vrea să-l îndeplinească. Nu numai în această chestiune, dar ați ridicat chestiunea congresului studenților. Nimeni nu a întrebat Universitatea dacă în mijlocul cursurilor este loc a se ține un congres de studenți, nimeni nu a întrebat Universitatea. După ce congresul era hotărât, după ce congresul era aprobat de la nu știu ce minister, după ce fondurile erau date, după aceasta ni s-a dat ordin - d-le ministru, binevoiți a reciti ceea ce se găsește deasupra semnăturii

https://biblioteca-digitala.ro

d-voastră, într-un ton inacceptabil; eu nu mi-aş permite să întrebuinţez tonul acesta faţa de organele dependente în întregime de mine - ordin să îndeplinim condiţiunile acelea de chelneri şi de dădace la congresul din Craiova. Prin urmare, vedeţi d-voastră, eu am dreptate, am dreptate.

Iar în ceea ce priveşte partea din urmă, în care d-voastră aţi avut mai mult succes cu argumentele d-voastră, şi eu am râs de spiritul d-voastră de cea mai bună calitate, noi suntem aici oameni subţiri, care putem să apreciem lucrurile şi când nu ne convine. În această privinţă nu aveţi dreptate, d-le ministru, daţi-mi voie, nu văd dreptatea şi iată de ce: fiindcă eu nu am spus că eu vorbeam în numele senatului şi al Universităţii, că în numele senatului şi al Universităţii eu am dreptul de a forţa conştiinţa d-voastră. Eu sunt specialist în materie de conştiinţă şi o respect prea mult pe a mea, ca să încerc să forţez judecata liberă a cuiva, legea nu-mi dă dreptul şi nici nu stă în obiceiurile mele ca să cer aşa ceva. Dacă d-voastră vă gândiţi la ilegalităţile care se fac şi care se poate să le fi făcut de când sunteţi ministru, uitaţi-vă aiurea, poate că aţi găsi alte persoane şi alte împrejurări care v-ar fi dus la ilegalităţi şi poate, uneori, cu o gentilă presiune, ca să nu-i zicem una din acele ameninţări pe care le disprețuiţi. Eu v-am spus atât, că Universitatea doreşte un lucru: când vă prezintă o cerere, d-voastră să răspundeţi într-un termen relativ scurt la această întrebare a Universităţii: da sau nu. D-voastră aveţi toată voia să spuneţi nu, dar eu nu pot fi pus în situaţia să fiu întrebat la fiecare câteva zile de rezultatul unei întrebări pornită de la o Universitate şi al cărui termen eu nu-l pot prevedea. Dar d-voastră spuneţi că este necesar să se scurgă atâta vreme până la răspunsul d-voastră. Desigur că atunci d-voastră aveţi conştiinţa cea mai delicată dintre toţi miniştrii care au fost până acum. Niciodată, vă asigur, întrebările Universităţii nu au suferit o mai lungă zăbavă, decât de când d-voastră, profesor universitar şi om de ştiinţă şi colegul pentru care eu personal - v-am spus-o şi nu retrag - am toată simpatia, dar ca rector eu nu pot înghiţi nici somaţii, nici zăbavă. Iar fiindcă se întâmplă că rectorul are împreună cu dânsul şi un deputat, în loc să tacă, precum ar fi fost siliţi alţi rectori, el poate să vorbească şi vorbeşte aşa de limpede cum vorbesc şi acum. D-le ministru, vă spun foarte neted şi în prezenţa colegului d-voastră, cum am spus rândul trecut: ori d-voastră sunteţi, cum cred că trebuie să fiţi, împreună cu mine, apărător al autonomiei şi demnităţii universitare, şi eu rămân unde sunt, sau d-voastră, sub cine ştie ce influenţe, credeţi că această autonomie împiedică şi această demnitate poate fi jignită, şi veţi avea imediat, cum v-am spus, demisia mea irevocabilă. Dar să stau eu acolo să primesc ca rector ceea ce niciodată n-am îngăduit ca om, aceasta nu se poate cere de la mine.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 4 decembrie 1929

Dialog cu deputatul şi ziaristul Emil Fagure despre oglindirea în presa italiană şi română a relaţiilor italo-române:

D. Emil D. Fagure: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, cunoaşteţi cu toţii şi interesele importante şi greutăţile destul de mari pe care le are guvernul, şi în special ministrul de Externe, în rezolvarea chestiunilor care se leagă de reparaţiunile orientale.

În această chestiune, pe la 15 noiembrie trecut, presa italiană a crezut că trebuie să intervie, şi un ziar condus de fratele şefului guvernului italian, „Popolo d'Italia", a scris un articol care a făcut la noi impresie destul de mare.

Vă voi citi numai câteva rânduri din acest articol, pentru că toată chestiunea se rezumă în aceste câteva rânduri.

„Ungaria a plătit deja prea scump mutilarea sa într-un război pe care nu l-a provocat ea. Ar fi nu numai nedrept, dar şi grotesc să i se impună acum noi plăţi, cu titluri de reparaţiuni. Este evident că Ungaria nu poate suporta noi sarcini, căci a fost destul de despuiată. După martiriul îndurat cu tratatul de la Trianon, naţiunea ungară are dreptul să răsufle. Pretenţiunile Micii Antante trebuiesc considerate deci ca perturbarea păcii internaţionale. Italia, care a dus contra Ungariei un război aspru şi cavaleresc, e mult mai calificată de a spune un cuvânt de dreptate decât celelalte naţiuni care au ajutat pe Habsburgi până în zilele decisive de la Vittorio Veneto[1]... pentru a veni să se prezinte pe urmă ca învingătoare la masa verde".

Acest articol, d-lor, a căpătat răspunsul cuvenit din parte presei din ţară şi presa a fost unanimă în atitudinea ei. Trebuie să ne felicităm că cel puţin pe terenul politicii externe se manifestă la noi un complet acord şi foarte firesc ori de câte ori se discută un mare interes românesc. Am aici răspunsul dat de întreaga presă: „L'Indépendance roumaine", „Viitorul", „La nation roumaine", a Partidului Naţional Ţărănesc, de asemenea toată presa independentă este aci, dovadă că s-a răspuns într-un complet consens şi astfel cum trebuia să se răspundă la un asemenea lucru. Nu ne interesează cuprinsul răspunsului pentru că nu despre aceasta este vorba.

Azi dimineaţă a sosit o telegramă a agenţiei „Rador", care rezumă un interviu al d-lui profesor Iorga.

Eu sunt în îndoială dacă acest interviu, în termenii pe care îi aduce telegrama, corespunde întocmai la ceea ce ar fi vrut să spună d. profesor Iorga.

https://biblioteca-digitala.ro

Interviul se ocupă de chestiuni de politică internă şi cuprinde unele afirmări care sunt agreabile, desigur, majorităţilor parlamentare; însă este un pasaj pe care dacă l-am lăsa să treacă, s-ar crede că într-adevăr ceea ce spune în politica externă presa din ţara românească, chiar când e unanimă de acord, n-are nici o importanţă.

D. N. Iorga: Cine „să-l lase să treacă"? D-voastră?!

D. Emil D. Fagure: Gazetele toate care au vorbit în această chestiune. Pentru că, după cum spuneam Camerii, de astădată a fost un complet consens în presa noastră şi în mod fericit. Şi este un pasaj în telegrama aceasta care spune: "D. Iorga a afirmat că atacurile..." N-a fost nici un „atac", a fost un răspuns. Ceea ce e departe de a fi acelaşi lucru.

D. N. Iorga: Nu era mai bine ca în loc să luaţi telegrama, să luaţi gazetele înseşi? Cum o să judecaţi interviewul după un rezumat telegrafic? Interviewul are o mie de nuanţe. Binevoiţi, vă rog, cumpăraţi gazetele din Genova şi „Lavore d'Italia". După ce le-aţi fi citit, întrebaţi-mă pe mine ce am vrut să spun. Nu pot să răspund după un text de telegramă.

D. Emil D. Fagure: D-le profesor, nici n-am ştiut numele gazetelor. Eu n-am venit la această tribună decât tocmai pentru ca să iasă din această lămurire, o apărare a punctului de vedere românesc care a fost reprezentat de astădată, din fericire, fără nici o divergenţă în presa noastră. Nu numai că este fără divergenţă, dar am aici şi gazeta d-voastră tot de acord cu noi.

D. N. Iorga: Gazeta mea a reprodus telegrama fiindcă nu sosiseră încă ziarele.

D. Emil D. Fagure: La 22 noemvrie ziarul „Neamul românesc", nu se putea să fie altfel şi n-a mirat pe nimeni acest lucru, comentând atacul din „Popolo d'Italia", scria: "Fără a-şi pierde calmul, opinia publică românească priveşte cu nedumerire la atitudinea Italiei fasciste faţa de noi românii. Ziarele fasciste, care reprezintă oficial pe sora noastră mai mare, dau dovadă de sentimente vitrege faţă de noi. Ele ne cer nouă, românilor, totul: prietenie, credinţă, devotament şi la nevoie sacrificii. În schimb nu ne dau nimic, când nu ne dau numeroase lovituri în amorul nostru propriu, prin prietenia ce o arată maghiarilor şi prin sprijinul - atât cât îl pot da - cauzei acestora.

Noi tot rămânem la convingerea că avem cu noi sentimentele marii majorităţi a poporului italian".

D. N. Iorga: N-am spus niciodată că priveşte cu nedumerire.

Daţi-mi voie. Tot ştiu eu mai bine, ca ziarele, ce am vorbit, şi apoi am şi gazeta. Eu am spus aşa: că de câte ori ne formalizăm de anumite atacuri prin presa italiană, comitem o foarte mare greşeală. Că este un moment trecător în atitudinea politica a Italiei, că oamenii cuminţi nu lucrează ei înşişi în contra intereselor lor.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceste articole sunt puse anume ca să trezească în presa noastră nervoasă răspunsuri care ne fac rău.

Şi eu spun încă odată, că faţă de fraţii noştri de rasă, italieni şi francezi, ori ce ne-ar face, trebuie să le răspundem: Trăiască Franţa, trăiască Italia, aşteptând momentul când se va recunoaşte frumuseţea gestului nostru, când am spus: „Trăiască Franţa, trăiască Italia".

Iar a ne arunca prosteşte asupra oricărei ataţări pusă uneori de unguri într-o anumită gazetă, de ungurii de la Pesta, nu vorbesc de colegii noştri de aci, de cercurile hortiste de la Pesta, a ne arunca prosteşte asupra oricărei ataţări puse de un agent al d-lui Horthy în presa italiană, aceasta înseamnă a dovedi, încă odată, că ne lipseşte cu desăvârşire simţul politic.

D. Emil D. Fagure: Ceea ce, prin urmare, constat este că în răspunsul lor ziarele noastre au fost în complet acord. Eu am să iau şi gazetele italiene, cum mă sfătuieşte d. profesor Iorga, fiindcă d-sa a spus că într-un interview pot fi mii de nuanţe şi el nu poate fi judecat după un rezumat. Însă cred că prezenţa d-lui Iorga în Cameră ar fi tocmai de natură să poată înlesni clarificarea acestei chestiuni, arătând d-sa dacă cumva i se poate atribui că a afirmat că e vorba de atacurile unei părţi din presa românească - şi aici trebuie să arăt că nu este vorba de o parte, a fost din întâmplare, din fericire şi repet lucrul acesta pentru a treia sau a patra oară, a fost completul consens al tuturor, nu se poate spune că unul a făcut o prostie sau ceva în felul acesta.

D. N. Iorga: Iarăşi trebuie să te întrerup. Este o parte din presa românească, şi nu vreau să definesc care parte din presa românească, care pentru motive de liberalism învăpăiat, de câte ori poate să spună un cuvânt dezagreabil Italiei, îl spune. Normal, necontenit, fără nici un fel de deviere de la această linie pândeşte Italia, şi de câte ori poate spune ceva rău împotriva omului admirabil care conduce Italia şi împotriva poporului de care suntem legaţi cu sufletul nostru, o face.

Dar eu ţin să spun că sunt gazete care nu judecă politica Italiei din acest punct de vedere, al unui învechit liberalism sterp.

D. Emil D. Fagure: Foarte adevărat şi, de câte ori ni s-a prezentat ocaziunea, am declarat cu tot dinadinsul cum că nici nu ne trece prin cap să discutăm noi chestiunile interne şi politice fasciste. Nu ne privesc şi ar fi într-adevăr o imixtiune fără sens în treburile altui stat. Dacă poporul italian recunoaşte şi admiră acest regim, o face desigur în virtutea rezultatelor pe care le-a dat acest fel de politică internă, şi ar fi o lipsă completă de tact din partea unui ziar românesc să se amestece în această chestiune, deşi aici am o rezervă de făcut pe care şi d. profesor Iorga trebuie s-o recunoască de justificată: se publică în ziarele româneşti - iarăşi numai într-o parte din ele -

https://biblioteca-digitala.ro

diferitele teorii asupra dictaturii d-lui Mussolini. Chiar deunăzi se publica în ziarul „Universul" acel articol, minunat argumentat, foarte frumos scris, la care, natural, se putea răspunde în mod ştiinţific de oameni care se ocupă cu diferitele sisteme de guvernământ.

D. N. Iorga: Cine vorbeşte de dictatură în România este un om bolnav. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. Emil D. Fagure: Ziceam că se publică articole în care d. Mussolini, de pildă, spune că dictatura lui Horthy din Ungaria este admirabilă, chestiuni care, evident, dau naştere inevitabil la discuţiuni. Dar nu despre aceasta e vorba - şi mă uit la d. preşedinte care aşteaptă să punem capăt mai degrabă acestui incident...

D. Şt. Cicio Pop preşedinte: Tare v-aşi ruga. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

D. Emil D. Fagure: Eu însumi vă voi înlesni, fiindcă respect timpul acestei Camere. Ceea ce nu ne poate fi indiferent este ca, într-o ocaziune ca aceasta, presa italiană să poată spune că d. profesor Iorga a afirmat că „atacurile unei părţi din presa românească contra Italiei n-au avut nici un efect asupra opiniei publice" .

D. N. Iorga: Desigur că au fost atacuri şi desigur că opinia publică românească va respinge oricând orice atac, din orice punct de vedere, împotriva Italiei.

D. Emil D. Fagure: Desigur.

D. N. Iorga: Au fost articole condamnabile în presa românească şi dacă ne explicăm articolele din presa italiană prin anumite interese trecătoare, nu ne putem explica, o spun încă odată, alunecarea aceasta orbească în capcană din partea noastră. Şi în momentul când Italia traduce literatura românească, când toată critica italiană primeşte cu căldură sufletul românesc întrupat în această literatură.

Avem să arătăm poporului italian recunoştinţa, iar nu să ne luăm după două articole pentru a jigni pe fraţii noştri şi mari şi vechi. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. Emil D. Fagure: Atât de adevărat este ceea ce spune d. profesor Iorga încât, chiar cu 8 zile înainte, aici, la mormântul Eroului Necunoscut, s-a făcut o pioasă ceremonie pentru soldaţii italieni căzuţi în România, la care a asistat ministrul Italiei cu delegaţia militară italiană.

Referindu-se la această manifestaţie, ziarele noastre constatau tocmai că între guvernele celor doua ţări nu există vreo divergenţă în chestiunile capitale.

https://biblioteca-digitala.ro

Voci de pe băncile majorității: Dimpotrivă! (*Aprobări pe băncile majorității).*

D. Emil D. Fagure : De asemenea, toată opinia românească, de câte ori a avut ocaziune, fie pe teren cultural, fie pe teren artistic, a manifestat legăturile sale cu Italia.

Dar să ne dați voie, atunci când presa românească răspunde unui atac al unei părți din presa italiană, să ne dați voie să credem că avem dreptul să rugăm pe d. profesor Iorga...

D. N. Iorga: Sunteți incorigibil.

D. Emil D. Fagure: În apărarea a ceea ce credem că este dreptul şi dreptatea noastră.

D. N. Iorga: D-lor, înțelegeți bine că nu sunt aci ca să primesc interpelările d-lui Fagure. Eu am spus odată ce am avut de spus şi este cel puțin indiscret să mă siliți în fiecare moment să mă ridic de aci ca să vă spun că nu aveți dreptul să mă puneți în cauză în orice chestiune. Discutați cu banca ministerială sau cu cine vreți, nu-mi faceți proces, fiindcă vă spun: gazetele deseori lipsesc de tact în ce priveşte Italia.

D. Emil D. Fagure: D-le preşedinte, eu nu am spus aceste lucruri nici ca să provoc supărarea d-lui profesor Iorga...

D. N. Iorga: Nu este nici o supărare, dar nu înțeleg să mă pisezi. *(Exclamații pe băncile majorității).*

D. Emil D. Fagure: Am ținut să spun aceasta, pentru că într-o polemică pe care noi o avem cu o parte a presei italiene, ne puneți în inferioritate, când spuneți că am „atacat" şi că nu am avut nici un efect asupra opiniei publice.

D. N. Iorga: Ce vrei să spun eu? Parcă d-ta spui că îți închipui că opinia publică se îndreaptă cu articolele din „Lupta"?

D. Emil D. Fagure: Dacă aş fi pesimist, ar fi negația jurnalismului.

D. N. Iorga: Dar am spus că opinia publică nu se îndreaptă nici după articolele din marele ziar „Universul" *(exclamații pe băncile majorității).* Opinia publică e superioară articolelor din ziare.

NOTE

1. Localitate din regiunea venetă unde italienii i-au înfrânt pe austrieci la 30 octombrie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 5 decembrie 1929

Despre felul cum a fost reprodus de stenografii Adunării dialogul său din ziua precedentă cu deputatul Emil Fagure:

D-le preşedinte, daţi-mi voie să vă atrag atenţia că unii dintre d-nii deputaţi schimbă în darea de seama stenografică cuvintele pe care le-au spus aici. Întâmplarea a făcut ca, dorind să am notele mele pentru şedinţa de ieri, mi s-a dat în acelaşi timp şi o pagină în care sunt notele d-lui deputat Fagure. Iată notele acestea cu îndreptări:

Într-un loc, d. deputat Fagure a spus: „D. profesor Iorga, a cărui opinie noi ştim ce înseamnă şi ce valoare are în străinătate..."; un compliment pentru care îi rămân foarte recunoscător, căci eu ţin foarte mult la aprecierea d-sale. Dar iată că d-nealui şterge acest certificat. Eu vă rog să-mi redaţi certificatul d-lui Fagure. *(Ilaritate).*

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. Fagure l-a şters?

D. N. Iorga: Da, d-nealui.

Al doilea. Într-un moment eu am spus: „Opinia publică românească va respinge oricând, orice atac, din orice punct de vedere, împotriva Italiei". D. deputat Fagure a spus: „Desigur"! În notele stenografice a şters acest cuvânt. Prin urmare, părerea d-sale, de a doua zi, este că opinia publică românească nu va respinge oricând, orice atac, din orice punct de vedere, împotriva Italiei. Este sigur că Italia ţine tot aşa demult ca şi mine la opinia favorabilă a d-lui deputat Fagure. *(Ilaritate).*

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-lor deputaţi, este natural că un d. deputat are dreptul să-şi corecteze întrucâtva cuvântarea sa, din punctul de vedere al formei, dar nu poate suprima ceea ce au spus alţii, aşa încât certificatul pe care d. Fagure l-a dat d-lui profesor Iorga, rămâne stabilit şi cred că...

D. Emil D. Fagure: Îmi spune un coleg că mi se impută că aş fi suprimat ceva.

D. N. Iorga: Aţi şters certificatul dat mie şi Italiei.

D. Emil D. Fagure: Eu cred că fiecare este suveran şi stăpân pe ceea ce spune în Cameră.

D. N. Iorga: Să schimbe nu. Când stilul d-voastră nu vi se pare destul de armonios, puteţi să schimbaţi; dar sensul se păstrează.

D. Emil D. Fagure: Ţin să rămână textul schimbat, fiindcă am citit în notele stenografice că d. Iorga a spus că l-am pisat. Şi când se schimbă asemenea complimente...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-le preşedinte, aş fi ţinut să capăt şi o lecţie de eleganţă de stil din partea d-lui Fagure: d-nealui m-a surprins, mi-a dat-o, fără să i-o fi cerut. Aceasta nu schimbă întru nimic nici poziţia mea, într-adevăr nitel cam pisat timp de un sfert de ceas, nici chestiunea că un deputat care descoperă în notele stenografice ale altora cuvinte dezagreabile pentru dânsul, are dreptul să-şi retragă complimentul. Aci nu este la bazar. Aci ai zis, a rămas. *(Mare ilaritate).*

D. Emil D. Fagure: Politeţele se schimbă. La politeţe răspund cu politeţe.

D. N. Iorga: Nu se poate. Nu aveţi idee de autenticitatea parlamentară.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-lor deputaţi, este scris cu maşina că: „d. profesor Iorga - a cărui opinie noi ştim ce însemnează şi ce valoare are în străinătate" - cuvintele acestea sunt şterse. Or, cuvintele acestea au sunat aci în incintă şi chiar eu am precizat şi le-am auzit. Prin urmare, aceste cuvinte rămân. Nu aţi avut îndreptăţirea, d-le Fagure, să le ştergeţi.

D. Emil D. Fagure: Eu cred, d-le preşedinte, că sunt stăpân pe textul meu.

D. N. Iorga: Vă rog să puneţi în regulament că nimeni nu-şi retrage complimentul. *(Ilaritate).*

D. Emil D. Fagure: Am şters complimente, când mi s-a răspuns cu un asemenea ton.

D. N. Iorga: Acesta este comerţ.

D. Emil D. Fagure: Aceasta este ceea ce însemnează în franţuzeşte: „Le bon commerce" între oameni care se respectă. Şi am crezut inutil să vă spun că în toată activitatea mea am respectat şi voi respecta pe d. profesor Iorga. D-sa m-a jignit să spună ce a spus unui deputat, care este prima dată în Cameră şi nu a abuzat de tribună ca să se poată spune că pisează.

D. N. Iorga: Nu eu să fiu păgubaşul: eu fiind pisat, te superi tot d-ta! *(Ilaritate).*

D. Emil D. Fagure: Mulţi colegi au găsit că nu era potrivit tonul d-voastră.

D. N. Iorga: Este prea elocvent adversarul meu şi nu mai pot să concurez.

Despre o informaţie calomnioasă difuzată şi apoi desminţită de presă:

Vă rog să-mi spuneţi care este ziarul acela din capitală care a dat aceste informaţii ?

D. D. R. Ioaniţescu subsecretar de Stat în ministerul de Interne: Ziarul „Lupta".

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Aha! *(Mare ilaritate).*

D. D. R. Ioanițescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne: Fusese indus în eroare. Am cercetat imediat la Craiova[1], și mi s-a răspuns de însuși comerciantul vizat, afirmând că nu i s-ar fi devastat absolut de loc magazinul și că nimic nu este adevărat. Cu această ocazie, rog să-mi dați voie să mulțumesc de aci și ziarului „Lupta" care a înregistrat imediat dezmințirea, arătând că a fost indus în eroare și că, din contra, congresul s-a desfășurat în cea mai perfectă liniște.

D. N. Iorga: D-le ministru, ca să am ocazia să primesc și eu mulțumirile d-tale, am să public și eu o informație cu desăvârșire calomnioasă la adresa d-tale și, îndată ce vei spune că este calomnioasă, am să o dezmint, iar d-ta ești dator să-mi mulțumești. *(Ilaritate).*

NOTE

1. Discuția pornise de la o interpelare adresată de deputatul Coriolan Buracu ministrului de Interne: „Am onoarea a întreba pe domnul ministru de Interne dacă cunoaște articolul de fond din „Brassoi Lapok", nr. 276 din 4 decembrie, care în legătură cu congresul studenților care a avut loc la Craiova, între altele, scrie următoarele: „Înainte de deschiderea congresului, studenții au atacat prăvălia unui măcelar creștin, iar apoi, după ce poliția i-a împrăștiat, s-au reîntrunit pe strada Unirii, unde au aruncat o ploaie de pietre asupra prăvăliilor evreiești, spărgând o mulțime de geamuri, vitrine și magazii". Știrea tendențioasă fusese reluată de un ziar din capitală.

Ședința din 9 decembrie 1929

Dialog cu ministrul de Finanțe, Virgil Madgearu, în legătură cu o manifestare a profesorilor universitari care amenințaseră cu „greva corpului didactic". Ministrul spusese:

Nu este, d-lor, admisibil ca un profesor de Universitate să se joace cu cuvintele, să amenințe cu „greva profesorilor", când el însuși poate avea toate științele și toate cunoștințele asupra posibilităților materiale ale statului de a satisface, fie și cele mai juste, fie și cele mai drepte dintre revendicările materiale ale unei părți a funcționărimii *(aplauze pe băncile majorității).*

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Care este profesorul?

D.Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: D. Hurmuzescu, profesor la Universitatea din Bucureşti; dar pe lângă dânsul au fost şi alţii care, în atmosfera încălzită a congresului, n-au făcut altceva decât să agite, ca ultimii agenţi electorali.

D. N. Iorga: Vă rog, pentru demnitatea corpului universitar, să numiţi pe aceşti profesori.

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Sunt toţi acei agenţi ai Partidului Liberal, care s-au coborât până acolo încât au făcut în congres propagandă pentru grevă.

D. Pompiliu Ioaniţescu: D. profesor Forţu.

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Faceţi o cercetare. Ca rector aveţi posibilitatea să faceţi această cercetare şi îi veţi descoperi şi la Universitatea de aci şi la alte universităţi din ţară.

D. N. Iorga: Alte universităţi nu mă preocupă. De la mine n-am văzut până acum o formală aprobare a grevei din partea nici unuia dintre profesorii universitari.

Dar eu cred că în fond oamenii au dreptate şi când eşti aşa de strâns într-un colţ, cum sunt strânşi ei, este foarte greu să-şi aleagă cineva vocabularul cel mai liniştit şi cel mai elegant. Când v-o strânge şi pe d-voastră cureaua, cât îi strânge pe ei astăzi, d-voastră, care sunteţi cel mai potolit dintre oratori, nu ştiu care ar fi limbajul pe care l-aţi întrebuinţa. *(Ilaritate).*

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Semăn cu d-voastră, iar în privinţa potolirii, nu ştiu dacă vă întrec. *(Ilaritate).*

D. N. Iorga: Sunteţi elev al meu, în privinţa eleganţei m-aţi întrecut. *(Ilaritate).*

Discurs la proiectul de răspuns la Mesajul Tronului:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, d. ministru de Finanţe a depus proiectul de buget. Natural că discuţiunile asupra bugetului vor trebui să fie mai lungi şi, faţă de ceea ce a declarat d. ministru de Finanţe, că este dispus să schimbe unele părţi din proiectul de buget în care se încearcă cu atât de multă trudă, pe care o recunosc, să se prezinte bancherilor care ne-au împrumutat în condiţiuni atât de grele şi, sub o supraveghere aşa de aspră, un proiect de buget corespunzând şi nevoilor ţării şi dorinţelor lor naturale, e firesc ca această discuţie să ocupe foarte multe zile.

Pe de altă parte, noi am deschis şedinţele noastre târziu anul acesta, pentru motive care nu mă privesc; abia la 15 noiemvrie am început a ne aduna.

https://biblioteca-digitala.ro

(D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului de Miniştri, intrând în incinta Adunării, este primit cu aplauze prelungite de pe băncile majorităţii).

Întreruperea cea mai naturală, dar cea mai obişnuită pentru d-voastre. *(Ilaritate).*

Dar, în acelaşi timp, în discuţiunile acestei Camere se acordă la începutul fiecărei şedinţe foarte mult timp comunicaţiilor: comunicaţii orale, comunicaţii manuscrise; s-ar putea şi comunicaţii tipărite şi chiar comunicaţii întruna, în două sau trei ediţii. *(Ilaritate).* Aşa încât, Camera deschisă târziu, comunicaţii foarte multe, care ocupă atâta timp şi, pe de altă parte, dorinţa tuturor de a vedea ce se găseşte în bugetul care este marea preocupare a acestei. Camere, iată ce trebuie să ne îndemne pe toţi să dăm discuţiei proiectului de răspuns un timp cât se poate mai scurt.

Era odată - şi nu mă obosesc să o spun - în obiceiurile Parlamentului nostru, să se acorde cuvântul numai acelor persoane care reprezentau un partid sau o direcţie, ori şi acelora, prin excepţie, pe care conducerea unui partid îi credea necesari ca să apere partidul lor de un atac puternic, care nu putea să rămână nerelevat, din partea adversarilor.

D-voastre sunteţi pretutindeni o democraţie; sunteţi o democraţie şi aici, şi oricine cere cuvântul, îl capătă şi oricine are voie să aleagă şi subiectul pe care-l tratează şi timpul asupra căruia trebuie să se întindă.

Daţi-mi voie să fac altfel decât atâţia dintre tinerii mei colegi.

Cu puţinul pe care-l pot reprezenta personal - şi nu vreau să întrebuinţez altă calitate - mă ţin de un cuvânt pe care l-am dat aiurea şi pe care nu-l voi călca - cu aşa de puţinul pe care-l reprezint personal, nu voi face un discurs, ci voi face o declaraţie, luând acestei declaraţii doar caracterul pedant şi ascuţit pe care-l are o declaraţie scrisă. Declaraţiile scrise se fac pe acasă, se fac sub anumite sugestii şi nu se potrivesc cu auditorul. Şi între cel care vorbeşte şi cel care ascultă trebuie să se producă totdeauna un schimb de puteri şi de îndemnuri nevăzute, aşa încât niciodată n-aş recurge la o declaraţie de acasă. Este mult mai comodă de altfel. Iar eu prefer să mă adresez aşa, oricâtă deosebire ar fi între concepţia d-voastre, care este o concepţie de partid şi de club, şi concepţia mea, care a fost de partid şi este de partid numai într-o foarte mică măsură şi care n-a fost niciodată de club. Eu prefer s-o fac, oricâtă deosebire ar fi între d-voastre, pe care nu pot încerca să vă schimb decât numai într-o privinţă, în privinţa aceia dinăuntru, de unde pleacă totul care nu se vede, dar se simte după o bucată de vreme, şi concepţia mea, oricât ar fi de mare această deosebire şi oricât aş fi dorit să nu existe această deosebire. Mă voi mărgini la un spaţiu de timp foarte scurt. Dar cred că noi suntem auziţi şi aiurea. Fiindcă ni se pun întrebări la care nu putem răspunde prin presă, trebuie să răspundem aici. Nu orice se spune în presă

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie adus în Parlament, dar sunt unele întrebări la care mai bucuros răspund aici în Parlament decât în presă, pentru motivul foarte simplu că în presă nu ai adversarul în față, nu poți discuta cu dânsul, pe când ceea ce spui aici în Parlament, oricând poate fi atacat și este posibilitatea unei discuții.

Prin urmare, fiindcă a fost vorba de anumite lucruri în presă[1], să-mi dați voie să discut pe scurt dreptul meu de a vorbi unui Parlament, atunci când unii oameni bine intenționați, dar care nu m-au înțeles, au crezut că sunt contra instituției parlamentare înseși. Este o vreme în care se vântură foarte multe idei - se vântură și grâu curat, se aruncă în aer și foarte multă tărâță, împreună cu praful care se unește de obicei cu tărâța și pe care foarte mulți îl socotesc că aparține și el celei mai perfecte ideologii.

Astfel e socotit de o bucată de vreme ca îndreptățit, elegant și folositor, să se atace instituția parlamentară în ea însăși.

Trebuie să declar că n-am această părere. Nu fiindcă sunt aici, nu fiindcă sunteți d-voastre parlamentari, și deseori numai parlamentari, înaintea mea, nu de aceia o spun. Eu am obiceiul de a spune mai tare lucrurile care dor mai mult pe cei pe care îi am înaintea mea. Nu-mi este obiceiul de a cruța și a-mi potrivi mersul ideilor și forma de expresie după persoanele de a căror aprobare sau dezaprobare aș avea nevoie. Dar toți cei care cunosc mai multe parlamente decât acesta, știu că de câte ori a fost vorba de păstrarea sau părăsirea Parlamentului, eu am fost totdeauna pentru păstrarea Parlamentului.

Când pe banca aceia se găseau oameni a căror talie nu o discut, dar ale căror tendințe erau evidente, deși nu le-au mărturisit niciodată, când de pe banca aceia bătea un vânt către dictatură, înaintea amatorilor de dictatură - fiindcă acolo era șeful, subșeful, iar pe bănci erau aderenții necondiționați ai șefului și ai subșefului - am spus că ar fi un foarte mare păcat și față de trecutul și față de viitorul acestui popor și față de însușirile poporului nostru, poporului acestuia care dorește să-i spui clar anumite lucruri, în loc să le inchizi în sufletul tău, să le prefaci după aceia în acțiune periculoasă societății, am spus că ar fi păcat dacă s-ar desființa Parlamentul. De altminteri, pentru un om care își dă seama de legile care sunt, de marginile acestor legi, de Constituția care se ridică deasupra lor a tuturora, le închide și pe cele care au fost și pe cele care vor fi, este aproape o chestie zadarnică aceasta, dacă Parlamentul trebuie păstrat ori nu trebuie păstrat.

Pentru ca să nu fie păstrat Parlamentul, ar trebui să se facă o revoluție, și de revoluție visează în România numai copiii, și revoluția o pot încerca în România numai inconștienții vrednici de milă și criminalii care trebuie împiedicați. (*Aplauze pe băncile majorității).* Bună, rea, ordinea acum, noi o știm ce este; ce poate să fie ordinea de după revoluție, aceasta nu o știe nimeni.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi fiindcă noi nu suntem cei dintâi chemaţi, să zicem, a face o revoluţie, ci au mai făcut-o şi alţii, eu, care sunt istoric, ştiu că foarte multe lucruri au ieşit din revoluţie, dar contra revoluţiei. Şi nici un lucru nu iese din revoluţie, potrivit cu ideile şi cu felul de a se purta al oamenilor care au făcut revoluţia. Prin urmare, fără revoluţie trebuie să ai Parlament.

Cum este alcătuit Parlamentul, fireşte că nu corespunde cu idei pe care nu le-am exprimat o singură dată. Poate că unele din ideile acestea să fie şi ideile individuale ale unora din d-voastre, şi eu nu mă măgulesc că vor putea să fie mai târziu şi ideile unui întreg tineret, care însă va aştepta vremea ca să schimbe alcătuirea Parlamentului.

Iată, Parlamentul se compune din Cameră şi Senat.

Să lăsăm Senatul.

Camera se alege potrivit cu sufragiul universal. Când a fost vorba de sufragiul universal întâia oara, când nu exista Partidul Ţărănesc, când Partidul Naţional din Ardeal nu se ocupa de lucrurile de aici, din Vechiul Regat, când era doar un mic grup care cerea neapărat sufragiul universal, grup în care erau mai ales socialiştii, ieşea la Galaţi o foaie care lupta cu îndârjire pentru sufragiul universal. Eu nu am fost printre cei dintâi sprijinitori ai sufragiului universal. Am fost însă atacat cu atâta vehemenţă, din colţul acela, ca duşman al democraţiei, ca adversar principal al poporului, încât am fost silit să fac o declaraţie, declaraţia aceia că desigur sufragiul universal decurge din dreptul fiecăruia de a se pronunţa asupra afacerilor ţării, pentru că este vorba de banul lui; în timp de război, este vorba de sângele lui. Dar este bine, dar este rău, aceasta nu are a face cu condiţiile în care se găseşte cetăţeanul faţă de stat.

Statul nu este un lucru pe care l-ai făcut d-ta, pe care îl hrăneşti, pe care îl aperi d-ta; l-a făcut toată lumea, îl ţine toată lumea, toată lumea se jertfeşte pentru dânsul, prin urmare toată lumea trebuie să aibă un drept în ceea ce priveşte conducerea ţării.

Da, în principiu aşa este; dar este şi un corectiv. Pe ţăran, care are dreptul să contribuie prin votul său, în anumite condiţiuni, care condiţiuni pot fi discutabile, iar acelea care s-au introdus prin lege poate nu sunt cele mai bune - eu cred că nu sunt cele mai bune - pe ţăranul acesta, care are dreptul să contribuie prin votul lui în ce priveşte conducerea ţării, dacă l-ar întreba cineva: - Votând d-ta, prin cine ai înţeles să fii condus? Prin oricine? Prin acela pe care l-ai ales într-un moment când nu ştiai exact ce faci, când poate îţi părea rău a doua zi? Sau vrei să fii condus prin omul cel mai de ispravă sau prin grupul de oameni cei mai de ispravă din naţiunea d-tale? El îţi va răspunde, el ţăranul care nu ştie de teoria noastră de egalitate, de votul anonim, de reprezentanţii ţării care au ieşit acum, au ieşit potrivit cu

https://biblioteca-digitala.ro

dispoziţiunile dintr-un moment ale unui grup de oameni influenţaţi, terorizaţi, ispitiţi, zăpăciţi, el îţi va răspunde ce răspundea odinioară ţăranul nostru. Căci niciodată şefii satelor noastre de pe vremuri nu au votat pe conducătorii lor în condiţiunile în care se votează astăzi deputaţii şi senatorii.

Satele noastre erau conduse odinioară de acei care se chemau oameni „buni şi bătrâni"; aceasta însemna că se alegeau oamenii cu experienţă; aceasta însemna că se alegeau oameni care erau în stare să face o faptă.

Aşa cum s-a hotărât la noi votul universal, şi mai ales aşa cum s-a cultivat, înrăindu-se din moment în moment, înveninându-se satele, făcându-se dintr-un ţăran duşmanul altui ţăran, până la lovire, ruinare şi moarte, dezlănţuirea acestei terori a unei demagogii criminale, pe care toate partidele şi-o împrumută, fiecare căutând să meargă mai departe pe această cale fatală, se loveşte în însuşi sufragiul universal.

Şi nu s-a făcut ceea ce trebuia făcut de la început. Sufragiul universal trebuia îngrijit de aproape faţă de starea în care era ţărănimea noastră, mai ales ţărănimea din Vechiul Regat. Nu vorbesc de ţărănimea din Basarabia, care era în starea de la 1812, şi de aceea din Bucovina, care era potrivită cu porunca chesaro-crăiască, în cele mai multe cazuri, când nu era vorba de un element material - nu vorbesc de ţărănimea din Ardeal, unde era o veche educaţiune de luptători pentru drepturile naţiunii, şi dacă d-voastre sunteţi tari, o parte din partidul care guvernează acum în Ardeal sunteţi - deşi recunosc meritele fiecăruia - sunteţi, zic, în puterea acestei discipline de mai multe generaţii, iar nu în puterea felului cum guvernaţi şi nu în puterea legilor pe care le-aţi dat. Este acolo o admirabilă rânduială de vechi legionari, care îşi cunosc şefii din neam, care se despart foarte greu de acei pe lângă care au luptat.

Dar aici, în Vechiul Regat, nu s-a făcut nimic pentru luminarea ţărănimii. Pentru ţăran, când este vorba de votul universal, cântăreşte numai făgăduiala, cântăreşte numai ispita şi în unele caruri, deplorabile, a cântărit numai sila şi baioneta.

Cazuri cu privire la care ni se deschide perspectiva de a le vedea repetându-se, ceea ce ar fi un adevărat dezastru şi pentru cine ar încerca şi pentru cine nu mai e dispus să-l sufere.

S-a introdus, prin urmare, sufragiul universal şi au ieşit listele de cluburi. Aceasta, după mine, este o mare nenorocire. Cred că ţăranul însuşi regretă că nu poate să aleagă pe cutare om, indiferent de lista pe care se găseşte, iar în ce priveşte pe orăşeni, dacă ar fi posibilă o consultare liberă a lor, de la cel din urmă meşteşugar până la intelectualul care se găseşte în fruntea învăţământului sau a producţiunii literare sau artistice a ţării, toţi s-ar plânge că prin legea de la Iaşi s-a introdus sistemul acesta care împiedică pe om de a alege de pe toate listele.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce sunt deosebirile între partide, în ce priveşte mijloacele şi felul de a guverna? Sunt aşa de slabe! E mai mult o pletoră de candidaţi la onoruri şi la situaţiuni care determină înmulţirea necontenită a partidelor, decât cine ştie ce deosebiri esenţiale. Intelectualii, trecând peste aceste deosebiri, pe care abia le văd, şi pe care unii nu le văd de loc, ar prefera să aleagă din toate listele pe oamenii de ispravă, care oameni de ispravă ar putea să fie utili pentru ori şi ce guvern. Guvernul poate să fie de partid, dar opoziţia ar fi una cuprinzând notabilităţile naţionale, şi atunci, fiţi siguri că acea opoziţie n-ar îndeplini rolul pe care-l îndeplineşte astăzi, o parte din opoziţie, care crede că, aşteptând nu în stradă, ci în locuri foarte bine capitonate, unde se ştie că bate de obicei vântul puterii, îşi închipuie că îndeplinesc funcţiunea imperioasă cu care fiecine din noi e înzestrat de alegătorul său. Alegătorul ne porunceşte să fim aici şi să spunem ce-l frământă. Alegatorul ne porunceşte să îndeplinim, cât este cu putinţă, nevoile sale. *(Aplauze pe mai multe bănci ale majorităţii).*

Nu vă compromiteţi, vă rog; banca ministerială nu mişcă. (*Ilaritate*).

A doua greşeala este, prin urmare, lista aceasta fără panaş.

Dar pe lângă greşeala aceasta mai şi o treia, care răpeşte Parlamentului autoritatea pe care ar putea s-o aibă; îi răpeşte această autoritate, pe care o poate avea în împrejurările actuale, potrivit Constituţiei, până ce Regele Mihai va ajunge să cârmuiască de la sine, cu sfetnicii pe care îi va da Dumnezeu. Constituţia aceasta, împreună cu aşezămintele fixate de dânsa, dacă nu voim să facem o revoluţie, pe care nu suntem nici destul de copii, nici destul de nebuni ca să o încercăm, trebuie să o păstrăm. Iată care este a treia greşeală.

Am văzut acum câteva zile că aici s-a ridicat un glas - nu din cele mai simpatice, cel puţin pentru mine - pentru schimbarea legii electorale. Eu aş dori ca mai multe glasuri, şi anume cele mai simpatice şi cele mai bine intenţionate, să se ridice pentru această idee. Este o datorie pentru d-voastre, dacă d-voastre într-adevăr sunteţi destul de tari pentru a guverna altfel decât prin astfel de mijloace, prin mijlocul listelor de partid, care nu se discută şi nu se pot schimba şi prin sistemul italian, mussolinian, introdus de un guvern liberal: căci în ultimele zile înaintea plecării lui pe neprevestite, când nu ştiam despre ce e vorba, ne-am trezit cu legea electorală votată.

Legea aceasta, fără îndoială, trebuie s-o schimbaţi, şi repede. Ştiţi foarte bine, mai bine decât mine, de ce; dacă vroiţi să faceţi ceva, trebuie să procedaţi cu oarecare repeziciune. *(Exclamaţii ironice pe băncile majorităţii).*

Sunt anumite delimitări de drepturi pe care cândva le-am propus eu, delimitări de drepturi între guvern şi Parlament: ce drept are guvernul asupra Parlamentului? Ce drept are Parlamentul asupra guvernului? Apoi, întrucât puterea executivă reprezentată prin Coroană, sau reprezentată prin Regenţă,

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie sau nu să țină seamă de o anumită situație a opiniei publice? - opinia publică o înțeleg fără anumite cercuri veșnic în mișcare. Trebuie sau nu să țină seama de o anumită stare a opiniei publice și de o anumită situație a Parlamentului, atunci când este vorba de păstrarea sau, cum se zicea odinioară, cu un termen puțin elegant de „izgonirea" unui regim?

Dar acestea sunt lucruri pe care nu sunt dispus să le discut în momentul de față. Eu cred însă că trebuie să vă grăbiți dacă vreți să faceți ceva bun, d-voastre care ați pornit cu un enorm entuziasm, din care câte o bucățică a rămas pe drum și se mai păstrează ceea ce se poate observa în momentul de față. Astăzi însă văd că într-adevăr ați venit în număr mare și desigur nu elocvența mea neanunțată și nepregătită v-a atras, ci știu eu - rămâne să vedem la sfârșit - poate anunțarea bugetului de către d. ministru de Finanțe, buget din care poate că veți avea o parte mult mai mică din cauza cererilor d-lui Rist[2].

Dar, venind la a treia vinovăție a legii electorale: sistemul acesta mussolinian, pe care l-am atins, care sileşte - vedeți, sileşte - pe orice partid să aibă organizații, orice fel de organizații, în toată țara? Nu ai organizație în toată țara, natural că nu te poți prezinta cu oarecare șanse în lupta electorală. Dar poți s-o faci într-o țara ca țara noastră, în care încă Vechiul Regat este de un fel, Bucovina de alt fel, Basarabia păstrează obișnuințele sale, Ardealul este asemănător cu trecutul său, să ai organizații serioase, sincere, de oameni care să te înțeleagă, să te iubească, care să vrea să te urmeze pentru altceva decât că le-ai făgăduit cutare sau cutare lucru pe care nu-l poți îndeplini, și el, sărmanul, își închipuie că a doua zi după ce ai venit la putere, îl satisfaci pe deplin? Crezi că între aceste părți ale României poți să creezi adevărate organizații de partid? Aceasta este o închipuire. D-voastre înșivă ați fost siliți să apropiați două partide a căror origine era deosebită, al căror crez nu a fost totdeauna acelaşi, ci au avut și lupte între dânsele; d-voastre ați fost siliți să le apropiați ca să aveți de la un capăt la celălalt al țării o organizație. Și ați fost siliți să faceți anume făgăduieli în Cadrilater, ați fost siliți să faceți ochi dulci ucrainienilor din nordul Bucovinei, ați fost siliți să vă uniți cu tot felul de reprezentanți ai unui ideal național, nu numai străin, dar dușman idealului național al acelora care au fundat România, fiindcă așa cere neapărat această lege și legea mai dă și primă, pe care d-voastre o disprețuiți, dar multe lucruri le disprețuiește omul și totuși se folosește de dânsele. Dar, cu acest sistem, cu sistemul votului universal, necultivat, cu sistemul listelor de partid, cu sistemul organizațiilor de club din toată țara, oricare ar fi oamenii, zâmbind aici muncitorilor, dincolo bulgarilor, în altă parte ucrainienilor, ținând seamă și de tendințele cele mai vrăjmașe existenții statului român, nu se poate ajunge la un Parlament al cărui prestigiu să fie așa de mare, încât să oprească

https://biblioteca-digitala.ro

manifestațiile, din ce în ce mai dese, împotriva existenții însuşi a Parlamentului.

Eu țin la Parlament din convingere. Dacă nu aş avea teoretic convingerea că Parlamentul e necesar, l-aş voi totuşi din mai multe motive.

Întâi, oamenii se înrăiesc când nu se văd, când nu se întâlnesc prin culoare, când nu-şi întind mâna. Şi chiar când nu au prilejul să se certe, într-o odaie confortabil capitonată cu catifea verde, şi având lumină electrică pe socoteala statului şi fiecare ştiind că este şi o mică diurnă care îmblânzeşte puțin instinctele sale. Va să zică, măcar din acest punct de vedere este foarte bine să ne întâlnim în acest Parlament.

Un al doilea punct de vedere e că prefer un discurs prost în Parlament, unei conspirații nereuşite în afară de Parlament. Discursul prost nu antrenează nici un fel de cheltuieli extraordinare din partea statului. El îl plăteşte tot aşa ca şi un discurs bun; diurna, aceeaşi pentru toată lumea. Dar în ce priveşte conspirația nereuşită, aceasta aduce un întreg aparat de judecată şi cheltuieli, o mulțime de bani.

Se cheltuiesc o mulțime de bani şi o mulțime de cerneală în gazete. Este mai bine să fie cum este.

Aşa încât cred că, față de această părere veche a mea şi față de nevoia în care mă găsesc de a ține seama, cât va exista această Constituție, de instituțiile cuprinse într-însă, eu am dreptul, oricare ar fi opiniile mele în general, care nu vă privesc pe d-voastre aici în acest moment, eu am dreptul să vorbesc într-un Parlament. Dar şi atunci când n-ar fi această Constituție, când ar fi vorba să se prezinte o altă idee, evident gândul meu s-ar duce aiurea.

În timpul din urmă, s-a crezut că-mi umblă prin cap să întemeiez un Parlament corporativ. Mai întâi Parlamentul corporativ nu este fascism, cum am spus şi atunci când am fost întrerupt. Fascismul a fost o mişcare națională. Parlamentul corporativ, şi în general organizația corporativă din Italia, sunt formațiuni mai târzii ale mentalității omului aceluia fecund în resurse care este Mussolini.

Eu cred un lucru, şi aceasta o pot spune şi acum, o pot spune şi aici: eu cred că, alături de un Parlament, în care fiecare este intrat pentru simpatiile individuale, pe care alegătorii le pot avea pentru dânsul, ar fi bine să se găsească, deocamdată, în formă consultativă, o adunare în care să fie reprezentanți ai deosebitelor organizații, ai deosebitelor forme organice ale societății noastre şi, prin urmare, în loc să mergi de la un meseriaş la altul, de la un negustor la altul şi de la un profesor la altul, ca să ştim ce gândeşte fiecare, să avem, alături de Parlamentul care votează, un Parlament care

https://biblioteca-digitala.ro

exprimă dorințe. Şi Parlamentul acela nu este nevoie să fie în Constituție. Se poate crea oricând un sfat de felul acesta, care să dea direcții; şi ar fi mult mai bine, decât să te găseşti înaintea unei mulțimi anonime, să ai a face cu oameni grupați de aceleaşi nevoi, însuflețiți de acelaşi spirit şi care pot să-ți fie într-adevăr folositori.

Aşa înțeleg eu lucrul, nu cum l-au înțeles oamenii care judecă o opinie, înainte de tipărirea măcar după notele stenografice, a discursului în care se cuprinde această opinie.

Dar până atunci, cred că este mult mai bine, decât să aduni țărani, cu căruțe sau fără căruțe, şi senatori călări *(ilaritate)* - este cineva care doreşte: să repete cavalcada? - şi tot felul de reprezentanți de aceştia întâmplători ai vieții politice, în loc să-i aduni pe străzile Bucureştilor, este mai bine să te adresezi la organizații care sunt făcute de la sine, şi în care se cuprinde ceva şi din suferințele, din înțelepciunea şi din voința poporului. Şi în orice caz, dacă aş avea cealaltă părere, nu mi-aş pierde timpul aici, în Parlament, şi mai ales n-aş căută să vorbesc astăzi la Mesaj, să vorbesc de cuprinsul însuşi al Mesajului, la care voi veni îndată, pentru scurtă vreme. Dar în timpul din urmă am fost prezentat şi eu ca un amator de dictatură. Şi anume: eu mi-aşi fi închipuit - vedeți câtă naivitate la un om de vârsta mea! - eu mi-aş fi închipuit că dictatura se face aşa: anunți pe cetățeni, cetățenii vin şi le spui: eu doresc dictatură. Iată, eu sunt şi candidat pentru dictatură. Şi cetățenii se uită la d-ta: da, într-adevăr, ai avea oarecari calități, pe din afară, pentru dictator. Prin urmare, te poți duce acasă, fiindcă afacerea este aranjată.

Dar, pentru Dumnezeu, o dictatură nu se face aşa. Pentru o dictatură se cere într-adevăr dovada completă a ineficacității tuturor legilor, a stării legale; se cere o societate pe pragul dărâmării, se cere un mare pericol social, se cere o amenințare grozavă din partea străinătății, se cere un geniu, dar nu un geniu ca pentru d-ta şi pentru amicii dumitale, sau ca pentru partidul dumitale, un geniu recunoscut de toată lumea, un geniu pe care să ți-l recunoască toată lumea, înainte de a ți-l bănui d-ta; în loc să fii sigur d-ta, înainte de a ți-l recunoaşte nimeni. Aceasta este starea necesară pentru o dictatură. Se înțelege foarte bine că la noi nu sunt date aceste condițiuni pentru dictatură. Că avem amatori, de diferite vârste, care în măsura vârstei manifestă apetituri pentru dictatură, aceasta este, fără îndoială, în legătură cu fatalitățile vârstei. Cu cât îmbătrâneşti mai mult, cu atât, între alte slăbiciuni, este şi aceea de a fi dictator *(ilaritate)*. Este o slăbire a funcțiunilor organice care te duce fatal într-acolo, între alte nenorociri. Dar, cum puteți să mă vedeți, nu mă găsesc într-o stare fizică putând să-mi permită a risca atitudinea unui dictator.

https://biblioteca-digitala.ro

(Ilaritate, aplauze). Dar dacă aş dori dictatura la noi, dictatura aceasta s-ar putea admite atunci când n-ar fi fost văzută.

Vedeţi d-voastră, se fac foarte multe greşeli la noi când se vorbeşte de dictatură. Se uită cineva totdeauna la d. Mussolini; dar nu este un al doilea ca dânsul în felul d-sale, în lumea întreagă. Se ridică cineva la dictatura bunului general Primo de Rivera[3], în Spania, care a făcut în adevăr lucruri mari acolo. Ori la Kemal Paşa[4], unul din generalii care au făcut onoare armatei turceşti şi mai ales el a făcut statul turcesc, care nu exista, care era la picioarele apusenilor; era statul acela turc căruia îi băteau toţi din picior. Kemal Paşa este un general învingător, dar învingător nu într-un moment, ci de la început până la sfârşit. Sunt învingători de mai multe feluri: sunt învingători permanenţi şi definitivi şi învingători într-un anume punct din dezvoltarea unui război. Kemal Paşa a venit şi a făcut dictatura, cum Primo de Rivera a făcut dictatura, cu aprobarea regelui său. Dacă ar fi să-l judecăm numai din punctul de vedere al şoselelor, eu, care am făcut ieri un drum de la Iaşi până la Dobrovăţ, pe unde este şi o moşie regală, la Poieni, pe cea mai înspăimântătoare şosea care există pe lume, luptându-mă cu moartea timp de două ceasuri şi jumătate, ca să fac un drum de 40 de km, un drum de 40 de km în două ceasuri şi jumătate, şi aceasta cu primejdia vieţii! aş vrea numaidecât dictatura lui Primo de Rivera, dacă s-ar putea să şi-o întindă din Spania, unde el a făcut într-adevăr bunele şosele, şi prin cine ştie ce convenţie internaţională, şi la noi, ca să ni le dea. Dar nu este vorba de dictatură de aiurea, cum nu este vorba nici de dictatura de necesitate a acelui prinţ atât de adânc legat cu toată viaţa şi cu toată suferinţa şi cu tot triumful meritat al naţiunii sale care este Regele Serbiei[5]. Dar noi să comparăm dictatura cu ceea ce am văzut la noi, cu felul cum oamenii de la noi sunt dispuşi să o exercite, şi cu felul cum ţara este dispusă să primească rezultatele care se obţin astfel la noi. Dacă nu mă înşel prea mult, noi aşteptăm să ni se zică lucrurile pe nume, ca să ne convingem că sunt şi lucrurile cărora li se zice pe nume; dar sunt şi oameni inteligenţi care le văd şi pot să le spună şi fără nume. Ele nu sunt mai puţin dezagreabile fiindcă sunt autonome.

Dar o dictatură am avut noi, dacă nu mă înşel, o aşteptaţi şi d-voastre, poate să fie şi acum, ici şi colea, câte ceva din manifestaţiile exterioare ale unei dictaturi, măcar de partid.

Dar, mă rog, noi am avut o dictatură personală, când s-a mântuit războiul, am fost înştiinţaţi la Iaşi că s-a născut noul Minister al răposatului Ion Brătianu, cu oamenii cei vechi şi cu metodele cele vechi. Acest Minister, aşa cum s-a instalat la Bucureşti, era de la început un Minister de dictatură. Şi astăzi, în gândul Partidului Liberal este, fără îndoială, o ideie de autoritate

https://biblioteca-digitala.ro

dictatorială. La noi, când se zice autoritate, aceasta înseamnă nu autoritate morală, şi nu înseamnă nici autoritate legală, ci înseamnă pumnul, bătul şi puşca. Aceasta se înţelege de obicei la noi, în felul brutal cum considerăm problemele politice ale poporului acestuia blând.

A fost cineva bucuros, pe vremea când un om cuminte ca Ion Brătianu exercita de fapt dictatura? În urmă, a venit dictatura generalului Averescu, potrivit cu felul d-sale de a judeca, o dictatură care s-a terminat cum nu se termină de obicei dictaturile, căci sunt oameni care nu exercită dictatura şi când e să plece, se înţepenesc pe picioare.

Am avut deci şi a doua oară ceva care semăna cu dictatura şi sunteţi sfătuiţi şi acum să o faceţi de unii dintre amicii d-voastre încercaţi, vă rog dar o să aveţi foarte mare surprindere, căci această naţiune nu are nevoie de dictatură. Tot poporul acesta, de la cele mai vechi începuturi ale lui, s-a ţinut într-o liberă viaţă locală. *(Aplauze).* Satul liber românesc este origina statului român, iar dictatura se centralizează în minţile câtorva oameni, voinţa unui popor întreg, încărcat de binefacerile unui om de geniu, care ne lipeşte, sau cotropit de voinţa unui tiran, pe care nu-l voim.

Prin urmare, d-voastre înţelegeţi foarte bine că eu, care primesc Parlamentul, care sunt silit să-l primesc în forma lui actuală, n-am ce face, este Constituţia. Eu, care nu am apetituri dictatoriale şi nu sunt dispus să îngenunchiu pe pragul nici unui reprezentant de designaţie divină al unei dictaturi neprevăzute, că eu, fără să mă găsesc aşa de bine cum aş dori eu în instituţiile actuale şi recunoscând că noi ne ducem de râpă - aceasta este părerea mea, d-voastre puteţi să fiţi mai optimişti. Cu optimismul veţi adormi, cu optimismul veţi putea să muriţi, eu care cred că această ţară, din cauza politicei de club, din cauza politicei care nu alege valorile, care nu le poate alege, din cauza politicei care nu permite unui preşedinte de Consiliu să hotărască ce vrea el din cauza unei situaţii de partid, în care stăpânul nu este nici preşedintele Consiliului de miniştri, nu sunt nici cei trei membri ai Regenţei, ci stăpânul este şeful de organizaţie locală, care şef de organizaţie locală, marele elector, aşa de mic în realitate, este stăpânul ţării, eu, aceasta o spun şi aici şi o spun cu toată convingerea şi departe de a dori moartea partidelor, care sunt şi ele organizaţii, ca orice organizaţie naţională, eu doresc altceva. Eu doresc ca în mintea tuturor oamenilor care formează partidele, să intre ideea că o ţară se guvernează potrivit cu un sistem izvorât din nevoile ei şi cu oameni de oriunde, sprijiniţi de partid, fie şi dacă omul cel mai bun se găseşte dincolo de marginile partidului, cu oameni care sunt în stare să îndeplinească mai repede voinţele acestei naţiuni şi să împiedece mai curând suferinţele ei, să deschidă drumul cel mai larg faţă de idealul ei. Aceasta este credinţa mea, dar ea nu mă împiedecă de a vorbi faţă de oameni

https://biblioteca-digitala.ro

pe care îi cunosc, într-un regim pe care nu-l pot schimba, în limbagiul care este limbajul unui om care, cu cât patriotism are, se adresează patriotismului celorlalți și caută să scoată din sufletele lor ceea ce trebuie pentru a reacționa împotriva fatalității teribile a unui sistem care pentru mine este fatal și care pentru generația următoare va fi condamnat și scos cu desăvârșire din circulație.

Și acum, după explicația aceasta de caracter general politic, dați-mi voie să mă ocup de câteva din punctele car se cuprind în proiectul d-voastre de răspuns la Mesaj.

Acestui proiect de răspuns la Mesaj, orice om deprins cu proiectele care l-au precedat îi poate găsi două cusururi. Un cusur că este în tonul obișnuit: făgăduiește ce făgăduiește toată lumea și în forma care făgăduiește toată lumea. Toate guvernele noastre sunt extrem de darnice, în ce privește realizările pe care le prevăd pentru o sesiune. Dar bine, aici este vorba de crearea unei țări nouă, deși nu este vorba de însuflețirea unei națiuni, aceea nu este în programul d-voastre, ci este în programul pe care nu-l pot aplica eu; d-voastre vă gândiți la țară și la nevoile țării, iar sufletul ei, ca și celorlalte partide, din nenorocire, vă scapă cu desăvârșire. Dar, vă rog, aici este un program pentru a face o nouă Românie întreagă. În cât timp? Noi suntem asupra sărbătorilor Crăciunului, noi o să ne ocupăm de buget; bugetul se va mântui, vine vacanța. Vacanța durează până la jumătatea lui ianuarie, iar sfârșitul natural al oricărei sesiuni a Adunării este în martie. Prin urmare, veți prelungi. Apoi, la ce nu poate să ajungă o biată Adunare, atunci când o supui la căldurile lui mai și iunie? Eu cred că mai mult decât demisiile în alb, temperatura din mai sau din iunie este aceea care înăbușe orice fel de discuții. Era mult mai bine înainte, când noi plecam, economisind și banul țării, și plecam în luna lui martie; se făcea o chibzuială bună, un discurs la Mesaj mai scurt, ședințe de noapte rar, rar de tot, pe când acum, îndoite și întreite ședințe; se vorbea în proiectul de Mesaj de cele mai urgente necesități și era mult mai bine când în Mesaj se anunța ceea ce se poate face în câteva luni, decât azi, când se anunță lucrări pentru care trebuiesc mai mulți ani.

Afară numai dacă d-voastre nu aveți o înțelegere, ori cu d. Vintilă Brătianu, ori cu d. general Averescu, pentru executarea mai departe a părții din programul d-voastre, care nu ar putea fi îndeplinită. În cazul acesta, dacă este vorba de un program de colaborație pentru mai multe legislaturi, atunci, desigur că așa trebuia să fie făcută Adresa. Dar în Adresa aceasta, foarte lungă, în Adresa aceasta așa de generoasă, care întrece o sesiune, care întrece un regim, care poate să formeze un întreg capitol de istorie contemporană, atenția d-voastre se îndreaptă asupra unor anumite puncte, asupra cărora se îndreaptă atenția îngrijorată, dureros de îngrijorată, a unui popor întreg. În

https://biblioteca-digitala.ro

Parlament, unde este şi multă violenţă, unde sunt interese foarte puternice, sunt şi educaţii politice neisprăvite şi sunt şi păcate omeneşti care viciază ideea şi viciind ideea, se resimte cuvântul, se întrebuinţează atâtea vorbe în afară de înţelesul lor obişnuit. Când zic eu însă: „se îndreaptă atenţia dureros îngrijorată a unui popor întreg", eu nu întrebuinţez o retorică exagerată.

D-voastre, care vă ocupaţi cu afacerile de stat, cei de pe banca ministerială, d-voastre, deputaţii, care reprezentaţi interesele alegătorilor d-voastre şi sunteţi datori să-i serviţi, întrebuinţând o mare parte din timp pentru aceasta, pierdeţi foarte adeseori contactul pe care îl are un profesor, pe care îl are un om liber, al cărui mandat nu cuprinde anumite îndatoriri, pentru a cunoaşte ce se petrece în societatea noastră.

Ei bine, d-lor, în ceea ce priveşte armata, trebuie să spun că societatea noastră priveşte cu cea mai mare grijă, cu o sfâşietoare grijă, viitorul în ceea ce priveşte mijloacele de apărare ale României. Că a mers d. Davilla şi a întâlnit nişte sovietici mai mult sau mai puţin ironici, care au consimţit să pună o iscălitură[6].

Dar iscăliturile sovietice au exact aceeaşi valoare pe care o aveau iscăliturile revoluţionarilor francezi de la 1791- 1792. Ei împart lumea în două: împart lumea între sovietici, cu care se vorbeşte serios, şi burghezi, care sunt nişte proşti ce trebuie înşelaţi cu cuvinte până în momentul când le faci ceea ce în credinţa lor, a sovieticilor, merită toată burghezia.

Armata noastră are cel mai minunat material uman de pe lume. Este inutil să o spun aici unor deputaţi, dintre care mai mulţi, fără să fie ţărani, vin de la ţară, să spun care sunt virtuţile îndătinate, care nici un moment n-au slăbit la acest popor admirabil. Avem un soldat căruia poţi să-i porunceşti orice, care poate să rabde orice, un soldat care nu se descurajează de nimic, un soldat al cărui patriotism nu s-a slăbit, în cele mai teribile nenorociri, păstrând ţara în inima lui generoasă, şi care este gata să-i sacrifice familie, carieră, viaţă, tot.

Dar soldatul acesta merită un armament, şi care este omul care ar putea să spună în momentul de faţă - de ar fi o şedinţă secretă, ştiu ce v-aşi spune, şi dintre d-voastre n-ar fi unul care ar putea cu dovezi să-mi spună că exagerez - cine ar putea să spună că această armata, când ar avea să-şi facă datoria, ar avea şi cu ce?

Aceasta nu este vinovăţia unui singur regim; este vinovăţia unei miopii politice care durează de la 1918 până azi. Dar acum nu mai este vorba, cum spunea un foarte simpatic general, că un soldat ca al nostru, cu un ciomag şi un pumn, poate să facă orice. Dar uitaţi-vă d-voastre ce s-a întâmplat în urmă în Asia. Nu s-au înţeles sovietele cu chinezii. Şi atunci sovietele au trimis un nor întreg de aeroplane, din aceste aeroplane au căzut atâtea bombe ca să

https://biblioteca-digitala.ro

nimicească câteva mii de chinezi, şi a doua zi restul chinezilor - cine să meargă la război, atunci când nu are maşini de zburat şi-i cade moartea în cap! - armata chineză nu a mai existat, iar Rusia a pus Chinei condiţiile pe care le-a voit şi, când au intervenit Statele Unite, alături de alte puteri, i-au trimis la plimbare.

Aeroplanele făcute în Germania sau de germani în Rusia, hotărâseră.

Care este situaţia aviaţiei noastre? - nu zic mai mult - care este situaţia noastră în materie de artilerie grea? Care este situaţia noastră în materie de gaze asfixiante? Dar o ştiu eu - şi o ştiu de la oameni care fără să calce discreţia, aşa de strâns legată de profesia lor, s-au adresat în dreapta şi în stânga şi au crezut că sunt un om destul de simţitor şi destul de tăcut în ce priveşte adevărurile pe care le aflu ca să poată să-mi spună şi mie care este situaţia de fapt a apărării României.

Şi mai gândiţi-vă la un lucru: noi suntem legaţi de trei aliaţi. Suntem legaţi de cehoslovaci, suntem legaţi de sârbi şi de poloni. Noi, popor militar prin excelenţă - militari fără îndoială şi sârbii, dar şi noi popor militar prin excelenţă. Polonii, stat care s-a format mai târziu; cehoslovacii, stat care a ieşit şi el din război, nu au o tradiţie militară imediată care există la noi; au avut şi ei o organizaţie militară odinioară, în Evul Mediu, dar mai veche.

Ei, bine, noi, popor de tradiţie militară de aproape un secol, de mândrie adesea manifestată în această tovărăşie, să fim, în ce priveşte materialul de război, al patrulea, atunci, când putem fi cel dintâi? Să fim puşi în situaţia de a primi sugestiuni şi îndemnări de la alţii, atunci când noi am fi putut da sugestiuni şi îndemnări altora?

Bugetul, la care lucrează d. ministru al Finanţelor, bugetul acesta de îngustare, de comprimare.

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Aşteptaţi să-l vedeţi.

D. N. Iorga: Dar nici nu puteţi să faceţi altfel; dar nimeni nu vă cere să-l faceţi altfel!

D-voastre sunteţi un om foarte sensibil, care nu aşteptaţi nici sfârşitul unei dezvoltări de idei, ca să arătaţi o elocvenţă cu care ne obişnuiţi în fiecare zi şi destul de copios, pentru ca să n-o mai introduceţi în mijlocul cuvântării mele.

Dar d-voastre prezentaţi bugetul, ieşit dintr-o foarte mare trudă. Şi eu vorbesc, nu pentru d-voastră, pentru ministrul de Finanţe care este acum, şi nu vorbeşte nici pentru ministrul de Război, pentru excelentul militar[7] care este acum; eu vorbesc pentru toată lumea.

Şi atunci, repet ceea ce spuneam într-o Cameră liberală: suprimaţi totul, lăsaţi numai şcoala şi soldatul; reduceţi administraţia la ce poate fi mai simplu. Înlăturaţi toate subvenţiile la care unii au dreptul, alţii n-au dreptul; şi

https://biblioteca-digitala.ro

mai ales împuținați birocrația, zvârliți în lături paperaseria. Aceste două mijloace esențiale: școala care dă suflet, armata care dă mijlocul de apărare, cu orice preț, chiar dacă ar fi să îngenunchiem, cu genunchii sângerați asupra nevoilor noastre, trebuiesc susținute. Trebuiesc susținute cu orice preț. În acest domeniu nu se încape nici un fel de târguială, nici un fel de amânare, fiindcă să ferească Dumnezeu pe acel ministru pe care l-ar prinde nevoia apărării naționale, care nu se știe când va veni și asupra căruia - fiindcă așa este opinia publică, care nu împarte vina între ce nu trebuie și cui nu trebuie - și asupra căruia ar apăsa vina de a fi scos în război, încă odată, ca liberalii, în 1916, de a fi scos România nearmată. Aceasta nu v-o spune un adversar politic, nu v-o spune un om de partid - de multă vreme eu m-am dezlipit de acest caracter, fără să sfătuiesc pe prietenii mei să desfacă o legătură care este așa de folositoare în apărarea țării - aceasta v-o spune un om îngrijorat, un om care începe a îmbătrâni, și care vrea să închidă ochii cu siguranța că după dânsul țara lui va trăi. Acesta este motivul pentru care vorbesc.

D-voastre mai pomeniți în acest Mesaj de drepturile magistraților, pe care îi doriți independenți.

D. Iuliu Maniu, președintele Consiliului: D-le profesor Iorga, îmi dați voie?

D. N. Iorga: D-voastră, care vorbiți puțin, aveți dreptul să întrerupeți.

D. Iuliu Maniu, președintele Consiliului și ad-interim la ministerul de Interne: Vă mulțumesc.

Întrucât ați terminat desfășurarea ideii d-voastră privitoare la armată, dați-mi voie să fac o scurtă observațiune. Desigur că înțelegem cu toții îngrijorarea patriotică pe care o aveți față de siguranța țării și față de îndatoririle pe care armata trebuie să le îndeplinească. Suntem de acord cu d-voastră în ce privește această solicitudine ce aveți față de armată. Dați-mi voie însă să contrazic unei afirmațiuni care cred că nu este obiectivă.

D-voastră vă arătați îndoiala dacă armata noastră poate astăzi să corespundă îndatoririlor sale. Eu cred și pot să afirm că armata noastră și astăzi este în stare să răspundă îndatoririlor pe care le are pentru apărarea țării. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

Eu înțeleg, d-le profesor Iorga, și sunt de acord cu d-voastră, că multe lucruri care ar fi trebuit să fi fost făcute, au fost întrelăsate. Sunt de acord cu d-voastră că regimurile trecute ar fi trebuit să dea o atențiune mai mare armatei noastre, care a fost și este mândria țării. *(aplauze prelungite pe băncile majorității).* În această privință, ne alăturăm criticei pe care o aduceți d-voastră. Cred însă că nu trebuie să mergem cu această critică atât de departe, încât să prezentăm armata țării ca una care ar fi într-o stare dezolantă. Nu este așa, d-le profesor.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi, în înzestrarea armatei, plecăm de la punctul de vedere că nu avem şi că este departe de noi intenţiunea să facem un război de ofensivă, de cucerire. Armata noastră este susţinută, este înzestrată şi voim să o ţinem în deplină putere exclusiv cu gândul defensiv al apărării statului şi a moşiei noastre şi nu ideea de a fi aici o stâncă de apărare a păcii. *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* În această idee este de sine înţeles că noi, pas cu pas şi încă cu paşi repezi, trebuie să înzestrăm armata noastră cu cele mai moderne instrumente ca să răspundă acestei meniri.

Dacă sub regimurile anterioare au fost întrelăsări, vă asigur pe d-voastră că de atunci, de când guvernul nostru este la cârma ţării şi în toate momentele care vor veni, ne-am dat şi ne vom da toată năzuinţa ca tot ce a fost interlăsat în trecut, să fie repede şi iute suplinit. Veţi putea vedea în bugetul care s-a prezentat, că guvernul a luat unele măsuri, după posibilităţi, destul de largi, ca opera de înzestrare a armatei noastre să nu întârzie. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

În tot cazul, d-le profesor Iorga, suntem încântaţi că în privinţa aceasta avem ajutorul d-voastră şi cred că acest ajutor ni-l dă ţara întreagă. *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Vă asigur că acest ajutor, pe care ni-l dă toată ţara, îl vom folosi în scopul de a desăvârşi înzestrarea armatei noastre întru-un timp cât se poate de scurt, în serviciul ideii de defensivă şi de apărare, care stă la baza organizaţiei noastre militare. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii).*

D. N. Iorga: D-lor, este inutil să vă spun cât de mult asentimentul meu se uneşte eu aplauzele d-voastre, când d. preşedinte al Consiliului mă asigură că va face tot ce trebuie pentru ca armata noastră să fie gata.

În ceea ce priveşte rolul d-sale şi rolul meu, amândouă sunt naturale: rolul meu ca să semnalez lipsurile care sunt - şi eu ştiu ce spun - iar rolul d-sale, ca să apere o armată, pe care o apără de altminteri îndeajuns virtuţile oamenilor care o compun şi ale conducătorilor care se găsesc în fruntea ei.

În ce priveşte însă războiul de ofensivă şi defensivă, vedeţi, generali nu suntem nici unul nici altul, dar eu, care nu sunt un general, sunt un istoric şi ştiu un lucru, că niciodată n-a putut cineva să hotărască anume ce caracter va lua un război care începe. Sunt războaie de ofensivă care se mântuie în defensivă şi sunt războaie defensive care, să ne ferească Dumnezeu, trec dincolo de apărarea teritoriului, care este al nostru pentru tot timpul şi garantat de toate puterile noastre. Să ne ferească Dumnezeu să fim siliţi a preface un război de simplă defensivă într-un război cu un caracter de ofensivă pentru care în momentul hotărâtor să ne lipsească mijloacele.

Eu voi zice ca românul: Să dea Dumnezeu să fie cum zici d-ta, să nu fie cum am ştiut eu. Şi zic: cum am ştiut eu, şi nu cum ştiu eu.

https://biblioteca-digitala.ro

Trec la a doua parte. În această a doua parte d-voastră vorbiți de cultura națională. Puneți în vedere întărirea culturii naționale şi aci faceți, fără îndoială, un pas peste doctrina d-voastră. Câteva luni de zile v-au ajuns ca să vedeți că doctrina este un lucru foarte bun în opoziție şi se menține o bucată de vreme la guvern, dar cedează totdeauna înaintea nevoilor naționale. D-voastre sunteți un partid democrat, v-ați gândit la şcoala elementară, şi şcoala elementară va răspunde prin congresul care se ține acum.

În ce priveşte formele superioare ale învățământului vi s-au părut puțintel neglijabile. Natural că mie îmi face o foarte mare plăcere când văd că acum d-voastră vă gândiți la învățământul superior. Nimeni nu se poate bucura mai mult decât rectorul Universității din Bucureşti, când vede că atenția d-voastre se îndreaptă asupra universităților şi aş fi nedrept şi nu mi-aş îndeplini datoria mea de a înfățişa un sentiment de obligație naturală, dacă nu aş vorbi de sumele foarte importante pe care le-ați dat pentru a se ridica zidurile acestor universități, în care noi vom căuta să punem cât mai multă ştiință, ca să contribuim cât mai larg la educația poporului român.

Dar vă rog ca în materie de învățământ, să nu cădeți în greşeala altora, să nu cădeți în grava greşeală care constă în a crede că prin legi şi prin clădiri, prin forme, într-adevăr s-a lucrat pentru cultura națională.

Cultura națională este refluxul sufletesc al unui întreg popor. Până nu veți însufleți poporul românesc, până nu veți lăsa ca acest popor românesc, în afară de zadarnice formalități de stat, să dezvolte toată puterea sa de creațiune, până atunci învățământul superior va trece de la o încercare de reformă la altă încercare de reformă şi va da pe rând generațiile betege, betege subt raportul sufletesc de care a avut să se plângă România până în momentul de față.

Aceasta este o problemă foarte grea, şi v-aş sfătui, dacă îmi permiteți, ca în scărițarea reformelor şi operelor de legislație pe care le anunțați astăzi, să o lăsați pentru ceva mai târziu, fiindcă în formele cele vechi învățământul superior, cu sufletul pe care-l punem într-însul, poate trăi. Să vă feriți ca nu cumva prin reforme noi, nepotrivite, să stricați şi puținul bun care se găseşte astăzi în învățământul superior.

În sfârşit, d-voastră vorbiți de două elemente, care elementele acestea sunt, fără îndoială, pe linia întâi în atenția noastră a tuturor. Vorbiți de agricultură şi de sănătatea publică.

Este de ajuns să arunce cineva privirile asupra acestei țări, ca să vadă cu câtă grabă a fost făcută reforma agrară, cu câtă lipsă de îngrijire a fost înconjurat țăranul proprietar, cât de puțin i s-a scoborât simțul de răspundere față de marea avere ce i s-a încredințat, în ce catastrofă am ajuns cu cele mai bune intenții. Este foarte sigur că economia noastră națională întreagă suferă de pe urma întrecerii în demagogie a tuturor partidelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Când a fost vorba de reforma agrară, reforma agrară nu a fost făcută pentru ca ţăranul să se plimbe cu butoaiele de vin pe toate drumurile ţării, reforma agrară nu a fost făcută ca să rămână pârloagă locurile unde erau semănăturile cele mai bune, reforma agrară nu a fost făcută pentru ca să trebuiască un ministru de Agricultură[8], iubitor al ţăranului, să trimită epistole ca ale apostolului Pavel către corinteni, pentru ca a doua zi după primirea acestor epistole bunul nostru ţăran, rău condus, rău îndreptat, stricat de politică, stricat de administraţia mizerabilă, stricat de alegerile la fiecare 6 luni sau la un an şi câteva luni, să nu reacţioneze la aceste sfaturi...

D. Ion Mihalache, ministrul Agriculturii si Domeniilor: Vă înşelaţi amarnic.

D. N. Iorga: Dacă d-voastră credeţi că reacţionează şi dacă afirmaţia d-voastră de aici vă va aduce mai multe voturi, aceasta vă priveşte pe d-voastră, dar dacă aduce mai multe semănături, aceasta ne-ar privi pe noi şi ne-am bucura cu toţii. Dar eu cred un lucru, d-le ministru al Agriculturii, că oricât aţi chema pe prefecţi şi le-aţi spune prefecţilor, care sunt nişte oameni politici, e în zadar. Să luăm un caz, şi anume pe acela de la Prahova, unde este prefect un onorabil veterinar. Îl chemaţi şi-i vorbiţi de nevoia semănăturilor din judeţul Prahova. Omul este preocupat să aşeze în marginea Ploieştilor un câmp de alergări. Ce vreţi d-voastră? Între veterinar şi animalul lui este o legătură foarte strânsă. Nu este aceeaşi legătură care este între agricultor şi semănătură; evident că veterinarul este mai ales zoologie.

D. Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: D-le profesor, sper că nu aţi văzut numai ce se vede din tren în judeţul Prahova.

D. N. Iorga: Merg şi pe jos.

D. Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Atunci aţi putut vedea că este una din cele mai bune gospodării.

D. N. Iorga: Şi nu numai că merg pe jos, dar locuiesc la ţară şi când se va întâmpla să avem o zi liberă, şi d-ta şi eu, vom face o excursie prin pârloagă, din care vom ieşi tot aşa de trişti amândoi. Dar d-voastră sunteţi liber să apăraţi pe omul d-voastră de ştiinţă[9].

D. Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Vorbiţi prea des de pârloagă, fără să vă gândiţi că în primăvara trecută, măcar că au fost 625.000 de hectare degerate, măcar că a fost o iarnă întârziată, ca niciodată, măcar că nu au avut ţăranii seminţe, nu numai că nu a rămas nici un deget de pârloagă, dar s-a semănat mai mult decât în anii precedenţi cu 150.000 de hectare. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D. N. Iorga: Desigur, cred, dar în afara de pârloaga pe care am văzut-o eu. Mă siliţi iar să răspund. Când are cineva un ministru aşa de convins, nu pot să răspund decât eu dictonul românesc: Să dea Dumnezeu să fie cum zici

https://biblioteca-digitala.ro

d-ta şi să nu fie cum am văzut eu. Dar d-ta nu eşti prahovean, eu sunt şi prahovean. Ei bine, să-mi dea Dumnezeu atât câmp mie, care nu am moşie, câtă pârloagă am văzut în judeţul Prahova.

D. Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Nu ştiu ce înţelegi d-ta, d-le profesor, prin pârloagă.

D. N. Iorga: Ceva de pe care nu poţi mânca nici d-ta nici eu. *(Ilaritate).*

D. Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Probabil că tot ce nu este arătură este pârloagă.

D. N. Iorga: Credeţi d-voastră că este nevoie să se nască cineva într-un sat, şi că nu ajunge să trăiască 15 ani într-un târguşor, care este ca un sat, ca să înţeleagă ca şi d-ta ce este comestibil şi ce nu este comestibil într-o regiune agricolă? Cred că pentru un ministru este foarte rău un mare pesimism, dar este şi mai rău un optimism din acelea care zădărnicesc sforţările pe care numai pesimismul înfrânat le poate da unui cârmuitor de ţara.

Dar, desigur, că noi nu suntem nici ca să întindem o conversaţie între mine, care sunt greu de convins, şi d-voastră, care în mod obişnuit sunteţi incapabil cu desăvârşire de a vă convinge peste ceea ce constituie opera d-voastră şi ceea ce este interesul d-voastră politic. Dar, în locul d-voastră, ştiţi ce aş fi făcut eu? În loc să vă adresaţi prefectului, care este un om politic, d-voastră aveţi la îndemână pe cineva care nu lucrează în cea mai mare parte a timpului, pe inspectorul agricol, pe care eu, acolo la mine, la ţară, unde stau 5 luni pe an, sub nici un regim nu l-am văzut niciodată sfătuind pe ţărani. Şi firește, d-le ministru al Agriculturii şi stimate d-le Mihalache, care ne cunoaştem de atâta vreme, încât nici d-voastre nu vă speriaţi de mine, dar vă asigur că nici eu nu mă sperii de d-ta, în localitatea aceea unde sunt livezi, nu am văzut niciodată un om care să vină să dea un sfat oamenilor care trăiesc din livezi, nici înainte de acest regim, nici acum. Să dea Dumnezeu mâine să fie altfel! Noi suntem chemaţi nu să ne sfădim aici, în Parlament, unul să zică da, iar altul nu; unul da fiindcă sunt deputat de opoziţie, iar celălalt să zică: bagă de seamă, sunt pe banca ministerială, nu mai sunt omul vechi cu care vorbeai; când zic eu: nu, d-ta să zici: nu. Dar suntem aici ca să ne gândim împreună la felul cel mai potrivit pentru ca ţara aceasta să nu ajungă la mezat, să nu ajungă a împrumuta grâu, ci să ajung să văd şi eu, cu ochii mei, ca în Franţa şi în Italia, o bătălie a grâului, să văd că omul mănâncă pâine bună, când astăzi mănâncă pâinea cea mai proastă şi pretutindeni, când va fi o pâine bună, să zic că aceasta este pâine din grâul cel mai bun din lume, care este grâul ţării româneşti.

În ce priveşte sănătatea, actualul ministru al Sănătăţii[10] va înţelege, nici nu îndrăznesc să spun mai mult de predecesorul său, că nu cu o birocraţie şi cu câteva registre se face dintr-o naţie de oameni, în mare parte bolnavi, naţia

https://biblioteca-digitala.ro

aceea energică şi voinică de care avea nevoie. Ne trebuie doctorul ambulant, care cercetează din loc în loc pe bolnav, acel care merge de la om la om să descopere boala. D-voastre ştiţi foarte bine, ca şi mine, că ţăranul nostru, dintr-un sentiment de aristocratică discreţiune, ascunde de multe ori boala lui şi că trebuie să-l însănătoşezi cu de-a sila. Dacă s-ar face cândva, de un om cu conştiinţă, statistica bolilor de după război şi adaug un lucru: dacă s-ar face statistica naşterilor de după război, dacă şi-ar da seama cineva de oribilul meşteşug care se face pretutindeni şi care răpeşte vieţi poporului românesc, dacă ar avea curaj ministrul care are în seamă Banatul, să se ducă să constate cum pierdem, prin împuţinarea oamenilor, şi graniţele înguste care ni s-au dat; dacă s-ar face însemnarea caselor cu un singur copil, sau cu nici un copil, în jurul cărora se înmulţesc ţiganii şi se pregătesc de asalt împotriva satului, s-ar îngrozi cum mă îngrozesc eu. În localitatea unde stau eu vara, moaşa comunală îmi declara că nu are nici un fel de ocupaţie, că luni întregi de zile n-a avut decât un singur caz de naştere.

Iată care este situaţia demografică a naţiei noastre. Acestea nu sunt vorbe, sunt lucruri care se pot constata pe registre. E foarte uşor să faci o serie întreaga de legi şi să te culci pe dânsele. Dar, înainte de toate, a guverna însemnează să umbli din loc în loc, din om în om, să te încredinţezi singur, să răsplăteşti şi să pedepseşti.

Iar în ce priveşte ultimele asigurări din acest Mesaj, că în ce priveşte legăturile cu prietenii noştri, noi ne găsim pe terenul cel mai solid, eu încă odată, şi sub acest guvern aş exprima o părere pe care am exprimat-o şi aiurea, factorilor conducători din ţările cu care suntem aliaţi pe tratate, care se găsesc numai pe hârtie, nu se sprijină siguranţa statului. O colaborare strânsă cu prietenii noştri pe toate terenurile în aşa fel încât şi economic să ne ajutăm în fiecare moment, o astfel de potrivire încât împreună să fim un singur organism, care să aibă o singură acţiune, pe acelaşi drum, este singurul mijloc de a face din tratatele noastre, mulţumitoare pentru naivi, o asigurare adevărată, pentru viitorul nostru.

Dar, tot ce v-am spus eu se rezumă în două cuvinte: muncă şi însufleţire. Cine va putea să muncească pentru acest popor admirabil şi cine, peste doctrina lui de partid şi interesele lui de club, va şti să-l însufleţească, acela va guverna pentru întâia oară într-o ţară care nici odată n-a fost guvernată. *(Aplauze pe mai multe bănci).*

NOTE

1. Vezi supra, despre cele relatate de ziarul „Lupta" din capitală, după foaia ungurească braşoveană.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Pentru expertul francez Rist vezi supra.
3. Miguel Primo de Rivera (1870-1930), general şi om politic spaniol. În 1923, în condiţiile unei stări de anarhie, pune mâna pe putere şi instituie Directoratul, adică dictatura militară, vreme de şase ani. A încercat, în van, un program de lucrări publice.
4. Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938), om politic reformator, întemeietorul republicii turce. Prin Tratatul de la Lausanne, din 24 iulie 1923, s-au precizat hotarele europene ale Turciei. Naţionaliştii au stabilit capitala la Ankara şi la 29 octombrie s-a proclamat republica turcă. Din acest moment începe un vast program de reformare şi modernizare a Turciei.
5. În 1929 Serbia era condusă de regele Alexandru, care urcase pe tron în 1921. A fost căsătorit cu principesa Maria (Mignon) a României. Ucis într-un atentat la Marsilia, în 1934.
6. Vezi pentru pactul Briand-Kellogg, supra
7. Ministru de Război era generalul Henri Cihoski.
8. Ministrul Agriculturii şi Domeniilor era Ion Mihalache
9. Hipodromul de la Ploieşti a fost proiectat de arhitectul Toma T. Socolescu, o vreme şi primar al oraşului.
10. Ministrul Sănătăţii era Ion Răducanu; fusese precedat de Sever Dan.

Şedinţa din 11 decembrie 1929

Depune un proiect de lege privitor la recomandarea profesorilor universitari:

D-le preşedinte, cu învoirea, ca să zic aşa, a însuşi d-lui ministru al Instrucţiunii, cu care am vorbit în această privinţă, un număr de profesori universitari mă însărcinează să prezint un proiect de lege modificator al prescripţiilor privitoare la recomandările de profesori pe baza art. 81, modificare care ar înlătura un adaus făcut în ultimul moment, pe vremea când ministru al Instrucţiunii era colegul meu, d. dr. Angelescu.

Iată de ce este vorba:

După lege, aşa cum a fost schimbată în momentul acela, se prevede că profesorul, conferenţiarul care are un număr oarecare de lucrări - prin urmare o situaţie ştiinţifică deosebită - poate să fie numit în urma unui număr

https://biblioteca-digitala.ro

oarecare de iscăliturі puse pe o propunere care trece pe la facultatea respectivă. Consiliul facultății se pronunță dacă într-adevăr conferențiarul poate să devină profesor, pe urmă propunerea trece la senatul universitar. Acolo se discută din nou şi se admite de către senat această înaintare a conferențiarului.

După aceea se adună o comisiune de specialişti de la toate universitățile.

Prin urmare, să zicem că este vorba de un loc la Bucureşti. Specialistul de la Iaşi, specialistul de la Cernăuți, specialistul de la Cluj se adună şi discută pe acela care a trecut prin iscălitura profesorilor, a trecut prin votul facultății respective, a trecut prin hotărârea senatului universitar. Cine îl discută?

Îl discută, în cea mai mare parte profesori care ar fi dorit ei să fie mutați la Bucureşti care, prin urmare, nu au cea mai mică dorință de a admite recomandarea senatului pentru concurentul biruitor. Ei ar avea un mijloc de luptă perfect, ar avea un mijloc curagios: să spună că nici aceia care au iscălit nu au ştiut ce iscălesc, nici consiliul facultății nu s-a îngrijit de profesorul care-i trebuie şi nici Senatul nu a avut de loc judecată când pe recomandarea facultății a admis înaintarea.

Dacă ar avea curajul şi ar spune aşa: „noi avem altă părere", nu ar fi nimic; dar se întrebuințează un alt mijloc, adesea nu vin la convocare. În treizeci de zile, dacă specialiştii nu au venit la convocare, conferențiarul trebuie din nou să adune iscălituri. Cu iscăliturile acestea trece la facultate, apoi la senat şi după aceea vine iarăşi la comisia de specialişti, la aceiaşi specialişti care nu se adună. Şi aşa mai departe, ceea ce este absurd. Aşa încât multe iscălituri cârd s-au adunat într-un moment aici, arată că majoritatea Camerei este de părere că nu se poate menține o prescripțiune aşa de absurdă şi eu cred că aş putea cere urgența pentru proiectul de lege care are următorul cuprins:

EXPUNERE DE MOTIVE

Dovedindu-se că aliniatul 3 şi următoarele din art. 81 al legii învățământului superior este defectuos şi inaplicabil, pentru că loveşte în principiul autonomiei universităților, cerând ca recomandările senatului universitar să fie ratificate de delegații facultăților din alte centre universitare; dovedindu-se că adesea delegații facultăților celorlalte universități, sau nu se întrunesc sau voiesc să impună senatului universitar vederile lor personale, subsemnații propunem următorul proiect de lege:

https://biblioteca-digitala.ro

PROIECT DE LEGE

Art. unic. Aliniatul 3 şi următoarele din art. 81 al legii învăţământului superior se suprimă. Recomandările senatului universitar, unit cu consiliile facultăţilor respective, vor fi ratificate numai de ministerul Instrucţiunii Publice.

Recomandările în curs intră şi ele în prevederile legii de faţă.

N. Iorga, P. C. Andrei, M. D. Ralea, C. Angelescu, Cristu I. Niculescu, general M. Racovită, dr. I. Pohoaţă, N. Corodeanu, N. Polizu-Micşunesti, D. Ionescu-Botoşani, I. Manoliu, D. I. Ghimuş, St. N. Graur, G. Mantu, Cristel Ceauşoglu, Nichifor Crainic, dr. N. Lupu, Vlad Dimitriu, Virgil Sotirescu, N. Şeitan.

D-le preşedinte v-aşi ruga să consultaţi Camera, dacă admite urgenţa pentru acest proiect de lege.

Adunarea încuviinţează urgenţa.

Pentru respectarea autonomiei universitare:

Daţi-mi voie, d-le ministru, o întrerupere. D-voastră vorbiţi ca şi cum studenţii ar fi trebuit să se adreseze către d-voastră şi numai către d-voastră. Dar, vă aduceţi aminte de conversaţia noastră de la telefon? D-voastră m-aţi întrebat: „ce este de făcut? Şi eu v-am spus: „studenţii să se adreseze" - este vorba de o parte din studenţime, de o asociaţie studenţească, „la autorităţile universitare şi dacă autorităţile universitare îşi vor da cuvântul de onoare că nu vor fi turburări, atunci d-voastră", vă aduceţi aminte? „să nu scoateţi nici agenţii de poliţie, nici soldaţii de stradă. Să vă luaţi toate măsurile de siguranţă, dar înainte de toate, să trimiteţi pe studenţi la părinţii lor, care sunt profesorii, reprezentaţi prin senat şi prin rector". Prin urmare, nu a fost o discuţie între d-voastră şi studenţi, care ar fi avut dreptul să se adreseze la guvern, trecând peste senat, peste rector, ci eu mi-am permis, potrivit cu dreptul meu, să vă atrag atenţia că trebuie să vină întâi la mine. Şi mai adaug, că acel cuvânt de onoare a fost ţinut şi că nu se poate confunda studenţimea organizată cu un grup de vreo zece ignoranţi care au crezut că unde este fracmasonerie, care este un fel de jucărie filantropică, fără nici un fel de importanţă, acolo este complot împotriva intereselor ţării. Lucrurile, îmi daţi voie, să le completez aşa cum au fost şi dacă este să fie o răspundere a d-voastre, atunci să se vadă şi care este partea mea. Eu cred în cuvântul unor oameni tineri. Cuvântul acesta a fost ţinut. Sărbătorirea n-a fost o sărbătorire

https://biblioteca-digitala.ro

oficială, dar senatul universitar nu poate împiedica un grup de studenți de a cere permisiune pentru un serviciu religios și pentru o conferință. De atâta era vorba: de un serviciu religios și de o conferință - știți, ca să fim bine înțeleși[1].

NOTE

1. Discuția pornise de la o interpelare a deputatului M. Landau, susținută mai apoi de Iosif Fischer, membri ai clubului parlamentar evreiesc, care deplângeau manifestările antisemite tot mai frecvente ale studențimii române. Ecouri ale acestei stări de fapt ajunseseră și în presa americană. Ca să evite orice tulburare, ministrul Instrucțiunii, N. Costăchescu ceruse ca orice adunare a unui grup de studenți, indiferent de motiv, să-i fie supusă spre aprobare. N. Iorga văzuse în pretenția ministrului o călcare a autonomiei universitare și luase cuvântul în consecință.

Intervine într-o altercație între dr. Nicolae Lupu[1] și primul ministru Iuliu Maniu;

D-le doctor, țara îmi dovedește cunoștințele sau faptele mele modeste. Mă găsesc într-un mediu de savanți. Ați văzut că rândul trecut am vorbit așa de liniștit, că d-voastră ați găsit că nu am satisfăcut așteptările d-voastră, așa încât asupra modestiei puteți vorbi ori unde, în orice domeniu, nu mă supăr de loc, vă admit pe toți și mă țin la ceea ce pot.

NOTE

1. Dr. N. Lupu evocase condiția nefericită a țăranilor români, mulți din ei siliți să se expatrieze în America pentru a câștiga bani. Acel *numerus clausus* impus de americani - 600-700 de români acceptați anual - făcuse ca locul lor să fie luat masiv de sași și de unguri. Acum aceștia se întorceau în Transilvania și cumpărau pământurile românilor. I. Maniu spusese: „Domnul profesor Nicolae Iorga, într-o strălucită cuvântare, rostită acum câteva zile, a arătat că în realitate, de la război încoace, în țara noastră a fost de fapt o dictatură, reprezentată și pusă în aplicare de guvernul Partidului Liberal". Dr. Lupu pomenise, la rându-i, de intervenția (v. supra) lui N. Iorga, „cu modestele sale cunoștințe agricole", ceea ce provoacă precizările acestuia.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 19 decembrie 1929

Discurs asupra proiectului "pentru evaluarea şi perceperea veniturilor şi fixarea cheltuielilor statului pentru exerciţiul anului 1930":

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, în discutarea bugetului de anul acesta, care reprezintă fără îndoială o foarte mare sforţare, o sforţarea de foarte multă bunăvoinţă şi sforţare de o competenţă în domeniul cifrelor, în domeniul economiei politice, aşa cum se înţelege mai ales în Germania - nu mă gândesc să o tăgăduiesc - în discutarea acestui buget, care pentru mulţi este definitiv, pentru mine, îmi pare foarte rău, fiind legat orice buget şi de altceva decât de prescripţiunile bugetare ele însele, nu poate să fie definitiv. Să mi se dea voie să-mi aduc aminte că vârsta mea mi-a îngăduit să văd multe lucruri, pe care cea mai mare parte din d-nii deputaţi care se găsesc aici nu le-au văzut. Şi să mi se îngăduie să consider bugetul de astăzi pe o latură istorică, care latură istorică nu este, fără îndoială, nici a ministrului de Finanţe[1], nici a raportorului[2], nici a celor mai mulţi dintre d-voastră.

D-lor, eu am apucat multe bugete, am făcut parte din zece legislaturi, şi când a făcut parte cineva din zece legislaturi, cum legislatura nu durează patru ani, din nefericire, şi ţara este aruncată necontenit de la o alegere la alta, de la o rupere de continuitate la o altă rupere de continuitate, partidele de opoziţie fiind totdeauna nerăbdătoare şi acest buget nenorocit având totdeauna oarecare dulceaţă, care provoacă aceste nerăbdări în aceste zece legislaturi, eu am cunoscut multe bugete şi am avut prilej să vorbesc la aceste bugete.

Să mi se dea voie să vorbesc pe scurt, la început, de toată partea aceasta istorică care nu vă va ocupa mult şi voi ajunge la însuşi cuprinsul acestui buget de acum şi la nevoile pe care le satisface şi la multele nevoi pe care nu le satisface; dar acum, la început, în câteva cuvinte, să-mi daţi voie să-mi amintesc de bugetele de odinioară şi de ceea ce cu privire la ele se impunea unui om nepărtinitor, cum eram atunci, căci o bucată de vreme nu reprezentam nici un partid, iar după aceia am ajuns să reprezint un partid care a avut, ştiţi d-voastre, cât noroc. Dar înainte de a începe, aş dori să înceteze, să mi se ierte cuvântul, bâlciul acela de la banca ministerială; este un bâlci şi rog pe d-nii miniştri să trimită pe d-nii deputaţi la un moment mai potrivit pentru aceste conversaţii. Prin urmare, d-lor, să-mi permiteţi la început să mă gândesc la bugetele care s-au prezentat odinioară şi la felul cum un om mai liber decât altul, neavând nici o legătură de partid, sau mai slabe legături de partid, a putut să trateze aceste bugete.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, odinioară bugetele se repetau din an în an, după anumite norme fixate odată pentru totdeauna. Cam aceleaşi cifre se înşirau în faţa deputaţilor care aveau să hotărască.

Se ştia dinainte ce însemna valoarea unei discuţii la buget. Discuţia nu însemna, în cea mai mare parte, decât foarte puţină vreme şi cu desăvârşire pierdută. Şi atunci, aveam obiceiul de câte ori se prezenta bugetul, să spui: „Îmi daţi voie ca bugetul acesta să nu-l discut. Mă mărginesc să-l salut. Îl cunosc de atâţia ani şi sub atâtea regimuri..." Mai ales, am văzut în trecut atât de multe bugete sub un singur regim, cel liberal, căci conservatorii, d-voastre, cei mai mulţi nu sunteţi de pe vremea aceia, conservatorii treceau foarte repede. Erau oameni distinşi, ajungeau la putere, erau foarte decorativi, nu se înţelegeau între dânşii, aveau multe personalităţi care se ciocneau între dânsele şi atunci nici nu era nevoie de opoziţie ca să-i răstoarne, fiindcă se răsturnau între dânşii - lucru de la care d-voastre nu veţi lua exemplu pentru ca să faceţi, într-un intermezzo dintre două guvernări liberale, ceea ce făceau conservatorii odinioară. În bugetele acelea grija de căpetenie nu era nici măcar a unei contabilităţi perfecte. Bugetele acestea, drept, se prezentau foarte elegant. Tot ce se prezinta în vechile Camere era de o eleganţă perfectă. Era atâta boierie, atâta intelectualitate, dacă ar fi fost în mică parte şi puţintel folos, pe lângă toate acestea! Dar parada era mai presus de orice laudă, vrednică de a sta alături cu parăzile cele mai vechi şi mai perfecte din ţările mai înaintate ale Apusului. Dar bugetele acestea, prezentate aşa de elegant, susţinute cu atâta talent, combătute, de formă, de oameni care nu se gândeau de loc să atace fondul, bugetele acestea aveau trei defecte, de care trebuie să ne ferim şi acum - şi se poate întâmpla ca unele din defectele acestea să existe şi astăzi, măcar două din aceste defecte. Dar în privinţa aceasta avem să vorbim mai departe.

Un defect era că bugetele erau numai de contabilitate, Câţiva contabili, prezidaţi de un contabil, puteau face foarte bine un astfel de buget. Bugetul se prezenta cu tot ceea ce contabilitatea avea mai magnific şi mai secret, adică te uitai la buget şi nu înţelegeai nimic! Se zicea că trebuie o cunoştinţă specială pentru „a ceti" bugetul. Eu cred că şi între persoanele care aveau competinţa de „a ceti", bugetul, unul citea într-un fel altul într-altfel; şi era şi un fel de a citi al contribuabilului, care nu era deseori mai vesel decât cel de astăzi.

Va să zică, era un buget de contabilitate. Un mare contabil prezida contabili mai mici. Marele contabil era ministrul de Finanţe. Dar, dacă măcar această contabilitate ar fi fost exactă! Dar nu era exactă. Bugetul însemna îndeplinirea unei forme, unei forme cu oarecare aparenţe asupra unei realităţi, care realitatea aceasta nu preocupa prea mult pe nimeni.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi al treilea defect al acestor bugete era că ele nu aveau nici o legătură, să ne ferească Dumnezeu de acest păcat şi în momentul de faţă! - nu aveau nici o legătură cu producţiunea ţării. Adică bugetul era pentru contribuabil. Dar ce este contribuabilul? De unde plăteşte contribuabilul? Ce-i dă statul ca să ajungă să poată plăti sarcinile bugetare? Aceasta era altă chestiune.

Dar fireşte că atunci când un buget de simplă contabilitate era exact, şi toată lumea ştia că nu era exact, când era făcut cu putină osteneală, şi toată osteneala trebuia cheltuită pentru a se ajunge la preciziuni, pe care să nu le poată răsturna nimeni şi când acest buget rămânea la suprafaţă, nu atingea viaţa însăşi a societăţii. Nu crea acele două lucruri absolut necesare: contribuabilul bogat, care poate plăti, şi contribuabilul bine dispus faţă de stat, care este gata să facă sacrificii, fiindcă este încredinţat că aceste sacrificii sunt în interesul lui, iar nu în interesul unei coterii sau nu ca banii aceştia să fie risipiţi, de multe ori cu bunăvoinţă, pentru nici o nevoie a societăţii, sau pentru nevoile cele mici ale societăţii, ignorându-se nevoile cele mari. Atunci când un buget se prezintă în condiţiunile acestea, nu putea să aibă cineva decât întâi o atitudine de partid, adică să zică: toate cifrele sunt false, că bugetul duce la ruină, că trebuie să vină un alt guvern, care acesta, îndată ce va veni cu acelaşi buget va avea dreptate, acolo unde ceilalţi, cu un buget care se prezenta în acel moment nu puteau avea dreptate, fiindcă erau ei, nu ceilalţi. N-aş zice că procedeul se întrebuinţează şi astăzi.

Am văzut în anumite foi, fiindcă este o opoziţie care nu vorbeşte decât prin gazete, ceea ce este regretabil: nu poţi corecta o obiecţie falsă atunci când este în gazetă, nu o poţi corecta în momentul acela, pe când avantajul că suntem cu toţii aici este că în fiecare moment aserţiunile false pot fi contrazise de partea cealaltă. Am văzut, zic şi acum, discuţii cu privire la cifrele pe care le aliniaţi d-voastră în bugetul actual. Dar eu nu am nici un mijloc de a verifica altfel decât după aparenţe, trimes la alt buget, să caut să găsesc cifrele, să le asămăn cu cifrele de azi, dar sub cifrele acestea sunt atâtea lucruri care nu se pot niciodată exprima prin cifre. Răspunsul la bugetele de odinioară era, sau atitudinea aceasta răspicată de împotrivire, chemând un alt partid ca să facă, precum spuneam, cu acelaşi buget mai bine decât ceea ce se putea face cu bugetul în curs, sau o atitudine politicoasă, socotind că bugetul poate să treacă înaintea Camerii, cum vă spuneam, ca o simplă formalitate fără nici un fel de valoare. Îmi aduc aminte că în vremea aceea domnea o teorie a necontenitului împrumut; nu se poate face istorie fără a ne gândi necontenit la lucrurile prezente, aşa de mult imităm noi şi în timpul de faţă lucrurile care au fost odinioară. Pe atunci domnea această părere - şi aş dori ca ea să fi dispărut şi să fi dispărut pentru totdeauna, dar mi-e grozav de teamă că nici astăzi părerea aceasta nu a dispărut. Statul român, foarte

https://biblioteca-digitala.ro

deseori, cheltuia pentru ceea ce trebuie să facă, pentru ceea ce trebuie să facă bine, dar pentru alte lucruri, pe care nu le cerea nimeni şi pe care le făcea totuşi şi le făcea prost. Este sigur că drumurile noastre, care au fost cândva bune, acum sperie şi pe poeţii din Franţa, pe care îi invităm la noi şi care ne servesc o critică pe care o merită, să zicem, chiar ospitalitatea noastră. Este sigur că drumurile acestea trebuiau făcute, este sigur că o armată trebuia creată. Este sigur că aveam nevoie de o administraţie, şi dacă administraţia aceasta, inspirându-se din trecut, am fi avut-o mai puţin meticuloasă şi mai puţin mâncătoare de hârtie decât cum este, în domeniul acesta s-ar fi putut face foarte mari economii, şi nu ne-am găsi în situaţia de acum, când statul, care scade cheltuielile pentru administraţie, aceasta înseamnă a arunca pe stradă o mulţime de funcţionari, un act de neomenie, la care şi pentru alt motiv decât motivul demagogie, nu se poate hotărî nici un guvern. Dar dacă trebuia să facem drumuri, să creem o armată, să facem o administraţie, nu era necesar de loc să clădim palatele acestea urâte, care împovărează de geme pământul sub dânsele toate oraşele de provincie. Nu era necesar să facem o mulţime de cheltuieli de acelea de simplu decor, care au căzut aşa de greu asupra averii contribuabilului. Dar noi cheltuiam înainte. Odinioară viaţa politică era reprezentată prin boieri care aveau o tradiţie a lor; tradiţia boierilor era de a cheltui larg, în dreapta şi în stânga, fără a face vreodată socoteală. Cum am avut adeseori amestecul a ceea ce se petrecea în propria gospodărie cu cea ce se petrece în gospodăria statului, după aceste obiceiuri boiereşti se cheltuia şi averea ţării. Şi ori de câte ori nu ajungea, atunci recurgeam la împrumuturi.

Împrumuturile pe vremuri se făceau în alte împrejurări decât împrumuturile de acum. Străinătatea avea bani; era o întrecere în a ne oferi nouă împrumuturi în condiţiuni relativ bune. Bani erau în Germania, bani erau în Franţa, bani erau în Anglia, împrumuturile nu constituiau o mare greutate - o să vin eu la împrumutul sub care ne găsim noi acum, la teribila condiţie sub care ne găsim noi acum şi o să încerc să explic, deşi explicaţia o aveţi şi în mintea d-voastră, de ce aceste condiţiuni au fost aşa de grele, de ce din lupta aprigă între partide, fiecare căutând să împiedice pe celălalt să-l facă, am ajuns la condiţiunile acestea în care se face bugetul în momentul de faţă. Dar odinioară împrumuturile se făceau uşor, ni le oferea fiecare şi îmi aduc aminte de o scenă pe care mi-o povestea cineva, fiindcă arată foarte bine care era grija banului public pe vremea aceia. Era nevoie de încă un împrumut, se discutau condiţiunile împrumuturilor şi atunci un om politic foarte inteligent, căruia sub multe raporturi îi datorăm foarte multă recunoştinţă, mai ales în faza lui din urmă - nu vă spun numele lui - şi care se găsea în societatea unde se discuta chestiunea noului împrumut, unii spunând

https://biblioteca-digitala.ro

că sunt condițiile grele, alții găsindu-le mai ușoare, omul acesta politic foarte inteligent şi foarte capabil, spunea: „d-lor, dar mai la urma urmei un împrumut trebuie să-l acceptăm; avem nevoie de dânsul, îl încheiem. Condițiile nu mă privesc deloc, fiindcă o să plătească generația viitoare".

Tot aşa s-a grămădit pe capul generațiilor următoare, din generație următoare în generație următoare, până am ajuns noi la generația aceasta curmătoare, care trebuie să curme odată toate aceste împrumuturi, foarte dulci în momentul când le închei, grozave pentru cei care ajung să le plătească. Nimeni nu s-a gândit când se făceau împrumuturile acestea cu grămada, care curgeau necontenit, la un lucru: că va veni poate un moment extrem de delicat în viața noastră națională când toate împrumuturile acestea vor cădea strivitoare asupra unei generații slăbite şi într-un moment de mare lipsă materială şi de nesiguranță morală a societății româneşti. Se gândea cineva că va fi războiul cel mare, că vom fi ocupați, că trei sferturi din teritoriul nostru va fi tratat cu cea mai mare cruzime de un dușman care a dovedit că nicăieri nu ştie să ierte? Se gândea cineva că după urma războiului vom rămâne o țară secătuită? Că va scădea însăşi vlaga fizică a locuitorilor acestei țări, unde atâtea brațe muncitoare au rămas pe câmpul de luptă şi foarte deseori povara apasă astăzi asupra celor care pot munci mai puțin? Se gândea cineva că aceste împrumuturi vor cădea, ca astăzi, asupra unei societății nouă sub raport politic, asupra unei societăți cum este aceasta din România întregită, în care lumea este deprinsă cu mai multe sisteme fiscale şi este deprinsă mai ales cu o anumită demagogie, care îi spune:„d-ta eşti al meu, la d-ta țin mai mult din cauza clasei d-tale, din cauza ajutorului pe care mi-l dai, şi din cauza aceasta s-ar putea să plăteşti mai puțin decât dacă nu ai fi clasa favorită a mea, ar trebui să plăteşti?"

Iată care era, prin urmare, concepția de odinioară. Repetai acelaşi buget, te aşteptai la criticile adversarilor, la aplauzele partizanilor. Când nu ajungea, făceai împrumuturi; împrumuturile le lăsai în seama viitorului şi în felul acesta lucrurile mergeau bine, uitându-se acel lucru pe care îl uităm noi cu toții şi, în previziunile sale optimiste, îl uită şi actualul ministru al Finanțelor.

Noi nu avem o economie națională pretutindeni egală. Noi suntem legați numai de producția agricolă, de o producție agricolă primitivă, trebuie să supunem. Primitivă după împroprietărire, cu mult mai primitivă decât înainte, fiindcă țăranul nu este educat; noi atârnăm mai mult de vreme bună sau de vreme rea, de zăpada care cade sau nu cade, de gerul care vine sau nu vine, de căldura soarelui care poate să lipsească tocmai în momentul când avem nevoie de dânsa. Şi nu ne mai gândim încă la un lucru, când presupunem că bugetele pot să fie statornic echilibrate şi că am găsit formula salvatoare: nu ne gândim la aceea că nu este de ajuns ca producția să fie de o

https://biblioteca-digitala.ro

calitate cumpărabilă, pe când astăzi, în mare parte, din nenorocire, producția noastră nu mai este cumpărabilă în aceeași măsură ca înainte. Nu ne gândim nici astăzi, cum nu ne-am gândit odinioară, la altceva, la faptul că târgul internațional rezervă surprinderi și că de la ceea ce ne dă pentru produsele noastre târgul internațional atârnă în mare parte baza pe care se poate sprijini bugetul, fiindcă este baza însăși pe care se sprijină economia națională.

S-a întâmplat acum că noi, după război, nu am luat informațiile trebuitoare, nu am supravegheat târgul lumii, nu am ales măsurile noastre pentru ca adversarii, concurența teribilă a celor care muncesc mai ieftin și produc mai bine decât noi să nu ne răsară în față și în momentul de fața ne găsim cu târguri pierdute, cu slabe posibilități de a recâștiga aceste târguri. Ne găsim, cum spunea d-l ministru al Agriculturii[3], înaintea primejdiei ideii de anarhie, care intră în toate societățile europene. Astăzi fiecare vrea să mănânce pâinea sa, ne mai dorind să cumpere pâine de aiurea. Așa încât socotelile care se făceau odinioară trebuiau să se lovească într-un moment, chiar fără de ceea ce a adus războiul, trebuiau să se lovească de necontenite surprinderi: în producție, în posibilitatea de vânzare a producției.

Și atunci a venit un moment de criză în vechiul regim chiar. Fiindcă noi trebuie să împărțim istoria noastră contemporană în două: vechiul regim, care în mare parte durează și acum, și noul regim, pe care se trudește toată lumea, pe drumuri deosebite, să-l creeze și totdeauna, pe lângă un început de nou regim, este vechiul regim cu mii de arme, care caută să distrugă orice început din nou regim, cum a fost Camera de la 1919. Camera aceia dizolvată de Regele Ferdinand care mă asigurase că guvernul poate să plece, dar Camera nu va pleca. Era atunci un început de nou regim, dar pe urmă a revenit vechiul regim cu sistemele sale și a mai stăpânit câțiva ani de zile, până ați venit d-voastră, care aduceți și d-voastră, fără să vă dați seama, o parte din vechiul regim, partea care nu o vedeți, partea aceasta de vechi regim este balastul care împovărează bunele d-voastră intențiuni de la început. Dar să împărțim în două: vechiul regim, noul regim. Vechiul regim, cu toată dibăcia lui, cu toată eleganța lui, cu tot occidentismul lui boieresc și intelectual, care era o podoabă pentru dânsul, a trebuit să ajungă într-un moment la o criză în producție. A fost un an rău și după acest an, un alt an rău.

Ce este industria noastră? Industriașii noștri erau industriașii sași, care la un moment dat s-au fost mutat în Valea Prahovei, erau câțiva financiari naționali care găsiseră că pot să-și plaseze banii lor, cu mult câștig, în industrie, pentru că industria aceasta va căpăta tariful de favoare. Cum e cu industria hârtiei, care industrie - și vă desfid să vă atingeți vreodată de cartelul fabricilor de hârtie - știu de ce, știți și d-voastră de ce: dacă ați face-o, ați da

https://biblioteca-digitala.ro

dovadă de foarte multă îndrăzneală, dar să-mi dați voie ca până n-o veți încerca, să păstrez în mintea mea primejdia care vă amenință în momentul când veți ataca industria hârtiei. Puteți să răsturnați trei sferturi din regimul liberal, dar să nu vă atingeți de anumite carteluri, de anumite socoteli care acestea n-au a face cu teoria, dar au teribil a face cu practica. (*Ilaritate, aplauze).*

Prin urmare, în industrie sunt câțiva industriași din Ardeal mutați la noi din cauza războiului vamal; câțiva oameni politici care creaseră industrii, care aveau enorme privilegii - păduri din Bacău și alte lucruri - sunt vre-o douăzeci de ani și ceva de când am dezvoltat eu, chiar aci, această chestiune înaintea unui ministru de Industrie, care pe urmă m-a întrebat din ce lemn se fabrică hârtia, și, după ce a întrebat din ce lemn se fabrică hârtia, s-a scuzat față de mine pentru felul dur cum îmi răspunsese. Aveam toată dreptatea, eu adusesem cifre dar el îmi spusese că noi avem hârtia cea mai ieftină, cea mai bună din lume. Deci și oamenii politici care speculau statul pentru a crea o industrie, al cărui profit se adăugă la veniturile lor, căci dintr-o industrie ca aceasta, statul sărăcește prin tarife speciale pe care i le asigură și se folosesc de ea doar câțiva muncitori care poate făceau mai bine dacă rămâneau la viața lor agricolă de odinioară, decât să treacă la aceste industrii artificiale, în care produc de multe ori în condiții mai rele decât în străinătate.

Ne-a lipsit agricultura; n-a vrut Dumnezeu să rodească pământul nostru și atunci s-a pus această problemă. E problema pe care o avem încă înaintea noastră. Chiar dacă tinerii cred că pentru întâia oară are s-o rezolve un guvern și asupra ei are să se pronunțe o Cameră, problema aceasta este mult mai veche. Și atunci erau foarte mulți economiști la noi. Germania nu produsese atâția noi economiști, după teoriile cele mai recente, foarte bune, toate pe hârtie, dar erau și atunci economiști; și atunci erau oameni plini de imaginație fiscală, plini de imaginație economică. Dar era și un om bătrân care învățase în tinerețea lui ceva teologie, după aceea învățase dreptul și ajunsese să fie istoric, dar aceasta nu l-a împiedecat să fie președinte al Consiliului, fiindcă pe vremea aceea nu era opreliștea aceasta: știi carte, n-ai voie să te amesteci în viața politică, sau dacă o faci, are dreptul toată lumea să râdă de d-ta, fiindcă d-ta ai întrebuințat ca să înveți carte timpul pe care alții l-au întrebuințat pentru altceva, în orice caz cu ceva mult mai comod, decât a învăța carte.

A venit Dimitrie Sturdza, și Dimitrie Sturdza, contabil de modă veche, gospodar mai mult decât contabil de modă veche, și-a pus ochelarii după ureche, a luat bugetul, l-a cercetat, a văzut ce i se părea lui că este de tăiat, și a tăiat.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum, câte aveți de tăiat d-voastră și câte nu puteți tăia pentru motivele pe care le vom vedea, aceea aș putea să mi-o rezerv la sfârșit, fiindcă nu vreau să vă tratez pe d-voastre, din punctul de vedere istoric; nu v-a venit încă vremea. Este vorba întâi de lucrurile cele vechi, pe urma vin la contimporani și-i tratez din punctul de vedere contimporan.

Dimitrie Sturdza a tăiat cu puternica lui autoritate. Dar pe lângă aceasta, și pentru un alt motiv, deși prezentarea acestui motiv mă apropie de actualitate. Dimitrie Sturdza, așa cum era, un intrus în politică[4], nu putea să semene în nimic cu liberalii din vremea lui. Liberalii din vremea lui erau niște oameni generoși, iubitori de fraze. Dimitrie Sturdza n-a fost niciodată generos și nu putea să facă o frază. Liberalii de pe vremea veche credeau în anumite idei eterne. Dimitrie Sturdza credea în idei eterne numai în domeniul religios, iar în domeniile celelalte era un om de practică. Vechii liberali, în mijlocul cărora se găsea, aveau o mare grijă de partid. Lui Dimitrie Sturdza, care nu făcuse partidul, nu crescuse partidul, nu-i păsa de partid; el avea o concepție personală.

Și, atunci, Dimitrie Sturdza, îngrozind pe toată lumea, îngrozind întâi pe miniștri, îngrozind Parlamentul, și isprăvind prin a îngrozi și pe contribuabilii care și-au dat seama pe urmă de binele pe care l-a făcut, a izbutit să alcătuiască un buget de sărăcie.

Fiindcă bugetul cel adevărat al țării românești nu poate fi un tip de buget bun pentru toate timpurile. Aici șade greșeala: bugetul țării românești trebuie să fie un buget pentru o țară încăpătoare, supusă la toate surprizele, un buget elastic. Dacă într-un moment îți dă mâna cheltuiești, creezi și creezi și la lucruri care să-ți poată aduce venit pe urmă; iar când vine o vreme de sărăcie, ca și gospodarii din vremea veche, te înfrânezi. Fiecare ministru de Finanțe, în fiecare an, trebuie să fie capabil, nu după teoriile cele mai noi, ci după necesitățile societății, să elaboreze un buget care să nu ceară mult, când lumea are puțin, și să nu cruțe câtuși de puțin, atunci când lumea are mult și poate da. Fiindcă altfel sunt nemulțumiri și nemulțumirile se coalizează și coalizările acestea se găsește întotdeauna cine să le sprijine, cu o sinceritate mai mult sau mai puțin atacabilă. Și de aceea se poate întâmpla că optimistul sufere mult mai curând de cum crede el o înfrângere și, împreună cu optimistul de la Finanțe, se poate întâmpla ca alții, mai puțin optimiști, să împărtășească - fiindcă guvernele sunt solidare în trista soartă a răsturnării.

Deci, d-lor, după bugetele în mare parte liberale, după bugetele acestea de caracter liberal, a apărut hotărârea unui om, a unui patriot, fără o deosebită inteligență politică, dar fără îndoială cu un curaj fără pereche, tras în mare parte din conștiința lui religioasă. Căci Dimitrie Sturdza avea o credință care

https://biblioteca-digitala.ro

făcea mai mult decât foarte multe teorii culese din cărți, decât foarte multe concepții de caracter ideologic superior, ca unul care se vedea totdeauna înaintea lui Dumnezeu, care-i încredința lui din timp în timp guvernarea țării sale. El nu avea răspundere față de partid, nu avea răspundere față de tovarășii lui de credință politică, el avea răspundere față de Cer, de unde credea să i-a venit o misiune și față de țara lui, pe care în mod patriarhal o iubea cu toată căldura sufletului lui, dar și cu toată hotărârea autorității sale. Dar Dimitrie Sturdza a dispărut, a dispărut întâi din rândurile conducătorilor, a dispărut pe urmă din rândurile celor vii și a venit războiul.

D-lor, sunt aici în această sală și oameni care au luptat, sunt oameni care au suferit, cum sunt oameni care în momentele acelea nu erau cu noi; care au venit pe urmă din celelalte țări românești, dar grozăviile marelui război și toate păcatele legate de marele război, de prăpădul acesta neuitat care a căzut asupra țării noastre, ar trebui amintite în fiecare moment, fiindcă noi trăim sub apăsarea politicei noastre pe care am făcut-o în timpul marelui război.

Să ferească Dumnezeu să nu se mai întâmple mâine, fiindcă nu se știe unde un grup de nebuni poate să ia stăpânirea unei țări, și este de ajuns să înnebunească o singură țară, ca să atragă pe toate țările celelalte, cu interdependența grozavă de astăzi! De aceea, amintirea marelui război trebuie necontenit ridicată în mijlocul unei societăți care, ea, judecă ușor, cântărește lesne, se mulțumește cu nimicuri și se lasă dusă înainte de teorii care rătăcesc.

Să ne ferească Dumnezeu de ceea ce am pățit și să ne interzicem pentru totdeauna păcatele pe care atunci le-am fi făcut!

Războiul s-a făcut cu mâinile goale, războiul s-a făcut cu tezaurul gol, războiul s-a făcut fără fabrici de arme, războiul s-a făcut, fără adevăratele legături cu aliații noștri, care și în ultimul moment se întrebau dacă România va merge în această direcție sau va merge în alta.

Și față de state de acestea care își amână hotărârile într-un chip așa de îngrijitor, nimeni nu avansează mijloacele trebuitoare pentru a purta războiul, fiindcă se putea întâmpla ca ele să fie întrebuințate împotriva acelora care le-au dat.

Și atunci, războiul a fost nu numai sângerarea, deseori fără rost, pe câmpiile de luptă a celor mai buni fii ai acestei țări, ci războiul a fost cel mai mare jaf inconștient care s-a petrecut vreodată în economia națională și în finanțele unui stat. (*Aplauze pe băncile majorității).*

A fost un timp în care cei mai mulți au crezut - și am mai spus-o odată aici și nu s-au ivit protestări, fiindcă era adevărat, au crezut, zic, că s-a

https://biblioteca-digitala.ro

isprăvit cu țara românească, că, prin urmare, în situația aceasta, să mai calculezi, să mai prevezi, să ții seamă de ceva era inutil. Curgea ultimul ban din mâinile acelora care-i aveau grija, precum și ultima picătură de sânge curgea din trupul cel ostenit al soldatului nostru.

Atunci s-a făcut păcatul cel mare, și i-au trebuit ani întregi de zile d-lui Vintilă Brătianu, foiletând prin toate dosarele de la ministerul de Finanțe, și mai ales - ce însemnează aceste dosare! - căutând toate reclamațiile care ploau necontenit asupra visteriei noastre, din străinătate, ca să-și dea seama de imensitatea cheltuielilor nebune și fără sens care se făcuseră pe vremea marelui război.

O astfel de deranjare a finanței publice, cum a fost deranjarea finanțelor noastre în inconștiența criminală din timpul războiului, nu s-a mai petrecut în nici-o țară. Și atunci când o țară ar crede că este pe marginea prăpăstiei, că stă să se prăbușească, încă și ultimul ban smuls de la munca dureroasă a unui popor trebuie cântărit cu scumpătate.

Și după aceia ne-am întors aci în țară. Am găsit, cum vedeți, drumuri desfundate, căi ferate stricate, oameni flămânzi. Adică ce? În lipsa de voie a muncitorului din momentul de față nu este urma indelebilă a celor 2 ani și jumătate de foame sub ocupația străinului, care smulgea și ultima bucățică de pâine din dinții muncitorului acestei țări?

Ne-am trezit înaintea unei situații cum puține țări au avut-o. Și atunci, în loc să ne dăm seama că și sub raportul finanțelor trebuie să începem o eră nouă, că prin urmare trebuie de la început, de la cel dintâi pas pe care l-am făcut în București, de la cel dintâi pas, zic, să creăm bugetul cel nou, un buget de convalescență pentru toată lumea, un buget potrivit, nu numai cu nevoile esențiale pe care se cuvine să le cântărească un guvern, dar care să fie capabil să asigure asentimentul opiniei publice și aprobarea și a adversarilor săi, ce am făcut? Atunci se putea un guvern național, care astăzi nu se mai poate, după toate urile care s-au trezit, după tot răul pe care unii și l-au făcut altora, după toate confuziunile care s-au produs în viața noastră politică. Trebuia ca în acel moment să înceapă o nouă eră financiară. Și nu numai o nouă eră financiară.

La pământ era muncitorul acestei țări, și de muncitorul din această țară trebuiau să se apropie economiștii de la guvern ca bunul samaritean care se oprește în drumul său înaintea celui care are nevoie de ajutor; trebuia creată din nou economia națională și trebuia creată economia națională cu țăranul în sfârșit liber și stăpân pe pământul său și care se cerea educat potrivit cu ceea ce îi dădusem. Trebuia creată astfel economia națională capabilă de a sprijini un nou buget.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar pentru aceasta trebuia să înceteze un lucru: trebuia să înceteze egoismul de partid; trebuia să înceteze patima aceasta, „totul pentru ai noştri, nimic pentru ceilalţi".

Pentru aceasta, dincolo de marginile blestemate ale bisericuţelor de partid fără doctrină, fără personalităţi hotărâtoare, trebuia să se purceadă la marea muncă şi la marea economie naţională. Aceasta nu s-a făcut.

A căzut guvernul liberal şi a apărut o nouă formaţie politică, pe care intrigile au dărâmat-o. Dacă aţi şti toţi starea de spirit în care erau deputaţii de la 1919, pentru care ideea de partid însemna aşa de puţin, care erau pătrunşi numai de dragostea pentru ţară. Dacă aţi şti toţi sufletul nou pe care politica din Vechiul Regat nu izbutise a-l falsifica! Pe vremea aceia ar fi fost imposibil ceea ce vedem astăzi: ca în locul chiar în care s-a votat unirea Ardealului cu România, să se vadă două cete de români luptându-se cu cea mai mare violenţă, sfâşiindu-se, cum se sfâşie câinii, în râsul şi în batjocura celorlalte naţii din România.

Era atunci momentul acela sfânt de reculegere, a doua zi după biruinţă, a doua zi după liberare, când, pot să o spun cu hotărâre, ne înţelegeam, ne iubeam. Era o opoziţie de 101 liberali în partea stângă a Camerei, şi cu aceşti 101 liberali în Cameră s-au putut vota legile esenţiale, fără un scandal, fără o rupere a solidarităţii necesare în acele momente.

După aceasta, pe baza unei popularităţi pe care nu o discut, pe baza unor merite pe care şi eu le cred într-un domeniu în care trebuiesc crezute, pe baza acestei popularităţi şi a acestor merite, generalul Averescu a luat puterea. Formaţiunea de odinioară a generalului Avereseu, „Liga", deschisă pentru oricine, se transformase într-un partid politic care avea oamenii săi şi atunci, după guvernarea liberală, pentru o anumită categorie de oameni, a început cu aceeaşi grijă a partizanilor şi a adversarilor şi mai puţin cu grija ţării, o altă guvernare pentru un număr de oameni asociaţi pentru a câştiga puterea, pentru a o păstra şi pentru a o exploata.

Aşa s-au perindat unii după alţii, ani de zile, şi nimeni nu s-a gândit la contribuabil, la creşterea contribuabilului, pentru ca pe baza contribuabilului perfect restaurat, capabil de a munci, având încredere în munca lui, ca şi în greutăţile acestei ţări, încredere în cheltuirea banului, pe care îl smulgea de la nevoile sale, să se ajungă la un nou sistem fiscal.

În momentul acesta s-a întâmplat însă că a venit un om cu foarte mari calităţi, care ştie să le prezinte cu o deosebită graţie, un om care în scurtă vreme izbuteşte să-şi câştige prieteni, a venit în mijlocul vieţii noastre politice, scurt popas între două activităţi foarte folositoare ţări în străinătate, a venit d. Titulescu. D-sa a schimbat sistemul de impozite. Dar, observaţi d-

https://biblioteca-digitala.ro

voastre de unde vine greşeala cea mare. Viaţa economică nouă nu este creată, contribuabilul este încă extraordinar de gingaş. Este în aer atâta nedreptate, o lipsă de încurajare pentru orice muncă, o stare morală zguduită. Credeţi d-voastre că schimbarea aceasta necontenită a guvernelor, la cea dintâi intrigă biruitoare, credeţi că aceasta nu slăbeşte încrederea în oricine? Dar omul ajunge să socoată că toate lucrurile sunt determinate de cine ştie ce hazarduri misterioase, de cine ştie ce potriviri miraculoase. Ţara nu este normală atunci când o zgudui necontenit până în adâncul ei, pentru ca anume personalităţi de la suprafaţă să-şi atingă ţinta. Şi cu contribuabilul acesta gingaş, cu lipsa de încredere în străinătate faţă de noi, cu finanţele acestea deplorabile să fac reformă fiscală?

Şi uităm încă alte două motive de care nu se vorbeşte de multă vreme, dar care fac parte şi ele din marile ruşini ale acestei ţări. Când s-a făcut România aceasta cu toate provinciile unite era şi monetă străină aci, moneta străină din Ardeal şi cea din Basarabia şi moneta această străină trebuia să-şi fixeze valoarea. În alte ţări s-a uitat cineva foarte de aproape la coroane şi cu Polonia la ruble, ştampilarea a fost o acţiune făcuta cu toată onestitatea şi cu toată grija de fiecare moment, cu totul în afară de anumite interese ale unor persoane care pe baza presupusei ştampilări a monetei străine, fabricată anume pentru presupusa noastră ştampilare, şi-au făcut avere. Este o ruşine că în România de astăzi există oameni foarte bogaţi, fără milă de societatea în care s-au îmbogăţit, a căror bogăţie este la origine un document ruşinos pentru moravurile de după război. (*Aplauze).*

Am distrus astfel moneta noastră cu totul.

Moneta atacată prin cheltuielile nesăbuite din timpul războiului, această monetă s-a prăbuşit atunci când valul de monetă străină devalorizată şi necontenit crescută, prin fraudă, s-a strecurat în economia noastră naţională.

Şi ziceam, a venit d. Titulescu. D-sa nu avea nimic mai grabnic de făcut decât reforma fiscală. D-sa este un excelent teoretician, care a trăit foarte multă vreme în străinătate şi îşi închipuie că noi suntem tocmai aşa ca alte naţiuni şi că ce se poate face în Franţa, se poate face şi în România. D-sa, om plin de graţie şi de eleganţă, este un cuceritor de suflete, a creat în Camera de atunci atmosfera cea mai favorabilă pentru proiectele prezentate de d-sa. Noi am zis: iată, nu vom mai avea vechile impozite de pe vremea Regulamentului Organic şi de pe vremea lui Cuza Vodă, vom avea un nou sistem de impozite. Sistemul acesta e făcut însă pentru o societate aşa cum este societatea franceză, o societate în care fiecare om îşi are bugetul lui, în care buget el calculează până la ultimul ban, şi fiecare să ştie în ce raport

https://biblioteca-digitala.ro

financiar se găseşte cu statul. Acolo agenţii de percepţie sunt de o onestitate perfectă, unită cu o imensă putere de muncă. S-a luat acest sistem şi ni s-a trântit nouă o matematică extraordinar de complicată, care nu a putut să servească pe contribuabil, dar a creat o lume întreagă de fraude.

Iar rezultatele le-aţi constatat acum când v-aţi uitat şi aţi văzut care erau restanţele şi înşelătoriile; şi bugetul, dacă nu mă înşel, a şi trebuit să fie refăcut de două trei ori, căci în fiecare moment se găseau alte goluri de acestea, făcute de felul cum se strâng impozitele şi care odată constatate, cereau refacerea unui buget, care trebuia alcătuit în grabă. S-ar fi putut lucra însă cu vechiul sistem de impozite, introducând zecimile pe care le-au întrebuinţat francezii atâta vreme şi au avut un buget clasic. Când se vedea acolo că bugetul făcut la începutul anului nu se potriveşte, se acorda o zecime. Dacă nu mergea cu o zecime, da a doua zecime şi dacă nici atunci nu mergea, alte zecimi în cursul anului.

Aceasta era o formă foarte veche, experimentată atâta vreme în Franţa, pe care noi nu am acceptat-o. Am introdus în loc un sistem de impozite pe care contribuabilul nu-l înţelege niciodată şi nu îl va înţelege niciodată. Cu acest sistem veţi avea totdeauna bugete rău echilibrate si necontenite surprinderi, pentru că nu puteţi crea pe încasatorul care nu există şi nu puteţi crea pe contribuabilul care nu există. Contribuabilul nu va fi mai precaut nici de aici înainte. Vreţi ca fiecare ţăran să fi trecut nu ştiu câte examene de matematică ca să fie în stare să înţeleagă ceva?

Dar suntem noi în stare să înţelegem, noi care am învăţat ceva matematică, Dumnezeu ştie cum, şi care am uitat atât cât ne trebuie ca să trăim, dar nu putem susţine o discuţie cu comisiunea care ne evaluează şi atunci cei mai mulţi dintre noi plătim numai ca să nu mai fie vorbă.

Şi mai adăugăm un lucru: organele acestea de percepţie sunt needucate şi mare parte din ele neoneste; sunt unele dintre aceste organe care nu ştiu cum să se poarte cu lumea. Şi românul, cum şi naţiile celelalte care trăiesc alături ca noi, au acest defect care este o calitate: mai bine plăteşte decât să sufere o ofensă, ori să fie brutalizat ori amânat necontenit. Pierzi atâta timp mergând de la Ana la Caiafa, încât mai bine isprăveşti odată şi plăteşti. Doare şi proverbul: „tai poala şi fugi".

Te prinde perceptorul de haină, decât să stai de vorbă cu dânsul, vorbă dezagreabilă care nu duce la nici un rezultat, dai ce trebuie şi fugi. Aşa încât astăzi nu se mai poate aplica vechiul dicton evanghelic: dă Chesarului ce e al Chesarului şi lui Dumnezeu ce e al lui Dumnezeu. Dumnezeu nu mai primeşte aproape nimic, totul merge la Chesar. *(Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

Şi dacă ar merge măcar la Chesar, dar merge la instrumentele Chesarului, aşa încât şi Dumnezeu rămâne neînchinat şi Chesarul rămâne cu tezaurul gol. *(Ilaritate)*. Iar pe lângă acesta, tot felul de slujbaşi, şi mai înalţi, şi mai puţin înalţi, ajung de împodobesc oraşele noastre cu foarte frumoase clădiri, ei trimit bani în străinătate şi se creează o întreagă categorie de îmbogăţiţi, ieşită din inadaptabilitatea cu un sistem complicat, a unei ţări oneste, dar de moravuri simple. *(Aplauze prelungite pe mai multe bănci)*.

Iată, d-lor, ce e sistemul d-lui Titulescu, primit de d. Vintilă Brătianu, care a mai dres pe ici pe colo. Căci dumnealui, în materie de meremet este, se ştie, o persoană foarte tare. Dar nu e totul meremetul; mai este şi ideea, şi omul de idee rămâne totdeauna superior omului de meremet. Iar ideile nemeremetisite sunt mult mai uşor de combătut decât atunci când aduci meremetul care înşeală. (*Ilaritate*). Crezi că ai făcut o reformă şi n-ai făcut nimic: e tot ideea cea veche! (*Aplauze)*.

După aceasta, am văzut că moneda noastră e în primejdie. S-a crezut - iarăşi un lucru care nu e adevărat - s-a crezut că moneda aceasta reprezintă totul şi că salvând moneda, am salvat şi finanţele ţării, iar salvând finanţele ţării, am salvat economia naţională. Aceasta înseamnă că, în măsură cu cât a crescut leul, printr-o operaţie pur mecanică, a crescut cu atâta şi putinţa de muncă a românului, sănătatea morală şi avântul de creaţiune al românului.

Cândva am avut plăcerea sau neplăcerea, d-voastre veţi judeca mai bine de a explica, printr-o comparaţie, d-lui Vintilă Brătianu, care era defectul sistemului său. Era pe vremea când d-sa avea o iluzie, cea mai patriotică dintre iluzii. Niciodată nu m-am gândit să-l ţin de rău pentru această iluzie; nimic mai frumos decât şeful de guvern care îşi închipuie că prin oarecare artificii de cârmuire se poate ca o monetă căzută să se ridice. Eu, ca istoric, am spus totdeauna d-lui Vintilă Brătianu că în trecutul omenirii atâtea monete au căzut, dar niciodată nu s-a găsit vrăjitorul care să fie în stare ca moneta să o aducă la valoarea de odinioară. În momentul acela erau câţiva oameni clar văzători în domeniul economiei politice, nu trecuţi prin cine ştie ce şcoli înalte financiare, dar cunoscători ai realităţii. Îmi aduc aminte de doi, dintre care unul trăieşte şi astăzi, mai mult sau mai puţin lângă d. Vintilă Brătianu, celălalt a murit.

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Eram şi noi aici, noi care trăim şi care am afirmat acelaşi lucru, dar de care nu vă aduceţi aminte.

D. N. Iorga: Judecaţi d-voastre dacă eraţi aproape sau mai departe; situaţia era prea complicată ca să ştiţi ce era acolo. Nu ştiam nici eu care, neavând interesele de partid ale d-voastră, puteam să primesc mărturisiri mai sincere decât cele pe care le puteaţi avea d-voastră. Dar a venit răposatul Enacovici şi a venit apoi d. Argetoianu, care a vorbit odată şi la cursurile de

https://biblioteca-digitala.ro

vară de la Vălenii de Munte - înainte de aceasta tipărise o broşură - şi după aceea a venit la o întrunire din Galaţi şi a spus: „leul nostru nu poate să devină dintr-odată leu aur". Aceasta ar fi fast o iluzie, o iluzie poate inofensivă, dacă nu s-ar fi adăugat altceva.

După război, fiecare săptămână pierdută apăsa greu asupra finanţelor statului şi asupra economiei naţionale.

Timpul de la încheierea războiului până astăzi are o mult mai mare valoare decât timpul de odinioară. Să ne lăfăim în orientul nostru de pe vremuri, acesta este nu lucru care după război nu putem să ni-l permitem. Şi erau posibilităţi de împrumuturi atunci pe care noi le-am refuzat. Noi am zis: „prin noi înşine" ne vom putea reface!

Capitalul străin să facă anticameră, să se roage; noi o să examinăm, noi o să vedem dacă îl vom putea primi sau nu, dacă îi vom putea face graţia de a primi împrumutul pe care ni-l oferea. A venit un timp când teoria aceasta a căzut, când vremea pierdută nu a mai putut fi recâştigată, când leul a ameninţat cu prăbuşirea completă, când s-a adeverit acea comparaţie pe care i-o făceam d-lui Vintilă Brătianu. Îi ziceam: „d-ta faci ca un medic care, chemat la un pacient grav bolnav, îi pune termometrul subţioară şi constată că temperatura lui este foarte ridicată. Vinovat este termometrul. Aruncă termometrul jos, îl strică, şi rezultatul este că bolnavul a rămas tot bolnav, iar termometrul stricat".

Finanţele nu sunt ceva prin ele însele. O economie naţională bună, cu finanţe proaste, e mult mai folositoare unei ţări decât finanţe perfecte cu o ţară ruinată. Se poate întâmpla foarte bine, în tendinţa aceasta a noastră de a ajunge la finanţe perfecte, să luăm acestei ţări şi ceea ce-i este necesar pentru ca ea să se refacă, să ne trezim cu admirabile finanţe aprobate de toţi bancherii din lume, dar cu o societate astfel de trântită la pământ, încât să nu se mai poată reface niciodată. Dacă ţăranul nostru va fi impus la mai mult decât poate plăti, în momentul când nu-şi poate vinde produsele lui, care sunt în mare parte proaste, dacă industria aceasta şubredă va fi lovită în aşa fel încât numărul şomerilor să se înmulţească în fiecare zi, ca să fim siliţi să încheiem contracte cu toate ţările din lume pentru a exporta în locul netrebnicilor care petrec, braţele vânjoase care muncesc. Dacă se va ajunge ca funcţionarul sărăcit, fără a mai vorbi de cel izgonit, aruncat în stradă la cinci zeci şi ceva de ani, când este încă în plină putere de muncă, prin aplicarea peste măsură de severă a unei anumite clauze de pensionare, dacă vom dezgusta şi vom demoraliza funcţionarul, începând de la învăţătorul de sat, silit să trăiască din 2.700 lei pe lună, procurându-şi cu aceştia casă, îmbrăcăminte, mâncare pentru dânsul şi familia lui şi acolo în sat, la învăţător, se întâlnesc deseori marile familii care sunt viitorul ţării, pe când în

https://biblioteca-digitala.ro

oraşele egoiste, de foarte mult timp, populaţia stă pe loc sau decade. Dacă vom ajunge să facem printr-un sistem teribil de impozite din fiecare categorie a ţării noastre nişte ruinaţi şi nişte demoralizaţi, finanţele noastre vor pluti deasupra unei mizerii naţionale, pe care cu ajutorul tuturor bancherilor din lume, nu o vom putea strămută în ceea ce a fost ţara noastră cea bună, mândră şi iubită de odinioară. *(Aplauze).*

Iată care este defectul sistemului şi cu sistemul acesta v-a mers până la împrumutul din urmă.

Când a văzut că avem nevoie de bani din străinătate, d. Vintilă Brătianu, pocăit, s-a adresat capitalului străin, a rugat capitalul străin, care se oferise odinioară şi căruia îi spusese că nu este necesar, fiindcă noi ne refacem singuri şi putem izgoni pe toţi acei care vin să ne exploateze. Dar capitalul acesta, devenit scump de pe urma ruinii financiare a mai tuturor ţărilor împrumutătoare, capitalul acesta cerut, a pus condiţii pe care - aici este greşeala partidului care se găseşte acum la guvern - partidul acesta le-a combătut cu o energie care a trecut dincolo de marginile care trebuiau. Când un guvern al ţării se prezintă faţa de străinătate în împrejurări de mare nevoie naţională, ori dacă este vorba de guvernul d-lui Vintilă Brătianu, cerând împrumut, ori dacă este vorba de acest guvern, cerând banul străinătăţii pentru a da credit ţăranului, a combate, şi într-un caz şi în alt caz, în străinătate ceea ce este, în funcţiune de orice guvern, interesul ţării, este o crimă naţională, care va împovăra pe toţi cei care, în trecut sau astăzi, au fost ori sunt capabili să o facă. Sunt nevoi înaintea cărora noi trebuie să fim o singură naţiune. Şi n-am ştiut să fim o singură naţiune nici atunci şi nu ştim să fim o singură naţiune nici acum. Iar străinătatea, capitaliştii, nu înţeleg să aibă a face cu un partid care guvernează astăzi şi se duce mâine; ei înţeleg să aibă a face cu o ţară care păstrează aceeaşi politică economică şi financiară şi care răspunde cu obrazul ei, cu un singur obraz, la toate angajamentele, oricare ar fi guvernul care le-ar fi contractat. *(Aplauze).*

Şi atunci s-a încheiat împrumutul acesta, în condiţiuni pe care noi le-am aflat puţin câte puţin. În momentul când tânărul subsecretar de Stat de acolo, d. Lugoşianu, mergea la Paris, se întorcea de la Paris înapoi; de câte ori îl vedea cineva, îşi dădea seama că lucrurile nu merg bine şi nimeni nu era care să nu fi avut o îngrijorare. L-am întrebat şi eu şi alţii. Dar cuvântul care nu este scris în convenţiune dar era în învoielile care nu se scriu, că de acum înainte asupra finanţelor noastre, finanţelor noastre dovedite neexaete în conturile pe care le prezintă, asupra finanţelor noastre atacate de oamenii de partid pentru satisfacţii personale, trebuie să apese un control străin, aceasta nu s-a spus nimănui. Încetul pe încetul am ajuns să-l cunoaştem.

https://biblioteca-digitala.ro

Departe de mine ideea de a învinui pe d. Rist, omul de mare ştiinţă şi de mare interes pentru această ţară, care ne-a ajutat esenţial la Banca Naţională şi aiurea, de a-l învinui pentru funcţiunea pe care o îndeplineşte. D-sa este reprezentantul unor oameni care, în împrejurări grele, ne-au acordat un împrumut. D-sa are dreptul să spună că acest împrumut trebuie plătit potrivit convenţiunii, şi una din condiţiunile pentru a fi plătit este să ne interzicem toate cheltuielile pe care ni le permiteam într-o măsură aşa de largă odinioară. Aceasta este funcţiunea d-lui Rist.

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Îmi daţi voie.

D. N. Iorga: Vă rog, veţi vorbi pe urmă d-voastră. Atâta lucru izbutisem odată: a impune să fiu ascultat în ceea ce spun, urmând ca şi eu să ascult fără nici un fel de întrerupere pe acela care apără legea pe care o prezintă, în cazul acesta bugetul. Dar sistemul acesta, care s-a încetăţenit de la o bucată de vreme: „ eu zic, d-nealui zice", acesta încurcă şi pe ascultător şi, să mi se dea voie, nici mie nu-mi cade bine să-mi văd discursul - discursul meu, cum îl pot face - tăiat în bucăţi...

D. dr. N. Lupu: Nici eu nu-l mai las. *(Ilaritate).*

D. N. Iorga: ...prin întreruperi pe care le ascult din politeţă, dar niciodată n-au fost făcute cu permisiunea mea. Şi desigur că am profitat din faptul că ştiu acum că este o armată ofensivă şi o armată definitivă, şi că am învăţat ce este pârloagă, numai că ar fi fost mai bine ca lucrurile acestea să mi se fi spus la sfârşit. Eu spun un lucru de toată evidenţa: d. Rist...

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: D-le preşedinte, vă rog să-mi daţi cuvântul imediat după d. profesor Iorga, pentru a pune la punct această chestiune.

D. N. Iorga: D. Rist este aici şi veghează asupra finanţelor noastre şi anumite cheltuieli se fac sau nu se fac, după cum găseşte d. Rist că trebuie să se facă...

D. Virgil Madgearu, ministrul Finanţelor: Nu este adevărat!

D. N. Iorga: Dar, vă rog! D-voastră cheltuiţi energia d-voastră în afară. Dar eu, care am vorbit cu d. Rist, care am fost trimis să vorbesc cu d. Rist, eu ştiu ceea ce spun. Dacă am izbutit a termina clădirea Universităţii, este fiindcă am fost sfătuit să mă duc să vorbesc cu d. Rist. Şi am vorbit şi am întrebuinţat vechea noastră cunoştinţă pentru a căpăta această învoire, pentru care îi simt recunoscător.

Dar îmi pare rău că ţara noastră a ajuns în situaţia de a nu putea, prin oamenii noştri politici singuri, să facă bugetele sale şi să decidă cheltuielile sale.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu este un om mulțumit în țara aceasta, nu poate să fie un om mulțumit în țara aceasta când, dacă pleacă un mandat de la un minister, mandatul trebuie să zăbovească nu știu câtă vreme, până să vie un consilier de la Curtea de conturi, sau un delegat de la Curtea de conturi care să verifice pe fiecare ministru. Nimănui nu-i pare bine când se gândește la cheltuielile care trebuiesc prevăzute, și se spune în motivarea acestui buget că se pot face cheltuieli de la lună la lună, în legătură cu încasările.

Aceasta este o situațiune catastrofală pentru bugetul nostru și pentru prestigiul acestei țări. Dar cine înțelege, își dă seama că situația aceasta nu este vina unui om care se supără și ajunge să-mi strige în obraz ceea ce eu nu am auzit în atâția ani de când mă găsesc în această Cameră și cuvântul pe care îl trimit înapoi, așa cum mi s-a spus.

Dar este datoria cui înțelege această situație, să-și dea seama de teribila răspundere care apasă asupra întregii noastre clase politice, să-și dea seama că această clasă politică, care a păcătuit, este aceiași clasă care trebuie să se gândească astăzi la mijlocul de îndreptare. Iar acest mijloc de îndreptare nu poate fi o discuție cu d. general Averescu, cu privire la deosebirea între suma de anul trecut și suma de anul acesta, această sumă de anul trecut, care Dumnezeu știe cum este, și această sumă de anul acesta, care va fi și ea o sumă tot așa: Dumnezeu știe cum. Nu poate fi o simplă discuție de cifre, în care poate să fie fiecare meșter mare. Căci s-a întâmplat că după marele meșteșug al d-lui Vintilă Brătianu, ne-am trezit cu d. general Averescu semnalând pentru prima oară un mare gol lăsat în buget, acel mare gol care, de la această tribună, a fost denunțat de un tânăr de învățătură și energie care nu face parte dintre deputații acestei Camere, dar după locul său, îndată ce a venit la d-voastră, ar fi trebuit să fie aci, d. Manoilescu. A venit d. Manoilescu și a arătat cum, în ciuda socotelilor acelora așa de bine făcute, erau lipsuri, găuri mari în buget.

Trebuie să-și dea seama fiecare ce reiese din asemenea constatări, cât de mult a pierdut creditul acestei țari și ce măsuri eroice se cer pentru a reface, printr-o nouă economie națională, în același timp, și finanțele acestei țări.

Aceasta însă nu se poate face pe cale de imposibilitate, și la aceasta voiam să ajung. Aceasta nu se poate face decât crescând mijloacele de lucru și putința de dezvoltare a acestei țări, decât dând o garanție deplină simțului de dreptate al contribuabilului, oferindu-i siguranța că banii aceștia nu se duc nici la un buget de presă crescut peste măsură, nici la cheltuieli de misiuni, foarte adeseori neîndreptățite, nici la o birocrație, care și azi a rămas și nimeni nu a avut curajul să o suprime, când s-a atins de interese de partid.

https://biblioteca-digitala.ro

Datoria tuturor este să se curețe acest buget, reducându-l la nivelul teribilei noastre mizerii de astăzi (*aplauze pe băncile Partidului Țărănist)* și de a înlătura, pe viitor, orice putință ca timpurile de risipă să se întoarcă; iar în ceea ce privește datoriile contractate față de străinătate, să se ceară acestei țări tot ce se poate da pentru ca să ieșim mai curând dintr-o tutelă, pe care o înțelegem, dar de care sângerăm în toată mândria noastră.

Acesta este adevărul, și-l veți recunoaște în cursul anului și d-voastră ca și predecesorul d-voastră, d. Mihai Popovici, a cărui operă a fost prezentată în cuvinte tot așa de optimiste ca și ale d-voastră acum câteva luni de zile, cu o amabilitate, pe care aș fi dorit s-o aveți și d-voastră față de critici, căci d. Mihai Popovici este un om de o dispoziție amabilă, cu care este o adevărată plăcere a discuta, fiindcă discuția înseamnă, chiar pentru omul cel mai convins, înțelegerea că pe lângă ce știe el poate să știe și alții. Și din ciocnirea de idei poate să iasă o idee nouă și înseamnă a respecta pe oamenii care aduc sinceritate și o autoritate, pe care nici o dezmințire n-ar putea-o atinge în fața țării. Când a venit d. Mihai Popovici și ne-a spus aceste lucruri, i-am răspuns: d-le Mihai Popovici, eu nu cred în înșirări de cifre. Să dea Dumnezeu ca bugetul d-tale să fie bugetul de însănătoșire al țării. Dar aceasta nu s-a întâmplat. Se poate întâmpla ca, în ciuda tuturor calculelor, mâine contribuabilii să nu poată plăti - sunt foarte multe cazuri - ori care să nu voiască a plăti, neavând încredere în nici un fel de gospodărie de partid. Se poate întâmpla deci ca mâine contribuabilii să vă lipsească. Și atunci puteți să bateți toate darabanele, de la un capăt la celălalt al țării, pot să fie scoase mobilele tuturor „în noroiu", spre a fi vândute pentru datorii rămase în urmă, când contribuabilul nu are și când el nu simte nevoia de a munci și aceea de a sacrifica pentru un stat care nu-l face fericit, și totuși să aveți surprinderi. Și în momentul acela al surprinderilor, eu încheind, doresc un lucru: să nu se opună concepțiile rigide ale bugetului de astăzi, concepțiile, garantat rigide, ale cui vă pândește, pentru ca atunci, din ciocnirea dintre rigiditatea cifrelor bugetare, să nu iasă pentru țară ruina, la care ne gândim cu groază, incapacitatea ei de a-și relua munca sa și de a da venituri care rezultă numai din munca sănătoasă și mulțumită.

După replica[5] *ministrului Finanțelor, Virgil Madgearu*:

D-le președinte, să-mi dați voie, luând cuvântul în chestie personală, să arăt de ce îl iau.

N-aș fi făcut-o dacă d. ministru al Finanțelor s-ar fi mărginit să repete ce am spus eu cu privire la d. Rist, pe care îl cunosc de pe vremea când d. ministru al Finanțelor, unul din șefii opoziției, nu-l cunoștea, de pe vremea

https://biblioteca-digitala.ro

când d. Vintilă Brătianu frecventa pe d. Rist, îl cunosc de un şir întreg de ani, de la Paris, cum am spus şi aici, când s-a votat împrumutul de stabilizare, că sunt foarte bucuros că vine d. Rist la noi, sunt aici notele stenografice, pentru Dumnezeu! tocmai pentru că am cunoştinţă deplină a sentimentelor sale faţă de România.

Deseori s-a încercat, nu zic că e cazul acesta, a se face o intrigă între mine şi anumite persoane pentru care am stimă şi simpatie. Dar, dacă ar încerca cineva vreodată ceea ce nu a putut să treacă prin mintea d-lui ministru al Finanţelor, să introducă o intrigă între mine şi d. Rist, nu ar izbuti. De ce? Din cauza acestor mai vechi relaţiuni ce le-am avut cu d. Rist. Am discutat cândva cu d-sa situaţia ţării. D. Rist este ginerele unui om căruia îi datoresc foarte mult, acela care m-a dus de mână în studiile istorice, Gabriel Monod. Să facă cineva faţă de mine elogiul d-lui Rist, după cuvintele pe care le-aţi auzit astăzi, când eu am spus doar că d-sa este păzitorul intereselor acelor bănci care ne-au dat bani! Dar am spus iarăşi: împrumutul acesta a fost încheiat într-un moment când nu erau mulţi bani în străinătate şi după o campanie pe care opoziţia în contra d-lui Vintilă Brătianu a dus-o în străinătate şi pe care nu trebuia să o facă. Aceasta am spus.

Dar, să-mi daţi voie. D. Rist găsindu-se aci, îşi face datoria sa şi desigur că noi suntem mulţumiţi aceluia care asigură stabilizarea leului nostru. Dar cine s-ar gândi să facă altceva? Eu nu văd la ce ţinteşte această apărare. Pe de altă parte, d. ministru mi-a spus că întreruperile intempestive eu nu le admit, dar pe cele tempestive, da. Dar de unde să ştiu eu, dacă d-nealui se găseşte într-un moment de să se facă întreruperi tempestive?

D. Virgil Madgearu, ministrulFinanţelor: Am să vă avertizez.

D. N. Iorga: Şi al doilea, să vă spun ce poate fi tempestivitatea unei întreruperi care a durat - eu m-am uitat tot timpul la ceas, vă ascultam şi pe d-voastre, dar m-am uitat la ceas - a durat o jumătate de ceas?

Dar ce se poate alege dintr-un biet discurs, în mijlocul căruia se aşterne bolovanul fiscal al unei întreruperi de o jumătate de ceas? *(Ilaritate).*

Deci, aveam dreptul să protestez şi să cer plăcerea de a vă asculta pe urmă.

Prin urmare, în ce priveşte rolul d-lui Rist, nimeni nu are nimic de spus; dimpotrivă. Dar fiindcă a venit vorba, nu vreau să fac indiscreţiunea ca aceia pe care am fost silit să o fac, spunând că într-un moment a trebuit să vorbesc d-lui Rist. V-am spus că sunt foarte mulţumit pentru felul cum a primit dorinţele mele.

Dar d. ministru al Finanţelor spunea că am discutat numai dacă sunt productivi sau nu sunt productivi banii daţi pentru Universitate. Din moment ce discut în legătură, fie cu un împrumut, fie cu altceva, cu altul decât cu

https://biblioteca-digitala.ro

omul țării mele, aceasta înseamnă altceva decât că nu omul țării mele are să hotărască în această chestie?

Dar am văzut multe împrumuturi; însă țara aceasta mică, săracă, totdeauna şi-a hotărât toate lucrurile sale între noi. Pentru întâia dată, mulțumită cutărui fapt, sau cutărui fapt, din cauza d-lui Vintilă Brătianu, sau din cauza altora, şi d-voastre sunteți liberi să aruncați în spinarea unui om care este destul de împovărat, ca să nu-l mai împovărați şi aci, a trebuit să am alt contact decât cu ministrul de resort. Şi atunci când Universitatea a trebuit să se clădească, eu nu m-am dus întâia oară la d. Rist, m-am dus întâi la d. ministru de Finanțe, la predecesorul d-voastre şi d-sa mi-a spus să vorbesc cu d. Rist.

Vedeți, mă siliți la oarecari indiscrețiuni. Banca ministerială trebuie să fie cât se poate de discretă, dar nu mi se poate cere ca atunci când banca ministerială aduce cu scopuri ofensive ceva în discuție, să nu li se răspundă de acela împotriva căruia s-a îndreptat atacul. Eu m-am dus şi am stăruit şi banii i-am avut din această cauză.

Am vorbit nu numai cu d. Rist, ci v-am spus că nici un mandat de la nici un minister nu pleacă fără să treacă pe la delegatul Curții de Conturi. Orice ban l-am primit, a trebuit să trec pe acolo şi a trebuit să aştept nu ştiu câtă vreme până ce s-a făcut controlul. Acesta este adevărul şi d-voastre puteți să râdeți dar trebuie să ştiți că este o vorbă: „cine râde mult, ajunge a râde de el însuşi". Puteți să râdeți cât voiți, dar nici un om de râs nu sunt eu față de d-voastre şi nici țara aceasta, în durerea ei, nu este de râs față de nimeni. Să nu ne vedem nimeni mai mari decât suntem; să vedem fiecare din noi că suntem nişte bieți oameni puşi în serviciul acestei țări.

Şi fiindcă este d. preşedinte al Consiliului aci, voi spune că dacă este un om care din primul moment, cu toate jignirile suferite în lupta electorală, v-a stat la îndemână, în ceasurile cele mai grele, dacă este un om care a primit toate insultele, fiindcă v-a acordat dreptatea care vi se cuvenea, şi omul acesta nu a cerut pentru prietenii lui ceea ce orice om politic ar fi putut să ceară, din dorința de a vedea aci în Cameră toate partidele reprezentate, acel om am fost eu. Şi este de o extremă ineleganță ca omului acestuia să i se vorbească în tonul în care i s-a vorbit, de cineva care ar fi putut să fie, după vârsta sa, copilul crescut în casa mea, şi care în ce priveşte învățătura sa, va fi putut să-şi dea seama că multe din învățături le-a primit de la mine, după cum spuneau şi unii din colegii săi.

D-voastre vă bucurați în Camera aceasta de o opoziție, pentru care trebuie să mulțumiți lui Dumnezeu, după ce opoziția cealaltă a plecat; şi în loc de aceasta, d-voastre socialiştilor le spuneți că sunt un partid de negație; d-lui dr. Lupu, care este puțin cam ofensiv, este adevărat, îi spuneți lucruri

https://biblioteca-digitala.ro

care de la d-nealui, deputat de opoziție, către d-voastre, puteau pleca, dar anumite riposte de la d-voastre către dânsul, la vârsta lui şi cu legăturile care le-a avut cu d-voastre, nu puteau veni. Iar cine mi se adresează mie în felul acesta, dacă urmăreşte să mă apropie de oamenii care m-au insultat întotdeauna şi care sunt bătrânii din Partidul Liberal - în fiecare moment dezaprobați de conştiința tineretului curat care se ridică în acest partid - face o socoteală cu desăvârşire greşită. Eu drumul meu mi-l urmez. Unde este binele, îl servesc, iar în ce priveşte judecata oamenilor, îmi pare rău că nu am fost în măsură să desăvârşesc ceea ce le-am dat, pentru ca în momentul când se vor înfățişă în fața mea, să aibă atitudinea pe care eu am avut-o față de oamenii generațiunii care m-au crescut pe mine.

Acestea sunt lucrurile pe care le aveam de spus. *(Aplauze pe băncile Partidului Țărănesc).*

NOTE

1. Ministru de Finanțe era Virgil Madgearu.
2. Raportor la buget era G. Mantu.
3. Ministrul Agriculturii era Ion Mihalache.
4. Dimitrie Sturdza (1833-1914), istoric şi om politic. Preşedinte al Academiei române (1882-1884). Secretar general al acestui for între 1885 şi 1914. A studiat în Germania (Economie, Finanțe, Istorie, dar nu şi Teologie). A intrat în politică în 1857, ca secretar al divanului ad-hoc; a avut o carieră ministerială impresionantă, începând din 1861. Editor de documente, numismat de excepție. Unul din fondatorii Partidului Liberal, ceea ce explică unda sarcastică din portretul făcut de N.I.
5. V. Madgearu spusese: "Domnilor deputați, este un obicei foarte bun ca să se ceară voie de la orator pentru a se pune la punct o chestiune care se socoteşte că are nevoie să fie lămurită. Nu este, prin urmare, vorba de întreruperile care se fac în mod intempestiv, fără învoirea oratorului. D. Iorga parcă voieşte să introducă o altă metodă parlamentară. Aceasta mă sileşte să iau cuvântul imediat după discursul d. sale". Apoi dăduse explicații legate de "tutela financiară": "Nu avem nici un fel de tutelă financiară. D. Charles Rist, profesor la Universitatea din Paris, a fost chemat de guvernul trecut consilier tehnic pe lângă Banca Națională... El nu reprezintă grupul de bancheri care ne-au acordat împrumutul, ci reprezintă grupul băncilor de emisiune... Şi dacă d. profesor Iorga

https://biblioteca-digitala.ro

a făcut apel la intervenția pe care a făcut-o d-sa pe lângă d. Rist în sprijinul universităților, d. Iorga a uitat de ce a făcut această intervenție: împrumutul nostru a fost distribuit potrivit cu programul de stabilizare. În acest program de stabilizare se prevede că anume sume nu pot să fie întrebuințate decât cu scopuri productive. Este o cinste care se face d. profesor Rist că a înțeles că în România banii care se dau pentru ridicarea universităților sunt cheltuieli productive ale statului nostru... D. profesor Iorga nu a fost astăzi bine inspirat în atacul pe care l-a îndreptat. D. profesor Iorga, știm foarte bine, pornește în toate atacurile sale de la grija cea mai patriotică; însă de data aceasta, d. profesor Iorga, prin intervenția sa, nu a produs și un efect tot atât de patriotic, corespunzător preocupărilor sale patriotice... D. profesor Iorga nu a căutat să se informeze în aceasată chestiune asupra adevăratului rol al consilierului nostru tehnic și s-a lăsat prins în mrejele unei anumite campanii care se duce în zilele din urmă cu un scop cu totul nepatriotic, cu un scop egoist de partid".

Ședința din 22 decembrie 1929

Pe marginea bugetului ministerului Instrucțiunii:

D-le președinte, am luat cuvântul numai pentru o rectificare: cred că nu este bine să prefacem o mișcare de solidaritate a corpului didactic într-una care să se îndrepte mai mult spre un partid decât spre altul. S-a vorbit de încrederea deosebită ce o are corpul didactic în acest guvern și pe care n-ar fi având-o față de alt guvern.

D-lor, eu am fost de față la adunarea învățătorimii de toate treptele, și vă spun foarte sincer că impresia mea a fost că oamenii au fost cu desăvârșire în afară de partide sau peste partide. Erau oameni care veniseră să apere dreptul lor, un drept elementar, de a nu fi plătiți mai rău decât orice alt funcționar. Nesocotiți foarte adeseori, ei veneau să-și spună suferințele și să reclame ceea ce li se cuvenea. Îmi pare foarte bine că măcar în parte, ceea ce au cerut li se acordă. Rămâne de văzut dacă cele trei asociații ale profesorilor universitari - sau o parte din ei, căci nu au fost toți - asociația corpului profesorilor secundari și asociația învățătorilor sunt sau ba mulțumiți cu ceea ce li se acordă.

https://biblioteca-digitala.ro

Să nu ne grăbim să strigăm: triumf, fără să avem mandat de la nimeni! Dacă învățătorimea este sau nu satisfăcută, rămâne de văzut. Atâția, dimpotrivă, au făcut socoteala cât le revine după sporul acesta, şi găsesc că e prea puțin.

Eu judec chestiunea în afară de nevoile bugetului. Eu îl cred operabil. Dacă nu se acordau sume enorme pentru tot felul de asociații, care pot să lucreze pe seama lor, asociații de doamne, universități libere, cultura poporului, desigur că s-ar fi putut lua şi mai mult decât s-a luat.

Eu nu aveam de gând să iau cuvântul la această discuție pe ministere a bugetului. Sunt silit să o fac, căci trebuie să spun un lucru: să nu amestecăm în luptele de partid o manifestare solidară, care a fost a întregului corp învățătoresc, aş zice, cuprinzând astfel pe învățător, pe profesorul de liceu şi pe profesorul universitar. Spunând drept, a fost o mişcare, nu în contra guvernului de ieri sau a celui de acum, ci a fost o mişcare împotriva politicianismului risipitor. Aceasta este ceea ce am auzit eu, şi în acest sens am vorbit şi eu. Aceasta a fost atmosfera adunării.

Se dă atât cât îngăduie bugetul, după principii pe care nu le cred drepte şi după care a fost alcătuit. Foarte bine; să aşteptăm, să vedem, dar să nu denaturăm necontenit, din motive de partid, puținul lucru care iese din sufletul şi din suferința poporului, şi aceasta în afară de orice interes de partid.

Pentru aceasta am luat cuvântul.

Despre o adunare a corpului didactic unde se formulaseră revendicări materiale:

Domnule preşedinte şi domnilor, ce respinge fiecare, îl priveşte pe dânsul. Ce resping eu, mă priveşte pe mine. Eu am totdeauna o respingere pentru altă respingere. Dar nu este vorba de aceasta ci este vorba de caracterul unor fapte pe care nu-l pot lăsa să treacă.

De ce acum a strigat corpul didactic? De ce n-a strigat înainte? Natural, orice durere are un momnet când strigă mai tare. Desigur că situația corpului didactic, acum câțiva ani, era o situație totuşi mai suportabilă decât cum este situația în momentul de față. Condițiile vieții devin din ce în ce mai grele. Oamenii au aşteptat până la un anume moment; nu mai pot aştepta după aceea. Este singura explicație a faptului pentru ce s-au mişcat oamenii în mijlocul cărora m-am coborât, şi n-aş fi venit în mijlocul lor dacă aş fi crezut că este o manifestație de politicianism. Îmi miroase politicianismul rău de destulă vreme ca să-l pot cunoaşte atunci când este.

https://biblioteca-digitala.ro

Am venit în adunare şi am văzut adunarea aceea de oameni cinsitiţi care apărau dreptul lor. Am luat parte la ea şi am vorbit la această adunare, fiindcă nu am avut impresia - şi sunt capabil să cunosc acest lucru dacă ar fi fost - nu am avut impresia că este vorba de ceva aranjat; şi infirm încă un lucru, pe care nu-l pot lăsa să treacă, fiindcă lucrul acesta nu corespunde adevărului. S-a mai spus că în această adunare nu s-a vorbit de învăţători.

Dar atunci, domnilor, nu-mi aduc aminte de ceea ce am auzit? Dar s-a vorbit, de la început şi până la sfârşitul acestei adunări, în rândul întâi de învăţători. Am vorbit şi eu de învăţători, am pomenit şi suma pe care o primesc. Dar sunt în măsură, prin şcoala pe care o ţin la ţară, să cunosc situaţiunea învăţătorilor şi învăţătoarelor. Este cu atât mai frumos că s-a vorbit de învăţători cu cât mişcarea - trebuie s-o recunoaştem - nu a pornit de la învăţători, ci această mişcare a pornit de la corpul didactic secundar, de la profesorii de liceu, a pornit de la un om cu foarte mare energie şi cu un foarte mare talent, care este profesorul Forţu. D. Forţu, împreună cu asociaţiunea corpului didactic, a pornit mişcarea şi la această mişcare s-au adăugit pe urmă învăţătorii, iar aceşti profesori secundari, care trăiesc într-o situaţiune materială mizerabilă, care nu au cu ce să-şi cumpere cărţi, care se înfăţişează înaintea elevilor lor mai rău îmbrăcaţi decât copilul celui din urmă ciocoi de provincie *(aplauze),* aceşti profesori secundari sunt cei care au sprijinit interesele învăţătorilor.

Nu a fost nici un fel de rivalitate de rang, iar acei care au fost acolo dar nu au spus nici un singur cuvânt - şi acesta constituie un titlu de onoare pentru dânşii - despre dreptul lor, au fost profesorii universitari.

Noi am venit acolo fără să cerem nimic, am venit acolo pentru ca să sprijinim pe fraţii noştri mai mici, pe profesorii din învăţământul secundar şi pe învăţători. Acesta este adevărul.

Ori persoanele care au condus mişcarea? Dar, vă rog, să examinăm. În ce priveşte asociaţia profesorilor de universitate, era d. Hurmuzescu.

D. I. Petrovici: Cer cuvântul!

D. N. Iorga: D-lor deputaţi, d. Hurmuzescu nu ştiu cărui partid aparţine, poate aparţine Partidului Liberal.

Voci de pe băncile majorităţii: Da, Partidului Liberal.

D. N. Iorga: Dar niciodată d. Hurmuzescu nu a făcut politica acea înveninată, politica de club, care face pe un om incapabil de a apăra un interes general; iar în ce priveşte corpul didactic de la ţară, el a fost reprezentat prin d. Ţoni, care nu face nici un fel de politică în momentul de faţă. Şi dacă este să fie aproape de cineva, atunci este mult mai aproape de Partidul Ţărănesc, decât de acel partid din care a făcut parte până acum doi ani de zile.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, nu se poate spune - afară numai dacă nu vrea să vorbească cineva în legătură cu pasiuni, pe care le înțeleg, le înțeleg dar nu le pot aproba. Sunt însă de înțeles şi le înțeleg; cunosc oamenii de atâția ani, cunosc şi pasiunile lor şi cred că ei nu pot judeca decât în legătură cu aceste pasiuni. Dar de nici un om care nu este stăpânit de pasiuni nu se poate spune că adunarea a fost un lucru aranjat de Partidul Liberal şi noi am fost o grămadă de interesați şi de proşti care am fost întrebuințați de Partidul Liberal pentru a face greutăți guvernului de acum.

În ce priveşte criticele pe care le face câtă opoziție a rămas aici asupra proiectelor de legi sau asupra politicii, nu admit să ni se dicteze tonul; noi discutăm aşa cum discutăm, şi nu după programul care ni s-ar fixa de pe banca ministerială o să îndreptăm noi direcția şi forma atacurilor noastre.

În ce priveşte faptul că bugetul poate fi schimbat, acest lucru s-a dovedit prin faptul că au ieşit cele 100 milioane din bugetul perfect, atunci când a fost mişcare în afară şi s-a lovit cu piciorul în pământ. Ar fi fost mai bine să nu se bată din picior, pentru a se căpăta această sumă; dar trebuie să recunoaştem că bugetul a fost schimbat după insistența unor categorii sociale, care nu au vrut să se lase până nu au căpătat satisfacție.

Acesta este adevărul.

Iar dacă mi s-ar cere mie să arăt ce se poate scoate din buget, Doamne! dacă nu ar fi să lungesc discuția, aş întrebuința 3 ceasuri întregi ca să arăt ce se poate scoate din buget.

Pentru aşa numita cultură a poporului sunt cinci milioane fixate aici pentru deplasările necesitate de cultura poporului, „diurne şi deplasări pentru personalul direcțiunii educațiunii poporului, cinci milioane".

Dar Bucureştii pot trăi şi cu o operă care s-ar întreține prin sine însăşi, avem însă chiria Operei de 7.400.000, avem 2.375.000 „asigurarea instituțiunilor depinzând de direcțiunea educațiunii poporului".

Acestea toate le-am cules în cinci rânduri dintr-o singură pagină. Dar noi nu suntem datori, fiindcă o actriță, o artistă, de oricât de mare merit, a câştigat o mare situație în străinătate, să întemeiem aici, în Bucureşti, în mizeria noastră, într-un oraş plin de teatre care nu se pot întreține, să întemeiem încă un teatru, pentru care să aruncăm milioane.

Prin urmare, foarte limpede, noi suntem aci pentru a vorbi cum înțelegem. Când noi vom aduce înainte un neadevăr, este cine să releveze acest neadevăr; când noi, de aici, vom călca buna cuviință parlamentară, este preşedintele acolo, ca să ne arate drumul. Dar nu admit şi n-ar admite nici o opoziție din nici o țară, ca de pe banca ministerială, un ministru tânăr să vină să poruncească tonul în care trebuie să vorbească opoziția.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 8 aprilie 1930

Omagierea lui Nicolae Iorga în Adunarea Deputaţilor:

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, să-mi daţi voie să-mi îndeplinesc o plăcută datorie de a saluta astăzi în mijlocul nostru pe colegul care s-a întors astăzi, aici, în Parlament[1], pe d. profesor Niculae Iorga... *(Aplauze furtunoase pe băncile majorităţii. Adunarea ovaţionează îndelung în picioare).*

Voci: Trăiască Niculae Iorga!

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor:... şi să-mi exprim mulţumirea nu numai că-l vedem iarăşi în mijlocul nostru, dar să-mi exprim şi mulţumirea şi recunoştinţa pentru marile servicii care le-a adus ţării noastre, în aceasta ultimă călătorie a sa peste Ocean[1]. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate).*

Cu sacrificii grele şi cu trudă mare a purtat cuvântul său, şi de astă dată, în folosul ţării şi a pus toată puterea talentului său, toată valoarea sa personală, pentru ridicarea şi înălţarea prestigiului ţării noastre. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate; strigăte de bravo!).*

Şi să reamintesc, în aceste clipe, că atunci, în momentele mari ale ţării, în trecut, când a fost vorba de dat pământ ţăranilor, cuvântul său a cântărit greu în cumpănă; că atunci când ţara înfrigurată era în momente de ezitare, cuvântul său hotărâtor a împins ţara înainte la victorie şi astăzi, în timp de pace, acelaşi cuvânt a venit în slujba ţării.

D-le profesor, eu îţi mulţumesc din tot sufletul şi cu toată sinceritatea. *(Aplauze furtunoase pe băncile majorităţii. Adunarea ovaţionează îndelung în picioare).*

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le ministru, d-le preşedinte şi d-lor deputaţi, nu pot să vă spun cât de mult mă mişcă această sinceră dovadă de preţuire a modestelor mele silinţe în serviciul ţării. Şi fiindcă numai sentimentele nesincere cer fraze multe, să-mi daţi voie să închid, în aceste câteva cuvinte, toate sentimentele de recunoştinţă pe care le am pentru sentimentele prieteneşti pe care mi le-aţi arătat astăzi.

Ţin însă să adaug un lucru. Unde am fost, am întâlnit două lucruri: preţuirea ţării mele, încrederea în naţia mea şi cea mai bună înţelegere între toţi membrii poporului românesc. Şi eu, întors în ţară, nu pot decât să doresc ca şi aci să avem tot aşa deplină încredere în ţara noastră, deplină preţuire a însuşirilor poporului nostru şi, în sfârşit, odată pentru totdeauna, putinţa de a

https://biblioteca-digitala.ro

se înțelege între dânșii cei mai buni oameni ai acestui popor, pentru a înceta - ceea ce pentru mine este o durere - spectacolul de război civil pe care pentru câteva ambiții nemernice îl dăm lumii întregi. *(Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității. D. Iuliu Maniu, președintele Consiliului, părăsește banca ministerială îndreptându-se către d. profesor Iorga, cu care se întreține câteva minute. Adunarea aplaudă îndelung).*

NOTE

1. N.I. a plecat în SUA, prin Genova, cu vaporul, pe 17 ianuarie 1930. A vizitat 24 de orașe americane și a ținut mai multe conferințe în fața coloniilor românești de acolo (adunate în vol. *My american lectures).* A fost primit în audiență de președintele H. C. Hoover. A plecat spre Europa la 20 martie 1930.

Ședința din 24 mai 1930

Discurs despre Teatrul Național și menirea lui:

D-le președinte, d-lor deputați, aș dori să am puterea de a convinge pe ministrul care se întâmplă că este, după o ciudată repartizare a ministerelor, ministrul Muncii și Asistenții Sociale[1], și eu nu găsesc legătura între ministerul Muncii și Teatrul Național, căci cu sistemul acesta se pot repartiza toate felurile de muncă la ministerul d-sale și Teatrul Național, dacă ar spune cineva că este un fel de asistență socială, nimeni nu ar pretinde că este una din principalele asistențe sociale și că sub această formă este foarte potrivit cu funcțiunea pe care o îndeplinește ministrul Muncii; da, aș dori să conving pe d. ministru al Muncii că legea d-sale este greșită. Este greșită în principiu și este greșită în măsurile speciale pe care le cuprind deosebitele articole.

Aș dori-o cu atât mai mult cu cât eu aparțin unei epoci de parlamentarism în care miniștrii aveau obiceiul, când veneau cu proiectele de legi, să le discute înainte de a le aduce în Cameră, cu acei care aveau să ia parte la discuția de aici. Iar în Cameră chiar se ascultau argumentele care li se aduceau, fără să aibă nu știu ce ambiție personală, mai presus de nevoile țării. Natural, că pe vremea aceea noi vorbeam altfel decât vorbim acum, acei care vorbesc. D-voastre ați putut constata că, mai ales de la o bucată de vreme, eu nu vorbesc aproape de loc, și nu fiindcă aș fi partizan al desființării Parlamentului. Am spus totdeauna amatorilor de dictatură că Parlamentul, așa

https://biblioteca-digitala.ro

cum este, este o necesitate şi este mai bine ca o chestie să fie adusă în Parlament decât să se trateze, să zicem, în interesantele conversaţii pe care le aveaţi, întovărăşite de pugilat, acum câteva zile cu succesorii d-voastre legitimi, după teoria celor două partide, într-o anumită parte din calea Victoriei. Eu ţin la Parlament, însă cred că intervenţia noastră este necesară numai atunci când s-ar putea aduce o schimbare a proiectului de lege.

Odinioară schimbările acestea se aduceau. Când am avut eu onoarea să prezidez această Cameră şi s-a votat legea de împroprietărire basarabeană, o mulţime de articole au fost schimbate, fără ca ministrul să se fi supărat, iar eu ajutam, după putinţă, pe deosebiţii vorbitori să facă a se introduce în lege schimbările care păreau necesare. Dar noi am intrat într-o epocă de ortodoxie a proiectelor noastre de lege, ortodoxie întărită cu blestemul celor 318 părinţi de la Niceea, care prezidează, în mare parte şi asupra unor reviste moderniste, subvenţionate de minister. De când am încurcat-o şi cu calendarul - şi eu vin din Basarabia şi din Dobrogea, şi ştiu că acolo bisericile sunt goale, că au rămas numai cu preotul şi cu dascălul, iar lumea lucrează la uşa bisericii - de când am încurcat-o şi cu calendarul, am introdus ortodoxia intangibilă proiectelor de legi.

Bănuiesc că trebuie să fie un fel de putere misterioasă care - această putere misterioasă atotputernică - creează proiectele de legi. Ministrul nu-şi poate permite nici într-un chip să schimbe vreuna din prescripţiile care vin din această obscură sorginte misterioasă.

Eu aş vorbi altfel, aş vorbi mai mult, aş vorbi cu mai multă tragere de inimă la discuţia pe articole. Nu veţi scăpa de mine, chiar dacă şedinţele vor fi nocturne; şi vă întorc acest gest graţios. D-voastră puneţi mâna numai pe piept, eu pun mâna la buze *(ilaritate)*. Aş vorbi şi la articolele acestui proiect de lege mai pe larg, dacă aş fi convins că d-voastre sunteţi dispuşi, în interesul teatrului românesc, în interesul culturii româneşti pentru care este făcut acest teatru, în interesul moralităţii pe care trebuie s-o servească teatrul; nu moralitatea ipocrită, de formă, ci moralitatea adâncă, prin care şi nu prin spectacole degradante se formează cultura unui popor cum e poporul nostru. Dacă aş fi convins că d-voastră aţi consimţi să introduceţi schimbări esenţiale în acest proiect de lege. Fiindcă nu este un proiect, cât de rău ar fi, care prin anumite modificări să nu poată deveni un proiect suportabil, un proiect pe care regimul care va veni şi pe care nu-l doresc, cel liberal, nu unul rezervat pentru mine *(ilaritate)*, pe care regimul următor să nu fie obligat a-l înlătura.

Eu vă asigur, d-le ministru al Muncii, că dacă d-voastră păstraţi proiectul acesta aşa cum este acum, nu va fi nici un alt guvern după d-voastră care să nu înceapă prin a scoate pe directorul d-voastră, pe care îl numiţi pe cinci ani prin a-l schimba - mă rog, am şi eu previziunile mele de viitor şi ele

https://biblioteca-digitala.ro

s-au adeverit adeseori - deci dați-mi voie să fiu profet, în marginea talentelor mele de prezicere. D-voastră, d-le ministru, puteți fi zodier mai bun decât mine, dar oricât de zodier ați fi d-voastră, am și eu previziunea mea în această chestiune: nu va fi, zic, regim după regimul d-voastră care să nu înlăture pe directorul d-voastră din favoritism, fie și ca să pună un alt director de un alt favoritism, și așa mai departe. Și nu va fi regim, venind după regimul d-voastră, care să nu schimbe această lege. Fiindcă o cer toți cei interesați, a căror părere poate să fie ținută în seamă, o cere toată această presă, căreia-i atribuiți motive meschine, pe care, dați-mi voie să nu i le atribui eu, și o cere întreaga opinie publică cu grijă pentru cultura acestei țări. Va fi înlocuită această lege, dacă veți vota-o, dacă veți ținea s-o votați, bucurându-vă de amabilitatea prietenilor d-voastră din aceasta Cameră. Pe când, dacă d-voastră ați urma vechiul sistem, dacă ați asculta argumentele adversarilor principiilor și prescripțiilor speciale din această lege, ați putea să cruțați timpul care se întrebuințează pentru a se dărâma o lege, pentru a se aduce o altă lege; ați ajuta și d-voastră la opera aceea de continuitate, fără de care nu se poate face nimic folositor în aceasta țară. Ce face unul și desface altul, este o pierdere de bani, este o pierdere de timp și este o pierdere de prestigiu pentru această țară, în care orice schimbare este posibilă și orice permanență este oprită.

Eu m-am gândit în această cuvântare a mea, total dezinteresată - căci n-am nici ambițiunea de a ajunge director cointeresat al Teatrului Național, n-am nici oameni de plasat în teatrele din provincie, n-am nici regretul că în comitetul acesta nou, prin care înlocuiți vechiul comitet, nu va mai fi cutare prieten al meu. Dacă vorbesc, foarte obosit și cu grele sarcini apăsând pe umerii mei, o fac în credința că am o datorie de îndeplinit față de această țară și această datorie caut s-o îndeplinesc, cât de rar și cât de scurt, cum o fac astăzi. Dar m-am gândit în această intervenție și la acela care prezintă legea. În alte timpuri, actualul ministru al Muncii era alături de mine la o gazetă de dezrobire economică a acestei țări. Atunci era, înainte de toate, un călduros sprijinitor al cooperației, și împreună cu mine a pregătit ultimul congres al cooperativelor acela de la Galați, care congres a fost în mare parte zădărnicit, d-nealui știe de cine și pentru ce. De atunci, congrese ale cooperativelor nu s-au mai ținut. Era o anumită autoritate care apăsa asupra oricărei manifestări de libertate, și această autoritate nu a îngăduit să se continue cu aceste manifestări de libertate.

Înainte de a trece, nu spun pe unde, pentru a ajunge unde sunteți acum d-voastră, erați deci, împreună cu mine un apărător călduros al libertății, al creațiunii spontane, al neamestecului statului acolo unde statul nu are să se amestece.

https://biblioteca-digitala.ro

D-voastră erați din cei care credeați că și dacă statul se amestecă undeva, trebuie să facă aceasta cu toată delicatețea, fără a jicni drepturile, fără a împiedica manifestările acelea sincere și reale ale unei societăți, care singure au valoare.

Dar vedeți, ministeriatul schimbă pe oameni. Prin urmare, între alții care s-au schimbat, e și fostul meu prieten politic, prieten personal cu mine și acum, însă nu așa de departe, încât să facă oarecari concesiuni în dauna altor prieteni, care sunt desigur mai aproape. Ministeriatul l-a schimbat și pe d. Răducanu.

Și când teatrele au trecut la ministerul Muncii, ministerul d-sale, d-sa a venit cu acest proiect de lege, care este un proiect de lege rău, al unui om bun.

Istoria noastră contimporană se poate împărți în două perioade: o perioadă de la început, în care oameni răi făceau legi bune, și acum ne găsim în perioada a doua, în care oameni buni fac legi rele. *(Ilaritate)*

Eu sunt legat de vremurile acelea când oameni răi făceau legi bune. Fiindcă atunci era și un corolar: dacă un om rău venea cu o lege care nu era bună, aveai întotdeauna mijlocul de a-l aduce pe calea cea dreaptă; nu-l aduceai cu desăvârșire, îl aduceai cel puțin până la oarecari margini, ceea ce astăzi - încă de la începutul acestei cuvântări am spus-o tuturor celor care se interesau de dânsa - îmi pare imposibil.

Deci, d-le ministru al Muncii, sunt cu desăvârșire în contra acestui proiect de lege. Sunt fiindcă, încă odată, statul abdică, statul dezertează, statul refuză să-și îndeplinească datoria. Statul se face vinovat de laşitate, statul trebuie să aibă curajul de a îndeplini anumite funcțiuni. Statul nu trebuie să se amestece într-o mulțime de lucruri, dar în lucrurile în care se amestecă, trebuie să se amestece cu toată conștiința drepturilor și răspunderii sale.

Este o greşeală pe care ați făcut-o d-voastră acum câtăva vreme, întemeind formațiunea aceea necerută de nimeni, absolut indezirabilă, superfetația aceea care este „Cultura Poporului". Ați luat d-voastră, într-o bună zi, un romancier, unul din cei mai mari romancieri ai noştri - eu am contribuit să i se acorde premiul, pe care-l merita, împotriva altuia care, din punct de vedere moral, nu-l merita de loc. Literatura d-lui Rebreanu este mai sănătoasă decât literatura concurentului său - ați luat un om care se pricepe în a imagina personagii și a pune aceste personagii în anumite situații imaginabile, care are un stil frumos, fără a fi peste măsură de strălucitor, fără a introduce inovații în materie de limbă. Ați luat pe omul acela care n-a umblat niciodată cu realitățile acestei țări, pe acela care, prin împrejurările vieții sale, nu este un om de o prea înaltă cultură, nu este un om care să cunoască alte țări - drumurile d-lui Liviu Rebreanu sunt foarte puține, așa a hotărât viața sa, nu-l învinuiesc, dar așa este cazul - pentru a-l face director

https://biblioteca-digitala.ro

al „Culturii poporului". Dar pentru ca să pui pe cineva în fruntea „Culturii poporului" trebuie să cauți un om care să cunoască adânc toată viața acestui popor, în tot timpul și în tot locul și în toate domeniile, și un om care să aibă o largă cultură europeană. Numai acela ar putea să fie șef al „Culturii poporului". Dar nimeni nu vă cerea „Cultura poporului".

Pentru cultura poporului erau școalele noastre înalte; pentru cultura poporului era Academia Română, pentru cultura poporului erau o mulțime de societăți, unele dintr-însele foarte vechi, care societăți foarte vechi au lucrat, întrebuințând mijloace căpătate cu voință, nu cu silă, mijloace morale oferite de la sine ale societății românești. Ați vrut să coafați cultura românească cu pălăria Culturii poporului, a d-voastră și ați pus pe bietul domn Liviu Rebreanu într-o situație în care financiarmente se învârte foarte ușor și foarte plăcut, dar în care, sub raportul îndatoririlor sale, se învârte cu foarte multă greutate.

Iată, mai ieri, la Academia Română am primit o adresă a d-lui Liviu Rebreanu, o adresă monumentală, care ne-a impus anumite hotărâri, pe care le va simți toată lumea. Mâine chiar se va înfățișa d. președinte al Academiei Române d-lui președinte al Consiliului[2], căruia îi va arăta că noi nu suntem obișnuiți, în această Academie, care a ajuns la al șaizeci și treilea an de existență, care a adus servicii incalculabile acestui popor, servicii absolut gratuite, și care a înscris o pagină de glorie în dezvoltarea sufletească a poporului român (*aplauze)*, noi nu suntem deprinși cu adrese ca de la superiori la inferiori. Președintele nostru, membru în Senat, nu este un funcționar la ordinele d-lui director al „Culturii poporului". D. director al „Culturii poporului" trebuie să învețe cum se scrie unui președinte al Academiei Române. Nu i se poate spune președintelui Academiei Române: nu cereți bani, nu reclamați milionul și jumătate din taxele de spectacole, care pretutindeni se răpesc de la destinația lor, și în provincie și la centru. Nu i se poate spune: nu vă cereți dreptul, fiindcă sunteți „bugetați". Noi nu numai că nu primim adrese, dar nu primim „bugetat", „a bugeta, bugetare" nu-l primim nici în dicționarul Academiei Române. Dacă e vorba să devină cineva „bugetat", atunci putem pune mai curând „a bugeți, bugețire", și noi suntem oameni bătrâni, uscați de osteneală, și „bugețiți" de „bugețirea bugetului român" noi nu suntem. Să nu ni se spună că „nu vă mai bugetăm odată, fiindcă v-am bugetat la început". Și Academia Română, care nu este o colecție de umili lefegii ai Culturii poporului, această Academie vă va aduce la cunoștință - în forma cea mai cuviincioasă - fiindcă noi, la Academie, precum și la Universitate și aiurea, suntem oameni cuviincioși, care respectam autoritatea statului, oricând și oricari ar fi reprezentanții ei, iar dacă sunt persoane distinse, cum este cazul d-lui președinte al Consiliului, ne pare

https://biblioteca-digitala.ro

mai bine, vă vom aduce la cunoştinţă că dacă milionul şi jumătate, ba şi mai mult, nu ni se dă - fiindcă societatea românească a dezbrăcat Academia Română de veniturile ei şi o împiedică de a-şi îndeplini funcţiunea, de a-şi tipări lucrările şi de a-şi plăti funcţionarii - noi la data precisă de 10 iunie, închidem singura bibliotecă deschisă în oraşul nostru, a cărui supremă ruşine culturală stă într-aceea că nu are nici o bibliotecă publică, nici una *(aplauze)*. Cu toate că d-voastră, adică organele suprapuse nouă, „Cultura poporului", are datoria să dea bani Academiei Române şi pentru un alt motiv: are datoria de a-i da bani pentru că Academia îngrijeşte de cărţile d-voastre, de fosta Bibliotecă Centrală din Bucureşti, care a fost încredinţată Academiei Române, şi când a fost încredinţată Academiei Române a fost încredinţată cu o sarcină: de a deschide publicului larg aceasta bibliotecă. Şi statul să facă bine a-şi plăti funcţionarii care sunt puşi acolo.

Dar, revenind la rostul acestei superfetaţii care este „Cultura poporului", d-voastră i-aţi creat si un buget mare. Cineva de la Academie îmi zicea că bugetul „Culturii poporului" ar fi de 200 de milioane, dar în urma unei discuţii părea că e vorba numai de 13 milioane. Prin urmare, exact nu se poate şti care este bugetul real al acestei creaţiuni, cu 15 inspectori sau 25, dintre care unul este cel mai talentat pornograf pe care îl are poporul român în acest moment, d. Tudor Arghezi *(întreruperi)*. Cel mai talentat pornograf. Poate fi un estet foarte distins, dar nu un inspector al culturii româneşti oficiale, care cere înainte de toate moralitate şi credinţă fată de naţie. Nu cu oameni pe care i-am scos eu de la închisoare de la Vacăreşti, la câţiva ani după război, se poate face inspecţia culturii româneşti.

D. I. Flueraş: De ce l-aţi scos?

D. N. Iorga: Dragă d-le, dacă ţi s-o întâmpla şi d-tale nenorocirea, îţi stau la dispoziţie. *(Mare ilaritate)*.

Deci, aţi creat o instituţ fără nici un fel de rost, în fruntea căruia aţi pus pe d. Liviu Rebreanu, care silit acum să facă administraţie, nu mai face romane. Lasă romanele pentru care era chemat şi face administraţie pentru care nu este chemat; supraveghează pe cei 25 de inspectori, „bugetisează"", „bugetează" Academia Română. *(Ilaritate)*.

Dacă mâine s-ar suprima această instituţie, nu se va plânge nimeni. Funcţiunea acestui birou ministerial putea foarte bine fi exercitată de organismele vechi, create printr-o necesitate naţională. Aceste organe au chemarea de a face acest lucru.

Dar, pe când creaţi „Cultura poporului" vă dezbrăcaţi de Teatrul Naţional, vă spălaţi pe mâini: „Teatrul Naţional nu mai cade în îndatorirea noastră".

https://biblioteca-digitala.ro

Şi nu o faceţi aceasta curajos, d-le ministru al Muncii. Eu admit un lucru: ţara merge foarte greu, dintr-o mulţime de motive. Nu e timpul să le arăt aci, dar ieri când m-am întors de pe Dunăre, am găsit o scrisoare a cuiva din Paris, care-mi da indicaţia exactă a persoanelor care au ajutoare de studii, până la o vârstă foarte înaintată, acolo la Paris, ajutoare care n-au fost trecute pe la birourile ministerului de Finanţe unde se dau ajutoarele. Ele se dau la oameni de tot felul, foarte mulţi veniţi dintr-o anumită parte a ţării, unde se vede că oricine se naşte, are în acelaşi timp şi dreptul la o bursă de studii. Şi eu am găsit la Londra o samă de bursieri, de fiinţa cărora nu auzisem niciodată. Desigur, când ai 25 de inspectori ai „Culturii naţionale", tot felul de doctori în drept sau drepturi, pe care îi trimiţi pentru plimbare în străinătate, când trimiţi şi coşcogeamitea voluminos fost secretar ministerial ca să-şi facă studiile, ceea ce înseamnă că trebuia verificat întâi dacă şi-a terminat studiile când l-ai primit ca secretar ministerial, atunci, evident, că după atâtea cheltuieli, bani nu sunt.

Dar să zicem că într-adevăr statul, economisind, n-are totuşi bani. Eu am spus-o: pot concepe nu stat care să lase în unele privinţe şi din îndatoririle sale. Căci eu zic: nu statul, ci societatea are drepturi imense. Societatea este lucrul de căpetenie, statul e o formă care se poate schimba şi îndrepta, după nevoile societăţii. N-am fost niciodată partizan al statului care creează. Statul este creat şi condus, schimbat şi îndreptat de societate. Un stat care crea era statul unguresc de pe vremuri, care îşi închipuia că trebuie să creeze şi cultură şi rasă şi naţionalitate. Nu. Statul nu e pentru aceasta. Statul este o formă venită în anumite momente pentru a conduce, pentru a înştiinţa şi, în ceasul de primejdie, pentru a apăra societatea. Acesta este statul.

Eu am mai zis: dacă statul îmi dă funcţionari care să nu fie de partid şi care să-şi caute de lucru, dacă statul îmi dă armata, o armată care în orice momente să fie în stare să apere graniţele ţării - şi a nu ţinea armata capabilă să apere graniţele ţării, o spun încă odată în această Cameră, unde vorbesc de aproape douăzeci de ani de o crimă de stat, dacă statul îţi dă învăţământul elementar, dacă înlătură ruşinea aceasta a atâtor români care nu ştiu carte, fiindcă n-au unde învăţa, statul şi-a făcut toată datoria.

Nimeni nu cere statului să se ocupe de Teatrul Naţional. Uite, mâine, dacă d-voastre aţi spune: „nu mai există Teatrul Naţional"; dacă aţi spune şi mai mult, dacă aţi spune: „ nu mai dăm bani antreprenorilor de spectacole particulare, nici pentru talentul bărbaţilor, nici pentru ochii frumoşi ai femeilor, nu mai dăm nici un fel. de subvenţie", societatea română şi-ar zice: „am nevoie de teatru", şi l-ar crea iar. Dacă nu l-ar crea, ar însemna că într-adevăr n-are nevoie de teatru. Societatea aceasta, în care este o clasă cu totul rău crescută, are nevoie de un teatru compus numai din aluzii pornografice şi

https://biblioteca-digitala.ro

din necuviințe la adresa unora şi altora. Atunci creează teatrul „Cărăbuş". Nici un guvern român n-a declarat însă că trebuie să existe teatrul „Cărăbuş". Teatrul ...Cărăbuş" va trăi pentru că o parte din societatea românească nu are un gust superior lucrurilor ce se joacă la teatrul „Cărăbuş".

Odinioară, da. Statul avea absolut datoria de a întemeia un teatru. Avea datoria aceasta, pe la 1820-1830, când s-a întemeiat teatrul, teatrele din Bucureşti şi din Iaşi. Gloriosul teatru din Bucureşti, în care locul principal, în ce priveşte traducerea pieselor şi de multe ori jucarea pieselor şi critica, se îndeplinea de fruntaşi ai boierimii române de atunci. O adevărată falangă, o nobilă pleiadă de tineri feciori de boieri, aceia au întemeiat Teatrul Național din Bucureşti. Iar în Moldova, Teatrul Național a fost întemeiat de Asachi, şi Matei Millo a făcut odinioară onoare acestui teatru, coborându-se de la înălțimea boieriei lui pentru a îndeplini această folositoare funcțiune culturală. Aceasta pentru că societatea română trăia în rândul întâi prin teatru. Teatrul răspândea ideile nobile, teatrul curma anumite abuzuri, teatrul frământa continuu societatea. Când pe scândurile teatrului de la Bucureşti auzeai nobilele versuri ale lui Alfieri, când „Saul" al lui Alfieri făcea să tresalte de un sentiment de mândrie generații întregi, când dorul de libertate era întrupat în strofele înaripate ale marelui educator al poporului italian, teatrul acesta era o necesitate absolută pentru societate. Domnul de atunci, Alexandru Ghica, venea necontenit la teatru, membrii clasei boiereşti n-ar fi lipsit de la o singură reprezentație; pe când acum, numeri pe degete pe oamenii aparținând acestei clase politice, cu care vă războiți d-voastre, care sunteți democrați, iar ceilalți sunt reprezentanții unei oligarhii bine nutrite şi solid instalate, îi numeri pe degete când vin la Teatrul Național. Vin la Teatrul Național când este prilej de snobism, ca să asculte o trupă străină şi când urechea lor poate prinde sunetele plăcute ale unei limbi mai dezvoltate decât limba noastră.

Deci, atunci teatrele erau o necesitate de stat, dar după aceea societatea aceasta s-a schimbat şi sunt alte organe prin care astăzi se pot exprima necesitățile morale ale acestei societăți, decât teatrul.

Statul român are o singură datorie, datorie pe care a călcat-o de atâtea ori; datoria de a nu permite ca sub ocrotirea Teatrului Național să se dea spectacole de acelea care ofensează bunele moravuri, care răspândesc idei nenorocite, care strică sufletul unei societăți. *(Aplauze prelungite).*

Aceasta, da, este datoria statului român. Şi când se vor împlini cele o sută de reprezentații ale „Marelui Duhovnic", statul român va trebui să-şi spună că de o sută de ori nu şi-a îndeplinit datoria față de Teatrul Național, fiindcă Teatrul Național nu este acolo pentru a pune pe scenă rătăcirile posibile ale acelor oameni care îi reprezintă moralitatea consfințită prin religie. *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Iarăşi, teatrul mai are o datorie: să nu permită ca tragedia antică să fie prefăcută de autori moderni fără ştiinţă de carte, într-un spectacol de bâlci, cu torţe fluturate în vânt şi tot felul de muzici pe care nu le-a auzit niciodată o ureche grecească. Grecii erau în Balcani, dar aveau ureche foarte subţire. *(Ilaritate, aplauze).*

Şi, în afară de aceasta, datoria statului român este să nu permită ca nobilei legende, cum este legenda mânăstirii de la Argeş, da, astfel de nobile legende, pline de un adânc înţeles, să fie prefăcute într-o vulgară prezentare de cortegii, ca la o înmormântare de prima clasă, în care se mobilizează preoţii din zece oraşe împrejur.

Aceasta este desigur o datorie a statului român. Dar astăzi datoria de a întreţine un Teatru Naţional aici un Teatru Naţional în Craiova, un Teatru Naţional în Iaşi, un Teatru Naţional în Cernăuţi, un Teatru Naţionali în Basarabia - uitasem Teatrul ardelenesc din Cluj - nu este una din cele mai mari datorii ale statului român. Or, în ce priveşte teatrele din ţările alipite, dacă statul are o datorie de teatru, ca să nu zic o datorie teatrală faţă de ţările acestea unite cu România veche, ar fi un teatru de înalt repertoriu naţional, cu subiecte clasice sau cu subiecte strâns legate de viaţa noastră naţională, din prezentarea cărora să se desfacă o înaltă învăţătură. Iar dacă faci ceea ce se face de obicei în teatrele celelalte din Ardeal, din Bucovina, din Basarabia, cheltuieşti degeaba banul bietului contribuabil român *(aplauze prelungite)*, care nu plăteşte pentru melodrame, care nu plăteşte pentru proaste adaptaţii din străinătate, care nu plăteşte pentru scormoniri de patimi. Acolo datoria principală este de a înfăţişa şi unor naţii cu o înalta cultură, cum sunt în special cele din Ardeal şi din Bucovina, să prezinţi acestor naţii ceea ce este mai înalt şi mai curat în trecutul şi în prezentul nostru şi în forma literară cea mai distinsă.

Aceasta este datoria statului român. Acolo aveţi o sarcină naţională, care nu a fost îndeplinită niciodată. Turneurile acelea care s-au făcut, cu piesele cele mai zgomotoase, de aici, din Bucureşti - nu vreau să le numesc - de speţa „Bizanţului" şi altele, turneurile acelea au contribuit să strice moravurile curate ale românilor de acolo şi să ne înfăţişeze înaintea naţiilor celorlalte ca lipsiţi de orice adevărat ideal moral şi de orice adevărat gust literar.

Dar să zicem că v-aţi convins cum că teatrul acesta ţine scump. D-voastre aveţi atunci datoria de a o spune sincer, de a spune lumii: vreţi teatru? Făceţi-vi-l, plătiţi-vi-l, noi nu vă putem da nimic. Poate cândva, când împrejurările s-ar îndrepta, când bugetul ar merge mai bine, când viaţa economică a ţării, de care lumea se ocupă aşa de puţin, fiindcă acolo este izvorul, bugetul nu este de sine stătător, când viaţa economică a ţării se va îndrepta, atunci vom relua, prin subvenţii, o sarcină de ajutor.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar să-şi închipuie statul român, bietul stat român sărac, statul român care trece de la un partid la un alt partid, că are datoria de a ajuta nu numai pe acei care au luat parte la alegerile din care a ieşit guvernul, dar pe toţi transfugii care au venit, lingărindu-se pe pragul sfântului buget, că are datoria să asigure o situaţie unor oameni care nici merite electorale nu au şi care nu aduc sub nici o formă un ajutor guvernului, să le asigure satisfacţii morale sau să le asigure satisfacţii de trufie, acesta e un lucru neîngăduit.

Prin urmare, nu aveţi cu ce plăti? Teatrul Naţional aduce deficit, cade greu în buget? Retrăgeţi-l.

Societarii sunt acolo. De ce se cheamă societari? Apoi d-voastre, în proiectul acesta de lege, îi trataţi ca pe nişte lefegii oarecare. Se pare că ideea statului român este să considere pe orice om care primeşte un ajutor şi care primeşte o leafă ca pe un vulgar om în soldă.

Societatea aceasta dramatică este de veche origină, societatea aceasta are un sentiment de autonomie. Oamenii aceştia se simt puţintel stăpâni acolo. Mâine aceşti oameni vor fi supuşi unui director, vor fi supuşi unui administrator, vor fi supuşi unui consiliu de administraţie. Pedepsele sunt prevăzute aici.

Dar ei sunt suflete delicate, oameni care îmbracă în fiecare seara roluri de regi şi de eroi, oameni care dau o formă omenească celor mai înalte aspiraţii ale sufletului. Dar ce sunt ei, soldaţi reangajaţi care se găsesc sub autoritatea unui sergent-major, pe lângă care, ca administrator, să fie un sergent furier, afară de cazul când s-ar putea ca însuşi directorul să fie sergent foarte furier? *(Ilaritate).*

Va să zică, să-i puneţi sub ordinele întreite ale acestor ipostaze, ca să tremure de frică înaintea triplei întrupări a puterii de stat? Dar ce încredere într-ânşii pot să aibă aceşti oameni, dar ce sentiment de demnitate, dar ce iubire pentru piesa care li se bagă pe gât cu de-a sila, printr-o simplă ordonanţă a singurului director care nu întreabă pe nimeni?

Ori credeţi d-voastre că prin aceşti salariaţi ai teatrului se va putea îndeplini o înaltă funcţiune culturală? Şi d-voastre ne veţi putea înfăţişa, ştiu foarte bine care este talentul d-lui raportor şi ştiu şi care este şi talentul d-sale literar de pe vremuri, pe care îl preţuiesc mai mult decât opera pe care ne-o prezintă d-sa, ne veţi înfăţişa articole din lege care sunt satisfăcătoare pentru societari şi pentru toţi ceilalţi. Mândrie are omul, însă nu pentru condiţiile materiale în care lucrează, nu pentru leafa care o primeşte, ci mândrie are omul pentru situaţia morală pe care i-ai dat-o. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Această situaţie morală însă nu există. Veţi lucra cu actori speriaţi, cu actori linguşitori, cu actori care vor simţi în fiecare moment că pentru orice

https://biblioteca-digitala.ro

gest de independență îi amenință pedeapsa. Este o insultă care se aduce unei categorii de oameni cărora simțul pentru artă al acestei țări le datorează așa de mult, din îndepărtatele provincii până la acest odinioară glorios teatru din București.

Dar d-voastră faceți altceva. Comercializați. Și prin somn, aud cuvântul acesta, zăngănitul cuvântului „comercializările" care îmi dă impresia că vechea Românie s-a sfârșit, că a fost un război și că această veche Românie, România culturală, idealistă, a fost biruită și au luat-o în stăpânire un număr de bancheri săraci, fără curaj, și bancherii aceștia comercializează totul, că stau în pragul ușii statului și cheamă cu degetul, din când în când, către dânșii pe amatorii de comercializări. Și nu aveți măcar meritul că aceasta pleacă de la d-voastră. Aceasta este o invenție liberală. Eram la tribuna aceea și vorbeam Camerei liberale, o Cameră liberală care avea o însușire, pe care d-voastră, nu vă supărați, nu o aveți în aceeași măsură. Aveți multe pe care Camera liberală nu le avea, dar nu aveți o însușire pe care și ultima Cameră liberală o avea. Camera liberală ori era cu d-ta ori era contra d-tale. Camera liberală nu stătea înțepenită în bănci, ea participa la discuție și vedea dinainte care este simțul Camerei. Prin urmare, eram acolo și vorbeam Camerei liberale și i-am spus: comercializare în România nu se poate. Iată de ce nu se poate: întrebați numai ce au adus statului român comercializările liberale. Veți vedea d-voastră de ce comercializările sunt condamnate la noi. Pentru comercializare se cere un om de mare inițiativă. Oare va fi omul de mare inițiativă pe care îl veți pune pe 5 ani stăpân absolut, monarh acolo la Teatrul Național, un om de mare inițiativă? Al doilea, pentru orice comercializare - nu vorbesc numai pentru aceasta de la teatru - se mai cere și altceva: un om cu bani în buzunar, cu bani adevărați, nu cu bani de împrumut, nu cu bani de la stat. De fapt, statul tot el plătește, numai se face că a comercializat. Un om care are banii lui și care îi poate risca, un om capabil de a se ruina din pasiune, sau un om destul de sigur de sine pentru a nu se putea ruina niciodată. Unde sunt la noi oamenii aceștia? Dar, pentru Dumnezeu, acei care se prezintă pentru comercializare, aceia nu vin cu scopuri oneste. Sunt oamenii care nu pot câștiga altfel, care un se pot comercializa altfel și care se comercializează la stat. (*Aplauze).*

Ultimii din capitaliștii veroși, ultimii dintre aventurierii economici, aceia care nu văd o afacere mai rentabilă, care știu că pe particular nu-l pot înșela, pentru că dacă l-ar înșela pe particular îi dă în judecată, aceia se bagă la comercializarea statului.

Dar să zicem un lucru: d-voastră v-ați numit directorul pe 5 ani. Pe directorul acela îl presupun un om foarte cumsecade. Căci nu-mi trece prin

https://biblioteca-digitala.ro

minte, vedeți, eu mă refuz a crede ceea ce spune lumea, că d-voastră aveți în buzunar pe viitorul director. Tot așa se spunea că d-voastră aveați în buzunar pe viitorul Regent, atunci când d. Maniu mi-a făcut onoarea să mă întrebe și pe mine. Am stat de vorbă vreo două ceasuri cu privire la alegerea Regentului. Cum să-mi închipui eu că d. Maniu își plătește cu obrazul meu un lucru aranjat și pe mine să mă reție de la lucru două ceasuri!? Loaialitatea d-lui prim-ministru este o garanție pentru mine că așa ceva nu se putea.

Prin urmare, eu nu presupun că aveți pe directorul d-voastră, Nu-l aveți. Eu văd ce se va întâmpla...

D. I. Răducanu, ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale: Îmi dați voie, d-le profesor?

D. N. Iorga: Nu-ți dau voie. Uite de ce: eu răspund ascuțit și nu vreau să strici prietenia cu mine. Te asigur că în întrecerea dintre d-ta și mine, nu aș sângera eu; ai sângera d-ta. Suntem buni prieteni; prin urmare, merg mai departe.

Îmi închipui pe d. ministru imparțial, legat la ochi. Candidații sunt așezați într-o odaie și la care va merge și pe care va pune mâna, acela ajunge să fie director.

Ei bine, directorul acesta, să zicem că nu se pricepe în afaceri și la sfârșitul anului dă o astfel de situațiune încât nu poate să meargă înainte. Dar statul român nu plătește deficitul? Ce faci d-ta cu Teatrul Național, cu un director care s-a împotmolit de la cel dintâi an? Îl scoți pentru anumite vinovății constatate de consiliul de administrație?

Apoi, nu este păcat de Dumnezeu să termini d-ta anul cu scandaluri de acestea, cum poate fi scoaterea lui după această dovadă de neexperiență sau necinste, care îngroapă un om, să termini astfel cu cel dintâi dintre concesionarii Teatrului Național din București?!

Sau dacă, la înlocuirea regimului, vin aceia pe care îi pregătiți d-voastră și în special unul dintre miniștrii care nu este de față și care își are mica lui comedie în dosul tragediei d-voastră de stradă, să presupunem că ar veni aceia pe care îi pregătiți d-voastră, apoi dacă ar vroi să-l dea afară, el nu se lasă. Are să se apuce cu mâna de bănicile de la Teatrul Național. O să se întrebuințeze forța publică - pentru că oamenii aceștia nu se lasă scoși afară așa de ușor - spre marele scandal al unei societăți întregi?

Nu, vă rog, comercializarea nu e bună, fiindcă oamenii nu au inițiativă, nu au capital, fiindcă în special nu au o așa de adâncă iubire de țara care-ți cere d-tale, când ai luat ceva din seama statului, să-ți cheltuiești toate puterile, să găsești toate mijloacele ca să nu păgubești statul.

https://biblioteca-digitala.ro

Când vom ajunge noi ca să avem o societate ca aceea engleză sau cea scandinavă, atunci vom putea vorbi de comercializare.

Comercializarea va fi în România, sub unii ca şi sub alţii - pentru că nimeni nu se poate sustrage anumitor străduinţe obraznice - va ajunge un mijloc de căpătuială şi un mijloc de înjosire a prestigiului statului.

Aceasta este soarta oricărei comercializări şi eu vă rog, dacă puteţi să vă mai întoarceţi înapoi, dacă o anumită ideologie de economist nu este aşa de puternică asupra d-voastre, a tuturor, încât să nu vedeţi realităţile vieţii, eu vă conjur: isprăviţi odată cu aceste comercializări. Căci altfel unde veţi ajunge? Veţi comercializa şi Universitatea? Să ştiţi că este o excelentă idee. *(ilaritate).* Pe mine mă scoateţi; eu sunt rector fără contract, puneţi un rector cu contract. Anunţaţi: cine vrea să fie rector la Universitatea din Bucureşti, cu caiet de sarcini, să se prezinte cu garanţii materiale. Ei bine, vă asigur că vor fi foarte mulţi amatori.

Pentru că, vă închipuiţi că un om care nu are decât 4 clase primare, dar care a făcut servicii importante partidului şi care mai are şi alte calităţi personale, ce plăcere ar avea să se prezinte şi să vă spuie: d-le, bacalaureatul nu l-am putut lua, dar sunt rector prin contract, cu caiet de sarcini, al Universităţii din Bucureşti. *(Ilaritate).*

Pe urmă, lasă pe dânsul! Noi dăm diplome; ne gândim mult până să dăm o diplomă, dar acela o să dea foarte multe diplome: o sută de diplome pe zi şi vă asigur că nu va fi în pagubă. Cine va fi în pagubă, va fi societatea românească.

O să încercaţi poate să comercializaţi Academia Română, care Academie Română nu se poate „bugeta" şi, prin urmare, neputându-se bugeta, neputând trăi altfel, ar urma s-o comercializaţi.

Eu zic aşa - daţi-mi voie să fac o comparaţie foarte vulgară - un om care nu poate să-şi ţină familia şi vrea să-şi comercializeze familia. Nu e mai bine să se despartă de familie, fiindcă ruşinea nu mai este a lui *(ilaritate)*, în loc ca el să fie cu obrazul pentru familie, iar familia să câştige prin comercializare? *(Ilaritate).*

Sunt anumite lucruri care nu pot trece, sigur că nu pot.

Veţi avea în comercializarea teatrelor o pierdere de bani, sigur, şi nu numai atât. Când se va reveni de la comercializare - eu vă vorbesc ca un fost prieten şi, cine ştie, poate viitor prieten, fiindcă între d-voastră şi mine nu sunt deosebiri de principii (*aplauze pe băncile majorităţii)*, cum există în partidul pe care d-voastră îl preferaţi. Vă vorbesc ca unor prieteni: când veţi termina comercializarea şi veţi încerca să vă întoarceţi înapoi la statul care îşi îndeplineşte datoriile lui, atunci veţi găsi averea statului în aşa hal, din mâinile comercializatorilor, încât averea aceasta nu va mai valora nimic. Şi astfel, când veţi reveni asupra legii acesteia nenorocite, când veţi restabili

https://biblioteca-digitala.ro

situația cea veche, așa cum era, sau când veți crea o situație nouă, dând oamenilor care țin la prestigiul unui teatru național drepturile pe care proiectul de lege nu le recunoaște, va fi în așa hal acest Teatru Național, încât nimeni, de pe urma unei singure comercializări, nu va fi în stare să-l readucă unde a fost. Se poate întâmpla un lucru față de teatrele comercializate în provincii și de teatrul cu caiet de sarcini în București, opinia publică va reacționa. Când tot felul de răsufleturi bulgărești de la Sofia, când tot felul de comedii proaste, când tot felul de înjghebări cu caracter numai negustoresc vor înjosi Teatrul Național, atunci societatea aceasta, în care sunt ațâția oameni de cultură, societatea aceasta, ea însăși va găsi mijlocul de a crea în fața statului și contra statului un teatru de înaltă cultură, de gust ales și de bune moravuri.

Fără îndoială că veți ajunge acolo.

Eu vorbesc aici pentru a vă cruța pe d-voastră, pentru a cruța țara, pentru a cruța cultura și viața sufletească a acestei țări de astfel de greșeli. Nu vă potriviți la oameni care, neputându-se plasa aiurea, caută în domeniul sacru al culturii mijloace de a-și satisface ambiții. Nu dați din mâna statului, a statului sărac, astfel de instituții pe care statul, ori le părăsește cu totul, ori le ține cu toate puterile sale pe calea cea adevărată a menirii lor.

Sunt anumite legi care se pot desființa fără ca răul pe care l-au creat să fie un rău de neîndreptat. În domeniul moralei publice, în domeniul culturii naționale însă, astfel de greșeli sunt iremediabile. Și n-aș vrea ca, atunci când guvernarea d-voastră se va isprăvi, să vină cineva să spuie că, în ce privește îndreptarea situației materiale a țării, v-ați cheltuit toată știința pe care o aveați, toată munca pe care v-o recunosc și ați ajuns la rezultate care nu vor fi desigur cele pe care le doriți. Ați dorit mai mult decât ați putut face, dar trebuie să se ție seamă de ceea ce ați făcut potrivit cu concepțiile d-voastră materiale, ați lucrat, și alții au numai datoria să crească acest folos adus țării, să-l creștem mai departe în guvernele viitoare, dar n-aș vrea să se zică: acești oameni, care n-aveau chemarea să se amestece în acest domeniu, au comercializat instituțiile morale și aceste instituții morale le-au degradat în așa fel, încât ele să nu se mai poată ridica niciodată. *(Aplauze prelungite pe mai multe bănci).*

NOTE

1. Ministrul Muncii era economistul Ion Răducanu.
2. Președintele Consliului de miniștri, Iuliu Maniu.
3. *Marele duhovnic,* piesa lui Victor Eftimiu.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 8 iunie 1930

Precizări în legătură cu atribuirea titlului de Mare Voevod de Alba Iulia principelui Mihai şi dezvăluiri privind retragerea calităţii de moştenitor al Tronului României principelui Carol:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, atunci când se iau astfel de măsuri a căror formă este luată din viaţa trecutului nostru, cred că ar fi fost o datorie să se întrebe pe cine cunoaşte mai bine decât atâţia dintre d-voastră acest trecut.

D-voastră aţi creat un titlu care, firește, votat de Senat, va fi votat şi de Cameră; un titlu care îmi pare rău că nu pot găsi alt cuvânt, e un titlu nepotrivit, ridicol.

Ce înseamnă Mare Voevod de Alba Iulia?

Tot clanul nostru istoric şi toată lumea de oriunde va râde de acest titlu *(întreruperi, zgomot)*. Este de mirare cum n-aţi găsit altceva pentru a face din acel care peste câteva momente va fi numai moştenitorul Tronului, de a face dintr-însul ceea ce trebuie să fie înaintea ochilor naţiunii întregi. Ce înseamnă acest Mare Voevod? Ce înseamnă acest titlu care niciodată nu se găseşte în trecutul nostru? Ce înseamnă transformarea Albei Iulii într-un fel de titlu adaus pe lângă demnitatea imposibilă de Mare Voevod.

Niciodată nu voi putea spune moştenitorului Tronului, în orice situaţiune m-aş găsi, niciodată nu voi putea să-i spun Mare Voevod de Alba Iulia, dezgropând un titlu slavonesc din Evul Mediu şi legându-l de un oraş în care într-adevăr a intrat Mihai Viteazul, dar Alba Iulia nu este legată de trecutul nostru decât prin actul care a unit Ardealul cu România şi care nici într-un caz nu poate fi legat cu titlul medieval de Mare Voevod. D-voastră perseveraţi în greşeli de formă, cu care stricaţi şi lucrurile bune pe care aveţi intenţiunea de a le face.

Neconsultat, sunt silit să vă spun acestea aici; consultat, v-aş fi împiedicat de a comite această eroare, care transformă viaţa unei ţări serioase într-un fel de operetă.

După ce primul ministru G.G. Mironescu a explicat împrejurarea că proiectul venise din iniţiativă parlamentară:

D-lor, aci, în Cameră, faceţi o propunere ca să votăm un lucru ridicol.

Când s-a proclamat Regatul României, s-a făcut, în momentul acela, o greşeală faţa de trecut, fiindcă „Domn" odinioară însemna cel puţin cât

https://biblioteca-digitala.ro

înseamnă „Rege". "Domn" înseamnă stăpân, suveran al unei țări. Acum, din moment ce este Rege, evident că nu poate să fie alături un Domn, în sensul cel vechi. Dar cineva poate să fie foarte bine împodobit cu titlul acesta. Este un Rege al României şi este un Domn al României, moştenitor de Tron. „Domn" este acceptabil, „Mare Voevod" aminteşte un titlu de operetă din Viena. *(Protestări).*

A intervenit Pompiliu Ioanițescu, raportor la proiect:

Legea promulgată prin înaltul Decret Regal nr. 13 din 4 ianuarie 1926, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 4, din 5 ianuarie 1926, prin care s-a primit renunțarea A. S. R. Principelui Carol la succesiunea Tronului şi la toate drepturile, titlurile şi prerogativele de care, în virtutea prevederilor constituționale, se bucura ca Principe Moştenitor şi ca membru al Familiei domnitoare a României, se anulează[1]. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate, strigăte de bravo, ovațiuni prelungite.)*

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. profesor N. Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, d-lor, mi s-a comunicat că se va prezenta întâi din partea guvernului înlăturarea statutului care interzicea Principelui Carol al României dreptul de a veni în România, în mijlocul unui popor care l-a iubit întotdeauna şi alături de fiul său, de care îl leagă cele mai fireşti datorii şi adaog: alături de nobila femeie care a fost, timp le 5 ani de zile, aci exemplul tuturor virtuților *(aplauze prelungite, ovațiuni).*

Mi s-a spus însă că după această propunere, pe care o face guvernul, va fi o altă propunere, venită din partea unui membru al majorității, reintegrând pe Principele Carol al României în toate drepturile sale de moştenitor.

Înainte de a vorbi, întreb pe d. preşedinte dacă va fi şi o astfel de propunere, prin urmare, dacă ceea ce am spus trebuie împărțit în două sau dacă nu va fi nici un fel de propunere, ci propunerea este numai ceea ce se prevede acolo.

D. G. G. Mironescu, preşedintele Consiliului de miniştri şi ministru de Externe: Iată lămurirea: Proiectul propus de guvern consistă în primul aliniat, care a fost citit, şi prin care se abrogă unele dispoziții din statutul Familiei Regale. Al doilea aliniat a fost introdus de Senat, pe cale de amendament.

D. N. Iorga: Vă mulțumesc foarte mult.

D-lor, acum dați-mi voie să fac, în scurtul timp pe care mi-l permite firească d voastre nerăbdare...

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, mi-ați pus o întrebare. Să-mi permiteți să adaog ceva.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Am primit răspunsul.

D. Şt. Cicio Pop. preşedinte: Corpurile Legiuitoare se vor întruni în Adunarea Unită şi atunci va veni o propunere, respectiv un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, care va cuprinde cam tot aceste dispoziţiuni.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, ştiu de ce ai intervenit: pentru a scurta discuţia. Din fericire, sunt un vechi orator parlamentar, deprins a cruţa timpul acelora care mă ascultă.

Prin urmare, d-voastră aveţi două puncte de vedere în proiectul care ni se prezintă. Voi fi foarte scurt, în ce priveşte primul punct. În al doilea, îmi parte foarte rău că o să vă iau zece minute. Dar în ce priveşte punctul întâi, interzicerea Principelui Carol de a veni în România, a fost în părerea mea - eu nu mă schimb şi nu mă iau la întrecere cu nimeni, în ce priveşte avantajele unui nou regim. Ţiu s-o subliniez - ea a fost întotdeauna, în părerea mea, o monstruozitate juridică şi o monstruozitate din punct de vedere omenesc *(aplauze prelungite ovaţiuni).* A interzice omului care într-un moment a concentrat toate speranţele poporului românesc, a-i interzice de a călca pământul ţării sale, ca unui vagabond sau ca unui condamnat, este ceva care n-a putut să intre decât în mintea viciată a unor politicieni orientali (*aplauze prelungite şi îndelung repetate, ovaţiuni prelungite).*

Recunoaşterea dreptului elementar al Principelui Carol trebuia făcută de oricine are un suflet şi a cărui inimă este o inimă omenească, în stare să simtă şi pentru suferinţa altuia. Trebuia făcută în momentul când fiului nu i-a fost îngăduit să verse o lacrimă pe trupul părintelui său *(aplauze furtunoase, ovaţiuni).*

Nu se putea un lucru mai nelogic, mai absurd, decât să poţi vedea pe mormântul din Argeş cununiţa de argint trimisă de Principele Carol şi păstrată acolo, şi în acelaşi timp acela care a trimis această cununiţă să nu poată îngenunchia înaintea acestei pietre de mormânt, după ce i s-a interzis să culeagă din gura părintelui său ultima voinţă în ceea ce priveşte moştenirea Tronului (*aplauze prelungite, strigăte de bravo).*

În ceea ce priveşte partea a doua:

D-voastre recunoaşteţi că actul de la 4 ianuarie nu a avut niciodată putere legală. Mulţi dintre d-voastre nu ştiu de ce. Să mi se dea voie să pun alături de un argument al juriştilor un alt argument pe care lumea nu l-a observat şi pe care eu l-am primit din gura unui diplomat, al aceluia care avea mai multă cădere să vorbească despre aceasta în acel moment, a doua zi chiar după actul de la 4 ianuarie.

Nu se poate renunţa la o succesiune care nu este deschisă - orice om de drept va recunoaşte acest lucru.

https://biblioteca-digitala.ro

Al doilea:

Actul din Italia[2], ca să aibă valoare, trebuia să fie încheiat înaintea ministrului României în Italia, singurul având dreptul de a instrumenta - nu fac o indiscreție când spun că d. Alexandru Lahovary, ministrul nostru în Italia, mi-a spus a doua zi acest lucru, a venit momentul să spun lucrul acesta şi am să spun şi altele de îndată.

Pe de altă parte, dacă nu se putea ca ministrul României în Italia să instrumenteze, atunci trebuia să instrumenteze un notar din Italia. Actul încheiat înaintea ministrului Palatului, care nu are dreptul de a instrumentă dincolo de marginile chemării sale, actul aceasta este nevalabil. *(Aplauze prelungite, strigăte de bravo).*

Viața de partid, cu necesitățile ei, ne-a închis gura de atâtea ori. Am fost puşi în situațiunea de a ne ridica necontenit glasul împotriva acestui act şi a consecințelor sale şi între datoria de a păstra acestei țări liniştea, şi conştiința atâtora dintre noi a abdicat înaintea celei mai înalte datorii a oricăruia dintre noi: păstrarea păcii şi liniştii în această țară. *(Aplauze prelungite, şi strigate de bravo).*

Să-mi dați voie însă, încheind această cuvântare, să mai adaug un lucru, care până acum era scris numai în foile însemnărilor mele tăinuite de fiecare zi care, acum când țara întreagă se uită la noi şi ne ascultă, trebuie să se spună aici. Cea mai mare parte dintre d-voastre nu ştiu ce s-a petrecut în acea teribilă zi în care Regele Ferdinand, vărsând lacrimi, a înlăturat, cu cuvintele cele mai grele, pe fiul său de la moştenire. În dimineața acelei zile, am fost chemați cu toții la Sinaia. Este o tragedie pe care o mărturisesc aci, una dintre cele mai îngrozitoare drame care s-au petrecut în istoria unei țări, una din dramele acelea cu căluşul la gură, care sunt cu atât mai grozave, cu cât nu răsuflă în afară nimic din ceea ce s-a întâmplat în adevăr.

Am găsit la Sinaia pe d-nii Vaida, Maniu şi Mihalache. Părerea noastră a tuturor a fost că acest act nu trebuie să se facă. (*Aplauze prelungite, strigăte de bravo).*

Am cerut undeva, unde credeam că trebuie să întreb întâi, am cerut să fiu primit; când am auzit că se vorbeşte de arhiducele Rudolf, m-am înclinat şi am ieşit. Am fost primit pe urmă de Regele Ferdinand. Regele Ferdinand mi-a vorbit un ceas, scăldând mâna mea de lacrimi.

Regelui Ferdinand i-am pus respectuos în vedere ce s-a întâmplat în Serbia. Am avut cruzimea explicabilă în acele împrejurări să-l întreb dacă a cetit cartea lui Vladan Gheorghevici, *Sfârşitul Obrenovicilor*. Regele a declarat că a citit-o şi a plâns cum şi a doua zi, după votul Camerei, a plâns din nou.

https://biblioteca-digitala.ro

Atunci am refuzat să viu la Palat, dacă mi se cere să-mi schimb părerea şi am venit, după ce am fost asigurat că nimeni nu-mi va cere să-mi schimb părerea. Regele Ferdinand mi-a declarat de la început: „sunt în stare să respect şi părerea altora, şi când este o părere onestă ca a d-tale, eu o ascult cu atât mai atent". În prima aşa de dureroasă audienţă, niciodată suflet de tată nu s-a frânt aşa înaintea unui om, cum s-a frânt sufletul Regelui Ferdinand. Am uitat un moment că eu sunt un simplu profesor, că el este suveranul României şi i-aş fi sărutat lacrimile, dar i-aş fi sărutat încă odată aceste lacrimi dacă hotărârea ar fi rămas aceea care s-a luat atunci dimineaţa.

Regele a recunoscut argumentele pe care i le-am adus. În acest domeniu nu se iau hotărâri în pripă când este vorba de dreptul unui om şi când este vorba de viitorul unei ţări. Şi am plecat de acolo cu convingerea profundă că după amiazi Regele Ferdinand nu va prezenta proiectul de lege pentru înlăturarea moştenitorului de Tron. D-l Vaida şi d-l Maniu ştiu bine, am luat masa împreună, şi le-am spus: am impresia că s-a înlăturat această primejdie. Regele nu va prezenta înaintea Consiliul de Coroana hotărârea sa nestrămutată.

A venit la Consiliul de Coroană. Încrederea în dreptul Principelui Carol a fost slăbită sub două influenţe mizerabile...

Voci de pe băncile majorităţii: Aşa este.

D. N. Iorga: ...mizerabile, menţin cuvântul, împotriva tuturor practicelor parlamentare, fiindcă nu un Parlament mă ascultă, mă ascultă conştiinţa naţiei mele *(aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii)*. Din influenţa a doi factori nelegali ai vieţii politice româneşti, dintre care fantoma unuia rătăcea ieri aici, aşteptând cine ştie ce ceasuri de iniţiativă a unor intrigi osândite de conştiinţa unei naţii întregii. *(Aplauze pe băncile majorităţii)*.

M-am prezentat în Consiliul de Coroană. Părerile care s-au emis în Consiliul de Coroană le voi enunţa fără ca din motive pe care le va înţelege toate lumea să spun din ce gură au ieşit cuvintele, afară de acele cuvinte care au ieşit din gura Ministerului responsabil. A fost o părere că ceea ce s-a hotărât atunci priveşte numai Dinastia. N-am aprobat-o. A fost o altă părere că lucrul, acceptabil în sine, trebuie zăbovit; n-am aprobat această părere. A fost a treia părere că aceea ce se face acum, trebuia făcut încă de la Iaşi *(murmure pe băncile majorităţi)*. Şi a fost o întrebare, întrebarea dacă se iau Prinţului Carol şi drepturile de părinte. Văd şi acum gestul revoltat al Regelui către partea de unde venea această propunere.

https://biblioteca-digitala.ro

Când am fost întrebat, am declarat ceea ce vă declar acum, ceea ce cenzura n-ar fi îngăduit a doua zi, ceea ce n-ar fi îngăduit poate niciodată. Sunt aici martori: d-l Mihalache a fost acolo, d-l Maniu a fost acolo. M-am ridicat şi am spus Regelui: eu am încredere în sentimentul de iubire de ţară al tânărului inteligent şi cult, pe care este vorba să-l înlăturăm astăzi. Şi eu îmi aduc aminte că l-am adus odată înapoi Maiestăţii Voastre, când aceiaşi oameni, la Bistriţa, au încercat cel de al doilea sacrificiu al lui. Am urmat spunând Regelui Ferdinand: eu sunt istoric, eu ştiu că în nici o ţară Regenţa n-a dat rezultate fericite. Şi am încheiat spunând: am spus şi am mântuit sufletul meu. Iar Regele Ferdinand a venit la mine şi mi-a obiectat: a spus şi Petre Carp ceva înaintea războiului şi cu toate acestea a ieşit bine. Am răspuns: este o deosebire între Petre Carp şi mine. Petre Carp n-a iubit în viaţa lui pe nimeni, pe când eu pe fiul Maiestăţii Voastre îl iubesc. *(Aplauze prelungite, strigăte puternice de bravo pe toate băncile).*

Iar preşedintele Consiliului a izbit cu pumnul în masă şi a spus: Maiestatea Voastră n-a fost niciodată aşa de sus ca în aceste momente şi a îndrăznit - Dumnezeu să-l ierte şi pentru răul care s-a căşunat ţării, a spus: Maiestatea Voastră stă la aceeaşi înălţime acum ca în momentul când a rupt legăturile cu ai săi şi a făcut ca România să între în război pentru drepturile ei.

Va să zică, izgonirea din ţară a fiului cel mare este un act tot aşa de nobil ca şi ruperea legăturilor cu o ţară devenită streină pentru ca ţara care a adoptat şi iubeşte această Dinastie, pentru ca ţara aceasta să ajungă la drepturile ei. Iar omul acela a cărui acţiune a fost o compromitere pentru viaţa politică a tării, omul acela al cărui nume nu vreau să-l pronunţ acum, omul acela s-a ridicat în grabă şi a spus: acum mergem la „Monitorul Oficial" pentru ca să fie definitiv. Acestea sunt lucrurile care s-au petrecut la 4 ianuarie. Iar a doua zi după hotărârea din Cameră, vorbind cu Regele Ferdinand despre acuzaţiunile aduse Principelui Carol, Regele Ferdinand, adus la ultima cruzime, sub anumite influenţe faţă de fiul său, s-a ridicat în picioare şi a protestat contra acelor acuzaţiuni care atingeau onoarea Principelui Carol. *(Mare mişcare).*

Aceste declaraţiuni sunt dator să le fac aci în Cameră. Şi hotărârea pe care o luaţi d-voastră astăzi este mai puţin însemnată decât o credeţi, este simpla recunoaştere a unui act de elementară dreptate, care restabileşte în conştiinţa ţării respectul faţă de Dinastia întreagă şi îngăduie unei familii să privească în viitor către ceea ce dorim noi cu toţii[3] *(ovaţiuni prelungite, strigăte de bravo pe toate băncile).*

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. După ce anularea s-a făcut, la cererea lui N.I., prin vot al Adunării (485 pentru şi un vot împotrivă), el a cerut: „Domnule preşedinte, în frumoasa d-voastre cuvântare cred că aţi uitat pe nobila femeie care a crescut pe moştenitorul Tronului. Dacă este un moment în care trebuie să ne aducem aminte de dânsa, cred că este aici şi acum".
2. Scrisoarea de renunţare definitivă la calitatea de moştenitor al Tronului României trimisă de principele Carol tatălui său, regele Ferdinand.
3. În ciuda opoziţiei lui N.I., Gr. Perieţeanu, raportorul la proiect, a citit hotărârea Senatului:

Domnilor deputaţi,

Membrii comisiunii de legislaţiune civilă, comercială şi criminală, convocaţi şi întruniţi în număr regulamentar în ziua de duminică, 8 iunie 1930, sub preşedinţia d-lui Dem. I. Dobrescu, a luat în cercetare legea votată de Senat, prin care Moştenitorul Tronului României ia şi numele de Mare Voevod al Albei Iulia.

Comisiunea, în unanimitatea membrilor prezenţi, a fost impresionată de argumentele aduse de d. profesor N. Iorga, cu prilejul discuţiunilor ce au avut loc. Apreciind însă caracterul urgent al acestei legi şi posibilitatea pentru Corpurile legiuitoare de a aviza ulterior la o formulă care să corespundă cât mai deplin şi consideraţiunilor de ordin istoric propune votarea proiectului în forma în care a fost votat de Senat.

În delegaţiunea comisiunii, conform art. 93 din regulamentul interior al Adunării deputaţilor, au fost desemnaţi, ca preşedinte, d. Dem. I. Dobrescu, iar ca membri d-nii: V. Toncescu, M. Văgăonescu şi N. T. Popescu-Zorica.

Subsemnatul, ales raportor, vă rog, d-lor deputaţi, în numele comisiunii, ca pentru consideraţiunile enunţate să votaţi proiectul de lege în forma lut actuală.

PROIECT DE LEGE

Art. unic. Moştenitorul Tronului României ia şi numele de MARE VOEVOD al ALBEI - IULIA.

https://biblioteca-digitala.ro

Această lege s-a votat de Senat în şedinţa de la 8 iunie anul 1930 şi s-a adoptat cu majoritate de una sută şaptezeci şi opt voturi, contra unu.

Preşedinte, TRAIAN BRATU

/Post şedinţa din 8 iunie 1930/

Pensiile celor doi foşti regenţi*:

Domnule preşedinte, domnilor deputaţi, fără voia mea vorbesc într-o atmosferă foarte încărcată şi ţin să spun de la început că dacă predecesorul meu se găseşte în permanent război cu dv., în numele partidului său, eu nu sunt în permanent război cu nimeni decât cu greşelile care se întâmplă să se facă şi pe care am datoria de a releva.

Voi începe cu o observaţie. D. general Racoviţă, un om foarte bine sub toate raporturile, un om de onoare, un coleg pe care-l iubim cu toţii, a făcut în şedinţa de ieri o revelaţie care pune legalitatea dezbaterilor noastre într-o lumină mai curând urâtă. În comisiunea financiară, compusă din patruzeci de membri, a spus d. general Racoviţă, s-a discutat acest proiect înaintea a trei membri, dintre care doi au votat pentru şi al treilea, d. general Racoviţă, a votat contra *(întreruperi)*.

Nu sunt obişnuit nici să ascult întreruperile, nici să răspund la dânsele.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, mie îmi daţi voie să vă întrerup?

D. N. Iorga: D-voastră aveţi tot dreptul să întrerupeţi.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, comisiunea a fost în regulă chemată; au iscălit vreo 20-30 domni deputaţi, însă nu ştiu de ce s-au prezentat numai trei. Raportul însă are 27-30 iscăliturі.

D. N. Ghiulea: D-le profesor, daţi-mi voie să completez lămuririle d-lui preşedinte.

D. N. Iorga: Da, vă rog; dacă mai este cineva să vorbească, fiindcă aş vrea să am toate lămuririle în bloc.

D. N. Ghiulea: D-le profesor, eu am fost preşedinte al acestei comisiuni, în care era şi d. general Racoviţă; s-au prezintat mulţi membri la început, însă au plecat, dar fuseseră mai înainte. Nu puteam ţinea cu putere multă vreme oamenii pe loc.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Am înțeles ce vreți să spuneți. Numai că dvs. îmi faceți mie un proces pe care ar fi trebuit să-l faceți d-lui general Racoviță. Eu am adus înainte ceea ce a spus d. general Racoviță. Dacă argumentele dvs. îl vor convinge, d. general Racoviță va rectifica. Dar eu cred că atunci când este vorba de lucruri de această importanță și mai ales de persoane ca acelea despre care este vorba, trebuie să se observe în forma cea mai scrupuloasă tot ce prevede regulamentul. De obicei nu-l observăm și nu rezultă de aici cine știe ce pagubă pentru demnitatea Adunării și pentru prestigiul care trebuie să-l aibă, dar sunt anumite cazuri când toate prescripțiile regulamentului trebuiesc observate punctual.

O situație falșă

Al doilea: eu aș fi dorit să știu dacă persoanele pe care le privește acest proiect primesc sau nu primesc. Știu că este delicat să li se ceară părerea; cu toate acestea, între indelicatețea unei întrebări și indelicatețea unei situații falșe, eu prefer indelicatețea unei întrebări în locul situației falșe în care sunt puși oameni pe care noi i-am înconjurat cu tot respectul și nu numai atât, dar oameni cărora toată lumea le-a cerut puterea, afară de mine. E un an de zile de când n-am fost acolo, dar aceia care au cerut necontenit puterea regenților, desigur că trebuie să-i trateze, după căderea sau după retragerea lor, altfel decât se întâmplă să fie tratați alți oameni.

Părintele Patriarh

Eu am avut - și o spun de la început - eu am avut pentru părintele Patriarh totdeauna, numai o deosebită simpatie, dar și o deosebită încredere în talentele sale, în mintea sa înțeleaptă și în însușirile sale, care l-au făcut de atâtea ori să vorbească poporului întreg, potrivit cu gândul și simțirea acestui popor. Rareori am întîlnit om care să știe vorbi în zile mari cum a vorbit totdeauna părintele Patriarh. Pentru majoritatea din d-voastră, înainte de unirea fericită a țărilor noastre, el era aproape un străin. Eu, și foarte puțini din dv., am avut prilejul să-l cunoaștem de foarte tânăr, de când era protosinghel la Sibiu. O singură dată sentimentele noastre n-au fost întunecate; niciodată încrederea pe care o am în destoinicia sa n-a fost clintită. Nu numai atât, dar când s-a ales Mitropolit, era, precum știți, în Cameră, o foarte puternică opoziție din partea preoților, mai ales a celor din Basarabia. Era părintele Guciujna, care avea ideia să se cheme un fel de congres basarabean spre a fi întrebat dacă este bine sau ba să se aleagă acest Mitropolit Primat. Am întrebuințat toată influența mea - eram președintele Camerei - am chemat pe toți preoții și le-am spus: nu se discută chestia

https://biblioteca-digitala.ro

aceasta. Mâne veți vota pe părintele episcop Cristea al Caransebeşului. Aceasta s-a şi făcut. Şi una din zilele cele mai plăcute pentru mine, într-o carieră politică de obicei nerăsplătită, a fost când am avut satisfacția de a putea lucra astfel activ pentru binele acestei țări. Pe urmă, s-au găsit oameni mai capabili decât mine care să mă înlocuiască totdeauna. Dar una din zilele cele mai fericite, în această carieră a mea politică nerăsplătită, a fost când l-am instalat în calitatea mea de preşedinte al Camerei, aici, în casele cele vechi, pe care aş fi dorit să le păstrăm cum erau.

Îmi pare foart rău de tot ce s-a aşezat în Dealul Mitropoliei lângă vechea biserică - şi bine că păstrăm vechea biserică aşa, ca să se simtă că această țară este o țară săracă, căznindu-se în multe greutăți. Şi mi-ar fi părut foarte bine ca nici în deal să nu se ridice cele două mari pretenții care stau față în față: pretenția aceasta urâtă a palatului Camerei deputaților şi pretenția marelui palat de alături, al Patriarhiei.

Era aşa de simpatică vechea Cameră, pe care dvs. cei mai mulți n-ați cunoscut-o: foarte încăpătoare. Încăpea oricine, şi încăpea un lucru care de atunci n-a mai venit: talentul şi prestigiul. Şi aşa, când am adus pe părintele Mitropolit în căsuțele acelea vechi, sfințite prin toți marii ierarhi care au fost acolo, eu am simțit o deosebită plăcere. În palatul acesta nou, cu odaie de baie de 6 m lungime, trebuie foarte multă sfințenie îngrămădită, în curs de mai multe generații, pentru ca zidurile acestea de azi să aibă ceea ce aveau vechile ziduri care se sparg în momentul de față.

O amintire

Mai târziu, când părintele Patriarh a fost Regent, eu l-am cercetar numai de două ori. Dați-mi voie această amintire, asupra căreia trec dealtminteri repede. Odată, după ce a murit Ion Brătianu: atunci, m-am dus acolo, chemat pentru două lucruri: pentru un lucru, ca să declar înaintea tuturora că eu nu socot „chestiunea închisă". I-am spus atunci: eu cred că nici unui om destoinic nu i se poate tăia drumul când doreşte să servească țara lui. Şi al doilea, să vă recomand pe d-voastră chiar la putere. Şi era bine dacă se urma atunci sfatul meu, căci nu aveați Alba Iulia şi nu aveați manifestațiile de la Bucureşti, şi intrați în alte condiții decât condițiile în care ați intrat, care au dus pe urmă la marile defilări liberale, ale Partidului Poporului şi aşa mai departe.

Am spus - cu durere, cu durere personală, dar oricine trebuie să-mi recunoască şi mie acest drept - că, ținând seama de împrejurările țării, nu era decât un singur drum: acela de a chema la guvern pe d. Maniu, pe care țara îl vrea. Pe mine nu mă vrea, chemați pe d. Maniu.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi a doua oară a fost când dvs. aţi venit la guvern. Am spus: nu cred că este bine să vină un guvern în mijlocul luptelor înverşunate care se deduseră atunci. Şi anume ceea ce aveam de spus, am pus-o în scris. Acum trebuie să fie în arhive. Dacă vă interesează - nu este totdeauna plăcut de cetit memorii - dar se găseşte între memoriile de acolo.

Prin urmare, nu pot fi învinuit să faţă de membrii Regenţei am avut vreodată una din acele atitudini, din nenorocire foarte dese, ale tuturor partidelor politice: foarte amabile cu Regenţa, când aveau speranţe, contra Regenţei, când nu aveau nici un fel de speranţă, dând Regenţei absolut orice drept când dreptul acela putea fi întrebuinţat în folosul lor. Adecă vechea lozincă a absolutiştilor din Prusia: *und der König absolut, Wenn er unsern Willen thut,* adecă Regele - sau Regenţa - să fie absolut, când face cum vrem noi.

În afară de aceasta, când a fost vorba de ridicarea părintelui Mitropolit la demnitatea de Patriarh, eu am fost acela care am adus argumentele istorice pentru aceasta. Am fost foarte bucuros că se înalţă prima biserică - nu biserica de Stat, căci nu avem biserică de Stat dar când se înalţă prima biserică a ţării mele aşa de sus. Nu să stăm noi cu Mitropolit alături de alţii care au, în puterea unor drepturi medievale, pe care le putem reclama şi noi, într-un oarecare sens, Patriarh.

În timpul din urmă, n-am avut într-adevăr nici un fel de contact cu Regenţa. Când a fost să se facă alegerea acelui membru al Regenţei, care a fost d. Sărăţeanu, eu eram, cum ştie toată lumea, pentru generalul Presan. Dar generalul Presan n-a reuşit. D. preşedinte al Consiliului, care nu-şi fixase încă alegerea – împotriva părerii răspândite – d. preşedinte al Consiliului mi-a făcut plăcerea să mă întrebe şi pe mine, şi eu am spus până la sfârşit: sunt pentru generalul Presan.

Alegerea d-lui Sărăţeanu

Dar s-a ales domnul Sărăţeanu. Asupra d-lui Sărăţeanu a căzut o ploaie de insulte, cu totul nemeritate. Eu am fost împotriva părerii că, dacă în guvern se găseşte cineva care este cumnat cu un Regent, trebuie ori să se retragă Regentul, ori să se ducă ministrul. Ceva cu desăvârşire absurd, fiindcă aceasta cuprindea o îndoită insultă: pentru ministrul bănuit că se duce pentru că în puterea dreptului de rudenie putea cere ceva de la Regent, care fiindcă în minister era cumnatul său ar fi dat o aprobare pe care ar fi refuzat-o altfel. Eu sunt un vechi tovarăş de bibliofilie cu d. Sărăţeanu; ne întâlnim la anticari, unde nu se face nici un fel de politică.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi cine iubeşte cartea frumoasă, iubeşte lucrurile frumoase. Este comunitatea aceasta cu cartea în care este cuprinsă gândirea cea mai aleasă a celor mai străluciţi reprezintanţi ai omenirii, e un fel de educaţie de sine însuşi care se face în fiecare moment. Decât să asculţi intrigile cutărui bărbat, sau, din nenorocire pentru această ţară, care are un fel de ginecocraţie, cu care trebuie să isprăvim odată pentru totdeauna, intrigile cutărei persoane feminine, e mai bine să-şi întrebuinţeze cineva vremea cetind o carte, care este atât de *bon conseil*, de bun sfat *(aplauze)*.

Se dă o satisfacţie morală la care Constantin Sărăţeanu are dreptul, nu pentru lucrurile de astăzi, nu pentru lucrurile de ieri, dar pentru viaţa sa întreagă şi pentru rolul pe care l-a avut în Regenţă, un rol foarte respectabil. Însă, cum aceasta este o ţară în care omul care iese înainte e respectat şi omul care face doi paşi înapoi este luat în râs, cum e din nenorocire ţara lui „obraznicul mănâncă praznicul", modestia aleasă a lui Sărăţeanu l-a făcut să fie în opinia publică ceea ce nu a fost în Regenţă şi ceea ce un suflet ca al lui nu putea să fie niciodată.

Proiectul e o greşeală

Prin urmare, vedeţi cu ce sentimente iau cuvntul astăzi ca să vă spun că, aşa cum aţi venit cu acest proiect de lege, aţi greşit *(aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc)*.

Legea se va vota, dar cred că aţi greşit. Rolul meu este acela de a semnala greşelile, acela de a regreta că le-a luat cineva asupra sa. Aş fi în stare, când vi se va da cuvântul, d-le Maniu, să mă ridic şi să vă spun: nu mai vorbesc ca deputatul Iorga, eu vorbesc în locul d-lui Maniu, preşedintele Consiliului, şi să vă aduc toate argumentele. Să facem încercarea: eu să scriu pe hârtie, d-voastră veţi vorbi, şi pe urmă să comparăm. Dacă greşesc, nu mai cunosc nici situaţia, nu mai cunosc nici fatalitatea situaţiunii şi nici psihologia persoanelor cu care mă văd de foarte multă vreme.

Eu cred că proiectul acesta, bun, rău, este antipatic; opinia publică nu-l vrea şi noi suntem datori, mai ales la începutul unei domnii noi, să respectăm opinia publică. Carol al II-lea stă pe dreptul său, dar Carol al II-lea stă înainte de toate pe popularitatea sa. Acesta este adevărul. Şi pentru că lumea crede că regele constituţional are un cuvânt în orice, orice răspundere contra Constituţiei, se întoarce asupra regelui constituţional. Acesta este adevărul.

Eu, ieri, în momentul când aţi adus acest proiect - cum ştiam că se va aduce, dar eram dator cu o conferinţă la Ploieşti - vorbeam înaintea publicului de acolo şi nu ştiu cum a venit vorba de recompense naţionale de acestea, aceste recompense în care suntem aşa de tari de o bucată de vreme. Ei bine, a fost un strigăt în toată sala contra oricărei recompense naţionale, fără

https://biblioteca-digitala.ro

deosebire. Aşa gândeşte ţara. Dacă dv. vreţi să gândească ţara altfel, educaţi-o, făceţi-o să creadă lucrurile pe care nu le crede. Dar pentru moment ţara aceasta crede aşa, ţara aceasta crede că suferă, ţara aceasta crede că nu are bani, ţara aceasta crede că şi recompensele sau recunoaşterile cele mai datorite pot întârzia. Aşa crede ţara. Dar, dacă ne închipuim noi că suntem mai cuminţi decât ţara, cine crede aşa, norocul lui! Eu nu am crezut niciodată că sunt mai cuminte decât ţara mea. Eu sunt de părerea bătrânului Voltaire, care spunea că „toată lumea are mai mult spirit decât dânsul". Prin urmare, toată România are mai mult spirit decât oricare dintre noi.

Ţara nu vrea

Ţara nu vrea. Nu ştiu dacă foştii regenţi vor, dar sunt convins că ţara nu vrea, şi aşa fiind, eu cred că nu e bine să contribuim la discreditarea, din nenorocire prea răspândită, în care au căzut aşezămintele noastre şi la lipsa de înţelegere şi iubire în care noi mai toţi suntem faţă de ţară.

Nu vă încredeţi în popularitate; abia mai suntem toleraţi la locurile noastre în viaţa politică de o ţară care nu ştie ce vrea, dar vrea fără îndoială ceva. Acesta este adevărul. Când am fi, cum erau boierii de odinioară, stăpâni pe ţară, am putea face orice, fiindcă ţara credea în fosta ei clasă dominantă. Ţara nu crede în clasa dominantă de astăzi; nici într-un partid, nici într-un om. Şi noi, fiecare, trebuie să ne purtăm în aşa fel încât să facem ca ţara să nu umble după minuni, care nu sunt de pe pământ, trecând şi peste capul regelui, în care într-un moment şi-a întrupat minunea. Ci noi trebuie să ne observăm, în tot ce facem, în aşa fel încât să reabilităm această viaţă de partid, compromisă, şi câştigăm pentru noi ceea ce înaintaşii noştri, cu mai mare prestigiu, au avut în vremea lor, şi aceasta a ţinut ţara.

Dar la sfârşit ţin să vă fac o declaraţie: dacă ar fi şi de văduva muritoare de foame a unui om de geniu, eu aş fi fost contra acelui proiect de lege prin care ar voi să i se acorde o recompensă naţională. Şi eu vă spun, aici, în Cameră, ca să rămâie: eu pe ai mei nu i-am legat cu alt blestem, dar i-am legat cu două blesteme: să dea pe uşă afară, atunci când voi fi murit, pe acei care mă vor lăuda, după ce mi-au tăiat tot rostul în viaţa ţării mele, şi, al doilea, să întindă mai bine mâna decât să primească ceea ce numim o recompensă naţională. O spun aici, ca să rămâie, pentru că ai mei o ştiu.

Şi mai adaug încă un lucru. Era vorba cândva de nu ştiu ce proiect de acestea şi Petre Carp era aşezat acolo *(arătând spre băncile din faţă)* şi a glumit în ce priveşte suma de care era vorba. Atunci am avut curajul eu, la vârsta mea şi cu puţinul ce-l reprezintam, să mă întorc către Petre Carp, la vârsta lui şi cu ceea ce el reprezinta, şi să-i spun: Dumneata râzi, dar pe fiecare ban care iese din vistieria ţării este o picătură de sânge *(aplauze)*.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

* Textul nu a apărut în *Dezbaterile parlamentare.* Îl reproducem după broşura nr. 2 a Cercului de studii al Partidului Naţional, *Noul regim.* Discursurile d. prof. Nicolae Iorga, Buc., 1930.

Şedinţa din 14 iunie 1930

Discurs despre climatul politic din ţară în momentul Restauraţiei*:

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. profesor Iorga are cuvântul. *(Aplauze pe băncile majorităţii.)*

D. N. Iorga: Nu vă grăbiţi. *(Ilaritate).*

D-le preşedinte, în momentul când d. preşedinte aş Consiliului[1] - din nou preşedinte al Consiliului - a cerut cuvântul, eu am crezut că este vorba de o declaraţiune de program. Declaraţiunea de program a venit pe urmă, cu această introducere că este tot programul cel vechi, aşa încât era un fel de amintire, foarte vagă, a unui program care era scris într-o formă mai precisă altă dată.

Dar d. preşedinte al Consiliului a făcut istorie şi anume capitolul din istorie pe care vi l-a prezentat acelora care nu-l cunoaşteţi sau care-l cunoaşteţi altfel, capitolul acela a început în momentul fericit - din nenorocire dispărut - în care aceleaşi sentimente ne însufleţeau pe noi toţi. D. prim-ministru a mers chiar puţin înainte, a vorbit şi de pregătirile actului prin care Regelui nostru i s-au dat drepturile pe care, din nenorocire, în anumite momente, foarte puţini îl recunoşteau.

O restabilire de fapte

Erau de acei care sfătuiau zăbava prudentă, dar - cum am spus şi duminică - eu nu numesc pe fiecare, unde a fost şi ce a spus. Trecutul său îl socotim închis. E mai comod pentru toată lumea şi cred că pentru mine este şi mai comod decât pentru mulţi alţii, dar în general este lucru comod.

Acum, d. preşedinte al Consiliului, făcând istorie, să-mi permită şi mie să fac puţintică istorie. Şi cum d. preşedinte al Consiliului ne-a destăinuit acum un lucru foarte interesant, pe care nu-l cunoşteam înainte, anume că d. preşedinte al Consiliului a pregătit, întrebând Regenţa, întoarcerea Regelui - în care caz se putea face ca Regele să nu fi fost în primejdie de a rămânea în

https://biblioteca-digitala.ro

vârful muntelui Caraiman, cu avionul, ci să vie în împrejurări ceva mai lesnicioase, dacă ar fi fost această înțelegere perfectă ce se afirmă. Dar d. președinte al Consiliului a vorbit și despre ziua cea mare de duminică.

Oricâte prostii am face în urmă, ziua aceea rămâne. Și e bine ca în istoria țării să rămânem mai mult cu aceea decât cu acele care au urmat după dânsa și cu acele pe care le bănuiesc îngrijorătoare, care vor urma, până când vom lua hotărârea care până acum a întârziat.

Dar pentru că a vorbit de ziua de duminică, să-mi dea voie să aduc aminte trei lucruri pe care îmi permiteam să le recomand aceluia care, în momentul acela, nu era decât Principele Carol restabilit în drepturile sale. Astăzi nu mi-aș permite să dau sfaturi Regelui. Regele știe că oricând voi fi chemat, voi răspunde. Dar până atunci, rămân acasă la mine. E o mare deosebire față de cei care se impun, de Regele nu știe cum să-i scoată de acolo. Este deosebire între omul care vine când îl chemi și omul pe care nu-l poți trimite acasă. Va să zică, mi-am permis în momentul acela un sfat pe care acum nu mi-aș permite să-l dau. Nu sunt, cum se crede, dătător de sfaturi oricând și oricui.

Eu aștept să fiu chemat. Până nu mă cheamă cineva de trei ori, nu sunt sigur că m-a chemat într-adevăr. Se întâmplă și unele cazuri când m-a chemat într-adevăr de trei ori sau m-a chemat numai de două ori și a regretat că nu m-a chemat a treia oară.

Exemplul armatei

Dar în duminica aceea mi-am permis să dau trei sfaturi, din care două au fost urmate și al treilea, din nefericire, nu.

Sfatul cel dintâi. Nu vă spun câtă bucurie am simțit că a fost urmat acest sfat, care nu se adresa Maiestății Sale - Alteței Sale Regale atunci - ci se adresa acelei părți din societatea română, de care avem motive să fim mândri, armata; spuneam, armata, oricare ar fi fost rolul ei, trebuie să se întoarcă acolo unde o vrea țara. (*Aplauze prelungite*).

Ei bine, armata, adaug, a dat cel mai frumos exemplu de absolută dezinteresare. Nimic dintr-un pronunciament, care pronunciament ar fi fost o nenorocire. Fiindcă pronunciamentele au și defectul că se repetă. După cel care a făcut pe cel dintâi, se găsește cineva care vrea să facă al doilea, pentru dânsul, după ce primul a exploatat cel dintâi pronunciament. Nici urmă de așa ceva. Și cred că foarte rare sunt țările în care astfel de frumoase dovezi de devotament față de interesele generale ale țării au putut să fie date de armata care, în mijlocul unei societăți adeseori zăpăcite, își păstrează întotdeauna echilibrul. Prin urmare, eu cred că în sufletul fiecăruia dintre noi trebuie să fie o mulțumită pentru armată. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate).*

https://biblioteca-digitala.ro

Devotamentele care răsar când plouă

Dar era şi a doua recomandare, că persoanele care pot să-şi atribuie un merit în întoarcerea Maiestății Sale, persoanele acestea să nu frecventeze prea des Palatul. *(Aplauze prelungite).*

Îndată după aceasta, d. Iunian mi-a răspuns de la tribună - dar era aşa de mare entuziasmul, încât nu am auzit bine; şi nici nu l-aş fi întrerupt, fiind dat caracterul solemn al zilei aceleia - şi m-a înştiințat că nu poate să fie vorba de astfel de prieteni care să se prezinte pentru a li se răsplăti meritele.

Eu cred că prințul Carol, de la Paris, a avut aşa de puțini prieteni, încât îi poți număra pe degete. Dar eu nu m-am gândit la acei de la Paris, nici la acei de la München; şi nu m-am gândit nici la acei de la Cluj şi nici la acei din momentul sosirii la Bucureşti. M-am gândit la devotamentele spontane care răsar după ce plouă. *(Aplauze prelungite, mare ilaritate).*

Dacă devotamentele acestea au fost, din fericire Regele a ştiut că afară de uşa prin care se intră la Palat, este şi uşa prin care se poate ieşi; lucru pe care mulți dintre aceşti d-ni l-au aflat atunci; nu l-au ştiut înainte.

Exclusivismul partidelor

Dar eu mai recomandam încă un lucru, recomandam ca glorioasele noastre partide - îmi pare rău că poate cuvântul s-a luat în serios; eu declar că nu l-am spus în serios - glorioasele noastre partide ar face bine să nu mai continue cu exclusivitatea lor de până acum.

Eu nu văzusem pe Maiestatea Sa. Eu am fost înştiințat - d. preşedinte al Consiliul vorbea de lucruri care au precedat frumoasa manifestare de duminică, să mi se dea voie să vorbesc şi eu - eu am ştiut la ceasurile 5 dimineața, sâmbătă, că prințul Carol este în Bucureşti; şi nu m-am dus la Cotroceni. Nu m-am dus anume, fiindcă nu aveam de prezentat un devotament de ultimă oră, cu tot ceea ce devotamentul de ultimă oră poate pregăti pentru cariera unui om care fără astfel de devotamente întârziate nu înseamnă nimic. Şi pentru că eu nu am vrut câtuşi de puțin să adaug încă un lucru, să exprim apoi o părere care ar putea fi bănuită că este inspirată, să amestec, prin urmare, pe Maiestatea Sa - în închipuirea măcar a câtorva - în declarațiunile pe care le voi face.

Prin urmare, eu nu ştiam de loc ce voia Maiestatea Sa, în momentul când noi l-am proclamat, şi mai mult decât noi, dreptul său elementar, care ne-a câştigat pe toți. Dar, în momentul când am avut şi eu, duminică după amiază, onoarea de a fi primit de Maiestatea Sa, fără a o fi cerut, când am fost

https://biblioteca-digitala.ro

primit de Maiestatea Sa, mi s-a spus că Maiestatea Sa doreşte - nu este o indiscreţie - când se povestesc în ziarele de dimineaţă toate amănuntele întoarcerii Maiestăţii Sale, fiecare căutând să-şi atribuie meritele pe care le-a avut.

D. general M. Racoviţă: Foarte rău!

Ce a voit Suveranul

D. N. Iorga: Foarte rău! Eu pot să spun că Maiestatea Sa - nu cred că aceasta ar fi dezagreabil Maiestăţii Sale însăşi astăzi - că Maiestatea Sa a dorit un Minister al tuturora, a dorit un Minister de coaliţie şi a dorit un Minister de coaliţie care să nu fie prezidat de un şef de partid. Mi-a părut bine; prin minte nu mi-a trecut să socot că aici ar fi cine ştie ce atingere a unor drepturi pe care, ca toată lumea astăzi, le-aş fi avut şi eu. Aşa mi-a spus Maiestatea Sa.

Dorinţa Maiestăţii Sale a fost să guverneze în nou, să guverneze şi cu oameni din partide, dar cu oameni noi din acele partide, şi dorinţa Maiestăţii Sale a fost să guverneze în fel nou şi cu un program nou. Şi dacă Maiestatea Sa se va supăra de ceea ce spun acum, are un mijloc uşor de a nu se mai produce astfel de indiscreţii: să nu mai mă cheme niciodată. Eu am casa mea şi mă găsesc foarte bine înăuntru. Dar când fac o declaraţie, chibzuiesc întâi dacă pot să supere interesele ţării; aceasta nu supără interesele ţării. Al doilea, numai al doilea întreb dacă nu se poate să supere pe Maiestatea Sa. Pe Maiestatea Sa cred că nu poate s-o supere. Şi opinia publică, mai puţin. Şi, pe lângă aceasta, Maiestatea Sa a manifestat o dorinţă. Natural, dacă ar fi fost o dorinţă de suveran absolut, dacă de exemplu, Regele mi-ar fi spus că vrea să vă dizolve pe d-voastră, eu nu v-aşi fi spus că a vrut să vă dizolve, şi că s-a întâmplat că nu v-a dizolvat. Dar, din primele momente, Regele mi-a spus că nu vrea să dizolve Adunările care, cu atâta căldură şi cu atâta sinceritate, şi nu ca un act de partid, l-au aclamat. Şi eu am arătat Maiestăţii Sale că sunt cu desăvârşire de aceeaşi părere. Dar sunt de aproape doi ani în mijlocul d-voastră şi am spus întotdeauna: guvernele se pot schimba. Adunările nu trebuie să se schimbe. Jucăria aceea a alegerilor, de la fiecare an este o otravă pentru ţară şi o stricare a moravurilor. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Dar o Adunare, cum se întâmplă în Franţa şi aiurea, poate să dea mai multe Ministere. Şi eu am cunoscut o Adunare care era gata să dea oricâte Ministere, aşa numitul, fericitul Bloc, în care aveam plăcerea să mă găsesc cu atâţia prieteni - eu acesta, care se zice că nu am prieteni. De unde vor fi ieşit cei 35 de deputaţi şi senatori care mă înconjurau? Probabil că-i fabricasem eu, după alegeri.

https://biblioteca-digitala.ro

Adunarea Blocului

Atunci am avut plăcerea să mă găsesc alături de Partidul Național Român din Ardeal, să mă găsesc alături de partidul bucovinean, care pe vremea aceea era liber, nu intrase în Partidul Liberal, să mă găsesc alături de partidul basarabean, care era pe vremea aceea iarăşi liber şi să mă găsesc alături de Partidul Țărănesc, şi ştiți foarte bine că în acele câteva luni de zile am avut să ne felicităm reciproc de bunele legături dintre noi. Vreau să fac o destăinuire acelora care cred că nu se poate face un Minister decât dintr-un singur partid, şi în fruntea Ministerului un om politic ca un capelmaistru, cu o baghetă, mai mult sau mai puțin magică, magică pentru unii, mai puțin magică pentru alții. Când a fost să se numească prefecții şi primarii, în Ministerul coaliției, eu cu d. Mihalache şi d. dr. Lupu am stat într-o seară, acasă la mine, şi am putut să fixăm lista primarilor şi prefecților, fără ca un singur moment să fie vreo neînțelegere între noi. Acesta este curatul adevăr.

Rostul Parlamentului

Va să zică, eu cred că Adunarea trebuia păstrată, şi Adunării acesteia îi lipseşte un singur lucru, sentimentul că ea dă guvernul şi că nu guvernele sunt chemate totdeauna să-i dea directive. (*Aplauze prelungite).* Sunteți oameni care faceți parte dintr-un partid, dar, vă rog, națiunea este mai mare decât partidul, partidul este mai mare decât reprezentanța lui în Cameră şi în Senat; reprezentanța în Cameră şi Senat este mai mare decât guvernul, acesta este crezul meu. Dar, fără îndoială, este şi o altă părere. Părerea că Ministerul este mai mare decât Parlamentul, că Parlamentul este mai mare decât alegătorii, şi că alegătorii, adică partidele, sunt mai mari decât țara.

Drepturile regelui

Dar aceasta, să-mi dea voie oricine, nu este părerea mea. Şi Maiestatea Sa a manifestat încă o dorință. Aici noi ne împărțim: sunt două păreri cu totul deosebite: o părere de constituționalişti şi o părere de istorici şi de oameni reali. Părerea constituționaliştilor este: Regele iscăleşte. Regelui i se poate impune orice om; Regelui i se poate impune orice lege; Regele trebuie neapărat să iscălească orice.

Părerea mea, care nu este de la 1866 în România, sau de la cine ştie ce dată în Ardeal, părerea seculară a poporului român este alta: Regele, nu voi întrebuința formula „domneşte", pentru că a intervenit 1866, dar Regele trebuie să se facă simțit în fiecare moment. (*Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Şi dacă era vorba de un Rege care să nu se facă simţit, puteam să-l lăsăm pe prinţul Carol în castelul său din Franţa, aveam o Regenţă, o Regenţă care, compusă din trei oameni, natural că putea să fie întrebuinţată şi pentru această funcţiune.

Dar poporul acesta - dacă socotiţi altfel, vă înşelaţi, şi vă rog pe d-voastre să nu vă înşelaţi, ca să nu nimerească d. Vintilă Brătianu, când va fi la cea de a zecea zodie, până acum este numai la a treia (*ilaritate*), eu doresc ca d-voastră să fiţi aceia care să nu vă înşelaţi - poporul acesta cere un Rege adevărat, şi cine vrea să cloroformizeze pe Rege şi cine vrea să impună Regelui interesele unui partid, se înşeală.

Regele a dorit ca miniştrii săi să nu fie ieşiţi dintr-o consfătuire de partid, ci miniştrii pe care îi vrea în adevăr, îi vrea unul câte unul. Nu cred că în trei zile să se fi schimbat părerea Regelui.

A doua oară când l-am văzut, Regele îşi dădea seama că nu mai poate ceea ce a vrut, dar nu se schimbase câtuşi de puţin punctul său de vedere. Căci acesta este un punct de vedere permanent; şi cine crede altfel, va avea un conflict, şi cine crede că va birui în acest conflict, va ieşi zdrobit dintr-însul pentru că în jurul Regelui şi nu în jurul oricărui partid se găseşte conştiinţa poporului român şi chiar dorinţa naţionalităţilor din această ţară, în dosul Regelui şi nu în dosul vieţii de partid.

Misiunea domnului mareşal Presan

Şi atunci, Regele aşa a dorit. Nu s-a putut. D-nul mareşal Presan a fost la mine, însărcinat cu o altfel de misiune. Am vorbit două ceasuri cu mareşalul Presan, am încercat să-l conving de un lucru: că are un moment unic în istoria acestui popor. După două ceasuri, nu l-am mai văzut. Am citit seara în ziar că d. mareşal a declarat că fiindcă d. Vintilă Brătianu se găseşte politiceşte indispus, din această cauză nu poate să-şi îndeplinească misiunea. Eu doresc ca d. Vintilă Brătianu să fie dispus, tot mai dispus, până la balul de la Palat, în care doresc să-l vedem jucând alături de Rege, alături de soţia sa, Regina, să jucăm împreună cu toată ţara românească, să facem o horă cu d. Vintilă Brătianu şi cu simpaticul său nepot alături de d-sa, cu d. Gheorghe Brătianu...

Dar eu nu-mi închipui, vă rog, ca pentru o indispoziţie trecătoare a d-lui Vintilă Brătianu - toată lumea doreşte ca această indispoziţie să fie pasageră - pentru aceasta să se părăsească o misiune ca aceea.

De atunci, nu l-am mai văzut pe mareşalul Presan. Acum aflu că d. Presan, pentru care am toată stima şi toată simpatia, şi doresc să-l mai văd odată având o asemenea misiune, dar doresc să o şi ducă la capăt, aflu că d-sa

https://biblioteca-digitala.ro

este mareşal şi nu este general - eu doresc ca toată lumea să aibă tot binele dar îmi face plăcere când aud de la dânşii întâi, în loc să citesc din gazete. Acesta este adevărul.

Guvernul e acelaşi

Şi atunci, s-a alcătuit un Minister de partid. D. preşedinte de Consiliu ne spune: în formă este alt Minister, dar în fond, este tot acelaşi. Eu, care văd rău, mi se pare că şi în formă e cam tot acelaşi şi dacă m-aşi fi îndoit, n-aş fi avut decât să privesc la cel mai vesel dintre d-voastră, la d. Potârcă *(mare ilaritate),* subministrul Domeniilor, iar dacă nu s-ar supăra, fiindcă aceasta este o urare de prosperitate pentru ţară, subministrul al domeniilor *(ilaritate.)* N-aş avea, prin urmare, decât să văd pe d. Potârcă acolo, ca să fiu sigur că ceea ce a fost, este şi va fi până la o nouă avizare, pe care n-o doresc apropiată. N-o doreşte nimeni apropiată. Fiindcă este mai bine ca o ţara să persiste într-un punct de vedere greşit, până se vede tot ce se cuprinde într-însul, decât să-şi schimbe greşelile prea repede, una după alta. Aveţi o vacanţă aşa de plăcută, destulă chiar pentru miniştrii obosiţi, pentru cinci luni de zile, este tot ce trebuie pentru ca legile să se voteze în două săptămâni şi pentru ca, după aceea, să vă puteţi odihni două luni de zile şi chiar patru.

O mare greşeală

Dar, d-lor, aici este o parte foarte serioasă, cu care închei. Este o greşeală că în această ţară nu se pot uni puţinele forţe reale. Lumea îşi închipuie, fiindcă sunt ambiţii multe, că este şi multă capacitate în această ţară. Nu este adevărat. Generaţia din care fac parte eu, ca şi generaţia care se ridică acum, au fost, prin voia lui Dumnezeu, prin cruda voie a lui Dumnezeu, o generaţie săracă, şi numai unirea elementelor de ispravă din toată ţara poate să ducă la un oarecare rezultat. Iată, acum fiindcă nu mai este regent, Patriarhul nu se va supăra când voi spune că într-o audienţă, cea dintâi audienţă după moartea Regelui Ferdinand - audienţă la care m-am hotărât cu multă dificultate, şi cele dintâi cuvinte pe care i le-am spus acolo au fost că, venind la Regenţă, aceasta nu înseamnă că eu înţeleg să părăsesc vreo credinţă sau vreun devotament, şi s-a înţeles de ce spun aşa. Patriarhul mi-a spus: se poate face în România oricând un Minister exemplar, care să dureze o întreagă legislatură şi să se prezinte după patru ani din nou, ca să mai facă încă patru ani, dar pentru aceasta trebuie să se înţeleagă oamenii de mâna întâi. Şi mi-a spus părintele Patriarh atunci: „totdeauna oamenii de mâna a treia biruiesc pe oamenii de mâna întâi". Aceasta era părerea părintelui

https://biblioteca-digitala.ro

Patriarh. Eu sunt convins că este şi părerea Regelui, dar este şi părerea marelui nostru stăpân, a opiniei publice a României acesteia, care nu vrea guverne de partid. Priviţi în afară, duceţi-vă şi întrebaţi, în vacanţă, pe alegătorii d-voastră, şi toţi vă vor spune aşa: nu prin guverne de circumstanţă, nu prin guverne în alcătuirea cărora să se ţină seamă numai de contingentele electorale şi de echilibrul între ramurile care le compun, nu prin aceasta se poate servi ţara. Dar, din nenorocire, s-a făcut şi acum aceeaşi greşeală, care s-a făcut şi altă dată.

Dacă vreţi, număr dăţile când s-a mai săvârşit această greşeală şi vă veţi convinge şi d-voastră cât de greu apasă asupra vinovaţilor răspunderea situaţiuni de astăzi.

Precedentele

În timpul războiului, Ion Brătianu a ţinut, în luna iulie 1917, să rupă legăturile cu conservatorii, să facă un Minister curat liberal. A trebuit să intervină până şi legaţiunea Franţei, care a spus: cum se poate această monstruozitate? Când în toate ţările, în mijlocul războiului cumplit se adună toate partidele, d-voastră, care aveţi numai două partide, voiţi să rupeţi această legătură, fiindcă întrevedeţi o biruinţă, pe care unii nu vor să o împartă cu ceilalţi? S-a mântuit războiul. Regele Ferdinand, în luna lui ianuarie 1919 - o spun pentru cine nu ştie - a cerut un Minister de concentrare. Ion Brătianu a considerat dorinţa Regelui în aşa fel încât am primit la Iaşi - nu venisem încă de la Iaşi - prin Gheorghe Mârzescu, o telegramă, în care întâi era vorba de prefectul de poliţie care să se numească la Iaşi, am primit, zic, invitaţiunea de a face parte din acest Minister de concentrare şi anume fără portofoliu. Când te invită prin telegramă, printr-o telegramă care nu-ţi este adresată, printr-o telegramă în care se vorbeşte întâi de prefectul de poliţie de la Iaşi, să primeşti un minister, dar bagă bine de seamă, să fie fără portofoliu, vă puteţi uşor închipui care a fost răspunsul meu. S-a făcut un Minister curat de partid, care a făcut loc Ministerului Văitoianu.

A venit apoi Ministerul de coaliţie, Ministerul Blocului, care ar fi făcut ceva dacă n-ar fi fost zugrumat, fiindcă a fost un Minister zugrumat, şi măcar dacă ar fi fost zugrumat de bărbaţi, dar a fost zugrumat de femei, care nu voiau să-şi piardă moşiile. Un act de răzbunare femeiască a fost căderea, în martie 1920, a Ministerului Blocului. Şi nimeni nu va îndrăzni să-l ţie de rău după câţiva zeci de ani, când va cerceta ce s-a făcut în cele câteva luni, ce situaţie s-a primit şi ce situaţie s-a lăsat. S-au lăsat atunci atâtea fonduri secrete la ministere, neatinse, încât urmaşii au rămas încremeniţi şi au crezut că înainte de dânşii a fost un guvern de copii sau un guvern de nebuni. *(Ilaritate, aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Atitudinea guvernului coaliției

În ce privește administrația locală, a fost excelentă, iar atitudinea noastră față de generalul Averescu și față de liberali - erau vreo sută în partea aceia a Adunării - a fost așa cum niciodată un partid la guvern nu s-a purtat față de opoziție.

Când Toma Stelian a intrat în Cameră, a fost felicitat de la tribuna Camerei și de la locul președintelui pentru intrarea sa în Adunare și am arătat că dorința noastră era să fie și reprezentanți ai Partidului Liberal, cât mai mulți, acolo în Adunare. Și tot așa am fi dorit să fie și reprezentanți de ai lui Take Ionescu și de ai d-lui general Averescu.

A venit însă d. general Averescu și l-a prins imediat pe d. Inculeț, l-a prins și pe d. Nistor. Îmi aduc aminte că la deschiderea Camerei mi s-a spus că este un ministru și se poate deschide ședința. Am zis: nu-l văd. Mi s-a răspuns: dar este d. Nistor. Acela este din guvernul care a căzut, nu este din acel care a venit. (*Ilaritate*). Vă rog, dați-mi voie, până nu vine d. președinte al Consiliului să mă asigure de aceasta, nu pot crede că d. Nistor reprezintă guvernul cel nou, și chiar dacă ar veni după dumnealui și d. Inculeț tot nu pot crede. *(Ilaritate).*

Trebuie să vă spun că unul din doi a fost așa de amabil, încât a venit la mine și mi-a spus: să nu te superi, însă este bine să fiu și eu acolo ca să știi și d-ta ce se petrece în Ministerul acela. *(Ilaritate)* .

A venit d. general Averescu, cu un Minister de un singur partid. Ministerul acesta a fost răsturnat. A venit Ministerul Take Ionescu. A stat două luni.

Egoismul de partid

Acum o să spun un lucru ca să vă arat ce însemnează egoismul blestemat de partid.

În casă la mine, Ion Brătianu a negociat în ceea ce privește noul Minister, zicând: vreau să fac noul Minister împreună cu Partidul Național. Eu am fost ținut de rău. Făgăduisem Partidului Național că nu intru în guvern decât atunci când Partidul Național din Ardeal va fi satisfăcut. Ion Brătianu mi-a spus: de ce nu vrei să intri cu mine contra naționalilor și de ce ții la naționali contra mea? Fiindcă dumitale nu ți-am făgăduit nimic, pe când Partidului Național i-am dat cuvântul meu, pe care nu-l calc.

Mi-a spus: văd eu ce ești d-ta. D-ta te-ai sărutat cu Take Ionescu. - Eu nu m-am sărutat, dar d-ta în chestiunea tramvaiului ai ieșit cu el în balcon.- Bine, am ieșit, dar nu m-am sărutat. - Dacă ai ieșit în balcon, trebuia să te săruți, fiindcă așa este mai loial. *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Nu s-a făcut acest Minister. De ce? Pentru trei locuri de senatori în Ardeal.

Asta înseamnă egoism de partid. A plecat Ion Brătianu şi a venit generalul Averescu. Cum am fost tratat eu la alegerile acelea, să nu mai vorbim. Eram unul singur în Cameră şi toată lumea se aştepta să pornesc război împotriva acelora care au învins cu mijloace aşa de ieftine.

Sufletul meu nu-l învinge nimeni. Până nu voi îngenunchia de bătrâneţe, nu va învinge nimeni sufletul acesta din mine, şi d-voastră sunteţi mulţi, să fiţi de zece ori mai mulţi, sufletul acesta nu-l biruiţi. Asta s-o ştie oricine.

Şi atunci, când a venit generalul Averescu, în loc să-i spun vorbele rele pe care le aştepta, i-am spus: d-le general, este unicul moment când d-ta poţi să faci un al doilea mare partid contra Partidului Liberal. Aşa era situaţia Partidului Naţional că se putea face. A zis: mă voi gândi. S-a gândit aşa de bine, încât în luna mai a anului următor a fost debarcat, cum ştie toată lumea, cu decretul acela şi cu întrebarea: da? decretul acela trebuie să-l iscălesc? Cum voiţi d-voastră.

Dar, desigur că dacă se urma sfatul meu şi se crea acel formidabil partid, generalul Averescu nu pleca de la putere aşa cum a plecat, cu rana pe care şi acum o poartă în inima sa, pe dreptate.

După aceia, după căderea generalului Averescu, a venit un alt guvern, un guvern de scurtă durată şi un guvern liberal, guvernul liberal care a murit îndată sau nu chiar aşa de îndată, după Ion Brătianu. Nu a murit îndată cum se cuvenea, căci se cuvenea să moară odată cu acela care era sufletul lui şi ar fi fost mai bine pentru Partidul Liberal decât să se târască aşa cu rana şi cu cuţitul în carne, cum s-a târât.

Apoi d-voastră aţi făcut Alba Iulia, aţi anunţat nu ştiu ce marş la Bucureşti, care din fericire nu s-a făcut. Regenţa a cedat şi aţi venit d-voastră la guvern. Şi iarăşi aţi aşteptat să viu cu cine ştie ce pornire în contra d-voastră, eu, cel rămas singur în mijlocul aplauzelor care vă salutau pe d-voastră, mântuitorii ţării. Care a fost atitudinea mea? Nu uitaţi, v-am spus-o de mai multe ori. Gândiţi-vă bine, nu este vremea exclusivismului de partid. Pe baza strictului exclusivism de partid aţi mers.

Nimic nou

S-a întâmplat să vină Regele. Toată lumea aştepta ceva nou. V-aţi învârtit şi aţi ajuns din nou la această formulă: noi şi ai noştri, cu programul nostru şi ideologia noastră.

Voci de pe băncile majorităţii: Nu din vina noastră.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Ei bine, nu vreau să fiu profet de zile rele. Nu va ajunge nici un partid pe baza aceasta la satisfacerea opiniei publice, la mulțumirea Regelui și la lecuirea rănilor adânci ale acestei țări. Dacă nu mă credeți, îmi permit să vă amintesc ce a zis cineva care s-a întors în Franța tot așa, după o lungă pribegie, la căderea lui Napoleon. Când s-a întors acela care trebuia să fie moștenitorul tronului lui Ludovic al XVIII-lea, când a apărut în Franța fiul mai mare al lui Carol al X-lea, care trebuia să se înscrie în rândul monarhilor francezi, l-a întrebat cineva: ce însemnează întoarcerea Alteței Voastre Regale? - Nu e nimic schimbat în Franța, nu este decât un francez mai mult.

Apoi bine, în adevăr, în aparență nu este schimbat nimic în România decât este un român mai mult, dar românul acela este un român și jumătate. Cine crede că l-a înfășurat în pânzele Constituției cloroformizate, pentru ca de la un regim de partid să meargă la un alt regim, convingerea mea adâncă a unui om care a avut o parte în creșterea lui, este că vă înșelați și decât să ajungeți la o soluție venită de la el și punându-l pe dânsul în fața țării, ar fi fost mai cuminte să realizați de la d-voastră, cu un gest de generozitate, care a lipsit, ceea ce țara întreagă aștepta, ceea ce mâine sau poimâine țara întreagă va avea.

În replică

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D. președinte al Consiliului are cuvântul.

D. Iuliu Maniu, președintele Consiliului: D-lor deputați, în fața expunerii d-lui profesor Iorga, țin să constat cu sinceră recunoștință că d. Iorga n-a reprezentat niciodată exclusivismul de partid, ci d-sa, în tot timpul de când am onoarea să iau parte în politica țării românești, a propovăduit ideea concentrării tuturor forțelor naționale pentru realizarea scopurilor mărețe ale națiunii.

Această constatare nu mă împiedecă însă să resping respectuos acuzația care s-ar putea deduce din cuvântarea d-sale, că noi, Partidul Național Țărănesc, am fi animați de egoism de partid, spre a păstra în orice împrejurări numai pentru noi puterea politică în stat.

Nu vreau să mă refer la trecutul politic de 10 ani al partidului nostru.

Pe vremea când fostul partid național și fostul partid țărănesc nu forma încă un singur partid și apoi după ce au fuzionat, au fost animați de aceeași năzuință, de a pune umăr la umăr cu toții pentru a înfăptui o guvernare lipsită de valurile pasiunilor politice, ca să putem da o viață prosperă națiunii noastre, și a aduna într-un singur mănunchi toate forțele vii ale poporului român, spre o liniștită opera de construcțiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

Dovadă pentru această afirmare a mea, daţi-mi voie să aduc întâmplarea recentă a ultimelor zile. Vă întreb pe d-voastră: s-a mai găsit în istoria politică a ţării româneşti vreodată un partid care reprezintă 85 procente ale parlamentarilor să decline de la sine însărcinarea de a forma guvernul şi să ofere Maiestăţii Sale posibilitatea de a constitui cu colaborarea acestui partid un guvern de concentrare? *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate; ovaţiuni pe băncile majorităţii.)*

În adevăr, Maiestatea Sa a fost animat de la început, în mod firesc, de gândul să adune pe reprezentanţii tuturor curentelor politice la o muncă politică, rodnică în jurul său. Gând nobil, părintesc, firesc şi de o mare gândire politică. Aceasta însă nu l-a împiedicat să dea dovadă, din primul moment, de simţul său constituţional şi parlamentar, întrucât a oferit Partidului Naţional Ţărănesc să formeze guvernul. Partidul Naţional Ţărănesc, prin glasul meu însă, a respectat această dorinţă a Maiestăţii Sale, şi l-a sfătuit să însărcineze pe mareşalul Presan să încerce a face un guvern de concentrare.

Ce se putea pretinde mai mult de la Partidul Naţional Ţărănesc şi prin ce ar fi putut dovedi încă şi mai mult altruismul său şi lipsa totală a egoismului politic, care pătrunzând şi dominând gândirea altor partide, a nenorocit ţara aceasta zeci de ani de a rândul? *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate; strigăte de bravo pe băncile majorităţii).*

D-lor deputaţi, dacă d-voastre aţi fi auzit conversaţia care am avut-o cu mareşalul Presan, când m-a onorat cu vizita d-sale, aţi fi putut constata că această propunere a mea n-a fost o formalitate goală, ci ea a fost bazată pe o sinceră hotărâre şi pe o hotărâtă bunăvoinţă de a-i da întreg sprijinul nostru, ca să se poată înfăptui acest guvern de concentrare. *(Ovaţiuni prelungite pe băncile majorităţii).*

Constat cu bucurie că d. profesor Iorga, în conformitate cu trecutul său şi cu vederile sale patriotice, pe care le-a dovedit şi cu această ocazie, a pus în vedere imediat sprijinul său întreg, necondiţionat şi pe deplin patriotic pentru realizarea acestei idei. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Dacă însă, cu toate acestea, nu s-a putut realiza, nu este vina d-lui profesor Iorga, dar nu este nici vina noastră. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Vina este a celorlalte partide, dintre care două, principial au admis ideea colaborării, însă cu anumite condiţiuni; iar celălalt partid, Partidul Liberal, a respins-o de la început.

Ce suntem noi vinovaţi pentru aceasta?

Eu cred, d-le profesor Iorga, că d-voastră aţi fi putut sublinia cu autoritatea d-voastră, procedarea loială şi patriotică a partidului nostru, pentru a arăta prin ea o pildă în viitor partidelor celorlalte, ca să facă la fel, atunci

https://biblioteca-digitala.ro

când vor fi momente, fie grele, fie înălțătoare, în viața politică a statului nostru. *(Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității).*

D-le profesor Iorga, peste toate combinațiunile politice, peste toate încercările sau vederile partidelor diferite, țara trebuie guvernată *(Aplauze prelungite pe băncile majorității)* și prin guvernele care se succed trebuiesc înfăptuite instituțiuni și luate măsuri menite să întărească și să înalțe țara și neamul.

Noi n-am putut aștepta, dacă d-lui mareșal Presan nu i-a succes să înfăptuiască ideea mare a M. S. Regelui și a d-voastre și a noastră. Noi nu avem ce face decât să luăm noi grabnic și cu mână tare frânele guvernării și să ducem mai departe munca de organizare și de dezvoltare a vieții de stat, cu atât mai mult cu cât suntem convinși că având frânele în mâna noastră, vom face bine țarii și vom folosi națiunii noastre, atât de mult încercată. *(Aplauze, prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității; ovațiuni prelungite)*

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le președinte, aș vrea să adaug numai câteva cuvinte.

Îmi pare bine de un lucru, că d. Maniu, în deosebire de alți șefi de partid și de guvern, este un om cu care, cel puțin când este cineva în Cameră, poate sta de vorbă. Și acesta este fără îndoială un avantaj.

Dar eu îl întreb pe d. Maniu dacă, atunci când n-a reușit încercarea cu generalul Presan, nu era cazul să facă o încercare din partea d-sale. Dumnealui crede că ar fi fost prea târziu, că nu permitea vremea. Dar în orice caz, pentru ca d-nealui să știe tot ce a fost, este natural. Fiecare știe ce-l privește pe dânsul, dar nu știe ce privește pe alții. Iată: Maiestatea Sa mi-a vorbit de posibilitatea unui guvern al d-voastre, și când mi-a vorbit de participarea la un astfel de guvern, care ar fi o dorință a Maiestății Sale, eu natural - și nu vă veți supăra - i-am dat răspunsul pe care l-am dat și Regenței, atunci când a fost vorba de un guvern Titulescu: „Eu sunt prea bătrân ca să servesc sub oamenii mai tineri și mai noi decât mine. Dar eu sunt gata, d-voastre o știți, eu sunt gata să pun un om acolo, care să arate înaintea țării că și eu sunt dispus să dau sprijinul unei autorități, de care dacă veți râde d-voastre, va râde o țară întreagă de d-voastre; sunt gata să dau sprijinul acestei autorități, unui astfel de guvern".

Dar Maiestatea Sa m-a rugat de un lucru - și cu mărturisirea acestei dorințe a Regelui și cu arătarea răspunsului pe care l-am dat închei aceste explicațiuni care, vă asigur, n-au fost pentru mine plăcute. Ori de câte ori sunt silit a vorbi într-o chestiune care privește puterea, eu mă simt mai slab decât oricând. Nu mă simt slab când este vorba să atac pe cineva, nu mă simt slab atunci când este vorba să apăr drepturile cuiva, dar de câte ori este vorba și de dreptul meu cel mai elementar, sunt mai slab decât oricând.

https://biblioteca-digitala.ro

Maiestatea Sa mi-a spus: „Dar dacă ar fi un guvern Maniu curat? Dacă aş zice eu: pentru momentul când l-am numit, acela este Ministerul meu, d-ta m-ai ajuta pe mine?" Şi în această formă răspunsul a fost: „Orice guvern al Maiestăţii Voastre, chiar constituit pe o bază de exclusivism politic, nu va întâmpina în cel dintâi moment una din acele opoziţii zgomotoase cu care lumea este deprinsă la noi".

Şi eu, când am dat un cuvânt Regelui, eu îl ţin. Numai că în acelaşi timp trebuie să vă înştiinţez că atunci când aş vedea că d-voastre, cu doctrine de acestea parlamentare, aţi încerca să încălcaţi dreptul Regelui, care are un cuvânt în aceasta, mai mult decât alţii, atunci toată lumea mă va vedea lângă Rege şi contra d-voastre.

NOTE

* Textul a apărut cu titlul *Noul guvern în faţa Camerei*, fără dată, în broşura nr. 2, scoasă de Cercul de studii al Partidului Naţional, deja citată. Am preluat de acolo titlurile paragrafelor, stabilite, desigur, de autor.

Şedinţa din 16 iunie 1930[1]

Adresează o interpelare ministrului Instrucţiunii Publice şi Cultelor, în legătură cu situaţia Muzeului naţional de la Şosea:

D-le preşedinte, îmi permit a interpela pe d. ministru al Instrucţiunii Publice şi al Cultelor: Ce intenţii are faţă de clădirea mai departe a Muzeului Naţional de la şoseaua Kiseleff?

Acest Muzeu Naţional poate fi considerat ca o simplă locuinţă particulară a directorului său? Muzeul fiind destinat şi colecţiilor istorice, e logic ca directorul colecţiilor etnografice să fie singur proprietar al frumoasei clădiri pe care o locuieşte? Poate avea grijă de muzeu, ale cărui colecţii se pot expune şi azi în casa uzurpată de director, cineva care e şi director al Fundaţiei Carol şi profesor la Cernăuţi?

Crede d-sa că era tuturor toleranţelor poate fi continuată şi sub noul regim pe care d. preşedinte al Consiliului l-a declarat de purificare?

Interpelarea acesta aş ruga să fie pusă la ordinea zilei joi, fiindcă aş avea multe lucruri de spus pe care le-am tăcut multă vreme. Şi puţini înţeleg de ce[2].

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. În timpul şedinţei, a intrat în incintă Gheorghe Brătianu şi N.I., binevoitor, l-a poftit să se aşeze lângă el, adăugând: „Domnule preşedinte, vă rog să-i spuneţi d. Brătianu că nu se compromite dacă stă lângă mine".
2. Atacul era îndreptat împotriva lui Alexandru Tzigara Samurcaş. Preşedintele Adunării, Şt. Cicio Pop, l-a informat că va consulta tabloul interpelărilor şi îi va da cuvântul, după posibilităţi. N.I. a insistat: „Poate vreun coleg va binevoi să-mi cedeze o jumătate de ceas".

Şedinţa din 18 iunie 1930

Într-o chestiune de regulament, legată de discutarea proiectului privind concesionarea exploatării cazinourilor din ţară:

D-le preşedinte, v-aş ruga, fiindcă vin astfel de proiecte de legi, pe care trebuie să spun că conştiinţa etica a ţării le repudiază - şi eu aş fi dorit să vorbesc împotriva acestui proiect de lege - noi când venim aici nu ştim care sunt proiectele de legi care se vor prezenta, v-aş ruga să luaţi două măsuri.

După vechiul obicei, pe care l-am apucat eu aici în Cameră şi care a durat mai bine de 20 de ani, proiectele acestea erau totdeauna dinainte anunţate. Şi încă ceva, când vin deputaţii, li se dă proiectul tipărit. Şi atunci nu se întâmplă ceea ce mi s-a întâmplat mie: cineva m-a rugat să trec până în culoar şi în acest timp, cu o repeziciune extraordinară, s-a votat proiectul acesta care introduce un element de imoralitate în societatea noastră, nu le mai trebuie ispita aceasta oamenilor fără minte şi fără suflet, care cheltuiesc de multe ori şi averea statului jucând la jocuri de noroc, o bandă de ticăloşi care trebuie să fie împiedicată de a-şi pierde averea, iar nu să li se dea toate mijloacele pentru a-şi satisface o pasiune bolnăvicioasă. (*Aplauze şi de pe o parte din băncile majorităţii).*

Eu aş fi vorbit dar nu aveam cum. Nu totdeauna este acolo lista proiectelor care se prezintă şi, mai ales când intrăm noi, nu ni se dă nici unul din proiectele pe care trebuie să le avem tipărite, ca să ştim de ce este vorba.

Pe d-voastră vă rog, d-le preşedinte, să daţi ordin ca să se anunţe chiar

https://biblioteca-digitala.ro

de dimineață, când se închide ședința, care este ordinea de zi a celorlalte ședințe în care se vor lua în discuție proiectele de legi.

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D-le profesor, proiectul acesta este pus pentru a șasea oară la ordinea zilei.

De altfel, proiectele de legi se împart în fiecare zi la rândul lor. Este însă imposibil să le împărțim de mai multe ori. (*Aprobări pe băncile majorității).*

D. N. Iorga: D-le președinte, să-mi dați voie, eu vă asigur ca un om de onoare, că de când a început sesiunea până acum, poate să mi se fi dat cel mult zece proiecte de legi. Proiectele de legi nu se împart de la un deputat la altul. Habar nu avem ce este prevăzut pentru o ședință. Se întâmplă lucruri de acestea regretabile și nu o astfel de Cameră, care nu este chemată să sprijine ce este mai putred în clasa de sus, ci să ajute ceea ce este sănătos în clasa de jos, nu o astfel de Cameră trebuie să voteze un astfel de proiect de lege. *(Aplauze).*

D. Șt. Cicio Pop, președinte: Eu nu pot să constat, d-lor deputați, decât atât că am procedat legal, conform regulamentului, și că proiectele de legi au fost împărțite.

D. N. Iorga: D-voastră, da.

D. Șt. Cicio Pop, președinte: Eu trebuie să constat că proiectele de legi vi se pun la dispoziție, așa că nici acest proiect de lege n-a putut surprinde pe nimeni.

D. N. Iorga: Pe mine m-a surprins. Mie nu mi s-a dat niciodată acest proiect de lege tipărit[1].

NOTE

1. Era vorba de concesionarea pe 20 de ani a exploatării cazinourilor din țară. Iuliu Moldovanu, subsecretar de Stat în ministerul Muncii, precizase că până atunci concesiunea se făcuse anual încât beneficiarii nu investiseră nimic. Adunarea a votat proiectul cu 103 bile albe și 29 negre.

La proiectul de lege prin care se fixa lista civilă a membrilor familiei regale*:

D-le președinte, în forma cum se prezintă acest proiect de lege[1], eu, dacă aș avea obiceiul de a vota, m-aș simți împiedicat de a o face. Îmi dați voie să vă arăt de ce:

https://biblioteca-digitala.ro

Întâi, cred că venirea cu un proiect de lege din inițiativă parlamentară nu este calea cea mai potrivită. Al doilea, suntem foarte recunoscători, noi cu toții, pentru hotărârea pe care a luat-o noul Rege de a tăia din cheltuielile inutile ale Curții - se pare că este vorba de amputarea a vreo 80 milioane lei, bani cheltuiți până acum în zadar *(aplauze)*. Foarte recunoscători, prin urmare, Maiestății Sale, eu înțeleg un lucru, ca monarhist, și anume ca monarhist de principiu care n-am avut niciodată veleități, pe care unii oameni ușori le-au avut în domeniul președinților de republică, prin urmare ca vechi monarhist, eu cred că împărțirea sumelor pe care țara această săracă le ține cu toată dragostea la îndemâna familiei domnitoare, în împărțirea acestor sume, nu autorii unui proiect de lege din inițiativă parlamentară au să se amestece. Regele are de împărțit suma pe care țara le-o pune la dispoziție, între membrii Dinastiei. Acesta este adevăratul principiu. Nu noi avem să împărțim această sumă. Și sunt sigur că dacă Regele ar avea să împartă această sumă, care desigur că nu este prea mare - împărțind cu 40, care este scăderea monedei, aceasta însemnează un milion de lei aur pe an - dacă Regele ar avea să împartă această sumă, el ar ști un lucru: că mama moștenitorului Tronului, aceea care după încetarea stării ilegale din timpul Regenții este nu numai mama moștenitorului Tronului, ci reintră legal în toate drepturile sale, aceea care dacă este Maiestate, aceasta înseamnă că este Regină, nu poate fi pusă în stare de inferioritate *(aplauze.)* Eu nu cunosc în istorie o princesă care să fie Maiestate, nici o Maiestate, care prin însuși titlul de Maiestate pe care îl poartă, să nu fie considerată ca o Regină. Eu în sufletele oamenilor nu mă amestec. Dar eu consecințele unui act știu să le trag logic, și ca istoric și ca om politic. Or, avem a face cu principesa Elena, Alteță Regală, ori avem a face cu Maiestatea Sa Regina, una ori alta. Eu vorbesc limpede, mie nu mi-a tors pe limbă nimeni, prin urmare, ce cred spun și ar fi bine să se găsească în țara aceasta mulți oameni care ceea ce cred, să spună, fiindcă avem mulți dintre aceia care spun ce nu cred și care nu cred ce spun.

Cum ar fi distribuit regele

Prin urmare, Regele n-ar fi pus 7.000.000 pentru soția sa și n-ar fi pus 20.000.000 pentru Femeia înaintea faptei mari a căreia, în timpul războiului, se închina o țară întreagă, dar toate închinăciunile noastre le punem în cumpănă de dreptate, în cumpănă de neclintită dreptate.

O regină văduvă nu poate avea 20.000.000, cum credeți d-voastră și aceia care este mama moștenitorului Tronului și care după anularea actului de la 4 ianuarie este ce știm toți și ceea ce îndrăznesc să spun numai eu, nu poate

https://biblioteca-digitala.ro

să aibă 7.000.000 *(aplauze prelungite pe băncile majorității)* şi nu se poate să se facă o împărțire între mamă şi fiu, să se spună 7.000 000 pentru mamă, 7.000 000 pentru fiu. Dar cine creşte pe fiu, când acela pe care d-voastră l-ați împodobit cu imposibilul titlu de Mare Voievod de Alba Iulia, când are un tată şi o mamă şi când are nouă ani, ce înseamnă atribuirea către el a unei părți fixată de Cameră din lista civilă a Dinastiei? Este un proiect absurd, şi un proiect jignitor pentru sufletele care au suferit destul, pentru a nu le jigni încă odată. *(Aplauze).*

D. general M. Racoviță: Care este propunerea d-voastră?

D. N. Iorga: Propunerea mea este să se încredințeze Maiestății Sale Regelui întreaga sumă şi nu prezint un amendament, fiindcă va veni vremea când nu va fi nevoie de amendament pentru aceasta.

După ce Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului de miniştri, făcuse mai multe precizări[2]*:*

D-le preşedinte, d-lor deputați, intențiunea mea era să vorbesc la art. 1, nu mă aşteptam ca d. preşedinte al Consiliului să aducă puncte de vedere care cer să fie lămurite înainte ca această Cameră să voteze proiectul de lege.

Din ceea ce a spus d. preşedinte al Consiliului, reiese în toată evidența câtă dreptate aveam eu când spuneam că proiectul nu trebuie să vie din inițiativă parlamentară, fiindcă provoacă astfel de discuțiuni, evident, incomode, supărătoare, dar care nu pot împiedica pe cineva de a da expresiune unor cerințe de conştiință pe care desigur d. preşedinte al Consiliului, în lunga sa viață politică, le-a avut tot de atâtea ori de câte ori le-am avut eu.

Datoria Adunării

Dacă proiectul ar fi venit din partea Adunării, fixând lista civilă a suveranului, nimeni nu ar fi avut nimic de zis şi eu resping bănuiala că un singur moment aş fi crezut că se dă prea mult pentru Rege. Dealtminteri, toată lumea a fost aci şi a auzit când am spus că aceasta echivalează cu un milion lei aur. Eu pot fi judecat după ceea ce spun, dar cer să nu fiu judecat după lucrurile pe care nu le-am spus, pe care nu le-am gândit, pe care nu am nici obiceiul de a le gândi, pentru că s-ar cere un suflet vulgar ca să facă anumite târguieli aci, pe care eu nu am obiceiul să le fac şi tocmai pentru că sunt un suflet incapabil de a face târguieli - ceea ce poate să fie o nenorocire pentru cariera mea politică - din această cauză eu am fost contra împărțirii prevăzută prin propunerea din inițiativă parlamentară.

https://biblioteca-digitala.ro

Un precedent care nu e concludent

D. preşedinte al Consiliului a adus aminte momentul când, într-o Cameră precedentă, pentru Regele Ferdinand s-a făcut o asemenea propunere. Da, dar când s-a făcut propunerea pentru Regele Ferdinand, nu se cuprindea în acelaşi timp şi o împărţire a sumei. Aceasta este deosebirea. Împărţirea aceasta a sumei pe care Camera găseşte cu cale să o facă prin aceasta propunere, Regele, el are tot dreptul de a împărţi această sumă şi nu voi face o injurie Regelui...

D. Mihai Popovici, ministrul Finanţelor: Daţi-mi voie. În proiectul cel vechi se prevedea pentru Regina Elisabeta 300.000 de lei, iar pentru moştenitorul Carol, pe vremea aceia, era de asemenea o împărţire. Era o împărţire în lista civilă şi dotaţiune. Am copiat absolut ceea ce era în proiectul cel vechi.

D. N. Iorga: Mai întâi, nu l-aţi făcut d-voastră şi nu înţeleg căldura cu care îl apăraţi, iar al doilea, proiectul acela nu se asemăna cu acesta. Mă puneţi într-o situaţiune foarte grea. Sunt anumite lucruri pe care le pot spune, sunt alte lucruri pe care nu vreau să le spun şi orice încercare a d-voastră de a mă face să spun ceea ce nu vreau să spun, va fi zadarnică. Prin urmare, ar fi mai prudent pentru d-voastră să nu scormoniţi, iar în ceea ce priveşte prudenţa mea de a nu mă risca pe terenul pe care d-voastră mi-l prezentaţi, cred că am destulă experienţă pentru a nu o face.

Au intervenit schimbări

În ceea ce priveşte un argument pe care l-aţi adus - aţi prezentat încă unul - anume acela că aşa a fost până acum, şi deoarece aşa a fost până acum, tot aşa va trebui să fie şi de aci înainte; eu văd că din nenorocire de o bucată de vreme aşa înţelegeţi d-voastră, că nu s-a petrecut nimic în ziua de 8 iunie. Dar daţi-mi voie să cred că de la 8 iunie s-au schimbat o mulţime de lucruri şi oricât s-ar sili cineva să spună că nu s-a schimbat nimic, o ţară întreagă spune că ea înţelege că s-a schimbat totul, înţelegeţi d-voastră: totul. Vă rog să nu puneţi chestiunea aşa, în chip foarte delicat, delicat pentru persoana de care vorbeaţi, despre care d-voastră puteţi vorbi mai puţin liber decât pot vorbi eu, care nu am nici o răspundere de guvern. Prin urmare, d-voastră, cred eu, să mă iertaţi, ar fi fost bine să nu puneţi chestiunea aşa, că Regina văduvă are datorii de Regină, iar mama moştenitorului de Tron şi aceia care a stat alături de fiul ei până la data fatală, ale cărei efecte au fost anulate, aceia nu are aceleaşi îndatoriri faţă de societatea românească, încă odată jigniţi fără să aveţi intenţia şi dacă în Cameră sunt persoane care nu văd încă pe deplin chestiunea, pe banca ministerială chestiunea trebuie să fie văzută deplin.

https://biblioteca-digitala.ro

Iar în ceea ce priveşte ultimul argument, care trebuia să fie unul strivitor pentru mine, trebuia să ies din aceasta discuţie nu numai complet învins dar şi compromis în vederea unor eventualităţi de viitor. Dar iarăşi vă asigur că s-a schimbat mult psihologia în ţara românească, începând cu psihologia naţiunii. Ceea ce mergea pe lângă Regenţă, nu mai merge acum. Cine n-o ştie, să-mi permită să i-o spun.

Dreptul Regelui

Când d-voastră, la urmă, mi-aţi vorbit de chestiunea la care v-am pus întrebarea, d-le preşedinte al Consiliului, vă răspund că un Rege are dreptul să hotărască, în marginile Constituţiei, cu privire la ţară şi are dreptul fără nici un fel de hotar să hotărască în ceea ce priveşte familia sa. Dar oricine cunoaşte sufletul omenesc înţelege un lucru, că adeseori se fixează de către Rege anumite principii după care guvernul răspunzător înaintea ţării trebuie să tragă toate consecinţele sau guvernul care se găseşte într-o astfel de situaţiune, încât nu poate să tragă consecinţele principiului care este pus de suveran, guvernul acela ştie foarte bine ce-i rămâne de făcut. Când este cineva Maiestate, aceasta înseamnă că este Rege sau Regină şi nu văd Ministerul care ar putea să se prezinte înaintea ţării, apărând un alt punct de vedere decât acesta.

Sunt sigur că din moment ce d-voastră, din motive de partid, tăceţi, din toate colţurile ţării aplaudă lumea la punctul meu de vedere. *(Aplauze din partea d-lui Pamfil Şeicaru şi general M. Racoviţă.)*

D. Şt. Cicio Pop preşedinte: D. preşedinte al Consiliului are cuvântul.

D Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: D-le profesor Iorga, eu totdeauna am admirat calitatea d-voastră de a judeca lucrurile cu perfect bun simţ şi cu delicateţă faţă de toţi aceia care sunt interesaţi într-o chestiune şi mai ales atunci când este vorba de suveranul ţării. Deci, să-mi daţi voie să nu înţeleg, în momentul de faţă, pentru ce d-voastră, contrar tradiţiei şi uzului de până cum, insistaţi că ar fi fost mai bine ca proiectul de lege privitor la lista civilă a M. S. Regelui, din care M. S. Regele, în mod legal şi fatal, are anumite avantaje materiale, să fie prezentat printr-un Mesaj regal semnat de însuşi Maiestatea Sa.

D. N. Iorga: Îmi daţi voie să vă întrerup?

Dacă d-voastră aţi fi făcut ceea ce spun, adică să se pună la dispoziţia Coroanei o sumă de atâtea milioane pe care Coroana o împarte cum înţelege, desigur că pe calea iniţiativei parlamentare trebuia să vină un asemenea proiect de lege. Dar când acest proiect de lege fixează o împărţire, împărţirea nu aveţi dreptul să o faceţi d-voastră în acest fel, ci împărţirea trebuia să o facă suveranul *(zgomot)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu mă impresionez de zgomotele acestea confuze. În fundul sufletului d-voastră, cunoştiinţa d-voastră judeca întocmai cum judec eu.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: D-le profesor, cred că d-voastră veţi fi de acord dacă veţi aprofunda problema aşa cum aveţi obiceiul, veţi fi şi d-voastră de acord că este mai potrivit şi este mai delicat...

D. N. Iorga: În materie de delicateţă nu primesc lecţii de la nimeni.

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Faţă de M. S. Regele, dacă chiar şi această împărţire face reprezentanţa naţiunii, fără a pune înalta sa persoana în situaţiune de a face distribuţii care privesc membrii familiei sale...

D. N. Iorga: Regele este stăpânul familiei, dar nu are dreptul să facă împărţirea...

D. Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului: Am urmat şi în această privinţă, d-le profesor Iorga, după cum v-a arătat d. ministru Popovici, tradiţia de până acum şi, prin urmare, nu putem fi făcuţi vinovaţi din nici un punct de vedere.

Al doilea, din ceea ce spuneţi d-voastră, părea oarecum că în ceea ce spuneam eu s-ar fi cuprins un fel de comparaţiune între îndatoririle de reprezentare ale Maiestăţii Sale Reginei Maria şi cele ale Maiestăţii Sale Elena. Vă asigur că este o neînţelegere; poate nu m-am exprimat eu bine. Nici pe departe nu am voit să fac acest lucru, nici nu aş fi cutezat să-l fac. Ce am spus eu? Am spus că Maiestatea Sa Regina Maria are anumite obligamente de natură materială, în urma testamentului care îl posedă. Maiestatea Sa Regina Maria, în mod fatal trebuie să aibă o sumă mai mare, căci are îndatoriri foarte însemnate şi grele, între altele, de a menţine mai multe castele care formează proprietatea familiei regale şi atunci, desigur, că nu puteam noi, nu puteau Corpurile Legiuitoare să lase acest lucru exclusiv în sarcina Maiestăţii Sale.

La aceasta am făcut eu aluzie şi nu am vrut să fac vreo comparaţie între îndatoririle de reprezentare a acestor înalte persoane. Rog onorata Cameră să accepte proiectul de lege aşa cum este prezentat. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Se pune la vot luarea în considerare a proiectului şi se adoptă[3].

NOTE

*Textul a apărut, nedatat, şi în broşura nr. 2 a Cercului de studii al Partidului Naţional, *Noul regim. Discursurile domnului profesor Nicolae Iorga, preşedintele Partidului Naţional*, Buc., 1930, p.25-31. De acolo am preluat titlurile paragrafelor, stabilite, probabil, de autor. Pentru mai buna înţelegere a discuţiei, noi am reţinut şi explicaţiile ulterioare ale preşedintelui Consiliului de miniştri, Iuliu Maniu.

https://biblioteca-digitala.ro

1. Proiectul prevedea ca lista civilă a noului rege să fie în valoare de 40 de milioane de lei. Amintim că înainte de război, regele Ferdinand avusese o listă civilă de 75 de milioane, echivalentul a 2,5 milioane lei aur. Prin acelaşi proiect aflat în discuţie, dotaţiunea pentru regina Maria se fixa la 20 milioane lei, iar pentru principesa Elena şi fiul ei Mihai câte 7 milioane lei. În acelaşi timp, înceta lista civilă de 22 milioane lei pentru regele minor Mihai şi Regenţă.
2. Iuliu Maniu constatase că guvernul şi Parlamentul fuseseră în principiu de acord cu proiectul. Doar social democraţii, antimonarhici prin definiţie, aveau să voteze contra lui, aşa cum avertizase deputatul Iosif Jumanca. După tradiţie, proiectul de listă civilă a venit totdeauna din iniţiativă parlamentară, nu guvernamentală. În 1914, aminteşte el, „s-a votat în aceeaşi formă, luând cuvântul chiar d. profesor Iorga, care nu a excepţionat, mi se pare, atunci, forma în care se propusese". Parlamentul n-a propus o sumă globală deoarece era vorba de două elemente, lista civilă a regelui şi dotaţia celorlalţi membri ai familiei regale. Apoi dorise ca opinia publică să fie informată corect asupra destinaţiei sumelor respective. Repartiţia lor, observă I. Maniu ambiguu, s-a făcut potrivit legilor în vigoare: „Am ţinut să păstrăm proporţiile juste de pe vremuri şi tradiţia care s-a stabilit de înaintaşii noştri". Când N.I. l-a întrerupt: „Dar ce înţelegeţi d-voastră prin M.S. Elena? Este o enigmă pe care eu nu o pot dezlega", primul ministru a replicat machiavelic: „Acum, în ceea ce priveşte chestiunea pe care aţi ridicat-o cu titulatura Majestăţii Sale Elena, daţi-mi voie să constat un lucru: d-voastră sunteţi foarte respectuos de drepturile suveranului nostru; d-voastră sunteţi gelos pe aceste drepturi şi faceţi foarte bine. Cu toţii suntem de acord cu d-voastră că drepturile Coroanei şi drepturile suveranului nu trebuiesc nici micşorate, nici adumbrite, din contră, ele trebuiesc ridicate în autoritate. Dacă este aşa, atunci acest lucru trebuie respectat pe întreaga linie. Maiestatea Sa Regele nu este numai purtătorul Coroanei, dar este şi şeful familiei regale şi legea stabileşte că Majestatea Sa Regele, ca şeful familiei, este în drept a stabili situaţia membrilor familiei regale. Poate veţi avea ocaziunea să discutaţi această chestiune cu acela care este în drept a o hotărî, dar cred, domnule profesor, că ar fi deplasat dacă am discuta noi aici, în această înaltă

https://biblioteca-digitala.ro

corporațiune, care nu are dreptul a aduce hotărâri în această privință, și mai ales nu are dreptul a aduce hotărâri fără contribuția hotărâtoare a însuși Majestății Sale Regelui. De aceia, eu cred că cel mai nimerit lucru este să nu intru în discuția acestei chestiuni, de altfel interesantă, și ca orice chestiune, indiferent de dreptatea pe care o are sau nu, interesant expusă de d. prof. Iorga, ci să mă mărginesc a vă ruga să binevoiți a accepta proiectul de lege așa cum vi s-a prezentat".

3. După vot și o nouă explicație a premierului (v. nota 2), N. I. a declarat, învins: „Am cerut cuvântul numai ca să spun că în felul cum a pus d. președinte al Consiliului chestiunea, într-adevăr delicatețea mă împiedecă de a răspunde".

Intervenție la proiectul legii sanitare:

D-le președinte, d-lor deputați, cum am de spus numai câteva cuvinte și cum partea din urmă a proiectului nu are tot același interes, observațiunile mele vor purta asupra caracterului general al legii.

Legea este compusă din păstrarea în mare parte a tradițiunii Vechiului Regat, care tradițiune a Vechiului Regat este din nenorocire neefectivă.

Noi avem pe hârtie un serviciu sanitar și un serviciu medical.

Cine trăiește în București și nu are contact cu țara, își face iluzii. Dar cine are ca mine avantajul - un avantaj real, căci mă ajută să cunosc țara - de a trăi într-o mică localitate la țară, timp de aproape jumătate de an, știe foarte bine că această țară este alcătuită în cea mai mare parte din bolnavi nedeclarați care nu au cui să se adreseze, iar când au cui să i se adreseze, nu au cu ce să se adreseze, iar când se adresează, primesc o rețetă cu care nu știu ce să facă. Această țară este o țară care merge către îmbolnăvirea generală.

Nu poate fi ceva mai trist decât ceea ce se cuprinde în această simplă frază. Noi am fost o țară, pe vremuri, în care țăranii noștri erau voinici ca brazii, națiunea aceasta s-a ținut secole întregi prin energia fizică admirabilă a oamenilor săi. Nu erau ostași cum erau ostașii moldoveni de pe vremuri și cei din Muntenia, care erau ceva mai slăbuți, se împărtășeau și ei din aceste virtuți ale rasei.

În Ardeal, dacă s-a păstrat neamul nostru, nu s-a păstrat nici prin preoți, și nici prin vlădici, ci s-a păstrat prin răbdarea aceasta de fier, susținută de o constituție admirabilă a poporului nostru, iar noi am creat un cuvânt, pe care alte națiuni nu-l au, noi zicem „răbduriu".

https://biblioteca-digitala.ro

Poporul acesta, dacă este un popor de răbdurii, trebuie să fie un popor fundamental sănătos, cu oameni trăind mândri în aer liber.

Poate nu ştiu mulţi că la noi, în trecut, femeia nu lucra la câmp; femeia îngenunchiată pe brazdă, ticăloşirea aceasta a femeii se datoreşte progresului epocei constituţionale din secolul al XIX-lea: înainte, femeia era liberă, nu lucra la pământ; toată arta noastră populară vine din aceea că femeia nu lucra la câmp, şi ţăranul, pe vremuri, putea să fie, vorbesc de principatele noastre, în Moldova „vecin" şi în Muntenia „rumân", dar cuvântul de „vecină" pentru femeia ţăranului nu există în Moldova şi nu există nici cuvântul „rumână" în Muntenia, mi se pare că l-am găsit o singură dată; este o excepţiune extrem de rară.

Astăzi, din nefericire, nu este aşa. Bolile cele mai rele sunt răspândite şi o anchetă făcută acum în urmă de colegul meu Gusti[1], împreună cu un grup merituos de studenţi, între care era şi un medic cu tragere de inimă pentru populaţia rurală, d. dr. Rainer[2], a ajuns la nişte rezultate înspăimântătoare. Eu l-aş ruga pe colegul Gusti că cerceteze de acum înainte în satele unde va merge orice, numai sănătatea nu, iar, dacă cercetează sănătatea, cum o să ajungă la aceste rezultate, sate întregi bântuite de sifilisul adus de la armată şi de la splendida civilizaţie a oraşelor noastre, unde acum câteva zile s-a eliberat una din cele mai primejdioase reprezentante ale prostituţiei la clasele de sus, să treacă rezultatul sub tăcere.

Dacă voiţi, fac o paranteză, adresându-mă d-voastre care reprezentaţi sănătatea publică: aceeaşi persoană care are cele două palate aici, mai are şi o vilă la Vălenii de Munte, nu departe de sala de cursuri şi se pare chiar cu intenţia de a introduce o materie specială în programul acestor cursuri (*Ilaritate)*. N-a găsit muşterii, dar, încă odată, aş recomanda d-lui Gusti, să nu publice rezultatele acelea, fiindcă sunt atât de dureroase şi de compromiţătoare pentru noi.

Ei bine, noi avem un întreg aparat sanitar. Acest aparat sanitar, ce să vă mai spun! Nu există. Eu mă duc la ţară cu groază, mă întrebam ce aş face în cazul unei boli. Când ai un om bătrân în casă, când ai copii, te trec fiorii dacă te strămuţi acolo la ţară. Sunt cazuri când a trebuit să alergi cu automobilul în nu ştiu câte sate şi nu s-a găsit un doctor. Ţăranul este deprins să se lipsească aproape cu desăvârşire de doctor; acum, când numai sunt nici babele, pentru că le prigoneşte administraţia şi nici doctori care trebuie să le înlocuiască, omul moare cu zile. Cunosc cazuri, nu este locul aici şi timpul să mă întind asupra acestor cazuri, în care am văzut murind fete de toată frumuseţea, fete voinice, care abia ieşiseră de sub acoperişul casei mele; am aflat peste câteva săptămâni că au murit necercetate de nimeni. Le caută uneori doctorul la început, pentru a fixa boala, şi după aceia vine doctorul din nou să facă actul

https://biblioteca-digitala.ro

de îngropare. Este o durere de la un capăt la celălalt capăt al țării. Mamele se trudesc în zadar să dea naştere unor copii care nu ajung de vârstă, sau care ajung de vârstă, dar în ce hal! În acelaşi timp, ar fi trebuit să existe şi puțintică higienă şcolară, să se prevadă chiar un întreg capitol în proiectul d-voastre; dacă nu-l aveți, trebuie să-l adăugiți. Şcoala de azi este o şcoală de oftică; eu am văzut fete de la mine din şcoală, de la Vălenii de Munte, învățătoare care după ce au plecat într-o stare de sănătate care făcea bucuria sufletului meu, s-au întors, după un an, istovite cu desăvârşire, tuberculoase. Şi uneori, pe fetele care au fost în şcoală la mine, eu le mai primesc încă odată acolo, le țin vacanțe întregi, pentru a le însănătoşi, dar cum le trimet din nou la şcoala rurală, îmi vin din nou în aceeaşi stare. Cunosc un caz din Basarabia, în care una din fostele mele eleve s-a dus cu singura ei leafă de învățătoare într-o casă în care toți s-au îmbolnăvit pe rând de tuberculoză; eu am ținut-o un an şi jumătate ca s-o salvez, dar n-am putut s-o apăr, căci s-a dus înapoi şi nu mai am nici o ştire. Probabil că întreaga familie s-a prăpădit.

De ce aceasta? Fiindcă avem medici funcționari şi câtă vreme va fi aşa, vom veni în zadar cu ori şi ce proiect de lege, făcut cu cea mai mare grijă; mai cu grijă decât acesta e greu. D-voastre ați băgat toate regulamentele prezente şi viitoare în lege. Aceasta este nenorocirea. Şi de aceea nici nu putem să discutăm această lege cum trebuie, pentru că, ceea ce trebuie să fie în regulament nu ar trebui să se puie în lege. O lege trebuie să aibă o arhitectură: câteva linii generale şi după aceea, după liniile generale vin regulamentele, oricâte voiți. Dar legea trebuie să aibă caracterul acesta de a fi uşor văzută şi înțeleasă, să fie „ubersichtlich" /uşor de cercetat/, cum se spune în Ardeal. Dar acest proiect nu este „ubersichtlich". Iată, eu sunt aci de un ceas; o sucesc şi o învârtesc, am căutat părțile care mă interesează pe mine, le-am găsit, dar cu câtă greutate! Aceasta din cauză că introduceți în lege regulamente.

Dar, d-lor, eu greutățile acestea le port de ani de zile. Pe vremea liberalilor, e mult de atunci, acum douăzeci de ani, a venit răposatul Haret cu un proiect de lege pentru Comisiunea Istorică a României, în care proiect era şi prețul care se plătește pe fiecare coală şi dimensiunile în care trebuie să fie tipărite publicațiile. Ceea ce înseamnă că până acum nu s-a învățat la noi ce este o lege.

Legea aceasta, în felul ei de lege abstractă, pentru funcționari o fi bună, e bună, dar cu toate acestea nu este ce ne trebuie. Nu suferă acest organism sanitar la noi pentru că legea e rea, ci pentru că nu e suflet! Nu este încredere în oameni, cum nu este devotament la medici. Acesta este adevărul. Să nu se supere corpul medical, sunt oameni eminenți, sunt valori ştiințifice cu care ne mândrim; nu vorbesc de acei care stau în fruntea acestei lumi sanitare a

https://biblioteca-digitala.ro

noastră, eu vorbesc de cei mici, de jos. Deseori s-a întâmplat să văd medicul îndeplinindu-şi funcţiunea întocmai cum şi-o îndeplineşte colegul lui scriitor la Primărie, cum şi-o îndeplineşte sergentul care păşeşte la colţul străzii şi, precum sergentul fluieră prin orăşelele de provincie şi alături de dânsul deseori operează hoţul, exact acelaşi lucru se întâmplă şi cu medicul; medicul şade şi fluieră ştiinţifeşte, iar în spatele lui moare populaţia.

Eu nu vin să vorbesc numai ca un om al ţării, fiindcă la vârsta mea, dacă nu am ajuns altceva, sunt om al ţării şi vă rog să nu mă observaţi şi să nu-mi drămăluiţi talentul şi cunoştinţele, dar este un strigăt de durere care vine din adâncul acestei ţări. Ca om al ţării vorbesc eu, dar vorbesc şi ca un om care a pătimit de pe urma serviciului nostru sanitar; am îngropat două copile moarte cu zile, una aici, alta la ţară. Se răspândise într-un an anghina diftерică şi, Dumnezeu să-l ierte pe acela care era vinovat, şi m-a rugat cu lacrimi să nu ridic chestiunea, dar ce să ridic chestiunea! Nu aveam destule lacrimi pentru ceea ce am pierdut, dar să mai ridic chestiunea înaintea Camerei, înaintea opiniei publice! Mi-a murit copila fiindcă fiola cuprindea o însemnare pe hârtie şi altceva cuprindea înăuntru. Cum mi-a murit mie copila de angină diftерică, mii şi mii de copii au murit în anul acela, din cauza acestei nepotriviri între ce era scris în afară şi ce se afla înăuntru. Şi mi s-a întâmplat să fiu silit, eu, în situaţiunea mea, să spun medicului: „Ori te întorci să-mi vezi încă odată copila bolnavă, ori mă împuşc pe pragul casei d-tale". A trebuit să-i spui „mă împuşc pe pragul casei d-tale", ca numai atunci să vie. Era un om de treabă, dar om de treabă după obiceiul ţării româneşti.

Ei bine, cu aceştia nu faci nimic. Trebuie schimbat cu desăvârşire tot rostul serviciului nostru sanitar. Altfel, nu cu slove negre pe hârtie albă se poate face ceva.

Este foarte adevărat că Ardealul ne aduce câteva idei noi care vin însă din vechea practică austriacă, şi această veche practică austriacă nu era altceva decât un funcţionarism mai corect decât funcţionarismul nostru. Dar ce ne trebuie nouă este cu desăvârşire altceva: este sufletul omenesc milos, îndeplinirea datoriei de doctor de către omul cu suflet devotat, om gata să moară pentru a salva de la moarte pe ceilalţi. Acesta este lucrul care ne trebuie.

Dar îmi veţi spune d-voastre: se poate aşa ceva? Daţi-mi voie să vă dau un exemplu. În localitatea unde stau eu vara, este un spital unde se duce cine vrea; medicul este tot aşa de bun ca oricare medic din alt spital. E un om inteligent, un om care a făcut Facultatea de medicină şi care şi-a organizat aici un spital la care poate să vină oricine. D-voastre vorbiţi de surori de caritate. Dar nu este vorba aci de operă de caritate; trebuie ca doctorul să se ducă acasă la om, să caute bolile, iar nu să aştepte ca bolile să vie la el.

https://biblioteca-digitala.ro

Mi s-a întâmplat, când eram tânăr, să merg la Iaşi, la un loc cu un medic de circumscripţie şi medicul făcea ce făcea totdeauna, adică aştepta să-i vie bolnavii. Cum trăsura mergea repede - nu erau automobile pe vremea aceea, acum cu automobilele se merge şi mai repede, el trecea prin sat fără ca nimeni să se prezinte la el cu toate că satul, desigur, gemea de bolnavi. Eu mă duceam după monumentele mele istorice; el se ducea la serviciul lui. Am întâlnit ca bolnavi numai o femeie care nu se prezentase, dar care, vizibil, era aşa de bolnavă încât nu se putea ţine pe picioare. Al doilea caz: se oprise la han; hanul era foarte curat, dar hangiţa avea râie, care râie se vedea de la sine. În afară de râie mai era, la femeia din cale, şi o altă boală, pe care nu vreau s-o numesc, dar care o făcea să nu mai poată umbla decât târându-se pe brânci. Atâtea cazuri s-au găsit acolo.

Doctorul Laugier[3] de la Craiova, un eminent higienist, căruia i se datoreşte foarte mult în ce priveşte îndreptarea stării sanitare de la noi, pomenea cândva de un medic străin, care în momentul când doctorul Laugier a fost angajat şi a început primele lui cercetări prin judeţe, i-a dat sfatul acesta, într-o românească stricată: „fă te treaba, ce te pasă"? Adică iscăleşte în registru, fă-ţi treaba d-tale, fără să-ţi pese de rest.

Prin urmare, dacă mă întrebaţi d-voastră ce proiect de lege aş fi voit în locul acestuia, eu v-aş răspunde: aş fi voit să nu se fi început cu definiţia drepturilor ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale - grandios titlu! Aş fi voit să nu fi început cu delimitarea tuturor drepturilor pe care le are onoratul minister; n-aş fi început cu comisiunile pe care le-aţi întemeiat d-voastră, d-le subsecretar de Stat. D-voastră sunteţi mult mai tânăr decât mine, dar eu tot în comisiuni am trăit, şi prin aceasta d-voastră arătaţi că sunteţi mult mai tânăr faţă de cei aproape şaizeci de ani ai mei care reprezintă o viaţă lungă. Ei bine, vă pot spune: să ferească Dumnezeu pe orice om de orice nenorocire, dar înainte de toate să-l ferească de nenorocirea de a trece printr-o comisiune, căci o comisiune este de zece ori o nenorocire. Acolo vin oamenii pentru jetoanele de prezenţă. Nu ştiu să discute. Iată, noi aci, în Parlament, aşa cum discutăm, discutăm încă mai bine decât o comisiune ştiinţifică *(ilaritate)*. Sunt de speriat toate greşelile practice care se comit într-o asemenea comisiune. Noroc că este acolo un om mai inteligent şi cu practică, care face procesele-verbale şi care pune înăuntru, de multe ori lucruri care nu s-au auzit, fără să fi pus multe din cele ce s-au auzit.

Nu se drege ţara românească cu comisiuni, ci se drege cu două lucruri: cu oameni de suflet, ţinuţi de o mână tare. Dacă aveţi un proiect de lege în care să puneţi aceste două lucruri, omul cu mâna tare care să stăpânească oamenii de suflet, atunci veţi putea face ceva.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată, să vă dau un exemplu: gândiți-vă că în armată, în care totuși se face ceva, gândiți-vă că în armată pentru orice lucru ar fi un fel de comisiune. Am ajunge unde au ajuns rușii cu sovietele lor militare din timpul războiului, sau unde a ajuns Franța pe vremea Revoluției Franceze, când, mai presus de generali și de colonei, era nu știu ce delegat al Convenției sau al Adunării Legislative înainte de aceasta, care forma imediat un comitet și până atunci o rupeau la fugă cu toții, comisiunea în primul rând, fiindcă-i bătea inamicul, după cum pe noi o să ne bată boala în ciuda tuturor comisiunilor. Cât mai puține comisiuni, cât mai multă autoritate și cât mai multă concentrare și, nu începeți de sus. Când baza este bună, ceea ce este sus se formează de la sine din baza cea bună, dar când este sus bine, nu este nici un fel de garanție că se ajunge jos la lucrul cel temeinic.

D-voastră puneți în seama comunelor și județelor anumite îndatoriri. Ei bine, aceasta înseamnă, mă iertați, că fiind un om mai tânăr, nu știți îndeajuns ce este județul și ce este comuna. Comuna? Dar uitați-vă la comuna București! Eu am avut acum câteva zile o mare satisfacție când am văzut pe colegul nostru Dobrescu că a început să taie crăcile putrede și să dezrădăcineze copacii morți. Trag clopotele de câțiva ani pentru aceasta, și, când l-am întâlnit aci, i-am spus: ai tăiat copacul mort dinaintea clădirii ministerului Afacerilor Străine, ai tăiat trei plopi din parcul care e în fața acelei clădiri. Cunosc foarte bine orașul acesta, s-au succedat atâtea administrații comunale. Comuna există, dar n-am știut s-o creștem. Ea este un produs al Regulamentului Organic, căci înainte de Regulamentul Organic nu era comună. Comuna a existat totdeauna pe hârtie, ea a fost la dispoziția tuturor furtunilor politice, dar comuna ca organism n-a existat niciodată. Și comuna rurală, biata comună rurală! Să îngrijească ea de sănătatea publică! Parcă văd cum stă sora de ocrotire, sau mai multe surori de ocrotire, dacă sunt, să le apere Dumnezeu virtuțile, dar s-ar putea întâmpla să fie foarte căutată Casa surorilor de ocrotire și să ajungem și până la nepoți de ocrotire, dacă dă Dumnezeu (*mare ilaritate).*

Asta, nu! Vă rog, nu!

Acestea sunt lucruri admirabile pe hârtie. În realitate nu există. Ce este adevărat? Era un timp când nu consimțea cineva să deie o luptă pentru județ. Era consiliul județean, dar nu se aduna des. Acum mi se pare că nu este așa, dar au fost timpuri când nu puteai prinde cu funia pe cineva la discuțiunile consiliului județean.

Ceea ce trebuie făcut este altceva. Nu să întrebuințăm formule moarte, ci să creăm realități vii. Până nu cream în societate realitățile vii, care ele, prin colaborarea tuturor oamenilor de bine, fără procese-verbale, fără președinți, fără secretari, ci ca o organizare, un fel de mobilizare a țării întregi ca să

https://biblioteca-digitala.ro

apere sănătatea şi viitorul acestui neam, n-avem ce ne trebuie. Dar d-voastră încercaţi aşa, să vă dea Dumnezeu noroc. Deocamdată eu cred că prima consecinţă a acestei legi va fi o foarte mare consumaţie de hârtie, de cerneală şi de condeie; se va scrie foarte mult şi sufletul d-vs. bun va fi înşelat de rapoarte admirabile. Cine moare, Dumnezeu îl aude în ceasul cel din urmă; noi suntem prea departe ca să ştim că se stinge încă un suflet cu viaţă. Aici este de purtat un război cumplit, şi el va urma până nu voi vedea la ministerul Sănătăţii un ministru plin, un om având însuşirile şi energiile pe care le-a avut un doctor Ion Cantacuzino[4], sau altul ca dânsul. Până nu se va strânge o pleiadă întreagă de doctori devotaţi care să biruie bolile, până nu va trece un spirit uman şi creştin în tot serviciul sanitar, până nu vom câştiga încrederea în doctor a săteanului, încredere care nu există, câtă vremea nu va exista, nu va face nimeni nimic, şi atâta vreme nu vom ajunge la nici un rezultat. Şi vreau să termin cu o notă de optimism. În localitatea aceasta unde mor oamenii cu zile, a fost, acum două veri, ceva cumplit. O boală neexplicabilă s-a răspândit în localitate, un fel de holeră. Nu era zi în care să nu se sune de doua trei ori clopotul la un orăşel de 5.000 de locuitori. M-am dus acum în urma la munte, în valea Ceraşului, am mers până la Slon, un foarte frumos sat. Puţini din d-vs. îl cunoaşteţi - mai ales ar fi bine ca ardelenii să se ducă prin unele sate ale noastre să vadă că România nu este un teritoriu inferior supt toate raporturile al pământului românesc. Ce lucruri frumoase, vechi şi sănătoase avem acolo, ca în orice parte a unui neam care s-a dezvoltat în libertate. Un sat de o minune. Am intrat în cimitir, plin tot de cruci proaspete. Am întrebat atunci pe primarul din Slon: ce este aceasta? - Au murit copiii în iarnă. - Au murit copiii? Dar doctor nu este? - Ba este. - Dar este rău ? - Nu, este bun. - Dar cum au murit copiii ? - A venit, a văzut, a dat sfaturi şi s-a dus aiurea.

Eu aş vrea să văd pe doctorul acela suindu-se într-un fel de şaraban, într-un fel de căruţa veche, mergând din sat în sat, băciuind acolo în sat, să facă, de exemplu, ceea ce un român face de câţiva ani în marginea Parisului pentru salvarea sufletească şi trupească a apaşilor din marginea oraşului. Este vorba de d. Vladimir Ghica[5], care este acum călugăr catolic. D. Vladimir Ghica, un om de o înaltă intelectualitate, istoric, poet, artist, s-a suit într-o căruţă de acestea şi merge în împrejurimile Parisului, doarme acolo. De este furat de multe ori de cele câteva lucruri care se găsesc în căruţă, el nu se descurajează, ci duce şi mai departe o viaţă de sfânt. Aşa ne trebuie pentru satele noastre şi în localităţile acestea unde au murit aţâţia fără să fi răsărit un inspector sanitar, nici unul!

https://biblioteca-digitala.ro

În satul acesta este însă o femeie, care acum e trecută la pensie, o moaşă germană, bavareză, care s-a măritat în România. S-a despărţit, a fost soţia unui colonel; acum este moaşă de sat. În timpul războiului nu era medic. Femeia aceasta, alergând prin uliţele acelea ale Vălenilor, care nu se mai isprăveau, între câini sălbatici, ca într-un pustiu, care alergau, de cum se lăsa seara, după orice drumeţ, a păstrat câtă sănătate se putea păstra pe vremea ocupaţiei germane. Cel dintâi lucru pe care l-am făcut, când m-am întors, a fost să cer Reginei Maria - d-vs. nu ştiţi un lucru, d-vs. vă închipuiaţi adineaori, când vorbeam aici că între Regina Maria şi modesta mea persoană, între ce a făcut ea şi viaţa mea nu este nici o legătură; d-vs. nu aţi văzut una singură din lacrimile ei. Dar eu am împărtăşit trei ani de zile toate chinurile din timpul războiului şi de aceea am dreptul să vorbesc aşa cum vorbeam adineaori - să decoreze pe această străină care a păstrat puţină sănătate acolo.

Când vor fi oameni ca această femeie, când vor fi suflete ca sufletul lui Vladimir Ghica, atunci veţi face ceva. Altfel, mă iertaţi, intenţiuni bune, legi frumoase, le votăm, numim funcţionari şi pe urmă ne gândim. În loc să ne gândim la lucruri de temei, ne gândim la încă o schimbare a formelor, şi nu aş vrea ca această societate vie să moară în mijlocul formelor zadarnice cu care se mulţămeşte. *(aplauze pe mai multe bănci).*

NOTE

1. Sociologul Dimitrie Gusti a iniţiat cercetarea monografică a satelor româneşti şi a impus legea serviciului social (1939), ca premieră mondială, prin îmbinarea cercetării sociologice cu acţiunea socială practică. A condus Institutul social român (1921-1939 şi 1944-1948) şi Institutul de ştiinţe sociale al României (1939-1944). A înfiinţat Muzeul satului din Bucureşti (1939). A condus publicaţiile „Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială" (1919-1943) şi „Sociologia românească" (1936-1944). Anchetele echipelor sale au folosit chestionarele sociologice întocmite de el. Între numeroasele contribuţii, e de amintit coordonarea *Enciclopediei României,* în patru volume (1938-1943), care îi poartă numele.
2. Fr. Rainer (1874-1944), medic şi antropolog. Întemeietorul Institutului de antropologie din Bucureşti (1940), unde a adunat o colecţie de 6000 de cranii, un inestimabil patrimoniu antropologic. A scris, între altele, *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes* (1937).

https://biblioteca-digitala.ro

3. Dr. Ch. H. Laugier (1875-1930), medic român care a profesat toată viața în Oltenia. Șeful regiunii sanitare Craiova. Etnograf. A scris, între altele: *Noțiuni asupra geografiei medicale a României*, 1901; *Cum trebuie să creștem copiii*, 1903; *Călăuza sanitarului*, 1918; *Contribuții la etnografia medicală a Olteniei,* 1925; *Pelagra în Oltenia,* f.a.
4. Dr. I. Cantacuzino (1863-1934) medic și bacteriolog. Director general al Serviciului sanitar român (1907-1910). A condus campania de vaccinare antivariolică din 1913 și pe cea din 1916-1917 împotriva tifosului exantematic și a holerei. A întemeiat dispensare și preventorii antituberculoase și a inițiat vaccinarea BCG a copiilor. Șef al Directoratului Sănătății Publice, civile și militare (1917-1918). Director al Institutului de seruri și vaccinuri (1921) care îi va purta numele. Ministru al Sănătății (1931-1932). A desfășurat o activitate politică notabilă la conferințele de pace din 1919-1920. Membru al Academiei Române, al Academiei Medicale din Paris și al Academiei belgiene. *Doctor honoris causa* al al mai multor universități. Comandor al *Legiunii de Onoare (*1917).
5. Monseniorul Vladimir Ghyka, cel beatificat în anul 2013, a făcut ani de zile apostolat printre nevoiașii din suburbia pariziană Ville juive.

Ședința 19 iunie 1930

Își dezvoltă interpelarea despre situația Muzeului Național de pe Șoseaua Kiselef:

D-le președinte, d-lor deputați, știu care este astăzi grija d-voastre de căpetenie - alegerea vicepreședinților – și, prin urmare, voi căuta să termin cât mai repede cu observațiile pe care cred că trebuie să le înfățișez d-lui ministru al Instrucțiunii Publice, în legătură cu situațiunea unuia din cele mai folositoare așezăminte culturale din București, adică Muzeul de la Șosea[1]. Prefer să-l numesc Muzeul de la Șosea, pentru că deși se pare că este un muzeu destinat etnografiei, ca intenție la început și ca proporție, desigur că este un muzeu de un caracter mai general, era în stare, trebuie să fie în stare să adăpostească și alte ramuri ale vieții noastre culturale.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, d-le preşedinte şi d-lor deputaţi, nu aş voi să credeţi un singur moment că această interpelare seamănă cu multe altele care se fac în această Cameră. E un fel de obicei în această privinţă, un fel de socoteli particulare pe care le are cineva cu o anumită persoană şi atunci Camera se întrebuinţează ca un mijloc de rezonanţă, ca aparat de rezonanţă pentru neînţelegerile acestea dintre doi oameni. Intenţia mea nu este aceasta şi dacă aş fi avut intenţiunea să aduc o chestie care poate privi Camera - dar nu înţeleg să privească Camera - mie mi-ar fi ajuns să am în mână, cum am în momentul de faţă, completa solidarizare a colegilor mei de la Universitatea din Bucureşti. Ca atitudinea mea, care tindea să restabilească ordinea ierarhică în Universitate în relaţiunile dintre Fundaţia Universitară *Carol I* şi rectorat, mi-ar ajunge frumoasele cuvinte pe care mi le adresează senatul universitar, care mă roagă, cum m-a rugat şi d. ministru, să rămân la locul meu - şi d. ministru recunoaşte că cineva are de suferit multe neplăceri - mi-ar ajunge adresa d-lui ministru însuşi, care are bunătatea, recunoscând osteneala pe care am cheltuit-o acolo - şi trebuie să adaog pentru a fi drept că osteneala mea acolo a fost ajutată niţel de d. ministru al Instrucţiunii Publice (*aplauze pe băncile majorităţii*). Şi chiar frumoasa clădire care s-a ridicat, s-a ridicat graţie concursului d-sale făgăduit şi făgăduiala a fost ţinută şi iarăşi dacă Senatul nu mai este acolo, aceasta se datoreşte faptului că din partea d-lui preşedinte al Consiliului s-a făcut o făgăduială şi, cu oarecare insistenţa din partea mea, făgăduială aceasta a fost ţinută; dar d. ministru mai adaoge încă un lucru - aceea este o făgăduială care trebuie să fie ţinută - că în ce priveşte situaţiunea şi raporturile directorului Fundaţiei *Carol I* cu rectoratul Universităţii din Bucureşti, ministerul va căută să soluţioneze această chestiune în aşa fel încât, pe viitor să fie evitată rectorului Universităţii orice posibilitate de nemulţumire.

Acum, motivele pentru care nu puteţi să daţi soluţiuni, evident că nu atârnă numai de d-voastre dar printr-o adresă care a plecat astăzi de la Universitate, v-am înştiinţat că într-adevăr cedez insistenţelor d-voastre ministeriale şi colegiale şi, până la sfârşitul anului, rămân acolo. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Voci de pe băncile majorităţii: Nu până la sfârşitul anului, ci până la împlinirea termenului.

D. N. Iorga: ...aşteptând ca raporturile dintre rectorat şi Fundaţie să fie în aşa fel încât să nu ceară sacrificiul demnităţii mele de rector şi demnităţii mele personale. Mi-ar fi ajuns, chiar dacă n-ar fi găsit d. ministru cuvinte aşa de amabile pentru mine, mi-ar fi ajuns părerea îndeosebi a d-lui preşedinte al Curţii de Casaţie, Mladoveanu, care a prezidat comisia de judecată, care părere este iscălită şi de cel de al doilea jurist care se găsea în comisiune, d. Longinescu. Ceilalţi 3 erau profesori de Universitate, cu privire la părerea

https://biblioteca-digitala.ro

cărora natural nu-mi îngădui nici o apreciere, dar sunt oameni nedeprinşi cu meşteşugul de a judeca *(ilaritate)* şi sunt nedeprinşi cu cântărirea a ceea ce se cuvine unui rector şi ceea ce un rector poate înghiţi.

În ce priveşte pe unul dintre dânşii, care este rectorul Universităţii din Iaşi, recomand călduros studenţilor Universităţii din Iaşi, elevilor săi, să întrebuinţeze în relaţiile cu rectoratul un stil asemănător cu stilul în care s-a adresat subordonatul meu de la Fundaţie rectoratului. Din moment ce în comisiunea de judecată a crezut că este cel mai bun, nu poate avea nici o obiecţiune când se scrie în acest fel. Dar dumnealui nu este jurist. Când nu este omul jurist, nu poate să judece şi se întâmplă că merge pe alături.

Iată însă doi care sunt jurişti şi care au avut această părere deosebită pe care îmi veţi permite să o citesc în parte, vrând să-i dau publicitate în acest fel. Iată ce zice, în ce priveşte a doua învinuire, învinuirea unei adrese necuviincioase din partea directorului Fundaţiei. Cea dintâi era în legătură cu felul cum a fost prezentat raportul d-lui director al Fundaţiei. Am recunoscut şi eu că se putea fără intenţie rea, dacă ar fi fost alt om, se putea fără intenţie rea ca discursul rectorului să fie înlăturat. Dar mă interesează partea pentru care a fost dat în judecată în rândul întâi directorul Fundaţiei.

Iată ce zice d. Mladoveanu, cu iscălitura şi a d-lui Longinescu:

„În ceea ce priveşte a doua învinuire, că printr-o petiţie de recuzare în persoana d-lui rector Nicolae Iorga, ca profesor şi preşedinte al comisiunii de examen, i s-a adus de către învinuit jigniri ofensatoare;

Având în vedere că prin această petiţie se invocă patru motive prin care tinde a-şi justifica cererea de recuzare;

Având în vedere că Comisia disciplinară nu are căderea de a vedea dacă în materie de examen, un candidat poate să recuze pe examinatorul său, ci urmează a se mărgini, în limita competenţii sale, să examineze faptul pentru care este trimis în judecata comisiunii şi anume dacă recuzarea în termenii în care a fost făcută este de natură să atingă şi să jignească onoarea şi consideraţiunea celui recuzat, care era superiorul său ierarhic, şi dacă, prin urmare, prin felul recuzării a săvârşit o vină supusă sancţiunii disciplinare;

Având în vedere că învinuitul, în motivarea cererii de recuzare, întrebuinţează termenii: „că d. rector Nicolae Iorga a provocat un răsvot, spre a anula primul vot ce-i era favorabil"; „că este stăpânit de ură faţă de el şi în imposibilitate să judece imparţial; că are o pornire pătimaşă contra lui şi că este nedrept şi lipsit de obiectivitate";

Considerând că aceşti termeni, prin calificarea lor respectivă, sunt unii mai mult decât alţii de natură să atingă consideraţiunea şi onoarea unui om, pentru că îl presupun capabil de intenţiuni şi înclinări josnice, de a nu putea fi imparţial, ci din contră pătimaş şi răzbunător;

https://biblioteca-digitala.ro

Considerând că dacă termenii expuşi sunt astfel că pot jigni pe oricare, cu atât mai mult când sunt adresaţi unui înalt dregător al statului, unui rector al Universităţii care se bucură de consideraţiunea generală şi vin din partea aceluia care se găseşte, prin calitatea sa de profesor şi candidat, în subordine şi ţinut de tot respectul cuvenit unui superior;

Că chiar dacă recuzarea ar fi fost admisibilă în materie de examen şi ar fi putut învinuitul să aibă motive în sprijinul ei, nu-i era îngăduit - dat fiind raportul dintre părţi - să iasă din obiectivitatea impusă de acest raport şi să întrebuinţeze asemenea termeni ofensatori faţă de superiorul său;

Că este de principiu ca în orice organizare de stat să se păstreze cea mai mare cuviinţă şi respect în ordinea ierarhică;

Că orice înfrângere şi sub orice formă a acestei regule de conduită constituie o vină de natură a fi urmărită prin acţiunea disciplinară;

Că chiar când textul de lege sau regulamentul unui organism de stat nu ar cuprinde o dispoziţie expresă în această privinţă, ea este virtual cuprinsă şi rezultă din natura lucrărilor, pentru că fără o asemenea regulă de conduită nu ar putea să existe ordine şi disciplină în acel organism;

Având în vedere că şi art. 40 din legea asupra învăţământului secundar şi superior prevede că „membrii Corpului didactic care vor călca îndatoririle ce le sunt impuse de legi şi regulamente, sau vor da dovezi de incapacitate, de imoralitate, ori de rea purtare în societate, vor fi supuşi după gravitatea culpei la una din următoarele pedepse";

Considerând că învinuitul călcând, cum s-a arătat mai sus, prin întrebuinţarea acelor termeni ofensatori îndatoririle de cuviinţă şi respect ce-i erau impuse faţă de mai marele său în ordinea ierarhică, urmează că-i este aplicabil textul citat şi aşa fiind, suntem de părere că este locul a i se aplica pedeapsa de la aliniatul a) avertismentul, întrucât nu s-a dovedit că ar mai fi avut o pedeapsă anterioară.

(ss) Al. Mladoveanu,
(ss) S. C. Longinescu

Aceasta este satisfacţiunea care mă mulţumeşte. Având să aleg între judecata unui înalt magistrat care ştie ce este ordinea şi legalitatea şi părerea influenţabilă a unor oameni care pentru prima oară practică meşteşugul judecăţii, eu mă ţin de părerea celor doi şi cred că am opinia publică alături de mine. Aşa încât, nu viu aci să cer nici o pedeapsă, nici o intervenţiune într-o afacere pe care n-am interpelat-o, şi care nu priveşte, după socotinţa mea, Camera. Eu vin aci pentru altceva.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu acest prilej s-au deschis pentru mine anumite chestiuni care, chestiunile acestea, şi încă odată nu amestec alte lucruri, nu amestec purtarea în timpul războiului a unor oameni care de mult trebuiau să-şi primească pedeapsa, nu au primit-o, nu este vorba de aceştia, aci şi acum, deoarece s-au deschis pentru mine unele chestiuni cu privire la care am tăcut pentru motive de ordin personal, pentru motive de compătimire cu privire la oameni nevinovaţi pe care îi putea atinge greu în sănătatea şi în viaţa lor faptele unui om, după mine, vinovat. Nimeni nu-mi poate cere să mă explic mai mult, dar, cum am spus şi în comisie, conştiinţa mea poate condamna, inima mea poate simţi pentru cineva care, găsindu-se lângă acela pe care raţiunea mea îl condamnă, are tot dreptul la consideraţia, la iubirea şi la compătimirea mea. De aceea am tăcut eu atâţia ani de zile, de aceea n-am adus înainte lucruri pe care acum trebuie să le aduc înainte, fără nici o intenţie de a cere pedeapsă. Eu nu sunt omul care cere pedeapsă, eu sunt omul care cere îndreptarea.

Acum două zile, când au venit către mine studenţii la Universitate, le-am spus: veniţi la omul care nu pedepseşte niciodată, fiindcă este în stare să îndrepte totdeauna. Prin urmare, în vederea unei îndreptări, nu în vederea unei pedepse - pedeapsa poate veni atunci când omul nu se îndreaptă - este făcută această interpelare.

D-le ministru, între ruinele cu care se compromite în ochii străinilor acest oraş, alături de ruina Senatului, aci aproape - până acum vreo doi ani era şi altă ruină: Vama Poştii. Dar între ruinele care dau străinilor o rea impresie despre civilizaţia românească, de bună ordine şi de simţul de cuviinţă din această ţară, este ruina de la Şosea, care se cheamă Muzeul de Etnografie.

A fost început în timpuri bune, în credinţa că se poate mântui. Au trecut 20 de ani de când această ruină este părăsită. Pe vremea ministeriatului d-lui Lapedatu s-au făcut ceva lucrări jos. Lucrările acestea nu au fost continuate şi ce s-a făcut până acum este în primejdie de a se dărâmă.

Dar nu este vorba numai de clădire, este vorba şi de altceva. Acolo sunt colecţii de foarte mare preţ, colecţii de o înaltă valoare pentru orice cercetător al artei populare şi folklorului, colecţii car pot rivaliza cu cele pe car le au popoarele cele mai bine înzestrate în ce priveşte comorile artei populare.

Numai că nu se continuă clădirea, căci ministerele se succedează, bani se găsesc pentru multe lucruri. Iată, dacă aţi întreba pe părintele Patriarh şi pe d. Sărăţeanu, dacă ar consimţi să cedeze pensia de 160.000 lei pe lună, pe care d-voastre aveţi intenţia s-o prezentaţi aci, desigur că ar face-o cu cea mai mare plăcere. Amândoi sunt oameni de cultură, unul din dânşii este şeful bisericii, o biserică cu totul sprijinită pe cucernicie şi smerenie. Cu banii aceştia s-ar putea face ceva, acolo la muzeu.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar în afară de faptul că această ruină nu poate să rămână aşa, ori o dărâmaţi, ceea ce este imposibil, ori continuaţi lucrarea; în afară de aceasta sunt colecţii. Colecţiile acestea, d-le ministru, ar putea să fie expuse. Este loc. Mai aveţi întâi vechea clădire a Monetăriei, în foarte rea stare. Văd uneori seara lumini. M-am informat cine locuieşte acolo. Natural, nu pot intra în casa omului pentru a face cercetări. Cineva mi-a spus, nu ştiu dacă este adevărat, d-voastră veţi cerceta, că acolo locuieşte inginerul care diriguia lucrarea atunci când ea se făcea.

Acesta este un caz tot aşa de interesant, cum este alt caz de la Craiova. La Craiova se lucrează de aproape o jumătate de secol la biserica Sf. Dumitru. Lecomte de Nouy[2], care a murit de vreo 20 de ani, începuse o lucrare costisitoare care nu a fost terminată niciodată. Stricând vechea biserică, după un obicei pe care el l-a avut toată viaţa lui, şi pentru aceasta Dumnezeu să-l ierte, a stricat lucrarea veche care nu se mai poate reface şi a pus în loc lucrarea nouă, după un gust parisian care se poate interpreta într-un sens sau altul.

M-am dus la preşedintele Comisiunii Monumentelor Istorice şi am găsit acolo rătăcind fantomele vechilor ajutători ai lui Lecomte de Nouy, care primeau oarecare plată şi erau găzduiţi, care deşi de 20 de ani o lucrau, fusese cu desăvârşire părăsită. Este foarte bine când cineva cultivă ruine, să se îngrijească să fie şi strigoi înăuntru; dacă nu pot fi locuite ca locuinţe întregi în starea aceasta, cer şi ele o anumită însufleţire fantastică. S-a spus că sunt trei odăi, dar ele pot servi la expunere de obiecte alese şi cineva spune că nu. Le aduc cazul sârbilor. Sârbii au la Belgrad o foarte frumoasă colecţie de artă populară. Aceste obiecte de artă populară aşteaptă de mai multe decenii o clădire potrivită, cum aşteaptă şi colecţia de istorie de la Belgrad o astfel de clădire. Sârbii sunt săraci, nu au bani şi, fiind săraci, ce au făcut? Au pus obiectele în ladă. Mutându-se din clădirea cea veche, căci odinioară muzeul eră deschis, era pe calea Griviţei, în casa pe care a locuit-o Nicolae Xenopol şi care mi se pare că este părăsită şi astăzi, dacă nu s-a mutat din cea nouă, nu avea decât să se întoarcă la cea veche. Sârbii sunt săraci, nu au bani şi, fiind săraci, expun în două case particulare; de o parte, obiecte de istorie şi de altă parte, obiecte de artă populară. Sunt nu mai mult de patru odăi - le-am văzut la congresul de bizantinologie - patru odăi joase, mici. Directorul mi-a spus că celelalte obiecte le păstrează cu îngrijire în lăzi, pentru timpuri mai bune, iar aci a ales lamura colecţiunii sale şi lamura aceasta este la dispoziţia tuturor, de dimineaţa până seara.

Nu am căutat să văd, în budgetul statului sârbesc, câţi sunt funcţionarii care supraveghează această colecţie. Nu-mi închipui să fie mai mulţi decât acei pe care îi plătiţi d-voastre pentru muzeul care, de 20 de ani, nu este

https://biblioteca-digitala.ro

deschis publicului, care îşi are personalul întreg, adică directorul plătit cu 8.500 lei salar lunar, conservatori 2, cu câte 6.350 lei lunar, un preparator 5.600 lunar, un intendent cu 3.950 lei lunar şi trei servitori cu 3.150 lei lunar.

Mă întreb, ce fac aceştia toţi, inclusiv cei trei servitori care desigur se plimbă în curtea unde buruienile se urcă la înălţimea omului.

Înţeleg să nu se poată termina o clădire, nu înţeleg să nu se expună obiectele în clădirea cea veche, dar ceea ce înţeleg mai puţin, este ca şi aci să poată locui cineva în mijlocul acestei sălbăticii îngrozitoare pe care o vede toată lumea. Este buruienlâcul cel mai repulsiv pe care îl vedeţi în oraşul acesta, unde nu lipsesc maidanele şi unde nu lipsesc, în toate domeniile, buruienile.

D-le ministru, doresc ca d. inginer, dacă este unul, înainte de a-şi isprăvi al nouăzecilea an de viaţă şi al douăzecilea an de odihnă, să fie invitat să se mute aiurea. Clădirea aceasta din faţă să fie reparată şi în această clădire să fie puse obiectele. Dar nu este numai atât. În fund se ridică o vilă frumoasă, care are intrarea pe altă stradă şi care vilă este locuită de directorul acestui muzeu, pe care eu l-am înţeles şi muzeu istoric. Nu ştiu dacă judecaţi aşa cum judec eu, dar eu judec că nu se poate ca, nefiind terminat muzeul, directorul să se mute într-o casă arătoasă şi încăpătoare în care s-ar putea expune colecţia. Eu înţeleg că leafa aceasta este mică pentru cineva care ar avea să muncească; în cazul acesta special, d-voastră ştiţi că directorul este în acelaşi timp şi directorul Fundaţiei şi are o catedră de universitate la Cernăuţi, care, după cum ştiţi, este la o azvârlitură de băţ de Bucureşti. Pleci dimineaţa de la Şosea şi ajungi la amiază, faci lecţie, după aceia te întorci seara înapoi acasă. În astfel de condiţiuni, natural că poate să aibă cineva două funcţiuni aşa de aproape în ce priveşte locul, dar şi eu găsesc că leafa este mică, dacă este vorba să se lucreze serios. D-voastră să binevoiţi să acordaţi o despăgubire de locuinţă pentru d. director şi să orânduiţi ca obiectele să fie expuse şi în casele cele vechi de la o intrare şi în casele cele noi de la cealaltă intrare. Aşa trebuie, aşa se cuvine, aşa este potrivit, nu numai cu demnitatea culturală a acestei ţări, dar aşa este potrivit şi cu ordinea din această ţară care, măcar de astăzi înainte, când am pus toate în risc, într-o revoluţie[3] - căci a fost o revoluţie acum câteva zile, o revoluţie paşnică, pe care lumea întreagă a admirat-o, în ce priveşte înţelepciunea şi cumînţenia acestui popor - măcar după aceasta, după începerea erei noi astfel de lucruri trebuie să înceteze, să rămână fiecare la locul lui, dar la locul lui să-şi facă datoria, căci de aceea este plătit. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D-le ministru, cu aceasta închei. Vedeţi cât am cruţat timpul d-voastră. Eu am ridicat această chestiune şi pentru că nu este vorba numai de un caz, dar este vorba de un năravv, este vorba de un vechi şi mare năravv al acestei ţări. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

Când se întemeiază ceva, se întemeiază, mai totdeauna, pentru un om. Pe omul acela îl aşezi. A doua zi îşi face datoria. Peste un an, nu şi-o mai face. El este paşă în paşalâcul lui. Orice este conceput, în afară de cazuri, cu atât mai onorabile cu cât sunt mai rare, orice este conceput ca un paşalâc. Un paşalâc este cutare şcoală în care directorul ocupă apartamentele de sus, iar în cele de jos, în casa de jos, aşează pe elevi. Or, în casa cea mare se aşează el şi în nişte atenanse, în fund, aşează clasele. Aceasta înseamnă paşalâc şcolar. Când vă veţi apuca d-voastră, sau cine va avea vreme, să începeţi o astfel de cercetare a tuturor paşalâcurilor şcolare, aţi avea atunci în populaţia care urmează acolo la şcoală, un mult mai mic număr de tuberculoşi. Ar fi în avantajul şcolar, care ar avea şi lumină şi aer şi ar fi şi în avantajul d-lui director care ar mai scădea dintr-o grăsime care strică sănătăţii, atunci când este prea multă şi care îi şade chiar şi rău! *(Aplauze, ilaritate).*

Paşalâcuri şcolare, vă rog. Paşalâc şi la Fundaţie. De ce? Iată de ce: la Fundaţia *Carol I*, când Regele Carol I a întemeiat Fundaţia, a pus director pe un învăţat cugetător român, un învăţat şi original cugetător român, d. Rădulescu-Motru, care este o podoabă a Facultăţii de Litere. D-sa, d. Rădulescu-Motru, cu doctoratul său din Germania asupra unui subiect foarte greu, asupra lui Kant, cu putinţa d-sale de a lucra, cu cariera pe care toată lumea i-o putea prevesti, s-a mulţumit să fie un bibliotecar. Aşa a vrut şi Regele Carol I Fundaţia universitară.

Aceasta însemnează fundaţie condusă de rector şi de senatul universitar. Şi acolo este un bibliotecar. D. Rădulescu-Motru nu a cerut niciodată să-l facă cineva director, nu are instinctul, n-are calitate de paşă! A venit un moment însă când unele articole s-au schimbat şi atunci rectorul nu mai este acolo decât în formă, iar bibliotecarul a devenit director. Directorul se instalează. Or, cineva îmi spunea, d. Coriolan Petran de la Cluj - vedeţi, eu totdeauna citez, ca un istoric bătrân ce sunt, „autorităţile mele", notele mele din josul paginilor de totdeauna, pentru a trimite la izvoare - mi s-a plâns că a venit, a vrut să cerceteze lucrări de istoria artei. Dar nu le-a găsit, cu toate că se cumpără foarte multe cărţi de istoria artei, care însă, în rândul întâi, sunt pentru întrebuinţarea d-lui director, acasă. Paşalâc! Paşalâcul, evident, cere aceasta: ori este cineva paşă, ori nu este. *(Ilaritate).* Nu se împacă să fii semi-paşă. Or eşti un funcţionar modest care te jertfeşti pentru instituţiune, or eşti un paşă care jertfeşti instituţia pentru d-ta.

Eu vă cer ca şi la Fundaţie, păstrând pe actualul director - numai veţi găsi mijlocul să mă scutiţi de a avea contact cu dânsul, din cauza amintirilor despre război, care sunt divergente: d-lui îşi aduce aminte de una, eu mi-aduc aminte de alta *(aplauze, ilaritate pe băncile majorităţii).* Nu ne-am putut găsi niciodată în acelaşi loc în cursul procesului, fiindcă dumnealui adusese în discuţie anumite lucruri de atunci, eu mi-am permis să fixez anumite puncte...

https://biblioteca-digitala.ro

D. general M. Racoviță: Dumnealui într-o parte, d-ta de altă parte a frontului.

D. N. Iorga: Şi vedeţi, l-am convins, dar cam târziu. I-am spus că d. Lupu Costache[4] nu putea reprezenta guvernul român sub ocupaţia germană. Apoi, orice jurist ştie că acolo unde dispare suveranitatea efectivă, nu poate să existe o delegaţiune. Prin urmare, d. Lupu Costache nu putea să dea la rândul d-sale o delegaţiune ca cineva, însărcinat să păstreze averea regală, are ca primă datorie să nu primească nici o altă funcţiune. Şi că a primi funcţiunea de prefect de Poliţie de la d. Lupu Costache, care nu avea dreptul să dea această funcţiune, atunci când eşti păzitorul nu numai al reşedinţelor regale, dar şi a demnităţii şi prestigiului regal, este un lucru care nu se poate închipui. Am fost silit să spun că germanii, care nu sunt cei mai proşti oameni de pe lume, n-ar fi suferit şi n-ar fi întărit ca prefect de Poliţie român pe cineva în care nu ar fi avut toată încrederea. Mi-am permis să spun că prefectul de Poliţie din Bucureşti nu avea ce căuta la Argeş, când a venit Wilhelm al II-lea[5]. S-a obiectat că d. director al Fundaţiei este în acelaşi timp şi păzitorul mormintelor regilor şi în această calitate, de necrofor în necropola de la Argeş, avea datoria să primească pe împăratul german. *(Ilaritate).* A mai fost şi o discuţiune în ce priveşte adâncimea gestului pe care trebuie să-l facă cineva înaintea împăratului german sau înaintea reprezentantului său la Bucureşti, feldmareşalul de Mackensen. În privinţa aceasta nu ne-am putut înţelege fiindcă eu, care n-am făcut niciodată astfel de plecăciuni, nu ştiu cât de adânc trebuie să se facă.

Mi-am permis să obiectez că nu era necesar pentru publicul român să se tipărească în revista de ocupaţie „Rumanien in Wort und Bild" darea de seamă a vizitei lui Wilhelm al II-lea la Argeş şi nu era deloc cerut să se vorbească de opiniile estetice ale „Majestăţii Sale" - „Seine Majestät". S-a obiectat că deoarece iscălitura este cu ţ, nu cu tz, aceasta înseamnă că nu el a oferit germanilor manuscriptul, ci manuscriptul l-au luat germanii. Dar eu am pus întrebarea: atunci pentru cine era făcut manuscriptul, dacă nu pentru germani? A fost vorba şi de un ac de cravată. Şi mi s-a spus: acul de cravată nu se putea refuza, fiindcă Wilhelm al II-lea era stăpân atunci şi chiar unii francezi au avut opinie bună despre dânsul. Mi se prezenta o lucrare franceză mult înaintea războiului în care un scriitor francez avea o bună opinie despre Wilhelm al II-lea. Şi mai ales nu se putea refuza, fiindcă războiul putea să se termine şi altfel - desigur, un motiv determinant! Iar în ceea ce priveşte purtarea acului de cravată, mi s-a spus: să mi se arate cine m-a văzut cu dânsul! De altminteri, pe vremea aceea şi eu purtam barbă, aşa încât nu se putea şti, îl am ori nu-l am. *(Ilaritate, aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

După aceasta şi după declarațiunea că noi, de la Iaşi, ne ascundeam după baionetele româneşti şi ruseşti ca să facem patriotism, eu am obiectat că noi la Iaşi eram sub cutele steagului țării, lângă Regele țării, la locul nostru în Parlament, dacă eram deputați sau senatori, la locul nostru de gazetari, îndemnând armata la luptă şi că ofensa aceasta că eram un fel de dezertori de la Mackensen la Iaşi, nu pot să o primesc.

Dar înțelegeți că în felul acesta eu nu pot să am legături cu d. director al Fundației, după ceea ce a spus public. Dar eu doresc să rămână, vă spun încă odată, nu vreau răul nici unei familii, nu vreau să fie nimeni bolnav şi nimeni să nu sufere alături de vinovați. Eu vă rog să nu pedepsiți. Eu vă rog să îndreptați. Vă îndrept aceeaşi rugăciune pe care am îndreptat-o la Iaşi către d. Duca, într-un moment când voia să înlocuiască de la Biblioteca din Iaşi pe un nebun al d-voastră, care îl aveți la Iaşi şi care se cheamă d. profesor universitar George Pascu[6] care nu face, de dimineață până seara, decât să scrie pamflete insultătoare la adresa colegilor săi, şi într-un rând mă cheamă în judecată pentru că nu trimisesem Bibliotecii din Iaşi nu ştiu ce extrase, din nu ştiu ce publicație germană a mea. După lege, tipografia este datoare să trimită şi în ultimă instanță eu, când este tipărită în România, şi cum acolo se judeca fără apel şi cum se pedepseşte cu închisoarea, mai mai să fac închisoare de pe urma d-lui George Pascu, omul cuminte de la Iaşi.

Când am auzit că au de gând să-l destituie, eu m-am dus la d. Duca şi l-am rugat: te rog să nu-l destitui pe acesta. „De ce?". Am eu o chestiune cu dânsul şi fiindcă eram să intru în închisoare pentru dânsul, te rog să nu-l dai afară. Nu l-a dat afară, iar d. George Pascu m-a şi vizitat la Iaşi, este cel mai bine crescut din toți profesorii din România. Mi-a spus:„Dar ştii d-ta că nu ştiam că eşti un om de treabă? Şi acum m-am convins".*(Ilaritate)*. Mi-a mulțumit şi doresc ca şi d. director al Fundației, după rugămintea mea de acum, de a nu-l schimba de nicăieri, de a nu face rău unei familii nevinovate, va binevoi să-mi trimită, nu direct, pentru că mi-ar fi greu să primesc personal, dar prin d-voastră, un certificat de care aş avea mare nevoie că şi la Bucureşti, ca şi la Iaşi, eu sunt un om de treabă, atunci când este vorba să cruț pe dușmanii, nu ai mei, ci dușmanii conştiinții pe care o am eu despre datoriile unui om față de steagul României. (*Aplauze prelungite).*

Şi acum, d-le ministru, eu am terminat. Desființați paşalâcul, chemați pe fiecare la îndeplinirea datoriilor sale. Colecțiunile acelea trebuie expuse. Nu este ruşine când le expui în sărăcie, este ruşine când le ascunzi în lăzi şi nu le arăți din neglijență, din neobservarea datoriilor d-tale. România se mândreşte cu arta ei populară. Arta populară care este acolo, la Şosea, trebuie să stea în ochii tuturor străinilor, iar când muzeul acesta va fi terminat, ca să arătați d-voastră că oricât ar fi o intențiune de paşalâc la început, paşalâcul nu merge; d-voastră veți aşeza acolo, cred şi pe directorul Muzeului de istorie, ale cărui

https://biblioteca-digitala.ro

colecțiuni se găsesc la Universitate şi ne ia atâtea odăi şi care nu doreşte altceva decât - acest excelent director arheolog, foarte distins, începătorul studiilor arheologice de preistorie la noi, d. Andrieşescu - nu doreşte altceva decât să facă ceea ce, dacă ar fi fost în locul celuilalt, ar fi făcut de 20 ani de zile.

Faceți ordine, d-le ministru, şi noi toți care, unde suntem, ne trudim să facem ordine, vă vom aplauda, fără nici o deosebire de grupare politică. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

NOTE

1. Tot atacul era îndreptat contra lui Alexandru Tzigara Samurcaş, filogerman, director al Fundației universitare Carol I, profesor universitar la Cernăuți şi locatar în muzeul Național de la Şosea. Adunase acolo o impresionantă colecție etnografică.
2. Emile André Lecomte de Nouy (1844-1914), arhitect francez privilegiat de familia domnitoare a României. Membru corespondent al Academiei Române (1887). Restaurările sale au fost foarte contestate de specialiştii români. Vezi şi atacurile lui N.I. în vol precedent al seriei de Oratorie parlamentară. Biserica domnească Sf. Dumitru din Craiova a fost construită de boierii Craioveşti la sfârşitul sec. XV şi începutul celui următor. Ruinată după 1838, a fost dărâmată complet de L. de N. în 1889 şi restaurată până în 1933. N. Iorga scrie despre „barbaria" francezului un articol în „Raze de lumină", XXI, 1935, p. 395.
3. Aluzie la Restaurație.
4. Lupu Costache, acceptând să gireze ministerul de Interne în teritoriul rămas sub ocupația germană în timpul Primului Război Mondial, a ajuns în istoriografia noastră sinonim cu trădătorul de neam. În asemenea măsură încât este omis din enciclopedii, dicționare sau orice alt instrument de lucru. I.C. Filitti, germanofil ca şi el, îl descrie lapidar: „Lupu Kostaki, numit zimbrul Moldovei. Barba lungă, mintea scurtă. Se priveşte aproape ca un preşedinte de Consiliu" (*Jurnal,* vol. I, *1913-1919,* Târgovişte, 2008, p. 102, ed. ns.).
5. Vizita lui Wilhelm al II-lea la Argeş a avut loc în august 1917. Acelaşi I.C. Filitti narează: „Tzigara Samurcaş îmi povesteşte cum a călăuzit pe împăratul german la Curtea de Argeş. Ce mulțumit a fost acesta de cunoştințele lui Tzigara despre arte şi artiştii germani. Cum i-a dat loc de onoare în fața sa la masă. Cum i-a remis personal un ac de cravată. Totuşi în sferele româneşti

https://biblioteca-digitala.ro

diriguitoare, oarece invidie contra „grecului", singurul pe care l-a văzut împăratul. Dar împăratul n-a văzut pe nici un om politic iar pe Tzigara l-a văzut ca profesor şi apoi ar fi de bucurie frumoasa impresie de cultură şi civilizaţie pe care un român a putut s-o facă" *(op.cit., p. 101.)*

6. Giorge Pascu (n. 1882), profesor de istoria literaturii române vechi şi dialectologie română la Universitatea din Iaşi. Directorul „Revistei critice", Iaşi.

Şedinţa din 20 iunie 1930

Intervine din nou pe marginea proiectului legii sanitare:

D-lor deputaţi, eu în chestiuni de acestea nu mă amestec. Dar ca un om care am trăit multă vreme în această ţară, ştiu că totdeauna şeful de serviciu are să lupte cu diferitele intervenţii.

Să vă dau un caz: eu am învăţat la Şcoala normală superioară din Iaşi, unde directorul nu avea dreptul să numească personalul de serviciu, nici să recomande. Din această cauză a fost scandal încontinuu, cât am stat eu acolo în internat. Şi s-a văzut un caz de acesta, că o linjeriţă se repezea după subdirector, care mânca pământul fugind şi striga: „femeie slabă". *(Ilaritate)*

Am văzut pe intendentul şcolii care a fost numit fără să fi fost întrebat directorul şi care ne făcea nouă socoteala, la Universitate, că prăjiturile cumpărate odată mai multe, sunt mai scumpe decât le cumpăram noi în oraş una câte una.

Dar, d-lor, să ştiţi că toate ciurucurile, toţi agenţii electorali au să fie băgaţi în aceste funcţiuni, atunci când nu va fi autoritatea medicului să intervină. *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Voci de pe băncile majorităţii: Aveţi perfectă dreptate, d-le profesor.

Şedinţa din 27 iunie 1930

Discurs la proiectul de lege pentru dezvoltarea şi perfecţionarea serviciului telefonic român:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, să-mi daţi voie să citesc proiectul acesta de lege pe dos, adică să încep de la sfârşit către început. Acei care au început

https://biblioteca-digitala.ro

cu articolul 1 şi au ajuns pe urmă la convenţie, au săvârşit o greşeală de metodă fiindcă de fapt, ceea ce este important sub raportul politic - restul este important sub raportul tehnic şi desigur că după criticile d-lui Ioaniţescu, nu este nimeni care să găsească partea aceasta tehnică aşa cum ea ar trebui să fie; dar nu se poate altfel şi veţi vedea de ce. Deci, sub raport politic, legea aceasta trebuie să înceapă cu sfârşitul, care cuprinde convenţia suplimentară în care statul român, cu toată demnitatea de stat, cere un avans, face impresia unuia din acei funcţionari care nu aşteaptă ziua când se plăteşte leafa, ci îndată ce a trecut întâi ale lunii se prezintă pentru un avans. Eu am întotdeauna groaza persoanelor care cer avansuri şi nu m-am sprijinit niciodată pe dânsele. Şi mă doare, aş zice, aproape îmi este ruşine, pentru ţara mea, că ţara mea se ţine cu avans.

Prin urmare, un avans de patru milioane dolari. Dolarul pentru noi are un farmec extraordinar. Crede cineva că dolarul împrumutat foloseşte cuiva? Dolarul muncit, dolarul câştigat, dolarul economisit, acela este bun. Dolarul împrumutat, în orice fel de condiţiuni, este rău. Orice împrumut este rău. Suntem la capătul putinţei noastre de a ne împrumuta, şi o spun de la început, orice împrumut nu ne poate fi dat decât în condiţiuni defavorabile. Orice împrumut contribuie la discreditarea financiară a ţării. Acesta este un împrumut, şi pentru acest împrumut de nimic, se face legea aceasta. Acesta este adevărul, este tristul adevăr de care suferim cu toţii. Este o mână întinsă către un credit pe care nu-l putem căpăta altfel. Acesta este adevărul.

După avansul de patru milioane dolari care va trebui achitat, evident, aşa se vorbeşte cu toţi oamenii şi cu toate grupele de oameni care cer avans, „va trebui achitat, cel mai târziu în cinci ani", „va putea fi rambursat în întregime" - paşte, murgule, iarbă verde - „şi mai înainte de data plăţii dobânzii", cu preaviz de 60 zile etc. Ceva mai departe, deosebit de aceasta, societatea „International Telephone and Telegraph Corporation" se obligă să mai avanseze, la cererea guvernului român, în decursul anului 1930, încă o sumă de patru milioane de dolari etc.

Acum, de ce statul român a ajuns în această situaţie, la cedarea unui serviciu public care putea fi îndreptat în alte direcţii, la primirea unor condiţii cuprinse într-un contract atât de criticabil? Despre interpretarea lui o să vorbesc la urmă, nu despre interpretarea pe care o dăm noi, dar despre interpretarea la care slăbiciunea societăţii noastre, incapacitatea de a rezista a societăţii noastre va duce, fără îndoială. De ce am ajuns noi aci, la patru milioane pentru mâna dreaptă şi, mai târziu, patru milioane pentru mâna stângă şi tot ceea ce vine pe urmă? Fiindcă noi suntem după două bugete echilibrate, tot în era bugetelor care nu se pot echilibra. Impozitele se încasează greu; eu nu vreau să fiu pesimist, nici alarmist, n-o să vorbesc de

https://biblioteca-digitala.ro

catastrofe, dar impozitele se încasează greu. Sună darabana de la un capăt la celălalt al țării, şi-mi spunea o doamnă speriată de ce a văzut la Buzău: erau înşirate maşini de cusut, una lângă alta, luate de perceptori, căci nu mai puteau să ieie, întrebuințând mijloace fiscale extreme şi mijloacele acestea fiscale, vă asigur, că nu sunt bune, şi iată de ce. Aceşti oameni vor fi strânşi şi de ceafă şi de gât ca să dea rămăşițele din trecut. Rămăşițele din trecut se vor incasa, şi la anul ce alte rămăşițe vor putea fi şi ele luate? Dar când omul dă până şi banul lui din anafură, ce poți să mai iei în anii viitori?

Pe calea aceasta nu se poate ajunge la nimic; este o altă cale pe care o voi indica-o scurt, ca să revin la rezultatele contractului de față, aşa cum s-a adeverit actul în Spania şi aşa cum prevăd, eu cunosc bine societatea românească, pentru viitor la noi. Două lucruri pot face ca această situație dezastruoasă să înceteze situația aceasta, nu numai dezastruoasă, dar absurdă.

Noi avem o țară aşa de bogată!

Iată, am mers două zile în automobil, de la Bucureşti la Piua Petrei, la Hârşova, la Constanța, m-am întors de la Constanța, prin Cobadin, Cuzgun, Silistra, Turtucaia. Am văzut nişte regiuni de o bogăție extraordinară şi oameni disperați de această bogăție. Şi am mai văzut încă un lucru care este bine să-l ştiți. Într-un loc m-am oprit, era un grup de case de toată frumusețea, în regiunea din jurul Cuzgunului, care într-adevăr este o minune sub toate raporturile. Şi m-am oprit la proprietar. Proprietarul avea două prăvălii, avea două rânduri de case şi 200 de hectare. Avea şi 100.000 lei datorie, şi el nu putea să plătească suta de mii datorie şi nu avea cu ce să-şi ridice recolta! Stătea desperat înaintea recoltei bogate care îl încunjura de pretutindeni. Şi aceasta de ce? Fiindcă nimeni nu mai poate câştiga. Am ajuns în țara românească aşa: să ceri omului să plătească din câştigul lui, iar omul nu poate câştiga. Veți zice: de ce? Apoi, n-am avut economii, ne-a prădat războiul, noi n-am fost niciodată oameni care să punem banul de-o parte. Prin urmare, am început din nou viața noastră națională fără bani în buzunar. Şi de aceasta au profitat un număr de bănci care au pus stăpânire pe țară. Acesta este adevărul. *(Aplauze)*. Băncile acestea iau între 25 şi 30 la sută.

Voci de pe băncile majorității: 60 la sută.

D. N. Iorga: Uneori merg până la 40 la sută şi chiar 50, 60 la sută. Uite, eu vă spun din însăşi durerea mea: eu sunt un om care lucrez de ani de zile în pagubă. Veți zice: cum? Am o tipografie care mi-a fost prădată, mi-a luat marfă de 70.000 lei aur. Mi-a dat ca despăgubiri statul român 250.000 lei în hârtie. Prin urmare, eu a trebuit să lucrez pe credit. Am luat bani cu 25 la sută. Niciodată o tipografie, afară de tipografiile agenților electorali, care pradă statul şi-l înşeală la socoteală, s-a făcut o învoială şi, când este vorba de plată, spun că s-a schimbat ceva, şi imediat modifică prețul. Dar, în afară de acestea,

https://biblioteca-digitala.ro

nu poate nici o tipografie să câştige un sfert din suma pe care o întrebuinţează! Aşa încât eu continuu, întocmai ca nenorocitul cu 200 de hectare, să lucrez ca un rob la băncile care mă împrumută.

Ei bine, d-lor, în împrejurările acestea, de unde să scoţi din această societate românească? Trebuie să o eliberezi de sub acest jug, întâi, şi al doilea, să-i dai încredere în folosul muncii sale. Nu munceşte lumea, fiindcă folosul nu este evident, fiindcă necontenit se aşteaptă o nedreptate venită din schimbările vieţii politice. Omul contează pe un guvern, se trezeşte peste câtăva vreme cu alt guvern! Şi după ce a împăcat pe cel care-i mănâncă astăzi câştigul, se trezeşte de multe ori cu nevoia de a împăca pe acel care vine, la rândul lui, să mănânce din câştigul lui! Societatea aceasta trebuie înviată economic. În momentul de faţă se găseşte în stare de marasm. Cât va dura acest marasm, societatea aceasta nu va putea plăti. Şi al doilea: noi am luat, din nenorocire, de la Regulamentul Organic şi mai ales de la 1866, am luat modelul statului francez. Statul francez napoleonian, am spus-o de o mie de ori, este un stat monstruos sub raportul fiscal şi sub raportul administrativ. Şi iată de ce: statul acesta este făcut pe măsura unui om de geniu, stăpân pe lumea întreagă. Şi statul napoleonian, făcut pe măsura unui om de geniu, este dat în seama unor oameni cum îi face Dumnezeu în fiecare generaţie. Statul a luat tot. Statul înţelege să conducă tot. Statul încurcă tot, statul strică tot. Chiar dacă n-ar fi necontenita ficţiune a statului.

Fiindcă noi nu avem stat român. Acum sunteţi d-voastre, mâine va avea să aleagă Regele între devotamentul de prim moment al d-lui Gheorghe Brătianu şi singurul devotament de ultimă oră al d-lui Vintilă Brătianu, dacă nu va prefera cine ştie ce dictatură, având în cap şi în picioare câte o frumoasă pălărie militară ieşită din uz.

Prin urmare, noi nu avem stat român. Noi avem partide care iau pe rând în stăpânire ţara. Şi atunci, finanţele noastre sunt dezechilibrate din două motive: sunt dezechilibrate fiindcă statul îmbrăţişează atâtea lucruri şi nu poate face binele acela pe care altfel ar fi în stare să-l facă, „qui trop embresse, mal èteint", şi trebuie despovărat statul român de o mulţime de lucruri care nu-l privesc. De exemplu, eu merg aşa departe încât cred că justiţia, ca în Anglia, ar putea să se ţină din taxele de justiţie.

Spuneam adineauri simpaticului meu vecin de astăzi, vice-preşedintele Camerei, îi spuneam un lucru: s-ar putea concepe o altă idee a învăţământului secundar. Să iei cele mai bune elemente, şi de la ţară şi de la oraş, să faci zece licee model în toată ţara, iar pentru aceia care, fără pregătire, se aruncă la funcţiunile ţării, dacă au nevoie de învăţământul secundar, să şi-l facă. Dacă are nevoie lumea, să şi-l facă. Dacă are nevoie lumea de nu ştiu câte teatre la Bucureşti, să şi le facă (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Dacă are

https://biblioteca-digitala.ro

nevoie societatea de operă, să şi-o facă. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Dacă este o cucoană filantropică, doritoare de a ajuta naţiunea, să nu ceară nici o subvenţie din buget. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii.)* A învia contribuabilul şi a despovăra statul, aceasta este operaţia cea mare.

Iar în ce priveşte pe onoraţii alegători, bine, în Evul Mediu, când omul se mânca pe om, sub influenţa bisericii s-a făcut un fel de treva /răgaz/ lui Dumnezeu, „treuga Dei", ca să nu se bată o bucată de vreme. Sub imperativul categoric al mizeriei şi demoralizării naţionale, bine, nu este cu putinţă să facem şi noi o „treuga Dei", pe un număr oarecare de ani, să zicem pe 3 ani de zile? Iată, să ne ceară Regele acesta nou, pe care suntem pe cale să-l despoiem de popularitatea lui, dacă se va vedea că nu schimbă nimic în România, să ne înţelegem 3 ani de zile să nu facem politică de partid, să rămână partidele, dar timp de 3 ani de zile să fie un fel de coaliţie, pentru a pune din nou în picioare ţara aceasta, pentru care trăim, iar nu ţara trăieşte pentru noi. Şi atunci agentul electoral să se întoarcă la rostul lui. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).* Să nu mănânce ţara. Fiindcă, desigur, ştie fiecare dintre d-voastre ce înseamnă în momentul de faţă cerşetoria la stat, prin mijlocul nostru, al tuturor. Ei bine, d-lor, eu de dimineaţă şi până seara nu pot să răsuflu, lucrurile cele mai absurde mi se cer, şi eu nu le dau, dar unii din d-voastre, mai slabi, le dau. E un apel necontenit la bugetul statului. Şi eu le răspund, le spun un lucru, la doamne, la domni şi la domnişoare - fiindcă de la 15 la 95 de ani toţi nu fac altceva decât se aruncă ca o haită de lupi asupra bugetului statului *(aplauze prelungite)* - şi eu le spun: măcar un lucru să faci d-ta care ceri să te ajut. Spune unde este locul la care vrei să fii numit? Niciodată nu ştie locul unde vrea să fie numit! *(ilaritate)* şi dacă îi spui că nu este, atunci te roagă să dublezi un loc, ca să intre şi el! (*Ilaritate).*

Societatea aceasta trebuie deprinsă la muncă, să nu aştepte ea de la stat, ci să vină vremea ca statul să aştepte de la fiecare dintre noi. *(Aplauze).* Dar, din nefericire, nu s-a putut. Eu ştiu ce silinţe s-au cheltuit la ministerul Finanţelor, sub amândoi miniştri, şi eu nu sunt omul nedrept care să prind pe adversarul meu politic într-un moment când îi este greu, pentru că îi este greu şi ţării, şi să-i arunc în capul lui ceva de care nu este numai el răspunzător; eu vorbesc ca om de bine şi, pentru vârsta mea, eu nu cer când vorbesc decât să spună oricine: „Acest om a vorbit ca un om de bine. Ar fi putut ajunge la mai mult dacă vorbea ca un om fără cumpănă de dreptate, dar a vorbit ca un om de bine". Neputându-se face ceea ce trebuia să se facă, dar ceea ce se poate face de acum înainte, s-a ajuns aci. Să întindem mâna, şi atunci e natural că, văzându-te că ai nevoie, fiecare îţi spune condiţiile sale, dar cu un stat

https://biblioteca-digitala.ro

înfloritor financiar, cu un stat având o economie națională prosperă, nu se prezintă aceste condițiuni. Eu știu care sunt meritele și capacitățile societăților care s-au prezentat. Am fost în Suedia, am fost de două ori, și într-adevăr, acolo telefonul este un ajutor pentru oricine, n-ai nevoie să faci atâtea drumuri; în fiecare moment ești servit la telefon. Dai articolele la telefon, dai la telefon răspunsuri, interviewuri, totul acolo e la telefon. Telefonul cuprinde toată țara și ești servit cu atâta punctualitate, cu atâta grație aș zice; niciodată nu ești în primejdie să capeți, la telefon, o vorbă urâtă de la o persoană, dacă nu rău crescută, cel puțin obosită. Acolo totul se face cu o siguranță și cu o delicatețe fără pereche. Dar iarăși este foarte adevărat că atunci când avem o ofertă din partea Americii, oferta aceasta are o suprafață mult mai largă și ceea ce americanii numesc „efficiency". „O eficiență" de acestea este mult mai atrăgătoare decât oferta suedeză, mai ales când oferta suedeză s-a complicat cu o tovărășie germană.

Și eu doresc, ca toată lumea, ca relațiunile cu Germania să fie reluate, înțelegând germanii un lucru, pe care văd că nu l-au înțeles: din ce în ce mai mult marea nedreptate pe care ne-au făcut-o și marea suferință pe care ne-au cauzat-o.

Și nu era drept; eu am spus-o și principelui de Hohenlohe, când a venit cu regele Ferdinand la țară, la mine: Germania, dacă și-ar fi înțeles interesul ei, când a ajuns stăpână pe țara românească, trebuia să fie, față de suferințele țării acesteia, gândindu-se la viitor, cu totul altfel decât cu nagaica în mână, ca cei mai răi dintre cazaci. Doresc și eu să ajungem la bune relații cu poporul german, potrivit cu glorioasele lui tradiții, cu tradițiile de la Weimar, nu cu cele de la Sohlossul din Berlin - este o foarte mare deosebire. Doresc aceasta, dar pentru moment, până nu se vor schimba multe lucruri în Germania, eu nu le-aș da telefoanele mele pe mâna nici a germanilor, nici a asociaților cu Germania.

Rămânea atunci America. America are, mai este necesar să o spun? o organizație telefonică fără pereche pe lume. Au prea multe telefoane, nu mai scapi de telefoane. Ești înconjurat de chemări, de invitații la telefon, de dimineața până seara. Desigur, sub raport tehnic, nu există nici o civilizație asemănătoare cu civilizația americană.

Pe de altă parte, în America mai este încă un lucru: nicăieri banul nu are mai mult curaj de a intra într-o întreprindere ca în America. În această privință sunt capitale de țări bogate în Europa, care se sfiesc să facă și cel dintâi pas; pe când americanii riscă. Și natural, cum este proverbul: „qui risque, gagne". Prin urmare, câștigă fiindcă, incontestabil, riscă.

https://biblioteca-digitala.ro

Este foarte sigur că noi vom avea telefoane bune; în aceasta privință nu poate fi nici o îndoială.

Acum, vechile noastre telefoane le-am calomniat foarte mult. Nu sunt chiar așa de rele cum se crede. La oraș e servit cineva convenabil. Legătura de la un oraș la altul se face într-adevăr cu foarte mare greutate, din lipsă de fonduri. Și când vorbim de contractul acesta care înstrăinează telefoanele din mâinile țării - acesta este adevărul - acum, se înțelege, în ce privește telefoanele armatei, în ce privește telefoanele administrației, răspunderea cade asupra d-voastre, cu toată greutatea. Dar, mă rog, când vorbim de telefoane, avem o datorie: să arătăm, aci în Cameră, oamenilor cu mijloace puține trăind într-o țară săracă, a cărei putință a-i sprijini a fost totdeauna foarte slabă, să le arătăm tot ceea ce le datorăm lor, oamenilor care până acum ne-au dat, cu singură forța noastră națională, serviciul telefonic de care atâția ani de zile ne-am folosit. Și trebuie să le fim adânc recunoscători pentru aceasta. *(Aplauze prelungite).*

Că ai în America sau că ai în Suedia un corp de telefoniste foarte bun, aceasta este natural. Aș vrea să văd cum ar putea să fie altfel. Dar să ai în astfel de împrejurări de mizerie, de îngustare, suplinind de multe ori mintea omului neajunsurile aparatului - să ai un serviciu telefonic de o perfectă onestitate, pe care l-am avut noi - din nenorocire trebuie să spun „l-am avut" și, dacă nu s-ar fi furișat tot felul de fetițe de alegători influenți pe acolo, ar fi fost și mai multă delicatețe decât cum a fost până acum, nu e puțin lucru. Cu adâncă părere de rău trebuie să constat că, fiind cu unghia în gât, cum suntem acum, acest corp de oameni care a adus așa de mari servicii țării, va fi pus la dispoziția capitalismului străin.

Și acum vin la ultima parte din această analiză, nu a proiectului însuși, fiindcă aici este așa de puțin de adaus, după criticile întemeiate care i s-au adus, ci la sensul și la urmările acestei proiect.

Vor veni americanii. În faza dintâi, americanii vor fi oamenii cei mai iubitori de țara românească, cei mai doritori de a pune în legătură marea lor țară cu țara noastră mică. Vor veni ca niște oameni respectuoși și iubitori, aceasta vă asigur. America este una din țările în care politețea, în mijlocul muncii - politețea în mijlocul lenii este un lucru așa de ușor *(ilaritate)* - dar politețea în mijlocul muncii este dusă până la absurd. Eu în 3 luni de zile, nu am văzut doi oameni certându-se; n-am văzut un conducător de automobil strigând la alt conducător de automobil. Cel mai politicos om de pe lume este până și negrul care te servește în vagon, negrul care este lângă d-ta, te pândește, ți-a scăzut apa din pahar, imediat se repede și ți-l umple; vei avea pe haină un puf, se aruncă imediat să-l ridice. Dacă îi dai ceva, îți spune:

https://biblioteca-digitala.ro

„Thank you very much"; dacă-i dai puțin, îți spune: „Thank you very much"! Dacă nu-i dai nimic: „Thank you very much"! De ce? Îți mulțumește cel puțin pentru atitudinea civilizată pe care ai avut-o față de dânsul. Vor veni oameni care desigur ne iubesc. E de mirare cum ne iubesc și de mirare cum ne cunosc. Eu am întâlnit în fiecare oraș american o mulțime de americani, din cea mai înaltă societate, care cunoșteau România și o iubeau. De multe ori am fost mișcat până la lacrimi de cuvintele pe care le-am auzit din gura fruntașilor lor de sub diferite raporturi ai societății americane. Să vă dau un exemplu.

La Universitatea din Georgetown, în orașul Washington, este o Universitate, cum ar trebui să avem și noi, o Universitate pentru serviciul în străinătate. Foarte folositor studiu, în loc să fie tot felul de ciocoiași la serviciile diplomatice ale noastre, oameni care nu sunt în stare să asculte o conferință un ceas, fiindcă după un sfert de ceas au adormit, că lui îi trebuie flirtul cu o anumită cocoană, și în afară de aceasta nu înțelege nimic. Iar când vrei să ai lămuriri asupra României, statistice sau plăci de proiecțiuni, la Paris se știe unde trebuie să te adresezi, la Legația cehoslovacă și dacă nu-ți este de ajuns, te poți duce și la Legația iugoslavă. La Legația română nu ai statistică, nimic, și de aceea este foarte bine că s-a măturat doctorul acela de la Lille și de la Toulouse. Dar mă rog, doctorul în litere „honoris causa", d. ministru al României. De ce? „C'est lui qui l'a demandé". El a cerut-o. *(Ilaritate).*

Pe când la Georgetown, când profesorul Healey, pe care l-am decorat - și trebuie să-l decorăm din nou pentru sentimentele pe care ni le poartă, cum trebuie să decorăm pe profesorul Jones, de la Pomonaclairmont, care vorbește românește și are o bibliotecă de cărți românești cumpărată toată, și care zicea: dacă aș avea bani, aș veni să văd România; astfel de oameni trebuiesc invitați în România, când zic, d. Healey a anunțat că dă o medalie de aur acelui student al Universității din Georgetown, care va lucra o mai bună teză despre istoria românilor, a fost așa de amabil că pe medalie a pus numele meu care venisem acolo. Eu am crezut că foarte greu se va găsi unul singur care să prepare ceva pentru medalia de aur a României. S-au prezentat 14, și lucrările erau așa de bune, încât a trebuit ca ministrul României să repete medalia, să dea o a doua medalie, fiindcă cel de al doilea nu putea fi lăsat la o parte.

Vor veni cu sentimente foarte bune în România. Venind cu sentimente foarte bune în România, vor întâlni în țară la noi două stânci de care se va zdrobi buna lor dispoziție. Se vor lovi întâi de coruptibilitatea care există încă, și omul căruia i-ai dat bani, din moment ce i-ai dat bani, bani ce nu trebuia să-i ia, de a doua zi va fi robul d-tale. Și fiindcă oamenii generalizează, vor crede că toți suntem așa, cum sunt oamenii cu care au avut legături.

https://biblioteca-digitala.ro

Între noi şi dânşii, aşa cum este făcut contractul, în fiecare moment se vor ivi discuţiuni. În aceste discuţiuni va trebui ca americanul să găsească în faţa lui un om incoruptibil, reprezentând cel mai puternic simţ de demnitate care există în România. *(Aplauze).* Bogatul nu e dator să aibă această atitudine hotărâtă; săracul tocmai pentru că e bănuit, din cauza sărăciei lui, trebuie să fie cel mai demn dintre oameni, cel mai dispus să apere cu sacrificiul situaţiunii sale, demnitatea ţării care îi este încredinţată. *(Aplauze).*

Rezultatul acestui contract va depinde de morala publică în atitudinea faţă de americani. *(Aplauze).*

Vom putea face ca americanii să ne respecte şi vom putea după trecere de câteva luni - eu am o anumită experienţă, daţi-mi voie să nu vorbesc de ea, pentru că ar face rău cui nu trebuie să-i fac rău - vom putea ajunge acolo încât americanul se va uita la contract ca să vadă clauze care nu sunt scrise, dar pe care le-a căpătat prin relaţiunile sale cu funcţionarii care îi sunt puşi în faţă.

Va trebui atunci, chiar faţă de acest contract de silă, faţă de acest contract impus nouă de greutăţile în care am ajuns, din vina noastră şi din vina teoriei căreia i-am servit, va trebui ca oamenii să fie mândri că sunt, aşa cum e România, că sunt români. Şi aci nu mai vorbesc de cei coruptibili, ci vorbesc de oamenii care, îndată ce văd un străin, cad în genunchi înaintea lui, din servilism moştenit, va trebui ca oamenii aceştia să se considere ca oameni deopotrivă cu acei care vor veni cu bogăţii şi cu iniţiative. Noi nu suntem inferiori nici unei naţiuni de pe lume *(aplauze prelungite)* şi dacă apărem ca inferiori, apărem din cauza acestei detestabile datini de a ne socoti mai puţin decât alţii.

Se întâlneşte acest păcat în toate domeniile. Vedeţi, eu lucrez în domeniul ştiinţei mele şi am conştiinţa că în acest domeniu am atins rezultate de oarecare importanţă. Ei bine, ceea ce spun nu e crezut şi întrebuinţat aici, decât când trece pe la cineva din străinătate, fie şi unul care întrebuinţează prost ceea ce am făcut eu. În cazul acesta, când e iscălitură străină, toata lumea se pleacă înaintea adevărului ştiinţific pe care putea să-l ia de la început, cu mândrie, de pe buzele sau din scrisul unui român. *(Aplauze).*

Este un astfel de păcat, de la cei de sus, pe care nu-i vezi vreodată la o conferinţă românească, care nu-şi trimit copiii la Universitatea românească, care se sfiesc să pună mâna pe o carte românească şi până la toţi cei care se iau după dânsul este un astfel de păcat, încât nu poate să găsească cineva cuvinte destul de grele pentru a-l pecetlui.

Încheind, vă dau un exemplu, până unde mergem noi cu acest servilism şi ce fel de oameni sunt aceia care, în înalta lor situaţie, totuşi se pot simţi câştigaţi de acest urât şi degradant obicei.

https://biblioteca-digitala.ro

Eram profesor tânăr, pe vremuri, şi era un mare profesor la Universitatea din Bucureşti, Dumnezeu să-l odihnească, de care toţi aveam respect. La un moment dat, el a condus Universitatea din Bucureşti. Pentru dânsul, până ce am tipărit în nemţeşte *Istoria poporului românesc*, *Geschichte des Rumanischen Volkes*, eu, profesor tânăr, eram un om de nimic, şi când i se vorbea de mine, zâmbea. Şi iată, s-a întâmplat că marea colecţie a lui Lamprecht mi-a dat să scriu *Istoria românilor*[1] şi s-o tipăresc acolo, la Gotha, la Perthes. Marele profesor avea obiceiul să primească ciraci la dânsul, şi când au venit ciracii, cu gestul obişnuit a spus: - „A! Iorga e cineva, pentru că vezi, s-au tipărit două volume de-ale lui în nemţeşte, s-au tipărit în nemţeşte, sub conducerea unui om, cum este Lamprecht şi într-un loc cum este firma aceea, de „Gotha"...

Încheind, încă odată sunt adus să trag concluzia, pe care la discuţia oricărui proiect şi la prezentarea oricărei probleme trebuie s-o trag: viitorul nostru nu e în funcţie de contract, viitorul nostru nu este în funcţiei de cifre însemnând o situaţie materială. Viitorul nostru e în funcţie de vitalitatea naţională. *(Aplauze prelungite).*

Vitalitatea naţională înseamnă muncă şi încredere. Vor fi, vom birui şi cel mai prost contract; nu vor fi, ne vom împiedeca de cea dintâi sforicică întinsă în calea dezvoltării noastre naţionale. *(Aplauze prelungite)*

NOTE

1. V. supra, şedinţa din 24 mai 1929, notele.

Pe marginea contractului cu firma londoneză Stewart et Co pentru construirea drumului Bucureşti – Braşov:

D-lor, îmi pare foarte rău, încă odată, că mă văd silit să fac unele constatări melancolice, triste, cu privire şi la acest proiect de lege. N-am să mă fac ecoul unei largi nemulţumiri în public, fiindcă eu judec numai după lucrurile pe care le ştiu şi nu pot trage concluziuni pentru lucrurile pe care nu le ştiu şi care nu se pot verifica. Şi precum n-aş accepta din partea nimănui acuzaţiuni care ar atinge onoarea mea, tot aşa am obiceiul să nu enunţ niciodată păreri care ar putea să atace onoarea altuia. Dar iarăşi este foarte adevărat că ne găsim înaintea unui act de abdicare. Noi spunem: nu avem cu ce să ne facem drumurile şi, neavând cu ce să ne facem drumurile de care avem nevoie, trebuie să recurgem la cineva din străinătate. Îl rugăm, ne plecăm înaintea lui, primim condiţiunile lui. Acesta este adevărul.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum, oamenii sunt uneori buni şi ne pun condiţiuni mai puţin rele decât acelea pe care ni le-ar fi putut pune. Mă bucur că în cazul acesta cel puţin, nu întindem mâna după ceva pe alături, cum este cazul cu legea care s-a votat acum[1]. Dar eu nu pot să nu-mi amintesc de anumite lucruri. În momentul când banii ni-i dă în anumite condiţiuni casa Stewart, când casa Stewart are a face cu Casa autonomă a d-voastre. Şi toate autonomiile acestea sunt un fel de superfetaţiuni care niciodată nu se vor transforma în organisme. Ministerele pot să fie organisme; dar ministerele n-aţi ştiut să le faceţi organisme şi atunci aţi adăugit aceste Case autonome care lucrează pe seama statului şi pe obrazul statului. Aceasta este sigur. Dar acum că lucrează bine, că lucrează rău, dacă lucrează rău, atunci fără îndoială suferă şi punga statului şi obrazul statului. Este încă o încurcătură adusă pe lângă nesfârşitele încurcături din care se alcătuieşte organizaţiunea actuală a statului român.

Prin urmare, avem un fel de *bailleur de fonds* /arendaş de fonduri/ şi, pe lângă aceasta, avem o Casă autonomă, care Casa aceasta autonomă, folosindu-se de banii care îi vin din străinătate şi legată oarecum de acela care furnizează aceşti bani ne va face drumurile.

Dar bine, d-lor, noi avem în acest domeniu o lungă tradiţie proprie. Lumea crede de obicei că noi am făcut drumuri mai târziu decât alţii şi le-am făcut mai prost decât alţii Nu. Iată, acum câtăva vreme, văzând de malul Dunării porturile acelea care s-au făcut pe vremea Domnilor Regulamentului Organic, spuneam cuiva, care recunoştea dreptatea judecăţii mele: iată ce eram în stare să facem noi, să creăm noi acum o sută de ani pe vremea Regulamentului Organic, când aveam încredere în noi, când banul public îl chibzuiam cu economie şi când se găseau destui oameni destoinici pentru a îndeplini o asemenea operă. Tot malul Dunării pustiit l-am prefăcut în porturile acestea frumoase, care se întind de la Severin până la Galaţi; o regiune pustie am prefăcut-o într-o regiune populată.

Dunărea, care nu era a nimănui, am făcut-o ca în cea mai mare parte să fie a noastră. Era o vreme când ţara era săracă, dar când, printr-o bună cârmuire, prin intervenţia în fiecare moment a Domnului - ţara era cârmuită de Domn, nu era ca acum sub domnia de partide, care se succed şi care fiecare, când iese, zvârle de pe umeri răspunderea pe care a avut-o - prin economii s-au putut face lucruri frumoase.

La 1840 şoselele le-am făcut noi şi pe acestea din Muntenia şi mai ales, admirabila şosea de la Mihăileni până la graniţa Munteniei, care este un titlu de glorie pentru naţia noastră. Gândiţi-vă ce era la 1848, pe vremea lui Mihai Sturdza, câţi ingineri de drumuri aveam noi, ce bogăţii stăteau la îndemâna Domnilor noştri. Toate lucrările se făceau însă cu tragere de inimă, se făceau cu dragoste, era cine să împiedice pe oamenii necompetenţi, pe oamenii

https://biblioteca-digitala.ro

neoneşti de a strica lucrurile în care se amestecau. Şi aşa a mers până dincolo de Regulamentul Organic, încă în vremea lui Cuza Vodă. După aceea lucrurile s-au stricat, îndată ce am intrat în faza aceasta în care avem o singură preocupare, cine „se duce" şi „cine vine". Atâta aude cineva în ţară de o bucată de vreme, şoaptele de durere ale acelora care cred că se duc şi strigătele de bucurie, poate premature, ale acelora care urlă pe toate drumurile: „venim". Atâta se aude în ţara-românească. În astfel de condiţiuni, cu acei pe care îi doare inima că se duc prea curând şi cu strigătul acelora care, dacă ar veni, ar fi prea curând, cu aceasta se încheie întreaga noastră viaţă.

Am ajuns să avem şoselele cele mai proaste din lume. Eu cunosc şoselele din Bulgaria, cunosc şoselele din Serbia. Foarte bune şosele sunt şi în Serbia, câte sunt făcute, fiindcă este mai bine să nu faci o şosea decât s-o faci prost. Umblă omul pe pământul moale şi tot este mai bine decât să-şi frângă oasele sărind din groapă în groapă.

Regimul partidelor, afurisitul regim al partidelor, regim condamnat de toată opinia publică sănătoasă a ţării, regim de ruină, de compromitere, regimul acesta ne-a dat şoselele actuale. N-am fost în stare nici măcar să păstrăm şoselele lui Mihai Sturdza. Şoseaua aceea largă a lui Mihai Sturdza, oricine merge pe dânsa, poate s-o vadă cum s-a prefăcut într-o şosea îngustă. În dreapta şi în stânga cresc buruieni; cireşii frumoşi din jud. Bacău, plantaţi pe vremea lui Mihai Sturdza, astăzi sunt la îndemâna oricărui vagabond. Aşa sunt păzite şoselele noastre, cu locuinţele oamenilor care păzesc şoselele, stricate de pe vremea războiului şi rămase în ruină până în momentul de faţă. Şi în Cadrilater, pretutindeni unde au fost locuinţele cantonierilor, astăzi sunt ruine unde se adăpostesc cucuvelele şi ele arată totala noastră incapacitate de a ne reface după război. Am văzut săteni oprindu-se cu carul şi, pentru a lua câteva cireşe, trăgând craca de sus până jos - pentru un pumn de cireşe - omorând copacul care trăieşte de trei sferturi de veac.

În ce priveşte şoselele noi, chiar acelea care au cea mai frumoasă înfăţişare de bazalt, la marginea Bucureştiului, petecile care în parte au ajuns să fie legate, dar tot au mai rămas un petec, sunt defectoase. Drumurile acestea le-am putut compara cu vechile şosele de pe vremea lucrărilor lui Tocilescu la Adam Clissi; acolo s-au aşezat pietrele frumos în pământ, ele stau nemişcate până acum, deşi nu li se pune nisip. Evident, cine merge cu automobilul, îl scutură de îi dârdâie dinţii, dar cel puţin şoseaua rămâne. Poate că scopul pentru care dârdâie dinţii trecătorilor este ca să cadă dinţii, pentru ca aceasta să contribuie la împietrirea şoselei.

Comparaţi aceste drumuri din Dobrogea cu ceea ce am făcut la marginea Bucureştilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Şoselele americane, despărţite printr-o linie albă la mijloc - pe care le-am văzut în timpul din urmă - unde fiecare ştie pe ce parte să apuce şi foarte rar se ciocnesc două automobile, şoselele acestea sunt făcute într-adevăr de societăţi ca a d-lui Stewart, dar au astfel de pază din partea statului sau a statelor care formează această confederaţiune americană, încât cincisprezece ani societatea care a construit are îndatorirea de a repara. Şi atunci când societatea ştie că în fiecare moment poate să fie pusă să repare lucrul prost pe care l-a făcut, nu-l mai face prost, fiindcă îl plăteşte din pungă.

Şi acum, când şoselele cele vechi sunt distruse, când şoselele cele noi se fac cum dă Dumnezeu - de câte ori am văzut noi prefăcându-se şoseaua Bucureşti-Ploeşti, câte sisteme sunt întrebuinţate, vreo zece sisteme deosebite, ceea ce pentru antreprenori este lucrul cel mai prielnic căci le permite a-şi pregăti viitoarea licitaţie, prin aceea că stricându-se astăzi, revin la lucru şi la câştig mâine - când drumurile noastre sunt într-o situaţie dezastruoasă, rezultat al celei mai proaste gospodării de stat, noi ne adresăm astăzi străinătăţii.

Adresându-ne străinătăţii pentru bani, adresându-ne străinătăţii pentru conducere, adresându-ne străinătăţii pentru control, adresându-ne străinătăţii şi în ce priveşte o parte din cei care vor lucra la noi şoselele ţării româneşti, noi abdicăm, capitulăm. *(Aplauze pe băncile opoziţie.)*

Acum, capitularea aceasta poate fi întru câtva îmblânzită prin strictetea cu care se va păzi executarea acelor puţine clauze bune în contractul d-voastre de astăzi.

Eu, regretând din adâncul inimii că părăsim încă un domeniu al creaţiunii proprii, doresc celor care au avut curajul de a prezenta acest proiect de lege, şi mai ales celor care au avut curajul de a şi-l pune pe spinare, fără să-l fi făcut, le doresc un lucru: cel puţin să nu iasă din acest contract[2] tot răul de care este capabil. *(Aplauze pe băncile opoziţiei).*

NOTE

1. Contractul pentru dezvoltarea şi perfecţionarea serviciului telefonic român.
2. Contractul privind „executarea lucrărilor de refacere a drumului de stat Bucureşti - Ploieşti - Braşov şi altor drumuri de stat" se încheia între Casa Autonomă a Drumurilor şi firma londoneză *Stewart et partners ltd.*, valabil până în 1940. Firma contractantă nu putea da lucrări în subantrepriză şi era obligată să facă rapoarte de activitate lunare. Preţurile pretinse de firmă nu puteau fi superioare celor plătite de ministerul Lucrărilor Publice ori de primăriile din zonă. Plata se făcea prin efecte emise de Casa

https://biblioteca-digitala.ro

Autonomă a Drumurilor, în valoare de 2 milioane lire sterline, garantate de statul român. Dacă, din anumite motive, partea română îşi înceta activitatea, sarcinile ei erau preluate de ministerul Lucrărilor Publice.

Şedinţa din 28 iunie 1930

Într-o problemă de regulament:

Dar nu se poate ţine şedinţă cu acest restrâns număr de deputaţi. Eu am venit aci ca să vorbesc şi nu consimt să vorbesc înaintea a 20 de oameni care formează un grup hotărât a opri cuvântul cui atinge interese, care pot fi discutate ca orice alte interese în ţară. Acesta nu mai este un Parlament, este Adunarea unor oameni interesaţi care vor să-şi impună punctul lor de vedere.

O voce de pe băncile majorităţii: Protestăm, d-le Iorga, în contra acestei acuzaţiuni şi vă rugăm să arătaţi cine sunt cei interesaţi.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Eu am amânat discuţiunea, de ieri până astăzi, şi am făcut apel la d-nii parlamentari să vină. S-a publicat şi în gazete că astăzi se discută acest proiect de lege[1]. Prin urmare, nu se poate vorbi, d-le profesor, că este un grup de parlamentari interesaţi. Este un grup de parlamentari care poartă interes dezbaterilor parlamentare şi rog pe toţi d-nii deputaţi ca cel puţin în ultimele zile să-şi facă toţi datoria. Nu este vorba aci de sabotarea d-lui Buzdugan[2].

Eu am rugat să se înscrie cât mai mulţi la cuvânt şi ţiu lista deschisă, până ce nu-şi va mai arăta nimeni această dorinţă.

L-am rugat şi pe d. Buzdugan, d-le profesor, să nu mai vorbească în dialoguri, aşa cum face în toate discursurile pe care le ţine. Aşa încât apelul trebuie îndreptat şi spre d-nii deputaţi, să nu-l mai întrerupă, dar şi spre d. Buzdugan, să nu-i mai provoace.

D. N. Iorga: Cer cuvântul în chestie de regulament.

D. I. Gr. Perieţeanu, vice-preşedinte: Aveţi cuvântul.

D. N. Iorga: Am cerut cuvântul în chestie de regulament şi dacă mi-am permis să intervin în această chestiune, este pentru că discutarea acestei legi, de care sunt legate aşa de mari interese, de o parte şi de alta, nu se poate face înaintea unui număr aşa de restrâns de deputaţi.

D-voastră sunteţi preşedinte nou şi d-voastră ştiţi cât de înaltă stimă vă port. Ceea ce poate face nu ştiu cine, ajungând la locul de vice-preşedinte, aceasta nu se poate face, când se ştie că a prezidat d. Perieţeanu.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, vă rog, d-le preşedinte, să constataţi dacă este Camera în număr sau nu. Cu acest număr de deputaţi nu se poate continua discuţiunea.

Eu nu l-am atacat pe d. Mihalache. D. Mihalache, de o bucată de vreme, nu ştim de ce îmi poartă sentimente care nu sunt din cele mai bune. Este de ajuns ca eu să mă ridic să vorbesc, pentru ca d. Mihalache să se irite.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Dar vă înşelaţi!

D. N. Iorga: Îmi aduc aminte, chiar la începutul anului, când voiam să vă propun, cu ocazia discursului meu la Mesaj, anumite măsuri pe care le-aţi fi putut lua, a trebuit să scurtez discursul meu din cauza intervenţiei d-voastră iritate. Nu cred că relaţiile noastre din timpul când d-voastră eraţi colegul meu de învăţământ, să fi fost de aşa fel, încât astăzi să vă iritaţi aşa de mult de câte ori iau cuvântul.

Nu v-am acuzat pe d-voastră, d-le Mihalache, dar să se strige în Cameră împotriva cuiva, care într-o formă pasionată, violentă, reprezintă interesele naţiei sale, aceasta n-o admit. Eu am tot respectul pentru drepturile minoritarilor, dar să ajungem noi acolo, ca să ne terorizeze minoritarii, atunci când apărăm drepturile oamenilor noştri de a trăi pe pământul acestei ţări, aceasta nu o înţeleg. Dacă este vorba cine a provocat întâi, apoi Buzdugan vorbeşte aşa cum ştim cu toţii, biruind greutăţi de expresie. Este unul din cei mai distinşi poeţi ai ţării noastre şi când vorbeşte, biruie cu oarecare greutate. Şi datoria oricui este să-l asculte şi să-l ajute, iar nu strigătele acestea pasionate care pot fi bune într-o cafenea din Balcic dar nu în Camera română.

Vă rog, d-le preşedinte, să constataţi dacă este Camera în număr.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: D-le profesor Iorga, sunt foarte surprins de ceea ce spuneţi.

D. N. Iorga: Eu sunt indezirabil, d-le ministru. O ştiu prea bine, pentru ca oameni mai tineri decât mine să mi-o amintească prea des.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Vă spun că în cazul de faţă vă înşelaţi.

D. N. Iorga: Nu văd frumosul d-tale costum, în care se cuprinde vlaga acestei naţii, nu văd portul d-tale, alături de interese pe care când vom fi numai noi amândoi într-un colţ şi d-ta vei recunoaşte că sunt ce sunt.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Aştept ca, discutându-se acest proiect de lege, să mi se facă cea mai mică dovadă că nu este un proiect tocmai pentru asigurarea şi consolidarea intereselor naţionale.

D. N. Iorga: Vă voi dovedi aceasta în cuvântarea mea, după amiază.

NOTE

1. Se discuta proiectul de lege pentru completarea legii de organizare a Dobrogei Noi. Ion Buzdugan amintise că există deja

https://biblioteca-digitala.ro

două legi cu privire la Cadrilater (din 1914 şi 1924). Ceruse ca legea să aibă în vedere şi colonizări masive de români, aşa cum făcuseră bulgarii pentru a-şi întări provinciile de frontieră. El dezvăluise „criminalitatea comitagiilor bulgari din Dobrogea Nouă împotriva elementului românesc". Vorbise apoi de situaţia dezavantajoasă a românilor din provincie. I. B. fusese mereu întrerupt şi contestat de deputaţii bulgari St. Pencof şi V. Solomon.

2. N. I. îl apărase pe Ion Buzdugan: „Dar ce însemnează intervenţia necontenită a acestor domni? Omul are dreptul să fie ocrotit, are dreptul să vorbească!"

La proiectul de lege pentru completarea legii de organizare a Dobrogei Noi*:

D-le preşedinte şi d-lor deputaţi, aş fi preferat să vorbesc după reprezentanţii tuturor celor trei naţii din Dobrogea Nouă şi aş fi fost foarte bucuros dacă aceste trei naţii ar fi fost reprezentate aici în Cameră, potrivit cu importanţa lor; dacă am avea alături de numeroşii şi energicii deputaţi ai populaţiei bulgare, una din acelea care a venit mai târziu decât populaţia turcească, dacă aş fi văzut şi aş fi ascultat pe reprezentanţii singurei populaţii băştinaşe de acolo, care este populaţia turcească.

Voi face o mică lecţie de istorie persoanelor care cunosc istoria, originea lor, numai după falsificatele istorice ale unui şovinism înşelător, şi prin aceasta regretabil.

Aş fi dorit să aud cuvântul turcilor, cu atât mai mult cu cât d. ministru al Agriculturii a vorbit, acum o zi sau două, despre turci ca fiind cei în folosul cărora, mai ales, ar veni cu acest proiect de lege.

Apărătorii turcilor îmi sunt foarte simpatici, în orice costum s-ar îmbrăca *(ilaritate),* dar eu aş prefera să aud pe turcii înşişi. Pe apărătorii interesaţi ai turcilor, pentru ca să folosească alţii, pe apărătorii aceştia nu-i recuz cu desăvârşire, dar regret absenţa celorlalţi.

Aş fi vrut să aud aci pe reprezentanţii coloniştilor români, vechi şi noi, adică nu români, oameni de la oraşe, care au venit cine ştie când, care nu sunt deci de acolo, ci aş fi dorit să aud chiar şi un reprezentant al românilor aşezaţi acolo de multă vreme şi care sunt.

Turtucaia este un oraş cu numeroasă populaţie românească. Silistra a fost odinioară un oraş cuprinzând una din cele mai interesante populaţii din aceasta regiune.

https://biblioteca-digitala.ro

Erau aşa de mulţi - aceasta se adaugă la lecţia de istorie - încât, în 1834, românii şi grecii târând după dânşii câţi bulgari erau acolo, s-au rugat de Alexandru Vodă Ghica, domn al Ţării Româneşti, să fie primiţi dincoace de Dunăre, la Călăraşi. Am tipărit eu actul din arhiva lui Alexandru Vodă Ghica, spunând că ei preferă să se mute la noi; şi în fruntea acelora care doreau să se mute la noi, erau românii din Silistra.

(D. Şt. Cicio Pop, preşedinte, ocupă fotoliul preşedinţial).

Biserica din Turtucaia şi organizarea bisericească din Silistra sunt lucruri vechi, iar cine cutează să spună că rostul nostru începe din anul în care s-a adaus la teritoriul românesc Dobrogea Nouă, întrebuinţează, cu ştiinţă sau fără ştiinţă, o minciună interesată.

Cuvântul românilor macedoneni

Aş fi voit să văd aici, în loc să vie tristul moment al apărării drepturilor lor pe altă cale, pe care o cunoaştem cu toţii - aş fi dorit să aud vorbind aici reprezentanţii populaţiei macedonene de acolo, pe care noi i-am chemat, i-am luat de la dânşii de acasă, nu i-am cules de pe drumuri, ci i-am adus cu făgăduieli mari şi au primit venirea lor în România, de acasă de la dânşii, nu români cerşetori, ci români înstăriţi, români având cele mai frumoase mici aşezări orăşeneşti din tot Balcanul, românii cei mai mândri şi cei mai destoinici. Când i-am luat de acolo - şi vă voi arăta de ce i-am luat şi ce drepturi ni se creează nouă în teritoriul acesta pe care i-am aşezat, teritoriu adaus României prin schimbările de populaţii din Balcani.

Balcanul de astăzi nu mai este Balcanul din 1878. Aşa, ca un val, au mers toate populaţiile. Când ne-au scos de acasă de la noi, pe ai noştri, ori unde se duc ai noştri, cei scoşi de acasă, ei îşi creează o patrie, fiindcă de acasă de la dânşii, unde au stat două mii de ani, au fost scoşi cu sila.

Noi nu avem aici nici un reprezentant al macedonenilor, nici un reprezentant al coloniştilor. Eu am văzut colonişti în Cadrilater, am văzut pe copiii lor în zdrenţe, rătăcind pe drumuri, ai oltenilor, acea mândrie a neamului, cărora li s-a făgăduit pe ţărmurile Mării Negre ceea nu li s-a dat.

Eu am vorbit cu dânşii. Pe hârtie se pot scrie multe, d-le ministru al Agriculturii, poţi să scrii şi d-ta, pot să scriu şi eu, dar ceea ce au văzut ochii mei, ochii mei au văzut.

Iată cum este reprezentat Cadrilaterul, şi ca să se vadă de ce este reprezentat aşa, să-mi permiteţi o mică incidenţă politică.

https://biblioteca-digitala.ro

Cum e reprezentat Cadilaterul

Acum două luni de zile era un loc de deputat liber în Cadrilater. A venit cineva la mine care a făcut războiul, şi care, ca şi d. ministru al Agriculturii, a căpătat dovada supremei vitejii, care este Ordinul *Mihai Viteazul*. El stă în fruntea unui grup de colonişti, care se ridică până la aproape o mie de oameni; este un om care, trăind lângă Bazargic, a câştigat acolo o situaţie onorabilă în mijlocul populaţiei care nu vorbeşte româneşte şi care n-are deci nici un motiv de a-l iubi, dar şi la ei este un om popular.

Acest om a venit la mine şi mi-a spus: „Te rog să întrebi guvernul". L-am întrebat pe d. Maniu, mi-a răspuns d. Angelescu, pe care nu l-am întrebat, de aceea n-am răspuns la telefon fiindcă nu-l întrebasem pe dânsul, ci întrebasem pe d. Maniu, şi am întrebat guvernul:„Aveţi d-voastră vreun candidat oficial acolo?" Atâta vrea să ştie maiorul din armata românească, decorat cu *Mihai Viteazul*, popular în regiunea. Bazargicului.

D. Maniu mi-a apus că-mi va răspunde peste câteva ceasuri; mi-a răspuns a doua zi, prin d. Angelescu, la telefon. Mi-a spus că n-are nici o candidatură oficială, dar în regiunea aceasta este un candidat bulgar foarte popular.

Prin urmare, după ceea ce mi s-a spus mie - căci eu eram lângă telefon, altcineva a vorbit, dar auzeam foarte bine, şi nu se poate tăgădui ceea ce s-a spus - eu am ieşit cu impresia, şi candidatul posibil cu aceeaşi impresie, că guvernul n-are un candidat oficial.

Guvernul a avut un candidat oficial, şi candidatul acela oficial era bulgar. Acesta este adevărul.

De aceea, aici, în Cameră, Dobrogea Nouă nu este reprezentată decât printr-un coleg turc, care acum tace, nu este reprezentată prin nici un colonist, de nici o categorie, de nici o origine; în schimb, vorbesc reprezentanţii bulgari ai Dobrogei Noi.

O lecţie de civilizaţie

În privinţa aceasta să-mi daţi voie să observ, cum am observat şi azi dimineaţă, că este un obicei delicat în toate Parlamentele, ca atunci când cineva are, nu zic pentru el personal, dar pentru clasa naţională sau socială din care face parte, un interes evident, e bine ca interesul acesta evident să nu fie prezentat într-o formă indiscretă şi cu atât mai puţin, într-o formă violentă.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta este o greşeală de delicateţă, de atitudine. Şi, în privinţa aceasta, nu pot să prezint destule laude reprezentanţilor, aici, în Parlament, ai populaţiei ungureşti, aşa de numeroase, ai populaţiei săseşti, care are o aşa de mare valoare culturală şi economică în viaţa României, a căror atitudine, şi când s-a vorbit contra intereselor lor, şi când au fost jigniţi în sentimentul lor naţional şi în demnitatea lor naţională - s-a întâmplat uneori, din greşeală, să fie jigniţi - a fost perfectă.

Adică au dat o lecţie de civilizaţie, pe care aş dori s-o urmeze şi ceilalţi.

De ce atâta zor?

După ce am terminat cu partea aceasta de la început, care mi s-a părut cu desăvârşire necesară, vin acum la o întrebare, pe care şi-o pune toată lumea. Suntem democraţi, disprețuim opinia publică, ea este închisă în secţiunile Parlamentului, în culoarele Parlamentului, la bufetul Parlamentului, pe băncile Parlamentului; ceilalţi, care nu sunt democraţi, pot să ţină seamă de dânsa, dar noi, care suntem democraţi, odată ce ne-am instalat, ce să ne mai gândim la acest scaun /sic!/, din vremuri grele, care se cheamă opinia publică? Dar opinia publică aceasta, nenorocită, părăsită, batjocorită, neţinută în seamă, mantaua aceasta de vreme rea, care se cheamă opinie publică, ea se întreabă şi mă întreb şi eu împreună cu dânsa: ce zor avea această lege acum, în momentul acesta?

Noi suntem la sfârşitul lui iunie. Asudăm cu toţii. Eu aş prefera să asude cine prezintă proiectul, după respingerea lui. Dar se poate întâmpla să asudăm noi, ceilalţi, în zadar, noi care căutăm să împiedecăm o greşeală. Este sfârşitul sesiunii, o căldură africană, insuportabilă, lumea are peste cap de noi. Este deajuns cât am vorbit şi am votat noi, ne doreşte toată lumea acasă, la răcoare *(ilaritate)* - în bunul înţeles al cuvântului - nu vreau să fac nici un prognostic în sensul celălalt, dar vreau să zic că lumea ne doreşte să ne liniştim odată, să reintrăm în familia noastră, să revenim la ocupaţiile noastre. Şi noi ne zbatem de moarte, pentru ce? Pentru proiectul acesta, privitor la Dobrogea Nouă. Printr-un cataclism neprevăzut s-a pus la ordinea zilei acest proiect. Dar, slavă Domnului, sunt aproape doi ani de zile de când sunteţi aici şi, în aceşti doi ani, dacă era o chestiune aşa de importantă, ce a împiedicat această chestiune de a veni? Este o chestiune de interes public? Dar dacă este o chestiune de interes public, de ce nu se pasionează toată lumea de dânsa? De ce se pasionează numai o parte din lume?

https://biblioteca-digitala.ro

O lege de privilegii

Acum, se poate întâmpla ca, văzând cineva chiar partea aceia, aşa de zgomotoasă azi dimineaţă a Adunării, să zică: Numai aparenţa legii este foarte favorabilă pentru populaţia bulgărească de acolo, dar noi mai avem şi alt mijloc, cum ar zice cineva obişnuit să vorbească franţuzeşte, avem şi anumite trucuri. Să-mi daţi voie, eu nu pot să admit un ministru onest care vine cu trucuri. Eu sunt convins că d. ministru al Agriculturii într-adevăr crede că proiectul său este bun şi că el va aplica legea în aşa fel încât să nu-i strice cât de puţin efectele aşa cum sunt scrise aci pe hârtie.

Prin urmare, o lege care vine în ultimul moment, o lege de care se bucură aşa de zgomotos anumiţi oameni, oare n-ar avea dreptate cineva să întrebe: legea aceasta nu este făcută în ultimul moment, pentru singuri acei care se bucură de această lege?

Eu aş admite să se bucure de un proiect de lege cine are mai mult drept la binefacerile lui. Prin urmare, chestiunea se pune aşa: populaţia bulgărească de acolo are mai mult drept de a se bucura de privilegiile unei legi decât celelalte elemente? Dar, înainte de a răspunde la această întrebare, să vedem ce zice trecutul. Pentru cineva care nu ar avea profesiunea, chemarea sau răspunderea mea, ar fi uşor să înseileze teorii istorice, pe care astăzi să le creadă şi mâine să nu le creadă.

Dar d-voastre vă daţi seama că eu răspund cu toată conştiinţa mea şi garantez cu toată ştiinţa mea ceea ce vă înfăţişez d-voastre, înainte de a ajunge la proiectul însuşi[1].

Dar eu vreau, înainte de orice, să înlătur de la mine o bănuială care s-a îndreptat azi dimineaţă contra d-lui Buzdugan. S-a spus că d. Buzdugan vorbeşte cu pasiune şi cu ură împotriva poporului bulgar.

Să-mi daţi voie să spun că cel puţin noi, aceştia din Vechiul Regat, înainte de a se face unirea ţărilor româneşti - pe care eu totdeauna o numesc „fericita unire a ţărilor româneşti", în hotare, pe care nici dracul din Iad nu le schimbă, aceasta pentru oricine crede că aceste hotare se pot schimba. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate).*

Nici dracul din Iad! Murim pe ele, să se ştie! *(aplauze prelungite).* Noi, aceştia din Vechiul Regat, am fost, din câte naţii sunt pe lume, cei mai prietenoşi sprijinitori ai poporului bulgar, şi dacă recunoştinţa o uită debitorul, creditorul o are înscrisă în hârtiile sale.

A pierit Bulgaria veche, în secolul al XIV-lea şi Bulgaria de astăzi nu are a face cu aceea care a pierit, cum nu are a face statul român de acum cu

https://biblioteca-digitala.ro

ultimii împărați romani de la sfârșitul evului antic. Aceasta este o altă țară, aceasta este o mică țară care trebuie să fie modestă și care nu se poate sprijini pe marea țară medievală, care n-a fost modestă și fiindcă n-a fost modestă a pierit. Și dacă cei mari mor când nu sunt modești, cei mici cu atât mai mult. A dispărut vechiul stat bulgăresc, ale cărui tradiții nu le poate reclama nimeni. Nimeni nu vine de la Krum și nici de la Simion. Totul vine de la mărinimia lui Alexandru al II-lea, țar al Rusiei, de la mărinimia neuitatului Carol I, Domn al României, (*aplauze prelungite).* De acolo vine Bulgaria, cu ceva adaus de bande bulgărești, care s-au purtat foarte frumos, dar care au fost pregătite și înarmate la Ploiești; acolo steagul doamnelor din Samara li s-a dat la Ploiești, aici la noi. Când a pierit vechiul stat bulgăresc, n-a fost națiie care să pună mai bucuros pământul și banul și inima sa la îndemâna poporului bulgar. Ultimii noștri Domni mari ai Țări Românești au fost Domni pe tot malul drept al Dunării, Vladislav Vodă a fost Domn în Vidin, Vladislav a fost în Nicopol, Mircea cel Bătrân a fost Domn în Silistra, și când era Domn în Chilia și în Silistra, aceasta însemna că era Domn pe toată Dobrogea, până în marginea Varnei. Turcii au luat Dobrogea nu de la stăpânitorii bulgari, ci de la Mircea cel Bătrân, de la moștenitorul lui Vladislav Vodă.

Noi nu suntem acolo nici uzurpatori și nici venetici și nu admitem să fim tratați acolo în calitate de uzurpatori sau de venetici. Nu avem să răscumpărăm acolo nici un păcat, ci avem să continuăm anumite binefaceri de cultură și de civilizație. Și în tot cursul Evului Mediu - la sfârșitul Evului Mediu - și în toată epoca modernă noi am fost frații liberi, frații mai mari și liberi ai bulgarilor.

Cu zecile de mii au fost smulși în secolul al XV-lea bulgari de acasă de la ei și strămutați pe pământul românesc. Vlad Țepeș, vestitul Vlad Țepeș, o fi omorât el turci pe linia Dunării, dar aripile lui stropite cu sânge au acoperit puțintel și libertatea creștinilor, câtă se mai putea ține pe malurile Dunării.

Mihai Viteazul a fost speranța tuturor creștinilor din Balcani și Vlădica din Târnova, Dionisie Rali, a stat lângă dânsul, a fost în Ardeal capelanul lui. El, Vlădica din Târnova, șeful bisericii bulgărești de atunci, l-au făcut și mitropolit al Moldovei pentru câtăva vreme, în momentul când fericitul Domn a stăpânit și cealaltă țară românească, Moldova.

Și leul bulgăresc a fost închinat pe steaguri lui Matei Basarab, Domn al Țării Românești.

Nu este una din afirmațiile mele în dosul căreia nu stau dovezi istorice nerăsturnabile, care nu vin de la noi. Noi avem o mare însușire: lăsăm pe alții să ne laude, fiindcă au de ce, pe când alții se laudă singuri, fiindcă n-au de ce. *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

În epoca fanariotă, pe umerii aceştia ai noştri s-a sprijinit toată biserica Răsăritului. Din mila românească s-a ţinut mitropolia din Silistra, hrisoavele trăiesc şi până astăzi. Cele dintâi cărţi bulgăreşti s-au tipărit la noi, în tipografiile noastre.

Centrul mişcării naţionale bulgare

Când a început mişcarea naţională bulgărească, centrul acestei mişcări a fost la noi. Istoria bulgarilor a început prin Marin Drinov, la Brăila. La Giurgiu, la Bucureşti, la Craiova, unde a trăit doctorul Veron, pretutindeni noi am fost adăpostitorii acestei vieţi noi. Pe vremea bătrânului Ion Brătianu, când s-au alcătuit cele dintâi bande bulgăreşti care au mers să se sacrifice pentru libertatea poporului lor - şi-mi pare rău că Ivan Vazov, care a scris *Pod iugotom*, Sub jug, şi-a batjocorit bătrâneţele insultând pe români, în timpul marelui război. Trebuia tocmai el să le păstreze recunoştinţă, el care cunoştea acele timpuri, când a început această mişcare de eliberare; pe obrazul lui Ion Brătianu a apărut întreaga această operă de conspiraţie înaintea Europei, care îl acuza că el conspiră nu numai împotriva integrităţii Imperiului Otoman, dar şi împotriva liniştei Europei. Şi întreaga opinie publică a fost lângă Ion Brătianu.

1913

Am mers şi eu, la 1913, cu trupele româneşti la Vraţa şi am văzut monumentul pe care d-voastre *(către deputaţii bulgari)* îl cunoaşteţi bine şi nimeni nu se supără dacă păstraţi naţiunii d-voastre toată credinţa cu care îi sunteţi datori. Eu v-aş lăsa la Silistra să purtaţi public tricolorul bulgăresc, în loc ca la Zece Mai să-l combinaţi din deosebite elemente de îmbrăcăminte. Nu m-aş supăra de loc. Ţara românească cere un singur lucru: respect faţă de dânsa, supunere faţă de legile ei, frăţie faţă de elementul românesc *(Aplauze prelungite)*.

Cine simte în sufletul lui aceste însuşiri, îl vom apropia de sufletul nostru. Cine nu, pe dreptul nostru îl vom îngenuchia, cu toată puterea pe care o are acest stat şi pe care o are această naţiune. *(Aplauze prelungite)*.

Când am mers eu acolo, la Vraţa, am văzut un ofiţer prost - sânt în orice armate ofiţeri proşti - deşi când am mers la Sofia, pe vremuri, am văzut nişte caricaturi înfăţişând pe toţi ofiţerii români, ca un fel de sclivisiţi de pe calea Victoriei, şi jos erau şi unele însemnări insultătoare. Mi se pare că am şi cumpărat caricatura aceasta înainte de 1913, când nu făcusem Bulgariei nici un rău, dar sunt şi la noi ofiţeri proşti, din fericire foarte puţini - şi acela mi-a spus: „ce tolerăm noi acest monument"? Monumentul acela cu cele patru

https://biblioteca-digitala.ro

capete înfipte în jurul luptătorului pentru libertatea Bulgariei. Eu am zis: „Nu, să adune flori regimentul românesc şi florile acestea să le punem la monumentul aceluia care s-a jertfit pentru naţiunea sa". Noi aşa gândim şi aşa ne purtăm. Şi florile s-au pus. *(Aplauze).*

Şi pot să vă spun că atunci, în 1913, când am intrat în Bulgaria, eu n-am văzut un bulgar nedreptăţit şi insultat de armatele noastre, care intraseră acolo pentru un singur scop: pentru scopul ca, dispărând imperialismul turcesc, să nu se instaleze alt imperialism şi ca să tăiem putinţa zdrobirii armatelor aliate, sârbească şi grecească, de către armata bulgară care le-a atacat prin trădare. Evident, au atacat noaptea prin trădare şi oamenii lui Savov şi-au primit pedeapsa pentru acest atac trădător împotriva camarazilor de luptă. Atunci, în 1913, eu am fost până la Orhania, până la muntele Sfântul Nicolae, până la porţile Sofiei, şi am fost de partea cealaltă, până adânc în Bulgaria. Şi am văzut soldaţi români culegând recolta pentru femeile bătrâne, ai căror copii se găseau pe câmpul de luptă. Soldatul nostru a dezbrăcat uniforma, şi ca şi cum ar fi fost fiul acelei bătrâne, a cules recolta. *(Aplauze).* Şi am văzut soldaţi români legănând pe braţe pe copiii acelora împotriva cărora puteau să se lupte. Şi am văzut oraşe bulgăreşti curăţate de soldaţii noştri. Şi am văzut restabilită igiena în oraşele acestea de soldaţii noştri. Şi, când s-a mântuit războiul, eu am primit o scrisoare de la acel bulgar din Orhania, în casa căruia stătusem, şi care mi-a scris: „sunt la Craiova, m-am dus să mi se plătească. Mi s-a plătit total până într-un ban, de români; iar în ceea ce te priveşte pe d-ta, copiii mei întreabă în fiecare zi: ce face soldatul român care a stat două săptămâni în casă la noi?"

Recunoştinţa

Aşa ne purtăm noi! *(Aplauze).* Şi meritâm ceva pentru aceasta; meritâm altceva decât ceea ce am găsit la Silistra, când am întrebat pe oamenii mei cum stăm cu populaţia de acolo şi răspunsul a fost: cu oamenii de rând, cu oamenii muncitori stăm foarte bine, foarte bine cu sătenii, foarte bine cu mahalagiii. Cu intelectualii stăm foarte rău. Patru gazete sunt la Silistra, şi nu este una dintr-însele care să nu răsufle, faţă de noi, o ură pe care nici pentru trecutul, nici pentru prezentul nostru şi nici pentru toată valoarea noastră morală nu o meritâm. Şi de câte ori îmi ajung la ureche insultele care vin sau de acolo, ascunse, ipocrite sau de dincolo de graniţă, de dincolo de graniţa stropită cu sângele atâtor soldaţi de ai noştri, omorâţi mişeleşte apărând această graniţă şi făcând datoria lor, de atâtea ori îmi amintesc o scenă de acolo, de la Vraţa.

https://biblioteca-digitala.ro

Împotriva imperialismului

Trebuie să o adaug. Eram la 1913. Când s-a început războiul, în 1912, toamna, erau oameni care visau de cine ştie ce cuceriri. Eu am fost împotriva acestor cuceriri - a fost unul din momentele în care am trecut drept trădătorul acestei naţii - lucru care nu mi s-a întâmplat numai odată, ci de mai multe ori. Aceasta a fost întâi şi m-am dus la Regele Carol ca să-l rog, în numele acelei părţi din opinia publică pe care credeam că o pot re-prezenta, să-l rog să nu intervină în contra conaţionalilor d-voastre (*către deputaţii bulgari),* care se luptau atunci în contra turcilor pentru drepturile lor. Neuitatul Rege Carol mi-a spus aceste cuvinte: „nu eu, care în tinereţea mea am luptat pentru libertatea creştinilor din Balcani, îmi voi înjosi bătrâneţele luptând împotriva drepturilor lor". Şi ne-am dus la 1913 contra, nu a bulgarilor, ci împotriva unui vis nebun, al unui imperialism în Balcani, în contra visului Bulgariei, scăldată de trei mări, ceea ce este şi o imposibilitate şi un blestem pentru viitorul unei naţiuni vrednice, mai ales după război. Ce lucrează oamenii aceştia pentru ştiinţă, pentru literatură, pentru gospodăria naţională, după război, este într-adevăr de uimit. Câţiva nebuni strică însă munca unui popor întreg şi creează între noi şi dânşii o ură, pe care dacă o împărtăşesc aceia care se găsesc sub blânda oblăduire românească, nouă nu ne fac nici un rău, căci nu ne pasă, dar răul îl fac alor lor de aici şi de dincolo. (*Aplauze prelungite).*

Când am venit la Vraţa după aceasta, în 1913, mi-a ieşit înainte un bătrân - îl văd şi acum - cu barbişon alb à la Napoleon al III-lea, care mi-a ţinut un discurs. A spus: „Eu sunt dintre aceia ai vechiului Rakovschi", nu ai lui Rakovschi care este acum în Siberia sau în Turchestan, ci a aceluia care a scos *Lebăda Dunării,* a aceluia care a reprezentat în dezvoltarea poporului bulgăresc cea mai nobilă figură intelectuală şi eroică. Şi zicea: „D-voastre sunteţi pe pământul bulgăresc, cu oastea românească, dar eu trebuie să spun, în numele generaţiei mele, că niciodată aceasta generaţie nu va uita tot binele pe care l-a avut de la d-voastre". La intrarea în Vraţa, mi s-au spus aceste cuvinte mie, deputatul care intervenisem în întruniri publice şi altfel, pentru a nu se face nedreptate bulgarilor; mi s-a spus de venerabilul bătrân, care aducea cea mai frumoasă tradiţie a ţării sale.

Pentru o apropiere

Prin urmare, când vorbesc eu aici, nu vorbesc din sentimente de duşmănie. Să mă ferească Dumnezeu să le am! Eu doresc şi mai departe să fie bună înţelegere omenească şi creştinească.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar din această înțelegere a noastră să-şi dea seama oricine că noi toți suntem păstrătorii bunurilor unei civilizații care nu trebuie să se înece din cauza duşmăniilor dintre noi; nu trebuie să sfârşească în flăcările unei teribile revoluții sociale, de pe urma căreia nu ar rămâne decât praf şi cenuşă.

Şi nu sunt decât două săptămâni de când la Academia Română am cerut să se aleagă din Bulgaria, un membru corespondent al acestei Academii. Niciodată din Bulgaria n-a venit un gest în acest sens; din Bulgaria au venit cărți întregi de insulte ale lui Mutafciev. Aş ruga pe d-nii reprezentanți ai Dobrogei Noi să citească aceste pamflete, împotriva cărora ei aveau mai întâi datoria să protesteze. Din Bulgaria ne-au venit insultele d-lui Mutafciev, bulgar curat, fiindcă Mutafciev vine din mutafci şi mutafci este turc get beget. După ce am primit insultele d-lui Mutafciev, care ne declara pe toți o națiune de vagabonzi, iar pe clasa intelectuală şarlatani ignoranți şi şovinişti, după aceasta eu am propus să fie ales membru corespondent al Academiei Române d. Andrei Protici, directorul Muzeului din Sofia pentru lucrările sale arheologice şi am adus, în conversațiile mele personale cu colegii, ca îndreptățire pentru aceasta: „îl putem alege fiindcă are o valoare ştiințifică şi nu ne-a insultat niciodată".

Prin urmare, două săptămâni după recomandarea d-lui Andrei Protici, pot să vorbesc aici. Când vorbesc aici, trebuia să vă aduc înainte ceea ce vă spuneam d-voastre, adică, în scurt, dovada că rostul nostru acolo nu este inferior rostului altora. Când veți începe împărțirea de pământuri, lichidarea aceasta generală pe care o anunță proiectul d-voastre, vă veți feri de a vă adresa la agenții electorali, care măgulesc şi speculează populațiunea bulgară pentru scopuri de partid; ci d-voastre vă veți lăsa pe conştiința unor magistrați oneşti şi veți binevoi să întrebați în dreapta şi în stânga pe oameni de neamul nostru care, fiind acolo, îndeplinesc o operă folositoare pentru toată lumea şi onorabilă pentru nobilul neam din care vin.

Să nu se nedreptățească românii

Destul că legea deschide porțile pentru tot ce vede toată lumea; măcar în executarea legii să împiedecați acea nedreptățire a românului față de alt locuitor, a românului fără putere față de acela la discreția căruia este, să împiedecați greşelile care încep printr-o prostie şi se pot isprăvi printr-o serie întreagă de crime.

Eu nu văd trupele noastre trăgând, pentru restabilirea ordinei, asupra grupurilor macedonenilor pe care noi i-am primit cu flori atunci când i-am adus în țară la noi. Crima aceasta să v-o cruțe Dumnezeu! Dar, pentru ca să v-o cruțe Dumnezeu, fiți în consecințele acestei legi cu ochii în patru. Nici o

https://biblioteca-digitala.ro

grijă de anumite bănci care au cumpărat, nici o grijă de oamenii interesați, nici una din acele preocupații care se iau ușor la început și se plătesc pe urmă așa de greu.

Turcii dobrogeni

Noi, acolo, în Dobrogea aceasta nouă, suntem ca și bulgarii, veniți odată cu statul nostru, prin urmare cu câteva zeci de ani mai târziu, nici cu cincizeci de ani mai târziu. Suntem urmașii grănicerilor turci. Când, la sfârșitul secolului al XIV-lea, au căzut bulgarii, turcii au adus din Anatolia oameni pe care i-au așezat acolo. Toată coasta Mării Negre, toată Dobrogea, a fost ocupată de dânșii, tot malul dunărean era ținut de grănicerii turci.

Acum câteva zile i-am văzut. Nu se pot afla exemplare mai nobile de oameni, care să-și aibă vitejia și cavalerismul mai frumos scrise pe față decât acești minunați oameni, pe care toată lumea îi neglijează, fiindcă nu sunt buni la alegeri. În orientalismul lor visător ei nu s-au înscris la un semn sau alt semn. Măcar dacă ar fi semnul românesc, dar a fost un caz când semnul ales a fost ales, nu din mare prietenie față de noi, nici din mare prietenie față de acei al căror semn a fost adoptat, dar ca un fel de demonstrație care putea lipsi.

Turcii aceștia cer toată îngrijirea noastră. Noi putem face în momentul de față pe malurile Dunării unul din focarele unei viitoare civilizații turcești. Și aceasta nu va lipsi când omul acela admirabil din Asia Mică, Mustafa Kemal, a trezit toată energia națiunii sale. Nu credeți că lucrul acesta va avea un răsunet asupra elementelor turcești de oriunde? Favorizând numai elementul bulgăresc, nu știu dacă veți câștiga înțelegere și simpatie la Sofia, dar favorizând din toate puterile elementul turcesc, veți câștiga o națiune, despre care mâine se va vorbi, o națiune care astăzi înseamnă o putere și despre care mâine, în noua dezvoltare a lumii, se va vorbi și cum încă!

Un element de adaos

Elementul bulgăresc, venit după războiul din 1877-78, este un element adaos, cum suntem noi, în afară de Silistra, în afară de Turtucaia, în afară de malul Dunării, cum și noi suntem un element adaos. Cu o deosebire. Eu am cutrierat tot malul. Sunt puțintel și etnograf și am vrut să recunosc figurile: acesta-i român, acesta-i bulgar. Mi-a fost imposibil. Nici după figură și nici după port. De unde vine aceasta? Fiindcă aici avem a face cu vechi elemente romanice, slavizate de secole. Oamenii aceștia se uită ca noi, oamenii aceștia zâmbesc ca noi, oamenii aceștia au gusturile în îmbrăcăminte, în clădiri, care sunt ale noastre. Este o anumită etnografie rău făcătoare care ar trebui stârpită

https://biblioteca-digitala.ro

şi din cărţile de şcoală şi din gazete şi din discursurile publice, fiindcă înduşmănesc oameni care, ca oricare oameni după lume, sunt făcuţi pentru a se iubi. Dumnezeu n-a creat oameni care să trebuiască a se urî unii pe alţii şi a-şi face rău unii altora. Este în fond aceeaşi rasă, sunt aceleaşi tradiţii. Iar, în ceea ce priveşte drepturile istorice ale populaţiei bulgăreşti de acolo, daţi-mi voie, eu ştiu puţină filologie, şi dialectul bulgăresc care se vorbeşte acolo, este dialectul din Sud Vestul Bulgariei; iar în ce priveşte dialectul de pe malurile Mării Negre - şi aceasta am învăţat-o de la scrisul unui foarte bun profesor bulgar, care se cheamă d. Zlatarski *(adresându-se către deputaţii bulgari)*, istoricul d-voastre naţional - aceştia s-au mutat, de nu ştiu câte decenii, în judeţul Ialomiţa, acolo sunt aşa numiţii „elcii", care sunt descendenţii vechilor bulgari din Cadrilater, în locul cărora, după 1877, a venit elementul bulgăresc de astăzi.

Balcanii sunt într-o continuă schimbare. Oamenii merg din loc în loc, drepturile cele adevărate se câştigă nu cu Simion şi cu Krum, ci se câştigă cu munca civilizatoare din timpurile noastre; oricine este nou pe pământul pe care-l ocupă.

Românul macedonean

Atunci când grecii din Asia Mică sunt în Macedonia, când turcii din Macedonia sunt în Asia Mică, când românii de la Vardar, 100.000 de oameni, nu-i mai poate găsi nimeni, căci s-au pierdut undeva în văile din Anatolia, fiind musulmani, ei au trecut în lotul turcesc, şi prin urmare au fost scoşi de acasă şi azvârliţi dincolo de Mare. În momentul când macedoneanul nostru, elementul acesta nesfârşit de preţios al neamului românesc, care a dat cei mai mulţi intelectuali, cei mai mulţi oameni de talent, proporţional cu numărul lor, dintre toate celelalte ramuri ale marii familii româneşti, când aceştia sunt puşi pe drumuri, izgoniţi, azvârliţi din casele lor, când câmpurile lor, muncite de atâtea generaţii, trec în mâna altora, atunci, unde vine al nostru, el este, d-lor, nu în acelaşi rând cu ceilalţi, ci este cel dintâi, este cel dintâi prin vechimea lui, este cel dintâi prin noblețea lui, şi este cel dintâi prin capacitatea lui, şi este cel dintâi fiindcă este singurul cu adevărat sincer sub steagul tricolor al României. *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii).*

Un nou regim

Dar d-voastre veniţi acum cu un proiect de lege care îngrijorează, aşa cum este redactat, mai ales aşa cum fusese redactat fiindcă, d-voastre aţi suprimat trei articole, prin care îi trimeseserăţi în judecata Curţii cu juraţi,

https://biblioteca-digitala.ro

ceea ce ar fi fost o nenorocire. V-ați dat d-voastre singuri seama de ce se ascundea într-aceasta: însemna să dați minoritatea pe mâna majorității, să dați minoritatea, care nu se putea apăra, în mâna majorității, care o va zdrobi. Curțile de jurați sunt un lucru foarte bun, acolo unde este aceeași populație, unde populația aceasta, fiind unitară, are un simț de dreptate, dar nu în mijlocul celor mai teribile lupte naționale d-voastre să puneți Curțile cu jurați, pentru ca sentința lor să fie o adevărată lovitură mortală, dată aceluia care niciodată nu va putea stăpâni o Curte cu jurați.

Dar d-voastre iată ce faceți prin acest proiect de lege: d-voastre inovați înlăturând o întreagă legislației, în care toată lumea până acum s-a simțit bine.

Cum? Nu a fost campanie de protestări împotriva regimului de la 1914, împotriva regimului de la 1924. Eu înțeleg foarte bine să cedați înaintea mișcării unei populații întregi atinsă în interesele ei de viață; eu înțeleg ca în interesul armoniei - de care spunea un glas de acolo - să evitați fricțiunile neplăcute între deosebitele elemente naționale dintr-un loc. Eu aceasta o înțeleg foarte bine, dar ceea ce nu pot să înțeleg, ceea ce nu aș putea înțelege niciodată, ar fi să luați dorința câtorva politicieni, mai mult sau mai puțin bancheri și toți perfect electori, să o luați drept dorința unei populații întregi.

Ei bine, eu am fost în mijlocul lor, eu am vorbit cu oamenii. Nu am văzut turci nenorociți pe drumuri. Să dea Dumnezeu ca țăranii noștri să fie cum sunt turcii acolo. Am văzut întregi familii mergând acasă după culesul recoltei. Era un tablou ca în timpurile patriarhale. Ce băieți zdraveni, vioi, ce bătrâni respectabili, ce femei cărora vestmântul acela negru le dădea un fel de caracter arhaic și solemn!

Cine cere legea?

Ei bine, această lege cu care veniți d-voastre, o cere populația românească, macedoneană sau olteană de acolo? Ferească Dumnezeu! Și totuși d-voastre veniți și sfărâmați o întreagă ordine de lucruri, pe care Consiliul legislativ o declară că trebuie păstrată.

Opinia Consiliului Legislativ

Dar Consiliul legislativ nu a înțeles. Consiliul legislativ se compune: „președinte, Ionescu-Dolj, consilieri permanenți: Filitti, Cezar Vârgolici. D. Ispasiu, referent titular G. Vrăbiescu". Patru, cinci magistrați care se bucură de oarecare reputație. Dar, dacă acești cinci oameni nu au putut să înțeleagă un proiect de lege ca al d-voastre, este absolut necesar să-i înlocuiți de mâine.

https://biblioteca-digitala.ro

Vedeți ce primejdie poate să iasă de aici; dacă nu au înțeles această lege a d-voastre, când veți veni cu alte legi mai grele, o să le înțeleagă și mai puțin, spre nenorocirea țării. Și atunci, ori dăm afară pe cei cinci, începând de la d. Ionescu-Dolj și mergând până la d. Vrăbiescu, ori îi păstrăm și să nu spunem în Cameră că sunt oameni incapabili de a înțelege economia unui proiect.

Eu, care nu am studiat Dreptul deloc, care nici nu am citit prea multe cărți de Drept - ceea ce mă pune într-o situațiune de inferioritate față de alții - eu nu-mi permit să-i calific, dar eu mă țin de dânșii, până ce îi veți da afară pentru incapacitate, și în acest caz, de a doua zi, sunt de părerea acelora pe care îi veți numi. Până atunci însă, mă țin de cei cinci, așa cum sunt, cu studiile lor, cu experiența lor, cu cunoștințele care mie îmi lipsesc - și eu nu calific rău niciodată decât pe acei care sunt manifest inferiori mie într-un domeniu, care este într-adevăr al meu.

Greșelile proiectului

Ei bine, înlăturați tot acest regim mai vechi. Dați dreptul de apel. Vă închipuiți ce poate fi acest drept de apel! Cine poate să facă apel? Poate să facă apel direct, poate să facă apel printr-un frate, printr-un nepot, prin rudele celelalte... *(Întreruperi).*

Dați-mi voie, mă pricep și eu, cel puțin în ceea ce privește redactarea literară. Este vorba de prezentarea drepturilor, și pe urmă vine dovada din partea comunei, dovada de identitate pe care o dă comuna... *(Întreruperi).*

Cereți cuvântul și să vorbiți atunci.

Dar în ceea ce privește dovezile de identitate de la comună, apoi eu nu m-aș sprijini niciodată pe dovada de identitate pe care o dă comuna. Ce înseamnă comuna? Înseamnă toată comuna? Înseamnă un număr de oameni. Înseamnă reprezentanții majorității care lucrează în numele celorlalți.

Atestate din partea comunei? Dar se pot fabrica de orișicine asemenea atestate în starea noastră de civilizație, pretutindeni, și acolo și aiurea. Dar ce? Primarul și consiliul comunal sunt cine știe ce magistrați integri, capabili să țină cumpăna între deosebitele naționalități?

Ce o să mai curgă certificatele pe socoteala apelurilor! Dar după ce se vor face toate acestea, după ce comisiunea va cerceta, după ce în caz de discuție, „se va respecta situația de fapt", după aceea d-voastre veți ajunge, prin metoda foarte simplă pe care mi-a înfățișat-o d. ministru al Agriculturii, la o recunoaștere a unei anumite situații a pământului. Și atunci veți atribui, în proporții deosebite, după categorii, veți atribui pământul care va fi la dispoziția d-voastre.

https://biblioteca-digitala.ro

Jocul de-a colonizarea

Acesta este adevărul. Şi va rămânea pentru viitor, ce?

Aceasta este întrebarea. Pentru că nu este permis a ne juca de-a colonizarea. Colonizarea este un lucru dintre cele mai grele. Alţii au făcut colonizarea în împrejurări strălucite. Cui nu ştie, pot să-i spun că Atena, în momentul de faţă este un oraş de peste un milion de locuitori. De la Pireu până în centrul Atenei este o singură pânză de populaţie.

Cine nu ştie, poate să afle că toate meşteşugurile din Asia Mică, de la ţesutul covoarelor şi până la cultura tutunului, toate acestea sunt în Macedonia. Macedonia grecească este un Eden. Raiu pământesc. Pentru ce? Fiindcă grecii, siliţi să mute o populaţie întreagă, au avut sprijinul întregii societăţi, care a pus mâna în pungă şi un patriotism admirabil a făcut ca orice grec din Grecia Veche să se gândească întâi la oaspetele care se găsea acolo şi pe urmă la interesele lui cele mai legitime (*aplauze pe mai multe bănci).* În afară de aceasta, au avut de la început un fond de colonizare pus la dispoziţia lor de America, şi după ce au stat o bucată de vreme în case de lemn, aceşti colonişti astăzi sunt socotiţi ca primii gospodari din acele ţinuturi.

Învăţăminte

Noi am fi putut să învăţăm de la colonizarea vechii Dobrogi ce înseamnă o colonizare proastă. Am dat, prin colonizarea vechii Dobrogi cu veteranii războiului de la 1877—78, am dat rândaşi la familiile bulgăreşti aşezate acolo.

Omul zdrenţăros, omul sărac, omul care stă în bordeie este românul. Omul aşezat solid cu gospodăria lui, cu mândria lui naţională, nu este de-al nostru. Am avut această experienţă teribilă de a da slugi altora, din aceia înaintea cărora trebuia să ne închinăm pentru sacrificiul lor. Aşa facem şi acum în Dobrogea Nouă.

I-a trăznit deodată în minte unui ministru, care altfel era destul de practic, dar în acele momente avea mintea uşoară, să trimită un fel de proclamaţie către românii din Macedonia, că pot veni cu toţii, fără nici o socoteală, să se aşeze aici. Ar fi putut să moară de foame şi de frig toţi, în acele case unde nu-i dorea nimeni pe dânşii. Găsesc lucrul cel mai crud şi l-am făcut şi noi şi sârbii - nici eu nu ştiu ce aş face dacă mi s-ar aduce un om străin în casa mea - provizoratul găzduirilor. Ca să colonizăm nu se poate pleca de la aceea că se pune un om nou în casa omului vechi. Este o tragedie a sili ca într-o casă care cuprinde pe cineva să se aşeze alături de el şi altul.

https://biblioteca-digitala.ro

Ar fi putut să moară de frig şi de foame, fără marea virtute a macedonenilor, marea lor virtute de bărbăţie, care putea să deie acestei graniţe apărarea şi putea să deie acestui pământ prosperitatea. Oameni aşa de minunaţi, încât din ciobani ce erau, în câţiva ani s-au făcut printre primii agricultori ai României.

Gândiţi-vă la un lucru: omul care ştie să ţină în mână sapa, ştie să apuce şi puşca. Feriţi-vă de a face nedreptăţi acestor oameni. Noi suntem deprinşi de sute de ani să răbdăm nedreptatea. Să ne ferim a impune nedreptatea acelora care sunt în stare să o răzbune. Să nu se întâmple ceea ce mi s-a întâmplat mie acum patru zile în Dobrogea, când la cinci kilometri de Hârşova - abia plecasem din oraş - a trecut pe lângă urechile şoferului şi a fotografului Comisiunii Monumentelor Istorice, care mă însoţea, un glonţ. Dacă ştiu să tragă cu puşca în noi cei din Hârşova, ştiu să tragă şi acei care neam din neamul lor sunt legaţi de puşca lor.

N-am încurajat niciodată vreun act de violenţă, n-aş fi luat înaintea lui Dumnezeu păcatul de a provoca. Să ne ferim însă de a crea nedreptatea cea mai teribilă, aceea care se înfăşură în formele cele mai înşelătoare ale celei mai perfecte legalităţi. (*Aplauze prelungite pe unele bănci).*

În replică

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. ministru al Agriculturii şi Domeniilor are cuvântul.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, daţi-mi voie să uzez de dreptul pe care regulamentul Camerei îl dă unui ministru de a lua cuvântul oricând, nu numai după ce s-a sfârşit lista vorbitorilor înscrişi la discuţia unui proiect de lege, profitând de prezenţa d-lui profesor Iorga aci; deoarece puţinele cuvinte pe care am să le spun aş vrea să le audă şi d-sa.

D-lor, desigur că mulţi din d-voastre invidiază situaţia de a fi ministru.

D. A. C. Cuza: Eu nu.

D. N. Iorga: Eu nu invidiez, nu am făcut nici o petiţie.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Cine o invidiază, îi urez să fie ministru ca să vadă că chiar atunci când este preocupat, după modesta lui credinţă, de cele mai înalte gânduri şi animat de dorul de a consolida prin operă temeinică ideea românească, acolo unde este mai necesar, tocmai atunci să i se pună înainte perspective ca aceea că s-ar putea să-i şuiere un glonte pe la ureche, chiar atunci când este animat de astfel de idei!

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Dar nici nu m-am gândit să ameninţ. Şi să vă spun un lucru, vă rog să nu răstălmăciţi ceea tot spun eu, şi să-mi puneţi în seamă lucruri pe care nu le-am rostit. Eu am spus un singur lucru: ştiu că este o nemulţumire a unei populaţiuni nervoase, care de atâtea ori a tras cu puşca.

Să nu mă prefaceţi pe mine într-un fel de viitor asasin al valorii d-voastre. Vă rog să vorbim cum eram deprinşi, căci pe urmă eu am şi un alt sistem.

După explicaţii date de Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor[1]*:*

D-le preşedinte, aş avea o observaţiune de făcut în materie de regulament. Iată ce însemnează a prezenta un proiect de lege rău redactat.

Explicaţiunile acestea trebuiau să se găsească în motivarea proiectului de lege. Aceasta este de toată evidenţa.

Cum voiţi d-voastră să ne ducem noi acolo, în Cadrilater, să facem statistică, să facem numărătoare inginerească şi să arătăm noi care sunt clasificările locurilor?

Aceasta nu trebuie să fie. Eu nu am să acuz, însă nici nu am să apăr Consiliul Legislativ. Dacă nu este bun, să-l daţi afară, ca să nu ne înşele pe noi.

Aceasta face două.

În sfârşit, când aveţi în partidul d-voastre oameni cu temperamentul d-lor reprezentanţi ai bulgarilor din Cadrilater, rugaţi-i să nu aibă atitudini de acelea care sunt de natură să stârnească bănuielile. Nu se apără niciodată o cauza dreaptă cu gesturile de azi dimineaţă. În ceea ce priveşte ultima parte, poate nu sunteţi responsabili d-voastră, personal; dar trebuie să mărturisesc: colonizarea macedoneană este un faliment. Cu ceea ce rămâne nu puteţi face mai mult - îmi pare foarte rău - decât a da un faliment, în detrimentul ramurii celei mai primejduite a neamului românesc.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Aveţi dreptate; dar să-mi faceţi onoarea să mă ascultaţi şi când voi vorbi la legea colonizărilor.

D. N. Iorga: Dar dacă d. Tzigara Samurcaş mă dă pe mine în judecată că nu am asistat la concursul pentru catedra de Istoria artelor! *(Ilaritate).*

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Avem să potrivim lucrurile aşa ca să fiţi liber.

D. N. Iorga: Vă mulţumesc, dar încă ceva, d-le ministru. A fost un timp când conducătorii unui grup parlamentar nu aflau cuprinsul unui astfel de proiect de lege, nici din gazete şi nici din conversaţiunea pe care d-voastră

https://biblioteca-digitala.ro

mi-ați oferit-o acum trei zile. Atunci când sunt înalte probleme de stat, se cere să se consulte cineva din vreme, cu toată lumea, și atunci nu se creează stările de spirit pe care nici discursul d-voastră nu le va putea înlătura și nici amabilitatea cu care d-voastră mi-ați dat explicațiunile. *(Aplauze).*

NOTE

* Discursul a apărut și în broșura nr. 2 a Cercului de studii al Partidului Național, *Noul regim. Discursurile domnului profesor Nicolae Iorga, președintele Partidului Național,* București, 1930, p. 42-64. De acolo am luat titlurile de paragrafe, stabilite, probabil, de autor.

1. Ion Mihalache a explicat că proiectul se justifica pentru: încetarea regimului excepțional în ceea ce privește justiția penală; pentru verificarea proprietăților rurale, a viilor și pădurilor; împroprietărirea muncitorilor de pământ români, în primul rând a luptătorilor în războaie, a invalizilor, orfanilor, văduvelor. Consiliul Legislativ se opusese constituirii curților cu jurați, susținând că așa își făceau de cap bandele de comitagii bulgari. Până acum în această provincie funcționase proprietatea de tip *mirié,* adică statul e proprietar iar țăranul are drept de folosință. Acum statul trebuia să cedeze o treime din proprietăți ca țăranii, prin răscumpărare, să devină proprietari. Aceste prevederi figurau în legea din 1914 dar nici după 17 ani lucrările nu se încheiaseră. Treimea astfel defalcată de la stat fusese dată unui număr de 12.845 persoane (în suprafață de 139.155 ha). Consiliul Legislativ ceruse verificarea prealabilă a tuturor lucrărilor de împroprietărire și apoi să se împartă loturile, altfel s-ar fi ajuns la cereri de daune din partea statului.

Ședința din 29 iunie 1930

Pentru observarea regulamentului:

D-le președinte, Camera nu este în număr. Eu v-am făcut complimente și mă siliți să le retrag.

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: Camera este în număr.

D. Cristel Ceaușoglu: Sunt de abia 59 înscriși în apelul nominal, nu în incintă.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Vă aduc apelul ca să vedeți câte iscălituri sunt.

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: D. chestor Lupescu este rugat să verifice dacă Adunarea este în număr.

D. Cristel Ceaușoglu: Dacă veți număra după capete, nu suntem în număr; dacă veți număra după picioare, abia atunci ajungem la număr. Și nu știu cine trebuie să ia parte la ședință: capetele sau picioarele? Eu am numărat pe deputați și după apelul nominal se constată că sunt prezenți 59 de deputați. Nu se poate falsifica numărul deputaților. *(Zgomot).*

D. N. Iorga: Să nu ne supărăm, fiindcă aci nu este decât o chestiune de matematică. *(Ilaritate).*

D. Cristel Ceaușoglu: A mai venit d. Șeicaru și încă un deputat; va să zică sunt 61. Acum 59 iscăliți în registru și cu doi noi veniți fac 61.

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: Ședința este redeschisă.

D. Cristel Ceaușoglu: Nu puteți să o redeschideți, nu suntem în număr. Vă aduc apelul nominal să constatați că Adunarea nu este în număr.

D. N. Iorga: D-le președinte, pe baza apelului nominal, vă rog să recunoașteți că Adunarea nu este în număr. Și atunci, d-le președinte, aștept de la d-voastră să mă proclamați d-voastră pe mine mincinos.

Eu vă spun că Adunarea nu este în număr. Eu nu pot să fiu mincinos și nu pot să declar pe cineva în situația d-voastră că acopere adevărul.

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: D-le profesor, eu presupun că nici n-am auzit cuvântul pe care l-ați spus.

D. N. Iorga: Care cuvânt?

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: Nu intră în firea mea și nici locul pe care îl am...

D. N. Iorga: Tocmai de aceea.

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: ...dar d. chestor Iacobescu mi-a comunicat în acest moment că Adunarea este în număr.

D. Cristel Ceaușoglu: A spus că puteți să redeschideți, nu că Adunarea este în număr.

D. N. Iorga: Mă siliți să mă duc să vă aduc apelul nominal. D-le președinte, eu împiedic ședința. Voiți ca un om de vârsta și situația mea să se prefacă în ceea ce n-a fost niciodată?

D. D. G. Capețineanu, vice-președinte: Suspend ședința.

La redeschidere. Ședința se redeschide sub președinția d-lui St. Cicio Pop, președinte.

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D-lor deputați, redeschid ședința.

D. N. Iorga: Cer cuvântul în chestiune de regulament.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: Aveţi cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, lipsesc opt deputaţi şi motivul pentru care eu mă îndărătnicesc a arăta că Adunarea nu este în număr se datoreşte împrejurării că proiectul de lege în discuţie privitor la Dobrogea Nouă este aşa de important încât nu poate fi discutat atâta vreme cât Camera nu este într-adevăr în număr. Lipsesc opt deputaţi pentru ca Adunarea să fie în număr.

Prim urmare, vă întreb pe d-voastră: este vorba de a se discuta acest proiect atât de important, sau d-voastră aveţi în vedere numai proiecte de o importanţă mai mică şi în cazul acesta d-voastră ne-aţi cere să consimţim a închide ochii pentru un moment, până ce vor veni aici opt deputaţi care lipsesc? Nu se poate începe însă discuţia cu o Cameră necompletă, când este vorba de a trece un proiect aşa de important.

Şedinţa din 30 iunie 1930

Din nou despre regulament; pe marginea proiectului de lege cu privire la sporirea taxelor pe consumaţie:

D-le preşedinte, dacă s-ar fi citit sumarul, aş fi cerut cuvântul la sumar, pentru a vă atrage atenţia asupra unui lucru, în afară de lucrul asupra căruia şi astăzi trebuie să vă atrag atenţia. D-voastră prezidaţi, cu vârsta d-voastră respectabilă şi cu statele d-voastră de servicii, pentru ideea naţională, prezidaţi o Cameră în care numărul de deputaţi este acela pe care îl vedem. Eu mă jenez să vă spun tot ce cred despre o astfel de şedinţă. Aş prefera să fie în locul d-voastră altcineva şi aş avea cruzimea să spun aceluia ceea ce nu am cruzimea să vă spun d-voastră.

D-le preşedinte, bătrâneţea d-voastră şi obrazul nostru al amândurora merită altfel de şedinţe decât ceea ce se vede şi unde ne dezonorăm amândoi, asistând la astfel de şedinţe, în astfel de împrejurări.

Al doilea, un ziar a afirmat formal că legea atât de importantă a Dobrogei Noi - vă rog să nu mă întrerupeţi, este şi o parte a doua - legea atât de importantă a Dobrogei Noi a fost luată în consideraţie atunci când erau 34 de deputaţi. Să nu mă întrerupeţi, fiindcă gazeta aceea spune aşa.

Mă rog, ori acesta este un Parlament care are grija onoarei sale, ori este o adunare care nu are această grijă. Dacă acest Parlament are grija onoarei sale, datoria d-voastră - îmi permit să o spun - este să dea în judecată acel ziar, dar numai dacă nu este adevărat că o astfel de lege s-a votat înaintea a 34

https://biblioteca-digitala.ro

de deputați. Prin urmare, ori dați în judecată ziarul, pentru onoarea acestui Parlament, ori dacă nu aveți curajul să dați în judecată acest ziar, rămâne lucru lămurit că într-adevăr în aceste condiții s-a votat o lege de o astfel de importanță, şi atunci se poate ca orice guvern ar veni să fie convins că are dreptate, spunând că o astfel de lege nu poate să fie aplicată, chiar dacă folosindu-se cineva de situația prezentă a Coroanei, ar putea smulge Coroanei aprobarea ei.

Şi al doilea lucru, d-le preşedinte, când am venit aici, am găsit pe pupitrul meu legea votată azi dimineață[1] şi în care toate articolele băcăniei greceşti sunt înşirate cu creşterea taxelor, începându-se cu zahărul, terminându-se cu conservele de peşte hermetice sau sardelele. Eu, o lege concepută astfel n-am mai văzut de când sunt şi să mă ferească Dumnezeu să mai văd. Îmi pare foarte rău că în ultimul moment, fața de mizeria agriculturii româneşti, n-ați mai găsit un alt mijloc decât acesta. Eu nu văd de loc profitând pe țăran şi în acelaşi timp nu văd ieşind din taxele acestea pe curmale, pe alune curățate sau necurățate, pe ananas sau pe banane, suma trebuitoare pentru ceea ce suntem siliți să pierdem, dincolo să se acopere. Dar ca în această formă să se prezinte un proiect de lege, până acum n-am văzut. Nu este nici o explicație sinceră a motivelor acestei legi. O jumătate de față cuprinde toate lămuririle pentru noi. Nu sunt puse în față taxele dinainte, ca să vedem cum erau şi cum se stabilesc ele acum. Lumea va fi adânc nemulțumită. Țăranul nu va căpăta ceea ce credeți d-voastră. Câțiva exportatori se vor folosi şi ațâția creştini, ațâția credincioşi care postesc nu ştiu câte luni pe an, vor suferi de foame. Iar învățământul istoriei spune că tulburările de la țară sunt foarte regretabile, dar le poți stăpâni. Dar, dacă va veni o vreme când vor creşte dificultățile de viață în oraşe, într-un chip insuportabil, vom vedea - şi doresc să nu o văd - dar veți vedea şi voi vedea şi eu care vor fi efectele acestei politici de la mână până la gură. O politică de la mână până la gură, aceasta nu este o politică. Prin urmare, pregătindu-ne să mâncăm, în loc de orez, colivă - coliva cui, acesta o să se vadă - pregătindune pentru regimul alimentar pe care ni-l dăruiți, găsesc că măcar anumite forme trebuiau observate, îmi pare bine că aceasta protestare a mea va fi consemnată în darea de seamă stenografică a şedinței.

D. Şt Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, legea Dobrogei Noi s-a votat sub preşedinția d-lui vice-preşedinte Perieteanu. Eu am stat aci în incintă şi, fiindcă v-am promis că am să îngrijesc ca deputații să fie în număr suficient, eu însumi am consultat apelul nominal, am fost şi am întrebat în tot locul, mi-am făcut datoria de conştiință de a veghea ca votul să fie absolut sincer. Au votat foarte mulți din deputați şi am avut fericirea să votez şi eu. Dacă însă, d-le profesor, ne-am lua după ceea ce scriu unele ziare, care se declară

https://biblioteca-digitala.ro

naționale, dar care cu fățărnicie se servesc de toți calomniatorii, atunci eu unul, să mă credeți, n-aș mai sta aci și nu aș mai ocupă un singur moment locul acesta.

Prin urmare, nu vă luați după ceea ce scriu jurnalele. Eu vă pot asigură, fiindcă am fost de față, am controlat votul, pentru că v-am promis ca nu cumva să fie vreo îndoială și că legea Dobrogei Noi s-a votat în mod strict reglementar.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor: A numărat și d. Buzdugan.

D. I. Buzdugan: Am numărat și eu, dar n-au fost atâția câte bile au fost puse acolo. *(Protestări zgomot).*

D. N. Iorga: D-le președinte, ziarul la care mă refeream nu este ziarul la care faceți aluzie d-voastră. Ziarul acesta nu este „Dimineața"; ziarul în care am citit, în două locuri, că au fost 35 de deputați la ședință este „Curentul", al unuia dintre colegii noștri, d. Șeicaru.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor: Astăzi s-a votat proiectul de lege.

D. N. Iorga: Este vorba de aseară, când s-a luat în considerare proiectul de lege. Prin urmare, dacă tăgăduiți cifra pe care o dă colegul nostru, d. Șeicaru, binevoiți a-l chema la răspundere aci. În nici un caz însă, nu se poate ca o lege care a fost luată în considerare cu 35 de deputați prezenți, să fie considerată ca o lege serioasă.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor: Dar a fost votată astăzi cu 140 de voturi.

D. N. Iorga: Dar nu se poate, doar am mai trăit și înainte de aceste vremuri, d-le Mihalache. Dacă ai fi un copil de 25 ani, aș admite. Și d-ta ai mai văzut Parlamente, ca și mine, dar așa ceva n-am mai văzut.

D. I. Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor: Și acum o să scrie gazetele că nu sunt mai mult de 10 deputați în ședință.

D. I. Buzdugan: Dar aseară nu au fost mai mult de 35 de deputați.

D Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: D-le președinte, cer cuvântul.

D. Șt. Cicio Pop, președinte: Aveți cuvântul.

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: D-le președinte, d-lor deputați, aș vrea să dau câteva lămuriri d-lui profesor Iorga cu privire la legea pentru sporirea taxelor pe consumație.

D. N. Iorga: Legea curmalelor!

D. Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului: ...legea pentru sporirea taxelor de consumație la zahăr și la o serie de articole coloniale.

D-le profesor, guvernul a hotărât să desființeze regimul taxelor de export. D-voastră știți că acest regim este o moștenire a unei politici

https://biblioteca-digitala.ro

financiare, care timp de 8 ani de zile a făcut ca bugetul să se reazime, la început, pe o parte aproape de un sfert, mai târziu într-un procent destul de respectabil, pe taxele de export. Aţi fost totdeauna de acord cu noi că taxele de export constituie un sistem fiscal antieconomic şi chiar antinaţional pentru ţara noastră, care este o ţară agricolă.

D. N. Iorga: Până aici sunt de aceeaşi părere cu d-voastră.

Combate prevederile legii:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, este o parte în care mă înţeleg foarte uşor cu d. ministru al Industriei şi Comerţului. Da, într-adevăr, taxele pe cereale au fost o măsură foarte rea, cu totul în dauna agriculturii şi, evident, trebuie să facem tot ce putem pentru ca agricultura să nu se mai găsească în situaţia de astăzi, în care omul nu poate câştiga de pe recoltă atât cât îi trebuie să plătească pentru ridicarea recoltei.

Dar d-voastre aţi uitat punctul de la care am plecat eu, ori poate v-aţi adus aminte de dânsul pentru a spune cele ce am spus şi eu, că proiectul acesta a venit târziu şi nu pentru publicul cel mare - admit că speculatorii nu trebuie să afle - dar eu nu vând nici curmale şi nici stafide, şi acei care conducem grupurile parlamentare nu eram să ne ducem să înştiinţăm pe toţi băcanii din Bucureşti. Noi puteam să ştim de cu vreme aceasta; se putea măcar trimite o înştiinţare la telefon, pentru ca discuţia acestui proiect de lege să fie făcută înainte de votare, în loc s-o discut acum după ce s-a votat. Chiar d-voastră aţi recunoscut că este o „inadvertenţă". Eu am spus la început ce am spus, că n-am văzut niciodată un proiect de lege înfăţişându-se în aşa fel.

Iată, prin urmare, trei puncte asupra cărora ne înţelegem. Sunt altele asupra cărora ne înţelegem mai puţin. De exemplu, d-voastră aţi spus că taxele la noi sunt mai mici decât înainte de război şi sunt mai mici decât în ţările vecine. Evident că argumentul d-voastră ar avea plina lui valoare, dacă pe de o parte, ţările vecine ar avea o populaţie adusă în aceeaşi situaţie de strâmtorare în care se găseşte populaţia noastră, ceea ce nu este cazul, fiindcă şi bulgarii şi sârbii şi ungurii trăiesc în împrejurări mai bune. Aceasta este una. Şi al doilea, dacă înainte de război (*d. I. Mihalache, ministru al Agriculturi, face un gest de protestare)*, apoi d-voastră vedeţi cu telescopul, dar eu sunt om sărac, n-am telescop, eu văd la faţa locului şi acolo în statele înconjurătoare, fără îndoială sunt mai bune condiţiunile de viaţă decât la noi. Nu din vina d-voastre, dar din vina tuturor acelora care s-au succedat la ministerele în grija cărora este dată buna stare naţională. Aţi făcut şi d-voastre ce aţi putut. Aţi făcut şi d-voastre lucruri bune, dar ce sunt ele, privite în ansamblu! Dacă ar fi să comparăm cu ceea ce era înainte de război, „puterea de rezistenţă a societăţii, acum şi înainte de războiu" însemnează oare acelaşi lucru?

https://biblioteca-digitala.ro

D-voastră ați mai spus că se atinge zahărul puțin. Este nevoie să spun ministrului de Comerț și de Industrie că zahărul este o parte esențială a alimentării populației în toate țările din lume? O știți mult mai bine decât mine, pentru că sunteți profesor la Academia de Comerț de ațâția ani, pe când eu abia am intrat anul acesta, pentru Istoria universală, la anul preparator. Eu sunt deci un fel de „cadet" pe lângă d-voastră, care sunteți un „aîné" al nostru. *(ilaritate).*

Știți foarte bine ce luptă s-a dus în jurul zahărului pretutindeni și cât de resimțită este urcarea prețului acestui produs de către populația nevoiașă. În ceea ce privește orezul - căci am ajuns să discut și despre orez în această Cameră *(ilaritate)* - orezul este foarte important. Din orez se fac sarmale, și d-voastră știți importanța sarmalelor în însăși viața politică. *(Mare ilaritate).*

Prin urmare, dacă nu vroiți să vă găsiți înaintea unei răscoale a tuturor mâncătorilor de sarmale, nu scumpiți orezul. Cei mari cu sarmalele sunt ridicoli, dar cei mici au nevoie de orez. Și apelez la un arbitraj, din care nu puteți înlătura pe bucătăreasa d-voastră și pe bucătăreasa mea *(ilaritate.)*

Desigur că n-aș clasa orezul alături de curmale. Poate trăi un om și chiar un ambasador fără curmale; dar în ceea ce privește orezul, nu e tot așa. Orezul, mai ales pentru posturile noastre, este absolut necesar ca aliment.

Dacă m-ați întreba, în locul d-voastre ce aș fi făcut? Aș fi făcut așa: n-aș fi înștiințat pe politicieni și aș fi pus o comisiune să lucreze pe ascuns încă de acum trei luni. Și cu privire la buget aș fi tăiat acea treime care sunt convins, înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, că se poate opera din buget, fără ca viața țării să se resimtă. D-voastre sunteți legați însă de grija maselor, de grija popularității, de angajamente de partid. Eu vă înțeleg, dar înțelegându-vă, dați-mi voie să nu pot și aproba[1]. *(Aplauze pe mai multe bănci).*

NOTE

1. Proiectul în discuție fusese motivat de criza economică și de măsurile prohibitive față de exporturile românești, în primul rând cele de orz și orzoiaică. În contrapartidă, guvernul român avansa această lege, pentru anularea taxelor la exportul unor produse, de micșorare la altele și în același timp de creștere a unor taxe la produsele de import. Produsele vizate erau: zahărul, lămâile, măslinele (de trei calități), cafeaua crudă, piperul, ciocolata, conservele de pește (trei sortimente) etc.

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1930 - 1931

Adunarea Deputaților

Ședința din 18 noiembrie 1930

Despre condiția parlamentarului:

D-le preşedinte, d-lor deputați, secretarul particular ai Maiestății Sale Regelui a venit şi la mine. Situațiunea mea era mult mai uşoară decât a oricui: eu nu am ieşit niciodată din Parlament[1] (*ilaritate*), fiindcă am credința că nu suntem aici in funcție de noi, suntem in funcție de alegătorii care ne-au trimis (*aplauze pe băncile majorității*) şi de nevoile țării pe care le reprezentăm, şi atunci când ieşim din Parlament, avem datoria să depunem mandatul pe care ni l-au încredințat alegătorii.

Eu n-am ieşit din Parlament nici când au ieşit reprezentanții Partidului Liberal şi ai Partidului Poporului Şi în ce priveşte pe reprezentanții Partidului Poporului, aş pune o întrebare: reprezentanții Partidului Poporului s-au ales împreună cu mine şi cred că, înainte ca ei să fi întrebat pe reprezentanții Partidului Liberal, aveau puțintel datoria să mă întrebe şi pe mine (*ilaritate, aplauze pe bărcile majorității*). Fiindcă un lucru este sigur: dumnealor nu s-au ales cu voturile Partidului Liberal, dar întrebarea rămâne deschisă, dacă nu s-au ales puțintel cu voturile mele. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității*).

N-am ieşit din Parlament nici atunci când au ieşit reprezentanții majorității de astăzi, care în momentul de față sunt cu o Constituție, la votarea căreia n-au luat parte; pe când eu am luat parte, am căutat în măsura cunoştințelor şi a puterilor mele să aduc oarecari îndreptări acestei Constituții care, o fi bună, nu o fi bună, este singura pe care o avem până in momentul când cine ştie ce tenebroasă Constituție o ieşi din întunecatul buzunar al cui toată viața s-a jucat cu alcătuirea de constituții.

Dar mi se pare că gestul pe care l-a făcut Maiestatea Sa, trimițând pe secretarul său particular, nu s-a înțeles bine. Faptul că Maiestatea Sa n-a trimis pe mareşalul palatului, ci a trimis pe secretarul său particular, faptul acesta este o dovadă că Maiestatea Sa n-a avut intenția de a recunoaşte partidele ca singur factor în viața poporului român. Şi aceasta mai înseamnă încă un lucru: că Maiestatea Sa nu părăseşte sprijinul cel puternic pe care îl are, adică națiunea română însăşi, pentru a înlocui acest sprijin cu un sprijin mult mai şubred, acela al partidelor politice.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă Maiestatea Sa doreşte sprijinul partidelor politice care sunt şi cum sunt, nu are decât să trimită, a doua oară, pe cel care reprezintă oficial pe Maiestatea Sa. Până atunci Maiestatea Sa n-a dat decât un sfat al celui dintâi român către alţi români. Şi aceasta se dovedeşte, părerea mea se întemeiază pe însuşi Mesajul care s-a citit aci şi în care, mie critic literar şt istoric, îmi este permis să recunosc stilul guvernului şi adaosul Maiestăţii Sale. Nici n-aveam nevoie să cer o audienţă de la Maiestatea Sa, foarte ocupat in acel moment, pentru a întreba care este partea care îi revine. De altminteri, păstrând tot respectul faţă de Maiestatea Sa, nimeni nu se poate împiedeca de a da unei părţi din ceea ce citeşte un accent de autor când este autor, şi să citească alte părţi, cu tonul cu care-şi citeşte cineva lucrurile pe care n-ar putea să nu le citească. Maiestatea Sa a vorbit de o înfrăţire. Maiestatea Sa trebuie să fie părintele ţării. Natural, noi trebuie să fim, ca fii ai reprezentantului României, noi trebuie să fim fraţi intre noi. Expresia sentimentală a făcut apel la sentimentele noastre şi sentimentele noastre au răspuns, cum a arătat d. preşedinte[2] când s-a întors a treia oară la acest loc, pa care îl ocupă cu o imparţialitate, care până acum s-a dovedit că este desăvârşită şi urez ca tot aşa de acum înainte să fie până la sfârşitul fatal al oricărei Adunări. Dar înfrăţirea presupune fraţi, iar fraţii vorbesc bine unii de alţii. Şi eu nu înţeleg cum se poate face o înfrăţire atunci când, acum câteva zile, şeful unui partid, care nici n-a ascultat de îndemnul Maiestăţii Sale - şi nimeni din reprezentanţi nu este aici - putea să declare că în ţara românească există un singur om care are dreptul de a guverna, şi acela este el, şeful acelui partid. Nimeni n-are dreptul de a guverna, nici atunci când ar avea cele mai puternice majorităţi, fiindcă ţara este într-un fel intr-o zi şi se poate întâmpla să fie altfel a doua zi şi ar trebui s-o întrebăm in fiecare zi dacă nu s-a schimbat, potrivit cu ce facem noi - care poate fi foarte folositor ţării şi poate să fie ceea ce se numeşte cu un cuvânt franţuzesc gafă sau românesc poznă; când am făcut anumite pozne - se poate întâmplata naţiunea să ne fi regretat. Nimeni nu are căderea de a spune că dreptul său este exclusiv de a guverna ţara românească, căci în cazul acesta trebuie să-l avem rege, trebuie să schimbăm dinastia, ori de are copii, ori de nu are. Prin urmare, îndemnul acesta de înfrăţire s-a lovit de o stâncă. Mie îmi e frică cu aceste stânci care răsar în drum, ca îndemnul venit de aşa de sus, cu sentimente aşa de bune, să nu se înece. Iată, duminică s-a ţinut aci o întrunire. Unul din miniştri a făcut să cadă pe capul, din fericire neprezent acolo, al Partidului Liberal, astfel de acuzaţii, încât mă întreb cum, după un discurs ca acela pe care l-a ţinut d. ministru al Agriculturii[3], se mai poate vorbi de înfrăţire. Frăţia aceasta, eu cred că se poate, dar se poate în alte împrejurări. Se poate atunci când miniştrii ar înţelege un lucru: că atâta vreme cât sunt miniştri - poate să fie o

https://biblioteca-digitala.ro

părere greşită, dar au împărtăşit-o mulţi care conduceau partide constituţionale. Într-o ordine de stat cum este a noastră, cât sunt miniştri, reprezintă pe Maiestatea Sa şi reprezentând pe Regele, eu nu înţeleg să mă atace Regele în numele unui partid. Eu sunt credincios al unui rege, şi, când vine ministrul regelui şi-mi spune tot ce se poate spune mai rău despre mine şi partidul meu, cum să interpretez eu apelul la înfrăţire, mai ales după acest vehement atac?

Aş merge şi mai departe. Eu cred că noi avem aci o dublă personalitate. Când ne vom da seama de aceasta - putem să fim fraţi măcar aci în Parlament - anume: deputaţii nu reprezintă altceva decât pe alegătorii lor, iar alegatorii lor au putut să aibă simpatii politice şi pe aceste simpatii politice i-au trimis. Afară, la „Dacia", noi suntem adversari.

Dacă avem temperament şi nu ne ştim stăpâni, atunci suntem şi duşmani. Aci in Parlament noi suntem colegi şi colaboratori. Şi, când se va înţelege lucrul acesta, d-le preşedinte, atunci această Cameră va oferi alt spectacol decât acel pe care l-a oferit de atâtea ori şi pe care este posibil să-l ofere mâine, dar pe care eu l-aş regreta. Fiindcă nu este vreme de alegeri noi, care să tulbure toate pasiunile în această ţară şi să dea României un guvern de demagogi nebuni (*aplauze pe băncile majorităţii*), ci este vremea în care, cu ce avem, trebuie să ne băgăm minţile în cap şi, anulând şi amintirile noastre şi stăpânind şi sentimentele noastre, să facem să treacă ţara pe un drum pe care niciodată pasiunile de partid nu-l vor deschide (*aplauze pe băncile majorităţii*).

NOTE

1. La apelul regelui Carol al II-lea ca Parlamentul să găsească formule de cooperare între toate orientările politice, reprezentanţii Partidului Liberal I.G. Duca şi Gh. Brătianu declaraseră: „În urma apelului Maiestăţii Sale regelui, Partidul Naţional Liberal a hotărât ca reprezentanţii săi să reintre în Parlament şi să participe la dezbateri. România, la începutul noii domnii, se găseşte în faţa unei situaţiuni internaţionale tulburi şi în faţa unei situaţiuni interne atât de îngrijorătoare încât Partidul Naţional Liberal socoteşte ca o patriotică datorie faţă de Coroană să răspundă la înaltul ei apel şi să o ajute la normalizarea vieţii noastre politice şi la restabilirea funcţionării actualului regim constituţional... Partidul Naţional Liberal ţine să declare şi cu acest prilej că menţine în întregime toate grijile arătate în declaraţia sa de retragere din Parlament. Dealtminteri, faptele petrecute de atunci

https://biblioteca-digitala.ro

şi până azi nu au putut, din nefericire, să-l întărească şi mai mult în credinţa sa că scăparea ţării nu trebuie aşteptată de la regimul reprezentat prin majoritatea şi prin guvernul de azi". Şi Gh. Brătianu: „Partidul Naţional Liberal, în acţiunea sa parlamentară, nu se va mărgini numai la controlul actelor guvernului, ci va fi ecoul voinţei obşteşti, care nu înţelege să mai tolereze slăbiciunile şi să ierte greşelile ce au dus ţara la situaţia gravă de astăzi".

2. Preşedintele Adunării era Ştefan Cicio Pop.
3. Ministrul Agriculturii era Virgil Madgearu.

Şedinţa din 25 noiembrie 1930

Despre ignorarea Comisiei Monumentelor Istorice de către Patriarhia română:

D-le preşedinte şi d-lor deputaţi, sunt silit să aduc înaintea Camerei o chestiune de principiu şi fiindcă d. ministru al Instrucţiunii şi al Cultelor este aici, poate să-mi dea răspunsul, pe care îl aştept de o mulţime de vreme - dar nu m-am adresat la d-sa, acum mă adresez - şi cred că voi avea răspunsul.

La deschiderea Camerei chiar, toată lumea a putut să vadă poarta care s-a făcut la Palatul Patriarhiei. Este tot ceea ce poate să fie mai monstruos; o poartă într-un stil cu desăvârşire deosebit de stilul paraclisului vecin, care nu are nici un fel de legătură cu clădirea şi care strică toate liniile clădirii celei vechi.

Pe lângă aceasta, s-a făcut şi un acoperiş la paraclis, acoperiş de tinichea, care se termină cu o cruce vulgară, cum se întâlnesc la cişmelele de la ţară. Ansamblul Palatului Patriarhiei, în partea aceasta, este cu desăvârşire denaturat. Nu este nici vechi, nici nou. Paraclisul este unul din giuvaerurile arhitecturii noastre de la începutul secolului al XVIII-lea; înconjurat cu ceea ce este înconjurat, îşi pierde toată frumuseţea.

Ţin să spun că s-a consultat Comisiunea Monumentelor Istorice şi răspunsul nostru repetat a fost că se poate face Palatul Patriarhal, cum vrea arhitectul, dar numai în ceea ce priveşte lucrările noi, în ceea ce priveşte partea aceasta veche, nu trebuie să se atingă de dânsa.

Ei bine, trecându-se cu desăvârşire peste părerea noastră, s-a săvârşit această monstruozitate arhitectonică. Nu ştiu dacă se poate înlătura ceea ce s-a făcut, dacă nu ar trebui o cheltuială prea mare, dar dacă rămâne aşa, va fi o dovadă de lipsa completă de gust pe care a avut-o epoca noastră.

https://biblioteca-digitala.ro

Comisiunea Monumentelor Istorice, cum poate nu ştiu toţi colegii noştri, e o comisiune neplătită, care se adună foarte adesea şi cheltuim, fiecare dintre noi, timp şi studii pentru a păstra ţării câteva din vechile monumente neatinse. Comisiunea aceasta nu este ca o altă comisiune costisitoare, numită pentru un anume scop şi mai ales pentru diurna care e în legătură cu acel scop; e o comisiune numită prin lege, întemeiată prin lege, care durează de zeci de ani şi căreia îi datoriţi puţinele monumente în stare bună, care se găsesc acum.

Comisiunea aceasta e suverană in ceea ce priveşte monumentele vechi. Comisiunea s-a adunat, după constatarea monstruozităţii de la Patriarhie şi a încheiat acest proces-verbal, în care se cuprinde de altminteri şi opiniunea autorului legii Clerului, a d-lui Lapedatu, în ceea ce priveşte atribuţiunile organelor bisericeşti şi atribuţiunile Comisiunii Monumentelor Istorice, pe care organele bisericeşti nu au dreptul să le încalce, chiar dacă ar avea aceste organe o ştiinţă care le lipseşte şi un gust care le lipseşte şi mai mult...

Iată acest proces-verbal: „Comisiunea Monumentelor Istorice, luând cunoştinţă de modul cu totul nepotrivit cu care s-a făcut o intrare la Palatul Patriarhiei din Bucureşti; de faptul că această lucrare s-a făcut fără autorizarea Comisiunii, astfel cum cere legea ei specială, protestează în contra încălcării dispoziţiunilor acestei legi, încălcare care în acest caz a deformat înfăţişarea strămoşescului Palat.

Generalizarea de asemenea procedee ar pune în primejdie conservarea vechilor noastre monumente şi ne-ar readuce la vremurile de până acum 40 - 50 de ani, vremuri cărora le datorăm dispariţia atâtor monumente preţioase.

De altfel legea de organizare a Bisericii ortodoxe nu dispune absolut nimic cu privire la bisericile monumente istorice, cum ne comunică autorul acestor legi, d. Al. Lapedatu, în rândurile ce urmează: Acestea stau şi rămân sub regimul legii speciale pentru conservarea şi restaurarea monumentelor istorice. De la început, de când s-a făcut prima lege a monumentelor istorice (1872) nici o autoritate bisericească nu s-a prevalat de dreptul vreunei imixtiuni în atribuţiile şi drepturile Comisiunii Monumentelor Istorice; dimpotrivă, au recunoscut şi au respectat aceste atribuţiuni şi drepturi. Prezenţa în comisiune totdeauna a unui cleric arată că această comisiune a fost şi este preocupată de a ţine seamă, în lucrările ei administrative, şi de exigenţele de ordin spiritual bisericesc.

Preşedinte, N. Iorga.

Membri: G. Balş, Ar. Verona, pr. Popescu, C. Moisil, I. Andrieşescu, M. Suţu.

https://biblioteca-digitala.ro

Această părere, pe care n-am redactat-o eu, este iscălită de d. Gheorghe Balş, omul cel mai competent sub raportul tehnic, în ceea ce priveşte monumentele istorice; de pictorul Verona, de preotul Popescu, fost secretar la Patriarhie, membru al Academiei Române şi profesor la Universitatea din Bucureşti, de directorul Arhivelor Statului, Moisil; directorul Muzeului Arheologic, Andrieşescu şi Mihai Suţu, care a făcut parte şi din vechea Comisiune a Monumentelor Istorice, prezidată de Odobescu.

Dar, d-le preşedinte şi d-lor deputaţi, şi întrucât mă adresez şi d-voastră, d-le ministru, pentru a căpătă un răspuns, care să curme pentru totdeauna astfel de apucături şi astfel de abuzuri, deci şi d-lui ministru - nu avem a face cu un caz izolat, căci prin interpretarea greşită a legii clerului, organele bisericeşti au tendinţa, pe care o manifestă din ce în mai violent, de a înlătura Comisiunea Monumentelor Istorice; se amestecă în fiecare moment în opera de restaurat, iau obiecte şi le întrebuinţează aiurea. Acum au de gând să facă un muzeu bisericesc, dat in îngrijirea cine ştie cărei eclesiastice, care nu are nici un fel de pregătire pentru aceasta, pe când trebuia un istoric al artei şi un artist ca să aibă grija unui astfel de muzeu.

Ca să arăt până unde merge această înlocuire şi ce forme întrebuinţează, acum câtăva vreme părintele Mitropolit al Moldovei s-a adresat tuturor, s-a adresat domniei-voastre, d-le ministru, s-a adresat şi Regelui, acuzându-ne pe noi, Comisiunea Monumentelor Istorice, că distrugem mânăstirea Neamţului, că am înlăturat tencuiala. Dar fără îndoială că am înlăturat tencuiala, fiindcă bisericile lui Ştefan cel Mare n-au fost tencuite! Că se dărâmă turnul! Am trimis imediat pe arhitectul Teodorul, un om foarte competent, să cerceteze şi ne-a spus că turnul nu se dărâmă, dar că sunt numai anumite elemente comandate, care n-au venit la timp. Din cauza acestora lucrările de reparare nu s-au putut termina.

Am primit, prin secretarul privat al Maiestăţii Sale Regelui, un îndemn din partea Maiestăţii Sale ca să spun care este starea de lucruri acolo, atât de puternice erau strigatele pe care le scotea părintele Mitropolit al Moldovei! Atunci am răspuns Maiestăţii Sale că nu este nimic decât numai că părintele Mitropolit se amestecă în domenii în care nu are nici o competenţă, neglijând alte domenii, în care i se recunoaşte competenţa, dar care sunt lipsite de dânsul.

Eu personal nu am nimic împotriva părintelui Mitropolit al Moldovei. Odinioară, când eram la Iaşi, eu îi făceau discursurile (*ilaritate*), pe care, este adevărat, la ocazii mari, le strica puţin lipsa de gust a părintelui Mitropolit al Moldovei (*ilaritate*). Eu pentru partea bisericească a părintelui am tot respectul, dar pentru partea nebisericească am mult mai puţin respect. Mi-aduc aminte, când era la Mânăstirea de Jos, m-a chemat într-un rând, nu eram

https://biblioteca-digitala.ro

preşedinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, ca să-mi propuie refacerea catedralei din Brăila în stil musulman. Am spus: cum s-o refacem în stil musulman? Zice: fiindcă a fost cetate turcească să facem ceva în stil maur! *(Ilaritate).*

Acestea sunt cunoştinţele în materie de arhitectură şi acesta este gustul în materie de artă al părintelui Mitropolit al Moldovei.

Dar d. Balş - vă veţi mira când veţi afla acest fapt, care dovedeşte o stare de spirit neliniştitoare - d. Balş s-a dus să ia nişte fotografii la biserica Sf. Teodor din Iaşi. Preotul l-a împiedicat pe vicepreşedintele Comisiunei Monumentelor Istorice de a lua fotografii. Atunci, d. Balş şi-a declinat titlurile, dar i s-a răspuns: până nu veţi aduce o permisiune de la Părintele Mitropolit, d-voastră nu aveţi voie să luaţi nici o fotografie.

Iar fostul Arhiepiscop al Basarabiei, care trăieşte în meditaţiuni solitare la mânăstirea Neamţului, părintele Nicodim, a spus într-un rând: am auzit că este o Comisiune a Monumentelor Istorice, dar mă întreb până când aceşti d-ni se vor amesteca mai departe în casa noastră?

Într-un moment a fost vorba să fim daţi în judecată, noi Comisiunea Monumentelor Istorice, de Mitropolitul Moldovei, fiindcă stricăm mânăstirea Neamţului. Iar acum câtăva vreme la mânăstirea Mihai Vodă, unde sunt Arhivele Statului, preotul Pavel a intrat cu de a sila şi a ocupat odăi la Arhivele Statului, în puterea legii clerului şi a curăţat pictura de acolo, care, din fericire, nu are nici o valoare, fără să întrebe Comisiunea. A spălat-o pur şi simplu cu peria sau cu mătura!

Dar în această zi chiar, am primit la Comisiunea Monumentelor Istorice înştiinţarea că suntem chemaţi din nou în judecată de părintele Chiricuţă de la biserica Zlătari, o biserică în care lumina arde şi ziua şi noaptea, unde se fac anumite liturghii, pe care eu, în copilăria mea, în fondul meu de moldovean profund ortodox, nu le-am apucat niciodată. Biserica ortodoxă nu este o biserică de liturghii, cu anumite scopuri, făcute de dimineaţa până seara şi care pun în primejdie biserica, fiindcă se întâmplă ca printre atâtea lumânări şi candele, necontenit aprinse, ca într-un bazar de caritate, biserica poate să ardă.

Biserica nu este pentru îmbulzirea persoanelor feminine care au gânduri sentimentale a căror rezolvare numai Dumnezeu, îşi închipuie ele, că o poate da (*ilaritate*). Biserica este pentru slujbă la anumite ceasuri, aşa cere rânduiala ortodoxă. Toate acestea sunt un pseudoortodoxism de reclamă, şi vrajele nu fac parte din tradiţiile bisericii noastre.

Ei bine, acest preot de curând venit în Bucureşti, vrea numaidecât să dea afară din biserica Stavropoleos mulajele şi pietrele de morminte ale Comisiunii Monumentelor Istorice şi pe păzitorul de acolo, care este un

https://biblioteca-digitala.ro

sculptor de merit, care îşi putrezeşte oasele în două odăiţe de la subsol. Ne-a dat în judecată şi odată am pierdut procesul. S-au găsit magistraţi care au crezut că noi trebuie să ieşim de acolo, ca să se instaleze părintele în clădirea cu două rânduri, care a fost făcută pentru muzeu, nu pentru casa parohiala.

Noi am reparat biserica, care era în stare de ruină şi noi am ridicat acest palat pentru muzeu. Am făcut apel, am câştigat, dar din nou părintele vine cu această dare în judecată. Îmi veţi permite să vă arăt, fiindcă acum sfârşesc, prin însuşi textul acestei dări în judecată, care este spiritul de care este animat o parte din clerul nostru, care interpretează în chip greşit legea clerului, care nu le dă, odată cu întrebuinţarea lăcaşurilor de cult, şi dreptul de a strica urmele nesfârşit de preţioase ale unei arte care astăzi nu mai poate să fie refăcută.

Ascultaţi, vă rog, în ce termeni se adresează părintele de la biserica Zlătari:

„Subsemnatul preot Toma Chiricuţă, parohul bisericii Zlătari, situată în Bucureşti, Calea Victoriei, in calitate de preşedinte al comitetului bisericesc al acestei parohii şi reprezentant local al parohiei, în baza art. 176 din legea şi statutul de organizare a bisericii ortodoxe dominante române, chem în judecată înaintea d-voastră pe ministerul de Instrucţie şi Culte, prin reprezentantul său legal, cu sediul în Bucureşti, strada Spiru Haret.

Motivele acestei cereri sunt următoarele:

Biserica Stavropoleos este filiala bisericii Zlătari. Dovedesc acest lucru cu alăturata adresă a ministerului Cultelor nr. 38.010 din 21/1X/929.

Aşa fiind, proprietatea şi administraţia acestei biserici şi a averii ei aparţine consiliului ei parohial.

Biserica Stavropoleos însă a fost declarată monument public - nu public, ci istoric, prin legea monumentelor publice din 1892.

Iarăşi nu publice, ci istorice, iată hal de ignoranţă.

De atunci şi până astăzi, timp de 37 de ani, Comisiunea Monumentelor Publice - nu ştie pe cine dă în judecată - „n-a fost în stare să termine reparaţia bisericii şi să o redea serviciului religios. Căci neîndoios scopul pentru care a fost înfiinţată Comisiunea Monumentelor Publice" - iarăşi publice! - a fost să păstreze bisericii ortodoxe caracterul ei istoric cu arhitectură, pictură şi ornamentica ei originală.

Noi nu ne împotrivim ca să se aprindă cu sutele candele şi să cheme încă sute de doamne, care au procese sufleteşti, pe care numai Dumnezeu le poate rezolva foarte bine. Dacă are clădirea necesară, poate să instituie şi o sucursală la Stavropoleos! Noi un lucru vrem: ca biserica aceasta să fie păstrată în forma pe care i-am dat-o noi, potrivit cu tradiţiile artistice de odinioară şi să ne lase în pace cu muzeul nostru pentru care am muncit. Şi

https://biblioteca-digitala.ro

mai spune părintele paroh în această reclamație: că Comisiunea Monumentelor Istorice a fost înființată să păstreze bisericii ortodoxe caracterul lor istoric, cu arhitectura, pictura şi ornamentica lor originală. Ce va fi înțeles prin ornamentica care nu este nici arhitectură şi nici pictură! „Dar n-a fost să închidă bisericile, scoțându-le din serviciul credincioşilor pentru care au fost înălțate". Această întârziere de 37 de ani, prin lungimea ei neadmisibilă, echivalează cu renunțarea Comisiunii Monumentelor Publice la dreptul ce are asupra acestei biserici de a o ține închisă, adică ocupată de ea, timpul strict necesar.

Nu vreau să vă mai obosesc citind această dare în judecată şi iată ce cere părintele: Vă rog să ordonați evacuarea sculptorului Gheorghe Tudor, funcționar al ministerului Cultelor şi al Comisiunei Monumentelor Publice din încăperile ce ocupă fără nici un drept în casa bisericii Stavropoleos. Ministerul de Instrucție şi Culte nu poate invoca prescripțiunea, deoarece biserica s-a găsit sub autoritatea pârâtului etc. "

Va trebui iarăşi să ne pierdem vremea, să ne prezentăm înaintea instanțelor judecătoreşti şi voi apăra eu dreptul muzeului.

Dar ce vă cer d-voastră, d-le ministru, este altceva. Dacă s-ar aduna mai des Consiliul general bisericesc, această chestie aş fi adus-o acolo, dar se adună odată la trei ani, se adună pentru două zile - şi aceasta nu este serios. Or se adună mai des şi ține mai multe zile, or altfel este o simplă formă şi nu avem unde vorbi.

D-le ministru, eu vă cer un singur lucru, să lămuriți odată pentru totdeauna şi şefilor bisericii române şi celui din urmă preot, un lucru: că întrebuințarea locaşurilor pentru serviciul dumnezeiesc şi culegerea veniturilor este una şi păstrarea comorilor de artă ale poporului român, care ne este încredințată nouă şi numai nouă, este altceva.

Noi, față de necontenitele atacuri, într-o formă adeseori grobiană, care se îndreaptă împotriva Comisiunei Monumentelor Istorice, am fi făcut un lucru, am fi demisionat cu toții, ca o manifestare; însă ştiu că după uşă, la noi, sunt oameni care de multă vreme atât aşteaptă, pentru a strica întregul caracter al acestei comisii.

Prin urmare, noi rămânem şi după aceste ofense, pe care nu le meritâm, dar, d-le ministru[1], or ni se asigură dreptul nostru şi feţele bisericeşti să nu confunde drepturile lor cu un fel de coborâre a dumnezeirei asupra capetelor omeneşti, care coborâre poate să le dea cunoştinți, pe care nu le-au câştigat prin studii şi un gust pe care nu-l au din naştere, prin urmare feţele acestea bisericeşti să-şi înțeleagă dreptul față de legea clerului, să o înțeleagă. Iar altfel vă rog, d-le ministru, dacă d-voastră ați fi, ferească D-zeu, de părerea

https://biblioteca-digitala.ro

celor care ne interzic până şi intrarea în biserici pentru a face studii de artă şi dacă nu aţi avea nici un mijloc faţă de clericalismul năvălitor, care a stricat toate bisericile din Ardeal - este un pictor acolo, Kabadalef, care la Ocna Sibiului şi aiurea a aşternut nişte picturi ridicole peste cele vechi, picturi complet denaturate de lipsa de gust a organelor bisericeşti - dacă nu aţi avea un mijloc de a aduce organele bisericeşti la respectarea legii pe baza căreia stă Comisia Monumentelor Istorice, eu vă rog, veniţi cu o lege care să desfiinţeze această comisie, pentru că noi nu înţelegem să muncim, să păstrăm pentru a transmite urmaşilor noştri cele mai scumpe tezaure de artă pe care le are ţara, pentru ca la fiecare moment să fim la dispoziţia oricărui preot rău crescut şi oricărui arhiereu ignorant[2]. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor a dat un răspuns neangajant: autorităţile au întâmpinat greutăţi mai ales în privinţa edificării monumentelor comemorative ale războiului pe pieţele publice ale oraşelor. Aceasta pentru că, la un moment dat, „toţi cioplitorii de pietre se improvizau în artişti şi edificau monumente baroce care stârneau revolta publicului". Cât priveşte lăcaşurile de cult, biserica se prevala de legea clerului care statornicea autonomia bisericească. Astfel „biserica asumă îngrijirea, conservarea, repararea bisericilor". Invita vag la o „bună înţelegere" pentru ca pe viitor Comisia Monumentelor Istorice să nu mai fie împiedicată „în funcţionarea ei".
   Se împotrivea, în schimb, din răsputeri, ca acest organism să se desfiinţeze ori să funcţioneze pe temeiul unei legi noi.
2. În aceeaşi şedinţă N.I. a avut un schimb de replici cu Al. Mâţă. Vorbind despre situaţia culturală a Basarabiei, acesta afirmase că până în 1917-1918 nu existaseră acolo şcoli româneşti. *N.I.*: Vă rog, dacă n-ar fi fost până la 1917-1918 nici o şcoală românească, n-am lăsat noi acolo la 1812 şcoli româneşti? *Al.M.:* Eu vorbesc de timpul cât am fost sub ruşi. *N.I.:* Şi aici te înşeli fiindcă cârmuirea rusească n-a îndrăznit să dărâme vechea şcoală moldovenească. Nu ca să mă amestec în certurile dintre dumneavoastră, dar ştiţi simţămintele care mă îndeamnă să fac lucrul acesta.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 28 noiembrie 1930

Din nou despre Comisia Monumentelor Istorice:

D-le preşedinte, când am ridicat chestiunea atitudinii, cu desăvârşire inexplicabilă şi inadmisibilă, a organelor bisericeşti faţă de Comisiunea Monumentelor Istorice, eu n-am auzit bine ce a spus d. ministru de Instrucţiune şi Culte.

Eu aşteptam un răspuns foarte hotărât, că organele bisericeşti vor fi poftite să intre în marginile legii care asigură Comisiunii Monumentelor Istorice păstrarea acestor comori ale naţiei noastre. Şi aceste organe bisericeşti vor fi poftite să nu mai rostească interziceri contra membrilor comisiunii, atunci când membrii comisiunii îşi fac datoria lor de a studia vechile monumente.

Ei bine, eu vin de la şedinţa Academiei Române acum şi d. Balş îmi comunică aceste două declaraţiuni care trebuie să fie cunoscute de această Cameră. Este un mijloc de a face un apel şi nu numai la guvern, dar la opinia publică; îmi pare foarte rău că rândul trecut observaţiunile care s-au făcut aici n-au găsit nici un fel de răsunet în această opinie publică; ea are interes pentru lucrurile politice, dar este bine să aibă interes şi pentru aceste lucruri care sunt deseori mai mult decât lucrurile politice.

Prin urmare, vă rog să comunicaţi, ceea ce voi citi îndată d-lui ministru şi să adăogiţi de la d-voastră, că dacă noi facem o comunicare, noi o facem nu numai pentru a căpăta câteva cuvinte amabile, pentru care suntem recunoscători, dar când cerem intervenţiunea ministrului, aceasta înseamnă că aşteptăm ca ministrul să intervină pentru a se face dreptate.

Iată, d-le preşedinte, ce mi-a încredinţat, la Academia Română, d. Balş, omul cel mai blând de pe lume, care niciodată în viaţa lui n-a trecut în nici un domeniu dincolo de marginile dreptului său. D-sa a fost la Iaşi să facă studii la biserica Sf. Teodor, şi i s-a interzis şi i s-a spus că fără voia Mitropolitului, un membru al Comisiunii Istorice nu poate să facă aceste studii într-o biserică. Şi după plecarea d-sale a primit de la un amic al d-sale următoarea scrisoare:

Prea stimate d-le Balş,

Sfinţia Sa Arhimandritul Stupcan nu a putut obţine autorizaţia cuvenită de la Mitropolit. Comisiunea Monumentelor Istorice este dată afară din înseşi bisericile unde are dreptul să intervină în fiecare moment, nu numai să facă studii, dar să orânduiască lucrările de conservare şi de restaurare care se cer.

https://biblioteca-digitala.ro

Din scrisoarea pe care o alătur, este nevoie de intervenţiunea dv. direct.

Iată, mă rog, ce răspunde Arhimandritul Stupcan:

Stimate d-le Teodoru - d. Teodoru este acela pe care îl rugase d. Balş să intervină - pentru a putea căpăta autorizaţiunea de care mi-aţi vorbit, trebuie să se adreseze d. Balş direct I. P. S. Sale Mitropolitul, fie verbal, fie cu adresă din partea Comisiunii Monumentelor Istorice, altfel nu se poate. Vă rog, deci, să mă iertaţi că n-am putut să vă servesc personal.

Vedeţi, este ceva neînchipuit.

Se poate întâmpla ca unor persoane de la o bucată de vreme să le lipsească complet simţul realităţii, să-şi închipuie că sunt întruparea lui Dumnezeu pe pământ, dar rolul ministrului, care este un om de pe pământ, este să coboare astfel de ambiţiuni pe pământul acesta în care trăim şi în care unii oameni pot fi sfinţi în viaţa lor, şi alţii nu sunt sfinţi de loc în viata lor şi chiar acei care sunt sfinţi prin viaţa lor, trebuie să respecte legile ţării şi organele care sunt puse pentru executarea acestor legi ale ţării.

Părintele Mitropolit Pimen trebuie chemat la ordinea legală. Aceasta o cer. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. St. Cicio Pop, preşedinte: Se va comunica d-lui ministru al Instrucţiunii şi Cultelor. Vă rog, d-le profesor Iorga, aveţi ceva şi în scris?

D. N. Iorga: Iată, vă dau şi în scris şi ţin să adaug un lucru. Puteţi comunica d-lui ministru şi următoarea hotărâre a mea personală: În momentul când mi se va refuza vreodată să fac studii ca membru şi preşedinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, într-o biserică, voi recurge la poliţie şi voi intra cu poliţia acolo, potrivit cu dreptul pe care mi-l dă legea. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Şedinţa din 29 noiembrie 1930

Dialog cu deputatul Virgil Solomon despre contribuţia Partidului Naţional Ţărănesc la redresarea ţării. *După ce preopinentul spusese că „nu este just să încercăm a deveni paraziţii acestei autorităţi, când avem obligamentul, la care ne sileşte patriotismul nostru, ca prin munca şi toată năzuinţa noastră să contribuim la ridicarea ei".*

Dar care ar fi aceşti paraziţi? Sunt foarte curios, ştiţi, aşa ca istoric *(ilaritate.)*

D. dr. Virgil E. Solomon: Domnle profesor, nu mă aduceţi într-o situaţiune penibilă, căci ar trebui să vorbesc despre oameni mai bătrâni decât

https://biblioteca-digitala.ro

mine. În ceea ce vă priveşte însă pe d-voastră, d-voastră singur faceţi mai mult decât un partid întreg.

D.N.Iorga: Ştiţi, nu de altceva, dar ca să mă feresc de dânşii *(ilaritate).*

D. dr. Virgil E. Solomon: Eu nu vorbesc de diferite organizaţiuni improvizate şi „personalităţi" care îşi închipuie că este suficient să fi trecut de 25 de ani ca să poţi conduce o ţară.

D. N. Iorga: Vasăzică, toţi sunt sub 25 de ani. Atunci nu mă tem! (*Ilaritate*).

D. dr. Virgil E. Solomon: Acestea au fost consideraţiunile care au pus Ardealul in liniile întâi de bătălie, cu lupta pe care a adus-o Partidul Naţional Ţărănesc în 10 ani de opoziţie.

Fireşte, data de 10 noiemvrie 1928 a însemnat o schimbare în guvernarea ţării. Şi vă cer iertare, d-lor de pe băncile liberale, n-am intenţia să fiu agresiv, respect prea mult tradiţia partidului d-voastră, pentru a-mi permite a vă da lecţii. Totuşi să-mi fie îngăduit a vă spune cinstit ceea ce cred.

D. N. Iorga: Aşteptaţi să vie şeful. (*Ilaritate*)

D. dr. Virgil E. Solomon: Cum spuneam, d-lor, socotesc că ziua de 10 noiemvrie 1928 este începutul unei epoci de libertate în ţara noastră. Noi suntem mai puţin pretenţioşi în această materie.

D. Justin Stănescu: Ţara noastră suferă de demagogie.

D. dr. Virgil E. Solomon: Dar, d-le deputat, am suferit îndeajuns de pe urma unei terori de ordin administrativ, pe care am simţit-o cu toţii pe vremea guvernării d-voastră ca să pot spune că simpla lipsă a acestor vicisitudini ne îndreptăţeşte să spunem că în ziua de 10 noiemvrie s-a schimbat ceva.

D. I. M. Leon: Am intrat sub regimul voinicilor. (*Exclamaţii, protestări pe băncile majorităţii*).

D. dr. Virgil E. Solomon: D-le Leon, le sunteţi foarte simpatic...

Dacă aţi vedea pe voinici de aproape...

D. I. M. Leon: Şi eu i-am simţit pe voinici in Ardeal.

D. dr. Virgil E. Solomon: Voi vorbi şi de ei, d-le Leon, dar cu altă ocazie. Acum vorbesc de data de la 10 noiemvrie.

Legiuirile anterioare acelei date au putut fi extraordinar de folositoare pentru cei care le-au aplicat, dar nu şi pentru ţară. Se poate întâmpla ca într-o împrejurare normală, atunci când n-am fi nevoiţi să ţinem seama de specificul intereselor provinciale - dacă vreţi aşa - ar fi fost foarte bune şi perfect aplicabile. Noi încă am socotit că este bine să le schimbăm întrucât foarte multe dintre ele le-am simţit ca o cămaşă de forţă pe corpul nostru; de aceea, d-lor, ajung a justifica şi a aproba în totul legiferarea rapidă şi - dacă vreţi în masă a partidului nostru, imediat după venirea lui la putere şi iată pentru ce.

https://biblioteca-digitala.ro

Este un obicei în țara românească ca un guvern să nu respecte legile celorlalte guverne. Prin faptul că am fi făcut nişte legi pe care nimeni nu le-ar fi aplicat, n-am fi putut să dăm întreaga măsură a calităților noastre politice şi a capacității noastre de guvernământ. Şi atunci, d-lor deputați, socotesc că legea reorganizării ministerelor, legea administrativă, legea sanitară, legea de contabilitate generală a statului, împreună cu toate celelalte legi, au fost perfect necesare, şi s-a făcut bine că s-au adus, atunci când s-au adus şi cum s-au adus.

D-lor deputați, eu am văzut că organismul omenesc, dacă este expus razelor solare, reacționează prin inflamația anumitor organe care îl compun. Cu cât acest organism este mai deranjat, cu cât acest organism este mai bolnav, reacțiunea este mai puternică. De aceea, d-lor deputați, îmi voi permite a examina cum a reacționat organismul statului român sub această helioterapie a libertății. Cel mai sensibil şi, după părerea mea, în primul rând a răspuns cu o reacțiune promptă - să-i spunem - întâiul factor constituțional.

D-lor deputați, politica lui Ion Brătianu a adus Coroana într-o situație excepțională. Consiliul de Regență, cu tot patriotismul, cu tot devotamentul şi cu toată priceperea membrilor care l-au alcătuit, de care sunt sigur că istoria va ține seamă, se vede că a contrazis, prin trinitatea lui, principiul de unitate care, pare-mi-se, trebuie să stea la baza existenței formei de guvernământ monarhice, aşa încât prima perturbare funcțională care s-a produs în corpul națiunii noastre s-a simțit aici.

S-a întâmplat un fenomen extrem de curios: tocmai cei care au fost singurii responsabili pentru crearea acestui organism, au fost cei dintâi în a-l ataca.

Aceste atacuri, slăbind autoritatea, națiunea - dovadă că e un organism viguros - a reacționat violent şi Maiestatea Sa Regele Carol al II-lea şi-a ocupat Tronul strămoşesc. *(Aplauze).*

D-lor deputați, socotesc că atunci națiunea română a trecut prin momente grele şi tocmai faptul că prin acele momente grele a trecut atât de uşor şi fără zguduiri, ne dă măsura calităților politice ale d-lui Maniu. *(Aplauze pe băncile majorității).* Bine fixat pe principiile etice şi perfect lămurit pe principiile politice, cu mână de fier, dar cu un calm desăvârşit, ne-a condus pe noi partidul şi a condus țara, peste aceste evenimente, fără zguduiri.

Evident, procesul inflamatoriu a produs oarecare zguduire diferiților factori şi câteva frisoane, destul de puternice, Partidului Liberal, dar noi nu suntem de vină. Eu spun şi susțin că această revenire la normal a fost o reacțiune sănătoasă a organismul sănătos al statului român, căreia venerabilul nostru preşedinte, în inspiratul său discurs, i-a dat cea mai frumoasă expresie.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. M Leon: D-le doctor Solomon, s-a întâmplat că au avut frisoane într-o noapte, la 7 iunie, şi oarecari membrii din guvernul d-voastră.

Voci de pe băncile opoziţiei: Doi! Doi!

D. dr. Virgil E. Solomon: D-le Leon, d-voastră vă băgaţi intr-o chestiune de mare importanţa istorică şi eu nu am competenţa şi curajul să vorbesc de ea când îl văd aici pe d. profesor Iorga. Sunt sigur că d. Iorga, la vremea sa, va scrie despre aceste lucruri şi atunci ne vom documenta cu toţii.

Chiar dacă ar fi, cum spui d-ta, ca un om sau doi să fi avut o părere solitară, importantă este părerea şefului.

Încă de la 4 ianuarie 1926[1], atunci când, în afară de d. profesor Iorga, numai partidul nostru a susţinut că este o greşeală.

D. N. Iorga: D-le Solomon, îmi dai voie? Pentru că sunt de faţă, trebuie să spun că între atitudinea celor trei care au vorbit la 4 ianuarie este o deosebire, care se găseşte însemnată în notele mele şi, fără a înţelege să trag profit din această atitudine, în ziua aceia de 4 ianuarie, sunt singurul care am spus răspicat că s-a făcut o mare greşeală. Şi rog să nu fiu contrazis, pentru că aş fi silit, la şedinţa viitoare, să aduc caietul meu şi multe persoane s-ar găsi într-o postură dezagreabilă. Aşa încât, lucrurile de la 4 ianuarie să le lăsăm. Când voi putea vorbi, voi vorbi. Acum ar fi prea crud să vorbesc!

Ţin să vă amintesc că atitudinea pe care am avut-o a fost o atitudine solitară. A nu aproba, nu înseamnă a dezaproba. E o deosebire pe care d-voastră o simţiţi foarte bine şi asupra căreia nu-mi place să insist.

D. dr. Virgil E. Solomon: D-le profesor, eu obişnuiesc să ascult şi să respect în toate pe şeful nostru. Îmi amintesc că în ziua de 8 Iunie 1930 a spus următoarea frază...

D. N. Iorga: Ar fi trebuit să o spuneţi acolo unde puteaţi: la Piteşti.

D. dr. Virgil E. Solomon: D. Iuliu Maniu a spus: „destinul s-a împlinit şi noi nu i-am pierdut pasul..."

D N. Iorga: N-am vorbit în formule mistice. (*Ilaritate*).

Formulele mistice, după ceea ce s-a întâmplat, sunt foarte uşoare; dar să ai pe Regele Ferdinand plângând în faţă şi să-i spui ce trebuie, aceasta am spus-o, dar am spus-o numai eu. Acesta e adevărul! Nu insistaţi. E dureros. E penibil. Mai bine s-o lăsăm.

NOTE

1. Aluzie la decizia de înlăturare a principelui Carol ca succesor la tronul României, în urma repetatelor sale renunţări.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 5 decembrie 1930

Discurs pe marginea răspunsului la Mesajul Tronului:

D-le preşedinte, onorată Cameră, intenţia mea era să vorbesc după ce s-ar fi închis discuţia, adică aş fi cerut cuvântul la procesul verbal şi, în dispoziţia de spirit în care fusesem adus prin cele dintâi cuvântări de aci, numi rămânea altceva decât să fac o scurtă declaraţie şi aş fi avut şi avantajul de a auzi şi ceea ce până acum a ieşit din buzele unei părţi a opoziţiei.

Cum opoziţia aceasta nu este nici de aceeaşi origină, nici de aceeaşi natură, nici cu acelaşi scop ca opoziţia pe care o fac eu, care este opoziţie nu împotriva unor oameni, nu în vederea venirii la putere, ci este opoziţie împotriva unor anumite ideologii, pe care eu le judec greşite şi fatale în aplicarea lor, este o opoziţie împotriva unor anumite metode, care s-au dovedit fără folos pentru naţie şi este opoziţia împotriva unei atmosfere morale, pe care, până acum, nici un guvern nu a izbutit să o înlăture; cum, deci, opoziţia mea are un caracter cu totul deosebit, ar fi fost bine, aşa credeam eu, ca părerile mele să fie exprimate la sfârşit şi chiar sărind peste acea formalitate a închiderii discuţiei.

Niciodată nu poate să ştie cineva de ce o anume atmosferă îl îndeamnă a tăcea şi o altă atmosferă, impune a vorbi.

Nu caut să profit de marele număr de deputaţi - neobişnuit de marele număr - care a venit să asiste la un spectacol pe care nu l-au avut, adică ciocnirea între un partid naţional liberal şi celălalt (*ilaritate*).

D-voastră nu aţi venit, fără îndoială, pentru foarte interesantul discurs pe care l-a ţinut, cu tinereţea sa atât de lipsită de greşeli, şi atât de plină de încredere în noile realizări ideologice, colegul nostru d. Brătianu. D-voastră aţi venit pentru o mare luptă şi lupta aceasta nu s-a dat (*ilaritate*).

Acesta este adevărul, de ce nu l-am spune?

Dar, în sfârşit, eu ţin de la început să spun că, deşi vă preţuiesc foarte mult pe fiecare din d-voastră în parte şi, în măsura timpului în care am avut ocazia să constat meritul, deşi vă preţuiesc foarte mult şi în parte şi în total, eu nu am îndeplinit un act de uzurpaţie, adică să-mi atribui, prin luarea cuvântului într-un moment în care nu eram aşteptat, un public care nu era pentru mine şi mai ales un public de tribune care, publicul acesta de tribune nu l-am adunat eu.

Dar eu am crezut că în momentul când, după anumite certuri de familie, se vorbeşte clar, sincer şi cald despre marile interese ale ţării, este bine ca

https://biblioteca-digitala.ro

după un tânăr care vorbeşte, aşa cum vorbeşte generaţia lui, să vorbească şi unul bătrân. Când cineva are câteva luni de zile până la 60 de ani, cronologic măcar, este un bătrân; în orice caz, sunt un om al altei generaţii decât generaţia care este aşa de larg, uneori aşa de zgomotos reprezentată, şi este bine ca şi un bătrân, care a cunoscut şi alte timpuri, care îşi dă seama mai mult decât nouă zecimi din d-voastră la ce puţin pot servi ideile abstracte şi cele mai frumoase fraze, este bine ca un bătrân, vorbind din durerile de patru generaţii ale acestei ţări, să ia cuvântul. Eu sunt de vreo treizeci de ani, aproape necurmat, afară de două înşelăciuni electorale - nu vă pot spune sub cine şi nu păstrez nici o ranchiună - sunt de vreo treizeci de ani necontenit aci. Mulţi oameni am văzut şi multe făgăduieli am auzit, la multe duşmănii am fost martor şi înaintea mea s-au înecat multe corăbii, multe corăbii vechi, care aveau o foarte mare reputaţie şi uneori şi câte o corabie nouă, în trăinicia căreia fabricantul avea ceva mai multă încredere decât trebuia.

Din toate aceste motive, eu am luat cuvântul astăzi.

Cine mă cunoaşte, cine m-a auzit - şi poate că m-a auzit de prea multe ori, de cel puţin două generaţiuni - ştie foarte bine că specialitatea mea nu este de a face opoziţie românească. De altminteri, chiar dacă aceasta ar fi specialitatea mea, ar fii inutil, fiindcă d-voastră, ca un mare partid, aţi avut grija aceasta de a vă procura în acelaşi timp opoziţia d-voastră. D-voastră singuri vă faceţi cacofonia care vă place. *(Ilaritate)*. Şi, prin urmare, atunci când sunteţi aproape ispitiţi să vă credeţi prea tari, imediat răsare cineva din mijlocul d-voastră ca să arate cât sunteţi de slabi. Eu mărturisesc că nu am crezut niciodată tot binele pe care îl spuneţi despre partidul şi guvernul d-voastră, dar să-mi daţi voie să nu cred nici tot răul pe care înşişi ai d-voastră l-au spus despre partidul, sau măcar despre guvernul d-voastră. (*Aplauze*).

Eu înţeleg să aveţi astfel de eutarchie - cum în timpurile noastre se vorbeşte în greutăţile economice, de această eutarchie, adică atunci când nimeni nu-ţi cumpără marfa, e bine să nu cumperi nici d-ta pe a celui care nu ţi-o cumpără - aceasta este o chestie pe care discuţia de la Geneva, oricât de încoronată de succes ar fi fost, nu o putea rezolva altfel. Te restrângi acasă la d-ta, faci o gospodărie închisă şi nu te sprijini pe nici un fel de protocol, fiindcă îţi făgăduieşte lucruri care niciodată nu se vor realiza.

Ei, bine, d-voastră, până la eutarchia economică, aţi realizat un fel de eutarchie în acest sens, că nu aveţi nevoie de opoziţie.

Suveranul a invitat în adevăr opoziţia să se întoarcă în Parlament, pentru că suveranul, om tânăr şi viu, dorea un Parlament, dacă nu cu totul tânăr, după doi ani de zile - Parlamentele au o anume vârstă a lor, mor la

https://biblioteca-digitala.ro

patru ani, de bătrânețe - cel puțin un Parlament viu. Dar, dacă ar fi ştiut suveranul că opoziția se poate face prin propriile d-voastră mijloace, atunci, desigur, nu ar fi rugat pe d. mareşal Avereseu, care a zăbovit puțintel - d-nealui pare a fi în adevăr în politică un fel de Fabius Cunctator. Numai Fabius Cunctator, care se zăbovea când era vorba de dat bătălia, a câştigat la sfârşit. Eu nu-mi permit, cu toate că doresc, dar desigur că nu pentru mine, ci pentru cel care are tot interesul, nu-mi permit să exprim o părere aşa de optimistă, în ce priveşte cunctația[1] şefului Partidului Poporului. Dar, în schimb, Maiestatea Sa a rugat Partidul Liberal numărul 1 să vină în Parlament şi Partidul Liberal numărul 1, văzând că există Partidul Liberal numărul 2 în Parlament, s-a grăbit să adauge şi prezența sa aci. Şi mărturisesc că niciodată Partidul Liberal nu a fost mai simpatic decât de când, după o anumită tactică, tace. (*Aplauze, ilaritate pe băncile majorității*).

Prin urmare, eu opoziție nu vreau să fac; este un lucru pe care mă voi feri a-l face astăzi, căci acest lucru este a adăuga la pesimismul neînțeles şi neîntemeiat şi ucigător de care este cuprinsă această țară. Țin să o spun şi aci înaintea d-voastră: nu poate exista crimă mai mare decât aceea pe care o facem noi, de dimineață până seara, noi, nu alții, înfățişăm țara românească drept o țară sărăcită, o țară incapabilă de a câştiga. Nu ne mulțumim să spunem că este săracă, spunem că este incapabilă de a câştiga. Facem anumite socoteli americane în ce priveşte plasamentele de capital ale țăranului român, randamentul țăranului român, nu ne dăm seama că vorbim de o societate patriarhală şi că acestea sunt bune în Statele Unite, nu în România. Noi asigurăm pe orice plasatori de fonduri în România, că îşi vor pierde banii, când se prezintă calcule ca acelea pe care d. Brătianu le-a rezumat aci.

Ei bine, dacă sunt în adevăr atâtea datorii - şi niciodată Einstein nu a avut mai multă dreptate în ce priveşte relativitatea matematicilor, decât în ce priveşte calculele economiştilor şi statisticii anilor noştri - dacă într-adevăr este o astfel de sarcină, dacă țăranul nostru este cum îl ştim, şi pământul rămâne neîngrijit chimiceşte şi nu va fi astfel nici după câteva decenii, dacă pământul este aşa, cine să-şi mai plaseze fonduri într-o astfel de țară?

În fiecare zi noi anunțăm ori o revoluție interioară, ori un atac din partea Rusiei sovietice. Nu poate să ia cineva un ziar, nu poate să vorbească cineva cu un bărbat politic - şi când soseşte din străinătate e şi mai rău - fără a i se spune aceasta. Iată, mi s-a întâmplat într-un rând, când eram la Paris, de am întâlnit pe cineva, care mi-a spus - nu vă voi adăogi dacă mai este pe acolo sau nu mai este - că el se fereşte de a pleca chiar pentru câteva ceasuri din Paris, fiindcă în aceste ceasuri se pot produce atacuri ruseşti împotriva

https://biblioteca-digitala.ro

noastră. Eu am râs. El a pretextat că are cunoştinţe precise, foarte serioase în această privinţă. Insă, aceasta era în ianuarie şi acum suntem în decemvrie şi atacurile de care mi-a vorbit nu s-au produs încă. Dar, în fiecare dimineaţă se anunţă că sau se va întâmplă o revoluţie, pentru că avem un număr oarecare de şomeri, care atunci când caută într-adevăr munca şi primesc orice muncă şi caută să o facă bine, merită toată simpatia, iar atunci când nu caută într-adevăr muncă şi nu sunt dispuşi să facă orice muncă bine, atunci merită o simpatie relativă, merită grija noastră, pentru liniştea publică, iar nu şi simpatia aceasta. Sunt câţiva şomeri şi mulţi dintre dânşii, Dumnezeu ştie de unde vin, nici nu te poţi înţelege româneşte cu dânşii, fiindcă sunt câteva mii de şomeri în Bucureşti. Iată, ieri s-a anunţat că la 5 decemvrie guvernul va trece o zi foarte grea, va fi un imens asalt de şomeri. Eu nu i-am văzut, deşi m-am plimbat pe calea Victoriei. Eu n-am automobil şi nici nu caut automobile de vândut de la stat, dar, în acelaşi timp, când va veni legea automobilelor, vă voi arătă că automobile de vânzare se pot cumpăra foarte uşor, după proiectul de lege schimbându-se maşina, dar păstrând caroseria. (*Ilaritate*). Vă voi dovedi atunci că se poate schimba maşina, fiindcă eu nu am intenţiunea să o cumpăr ieftin, nu vreau să o cumpăr ieftin şi din gelozie nu vreau să o cumpere ieftin nici alţii. Dar, cum eu n-am automobil, eu merg pe jos şi, mergând pe jos, am văzut strada foarte liniştită.

De asemenea, în Rusia sovietică n-am fost, dar am vorbit cu oameni care au fost, eu umblu mult în străinătate şi am fost acum câtva timp şi în America, şi de câte ori mă duc în Franţa, întâlnesc perfect cunoscători ai situaţiei din Rusia sovietică şi pe de altă parte oameni care se pricep a deosebi o primejdie de un bluff. Eu nu înţeleg cum noi nu pricepem ceea ce este un bluff în Rusia sovietică, ceea ce este primejdie, aceasta pentru că noi de câteva secole suntem cei mai mari fabricanţi de blufuri care există. (*Ilaritate*). De la vechii pretendenţi domneşti, care se prezentau la toate forurile din Europa, până la cutare profesor din Blaj, odinioară arhiereu ortodox, pe urmă profesor unit, care a tipărit acum în urmă o carte despre ţigani, şi pe manşeta cărţii stă scris „carte scrisă de cel mai bun cunoscător al ţiganilor"[2]. (*Ilaritate*).

Un popor care este capabil să producă astfel de exemplare, este capabil să înţeleagă oricând ce este bluff şi ce este şarlatanie. Dar nu văd cum ne putem lăsă impresionaţi până într-atât. Nici revoluţia nu o văd, nici Rusia perfect pregătită. Şi, să-mi daţi voie, porneşte cineva la război atunci când are o bază acasă. Cine nu are bază acasă, nu pleacă la război, sau pleacă la război ca să se sinucidă şi noi o primim şi într-un fel şi într-altul pe vecina noastră

https://biblioteca-digitala.ro

Rusia sovietică, şi dacă stă liniştită acasă, şi dacă porneşte la război ca să se sinucidă, Dar, nici într-un caz, nici într-altul nu vedem România prăbuşindu-se. În fiecare dimineaţă ni se vorbeşte de mizeria neagră a ţăranului român. Noi abuzăm de aceşti termeni. Iertaţi-mă. Eu, care am avut nu sentimentalitate, ci sentiment pentru ţăranul român, nu vreau să-l calomniez prezentându-l ca pe un cerşetor complet ruinat, din care nu se mai poate face absolut nimic. (*Aplauze prelungite).* Dar ori cine cunoaşte câtuşi de puţin istoria ultimelor decenii, ştie că eu am pus în joc situaţia mea politică, liniştea familiei mele şi iată, unii dintre cei care nu sunt cu totul tineri, ştiu că într-un moment mi-am pus în primejdie şi viaţa mea, pentru ţăranul acesta român, Prin urmare, când l-am servit aşa, n-am nici un motiv să-l linguşesc acum. Îl linguşesc acei care nu l-au servit niciodată şi care vor să-l exploateze. Dar eu m-am lăsat poate exploatat de simpatiile mele pentru dânsul. Prin urmare, n-am nici o intenţie de a-l exploata şi nu vreau să-l măgulesc, înjosindu-l. Eu înţeleg deosebirea care este între a critica pe un om sau o clasă socială, înălţându-i, şi a linguşi un om sau o clasă socială, scăzându-i. Apoi, eu petrec o parte din viaţa mea la ţară şi eu am de-a face cu tot felul de lume. Eu sunt puţin boier prin originile mele, dar nu sunt boier prin apucăturile mele. Când am fost în America, în loc să fac ceea ce fac mulţi scriitori francezi, care intră în legătură cu intelectualii şi atâta ştiu, eu am trăit 3 luni de zile acolo între muncitori. Am văzut mii de muncitori în America, am strâns mâna profesorului de universitate, cum am strâns-o şi ultimului fierar. Pentru mine omul este nu ceea ce l-a ajutat viaţa să fie, ci ceea ce arată el că este. Sunt mulţi fierari oameni de geniu şi sunt unii profesori universitari care - să nu fiu nepoliticos, necolegial - nu sunt oameni de geniu. (*Ilaritate, aplauze*). Pe de altă parte, eu cu ţăranii trăiesc de o viaţă întreagă. Eu nu le ţin mari discursuri electorale, cu toate că am observat un lucru: cine s-a ridicat dintre ţărani, întrebuinţează în discursuri tot limbajul sociologic cel mai fin - de multe ori eu nu înţeleg nimic - iar eu care am învăţat ceva în viaţa, mea, vorbesc ca oricare dintre dânşii!

Eu îi cunosc, prin urmare. Iată, ieri am fost în mijlocul lor. Odată pe săptămână mă duc şi eu unde îmi am şcoala mea de la ţară şi am şi anumite interese care, în ultimă instanţă, se rezolvă în ruina neînsemnatei mele averi, o tipografic care nu merge, dar faţă de care mă simt obligat. Eu întâlnesc ţărani necontenit şi vorbesc cu dânşii, dar n-am întâlnit ţărani muritori de foame şi ţărani disperaţi. Dar, veţi zice d-voastră: sunt. Sigur că sunt. Numai că nu există ţăranul român, ţăranul român ca o unitate abstractă, de care se vorbeşte în gazete, în discursuri, în broşuri şi aci în răspunsul la Mesaj de care vorbesc străini care nu ne cunosc. Există ţărani români. Uitaţi-vă la ţăranul român din

https://biblioteca-digitala.ro

Maramureş, evident adus la sapă de lemn, dar nu de noi, ci de un regim care durează încă din vremurile austriece şi ungureşti, om căruia trebuie să-i găsim un rost, desigur trebuie să-i găsim un rost, pe acei admirabili urmaşi ai vechilor boieri moldoveni, măcar pentru că strămoşii lor au întemeiat Moldova. Trebuie să-i salvăm, nu putem să-i ţinem în dependenţa continuă a cârciumii şi a cametei. Este o ruşine că alături, în Cehoslovacia, fratele lor român să fie de zece ori mai bine tratat de cum este ţăranul de la noi - şi Cehoslovacia n-au întemeiat-o ţăranii din Carpato-Rusia, dar Moldova au întemeiat-o ţăranii din Maramureş. Ce asemănare este între acest ţăran, vă rog, şi ţăranul prahovean, acel pe care-l cunosc eu aşa de bine şi care, ţăranul acesta prahovean nu este muritor de foame, ci un bun gospodar, care câştigă ceva şi de la cărăuşie, câştigă şi din pământul lui, mai are o moşioară în Bărăgan - apoi să vorbim realităţi, câştigă în mai multe feluri şi dacă este om de treabă, poate pune şi ceva la o parte. Nu este nici un fel de asemănare între el şi ţăranul bucovinean, fost sub regimul austriac. Eu nu sunt antisemit, dar este foarte sigur că o parte din populaţia evreiască din Bucovina a făcut o funcţie nenorocită pentru alţii şi, mai la urma urmei, nenorocită şi pentru dânsa - şi tot aşa în unele părţi din Moldova de sus - eu constat faptul, nu judec, aceasta vine din anumite împrejurări istorice, dar faptul este aşa. Dar între ţăranul acesta din nordul Bucovinei, din Basarabia şi din anumite regiuni moldoveneşti, şi ţăranul aşezat în condiţiuni mult mai bune către munte, în judeţul Roman, în Bacău, sau în unele părţi din Putna, nu e nimic asemenea. Dar, pentru Dumnezeu, să deosebim atâta lucru măcar: un teoretician poate să încurce lucrurile, fiindcă aşa îi cere teoria lui, care trebuie să fie una singură, dar un om practic care a trăit în viaţa ţării sale, nu trebuie s-o facă.

Acum, din fericire, din nenorocire, se tot vorbeşte de datoriile ţăranului. Dar, să-mi daţi voie, nu ştiu dacă este periculos să spun, dar acesta este adevărul, într-un fel foarte trist, din punctul de vedere al observării angajamentelor, dar din punctul de vedere al ultimelor rezultate el e şi mulţumitor, ţăranul nostru s-a învăţat că nu plăteşte, şi dintr-o socoteală a lui şi din anumite invitaţiuni.

Mărturisesc că dacă mi-ar spune cineva mâine că toate tipografiile care au un milion datorii, nu trebuie să plătească fiindcă statul român o să vină să plătească milionul, eu unul aş zice: eu să-mi plătesc datoria, dar s-ar găsi cineva, poate în familia, mea, care se uită mai de aproape la bani, care să-mi spună, dar de ce să plăteşti, vine statul român, statul român cu finanţele lui miraculoase, care ia de sus şi de jos puteri, care nu răsar de nicăieri şi, prin urmare, va plăti.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar cum este, cum nu este, țăranul român în momentul de față nu prea plătește, nici polițele nu le preschimbă, multe bănci se plâng de aceasta că nu preschimbă polițele.

Pe de altă parte, e posibilă împlinirea țăranului român. Eu am venit de curând în țară, am fost în luna lui octomvrie în Grecia, vin dar de acolo, și în Grecia este uneori tot așa. Într-un sat au mers să împlinească populația, și cum grecii au un alt temperament decât temperamentul românesc, iată ce s-a întâmplat: bărbații s-au dus la muncă și când au venit împlinitorii, n-au găsit nici un bărbat, ci au găsit femei; au vrut să ia ceva din casa femeilor; femeile sunt teribile când apără gospodăriile: au luat puşca, au tras cu puşca. Două zile s-a mai vorbit în gazete, pe urmă nu s-a mai vorbit nimic.

Eu înțeleg că dacă țăranul român s-ar găsi în împrejurările fermierilor din America, ar fi grozavă primejdie, dar acum nu este așa. Să-mi dați voie întâi să examinez situația deosebitelor clase ale populației românești, ca să vă arăt de unde trag eu optimismul acesta.

Vedeți, eu de obicei sunt pesimist, când toată lumea este optimistă și când toată lumea ajunge să fie pesimistă, eu am reușit să fiu optimist, Așa eram pesimist înainte de război. Acum, războiul acesta l-am făcut foarte prost. Pentru scopul cel mai nobil. Dar nici un popor n-a făcut războiul cu mai puțină pregătire, și cu mai multe jertfe de oameni, criminal, cum l-a făcut poporul românesc. De câte ori ieșeai pe calea Victoriei, mergea lumea în procesiune și spunea: să vină războiul acum, în acest moment. „Și îți dau termen - i se spunea răposatul Ion Brătianu, omul acesta care se îngrijea de atâtea, și nu putea să se îngrijească de toate lucrurile, de care trebuiau să se îngrijească alții - îți dau termen de 24 de ore", vin eu mâine la ceasul 6 să văd dacă a apărut ordinul de mobilizare.

Eu niciodată nu m-am adaus la aceia care, fără răspundere de guvern, cereau războiul, neștiind în ce condițiuni se va purta războiul. Și războiul a mers rău. Fără îndoială, ne doare și acum când vorbim cu aceia care ne-au învins ieftin. Fiindcă înțelegeam să fim învinși, dar să fim învinși scump, cum am fost totdeauna în trecutul nostru. Iată, ne-a bătut la 1476 sultanul Mohamed al II-lea[3], dar ne-a bătut sultanul Mohamed al II-lea, mergând el cu riscul vieții lui în fruntea ienicerilor lui și după ce cel din urmă din boierii moldoveni a fost sfărâmat sub copitele cailor turcești.

Să fim învinși așa, vă rog, înțeleg, dar nu înțeleg să fim învinși așa cum am fost învinși, cu pretinsa victorie, care peste trei zile se transformă într-o catastrofă și cu apărarea Dunării, la Zimnicea, cu un singur tun adus de la Nămoloasa. Noi, așa ne-am bătut și aci sunt generali care cunosc adevărul

https://biblioteca-digitala.ro

curat, că la Zimnicea a fost un singur tun. Bulgarii n-au trecut, fiindcă n-au vrut, dar puteau să treacă uşor, cu mâinile în buzunar, cu tunul acela care bătea cel mult până la un anumit punct de pe malul drept al Dunării, pe partea dreaptă a Dunării.

Toată lumea ajunsese atunci pesimistă. Nenorocirea noastră financiară vine în mare parte de acolo, fiindcă mulţi credeau că s-a isprăvit ţara românească, îşi făceau anumite socoteli personale, ca să nu fie ei personal ruinaţi, împreună cu familiile lor, trimiteau bani în străinătate, luau anumite angajamente faţă de străinătate şi atunci trei ani de zile m-am ţinut în cel mai îndărătnic optimism. Acei care au fost în tranşee, ştiu că le venea gazeta mea şi că în fiecare moment ea le spunea: „nu, nu e pierdut totul". Şi atunci, când totul într-adevăr părea pierdut, eu am spus: se poate întâmplă un tratat de pace rău, situaţiunea aceasta noi o vom putea suferi, însă, o naţiune ca acea franceză, ca acea engleză, sau ca acea italiană, să sufere ceea ce aveau intenţia Centralii să le impună, nu se poate! Războiul va fi reluat şi vom ajunge tot acolo unde trebuia să fim. Iar în Camera de la Iaşi, la 1916, în decemvrie, aminteam cuvintele pe care Petru Rareş, învins, le spunea: „Voi fi ceea ce am fost şi mai mult decât atât!" (*Aplauze prelungite*).Ne-a ajutat Dumnezeu şi „am fost ceea ce am fost şi mai mult decât atâta".

Acelaşi lucru îl spun şi acum, în momente de pesimism general, pesimism social, pesimism economic, financiar, moral, politic: vom fi ceea ce am fost în zilele bune pe care le-am apucat eu - şi-mi pare rău că tineretul acesta nu le-a apucat pentru că atunci s-ar gândi altfel - şi vom fi mult mai mult decât atunci. (*Aplauze îndelung prelungite*).

Aceasta o spun cu încrederea mea de bătrân tânăr, care luptă împotriva tinerilor bătrâni (*ilaritate*). Aceasta este situaţia noastră reciprocă. (*Aplauze prelungite*).

Vă rog: ţăranul nostru? Dar ce s-a schimbat în ţăranul nostru? De ce nu este capabil ţăranul nostru? El este o posibilitate infinită!

Nu mi-l prezentaţi cum este acum. Dacă îl înfăţişaţi ca pe reprezentantul a cine ştie cărei rase decăzute, atunci s-ar putea, căci acela atâta poate şi nu mai mult. De exemplu, muncitorul american e stors cu desăvârşire - şi la şapte oameni, unul e şomer în momentul de faţă, pentru că muncitorul american nu poate face decât un singur lucru şi nimic altceva.

Eu vorbesc ceva mai mult, cu credinţa că din această cuvântare a mea o să iasă în Cameră şi în ţară o suflare proaspătă de încredere, o însănătoşire morală. (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Sunt mulți șomeri americani, pentru că lucrătorul american nu poate să facă decât o minimă parte dintr-un obiect întreg. Am vizitat fabricile americane, nu vream la început să le văd, ziceam că vreau să cunosc numai sufletele, dar a trebuit să văd și fabricile. Într-o fabrică americană, cutare muncitor e în stare să facă numai cutare mișcare din deget. Îi vine obiectul pe jumătate fabricat drept înaintea lui, face mișcarea pentru care este plătit: rupe o bucățică de lemn sau întoarce o sârmă, și acesta este unicul fel de muncă pe care o face o viață întreagă. Fiica unui preot român din America de Nord - fată cu bacalaureat - și e bine de știut aceasta de tinerii noștri care-și închipuie că pot să capete necontenit sarcini de intelectuali - fata aceasta de preot român, bacalaureată, lucra într-o fabrică de lămpi și de dimineața până seara nu făcea altceva decât să întoarcă o sârmă. Sau un negru pe care mi-l lăuda proprietarul unei fabrici, care era un vrednic evreu din România, ajuns nu știu de câte ori milionar în dolari, negrul acela avea o singură misiune: când venea în fața lui speteaza de metal a unui pat, o cufunda într-o culoare verde și după aceea o agăță de o pârghie. De 20 de ani - mi-a spus patronal - nu făcea decât acest lucru. Era un excelent lucrător, dar care era complet abrutizat (*ilaritate*). Cred că dacă i s-ar fi dat să scufunde speteaza de pat în culoare roșie în loc de culoare verde, se îmbolnăvea negrul, pentru că era deprins totdeauna să cufunde în culoarea verde. (*Ilaritate*). Mai departe, în mijlocul spetezei patului, trebuia să se picteze o floare. Floarea o făcea un pictor, pe cale mecanică; mergea mai departe speteaza de pat, care se usca pe drum, stropită cu nu știu ce substanță care ajută la uscare. Floarea trebuia desemnată pe un rotogol mic, pe care picta. Dacă i s-ar fii cerut pictorului să facă floarea cu o petală mai mult, nu putea, căci așa ere deprins de 20 de ani.

Ei bine, d-lor, cu astfel de oameni nu poți face nimic. Dar țăranul român e un politehnician, care pricepe orice. Am venit într-un rând din Ardeal, unde avusesem un accident. Fusesem aruncat în aer, am căzut de două ori în cap și nu am pățit nimic, ceea ce dovedește că am capul foarte tare, fiindcă seara am ținut o conferință, Nu doresc nimănui să aibă un astfel de accident, dar dacă îl va avea, îi doresc să poată să țină o conferință seara. (*Ilaritate*).

Am plecat de la Bistrița, din Ardeal, și am venit la București împreună cu răposatul Enacovici[4], cu automobilul legat cu sfoară. A fost un astfel de meșter șoferul țăran încât m-a adus la București seara, și atunci mi-a spus ce nu-mi spusese la început - fiindcă altfel nu aș fi plecat - că în adevăr automobilul a suferit o avarie foarte importantă și că el l-a potrivit cu sârmă și cu sfoară în așa fel că a putut să ajungă la București.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu mă tem când o mare clasă este aşa cum este clasa noastră ţărănească de azi, încât are o astfel de inteligenţă şi de răbdare - cu răbdarea lui ne-am ţinut noi secole întregi, cu mintea boierului şi răbdarea ţăranului. (*Aplauze prelungite unanime*).

Şi de aceea nici mintea boierului nu trebuie să neglijeze răbdarea ţăranului, dar nici răbdarea ţăranului să-şi închipuie că poate să facă ceva, în virtutea unei teorii de clasă, fără mintea boierului.

Noi, intelectualii, suntem boieri de carte şi generoşi ca boieri de carte, cum generoşi erau boierii de moşie, de odinioară, pe care nu trebuie să-i batjocorim, fiindcă altfel riscăm să fim consideraţi ca ignoranţi în ceea ce priveşte trecutul ţării noastre.

Ţăranul nostru, pe lângă trecutul ţării sale, nu se găseşte în situaţiunea unui perfect produs al capitalismului modern. Fermierul din America se duce şi se aşează într-un loc, exploatează o bucată de pământ, exploatează o pădure, creşte un număr oarecare de vite. El însă trebuie să aibă un anumit randament. Dacă nu are randamentul acesta, nu rămâne, se duce aiurea. El face calculul pe hârtie.

Ţăranul nostru nu face calculul pe hârtie. Pseudo-ţăranul din America de Nord, fermierul acesta, dacă lucrurile nu-i merg bine acolo, se bagă într-o fabrică; şi atâta lucru cât să învârte o sârmă, sau să prezinte o bucată de lemn unei maşini care taie, se pricepe. Timpul lui poate fi prefăcut oricând în câştig. Timpul ţăranului nostru nu poate fi prefăcut oricând în câştig. El nu este legat de meşteşugul lui; aşa numitul lui capital este viaţa lui însuşi. El nu face o economie, el trăieşte una.

Aceasta este deosebirea şi când ai de-a face cu o clasa care îşi trăieşte meşteşugul, clasa aceasta nu poate fi considerată clasă ruinată.

Va veni vremea şi pentru băncile nesupravegheate.

Desigur, a fost un foarte mare păcat că Banca Naţională a împrumutat după ochi şi după sprâncene şi a creat o întreagă viaţă economică falsă şi aşa a împiedecat să se dezvolte o altă viaţă economică căreia îi trebuia numai o picătură de credit ca să se dezvolte.

Ştiţi ce s-a întâmplat: adeseori s-au vărsat cofe întregi de apă financiară la rădăcina unor buruieni menite să piară, iar unui falnic stejar, căruia îi trebuiau câteva picături, nu i s-au dat.

A fost un lucru foarte rău - doresc ca de aci înainte să nu se mai întâmple - că s-a confundat politica cu banca; şi confundându-se politica cu banca, s-a întâmplat deseori că şi politica şi banca s-au încurcat şi politica a trebuit să primească, în locurile prime, oameni de bancă de clasa a şaptea. Şi a

https://biblioteca-digitala.ro

mers foarte rău şi pentru economia naţională, care din acţiune în acţiune, din favoare în favoare, din exploatare în exploatare, a ajuns să dea situaţiunea de acum.

Am văzut şi eu cum se fac bănci în România. Niciodată nu am avut alte legături cu băncile, decât acelea pe care le are împrumutatul care nu poate plăti şi pe care pentru anume consideraţiuni nu-l vinde cineva. Eu fac parte, ca şi ţăranul român, din acei pe care din anumite motive nu-i poţi executa să plătească. Este foarte sigur că dacă mă vinde şi dacă îl vinde, lucrurile nu ies mai bine; şi de aceea banca preferă să nu ne vândă.

Odată, în localitatea aceea a venit într-un rând un om de finanţe la noi şi mi-a spus: „vreau să fac o bancă; te rog şi pe d-ta să intri în comitetul băncii".

Niciodată nu am făcut aşa ceva. Eu trăiesc dintr-o singură leafă. Când s-a adaos cea de-a doua, vine legea cumulului şi veţi vedea d-voastră ce economii pe dos faceţi cu legea cumulului şi ce scădere este pentru viaţa sufletească a ţării, dacă o veţi aplica în domeniul învăţătorilor; veţi vedea d-voastră încotro mergeţi şi cred că vă voi convinge să schimbăm multe lucruri acolo. Cumulul acela trebuie tăiat unde sunt păsări de pradă, dar nu trebuie tăiat cumulul unde mâna larg deschisă a cărturarului împarte, pentru o bucată de pâine, în dreapta şi în stânga, învăţăturile sale.

Dar, mă rog, a venit acolo în localitate cineva şi mi-a propus să intru în comitet. Atât de mult a stăruit, încât i-am spus: „intru cu o condiţiune: aci la Vălenii de Munte sunt livezi, livezile acestea le-au făcut oamenii pe la 1800, fiindcă toate livezile acestea de pruni care se usucă astăzi sunt făcute de marii gospodari de la 1800. Acum foarte rar sunt oameni care să ridice din nou o livadă sau să o îngrijească. Unde s-a uscat pomul, uscat rămâne, să punem aici nuci, să punem meri şi peri, să înviem o localitate de 5.000 de oameni. Aceasta înseamnă banca d-tale". Nu s-a făcut absolut nimic. Banca durează, oraşul este tot cum era la început. Eu înţelegeam o acţiune de bancă, dar acţiunea aceasta de bancă să fi înviat ţara de la un capăt la altul; ei bine, o acţiune de bancă a unor economişti patrioţi, deveniţi bancheri, pentru a mobiliza şi fructifica bogăţiile naţionale, iar nu pentru a ne duce acolo unde suntem acum.

Cu toate acestea, cu voia lui bună care făcea pe ţăranul nostru ca în zi cumplită de luptă cu duşmanul, care avea unelte de război cu mult superioare, să bată talpa într-un dans în mijlocul nopţii de se speria adversarii lui, ţăranul nostru va birui. Cu acest optimism înnăscut, cu această virtute romană, cineva, pe care l-am lăsat să moară de foame în Bucovina, fiindcă nu era român de naştere, pe sociologul Ehrlich, unul din cei mai mari cugetători în domeniul sociologic, într-un loc, în cartea lui clasică, apărută într-o nouă

https://biblioteca-digitala.ro

ediție acum câteva luni, zice: „în lume există un singur roman adevărat" și romanul acela adevărat este țăranul român, cum l-am cunoscut eu în Bucovina".

Își închipuie cineva că va pieri acest „roman adevărat" pentru niște socoteli cu băncile sau pentru întârzierea unei pomeni internaționale, sau fiindcă nu se îndeplinește nebunia aceasta care stă în a-și închipui că statul român poate să ia asupra sa și datoria ultimului țigan, care nu știe să dea cu sapa în pământ? Își închipuie cineva că vlaga creatoare a poporului român va seca? Vă răspund foarte hotărât, sprijinit și pe o experiență de patruzeci ani de viață politică și pe conștiința întregului trecut românesc - o spun ca să audă și străinătatea - că oricât s-ar căina anume cerșetori, din instinct și din naștere, care nu sunt țărani și care plâng lacrimi de crocodil pentru țăranul pe care nu-l înțeleg, țăranul român nu va pieri de pe urma unei deprecieri trecătoare a cerealelor. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*).

Se spune că este o ruină a burgheziei. Nu se poate să se spânzure un negustor nervos sau nu se poate ca un negustor improvizat să înceteze afacerile, fără să se spună: „s-a mântuit cu comerțul român". Și tot așa cu industriașul român. Dar, mă rog, nu este așa. Oricine cunoaște starea dinainte de război, își dă seama de marele număr de elemente românești intrate în comerț. Și elementele acestea românești uneori nu puteau rezista, fiindcă nu aveau însușiri, nu aveau capital serios, trăiau de pe o zi pe alta, mai mult cu iluzii decât cu realități, dar acela care s-a înfipt într-adevăr în rostul acesta de negustor, acesta fără îndoială va trăi.

Noi creăm acum o burghezie românească și va veni o vreme în care băieții de la Universitățile noastre, care chiar când sunt supuși unei propagande ispititoare pentru generozitatea sufletelor tinere și făcând apel la dorința de mișcare, de zgomot, de atac, care este în vârsta lor, cu toate acestea sunt admirabili băieți și când mâine vor preface tendința aceasta luptătoare, cum îi sfătuiesc totdeauna, cu toată iubirea și cu toată severitatea unui părinte neiertător pentru anumite greșeli, când ei vor întrebuința această energie pentru scopuri constructive și vor înțelege că nu e loc pentru parazitul intelectual, vor veni cu învățătura teoretică dobândită acolo, vom avea întâia oară, nu o biată burghezie ignorantă, care nu știe să-și facă seara socotelile de tejghea, ci vom avea acea burghezie, asemănătoare cu acea occidentală, aceea a țărilor civilizate, în care omul seara deschide o carte de literatură, o carte de filosofie, o carte de istorie și este în stare nu numai să reprezinte activitatea economică a unui popor, dar să contribuie esențial la crearea și dezvoltarea culturii naționale. (*Aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

Iar în ceea ce priveşte clasa dominantă de odinioară, noi am crezut că este moartă. Mulţi au crezut că s-a isprăvit cu boierii, că acum fac alţii pe boierii. Ei bine, nu. Vă rog, nu-i bine nimeni să facă pe boierul, iar în ceea ce priveşte pe boierii de odinioară, o mare parte dintre ei se găsesc aci, în generaţia cea nouă, în rândurile culturii. Iată şeful noului partid liberal[5] care reprezintă, fără îndoială, această direcţiune de spirit, această îndreptare în ce priveşte activitatea, boier mai mult după mamă, decât după tată, cu toate acestea este profesor de Universitate şi lângă dânsul sunt atâţia alţii, tot aşa, care poartă numele cele mai frumoase ale celor mai vechi familii, care se consacră învăţământului. Înţelege această clasă că pentru a doua oară trebuie să se ridice, prin cultivarea valorilor spirituale ale poporului lor.

Si atunci când societatea noastră este aşa, când oamenii aceştia neînţeţiţi sunt în stare să se şi înţeleagă, să se iubească şi să lucreze împreună, căci poate nu există alt popor la care să te adresezi la omul cel mai sărac, cel mai puţin trecut prin şcoli şi să nu poţi simţi dacă are inimă, dacă este un camarad al tău. Acea camaraderie pe care am avut-o cu muncitorii români din America, cu acei care lucrau la teribile fonderii de oţel, acei care orbeau privind valul acesta înfocat al oţelului, care trebuie supravegheat pentru că dacă îl îndrepţi câteva minute înainte de a fi copt, cum se spune, se pierde toată valoarea cuprinsă într-însul; am trăit trei luni de zile între dânşii, în aceeaşi frăţie românească în care am trăit cu cei mai învăţaţi oameni şi cele mai alese talente ale poporului meu. Şi o astfel de societare vrednică, solidară, societatea aceasta este de natură să inspire optimism. Şi chiar dacă s-ar fi întâmplat odată să piară statul român, eu un m-aşi fi descurajat. Eu, ca istoric, am văzut Polonia căzută ridicându-se după trecere de un veac şi jumătate, mai mândră, mai plină de încredere, mai capabilă de activitate spornică şi mai vitează decât oricând...

Popoarele nu mor decât atunci când sufletul dintr-însele moare şi e păcat de Dumnezeu să omorâm, pentru a ne juca de-a soluţiunile economice şi financiare, să omorâm încrederea în poporul nostru. (*Aplauze prelungite*).

D-lor, e foarte drept, multe lucruri nu merg bine şi atâta lume aşteaptă cu înfrigurare să se schimbe ceva - şi când zice, să se schimbe ceva, nădăjduieşte să se poată schimba prin minune totul - dar dacă lucrurile nu merg aşa de bine cum aşteptăm noi şi cum doreşte ţara întreagă, aceasta se datoreşte unei politici rele pe care au făcut-o oamenii buni într-o ţară bună. Aceasta este definiţia: politică rea făcută de oameni buni, într-o ţară bună - şi aceasta este mult mai asigurător decât o politică bună făcută cu oameni răi şi într-o ţară rea.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşa încât să ne dăm seama, noi, toţi acei care suntem aci, că nu este răutatea care să ne ducă la greşeli, ci sunt anumite idei false care ne-au stăpânit, anumite metode greşite, cum spuneam la început, pe care le-am întrebuinţat şi lipsa acelui moment de linişte absolută în care fiecare să caute în adâncul conştiinţei lui, unde îl aşteaptă un răspuns precis, care se poate preface în formula fericită de îndreptare a acestei ţări.

Oricine este liber să creadă în cuvintele care numesc partidele. Daţi-mi voie mie să nu cred. Încep cu colegii mei liberali şi cu atâţia dintre dânşii sunt de mulţi ani în relaţii foarte bune. Iată acolo văd pe d. Victor Antonescu[6]. Când era ministru la Paris ne vedeam foarte des, ne înţelegeam întotdeauna şi niciodată nu m-a întrebat ce politică fac şi niciodată nu l-am întrebat ce politică a făcut şi ce politică are de gând să facă. Mă bucur că-l văd aici, ca să vă spun că împotriva unei calomnii prea răspândite, dumnealui şi-a servit ţara nu numai cu credinţă dar cu folos, având cunoştinţe preţioase pe care le-a întrebuinţat numai pentru binele ţării sale. Ei bine, aceşti colegi de ai noştri liberali, dacă ar fi întrebaţi de cineva să dea o definiţie, fie chiar şi o definiţie greşită, ca pentru dicţionarul Academiei Române (*ilaritate*), dacă i-ar întreba cineva să dea o definiţie a liberalismului de acum, zău, ar ieşi foarte multe, dar nici una nu s-ar potrivi.

Liberalism! Liberalism, aceasta însemna 1789, trecut prin domnia napoleoniană, scăldat în apa de trandafiri a Restauraţiei franceze, prefăcut într-un fel de băutură roză care, în ce priveşte conţinutul, semăna cu băutura ce se întrebuinţa în colegiile franceze, care se chema „Santé", şi pe care copiii o refuzau totdeauna, preferând apa curată, decât apa aceasta vopsită cu o materie de a cărei origină şi de al cărei caracter nu se puteau fixa. Nu a rămas nimic din sentimentul de luptă al vechiului liberalism. N-a rămas nimic din iluziile vechiului liberalism. Sunt oameni deprinşi a lucra împreună şi când sunt mai mulţi, o parte se desfac, caută altă ideologie, o găsesc într-o formă sau alta, dar nu sunt altceva decât un număr de oameni obişnuiţi a lucra împreună, care trag nădejdea că vor avea mai târziu ocaziunea de a lucra din nou împreună şi vor reveni la situaţiunile pe care le-au avut. Lucru cu privire la care, să fie foarte multe înşelări în această privinţă, nimeni nu poate garanta. (*ilaritate*). Eu sfătuiesc pe oricine - căci şi eu conduc un grup politic - să nu creadă cu toată tăria în făgăduielile şefilor. Făgăduielile şefilor tind să păstreze partizani, dar ceea ce iese în momentul când vine şeful la putere, aceia numai Dumnezeu şi şeful o ştie, nici Suveranul nu ştie ce se va întâmpla (*ilaritate*).

https://biblioteca-digitala.ro

Şi a fost odinioară un partid conservator. Dar ce însemnă partidul conservator? Putea să intre in el oricine. Take Ionescu, care era un produs al noii burghezii care se ridica, nu avea nimic in el din adevăratul conservator, decât numai câteva amintiri de teorii engleze, o atitudine de tribună. Ei bine, Take Ionescu a putut să fie ministru alături de Cantacuzini şi de Mani şi de alţii, care reprezentau vechea boierie mai îndepărtată în timp sau aparţinând unei epoci mai apropiate. Ce însemnă conservator, conservator ar fi însemnat oameni înţelegând că o societate nu se transformă prin reforme şi prin legi, cum este credinţa tuturor partidelor politice, precum şi credinţa d-voastră a majorităţii. Vedeţi că lipseşte ceva, haideţi să facem o lege, să facem un regulament. Eu regret că nu se introduce sistemul acesta şi în economia casnică. Se întâmplă adeseori că nu se ajung banii sau că este un copil bolnav. Noi în asemenea împrejurări avem obiceiul să căutăm a câştiga mai mulţi bani sau a ne împrumuta, ori în caz de boală să întrebăm doctorul, dar niciodată nu mi-a trecut prin minte să mă aşez la biroul meu, să fac un proiect de lege pe care să-l votez tot eu şi în care să scriu: Articolul 1, d. cutare va avea un supliment de leafă de atâta sau, dacă este bolnav un copil, să spun: copilul meu se va însănătoşi în vreme de atâtea zile, şi, dacă nu se va însănătoşi, să prevăd cutare penalitate pentru doctorul pe care îl chem.

Nu, o societate nu se schimbă aşa; o lege trebuie să intre în instinctul unui popor, ca în Anglia. Câtă vreme o lege nu a intrat în instinctul unui popor, nu are nici o valoare de transformare, ci numai de încurcare. Încurci societatea, care este legată cu toate legile acelea, asemenea lui Guliver, cu deosebire că acesta avea putere zdrobitoare pentru a rupe toate firele acelea de păianjen, în care îl încurcaseră liliputanii, pe când poporul român, cât este de zdravăn, nu poate să rupă firele de păianjen pe care le fabricăm aci, în Parlament, cu concursul întregului Liliput al vieţii noastre politice.

Dacă ar fi existat un adevărat partid conservator, el s-ar fi sprijinit pe o experienţă seculară, pe când el a făcut concurenţă liberalilor. Veneau ei la guvern, votau legi întocmai ca şi liberalii, aduceau regulamente, provocau schimbări de ordin administrativ.

Petre Carp striga în vechea Cameră, parcă îl aud: „să schimbăm ceva în domeniul administrativ şi am scăpat ţara" . Cum aţi făcut şi dv., când aţi pus doi prefecţi în loc de unul. Două boli în loc de una singură; aceasta însemnează că aţi contribuit ca să faceţi oameni sănătoşi? Tot aşa v-aţi închipuit că dacă veţi complica ordinea administrativă şi amesteca în ordinea administrativă produsele, de multe ori mizerabile, ale intrigilor de provincie, legate de luptele de partid, aceşti oameni, fiindcă sunt încadraţi altfel şi numiţi altfel, vor fi altfel.

https://biblioteca-digitala.ro

Se poate spune despre reforma dv. administrativă ceea ce spunea un ministru englez regelui din Neapole, Ioachim Murat[7], care schimbase culoarea uniformei soldaților săi. L-a întrebat regele pe lordul Acten: care este părerea d-tale, în ce privește această schimbare? Răspunsul a fost: poți să-i îmbraci și în galben, și în roșu, și în albastru, aceasta nu-i va împiedica - în franțuzește este mult mai tare și cu totul neparlamentar să zicem de a șterge putina.

Tot așa și dv., puteți să-i numiți cum voiți, puteți să-i ierarhizați oricum, puteți să creați nu știu câte directorate, având în frunte chiar niște oameni așa de zdraveni cum este d. Sever Bocu din Banat, a cărui gazetă îl intitulează în fiecare zi ministru. In gazeta d-sale din Timișoara, „Vremea", dl. Bocu este intitulat în fiecare zi ministru, pentru plăcerea de a asculta cum îi sună „ministru" la ureche. Când d-sa întreține o gazetă, puteți să puneți pe toți oamenii de valoarea d-lui Bocu directori ministeriali, veți ajunge exact la aceleași rezultate.

Tot așa, când ați venit dv. De o parte, naționalii din Ardeal, desigur foarte naționali. Dar de ce eu m-am despărțit de naționalii din Ardeal, în mijlocul cărora am jucat un rol de care cred că nu au să se plângă? Câtă vreme am avut onoarea de a-i conduce în tovărășie cu d. Maniu, cred că am fost omul care i-a servit mai mult și care a cerut mai puțin și din cauza aceasta, natural, eu am rămas acela care a trebuit să se ducă, iar cine a servit mai puțin și a cerut mai mult, a rămas cel care nu trebuia să se ducă. Deci când a venit Partidul Național din Ardeal, am așteptat - era doar un partid național - să înțeleagă un lucru. În această Românie nouă sunt naționalități pe care trebuie să înțelegem să le respectăm și să nu le considerăm ca străine și numai după aceea să le cerem să-și facă datoria - vedeți, fac distincția, numai după aceea. Câtă vreme îi considerăm ca străini, natural, ei nu pot să aibă decât sentimentele trecutului și nu sentimentele de acum, și nu pot pregăti sentimentele pe care le dorim pentru viitor dar, respectând naționalitățile acestea, noi trebuie să recâștigăm pretutindeni, pentru ai noștri, timpul pierdut.

Românii din Maier, în Ardeal, românii din marginea orașului, din suburbii. românii condamnați să fie numai săraci în Bucovina, românii înhămați la carul unei politici, unei economii și unei culturi străine, aceștia în Basarabia trebuie să-și recapete locul de cinste în statul format, înainte de toate, pe sacrificiul lor, și asigurat, înainte de toate, pe perpetua lor dispoziție de a sacrifica. În loc de aceasta, Partidul Național din Ardeal a fost un partid ca oricare. A venit aci, a întâlnit pe prietenii răposatului Take Ionescu și i-a însușit. De câte ori s-a oferit posibilitatea de a-și adăogi pe cineva, și l-a adaos.

https://biblioteca-digitala.ro

Când au ajuns prietenii răposatului Marghiloman să fie o turmă fără păstor, atunci, imediat, şi-a arătat dispoziţia de a-i câştiga şi adăogi şi pe dânşii.

Prin urmare, un partid, întocmai ca şi partidele celelalte, fără nici o deosebire. Marea generozitate ardeleană, spiritul atât de patriarhal al Ardealului, care făcea dintr-înşii toţi o adunare de admirabili ţărani, cu vlădicii şi preoţii în frunte, împestriţată cu ceva advocaţi, oameni de bancă, cu ceva medici, ce s-a ales dintr-aceasta? S-a ales ce se putea alege dintr-un grup de oameni, în care cel puţin jumătate îşi închipuiau că maica lor i-a născut pentru ca să se găsească într-o mare situaţiune administrativă, în ţara pe care Dumnezeu i-a ajutat să o vadă înfăptuită. Şi pe urmă, când s-a format Partidul Ţărănesc la noi, eu l-am apărat în cele dintâi timpuri de la această tribună, sub guvernul Averescu, spunând: e foarte bine că ţăranii se grupează şi îşi fac un partid ţărănesc, un partid de ordine şi naţional. Căutaţi în *Dezbaterile Parlamentare* discursul făcut aci, după ce în Bloc am fost alături de dânşii.

Am zis: mai bine decât partid ţărănesc-revoluţionar şi internaţional, să fie un partid ţărănesc de ordine, un partid ţărănesc naţional. Şi nu i-am ţinut necaz, că datorită unei legi electorale idioate, care câtă vreme va stăpâni cu şarlatanismul primei, cu stăpânirea şefilor de partide din centru şi din provincie, cu înlăturarea până şi a panaşajului /împestriţarea/ cu zdrobirea individualităţilor, în virtutea unei doctrine de masă, ţara aceasta nu va da decât ceea ce a dat până acum, adică mult mai puţin decât stă în puterile ei (*aplauze*). Şi nu am ţinut de rău Partidul Ţărănesc, şi s-a adresat la conaţionalii d-lui Dutezak; s-a mai adresat la conaţionalii colegului nostru bulgar, şi au făcut un partid ţărănesc fără deosebire de naţionalităţi. Mă rog, aceasta corespunde cu doctrina Partidului Ţărănesc; dar ceea ce nu corespunde cu doctrina Partidului Ţărănesc este că, în loc să am aci o Cameră în care ţăranii să fie reprezentaţi în foarte mare număr, în care să se audă necontenit, direct din buze de ţăran rostite dorinţele ţărănimii de la noi, în loc să trăiască puternicul conservatorism al ţăranului - fiindcă ţăranul este cel mai îndărătnic conservator care există în România - în loc de aceasta, un partid de stânga, cu tot felul de doctrine occidentale, care dacă nu sunt revoluţionare, este şi mai rău. Cel puţin când merge cineva la stânga, să aibă curajul pe care îl are revoluţionarul care riscă; dar un oportunism îmbrăcat în roşu. Şi oportunist în roşu îmbrăcat a devenit în multe cazuri partidul acesta ţărănesc.

Dar, veţi zice d-voastră: dar oamenii sunt ceea ce erau înainte? Sunt. Sunt şi acum ce erau înainte, numai cât ei înşişi s-au împiedecat în toate partidele prin legăturile pe care şi le-au făcut. D-voastră sunteţi nişte oameni vii, pe jumătate spânzuraţi în toate partidele, din propria dv. voinţă. Şi atunci, ceea ce este necesar, nu este să vă laude cineva funia şi să o strângă mai tare,

https://biblioteca-digitala.ro

ci să vă spună dv.: dați-mi voie să iau niște foarfeci și cu foarfecile acestea de critică să tai funia aceasta, ca dv. să ajungeți pe pământ. Și câtă nevoie este să ajungem pe pământ într-un ceas de război economic cum este acesta! Să ne coborâm într-o singură tranșee și sub conducerea șefului acestui stat, care în tinerețea lui are nevoie încă de sfatul onest al oricărui român onest, să trecem de primejdia de astăzi, să ne așezăm din nou în fruntea popoarelor pe care odinioară le-am condus și care astăzi, ducând o altă viață politică, au ajuns a ne întrece. Aceasta v-o doresc. Și doresc încă un lucru: dacă aceasta nu se va face, dacă pentru meschine certuri de partid, care sunt în fond rezultatul urilor și invidiilor personale - și sunt câțiva oameni care învârt la spatele d-voastră mașina în care vi se macină tot sufletul, tot timpul și tot sporul - dacă d-voastră ați rămâne închiși în aceste barăci, gata să cadă asupra capului d-voastră, eu doresc să nu am motive a mă bucura, acuzându-vă, ci să mă găsesc în starea sufletească a omului care vrea să vă spună numai că ați greșit și care se oferă să vă ajute să reparați cu toții greșelile pe care până acum le-ați făcut necontenit. (*Aplauze, prelungite pe băncile majorității*).

NOTE

1. Fabius Cunctator (275-203 î. Chr.), consul roman a cărui politică vicleană de așteptare a slăbiciunilor dușmanului i-a atras porecla de Temporizatorul.
2. Cartea despre țigani a scris-o C.J. Popp Șerboianu, *Les Tziganes. Histoire. Ethnographie. Linguistique. Grammaire. Dictionnaire,* Paris, 1930.
3. Mohamed al II-lea (1444, 1444-1446, 1451-1481), cuceritorul Constantinopolului, a înfrânt Moldova lui Petru Aron, în iunie 1476; atunci a fost piedută Cetatea Albă. Peste o lună, în iulie, sultanul e înfrânt la Belgrad de Iancu de Hunedoara.
4. Pentru Enacovici v. supra
5. Noul șef al PNL a devenit I.G. Duca (1879-1933). Jurist. Ministru începând din 1914. Era fiul lui Gh. Duca, directorul Căilor Ferate, și al Luciei Ghica. A fost director al Casei Centrale a băncilor populare.
6. Victor Antonescu (1871-1947). Jurist. Ministru liberal, începând din 1914.
7. Ioachim Murat (1767-1815), mareșal al Franței, cumnat cu Napoleon I. Cavaler de o bravură legendată. *A șterge putina* în lb. franceză se poate traduce cu *ficher le camp.*

https://biblioteca-digitala.ro

Dispută cu deputatul rutenilor din Bucovina, Gr. Andreiasciuc, privind compoziția etnică a provinciei; cu intervenții ale lui Pamfil Şeicaru.

D. Pamfil Şeicaru: Dar cum este? Întrebați pe d. profesor Iorga. D-le profesor, d. orator spune că legea a declarat că în Bucovina rutenii sunt români[1]?

D. N. Iorga: Au dreptate.

D. Gr. Andreiasciuc: Faceți o deosebire între cei care şi-au renegat limba şi noi, şi dați posibilitatea copiilor noştri să învețe limba noastră.

D. N. Iorga: Noi avem datoria ca pe orice român care în timpuri grele a uitat de naționalitatea lui, să-l ajutăm să şi-o recapete; dar cei dintre d-voastră care n-au fost niciodată români, dorim din toată inima să rămâie ce sunt. Nu ne lăcomim la d-voastră de loc.

D. Pamfil Şeicaru: Cunoaşteți cartea *Rutenizarea Bucovinei*?

D. Gr. Andreiasciuc: Aceasta este o legendă.

D. N. Iorga: Nu este legendă.

D. Pamfil Şeicaru: Cum? Sub regimul austriac n-a fost rutenizat elementul românesc? Cred că interesul d-tale n-ar fi ca să citeşti un discurs pe care n-ai avea, dacă doreşti să apară la „Monitor", decât să-l dai d-lor stenografi. Cred că interesul d-tale ar fi să stârneşti o discuțiune, să expui, în fața Adunării problemele care vă stau la suflet, pentru ca dintr-un schimb de păreri să iasă adevărul. Spui că n-a fost o politică de rutenizare a Bucovinei sub regimul austriac, care credea că are folos din sprijinirea elementului rutean în dauna celui moldovenesc, socotind că poate astfel să formeze un element tampon între Austria şi Rusia? Nu sunt adevărate acestea?

D. Gr. Andreiasciuc: Fiecare ştim ce ştim.

D. Pamfil Şeicaru: Eu vorbesc cu date istorice, d-ta cu generalități.

D. Gr. Andreiasciuc: Cu realități. D-lor, art. 8 din citata lege ne-a osândit la întuneric şi la nimicirea sufletului copiilor noştri. Copilul ucrainian umblă 7 - 8 ani la şcoala primară, îşi pierde vremea şi energia iar statul îşi pierde banii. Efectele acestei şcoli sunt zero. Toate procesele-verbale de inspecțiuni făcute de organele de control, prin care se constată un progres, sunt fictive; pot fi hrană pentru un şovinism material care ar narcotiza o mare parte a presei şi a opiniei publice, de care, de bine de rău, guvernul înțelege să țină cont.

D. N. Iorga: Crezi d-ta că avem aerul de narcotizați? (*Ilaritate*). Noi ştim lucrurile acestea mai bine decât d-ta, înțelegem sentimentele d-voastră, dar eu cred că ar fi fost mult mai delicat ca să treci pe lângă ceea ce este, desigur, între d-ta şi noi un element de despărțire. Noi avem dreptul să căutăm

https://biblioteca-digitala.ro

şi în secuime şi la d-voastră care este omul nostru, să-l învăţăm limba strămoşească pe care a uitat-o. D-ta nu trebuie să te superi, pentru că şi eu sunt de părerea d-tale. Limba noastră este un lucru aşa de scump, încât mai bine să ne roage cineva să le-o dăm, decât să ne milogim noi pe lângă cineva, ca s-o primească. Niciodată n-aş ruga pe cineva să înveţe româneşte. Trebuie să fim cu mult prea mândri pentru aceasta.

D. Gr. Andreiasciuc: Ce va păgubi copilul nostru dacă va învăţa istoria Moldovei în limba sa?

D. N. Iorga: Să înveţe istoria lui Bogdan Hmelni ki. Tot una ne este.

D. Gr. Andreiasciuc: Ce pagubă va fi, copilul va cânta cu însufleţire dar în limba sa, Imnul Regal, cu pricepere şi înţeles? Dimpotrivă, ţăranul va deveni un cetăţean cult, recunoscător şi conştient de drepturile şi datoriile pe care le are faţă de stat şi de Tron. Veţi vedea că şcoala va produce generaţii de care nu veţi fi mulţumiţi nici d-voastră nici noi. Statul are nevoie de cetăţeni crescuţi prin carte şi cultură, iar nicidecum prin baionete şi temniţe. (*Întreruperi, zgomot*).

Aproape de şcoală se află şi biserica, despre care se face, deasemenea, vestire în cuvântarea Suveranului. Şi în această chestiune trebuie să privim răul în faţă, obiectiv, dar cu toată rigoarea criticii.

La noi, în Bucovina, se simte cu mare durere în suflet când se vede că preoţii pierd din zi în zi şi făţiş influenţa lor asupra credincioşilor. Autoritatea bisericească din Bucovina este surdă şi n-aude strigătul credincioşilor şi preoţilor, adevăraţi slujitori ai bisericii, nu vede prăpastia care se sapă din zi în zi între preot şi credincioşi. Reforma calendarului a adâncit această groapă şi ura a crescut. Mitropolitul, în loc de a mobiliza toate forţele materiale şi morale de care dispune, având averi imense la îndemână...

D. Pamfil Şeicaru: Este poveste veche această chestiune cu fondul religionar, căci ucrainienii vor să împartă şi fondul religionar.

D. Gr. Andreiasciuc: Nu, dar ne doare că poporul este demoralizat. Mitropolitul petrece luni de zile în străinătate şi la băi luxoase...

D. N. Iorga: Eu cred că pe un mitropolit fiindcă apără interesele naţiunii sale nu trebuie să-l maltratăm în acest fel. Şi mai cred că d. preşedinte, dacă asculta expunerea d-lui orator, l-ar ruga să cruţe sentimentele noastre.

Eu însă înţeleg că d-sa doreşte altceva: o toleranţă admirabilă către celelalte naţionalităţi. Acest lucru ne face să-l ascultăm în linişte. Insă, să binevoiască şi d-nealui, pe care nu l-a jignit nimeni, să nu jignească sentimentele noastre. Vina mitropolitului este, pentru d-nealui, aci, că trimite, din când în când, preoţi români în locurile unde sunt români deznaţionalizaţi de ucrainieni.

D. Gr. Andreiasciuc: Eu sunt tot ortodox.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Nimeni nu-ți spune să fii, nici ortodox, nici altceva. Poți fi ce vrei, dar d-ta dă-ți seama că te găsești în Camera unor oameni toleranți și bine crescuți, care au și ei un sentiment național și care au dreptul să te roage frumos - cum te va ruga și d. președinte - să-ți aperi interesele d-tale, fără să jignești sentimentele poporului nostru. Este elementar lucrul acesta. Îmi pare foarte bine că sunt aci, ca să ți-o spun cu autoritatea vârstei și a trecutului meu. (*Aplauze prelungite*). Eu te asigur că într-o Cameră ucrainieană - cum îi spui d-ta, sau ruteană, cum îi zicem noi - dacă ar fi îndrăznit un român să spună a mia parte din ceea ci ai spus d-ta, căci este cunoscută toleranța de care și rușii mari și rușii mici sunt capabili față de alte națiuni, lucrurile s-ar fi petrecut cu totul altfel.

Noi te ascultăm, dar te rugăm frumos să-l lași pe mitropolit în pace. Apără d-ta pe ai d-tale, dar nu te atinge de oamenii noștri, fie că sunt liberali sau nu, D-ta te folosești de faptul că mitropolitul este liberal și în felul acesta îl încondeiezi în fața acestei Camere.

D-le președinte, este mult mai bine ca d-voastră, cu inteligența d-voastră fină și cu tactul d-voastră ales, dacă ați ascultat pe orator, să-l rugați și să-i spuneți până unde poate să meargă.

D. I. Gr. Perieţeanu, vice-preşedinte: Eu l-am rugat să ție seama de observațiunile d-voastră.

D. Gr. Adreiasciuc: Eu consider că această purtare este un semn de decadență, care se poate răzbuna odată...

D. N. Iorga: Poftim! Vă place?

D. Gr. Andreiasciuc: Care a fost soarta ortodoxiei...

D. N. Iorga: Ce vă privește ortodoxismul? Apărați pe ai d-voastră.

D. Gr. Andreiasciuc: Toate instituțiile bisericești și ale statului au datoria sfântă, mai ales în prezent, de a ridica nivelul moral al societății omenești și să pună un zid puternic împotriva primejdiei care apasă peste noi.

Cu această ocazie, fac o mărturisire politică și națională: rămân un apărător hotărât al unei bune înțelegeri între populația noastră și cea românească, din punctul de vedere al politicii interne și externe; și sunt un dușman al asimilării și al deznaționalizării.

D. N. Iorga: Și ai d-voastră, care au deznaționalizat pe ai noștri și ai noștri, dacă vor să deznaționalizeze pe ai d-voastră.

NOTE

1. Deputatul ucrainean fusese foarte vehement și spusese că țăranii sunt împovărați de impozite și taxe de tot felul, „iar pe prieteni nu trebuie să-i căutăm în partidele care au supt de la agricultură, în

https://biblioteca-digitala.ro

zece ani, 30 de miliarde, prin politica vamală antiagrariană a guvernelor anterioare, în dumpingul sovietic şi în tehnica Americii". Apoi adăugase: „politica şcolară inaugurată de Partidul Liberal, prin legea din 1924, este cu totul greşită. Se pun mari speranţe în statutul minorităţilor. Ce ne ajută acest statut, dacă noi suntem declaraţi, din capul locului, ca români care au uitat limba strămoşească?" Aici a intervenit P. Şeicaru.

Şedinţa din 8 decembrie 1930

Scurtă intervenţie la legea privitoare la reducerea salariilor funcţionarilor publici:

Nu am nimic împotriva acestei propuneri, dar fiindcă este o zi de generozitate, aş dori ca aceia dintre domnii deputaţi care au venituri de la deosebite societăţi, în calitate de preşedinţi, vicepreşedinţi şi membri în consiliile de administraţie, să binevoiască a pune la dispoziţia bugetului sumele pe care le iau de acolo[1] *(aplauze pe băncile majorităţii)*.

NOTE

1. Intervenţia fusese prilejuită de o scrisoare a regelui Carol Al II-lea, adresată ministrului de Finanţe, Mihai Popovici, prin care cerea ca şi veniturile Casei regale să fie reduse cu 22%. Deputatul Pompiliu Ioanițescu propusese reducerea corespunzătoare a diurnelor deputaţilor.

Şedinţa din 9 decembrie 1931

Înţepături cu Mihai Ralea pe tema unor cunoştinţe geografice:

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. deputat Ralea are cuvântul la sumar.

D. M. Ralea: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, ieri, pe când dezvoltam cuvântarea mea la Mesaj şi pe când caracterizam politica de schimbări brusce şi de pronunciamento, pe care o numeam politică „iberică", d. profesor Iorga

https://biblioteca-digitala.ro

a crezut de cuviință să mă întrerupă, atrăgându-mi atenția că fac o grosolană greşeală de geografie atunci când plasez peninsula iberică în America.

D. I. Buzdugan: De ce nu aşteptați să vie d. Iorga ca să audă d-sa cele ce veți spune (*întreruperi*).

D. M. Ralea: Lăsați, vă rog, d-le Buzdugan. N-aşi fi vrut să insist asupra acestui detaliu. Mi s-a părut aproape jenant, pueril, să discut cunoştințe de clase primare cu d. prof. Iorga, care, dacă ar fi ținut cu orice chip să mă întrerupă şi să-mi fie dezagreabil, putea găsi o chestiune mai fructuoasă şi mai interesantă. Dar, pentru că d-sa a continuat mai departe, pe culoarele Camerei, discuțiunea relativă la cunoştințele mele geografice, atingând chiar reputațiunea mea de profesor universitar, țin să adaog aici o mică lămurire.

Prin „politică iberică" am înțeles spiritul iberic, adică politica care a fost urmată, fie în Spania în tot timpul secolului al XIX-lea de guvernele de pronunciamento, fie continuarea acestui spirit în alte continente, cum este continentul sud-american.

D-lor, toată lumea ştie, şi probabil că ştie şi d. Iorga, că există o politică pan-iberică, o politică foarte asemănătoare cu aceia pan-slavistă sau pan-germanistă, după vremuri. A fost acum doi ani la Sevilla o expoziție pan-iberică, la care au luat parte toate popoarele din America de Sud.

Dar toate acestea sunt de prisos. Eu, în orice caz, nu pot primi lecțiuni de geografie iberică de la d. profesor Iorga. Am voiajat prin Spania timp de doua luni, am scris o carte asupra Spaniei şi nu pot primi lecțiuni de geografie iberică de la d. profesor Iorga, mai ales pentru următorul motiv, pe care vi-l comunic şi dv. D. Iorga a făcut un scurt şi efemer voiaj în Spania, de pe urma căruia a scos o carte întitulată *Câteva zile în Spania* şi, după ce a adăogat fel de fel de impresiuni de-ale d-sale, scrie: „N-am avut ocazia să vizitez porturi mediterane ca: „Valencia, Malaga, Cadix, Cartagina şi Murcia". Pe de alta parte, în ghidul *Baedecker*, ediția 1929, se spune că Murcia este la 200 kilometri depărtare de Mare. Vedeți, Murcia ar fi port mediteranean, după concepția d-lui Iorga, aşa cum Bucureştii ar fi port în locul Constanței! Exact aceeaşi distanță (*ilaritate*).

Acest lucru arată autoritatea d-lui Iorga în materie de geografie ca şi spiritul de obiectivitate cu care d-sa obişnuieşte să întrerupă.

(*D. Nicolae Iorga intră în incintă*).

D. N. Iorga: D-le preşedinte, vă rog să-mi comunicați ceea ce a spus d. deputat. Aş dori să ştiu măcar în linii generale.

D. M. Ralea: Pot să vă rezum eu: am contestat cunoştințele dv. în politica geografică iberică, pentru faptul că ați scris într-o carte că Murcia este un port mediteranean, când toată lumea ştie că este la o distanță de 200 kilometri de Mare, aşa cum este Bucureştiul față de Constanța.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-le preşedinte, această informaţie am luat-o de la un coleg al d-sale care s-a întâmplat să ştie geografie.

D. M. Ralea: D-le profesor, este în cartea dv. *Câteva zile prin Spania.*

D. N. Iorga: D-le preşedinte, dvs. şi întreaga Cameră veţi judeca dacă acest tânăr poate să aibă căderea de-a contesta ştiinţa unui om care poate învăţa pe mulţi ca dumnealui...

D. M. Ralea: Nu aceasta e chestia!

D. N. Iorga: ...îi poate învăţa şi ştiinţă şi buna cuviinţă.

D. M. Ralea: D-le profesor, nu e chestiunea de a scăpa prin tangentă. E vorba de o carte în care aţi scris ce am afirmat şi pe care v-o pun la dispoziţie.

D. N. Iorga: Azi am aflat că nu-mi dau seama nici la vârsta mea că sunt oameni cu care nu se stă de vorbă.

D. M. Ralea: Este vorba de un fapt precis. Vă rog, răspundeţi la aceasta. De altfel, răspunsul d-lui profesor Iorga arată situaţia jenantă în care se găseşte acum d-sa.

Şedinţa din 12 decembrie 1930

Despre manifestările antisemite de la Brăila şi Galaţi. *Pe marginea întrebării adresate Adunării de deputatul Landau privitoare la măsurile luate de autorităţi pentru sancţionarea agresorilor ca şi a poliţiştilor, total inoperanţi în acele împrejurări.*

D-le preşedinte, înainte de a veni răspunsul din partea băncii ministeriale, ţin să spun, ca rector al Universităţii, că ceea ce s-a făcut în acest moment nu este un lucru potrivit.

Nu este potrivit pentru că s-au întâmplat într-adevăr lucruri reprobabile, dar care nu trebuiesc exagerate. Trebuia să se aştepte - dacă nu vrea cineva să se ataţe spiritele - (*aplauze prelungite*), să aştepte să vie nu raport al poliţiei, care n-a venit până acum; să aştepte sancţiunile judecătoreşti, care nu s-au pronunţat, să aştepte acţiunea Universităţii, care nu se poate produce până nu există sancţiunile judecătoreşti.

Şi de o parte şi de alta, cine întrebuinţează pentru scopuri politice aceste lucruri regretabile, face mare rău ţării. (*Aplauze îndelung prelungite*).

Ţin să adaug că şi presa, care nu procedează cu bună credinţă în aceste cazuri, se face şi ea vinovată de un păcat faţă de ţară.

https://biblioteca-digitala.ro

Va veni vremea când voi spune ce osteneli am cheltuit de doi ani de zile la Universitatea din Bucureşti pentru ca să domnească acolo o ordine, pe care nu o pot tulbura excesele câtorva indivizi, a căror calitate de studenţi n-a fost până acum dovedită. Noi nu suntem responsabili pentru toţi băieţii de la liceu, rău crescuţi, şi pentru toate haimanalele care se adună la orice fel de manifestaţie, oricare le-ar fi scopul.

Prin urmare, acele organe de presă, care neţinând seama de ostenelile pe care şi le dau atâţia oameni de a da linişte acestei ţări, şi care toarnă untdelemn pe foc sau care, ca unul din ziarele cele mai răspândite din Bucureşti, îndrăzneşte să scrie că eu am întins mantia rectorală asupra tulburărilor, astfel de organe, încă odată, deservesc cauza pe care pretind că o servesc.

Lămuririle le vor primi aceste ziare - pe care le-am rugat să dezmintă ceea ce au scris - le vor primi înaintea instanţelor judecătoreşti; pentru că trebuie să se mântuie acest lucru în felul următor: oricine, în orice chip, tulbură liniştea ţării, n-are să aducă lucrul acesta în Parlament, ci are să isprăvească înaintea instanţelor judecătoreşti, singurele care au dreptul să aprecieze. (*Aplauze îndelung prelungite*).

D. I. I. Mirescu: Şi pe autorii morali să-i chemaţi la răspundere.

D. N. Iorga: Pe mine mă priveşte şcoala mea. Şi eu apăr onoarea şcolii mele, pe care nu e permis să o terfelească oricine. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Şedinţa din 16 decembrie 1930

Îl temperează pe Emil Fagure, care ceruse trimiterea unei telegrame de solidarizare cu Liga Naţiunilor:

D. Emil D. Fagure: Închei această paranteză[1] şi merg spre sfârşitul cuvântării mele, convins că mi-am făcut o datorie de a rectifica unele lucruri, a arunca puţină lumină acolo unde d-ta ai vrut să faci o completă confuzie dezastruoasă şi primejdioasă.

În ce priveşte revizuirea tratatelor, eu mi-am propus ca la sfârşitul cuvântării, să rog Adunarea, ca după ce în două şedinţe Liga Naţiunilor a fost atacată, în modul cum a fast atacată, să-mi permită astăzi a depune la birou rugăciunea ca să se transmită la Geneva această telegramă - şi cu aceasta am terminat: „În legătură cu discuţiunea chestiunii revizuirii tratatelor de pace cu prilejul dezbaterilor asupra Mesajului Tronului, Camera română, profund

https://biblioteca-digitala.ro

ataşată operei de garantare a păcii în lume, transmite Societăţii Naţiunilor salutul ei devotat şi încredinţarea că apreciind măreţia sforţărilor de colaborare a tuturor naţiunilor pe care le îndeplineşte, va sprijini totdeauna cu căldură acţiunea ei binefăcătoare". (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

D. A. C. Cuza: Nu-i lipsea Ligii Naţiunilor decât telegrama lui Făgurescu, pentru a fi caracterizată deplin.

D. Emil D. Fagure: Telegrama va fi a Camerei române.

D. A. C. Cuza: Nu ştiu dacă va fi.

D. V. Toncescu, vice-preşedinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, cred că ar fi inutil. Este aşa de bine ştiut că noi avem şi nu putem avea decât o singură politică. Nu putem să fim noi înşine adversarii noştri. Pe de altă parte, politica pe care România a făcut-o şi rezultatele la care a ajuns în marginile dreptăţii sale nezguduite sunt bine cunoscute şi aceste rezultate au fost totdeauna susţinute de Liga Naţiunilor, care a cinstit România, alegându-şi ca preşedinte pe unul din cei mai distinşi oameni politici români, încât, a reveni asupra unor sentimente pe care le ştie toată lumea, ar însemnă să se arate că aceste sentimente au slăbit în sufletul nostru al tuturor. (*Aprobări pe băncile majorităţi*).

De aceia cred că nu e bine să insistăm tocmai asupra lucrurilor în care credem mai mult şi de care suntem mai nedespărţiţi în toată dezvoltarea politicii noastre. (*Aplauze prelungite*).

NOTE

1. E. Fagure era în dispută cu A. C.Cuza. Într-un limbaj violent antisemit, acesta ceruse ca statele Micii Înţelegeri şi nu coopereze cu Franţa; era împotriva Ligii Naţiunilor şi făcuse apologia anarhiei, lăudând pe Hitler. E.F. ceruse trimiterea telegramei ca şi informarea explicită a refuzului României de a se revizui tratatele.

Şedinţa din 18 decembrie 1930

Discurs la legea cumulului:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, în atmosfera aşa de caldă a acestei Camere, plină de o vitalitate pe care o afirmă în fiecare zi, îmi daţi voie să fac un discurs liniştit şi un discurs care să nu amestece lucruri deosebite. Sunt

https://biblioteca-digitala.ro

lucruri care le voi spune la buget, acelea privesc bugetul, şi sunt lucruri care trebuie să le spun acum, când se prezintă aşa zisa „lege a cumulului". Îmi daţi voie să fac un discurs care să nu fie superfluu. Noi avem obiceiul de a ne repeta, poate fiindcă nu ne ascultăm, aşa încât ceea ce s-a spus odată la tribună, se aude de mai multe ori pe urmă. Nu-mi place să fac *double emploi*, nici faţă de mine, cu atât mai puţin faţă de alţii.

Şi atunci, să-mi daţi voie să fac şi un discurs profund antipatic, un discurs profund antipatic, nu atât acestei Camere, cât opiniei publice bolnave a acestei ţări, care are în momentul de faţă o atmosferă asemănătoare cu atmosfera din timpul Revoluţiei Franceze, o atmosferă de invidie şi de suspiciune; orice este merit, orice este avere, chiar dacă meritul este real, şi dacă averea este câştigată prin muncă, este un obiect de ordin public, şi aceasta nu se întâmpină decât în societăţile profund nesănătoase, societăţile otrăvite, cum este, de o bucată de vreme, această societate a noastră.

Prin urmare, departe de a măguli şi eu demagogia, stăpânitoare de sus până jos, eu voi face un discurs antipatic, de apărător al drepturilor câştigate prin muncă. In acelaşi timp voi arătă unde trebuie să se dea lovitura, dacă o lovitură este de dat. Fiindcă se face o confuziune, o confuziune între cei împotriva cărora trebuie să se îndrepte reprobaţiunea publică a tuturor, şi împotriva unor oameni care nu sunt vinovaţi cu nimic, dar absolut cu nimic, şi cărora, în momentul de faţă, cu ajutorul mai al tuturor, li se face o marc nedreptate, o mare nedreptate pe care o va plăti tot ţara pe urmă. După lacrimile care se vor vărsă în ascuns, cu plafonările d-voastră, şi cu împiedicarea de a cumula funcţiuni de acelea care câte trei, patru împreună abia împiedică o familie de a muri de foame, după toate lacrimile acestea, va veni rezultatul real, pe care îl veţi controla d-voastră şi peste câteva luni de zile vom vorbi.

Şi, la sfârşit, îmi veţi da voie să spun şi care este motivul pentru care veniţi cu această lege, sunteţi obligaţi teoreticeşte să veniţi cu această lege, şi care este motivul pentru care eu sunt obligat teoreticeşte, şi în toată puterea conştiinţei mele, să nu aprob această lege. De loc, de la început până la sfârşit.

Întâi, eu vorbesc în calitate de cumulard (*exclamaţii pe băncile majorităţii*). Eu sunt cumulard. O viaţă întreagă am avut o singură catedră, catedra de la Universitate, pentru care am cinci gradaţii. Ce a mers din nervii mei, pentru a căpăta aceste cinci gradaţii, aceasta mă priveşte pe mine; şi cât s-au uzat picioarele mele mergând pe jos, dintr-un capăt al oraşului la celălalt, ca să fac lecţiunile, aceasta mă priveşte tot pe mine.

Eu sunt un funcţionar de aceia care se apropie de plafon, funcţionar care am 35.000 lei anual de la Universitate. Dar eu n-am fost niciodată în nici un

https://biblioteca-digitala.ro

consiliu de administrație, eu n-am avut niciodată o misiune inutilă plătită în străinătate. Până îndată după război eu nici n-am fost delegat vreodată la un congres istoric din străinătate. Când am fost delegat întâia oară, răposatul Maiorescu, Dumnezeu să-l ierte, mi-a spus că n-am calitatea să reprezint știința istorică în străinătate, că pot reprezenta cel mult Universitatea din București; după aceia, colegul său, Take Ionescu, m-a convins să mă duc, asigurându-mă că sunt delegatul statului român. M-am dus la Londra, în 1913, întâia oară; n-am fost ales vicepreședinte al congresului, cum se alege orice delegat național, fiindcă nu eram delegatul statului român. Aceasta n-a împiedecat pe Maiorescu, când m-am întors, să-mi strângă mâna cu căldură și să-mi spună: *tout va bien qui finit bien,* totul merge bine când se sfârșește cu bine. Numai cât îmi păstram părerea, că începutul n-a fost așa de bine, cum a fost sfârșitul, căci sfârșitul era al meu și începutul era al lui.

Dar, înainte de a merge eu ca delegat la un congres istoric în străinătate, misiune politică n-am avut niciodată, deși poate în unele împrejurări aș fi fost și eu bun la ceva. Înainte de a merge pe acolo, într-un rând, deschizând dările de seamă ale Congresului istoric din Roma, am găsit la sfârșit numele Etienne. M-am întrebat: dar eu nu cunosc nici un profesor Etienne, nici un istoric Etienne, și, căutând în text, am văzut numele întreg: Etienne Jean. Era Ștefan Ioan, profesor secundar de limba franceză. (*Mare ilaritate, aplauze*).

Pe urmă, am avut tot o singură leafă. Niciodată n-am fost în vreun consiliu de administrație; nici odată n-am avut o misiune în străinătate. Anul acesta am cheltuit 500.000 de lei din banii mei pentru a merge în America, și apoi la Oxford pentru a primi titlul de doctor onorific, pe care o mare Universitate a binevoit să mi-l confere. Am fost la Atena, tot pe banii mei, și ai institutului meu. Este adevărat că la sfârșitul anului am „emarjat"/*émarger*, a iscăli de primire pe marginea unei hârtii/ asupra bugetului public, pentru o foarte importantă sumă, pe care n-am cerut-o, de o sută de mii ele lei, dată ca recompensă pentru servicii aduse propagandei. D. Mihai Popovici a avut bunătatea să facă așa încât acest mandat să fie plătit, altfel m-aș fi găsit obligat să restitui mandatul pe care nu l-am cerut, pentru că am fost refuzat de casier, ca oricine se prezintă în împrejurările de astăzi.

Dar eu sunt cumulard, cum spuneam, pentru că de 30 de ani sunt profesor la Academia de Război, plătit eu 5.000 de lei pe an pe care uneori îi schimb cu un car cu lemne. Într-un an am spus că este mai preferabil să-mi trimită carul cu lemne decât 5.000 de lei, care nici aceștia nu se plătesc totdeauna.

De doi ani de zile am devenit cumulard și mai vrednic de disprețul public și de disprețul oricărui șomer - din aceia pe care nu știu cine îi adună la București, și mai ales nu știu cine nu-i trimite la locul lor, și care se uită cu

https://biblioteca-digitala.ro

ochi de asasini la oamenii care nu fac altceva decât să câştige în împrejurările în care sunt puşi - am devenit, zic, un odios cumulard de doi ani de zile, fiindcă mi s-a dat şi o catedră la Academia de comerţ. Această catedră îmi cere trei dimineţi pe săptămână, adică o zi şi jumătate de săptămână, o altă zi o consacru şcolilor mele din Vălenii de Munte, pentru care niciodată n-am fost plătit, dar pentru care eu am plătit, deci în total două şi jumătate zile.

La Academia de comerţ sunt plătit cu 15.000 de lei pe lună. Din lecţiunile acestea a rezultat o carte, o istorie contemporană pe înţelesul oricui, pe care n-aş fi scris-o dacă n-aş fi fost profesor acolo. Poate să mai iasă o carte, care nu va fi cu totul inutilă şi pe care iarăşi n-aş fi scris-o dacă n-aş fi la acea catedră. După proiectul d-voastră de la început pe care l-aţi prezentat, eu trebuia să declar care din aceste trei catedre o aleg, şi eu v-aşi fi răspuns, d-le preşedinte al Consiliului şi iubite prieten - dacă este iertat în Cameră să-ţi aduci aminte de cei mai vechi prieteni - eu v-aş fi răspuns aşa: „din cele trei catedre eu aleg pe aceia care e plătită cu 5.000 de lei pe an; binevoiţi a mă socoti demisionat din celelalte două".

Cred că d-voastră aţi fi simţit ceea ce multe piei democrate nu simt, aţi fi simţit cât de dureros pentru multă lume ar fi fost acest gest al meu.

D-voastră vroiţi să impuneţi ca platformă leafa ministrului; dar d-voastră nu sunteţi obligat să fiţi prim-ministru, cum nici d-nealor să fie miniştri, cui îi place, ia o astfel de funcţiune şi e plătit cât vrea să-l plătească ţara, dar eu, ca să hrănesc pe ai mei, sunt obligat să fiu profesor. Ocupaţiunea de ministru nu ia tot timpul; dar cunosc ocupaţiunile unui profesor de jos şi până sus, de la şcoala primară până la universitate profesiunea îţi ia tot timpul.

D-voastră, dacă veţi fixa plafonul la 40.000 de lei - iertaţi-mă dacă aduc un caz particular, de multe ori e mai bine decât toate teoriile abstracte, când un om expune o ocupaţiune şi o viaţă - d-voastră dacă mă veţi reduce la 40.000 de lei în loc de 50.000, pe care îi am, plus carul cu lemne de la Academia de război, d-voastră, iertaţi-mi cuvântul, căci nu vreau să întrebuinţez un cuvânt mai tare, veţi răpi drepturile cuiva care creşte cinci copii pentru ţară.

Pentru că nu este chestiune, d-lor, de orice funcţionar şi de orice condiţiune de familie. Eu vă voi spune şi la buget ce trebuie să faceţi. Omul care are o familie de întreţinut nu este în aceleaşi condiţiuni cu burlacul, care îşi caută pe stradă plăcerile sale amoroase. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Şi omul, vă rog, care a ajuns într-un loc, sacrificând o viaţă, nu e în aceleaşi condiţiuni ca un băieţel de douăzeci şi ceva de ani, care s-a întors cu o diplomă de Drept de la Paris, s-a înscris într-un partid şi i s-a găsit o leafă.

https://biblioteca-digitala.ro

Fiindcă, din nenorocire, această înscriere într-un partid este o condițiune necesară în momentul de față.

Am să vă destăinuiesc un caz, față de care nu este suflet între sufletele d-voastră care să nu se cutremure.

Un fost elev al şcolii de la Fontenay-aux-Roses, trimis de statul român pentru studii - nu vă spun în care specialitate, fiindcă l-ați ghici - a stat doi ani de zile şi a făcut lucrări frumoase. Este un om de o sănătate şubredă, care are trebuință de o îngrijire deosebită. (*D-l prim-ministru este reținut într-o convorbire*).

Aş ruga pe d. Teianu să mă lase un singur moment, pentru ca să termin ce am de spus. Acum continui.

Tânărul acesta a venit în țară. Nu are nici o catedră. A căutat un loc oriunde; l-am văzut şi acum câteva ceasuri. Ştiți ce i s-a răspuns pretutindeni - nu numai la d-voastră, ci oriunde au fost oameni aparținând unui partid politic? „Înscrie-te şi ai o pâine".

Omul nu a vrut să se înscrie. Omul se va îmbolnăvi, şi este posibil ca omul să moară de foame şi de boală, fiindcă n-a vrut să se înscrie într-un partid.

Nu se poate mânca o pâine în România dacă nu te înscrii într-un partid. Acestea sunt realități pe care le aduc înaintea d-voastră şi de care trebuie să se țină seama.

Dar, ce urmăriți d-voastră prin acest proiect de lege care, fără îndoială, va deveni lege? Eu pot să dezaprob ideea generatoare a unui proiect de lege dar când ştiu că proiectul va deveni lege, este datoria mea, ca a oricărui dintre noi, să caute a-l îndrepta; şi în comisiune - se ştie - d-voastră ați fost dispuşi să primiți anumite modificări, tot aşa şi d. raportor. Ici şi colo am putut să fac puțină dreptate. Dar, vă spun încă odată, aceasta nu înseamnă - amestecul meu acolo şi amestecul meu aici, că eu sunt pentru principiul generator al legii.

Eu dezaprob acest principiu al legii. Cred că legea nu este îndreptățită, chiar dacă toate puterile de invidie s-ar îndrepta împotriva mea, fiindcă spun curajos aceste cuvinte. Dar eu rămân la această părere că d-voastră ați adus un proiect de lege care nu corespunde nici unei nevoi morale şi nu corespunde nici unui interes financiar al statului.

Nu corespunde unei nevoi morale.

Dați-mi voie. Țara aceasta are o mulțime de oameni de umplutură, foarte mulți. Dar este faptul că d-voastră aduceți specialişti din străinătate - şi cred că aduceți prea mulți şi desconsiderați prea mult pe oamenii de la noi, care sunt în stare să facă ceva; căci toate căile ferate, toată navigațiunea pe

https://biblioteca-digitala.ro

Dunăre, tot ce avem noi acuma este opera bieților oameni de la noi, care au pornit cu încredere și curaj și au creat România aceasta, în care trăim și nu trăim mult mai rău decât cum trăiesc alții în alte țări, cu trecut mult mai lung și mai fericit. (*Aplauze*).

Dar d-voastră aducând specialiști, ce recunoașteți prin aceasta? Și plătindu-i cum îi plătiți, ce recunoașteți prin aceasta?

Evident, răspunsul d-voastră îl aveți pe buze, deși nu-l puteți spune. Recunoașteți că țara are nevoie de câțiva oameni de specialitate - un singur om de specialitate poate să facă mai mult decât câteva sute de oameni de umplutură - și că acești oameni de specialitate sunt plătiți altfel decât ceilalți, căci ei reprezintă altă valoare decât un om luat din grămadă, numai pentru servicii electorale și numai pentru motive de înrudire.

S-au numit atâția, Dumnezeu să mă ierte, pentru motive ca acelea care făceau pe un biet contabil evreu, de aici, din București, nu din Cameră, care îl făceau să-mi trimită o lunga scrisoare, în care îmi spunea cum a ajuns să fie numită soția lui, în septemvrie, funcționară la un minister, pentru ca în octomvrie, pentru merite extraordinare să i se dea o gratificație.

Gratificația l-a pus pe gânduri pe contabilul evreu. Și-a făcut socoteala și a văzut că prea mică este experiența câștigată de soția lui la minister, pentru ca să poată căpăta gratificație.

Ea a rămas funcționară la minister, iar el a rămas fără nevastă, și cine a numit-o, a rămas cu ceea ce a rămas. Dar ea a rămas cu funcțiunea. *(Ilaritate)*.

Revenind, foarte serios, la cele ce voiam să vă spun, este indubitabil că în această societate trebuie să avem un alt criteriu decât acela după care se numește cineva de obicei, că trebuie să venim la respectul muncii și la respectul capacității dobândite prin muncă. Și d-voastră, interzicând prin această lege unui om de merit, nu zic unui om de foarte mare merit, dar unui om de merit și de experiență, de a pune experiența sa, cunoștințele sale, talentul său, energia sa, de a le pune în serviciul mai multor așezăminte, d-voastră nu consacrați un principiu moral, ci, dimpotrivă, lucrați pentru acea nivelare în mediocru și în inferior, care este, în momentul de față, unul din blestemele acestei țări. Se poate întâmpla ca un om cu o jumătate de ceas de consultare, undeva, să aducă unui așezământ mai mult folos decât funcționarul care petrece opt ceasuri pe zi, în fiecare zi. Dați-mi voie să vă aduc un exemplu. Noi am avut un om, pe răposatul Take Ionescu, căruia oricine trebuie să-i recunoască o deosebită informație, o foarte largă informație, o experiență din cele mai bogate și, în același timp, acea însușire rară de a putea da soluțiuni. Ei bine, Take Ionescu, în unele momente, a lucrat în patru, cinci ministere. Orice om de vârsta mea știe, o știți și d-voastră

https://biblioteca-digitala.ro

foarte bine, că mergea la colegii săi şi, când colegii se încurcau, venea Take Ionescu, privea chestiunea, dădea o soluţie şi soluţia aceasta a lui Take Ionescu a făcut de atâtea ori să câştige statul român, să câştige administraţia unde se ducea pentru câteva momente.

După legea d-voastră, nu mai e voie să se creeze o mulţime de lucruri, ce se întâmplă cu omul de care are nevoie, atât administraţia, cât şi toate serviciile? El trebuie să fie închis între cele două funcţiuni, două, vă rog nu mai mult de două, Dar să nu ne gândim la cei mai mari, să ne gândim şi la cei mai mici. Eu cunosc profesori secundari, şi dacă d-voastră nu veţi face nimic pentru aceşti profesori secundari, dacă dimpotrivă, le veţi da lovituri, va veni o vreme când nu veţi mai găsi profesori pentru liceele, gimnaziile şi aşezămintele şcolare corespunzătoare - care au familie grea. Îmi aduc aminte că unul dintre dânşii, care face şi politică, a venit într-un moment, când erau nişte discuţiuni electorale, înaintea unui prieten al meu, care nu era profesor şi care a spus de la început: cum să stau eu de vorbă cu acest om, care nu are o haină bună pe dânsul? Era un profesor care lucra de vreo douăzeci de ani, avea vreo zece copii şi copiii aceştia trebuia să-i ţină, să-i îngrijească, să cutreiere oraşul de provincie de la un capăt la altul şi, strângând lefurile acestea mărunte, abia era în stare să dea o pâine celor de acasă de la dânsul.

Veţi împiedica şi la lucru - şi aceasta nu este un act moral - pe cineva de mare valoare, veţi face să păgubească statul prin înlocuitorii care nu vor fi de calitatea lui, căci anume servicii nu se cântăresc cu ceasul şi nu se plătesc cu bani. Şi, pe de altă parte, veţi împiedica şi un număr de modeşti funcţionari, a căror viaţă este un chin şi numai ei ştiu cum adună o anume leafă, îi veţi împiedica de a asigura strictul necesar celor din cuprinsul casei lor. Iar, ceea ce prevedeţi d-voastră, a doua funcţiune, cu o cincime din salariu, daţi-mi voie, aceasta este o bătaie de joc. Dacă eu aş fi ales, cum ziceam că am de gând, nu şcoala de Război, dacă aş fi ales o alta din celelalte două şcoli, ori Universitatea - şi ar trebui atunci să vă căutaţi un alt rector - ori şcoala de Comerţ, atunci ar fi trebuit să-mi aplice, d-le prim-ministru, d. ministru de Război legea d-voastră în acest caz când alegeam o funcţie cu salariul complet, plus aceia de la şcoala de Război îmi dădeaţi atunci o cincime din carul cu lemne. (*Mare ilaritate*). Trebuia să număr bucăţile, să iau cincimea mea şi patru cincimi să vi le trimet d-voastră, d-le prim-ministru, este absurd. Sacrificaţi, cum vă voi spune la sfârşit, unei prejudecăţi democratice şi aduceţi o lovitură meritului. Şi dacă este o ţară în care omul trebuie să fie încurajat pentru cunoştinţele pe care le are, pentru dorinţa lui de muncă, aceasta este ţara românească. Şi un om care este în stare să lucreze de la opt

https://biblioteca-digitala.ro

ceasuri de dimineața până în adâncul nopții, în mai multe locuri, este un om înaintea căruia oricine trebuie să-şi ridice pălăria, dacă întrebuințează câştigul lui meritat pentru întreținerea unei familii, iar nu numai să fie expus unei invidii stupide, dar să fie pecetluit de către stat cu pecetea de cumulard.

D. dr. Cantacuzino, om bătrân şi bolnav, a călcat scările casei mele de trei ori până acum, ca să obțină ceea ce din fericire s-a obținut, dar nu s-a obținut total, căci ceea ce voia să împiedice d-rul Ion Cantacuzino, n-a izbutit să împiedece, dacă nu ne vom învoi să introducem anumite modificări în lege. Iată despre ce este vorba:

Sunt laboratorii aci. În laboratoriile acestea este un personal tehnic. Personalul acesta tehnic e retribuit cu sume ridicule: sunt oameni plătiți cu câteva sute de lei sau cu o mie de lei, încât omul trebuie să meargă la cinci laboratorii, ca să strângă o sumă cum se cade.

Rezultatul îl veți vedea. Anumite laboratorii nu vor putea funcționa pentru că oamenii aceşti nu vor consimți să primească o leafă întreagă şi a cincea parte din cei 500 sau 1.000 de lei. Vedeți d-voastră la ce rezultat ajungem, când considerați chestiunea din punct de vedere practic?

Dar nici pentru stat, vă rog, nu veți face nici o economie, D. Djuvara a spus-o dar, spunând-o d-nealui, în felul d-sale, pacific, profesoral, poate că nu toată lumea a prins ceea ce voia să spună. D-sa a spus că nu este nici o economie pentru stat, ci dimpotrivă, este o împovărare.

Da, este o împovărare, fiindcă mie, care am 35.000 de lei la Universitate, îmi dă mâna să-mi sacrific trei dimineți pe săptămână pentru şcoala de Comerț, plătit cu 15.000 de lei. Dar când va fi vorba să găsiți un adevărat profesor de istorie universală - şi în România abia e câte unul pentru fiecare Universitate, este specialitatea cea mai grea în largul domeniu al istoriei - el nu va primi să-şi dea, nu trei dimineți - eu pot să-mi sacrific numai trei dimineți, pentru că în dosul lucrurilor pe care le spun în aceste trei dimineți, sunt patruzeci de ani de muncă în acest domeniu - ci dacă veți numi pe un altul, va trebui să-şi cheltuiască tot timpul său, de dimineață până seara, în munca cea mai înverşunată. Şi pe omul acesta, dacă se va întâmpla să aibă o familie, cu 15.000 de lei o să-l plătiți d-voastră? Va trebui neapărat să vă mulțumiți cu oameni cu totul inferiori, să plasați tot felul de oameni, care n-au putut să fie plasați până acum. Bine înțeles, nu în intențiunea d-voastră, dar a unora care aplaudă afară, este gândul acesta să se pot strecura unde nu s-au putut strecura până acum, toți mediocrii invidioşi care stau la uşă acum şi se gândesc la înlăturarea valorilor ca să-şi strecoare ieftina lor mediocritate. (*Aplauze pe băncile majorității*).

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, d-le preşedinte al Consiliului - şi încheind, fiindcă nici odată gândul meu n-a fost să iau timpul aşa de scump plătit şi aşa de uşuratic irosit al acestei Camere, între concepţia mea şi concepţia d-voastră, poate nu concepţia fondului sincer al sufletului d-voastră, dar concepţia pe care v-o impune d-voastră spiritul de partid, între concepţia mea şi concepţia d-voastră este o deosebire.

Concepţia d-voastră, aceea pe care o arătaţi, o arătaţi când sunteţi aici, nu puteţi să faceţi altfel, căci altfel trebuie să sacrificaţi locul pe care-l aveţi şi să-l înlocuiţi cu acel puţin pe care în viaţa politică a ajuns să-l aibă un om ca mine, e a unui adept al democraţiei, al democraţiei abstracte, filosofice, revoluţionare, iacobine, roşie, de odinioară, acum amestecată cu foarte multă apă de oportunism, şi unul din preceptele democraţiei este acela: să nu se ridice cineva prea sus. Este democraţia care apasă de sus, pe când eu reprezint, dacă voiţi, tot o democraţie, deşi cuvântul, de multă, vreme, nu-mi mai place, căci jigneşte gustul meu estetic, dar democraţia mea, dacă este democraţie, înseamnă a ridică pe acel de jos ori cât de sus. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Şi de aceea, eu mi-am clădit viaţa mea pe muncă şi pe merit, şi respect pe oricine şi-a clădit viaţa pe muncă şi pe merit, iar pentru alţi oameni, lozinca e: În lături cu munca şi în lături cu meritul; să fie toţi de-a valma. Aceasta însemnează însă moartea morală a unei societăţi.

Iar dacă d-voastră mă întrebaţi: dar atunci ce este de făcut? Atunci, eu v-aş sfătui să nu aveţi în vedere pe funcţionarii care au mai multe lefuri, ci pe aceia care au o anumită leafă.

Iată, cutare mare funcţionar, încasator de milioane, de care s-a vorbit aici, despre care nu-mi place să vorbesc în public, dar numele căruia este în gândul tuturor. Dacă i s-ar da profesorului aceluia cu haina uzată, pe care bărbatul politic nu-l primea să vorbească cu dânsul, din cauza acestei înfăţişări umile, dacă i s-ar da să înlocuiască toate micile lefi pe care le adună prin noroi şi prin frig, de la un capăt al oraşului la altul, cu leafa marelui funcţionar, care are una singură, dar ce leafă, eu cred că ar primi foarte bucuros să facă acest schimb. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Nu este vorba de câtă leafă, este vorba de ce leafă (*aplauze pe băncile majorităţii*), şi pe cele liberale, şi este vorba de pentru ce această leafă.

Acestea sunt cele trei mari întrebări, care trebuie să le punem noi acum. Iar dacă d-voastră vreţi să loviţi în oamenii care iau banul ţării fără drept, eu vă dau repede un mijloc: în afară de anumite prescripţii ale statutului funcţionarilor, şi marii cumularzi nu sunt din cei cu statutul funcţionarilor, sunt din cei cu portiţa din dos, pentru anumite merite politice, dacă voiţi să loviţi în aceştia, să acordaţi satisfacţia pe care o întreagă opinie publică,

https://biblioteca-digitala.ro

desigur că o aşteaptă şi are dreptate să o aştepte, în vremurile acestea cumplite, daţi afară pe oricine, ori unde nu îndeplineşte o funcţiune pe care a avut îndrăzneala de a şi-o atribui.

Acestea sunt cuvintele pe care le-am avut de spus[1]. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

NOTE

1. Discuţia a continuat şi la un moment dat N. I. i-a replicat lui I. Vasilescu Nottara, care spusese că „trebuie să fie vorba de savanţi adevăraţi, nu de savanţi improvizaţi de ultima oră care să vină să beneficieze de acest proiect de lege": Eu am ridicat cuvântul nu numai pentru profesorii de Universitate. Eu, şi când s-a ţinut colegiul universitar, am vorbit de întregul corp didactic. Profesorul meu din provincie, care creşte zece copii, care ca să strângă până la 20.000 lei pe lună trebuie să alerge de la un capăt al oraşului la celălalt, dumneata îl vei vedea acum lovit de reducerea salariilor şi în acelaşi timp îl vei vedea redus la două funcţiuni, din care, dintr-una va primi numai a cincea parte; şi eu nu zic că îl vei avea dumneata pe suflet, dar îl vom avea pe suflet noi toţi pe omul acela şi întreaga lui familie. Şi acesta este un tip care se găseşte în mii de exemplare, în întreaga ţară.
Din nou răspunde lui I.V.N., care observase sarcastic: „savanţi de comisie vor fi cu sutele!" :
Unii sunt. Andrei Rădulescu, de exemplu, care este la Academia Comercială. Sunt două articole care se bat cap la cap. Este un articol, pe care l-am introdus eu, acela cu consiliul de apreciere: art. 18, alineatul ultim, dar acela în care se spune că cei de la Curtea de Conturi, şi aşa mai departe, au aceleaşi drepturi, fără preţuire din partea unei comisiuni, nu este de la mine.
D.R. Ioanițescu, raportor: La acel articol operează plafonul, pe când la cel introdus de d-voastră nu operează plafonul.
N. Iorga: Plafonul d-voastră o să cadă în capul celor nevinovaţi *(ilaritate)*. Aceasta este o ţară în care plafonurile nu ţin (*ilaritate, aplauze)*.

Şi în încheiere:
Vasilescu Nottara: ...sunt de acord cu principiul acestei legi, însă punând un singur articol: că nimeni în stat nu poate să ia o leafă mai mare decât maximum, pe care îl fixaţi d-voastre. În acest fel

https://biblioteca-digitala.ro

şi morala publică este mulţumită, pentru că nu vor mai fi funcţionari plătiţi cu sute de mii de lei pe lună, şi statul va putea face economii, iar funcţionarul, prin o muncă intensivă, va putea câştiga cu ce să poată trăi. Admiţând deci acest singur articol al maximului de leafă, cred că se rezolvă întreaga chestiune.

N. Iorga: Nu cincimea?

I. Vasilescu Nottara: Nu, un maximum de leafă.

N. Iorga: Domnilor suntem oameni bătrâni; ori e cineva monogam, ori este cineva bigam. Dar să fie unul cu o nevastă, şi cu o cincime de nevastă alături, aceasta nu se poate (*ilaritate, aplauze).*

Şedinţa din 22 decembrie 1930

Protestează pentru unele recomandări de modificare a legii cumulului făcute de el şi ignorate de Adunare:

D-le preşedinte, aş fi dorit să fie faţă la cele ce spun şi d. preşedinte al Consiliului de miniştri[1], deoarece o parte din cele ce voi spune îl priveşte şi pe d-sa. Dar, cu toate că nu este de faţa, voi vorbi, căci sunt sigur că va avea prilejul de a recunoaşte că am dreptate.

În ce priveşte prima parte, am auzit că, în lipsa mea de ieri, cineva mi-a dat sfatul să fiu dezinteresat, punându-se în legătură cele ce am spus eu cu situaţia mea în învăţământ. Cu alte cuvinte, în lipsa mea, cineva a binevoit să-mi recomande, ca intelectual, să fiu dezinteresat.

D-lor, să-mi daţi voie să nu răspund la astfel de sugestii. Când un om şi-a dăruit statului casa lui şi biblioteca lui şi a fost întotdeauna la dispoziţia statului şi când vine unul, pe baza nu ştiu cărei democraţii, să spună că intelectualii au datoria de a nu primi răsplata ostenelii lor, este un lucru aşa de absurd, încât mi-ar fi imposibil să-i răspund.

Dar iată, d-le preşedinte, ce vroiam să spun, şi aceasta o puteţi judeca şi d-voastră.

Eu am primit asigurarea, sâmbătă, că nu se va ţine şedinţă duminecă. Asigurarea aceasta mi-a dat-o d. preşedinte al Consiliului, care a întrebat dacă este bine să ţină şedinţă mâine, şi eu i-am spus: nu. „Atunci şedinţa viitoare va fi luni". Prin urmare, eu am fost împiedecat de a vorbi la discuţia pe articole[2]. Ţin să constat acest lucru şi dacă d. preşedinte al Consiliului crede că memoria mă înşeală, îl rog să vie să-mi spună că n-am dreptate.

https://biblioteca-digitala.ro

În al doilea rând, am fost în cabinetul d-lui preşedinte al Consiliului sâmbătă şi i-am spus că anumite modificări de articole prefer să nu pară a fi impuse de mine, ci să vie de la chibzuinţa d-sale. Am redactat două articole pe care le-am încredinţat d-lui preşedinte al Consiliului. D. preşedinte al Consiliului mi-a declarat, la rândul său, că aceste articole nu vor fi modificate din forma pe care i-am dat-o d-sale şi am întrebat: „Sigur? ". D. preşedinte al Consiliului mi-a spus „cuvânt moldovenesc".

Atunci, să-mi daţi voie, sunt două feluri de cuvinte moldoveneşti: al meu şi celălalt. Fiindcă, s-au modificat aceste articole.

O voce: Camera le-a modificat.

D. V. Toncescu: Camera n-are oare nici un drept de a modifica? (*Zgomot*).

D. N. Iorga: Eu ştiu ce am vorbit cu un preşedinte de Consiliu care, după sistemul d-voastră democratic, are dreptul de a lua angajamente în numele Camerei (*zgomot, întreruperi pe băncile majorităţii*).

O voce: În numele Camerei? (*Zgomot*).

D. N. Iorga: Mă rog, mă rog, când vă are demisiile toate în mână, poate să hotărască ce vrea (*protestări pe băncile majorităţii*). Dar nu mă sperie pe mine apucături de acestea, le cunosc de treizeci de ani şi nu mă ating. Stăpânesc eu elevi mai în vârstă decât mulţi dintre d-voastră; nu mă supăraţi cu strigăte de felul acesta. Ar fi o datorie elementară să lăsaţi pe un om de vârsta mea, care v-a adus astfel de servicii, să-l lăsaţi să vorbească. Sau doriţi d-voastră ca puţina opoziţie nepătimaşă pe care o aveţi aici să iasă din Adunare, trântind uşa după dânsa? Dacă doriţi, o veţi avea. Dar eu nu pot admite, d-le preşedinte, când vorbesc eu, cu ce-mi dă dreptul viaţa mea întreagă să fie, urletele acestea necuviincioase. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc, protestări pe băncile majorităţii*).

O voce: Dar nu sunt urlete!

D. N. Iorga: Orice urlet e necuviincios. Nu este de vină cuvântul meu; e de vine cine urlă. Cine are ceva de spus, să se urce după mine la tribună, să ceară cuvântul. (*Zgomot*).

Şi s-a modificat un articol în care se prevedea că profesorii în învăţământul secundar au dreptul să aibă o a doua catedră. S-a călcat învoiala pe care am avut-o în această privinţă. S-a călcat încă un punct al acestei învoieli. Era vorba ca profesorii de Universitate să poată ocupa una sau mai multe situaţiuni în marginea strictă a competenţei lor, în marginea strictă a chemării lor ştiinţifice. Aşa a fost învoiala, şi, în loc să am mai mult, am avut mai puţin de cum fusese înţelegerea, eu, acela care prezintă legea. Când eu am o înţelegere cu cineva şi Camera nu mă lasă să îndeplinesc această înţelegere, şi când este dat cuvântul meu de moldovean, atunci părăsesc locul

https://biblioteca-digitala.ro

meu; dar nu se poate, pentru că se împotriveşte Camera să calc un cuvânt pe care l-am dat.

Şi eu vă anunţ că hotărârea pe care a luat-o Universitatea din Bucureşti, colegiul universitar, s-ar putea întâmpla să nu fie modificat şi voi chema din nou colegiul universitar, voi arăta ce am cerut, voi arăta care este articolul primit şi voi arăta modificările care s-au impus, şi eu voi fi cel dintâi care voi urma hotărârea de acolo de a nu alege între cele două catedre. Nu voi alege între cele două catedre, fiindcă d-voastră nu puteţi să cereţi unui om de vârsta mea, care a ajuns să aibă la Academia Comercială 15.000 lei pe lună, pentru trei zile pe săptămână, să primească a cincea parte, 3.000 lei pe lună. Atunci, mai bine să se facă cineva şofer de automobil, decât să onoreze învăţământul superior al ţării cu zeci de ani de experienţă. Acestea le-am de spus şi dacă d-lor, cei câţiva care au strigat, ar fi avut altă atitudine, le-aş fi răspuns liniştit.

Tonul cu care vorbesc nu se îndreaptă către vechiul meu prieten, preşedintele Consiliului, ci se îndreaptă, înainte de toate, către aceia care nu au ţinut Parlamentul pe linia nobilă şi demnă pe care am impus-o eu când stăteam pe acel loc (*arătând spre fotoliul preşidenţial*) în primul Parlament al României unite[3]. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*).

NOTE

1. Preşedintele Consiliului de miniştri era G. G. Mironescu.
2. Se discutase legea cumulului. Vezi şi supra.
3. *A urmat explicaţia raportorului, D.R. Ioaniţescu şi replica mulţumită a lui N. Iorga:*

D-lor deputaţi, regret că n-am fost de la început aci, pentru ca să arăt d-lui profesor Iorga textul adevărat al legii, aşa cum a ieşit din votul de ieri al Camerei. Probabil că d. profesor Iorga, care a lipsit ieri - regretăm şi noi lipsa d-sale - a cerut informaţiuni şi i s-a prezentat numai prima parte a unui amendament, şi dacă ar fi fost numai această parte, atunci desigur protestul d-lui profesor Iorga, că d. preşedinte al Consiliului nu s-ar fi ţinut de cuvânt, ar fi fost îndreptăţit.

D-lor, în calitate de raportor, am primit dispoziţiunea să iau înţelegere cu toţi reprezentanţii partidelor şi, în special, cu d. profesor Iorga, care, pe lângă că este reprezentantul unui partid, este şi rectorul Universităţii din Bucureşti şi este şi savantul Iorga.

M-am prezentat la d-sa, i-am arătat textul modificator, aşa cum ieşise din sânul comisiei legislative şi d. profesor Iorga a binevoit să redacteze personal un amendament. Acest amendament a ieşit aşa cum

https://biblioteca-digitala.ro

ați dorit d-voastră, d-le profesor Iorga, din studiul comisiunii legislative şi a fost prezentat în fața Camerei. Prin acest amendament erau scoşi de la aplicarea prevederilor legii, adică erau în afară de legea cumulului, membrii învățământului superior, care au însărcinări în marginile stricte ale specialității lor, precum şi oamenii de ştiință de o valoare excepțională, care sunt chemați a preda cursuri la institutele de înaltă cultură. În privința acestora va hotărî o comisiune compusă din preşedintele Academiei Române, rectorul Universității din Bucureşti, rectorul Academiei de înalte studii comerciale şi industriale, primul-preşedinte al înaltei Curți de Casație şi primul-preşedinte al Consiliului legislativ. Acest amendament privea numai pe profesorii din învățământul superior nu şi pe cei din învățământul secundar. In urmă, ați venit cu propunerea d-voastră şi pentru învățământul secundar. Prin urmare, toți oamenii de ştiință, de o valoare excepțională, aveau să treacă prin această comisiune arătată în acest articol, comisie prezidată de d. profesor Iorga, dacă erau considerați că într-adevăr merită să iasă din prevederile legii şi deci nu intrau în aplicarea legii cumulului. Ieri de dimineață d-voastră ați trimis din nou vorbă d-lui prim-ministru că ar fi bine ca în acest articol să intre şi profesorii secundari. D. prim-ministru a venit şi a convocat comisia legislativă, convocându-mă şi pe mine. Am luat în discuțiune această chestiune şi am admis-o. D. profesor Haneş a venit cu legea de organizare a corpului profesorilor din învățământul secundar şi ne-a arătat că în art. 126 din această lege, votată în 1928, câteva luni înainte de venirea Partidului Național-Țărănesc la cârmă, se prevede că profesorii secundari nu pot să ocupe două catedre, dar să se respecte drepturile câştigate pe baza legii cumulului din 1890.

D-lor, dacă am fi admis la art. 6, unde sunt normele de viitor, unde noi prevedem care are să fie soarta tuturor profesorilor secundari de azi înainte, atunci, desigur, trebuia să dăm dreptate d-lui profesor Haneş şi să nu ne mai gândim că este loc pentru a doua catedră la cei din învățământul secundar. Ce am făcut, d-lor, ca să împăcăm cele două cerințe, deşi în învățământul secundar pot să fie unii din oamenii de ştiință, oameni de înaltă cultură, aşa cum d-voastră ați preconizat?

La amendamentul d-voastră, care a rămas neschimbat, care vizează pe membrii învățământului superior, am adăogat; „membrii învățământului secundar".

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, situațiunea, din momentul de față, a profesorilor secundari și a profesorilor superiori, este următoarea: Pe viitor li se aplica art. 6, celor care de astăzi înainte vor fi numiți. Ei nu pot lua două catedre; când însă vor să ia două catedre și să nu fie vorba nici de plafon, vor trebui să se adreseze comisiunii compuse din toți rectorii Universităților, din primul-președinte al Curții de casație și ceilalți președinți de care v-am vorbit.

Prin urmare, d-le profesor, sunt respectate întru totul dispozițiunile d-voastră. Nu este vorba de cumul la cei care d-voastră îi veți găsi că intră în dispozițiunile art. 6, fie că este vorba de învățământul superior universitar, fie că este vorba de învățământul economic, fie că este vorba de învățământul secundar. Insă, ca să ne punem de acord cu legea de organizare, noi am trecut, în prima parte a art. 6, dispozițiunile *tale quale* ale legii de organizare. Și derogarea nu o vom face noi, ci o veți face d-voastră, în comisiunea unde trebuie să se adreseze toți membrii învățământului secundar.

Am conciliat, așa dar, două texte și am ținut cont de îndreptățitele d-voastră observațiuni. Membrii învățământului secundar și membrii învățământului superior intră în cadrul vizat de d-voastră și vor trece prin acea comisiune care va aprecia meritele lor de oameni de știință și de înaltă cultură.

D-le profesor Iorga, nu știu cine v-a informat că unii din colegii noștri ar fi vorbit de intelectuali care nu trebuie să fie plătiți.

Am urmărit dezbaterile, și la discuțiunea generală și aci - vă rog să cercetați stenogramele - și ori de câte ori se rostea numele d-voastră, și se viza specialiști de valoarea d-voastră culturală, nu am avut decât părerile și declarațiunile pe care le auziți regulat, de când acest Parlament a luat ființă.

Noi v-am considerat totdeauna ca om de înaltă cultură, ca făclierul neamului, ca apostolul neamului. (*Aplauze pe băncile majorității*). Să nu ne faceți injuria să credeți că, odată d-voastră lipsind, sentimentele noastre s-ar schimba, că ele ar fi numai de fațadă. Sentimentele noastre față de domnul profesor Iorga sunt acelea pe care întreaga națiune le are: apreciere și devotament; dar mai ales noi ne închinăm față de puterea d-voastră de muncă și în ce privește cultura românească și în tot ce ați făcut, începând de la ultimul învățător până la cel mai de sus. (*Aplauze, strigăte de „bravo", pe băncile majorității*).

D. St. Cicio Pop, președinte: D. profesor Iorga are cuvântul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-le preşedinte, sunt aproape lămurit. Însă, dacă eu am protestat împotriva unei schimbări, care am crezut că s-a introdus asupra formei pe care o primise d. preşedinte al Consiliului, aceasta se datoreşte la două lucruri.

Mai întâi, ziarele, care sunt în strânsă legătură cu d-voastră, mi-au furnizat, de dimineaţă, informaţiunea că s-a schimbat cu desăvârşire textul, dându-i chiar o formă absolut deosebită de forma pe care o pusesem.

Dar, pe lângă aceasta, eu, când vorbesc în chestiunea cumulului, vorbesc puţin şi pentru dreptatea mea - m-am prezentat mai mult ca exemplu - dar vorbesc pentru o întreagă clasă, şi când n-au înţeles mulţi dintre profesorii care sunt aici şi când unii dintr-înşii, au venit - am aici hârtiile - şi mi-au înfăţişat o altă redacţiune, dumnealor, care fuseseră aici, cum voiţi ca eu, care eram la Constanţa, să ştiu mai bine decât acei care erau aci şi au venit să se plângă la mine că s-a schimbat articolul?

Prin urmare, cu multă plăcere iau act de declaraţiunile d-lui Ioanițescu şi, mai ales, iau act cu foarte multă plăcere, nu numai de cuvintele amabile pe care mi le-a adresat, dar de tonul pe care-l întrebuinţează d-sa, tonul pe care-l întrebuinţez eu şi tonul pe care, din nenorocire, nu-l întrebuinţează toată lumea. Şi care, în nici un caz, nici cuvinte, nici strigăte nearticulate, nu trebuie să se îndrepte faţă de un om care, pot să zic, este ceea ce m-a ajutat Dumnezeu să fiu şi este, mai ales, ceea ce faţă de d-voastră am fost de atâtea ori şi în greşelile d-voastră.

D. V. Toncescu: Rămâne constatarea că este un singur cuvânt de moldovean ... în orice caz, d-le profesor...

D. N. Iorga: Vă rog, nu discut personal cu nimeni.

D. V. Toncescu: În orice caz, facem constatarea că este un singur cuvânt de moldovean şi la d-voastră şi la d. prim-ministru. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. St. Cicio Pop, preşedinte: Ţin să adaog şi eu ceva la cele spuse de d. raportor Ioanițescu.

D-voastră, d-le profesor, aţi binevoit a-mi trimite ieri din Constanţa o telegramă. Imediat am chemat pe d. prim-ministru, care, cu cea mai mare solicitudine, a întrunit comitetul delegaţilor împreună cu d. raportor, pentru a pune în concordanţă această dorinţă a d-voastră cu legea de organizare a învăţământului secundar.

https://biblioteca-digitala.ro

Am observat la d-sa cea mai mare bunăvoință și solicitudine pentru ca d-voastră să fiți satisfăcut. Am ținut să spun ulterior aceste cuvinte, pentru că m-ar durea să credeți că moldoveanul nu și-a ținut cuvântul. (*Ilaritate.*)

Din nou la legea cumulului:

D-le președinte, d-lor deputați, aș fi vroit să vorbesc, după ce reprezentanții partidelor care au guvernat ar fi luat cuvântul. Se pare însă că nu vor lua cuvântul și, așa fiind, sunt silit să vorbesc înaintea momentului pe care mi-l alesesem.

Eu trebuie să spun foarte limpede că sunt împotriva acestui proiect de lege. Și sunt împotriva acestui proiect de lege pentru motivele foarte simple pe care le voi arăta pe scurt.

Eu nu tăgăduiesc că țara se găsește în împrejurări financiare foarte grele, că ne pot amenința primejdii foarte mari, dar iarăși îmi dau seama de motivul pentru care situația financiară este așa de rea. Situația financiară este în legătură cu economia națională și economia națională este în legătură cu starea de spirit a unei societăți, și faptul acesta că societatea noastră este bolnavă în întregime, bolnavă de neîncredere, de lipsă de iubire a muncii, de lipsă de solidaritate, aceasta o voi arăta când va veni în discuție bugetul statului. Deocamdată mă opresc la măsura aceasta pe care d. ministru de Finanțe ne-o propune[1]. Nu că eu aș crede că această clasă a funcționarilor nu trebuie să ajute și ea statul, deși este în afară de orice îndoială că acestei clase i s-a cerut mai mult decât celorlalte și i se va cere întotdeauna mai mult, fiindcă atunci când noi am avea o administrație de un caracter mai complicat și mai sigur, am ști să descoperim izvoarele de venituri, pe când așa noi ne furăm pe noi înșine. Statul dă leafă, are la îndemână funcționarul, ia înapoi funcționarului ceea ce i-a dat. Nu este nimic mai ușor decât să jupoi pe funcționar. Cred că ar fi fost mult mai bine ca de la început să se fi scăzut lefurile funcționarilor, decât funcționarii să trăiască necontenit în așteptarea loviturii care va veni mâine; nimeni nu știe exact ce are. Știe ce are acum, nu știe ce va fi mâine. La măsurile excepționale de acum se va adăuga o măsură excepțională mâine, vine altă măsură excepțională și din excepțional în excepțional se poate întâmpla ca unui funcționar să i se oprească o jumătate din salariul lui. Sunt unele cazuri de impunere, când ceea ce plătește statului este aproape jumătate din salariul lui. Și pe lângă aceasta se mai adaugă, dată fiind formula de percepere, și o supărare de fiecare moment.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, d-le ministru de Finanțe, și eu nu vă consider pe d-voastră ca om, știu eu foarte bine ce simțiți și ce gândiți d-voastră, și știu ce ați face, dacă v-ați găsi în alte împrejurări decât în împrejurările în care vă găsiți, eu vorbesc cu ministrul de Finanțe al României, cu acela care din motivele pe care le voi arăta la sfârșit, în loc să înfățișeze o soluțiune mult mai bună, este silit să înfățișeze soluția mult mai rea de acum; motivele acestea, de altfel, le ghiciți încă de pe acum, dar îmi face mie o plăcere să le mai spun încă odată. Dar d-voastră ați fi putut să veniți cu altceva, dacă vroiați să luați de la funcționari, dacă socoteați că funcționarii nu au dat de-ajuns, dacă socoteați încă un lucru: că funcționarii pot suporta mai mult. Pentru că funcționarul, vă rog, d-voastră îl plătiți pentru ce? Nu ca să figureze în buget, nu ca să fie înscris în statele d-voastră; funcționarul îl plătiți ca să poată funcționa și pentru ca funcționarul să funcționeze în adevăr, să-și îndeplinească rostul lui, el trebuie să aibă o anumită situație materială. El nu trebuie să aibă anumite griji ale casei. Un profesor a cărui familie nu are ce mânca sau care trebuie să îngrijească de nevoile familiei sale, se va duce la curs cu totul cu alt cap decât profesorul care este asigurat în ceea ce privește viața materială a familiei sale; un judecător care nu are astfel de griji va judeca altfel, cu o minte mult mai limpede decât acela care iese din chinurile economiei lui casnice; un ofițer care este asigurat, în ceea ce privește cele dinlăuntrul casei sale, se va oferi mai ușor ca jertfă pentru siguranța unei societăți decât în cazul celălalt, și un funcționar administrativ care va fi plătit cum trebuie, funcționarul acesta administrativ nu va recurge la mijloacele pe care d. Petrovici le vedea chiar acum, pe care eu mai bucuros - dacă poate să fie bucurie în această gradație - le-aș vedea într-un viitor mai depărtat.

Fiindcă se poate să fie funcționari care iau mită, dar sunt sigur că, în momentul de față, numărul funcționarilor martiri este infinit mai mare decât numărul funcționarilor care pe căi ilegale își asigură ceea ce ar trebui să le asigure statul.

Să mi se dea voie să vorbesc nu numai pentru interesele, dar și pentru onoarea clasei din care face parte acest corp didactic, din care mă onorează a fi unul din membri.

Nu știu dacă în această Cameră este cineva care să fi citit o carte, puțintel mai veche, pe care era natural ca generația mea să o fi avut în mână, asupra împărăției țarilor. E scrisă de Mackensie Wallace, un englez care a petrecut multă vreme acolo, care cunoștea perfect Rusia de la un capăt la altul, Rusia de pe vremea lui Alexandru al II-lea. El făcea observația că s-au întrebuințat împotriva funcționarilor mitarnici, care sunt înfățișați în comedia lui Gogol, toate mijloacele de supraveghere, de inspecțiune, de pedeapsă și nu s-a ajuns la nici un rezultat. Atunci s-a gândit cineva să dea funcționarilor

https://biblioteca-digitala.ro

ceea ce le trebuia într-adevăr. Şi, din momentul ce s-a dat funcţionarilor ceea ce le trebuia într-adevăr, mita aceasta, care era o plagă pentru societatea rusească, mita aceasta a fost foarte rară şi Gogol n-a mai fost, cu „Revizorul" lui, de actualitate.

Nu se poate cere oricărui om să fie eroic, şi e bine ca, atunci când nu este eroic, să nu se vadă că este mâna statului care împinge la păcat, căci cu asemenea mijloace este mâna statului care împinge la păcat o societate întreagă.

Funcţionarul turc lua mită. Pentru ce? Pentru că era plătit la nu ştiu câte luni şi natural că trebuia să ia din afară aceşti bani. Sub regimul lui Mustafa Kemal nu mai este aşa. Acum se plăteşte leafa, funcţionarul este asigurat pe câţiva ani şi funcţionarii au un grad de moralitate pe care nu-l avuseră înainte.

Dar am spus, eu înţeleg că asupra clasei funcţionarilor să cadă ceva din sarcina pe care trebuie să o primim cu toţii. Dar să ne înţelegem, d-le ministru de Finanţe, adică, încă odată, să ne înţelegem în teorie, fiindcă în practică, dacă am sta numai noi doi şi am vorbi, am fi înţeleşi de la cele dintâi cuvinte; numai cât situaţia d-voastră este, din nenorocire, alta şi, din fericire, situaţiunea mea este alta. Nu am legăturile pe care le aveţi d-voastră, eu nu trebuie să ţin samă de consideraţiile de care trebuie să ţineţi seamă d-voastră; mie nu-mi impune nimeni să fac sacrificii de conştiinţă din acelea pe care miniştrii, care reprezintă un partid şi un partid format de curând, în care trebuie să asculţi în multe părţi, sacrificii pe care un astfel de ministru trebuie să le primească în fiecare moment,

D-le ministru, dar d-voastră puteaţi să reduceţi fără să luaţi un ban de la funcţionarii utili, puteaţi să reduceţi bugetul funcţionarilor cu o treime. Noi avem numărul acela de 333.000 de funcţionari şi s-a făcut, în ziarele noastre, o comparaţie cu numărul funcţionarilor din Anglia. Şi atunci, dacă îşi dă seama cineva decât poate plăti Anglia şi decât poate plăti România, şi nu numai atât, dar de complexa viaţă engleză, care cere mult mai mulţi funcţionari decât simplicitatea şi caracterul patriarhal al vieţii noastre, atunci îşi dă sama cât este de monstruos să avem noi atâţia funcţionari. Şi atunci, fără îndoială, trebuie să înlăturaţi din numărul funcţionarilor noştri pe toţi acei care n-au nici un fel de rost. Eu nu cred că a venit încă momentul marii prefaceri, care să înlăture birocraţia înstăpânită la noi, încă de pe vremea Regulamentului Organic. Iată o aniversare pe care, de acum patru ani, trebuie s-o sărbătoriţi: 100 de ani de birocraţie. Aceasta a început la 1834. Dar înainte de birocraţia franceză, trecută, prin ruşi şi venită la noi - fiindcă este un dar francez din mâna ruşilor această birocraţie de la 1834 - treburile mergeau fără să cheltuim atâta pentru hârtie, fără să avem zece oameni pentru ca o hotărâre să iasă şi alţi zece oameni pentru ca această hotărâre să fie îndeplinită, fără să

https://biblioteca-digitala.ro

avem birourile acelea care concentrează paraziți, birouri care, de la o bucată de vreme, întrunesc familii întregi. Iată, mi s-a citat un caz, care arată cât era de necesar ca, în loc ca d-voastră să umblați cu o armă tăioasă deasupra capetelor care nu sunt la aceeași înălțime, și să tăiați tot ceea ce vine mai sus de linia d-voastră, cât de necesar era să nu întrebuințați acest mijloc, ci să înlăturați pe aceia care nu fac nici o treabă și care în toată concepția cuvântului sunt netrebnici. Mi s-a citat un caz al unei familii întregi așezată într-un birou. Întâi, tatăl a căpătat o funcțiune, pe urmă, având și un băiat, s-a gândit că i-ar prinde foarte bine dacă ar avea și băiatul acolo. Și cum era om cu influență politică, a reușit să bage și băiatul. După aceea, când i-a crescut un altul, s-a îngrijit și de dânsul să-l aibă tot în apropierea lui; și, fiindcă avea și două fete, au fost plasate și aceste fete tot la minister, iar, la urma urmelor, deoarece nevasta rămăsese singură, acasă, i s-a găsit și ei un rost de diurnistă. Cum era om cu oarecare influență, iată că i-a strâns pe toți împreună. Nu vreau să citez numele, dar faptul este adevărat.

Este un adevăr că noi avem o treime de funcționari inutili. De ce avem acești funcționari inutili? Întâi, din cauza birocrației. Când am venit în fruntea Universității, am găsit și acolo o mulțime de funcționari. Eu nu pot să scot funcționarii care nu lucrează, dar mă servesc numai de vreo doi, care pot să facă tot rostul de acolo, toți ceilalți fiind pe deasupra. Poate că la casierie să mai trebuiască vreunul sau doi și încă doi, trei, la biroul burselor. Vedeți, prin urmare, că și cu un număr restrâns de funcționari se poate foarte bine conduce o mare instituție publică. De la început am văzut pe aceia care nu-mi trebuiesc, dar eu nu mă găsesc în situația unui ministru, căci în această situație eu i-aș înlătura pur și simplu pe toți aceia care nu au nici un fel de rost, care sunt numai figuri birocratice. Plătește omul cât plătește scaunul pe care stă, și cât plătește masa la care lucrează, iar în ce privește hârtia, hârtia aceasta stricată este mult mai scumpă, decât isprava pe care o face birocratul inutil.

Nu este vorba însă numai de aceasta. Funcționarii sunt în mare parte acolo, fiindcă au adus servicii de partid, fiindcă organizația partidelor noastre este o organizație de interese personale, presărate cu câteva idei generale. Doar nu trăiesc în țara aceasta, având și eu oarecare viață politică, de vreo patruzeci de ani de zile, fără s-o știu! Mi s-a întâmplat și mie, față de puținii oamenii pe care îi am în jurul meu, mi s-a întâmplat, în momentul când puteam și eu să hotărăsc, în cele câteva luni de zile când am stat împreună cu unii dintre d-voastră, mi s-a întâmplat, zic, să văd venind, dacă nu marea cohortă pe care a trebuit s-o satisfac, un mic grup - partea cea mai rea din grupul meu - care se îndrepta către mine cerând astfel de satisfacțiuni. Numai că eu am putut refuza, d-voastră însă nu. Este adevărat că d-voastră,

https://biblioteca-digitala.ro

nerefuzând, ați ajuns unde ați ajuns și eu, refuzând, am rămas unde sunt. Dar virtutea cetățenească cere nu ceea ce ați făcut d-voastră, ci ceea ce am făcut, și ce am suferit eu.

Sunt funcționari pe care i-ați moștenit de la toate guvernările trecute, funcționari care au venit numai fiindcă au votat pe aceia care au guvernat țara, și la funcționarii aceștia s-au adaus funcționarii d-voastră; și când nu i-ați putut plasa, atunci ați înființat administrațiile autonome. Pentru aceeași funcțiune, pentru același lucru, la minister ai pe unul, la administrația autonomă ai pe altul, și cu legea cumulului veți avea ocazia să plasați și pe alții. Și știți la ce rezultat s-a ajuns? Nu numai la rezultatul că o mulțime de oameni netrebnici mănâncă bugetul, dar se ajunge și la altceva: o parte din funcționari servesc pe un anumit stăpân și altă parte dintre funcționarii aceștia, numiți pentru motive politice de partid, servesc pe un alt stăpân. Nu este minister în care să nu existe sabotori, nu este minister în care să nu existe oameni care raportează binefăcătorilor lor (*aplauze)*, și nu este minister în care să nu se pregătească celor care guvernează cele mai mari dificultăți, pentru ca să fie satisfăcut domnul care, de undeva, trage sforile. Și atunci, birocrații superficiali trebuie înlăturați. Oamenii aceștia trebuie ținuți măcar sub suspiciune. Dacă este vorba de o lovitură, lovitura să cadă, înainte de toate, asupra acestor oameni.

Mi-e aproape rușine să spun care e a treia categorie de funcționari. Sunt, mai întâi, servitorii birocrației, al doilea sunt servitorii partidelor și al treilea sunt foarte deseori servitorii păcatelor personale ale oamenilor care au guvernat. Sunt oamenii de casă pe care aceștia, chiar dacă nu sunt încadrați în partid, nu-i uită nimeni. Dacă nu le pot da funcțiuni, dau burse copiilor lor.

Credeți d-voastră că eu, care prezidez comisia burselor, nu știu că sunt alte burse decât bursele pe care le dăm noi? Credeți d-voastră că, dacă nu văd actele prin care se acordă burse fetei înzestrate cu mare talent muzical și uneori de pictură a cutărui om prețios, nu văd eu, ducându-mă în străinătate, pe înșiși cei care beneficiază de astfel de burse? Nu știu eu că din Ardeal au plecat fără să se spuie un singur cuvânt, zeci de tineri, care deseori au trebuit șapte ani să stea în străinătate, fiindcă cei dintâi trei ani au fost întrebuințați pentru învățarea limbii franceze? Credeți d-voastră că nu am eu o listă pe care pot să v-o prezint totdeauna? Credeți d-voastră că nu am fost în stare să alcătuiesc și grupe de familii: tatăl funcționar, fiul bursier, fiica având talent la muzică sau la pictură? Dar mi s-a întâmplat un caz în care nu știu dacă bursa se dăduse înainte, dar după intervenita mea, pe vremea guvernului liberal, această bursă a trebuit să fie suprimată. Era o doamnă evreică din Chișinău, care avea două fete. A cerut bursă întâi pentru o fată, pe urmă a cerut și pentru a doua fată. Am avut înaintea mea cererea în care d-na aceasta,

https://biblioteca-digitala.ro

care cunoştea poate pe un politician de acolo din Chişinău, spunea: din moment ce sunt două fete la Paris, şi cum Parisul este un oraş periculos, de ce eu ca mama lor nu aş căpăta o bursă acolo, care să-mi permită să le supraveghez de aproape? Aşa încât noi am plătit poate şi virtutea acestor două domnişoare israelite de la Chişinău.

Prin urmare, când aveţi d-voastră pe cei pe care îi impune birocraţia, pe cei pe care îi împing partidele, şi pe cei care îi strâng cu atâta dragoste interesele de familie, interesele de prietenie, interesele, de multe ori, de corupţie ale cutărui sau cutărui dintre oamenii care pot hotărî, este de unde tăia.

Dar de câte ori am ridicat chestia aceasta în atâtea Camere! Dar în conştiinţa fiecăruia s-a fixat această hotărâre că este de unde tăia.

Dar aici recunosc şi eu că o astfel de operaţie, în momentul acesta de tulburare în suflete, de mare mizerie materială în care este atâta substanţă inflamabilă, în această societate în care de atâţia trebuie să-ţi fie şi milă, este o operaţie grea. Dar aici intervine, d-le ministru, altceva, altceva pe care vi l-am spus de atâtea ori chiar în conversaţii particulare, şi nu voi spune aici dacă m-aţi aprobat sau m-aţi dezaprobat şi care sunt motivele pentru care aprobarea eventuală a d-voastră nu s-a putut preface într-o măsură de stat.

Credeţi d-voastră - şi întrebarea aceasta am pus-o la mai multe guverne până acum, şi în privinţa aceasta am întrebat şi conştiinţa mai multor Camere - credeţi d-voastră că sistemul francez, care de altfel a fost adoptat de o mulţime de ţări, sistemul francez al funcţionarului care este întotdeauna numai un funcţionar, al funcţionarului necântărit, neexaminat de aproape, fără nici un fel de deosebire între un fel de om şi un altfel de om, credeţi d-voastră că sistemul acesta trebuie păstrat? Că este imoral, nu este nici un fel de îndoială. Sunt fel de fel de oameni, cu fel de fel de greutăţi, în rândurile funcţionarilor. Eu totdeauna am fost indignat de faptul ca, pentru greşeală, un funcţionar să fie pedepsit. Dar nu a existat niciodată, la nici un minister, un fond anual şi o comisiune care să ofere garanţii, un fond din care să se poată răsplăti un funcţionar care depune muncă excepţională. Nu credeţi d-voastră că, între calităţile unui funcţionar şi calităţile altui funcţionar este o deosebire?

Dar aici recunosc şi eu că preţuirea este mai delicată. Dar este vorba de funcţionari care au ori n-au şi alte venituri şi este vorba de funcţionari care au familie şi de funcţionari care nu au familie. Dacă d-voastră voiţi să rezolvaţi drept această chestiune a funcţionarilor, a părţii pe care funcţionarul trebuie să o aducă, pentru a sprijini statul român în aceste împrejurări grele, d-voastră trebuie să urmaţi sfatul pe care mi-am permis să vi-l dau: anume acela de a

https://biblioteca-digitala.ro

cere oricărui funcționar, într-un timp oarecare, în două săptămâni, într-o lună de zile, să facă o declarație, în care să arate care este situația lui de familie, care sunt celelalte izvoare de câștig ale lui. Şi de altfel, dacă ar fi vrut cineva să vă înşele, aveați şi mijlocul de a-l descoperi. Acest mijloc ar fi consistat în căutarea actelor fiscului: v-ați fi dus la declarația pe care fiecare trebuie s-o facă. Şi atunci desigur că d-voastră ați fi constatat că un birocrat fără folos este un om numit pentru interese de politică, de multe ori pentru interese de partid, contra intereselor d-voastră, că este spionul şi duşmanul d-voastră, pe care-l aveți chiar acolo în minister. De altfel, d. Vaida-Voevod, în Ministerul coaliției, în plină Cameră, a declarat că nu poate guverna fiindcă este sabotat în aşa fel că orice acțiune a d-sale se opreşte în drum.

Când constați că funcționarul este numit pentru ochii frumoşi, când este vorba de un funcționar mai puțin matur, se poate întâmpla să fie ai nevestei, când funcționarul este mai în vârstă, se poate întâmpla să fie frumoşi ochii unui membru mai tânăr din familie, când constați că acest funcționar pe lângă celelalte toate, are o avere personală, că acest funcționar are o moştenire, că acest funcționar are o zestre de la nevasta lui, când constați că acest funcționar este singurul care beneficiază de o leafă, să zicem de 10 sau 20.000 lei, iată acolo trebuie să loviți. Toți oamenii aceştia, care pot trăi şi după ce au pierdut funcția, aceştia nu sunt oameni periculoşi. Scoaterea lor este în folosul statului, înlăturarea lor nu creează nici un fel de primejdie statului şi, în acelaşi timp, ați făcut un act moral de o astfel de însemnătate, încât se răsfrânge asupra întregii vieți morale a societății noastre.

Din nenorocire însă, d-voastră nu puteți face lucrul acestea; dar, iarăşi, nu-mi puteți cere mie ca eu să aprob ceea ce d-voastră sunteți siliți să faceți, pentru că nu puteți să faceți altfel. Nu pot eu să aprob sacrificiul oricărui funcționar, cu oricâte greutăți de familie, cu un buget pe care el nu-l poate schimba dintr-un moment într-altul, căci el nu poate preface bugetul lui din decemvrie în cel din ianuarie, nu-şi poate retrage copiii de la şcoală sau îmbolnăvi copiii, tăind câteva feluri din mâncarea de fiecare zi; el nu se poate înfățişa în haine de acelea care, adeseori, au făcut ridicoli pe profesorii de liceu în fața elevilor, care s-au înfățişat în zdrențe înaintea tuturor felurilor de pui de favoriți ai soartei, care îşi bat joc de zdrențărosul lor profesor. D-voastră puteți să schimbați pe hârtie o cifră cu altă cifră; dar nici un om nu poate să-şi schimbe viața sa dintr-un moment într-alt moment, pa baza schimbărilor pe care le-ați face d-voastră pe hârtie. Hârtia, cum s-a zis, suferă orice, pielea omenească, d-le ministru, aceasta o ştie o lume întreagă, sufere

https://biblioteca-digitala.ro

mult mai greu lucrurile acelea împotriva cărora hârtia nu protestează niciodată.

Şi ca să vedeţi d-voastră cât de fără folos este măsura pe care o luaţi, voi mai aduce încă o observaţie. Ce vor face funcţionarii care primeau înainte o leafă şi care după 1 ianuarie, timp de un an, vor primi o leafă scăzută? Mulţi dintre dânşii vor cădea şi sub prevederile legii cumulului. Pe de altă parte, aţi prevăzut că nici un drept al nimănui în timpul anului nu poate să creeze o nouă sarcină pentru buget. Deci loviturile venind din toate părţile, cad asupra acestei nenorocite clase.

Ce va face funcţionarul acela? Se va chinui, va reduce felul său de viaţă, va deveni un consumator mai slab decât înainte. Omul acesta nu va mai cumpăra. Eu am venit din Constanţa ieri, am întrebat un număr de negustori şi pe un cofetar - românul de multe ori nu mănâncă mâncare de temei, dar cu toate acestea găseşte mijlocul să cumpere în anumite zile ceva la cofetărie - şi cofetarul de la Constanţa mi-a spus că nu mai acoperă cheltuielile cu ceea ce vinde. Pretutindeni unde am vorbit, cu toţi negustorii, răspunsul a fost acesta. Aceşti oameni se vor îngusta şi îngustându-se va fi lovită toată clasa care era susţinută în mare parte, la oraşe, de funcţionari. Fiindcă oraşele noastre nu sunt de burghezie bogată. La aceasta trebuie să vă gândiţi. Oraşele noastre sunt oraşe de funcţionari. Uitaţi-vă d-voastră la Iaşi dacă e altă populaţie burgheză românească decât a funcţionarilor. Este populaţia evreiască. In afară de populaţie evreiască sunt mahalagii din Tătăraşi şi Ciurchi care au un fel de autarchie casnică, nu cumpără din afară decât foarte puţine lucruri. Tot Iaşul industrial şi comercial se ţine prin funcţionari. Aproape toată Moldova, care n-are burghezie, se ţine numai prin funcţionari. Şi funcţionarii aceştia săraciţi, funcţionarii aceştia loviţi în bloc, mai ales funcţionării cu copii mulţi, care aceştia erau marii cumpărători şi care vor suferi mai straşnic decât toţi ceilalţi, aceştia, prin situaţia mizeră în care îi aduce legea d-voastră, vor contribui la mizeria economică a acestei societăţi şi prin aceasta la lipsa financiară a ţării.

Eu voi avea deci satisfacţia tristă, amara satisfacţie pe care am avut-o o viaţă întreagă, de a fi văzut toate primejdiile, de a le fi semnalat fără duşmănie - atunci când semnalezi o primejdie cu duşmănie, din cauza duşmăniei care întovărăşeşte propunerea d-tale, întâmpini o rezistenţă la acei care reprezintă guvernul - de a fi semnalat fără nici un fel de duşmănie, în numele singurului interes al acestei societăţi şi naţii, primejdiile care vin. Când era d. Vintilă Brătianu la locul d-voastră - şi îşi aduc aminte mulţi dintre deputaţii mai vechi - fără a-i jigni personal, i-am atras atenţia încotro merge cu sistemul său această societate. Mi s-a răspuns cu acel uşor optimism cu

https://biblioteca-digitala.ro

care se împacă şi mințile prea uşoare şi convingerile prea tari. Iar rezultatul a fost că după trecere de câțiva ani s-a ajuns acolo unde ziceam că va ajunge această societate.

Dar, încă odată, o înştiințare, d-le ministru. Nu doresc ca la sfârşitul chiar al acestei legislații, în luna martie, când efectul măsurilor pe care le luați d-voastră şi efectul bugetului pe care îl vom discuta va fi atins în mare parte, d-voastră să veniți atunci prietenește la această bancă a mea unde au mai venit mulți dintre miniştri, şi să-mi spuneți: da, într-adevăr d-ta aveai dreptate.

Eu aş fi preferat ca niciodată să nu fi avut dreptate cu binele țării mele, decât să fi avut totdeauna când am profetizat cu o siguranță, care nu s-a înşelat niciodată, la ce capăt merg măsurile nechibzuite[2].

NOTE

1. Ministru de Finanțe era Mihai Popovici.
2. N.I. replică apoi deputaților Lotar Rădăceanu şi Mişu Vasilescu. Cel dintâi ceruse reducerea numărului funcționarilor, în primul rând a celor care „au alte posibilități de trai, cei numiți prin încălcarea legii, inutilii, incapabilii, supranumerarii". Iar al doilea observase retoric: „Dar atunci ce faci cu şomerii pe care îi creiezi în modul acesta?" Şi N.I.: „Creiezi şomeri atunci când scoți pe aceia care nu au cu ce să se hrănească. Dar când scoți pe aceia care au avere, au moşteniri, au zestre de la nevastă, nu creiezi şomeri". Pe urmă mai adăugase: „Eu plătesc 100.000 lei impozit pe an. Mi se ia impozit până şi de la jetoanele de la Academie, până şi de la lucrările pe care le tipăresc la librar, 100.000 pe an". Ca încheiere, amintise malițios: „Cei cinci şefi de cabinet de la ministerul de Interne primesc leafă dublă".

Şedința din 23 decembrie 1930

Scurtă intervenție într-o problemă de regulament. Se discuta bugetul departamentelor, al Caselor autonome şi al Regiilor publice comerciale:

Domnilor deputați, bugetele deosebitelor departamente se prezintă în astfel de condițiuni încât mie, care eram deprins altfel, să-mi permiteți să nu

https://biblioteca-digitala.ro

pot asista la discuțiuni făcute la o oră atât de târzie și în absolută imposibilitate materială a unei votări regulate. Vă amintesc că orice vot dat după ora 12 este un vot nul. Înțeleg foarte bine de ce o faceți, dar regret foarte mult că sunteți siliți a o face.

Ședința din 3 februarie 1931

Panegiric pentru generalul Henri Mathias Berthelot:

Domnule președinte, domnilor deputați, mi-ar fi greu să exprim în numele unei grupări politice sau personal un sentiment care este sentimentul unei întregi națiuni.

Generalul Berthelot a fost pentru națiunea românească întruparea însăși a luptei sale pentru drept și prin credința lui nezguduită a devenit ctitor al acestei țări, un ctitor pe care, din generație în generație, îl vor pomeni cu recunoștință toți cei care vor trăi între granițele întregite pentru totdeauna ale patriei noastre.

Am avut și eu prilej să cunosc, în marile zile triste și curate, cele mai frumoase zile morale din toată istoria contemporană a României, pe generalul Berthelot. Să-mi dați voie ca, din amintirile mele, să aleg două momente, momente în care el s-a înfățișat întreg.

A fost o clipă - de ce s-o ascundem? - când credința în izbândă a dispărut, când a rămas pentru câțiva numai simțul unei datorii care trebuia îndeplinită până la sfârșit. Eu am văzut pe mulți în acea clipă și dacă și-ar aduce și ei aminte de cum au fost atunci în acea clipă, ar fi poate cea mai dureroasă din amintirile vieții lor. Și atunci, generalul Berthelot, care nu purta războiul țării sale pe pământul său, m-a chemat și mi-a vorbit de credința sa nezguduită în victorie. Mi-a vorbit ca militar, spunând că încă sunt tineri în satele României care pot fi chemați sub arme, în momentul când atâția șovăiau și credeau că nu avem altceva de făcut decât să închinăm sfântul nostru steag, ieșit la luptă pentru drept: „Decât să-i lăsați în sate pentru a fi pradă bolșevismului, scoteți-i din nou în fața dușmanului!"

Nu voi uita niciodată această clipă.

Nu s-a făcut așa; de ce nu s-a făcut așa, nu este locul să se spună într-un ceas de comemorare.

Peste câteva luni, generalul Berthelot părăsea România. Tinerii nu știu cum a părăsit generalul Berthelor România: în adâncul nopții și pe ascuns.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi eram acolo, în marginea Iaşului, atât de puţini oameni, încât îi puteai număra. Şi am văzut venind acolo pe regina Maria, care l-a sărutat pe frunte, şi pe rege, cu ochii plânşi. În mijlocul acestui retrâns grup, care nici în faţa celei mai teribile presiuni duşmane nu înţelegea să părăsească ceea ce era cea dintâi datorie a noastră; l-am văzut pe dânsul plecând cu lacrimi în ochi, dar cu o siguranţă în privire care spunea: „Dacă acum câteva luni voi puteaţi să faceţi ceva pentru această luptă, acum, când nu mai puteţi sau nu mai credeţi că puteţi face ceva, mai sunt oameni care vor lupta pentru dreptul tuturor".

L-am văzut acum câteva zile la Paris: în faţa morţii, soldatul avea aceeaşi privire ca în clipa când spunea că războiul trebuie continuat împotriva tuturor descurajărilor şi în clipa când, părăsind pământul României învinse, ne făgăduia să intre biruitor pe pământul României dezrobite.

Moartea a privit-o drept în ochi, senin şi sigur. Un singur lucru nu l-a spus: că ceea ce mă mândresc a fi propus în această Cameră, împământenirea generalului Berthelot, el a considerat-o totdeauna ca un depozit pe care este chemat să-l crească şi să-l restituie României, acoperit cu tot ceea ce poate da gloria unui astfel de soldat.

Trupul lui se odihneşte acum în sătucul lui de acasă. Fiu de plugar, la brazda părinţilor lui se întoarce. Dar sufletul unui om ca dânsul nu se poate opri asupra unei bucăţi de pământ, el este oriunde a adus o jertfă şi oriunde a împlinit o datorie.

Şi el va fi de strajă acolo, în colţul de Apus al Ardealului, pentru ca împreună cu noi să mărturisească în orice clipă că nici pentru plăcerea nimănui şi nici de frica nimănui, nu avem de dat acea graniţă pe care o păzim împreună.

Şedinţa din 4 februarie 1931

Cere anchetă parlamentară pentru incidentele dintre Poliţie şi ceferişti:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, fără să introduc o notă de violenţă, care mi se pare nepotrivită faţă de împrejurările în care trăieşte ţara, şi fără să înţeleg a profită politic din această tristă afacere, şi eu mă raliez la cererea de a se face o anchetă parlamentară. (*Aplauze pe băncile partidelor naţional liberal, ţărănesc şi social democrat*).

https://biblioteca-digitala.ro

În ce priveşte cuvântul de „anarhie", care se aruncă prea uşor şi de la tribună şi din presă, eu ţin să exprim convingerea mea că în ţară nu există anarhie, există lipsă de autoritate şi lipsă de guvern. (*Aplauze pe băncile partidelor naţional liberal, social democrat şi ţărănesc*).

După ce Armand Călinescu, subsecretar de Stat la ministerul de Interne, explicase astfel:

Nu, d-lor deputaţi, organele de poliţie sunt datoare să împiedice manifestaţiunile care ar putea să degenereze în dezordini şi în tulburări grave. Fiindcă, d-lor, în măsura în care respectăm drepturile şi libertăţile cetăţeneşti, câtă vreme suntem pe aceste bănci, avem şi conştiinţa răspunderilor noastre.

De aceea, este evident că noi vom avea obligaţiunea, oricând şi împotriva oricui va încerca să tulbure liniştea publică, să întrebuinţăm forţa.

D. N. Iorga: Ca la Rădăuţi!

D. Armand Călinescu, subsecretar de stat la ministerul de Interne: D-le profesor Iorga, întreruperea d-voastră nu mă surprinde şi daţi-mi voie să adaug pe dată că înţeleg că forţa publică nu poate să aibă autoritate morală şi nici eficacitate decât atunci când este pusă în slujba ideii de ordine şi când este întrebuinţată cu tact. De aceea, mă grăbesc să adaug că, oricât de fermi am fi în măsurile pe care le luăm pentru menţinerea ordinei, nu vom îngădui niciodată să se comită excese şi mai ales excese inutile. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. N. Iorga: La Rădăuţi, o întrunire cu caracter revoluţionar a fost provocată. Zeci de mii de ţărani au mers asupra unui oraş. Armata a ieşit în faţa acestor ţărani. Ofiţerii au fost loviţi în cap cu ciomegile, apoi s-a dat voie să se ţină întrunirea. Nici un fel de sancţiune nu s-a pronunţat. Dacă aceasta însemnează a avea o unitate de acţiune între Bucureşti, unde, în faţa unei mulţimi, care nu a lovit pe nimeni, se trage - şi rămâne a se vedea din ce parte s-a tras - şi Rădăuţi unde, de pe urma unor agitatori fără conştiinţă, ţăranii înnebuniţi şi-au bătut joc de armată, supremul argument pentru păstrarea ordinei, atunci eu nu mai înţeleg nimic. Dar, de altfel nu este primul caz când nu mai înţeleg nimic din ceea ce se petrece de mai multe luni de zile aci în ţară.

D. Armand Călinescu, subsecretar de stat la ministerul de Interne: Daţi-mi voie, d-le profesor, vă raportaţi la cele petrecute zilele trecute la Rădăuţi?

D. N. Iorga: Da, la aceste lucruri şi, când nu le poţi împiedica, cu inima frântă, tragi. (*Murmure pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

Da, da, vă rog să nu vă emoționați, ca să nu vină ziua când din filantropia aceasta să iasă ruina țării. Blândețe față de cei buni și asprime față de cei răi, până la șefi, sus; nu blândețe față de cei răi, fiindcă te temi de șefi, și asprime față de cei care nu au șefi de care să te temi.

D. Armand Călinescu, subsecretar de stat la ministerul de Interne: D-lor deputați, vă spuneam că în nici un caz nu vom îngădui să se comită excese inutile.

În legătură cu evenimentele de vinerea trecută, s-a spus că Poliția a fost abuzivă. Poliția a raportat că agenții ei au fost atacați cu pietre și cu lemne, că au fost 14 răniți. Mi s-au trimis certificatele, pe care le am aci.

Dar, d-lor deputați, am citit și o declarație cinică, pe care o găsesc inserată în manifestul apărut în ziua următoare, sub semnătura „Comitetului local al Ajutorului roșu": „Pietrele, pavajele, ulucile și gardurile, precum și alte obiecte, pe care înfrățirea momentană a întregii populații le-a oferit, s-au transformat în tot atâtea arme cu care am lovit brutele polițienești. Cinste muncitorilor ceferiști".

D. I. I. Mirescu: Este făcut de Siguranță. (*Protestări pe băncile majorității*).

D. Armand Călinescu, subsecretar de stat la ministerul de Interne: D-lor deputați, s-a spus că agenții de Poliție ar fi tras focuri de armă. Poliția a raportat că nu a avut ordin să tragă, că nu a tras și că s-a verificat toată armătura. Am aci un act oficial, certificatul eliberat de d. dr. Minovici, care constată că, cu prilejul autopsiei făcute celor două victime, a găsit plăgi făcute de un glonte de calibru 6,25. Am aci glonțul, îl puteți vedea.

Ședința din 13 februarie 1931

Pe marginea statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române:

D-le președinte, d-lor deputați, de câtăva vreme, din cauza felului cum e redactată legea clerului, clerul reclamă stăpânirea tuturor averilor bisericești, chiar când averile acestea bisericești au cuprins într-însele munca altora.

S-au întemeiat localuri pentru arhive, localuri pentru muzee; clerul vine acum cu pretenția de a da afară Arhivele Statului, localul trebuind să revină bisericii Mihai Vodă, sau de a da afară Muzeul de la Stavropoleos, fiindcă

https://biblioteca-digitala.ro

preotul socoate biserica Stavropoleos ca o sucursală a bisericii Zlătari şi vrea să se instaleze în construcţia pe care a făcut-o Comisiunea Monumentelor Istorice.

Iată ce înseamnă a legifera cineva repede, cu uşurinţă, şi a nu se uita la fiecare cuvânt care se introduce într-un text de lege. Se părăduieşte o mare avere adunată cu foarte mare greutate, transformând adevărate palate în locuinţe pentru preoţi. Aceasta nu mai poate să meargă aşa mai departe; ar însemna ca statul să piardă lucruri care, ajunse în mâna celorlalţi, nu le sunt de nici un folos; va locui preotul în 30 - 40 de odăi sau în palatul de la Mihai Vodă.

Aşa încât nu este decât un singur mijloc pentru a împiedica eventualele procese care s-ar naşte cu statul şi Comisiunea Monumentelor Istorice şi anume să se voteze un adaus la art. 20 din statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, în cuprinsul următor : „Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, prin Comisiunea Monumentelor Istorice, păstrează uzufructul, fără termen, al clădirilor ridicate sau reparate din fondul ministerului, în scopul de a fi instalate muzee şi orice alte depozite de obiecte culturale, artistice sau istorice, privitoare la istoria ţării". (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Şi, fiindcă avem a mare grabă, rog să se acorde urgenţa.

Adunarea încuviinţează urgenţa cerută.

Şedinţa din 17 februarie 1931

Asupra felului în care înţelege ministerul Instrucţiunii Publice autonomia universitară:

D-le preşedinte, aş avea o întrebare să vă pun: atunci când un ministru vrea să intre în legătură cu deputaţii, intră printr-o circulară, sau intră prin mijlocul d-voastre? Adică: ministrul, când are să înştiinţeze să convoace pe deputaţi - întrebarea este dacă are dreptul să convoace - poate s-o facă, altfel decât prin prezidenţia Camerei?

Care este părerea d-voastră?

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: Dacă d. ministru are timp să convoace comisiunea...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Poate? Dacă da, atunci daţi-mi voie să vă spun că pentru nimic în lume eu nu aş consimţi să fiu preşedinte al Camerei.

În ceea ce priveşte convocarea care mi-a venit de la ministerul Instrucţiunii Publice, nu pot să ţin seamă de dânsa, fiindcă eu sunt de altă părere: că totul se face prin preşedinţia Camerei.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor: Ţin să dau o lămurire la obiecţiunea adusă de d. deputat Iorga. Când este vorba de operaţiunile regulamentului Camerei, şi când este vorba de comisiunile pe care regulamentul Camerei le prevede, evident sunt alături de d. Iorga şi zic că nu se pot face aceste convocări decât prin biroul Camerei. În acest caz, se fac convocările pentru un anumit lucru, la timpul potrivit, după regulamentul Camerei.

Dar atunci când este de studiat o chestiune specială, când un ministru vrea să o studieze cu anumiţi deputaţi, care au o calitate specială în chestiunea respectivă, cred că un ministru nu face nici o crimă şi nu aduce nici o jicnire să convoace pe parlamentari, ca să discute o chestiune asupra căreia crede că este bine ca, înainte de a se aduce un proiect sau o chestiune în faţa Parlamentului, să aibă şi părerea tuturor membrilor competenţi în această, privinţă.

Nu văd nici un rău în procedura aceasta.

Dar dacă d. Iorga socoteşte că pentru d-sa este absolut imposibil acest lucru, nu-mi rămâne decât să regret că voi fi lipsit de luminile şi sprijinul d-lui Iorga în această privinţă.

D. N. Iorga: D. ministru al Instrucţiunii Publice să-mi dea voie să-i spun că sunt la a zecea legislatură şi este pentru întâia dată când am fost convocat aşa. Astfel de îndemnuri se fac prin scrisori particulare, fiindcă altfel, iată ce se întâmplă: cum ministrul nu are nici un mijloc de a constrânge pe deputaţi, se întâmplă că el trimite astfel de invitaţiuni, dar deputatul se dispensează de a veni. Dacă este vorba de circulara recentă, trimisă de d. ministru al Instrucţiunii, aş avea numai o observaţie de făcut. Este vorba de acei deputaţi care sunt şi profesori de universitate, care sunt rugaţi, este adevărat - dar se rezervă termenul - prin urmare, este puţin cam imperativ.

Dacă este vorba de aceştia, să-mi daţi voie să spun că e mai bine să se aducă din nou legea, în forma ei actuală, aşa cum a cerut marele Colegiu de la Bucureşti, înaintea Universităţilor; fiindcă este cu mult mai natural ca profesorii aceştia să discute, împreună cu colegii lor, la Universitate, decât să fie chemaţi, în calitate de deputaţi, aici şi ei nu ar avea dreptul să exprime, mai ales când îmbracă o situaţiune conducătoare în Universitate păreri care se pot lovi - trebuie să o spun - cu părerile defavorabile legii pe care, de câte ori va fi chemat Marele Colegiu al Universităţii din Bucureşti, le va exprima.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu nu cred că legea va veni în această sesiune, pentru foarte multe motive care mă privesc pe mine.

Fiecare are dreptul să fie profet în felul său. Dar, dacă legea aceasta va veni, voi afirma că îi lipseşte un articol, articolul acela în care să se spuie: Universităţile nu mai sunt autonome. Din acel moment legea este bună. Dar, dacă nu se introduce acest articol, şi i se dă rectorului un cenzor şi profesorilor o dădacă şi se supun Universităţile, autonome fiecare în parte, nu toate laolaltă, unui sanhedrin de reprezentanţi ai tuturor Universităţilor, aceasta înseamnă că Universitatea nu are autonomie, cel puţin în felul cum o înţeleg eu.

Îmi pare rău că m-am întins asupra unor lucruri despre care ar fi trebuit să vorbim altădată; dar, cum părerea profetului, care este în mine, este că nu vom avea ocaziunea să discutăm aci această chestiune, de aceea mi-am permis să exprim câteva idei generale pe care le-am exprimat şi altădată.

D. N. Corodeanu: Aşa ceva nu vom vota niciodată.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D. ministru al Instrucţiei are cuvântul.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucţiunei Publice şi al Cultelor: Ţin să repet încă odată, în privinţa convocării făcută de mine, şi d-lor deputaţi şi d-lor senatori chemaţi la această consultare, că ea nu a fost oficială şi că nu am călcat nici o tradiţie, nici o regulă şi nici o dispoziţie regulamentară. În ce priveşte faptul, dacă legea va veni sau nu, sau dacă legea calcă sau nu autonomia universitară, e prematur să răspund sau să discutăm acum; căci această chestiune a fost discutată în două rânduri de către forurile universitare şi acum voiam să fie discutată şi de grupul parlamentar al profesorilor universitari. Ea va fi discutată, după dorinţa d-lui profesor Iorga, şi de către colegiile universitare, cărora le-am trimis, prin rectorate, exemplarele necesare ca să ia cunoştinţă de ea. Le-am trimis d-lor deputaţi şi d-le profesor Iorga, fiindcă eu înţeleg că într-o lege poate să fie o măsură care să nu convină unuia sau pe care unul o interpretează într-un fel şi altul altfel.

Indiferent de soarta acestei legi, ţin să afirm un lucru: că în materia învăţământului superior nu se poate legifera, deoarece fiecare Universitate are o dorinţă, care trebuie respectată, dar acea dorinţă se bate cap în cap de la o Universitate la alta, aşa încât nu mai ştii pe a căreia trebuie s-o respecţi. În acest fel, nu persoana mea, dar oricine ar fi acela, va fi pus în imposibilitate să lucreze. Tocmai pentru a stabili un punct de înţelegere comună în această privinţă, recurgeam la acei reprezentanţi ai Universităţilor din Parlament, la acei profesori care se găsesc în Corpurile Legiuitoare.

Dacă Universităţile vor respinge unele dispoziţiuni, sunt libere să o facă. Dar eu ţin să mai afirm aci un lucru în faţa ţării:

https://biblioteca-digitala.ro

După Constituție, Parlamentul legiferează și toate autonomiile d-voastră derivă de la voința națională și de la votul acestui Parlament. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Cu tot respectul pe care îl am pentru instituția din care fac parte și cu toată dorința mea de bine de a aduce îndreptare acolo unde răul dăinuiește și sălășluiește de atâta vreme - dacă buna mea voință se va lovi, și de această dată, de opoziția celor care ar trebui să ne dea concursul, nu eu voi avea să regret, ci acei care m-au împiedicat. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le președinte, mărturisesc că nu înțeleg violența acestui răspuns.

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii și Cultelor: Vă rog să nu îl luați astfel.

D. N. Iorga: Nu, dar aveți glasul mai puternic astăzi. (*Ilaritate*). Și oricine răspunde la spirit cu violență, se pune într-o situație de inferioritate.

Voci de pe băncile majorității: Nu este cazul.

D. N. Iorga: Mă uimesc de d-voastre și nu vă răspund nimic. Totdeauna când este un concert și îți place, spui „bis"! Bis! Mai faceți odată! Ce vreți să vă spun?

Habar n-aveți ce am de gând să spun și ați început deodată cu un cor la care nu v-a provocat nimeni. Nici violența d-lui ministru, nici corul d-voastră, nu pot să fi fost provocate de atitudinea mea, de atitudinea unui om civilizat care reprezintă o autonomie înscrisă în lege.

Și am spus: nu vă place? Nu-i place guvernului autonomia Universităților. Dar, mă rog, guvernul are dreptul să prezinte orice proiect de lege; nu zic că nu. Camera are dreptul să-l voteze. Dar, în același timp, legea poate să nu fie aplicabilă; se poate întâmplă ca persoanele pe care legea le privește să n-o aplice. Ministrul este în drept să mă revoce pe mine, ca rector, atunci când eu nu voi execută legea. Și vă spun, dacă legea rămâne așa, pregătiți de pe acum încă actul de revocare, căci nu o aplic. Când mi-o veni mie un prorector sau un inspector, să-mi umble în rosturile mele, d-le ministru, am o mie de formule politicoase pentru a-l scoate afară de la mine din cancelarie. Iar când vor veni trei Universități să majorizeze Universitatea mea, dați-mi voie, dar noi nu suntem acolo să fim majorizați de celelalte trei Universități. Iar Universitățile nu se bat cap în cap, d-le ministru, dar ajung Universitățile să se bată cap în cap atunci când se amestecă cineva în rosturile care trebuie să plece de la Universitate, ca să ajungă la ministru, iar nu de la ministru ca să nu poată ajunge la Universitate.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 20 februarie 1931

În apărarea profesorului universitar de Drept, Ion Peretz; cu referire şi la unele manifestaţii procomuniste:

D-le preşedinte, în şedinţa trecută, unul dintre membrii acestei Adunări a adus aci cazul unor denunţuri împotriva unuia dintre profesorii Universităţii din Bucureşti, d. Peretz.

Îmi pare foarte rău că nu am fost de faţă, fiindcă aş fi intervenit imediat pentru a face unele observaţiuni.

Întâi: comunicarea se îndreaptă către d. ministru al Instrucţiunii Publice, pentru ca d. ministru să ia măsuri ori împotriva „studenţilor", cum zicea d. Nădejde, ori împotriva profesorului.

Însă iniţiativa acestei măsuri nu aparţine ministerului de Instrucţie, şi Universitatea are mai multă grijă de onoarea ei, cum a dovedit-o de altminteri convocarea care mie mi se pare puţintel pripită, a Facultăţii de Drept, când Senatul universitar avea cel dintâi căderea de a se ocupa, are mai multă grijă, zic, de onoarea sa decât ministrul, decât oricine din această Adunare.

Dar, să mi se dea voie să relevez încă odată totala anarhie în spirite, care domneşte în momentul de faţă şi care, din nenorocire, îşi află răsunet şi aici, în Adunare.

D-lor, de ce este vorba? Este vorba de un articol publicat într-o gazetă, *Studenţimea Nouă*, gazetă comunistă, vă rog. Voi avea neplăcerea de a vă citi programul cuprins în această gazetă comunistă.

Vasăzică, cineva care nu este student, care iscăleşte „profesorul" Mihail Ciobanu, denunţă pe un profesor, că ar fi vânzând cărţile prea scump. Vă puteţi închipui că profesorul are şi el dreptul de a face cărţi, şi se poate găsi cineva care să le vândă şi acela care le vinde poate să le vândă cu preţul care crede. Cui nu-i place, n-are decât să nu le cumpere. Nu văd, deodată, ce a fost de natură să aţâţe întreaga opinie publică împotriva d-lui Peretz; patru ziare au sărit imediat împotriva d-lui Peretz; chiar după ce d. Peretz a declarat că dă în judecată pe cei care l-au acuzat, chiar după aceia atacurile au continuat.

Bine, dar este posibil ca un profesor universitar, care are lucrări foarte importante în domeniul lui, căci este unul din începătorii studiilor în domeniul istoriei dreptului, un om foarte învăţat, un om foarte capabil, un om care s-a manifestat şi în literatură - piesele lui au fost reprezentate la Teatrul Naţional - şi eu sunt aici ca să apăr pe colegii mei, atâta vreme cât împotriva acestor colegi nu se accentuează nimic, cu garanţiile necesare, pentru ca o

https://biblioteca-digitala.ro

acuzațiune să poată fi crezută, un astfel de profesor este denunțat, într-un moment, de d. Mihail Ciobanu, „profesor". Dumnezeu ştie unde răsună presa românească, răsună Camera de atacurile împotriva d-lui Peretz. Dar ce este această grabă, vă rog? Dar Universitatea îşi are organele ei! Dar eu, îndată ce am aflat de acest lucru, şi înainte nu ştiam şi nici acum nu ştiu nimic, până ce nu va fi dovedit, îndată după aceasta, am chemat Senatul universitar. Eu nu pot chema Senatul universitar în douăzeci şi patru de ceasuri; este chemat pentru sâmbătă. Senatul se va ocupa şi de acest caz. Şi ordinea firească este aceasta: rectorul cheamă Senatul; Senatul se ocupă de chestiune, şi dacă este o chestiune disciplinară de orice fel, când este vorba de cercetări disciplinare, o trimite decanului. Decanul face cercetări. Lucrurile se fac, în orice țară de ordine, cu rânduială. Dar doriți d-voastre să ştiți cine este omul care a aruncat acuzațiunea? Căci eu ridic o acuzațiune împotriva acelui care a ridicat acuzațiunea, şi am cerut încă de duminică seara la Poliție să facă o cercetare la domiciliul acuzatorului, ca să se vadă ce scopuri urmăreşte atunci când vrea să prefacă studențimea într-o bandă de comuniști. Acesta este scopul; iar profesorul Peretz, un pretext pentru a arunca discredit asupra corpului de profesori ai acestei Universități.

Şi îmi pare rău că n-am primit încă raportul. D. subsecretar de Stat de la Interne îmi anunță că raportul a fost expediat. Sunt sigur că acest raport mă va ajuta pe mine, dacă el este student, ca să scoatem în douăzeci şi patru de ore pe acest student din Universitate. (*Aplauze prelungite*).

Apoi voi luă măsuri ca să nu mai avem comunism în Universitate, în momentul când se vorbeşte de marşul spre Bucureşti al şomerilor. (*Aplauze prelungite*).

De altfel, d. ministru al Instrucțiunii să se unească împreună cu mine, pentru ca, atunci când eu voi scoate astfel de oameni de la Universitate, să-i scotă din învățământ şi să-i dea în judecată.

Şi acum, d-lor, ca să nu se spună că e pasiunea firească a unui rector pentru onoarea Universității sale şi a unui coleg pentru onoarea unui coleg al său, vă rog, iată aici în articolul *Nu lupta de rasă, ci de clasă.*

Şi fiindcă manifestul pomeneşte şi de un răspuns şi, ca lucru secundar, de o întâmplare cu caracter militar din 1907 - nu ştiu ce manifest, nu ştiu la ce face aluzie, să pomenim şi noi, pentru miile de studenți săraci, în „luptă cu mizeria şi foamea" pe aceştia vor să-i organizeze, să-i facă o bandă comunistă la toate manifestările. „De o întâmplare mai puțin secundară din 1907 şi de un răspuns luminos pentru problema de față'". „Țărănimea de la un capăt la altul al țării a răspuns cu spontaneitatea fulgerătoare a instinctului de clasă, că dușmanul este exploatatorul, indiferent de națiune". Studențimii i se cere să se organizeze pe bază de clasă, iar programul - îmi pare rău că pierdem atâta

https://biblioteca-digitala.ro

timp cu un astfel de om şi cu un astfel de program, dar odată ce fără voia mea s-a produs atâta vâlvă, sunt silit să o fac, programul de acţiune este: „Lupta pentru cucerirea autonomiei cantinelor şi căminelor studenţeşti; organizarea şi administrarea cantinelor şi căminelor să se facă de către studenţi, fără amestecul Rectoratului, Senatului universitar sau al statului". Nimeni nu trebuie să ne amestecăm, dar toţi trebuie să plătim, fiindcă iată ce se mai zice: „toate greutăţile financiare pentru întreţinerea căminelor şi cantinelor, pentru o mai bună funcţionare şi organizare a lor, să fie suportate de stat şi comune. Acordarea gratuită de cursuri şi materiale studenţilor săraci. Scutirea totală de taxe de orice fel a tuturor studenţilor săraci, indiferent de originea lor etnică". Dar din ce tezaur? Fiindcă cel de la Moscova l-au mâncat tovarăşii d-sale; dacă ar fi acela, am face-o. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Mai departe, „acordarea de concedii speciale" - aceasta nu are importanţă - dar „acordarea de burse, cu o largă publicitate, pentru înlăturarea nepotismului ce domneşte astăzi. Bursele să fie acordate de către comitete de studenţi, alese special şi urmând criterii juste", instalarea deplină a sovietului, „gratuităţi pe căile ferate, tramvaie, pentru studenţii săraci" şi „dreptul nestingherit al studenţilor de a lua parte efectivă la manifestările maselor exploatate în orice organizaţie ar fi ele".

Aţi înţeles; nu mai este nevoie să merg mai departe.

D-lor, mi se pare că sunt oameni care organizează, cu termen apropiat, anarhia în România. Este posibil ca anarhia aceasta să aibă succes într-un anume moment, dar eu mă înscriu ca ultimul apărător al ordinei împotriva acestei anarhii (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii*) şi duşman al oricăror violenţe, căci orice violenţă scade, dezonorează ideea pentru care este întrebuinţată.

Dacă este vorba să aleg între violenţe, apoi între violenţa contra patriei şi chiar violenţa pentru Patrie, apoi prefer pe cea din urmă. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Şedinţa din 24 februarie 1931

La proiectul de lege contra cametei:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, să-mi daţi voie să mă restrâng la discuţiunea proiectului de lege care ni se prezintă.

În ceea ce priveşte alte chestiuni, expuse cu atâta talent de simpaticul orator care m-a precedat, d. Gafencu, ce este acum, vede toată lumea, ce o să

https://biblioteca-digitala.ro

fie, vom trăi şi vom vedea, şi cred că cine ştie mai mult, acela spune mai puţin, cine ştie mai puţin, spune mai mult.

D-lor, după acestea, să-mi daţi voie să recunosc acestui proiect de lege o calitate, o calitate foarte relativă, ca toate calităţile: dă o satisfacţie unei părţi din opinia publică. Lumea ar fi foarte bucuroasă să nu plătească datoriile şi mulţi nici nu le plătesc, dar dacă nu se poate să nu se plătească datoriile, cel puţin să nu se plătească dobânzile, iar dacă dobânzile se plătesc, să fie cât se poate mai puţine. Aşa încât el răspunde, fără îndoială, unei porniri de opinie publică, dar şi direcţiunii actualei guvernări. Sunt două feluri de guvernări: o guvernare care îngână şi alintă naţia şi care nu aduce totdeauna rezultatul cel mai bun, deşi naţiunea, pentru moment - şi aceasta, din nenorocire, ni se întâmplă chiar acum - poate să fie satisfăcută; şi este o altă guvernare care face pe om să primească în silă lucruri care îi sunt favorabile. Acum, când va veni acest guvern compus din cine va fi compus, şi va încerca acest sistem, eu cred că s-ar putea ajunge la rezultate mai bune. In orice caz, a se lăsă cineva condus de opinia publică, aceasta înseamnă a face acte filantropice, atunci când nu se cer acte filantropice, ci se cer adevărate măsuri legislative şi se cere înfruntarea curajoasă a dificultăţilor.

D-voastre prezentaţi un proiect de lege, alcătuit foarte repede, ca şi cum toată lumea ar şti despre ce este vorba.

Să mi se dea voie să spun că noi, aceia care vor vota şi aceia care nu vor vota, nu prea ştim despre ce este vorba. Ce înseamnă camătă? Camătă de unde, camăta căror cămătari? E vorba de camătă care se ia de d-nii de la oraş care, de o bucată de vreme, de la război încoace, fac averi foarte repede, împrumutând cu dobânzi foarte mari, pentru ca să facă afaceri foarte remuneratorii? Aceştia nu merită nici un fel de interes. (*Aplauze, pe băncile majorităţii*). Acestor aventurieri economici, nu au decât cămătarii să le ia orice sume, fiindcă averea lor nu este sprijinită pe nici o muncă onestă. Dacă este vorba de camăta pe care o plătesc negustorii improvizaţi care, în cea mai mare parte, au omorât vechiul negoţ onest, oameni care înainte de război nu erau negustori şi care dintr-odată au devenit negustori şi nu negustori mici care să ajungă mari, ci negustori mari care să ajungă la un faliment favorabil şi care apoi să o ia de la capăt. Dacă este vorba de dobânzile pe care le plătesc astfel de oameni, care au umblat după aventuri, atunci ei trebuie să primească toate riscurile aventurii.

Dacă este vorba de camăta pe care o plăteşte un nou împroprietărit, care nu avea dreptul să fie împroprietărit şi care nu ştie ce este aceea agricultură, şi care s-a aruncat şi într-o agricultură pe care n-o pricepe şi s-a încurcat şi într-un lanţ de datorii cu privire la care îi lipsea orice putinţă de a calcula, atunci omul acesta nu este interesant. Desigur, este foarte rău că se ia camătă unui

https://biblioteca-digitala.ro

țăran, care își întemeiază o gospodărie, pe care n-a chibzuit-o mai dinainte: cumpără pământuri care nu-i folosesc la nimic, fără să aibă nici un fel de pregătire sau își întemeiază o gospodărie care nu este potrivită cu felul lui de a trăi, nici cu nevoile lui, sau care introduce în biata lui casă, rău clădită, nemobilată, tot ceea ce luxul orașelor, în materie femeiască, poate să dea în momentul de față. Dar mă întreb: împrumutul făcut celor la care lucrează așa, a adus el un singur folos? (*Zgomot*).

D-lor, este un crud adevăr și vă rog să mă credeți că adevărurile pe care le spun aici, nu le spun cu plăcere. Vă asigur că, la vârsta mea, nu poate fi o mai mare mulțumire decât să împart, în dreapta și în stânga, certificatele cele mai mulțumitoare țării mele, în toate domeniile. Cu toate acestea, sunt lucruri care trebuie să le spună cineva și poate că experiența mea îmi îngăduie să le spun.

Vedeți d-voastră, fiindcă am lunecat pe acest teren, eu știu camăta și altfel decât aceia care legiferează cu privire la dânsa și de multe ori s-ar putea întâmpla s-o facă mai mult sau mai puțin ei înșiși, exercitând în același timp filantropie față de cei care sunt victima altor cămătari. Fiindcă, evident, acesta e cazul unui om care este amestecat într-un organism bancar, așa cum este organismul bancar astăzi, cu dobânzile pe care le ia, al unui om care este în comitetul de conducere al unei bănci, care în mod direct ia o dobândă mică, dar noi trebuie să facem socoteală nu numai de ceea ce ia banca in mod direct, ci și de ceea ce ia în mod indirect, căci se poate întâmpla ca la izvor să se ia foarte puțin, dar acea bancă să finanțeze o altă bancă mai măruntă, care această bancă să ia foarte mult și atunci iată cum un astfel de om devine cămătar pe cale indirectă. Se poate întâmpla ca printre marii filantropi care vor să desființeze camăta să fie și dintre aceștia care percep camăta în mod indirect prin băncile de jos, camătă care merge din ce în ce crescând de la banca cea mare până la cea mai mititică.

Dar eu pentru ceea ce aș putea numi modestele mele afaceri, fac parte din cealaltă categorie. Căci și eu am împrumutat cu 25 la sută, ba mi se pare că chiar 28 la sută pentru o tipografie care nu rentează. Și eu plătesc astăzi 15 la sută la o bancă prietenă. Și, prin urmare, vedeți că am și eu oarecare experiență în acest domeniu, deși experiența mea nu este teoretică, deși sentimentele mele sunt, după cum v-ați putut convinge, vizibil departe de filantropia oficială și democratică.

Dar, odată ce sunt două feluri de cămătari, cel puțin două feluri, cămătar de bancă, corect și știut, mai mult sau mai puțin, și cămătar individual, care este incorect, capabil de a fi condamnat în fiecare moment, și care nu este știut, nu era mai bine oare să se fi început printr-o cercetare la fața locului?

https://biblioteca-digitala.ro

Eu încă din septemvrie anul trecut - o spun nu fiindcă modestele mele acte politice pot să aibă un răsunet în opinia publică şi să poată fi păstrate în memoria cuiva - dar să-mi fie permis să spun că m-am ocupat de datoriile ţărăneşti încă din septemvrie anul trecut, când era vorba de o mare minunăţie ca aceea de a le lua în sarcina statului. A statului care stă aşa de bine, încât are nevoie de repedea încheiere a oricărui fel de împrumut, ca să iasă înainte de toate lefile, care altfel ar putea rămânea pe drum. A statului acestuia care stă aşa de bine şi care ar fi fost să mai ia în spinare, pe lângă nu ştiu ce portofoliu, pe lângă nu ştiu ce tipografie culturală, care se găsea cu oarecari sarcini, pe care noi le plătim acum, să mai fi luat încă şi datoriile tuturor ţăranilor. Atunci am spus, fiindcă se punea în vedere nu lucru care nu s-a întâmplat, se spunea: ori ia statul în spinare datoriile acestea, ori ţăranii ajung în sapă de lemn în câteva săptămâni şi o să avem ţărani complet ruinaţi, ale căror gospodării nu rentează. Are să vină o nouă armată a lui Tudor Vladimirescu, pandurii cei noi ai datoriilor, şi au să vină la Bucureşti să ne ia cu asalt. Ţăranii nu cred să aibă intenţiunea de a face un asemenea marş asupra Bucureştilor.

În treacăt voi spune că unii oameni care se socotesc geniali, şi de la guvern şi din afară de guvern, se sprijină pe teorii care sunt scoase dintr-o economie naţională, din care nu face parte şi modesta, patriarhala şi arhaica noastră gospodărie naţională.

Americanul, când ia o fermă, îşi plasează capitalul înăuntru. El ştie cât a pus, cât câştigă. Nu-i place, lasă ferma, se amestecă în altceva, ia acţiuni ale unei fabrici de hârtie, se mai amestecă în alte rosturi comerciale sau financiare.

Dar ce însemnează gospodăria ţăranului care nu rentează? Nu pot înţelege. Să-mi daţi voie să vă arăt de ce nu pot înţelege şi mi se pare că nu greşesc. Ţăranul are timpul lui cu care poate face un singur lucru, ceea ce face: agricultură. Acest timp în sine are o valoare. Dar atunci când omul nu-l poate întrebuinţa la altceva, nu are valoare.

Pe de altă parte, el are, cum şi are în anul acesta, ce mânca. Se pune în socoteală sau nu se pune în socoteală, din punctul de vedere din care porneşti d-ta. El are totdeauna pentru sămânţă buna sau rea. Sămânţa pe care o întrebuinţează este rea, dar îi rămâne pentru însămânţare.

Dar mai sunt şi datoriile; datoriile faţă de stat, datoriile faţă de creditori.

În ce priveşte datoriile faţă de creditori, el nu le plăteşte: în ce priveşte datorite faţă de stat - vedeţi încasările - nu le plăteşte.

Atunci eu nu văd unde stă falimentul unei gospodării ţărăneşti, care ar fi sprijinită pe calculul american. Să-l facem întâi pe ţăranul nostru american şi, după ce-l vom face american, pe urmă să-l socotim americăneşte. Dar, cum

https://biblioteca-digitala.ro

americanul nu s-ar lăsă socotit românește, tot așa și românul nu se poate socoti americănește.

Atunci eu am spus: lucrul este mult mai simplu și iată ce trebuie făcut ca să meargă lucrurile bine.

Unde este camăta împotriva căreia se protestă? Este în anumite regiuni ale țării. Regiunile acestea se pot defini: Bucovina, Moldova de Sus, Basarabia septentrională, Maramureșul. În Ardeal sunt foarte puține regiuni care să se asemene cu aceste regiuni nenorocite, cele mai nenorocite ale țării, pe care le-am arătat.

Cine este acolo cămătarul? Cămătarul este cârciumarul în mare parte. Naționalitatea nu mă interesează aci, fiindcă legea se aplică oamenilor fără deosebire de naționalitate și de religie. Oamenii aceștia sunt ei împrumutători onești, sau nu sunt împrumutători onești? Escroci bănești. Cea mai mare parte sunt escroci financiari.

Căci, s-o spunem, micii cămătari de la sate, care nu fac parte din bănci, nu sunt altceva decât escroci pe care îi tolerează paza publică. Și aici ar fi folosit o cercetare la fața locului, niște comisiuni care ar fi să vie pentru statistică și care, de la o bucată de vreme, și-ar fi luat și oarecare discrete atribuțiuni judecătorești, cu chemarea practicanților acestui meșteșug pentru o convorbire între patru ochi. In ziua întâi ar fi menținut toate datoriile, în ziua a doua ar fi început să mai lase, iar în ziua a treia ar fi vroit să lase încă mai mult, numai să nu treacă înaintea organelor judecătorești care să-i condamne. După aceia să se fi vorbit cu băncile. Evident că băncile mai bine vor să ia ceva decât nimic, fiindcă în momentul de față, în cea mai mare parte, nu iau nimic. Și atunci s-ar fi ajuns la un dosar statistic, care acesta se poate aduna foarte bine în câteva luni de zile, și noi am fi știut de ce este vorba, pe când aici avem doar niște considerente foarte inteligente - românul oricât s-ar sili nu poate să fie altceva decât inteligent - dar aceasta este nenorocirea cea mare. Eu cred că mai presus de guvernul de partid, de guvernul de personalități geniale, nouă ne-ar trebui un guvern de câțiva proști onești, care să țină la ham, pe care să-i poți pune în fiecare moment la lucru. Căci cu cât este omul mai genial, cu atât lucrează mai puțin și, cu cât aparține cineva mai mult unui partid, cu atâta mai puțin aparține funcțiunii pe care trebuie să o îndeplinească.

Dar se prezintă un proiect de lege care, bun sau rău, ar putea să fie judecat aici. Ce voiți d-voastre să judecăm? Rezultatul acestei legi? Vreți să judecați dacă ea se va aplica? Adică judecătorul de pace va primi reclamație din partea țăranului, care cunoaște toate drumurile judecății, într-un timp când nu poți face nici un act judecătoresc fără să te duci la advocat - căci nu mai avem dreptul să ne căutăm de afacerile noastre, decât pe calea advocaților -

https://biblioteca-digitala.ro

(*aplauze pe băncile opoziției)* țăranul va nimeri la d. judecător şi d. judecător, un om de o perfectă independență, care nu se lasă influențat de nimeni - magistratura este în afară de orice bănuială - judecătorul, un om care nu se lasă influențat de nimeni, dar care nu are o mare educațiune economică şi financiară, acela va rezolva chestiunile economice, financiare, cele mai complicate. Sau credeți că atunci când, strâns de o mare nevoie, eu aş căută bani şi cineva mi-ar spune: îți dau cu sută la sută, credeți că nu voi împrumuta, mai bine decât să-mi văd poliţele protestate? Am avut şi eu poliţe protestate. Am luat dintr-un loc în care am găsit şi pe urmă, peste două zile, am plătit; am luat de unde am putut, am luat din banii mei şi am plătit, îşi vede cineva onoarea pătată, pe de o parte, iar, pe de altă parte, grele sarcini, se împrumută, plăteşte şi se salvează.

Dar, d-voastre ziceți: legea opreşte dobânda prea mare. Dar cine este de față ca să vadă cât mi s-a dat şi cât scriu eu? Care este mijlocul de a-mi dovedi că eu am primit, în adevăr, suma pe care o scriu acolo?

Noi ne închipuim că avem a face cu copii şi facem astfel legiuiri în general foarte bune dar de un caracter puțin cam copilăresc. Ei bine, d-lor, cămătarul este un om foarte inteligent, căci altfel ar fi ca mine debitor în loc să fie creditor. Prin urmare, vă puteți închipui la ce se va putea ajunge.

Dar, dați-mi voie să mă refer la un caz petrecut în alt domeniu.

Când Ion Brătianu a făcut să se voteze cea dintâi lege cu privire la învoielile agricole, legea era foarte bună şi făcea mai mult bine decât aceasta, dar era foarte complicată. Era atunci un proprietar, aci, în Bucureşti, om foarte bine sub toate raporturile, Alexandru Calimachi, care avea pe lângă calitățile lui, o fermă atitudine medievală: nu se încurca în lucrurile în care se încurcă cineva de obicei; el spunea limpede şi a anunțat şi prin ziare: „persoanele care doresc să eludeze legea aceasta votată la Cameră şi Senat sunt rugate să se adreseze mie şi le dau consultațiuni gratuite".

În adevăr, nu era nimic mai uşor decât să eludezi această lege. Dar eu cred că cel mai prost din cămătarii români încă este în stare să dea consultațiuni gratuite ca să poată fugi oricine de efectele acestei legi. Iar dacă legea totuşi va avea un efect, vă întreb: care va fi efectul? Băncile care atârnă de alte bănci - dacă ar fi toate băncile sprijinite pe un capital adevărat - băncile care se sprijină pe alte bănci şi ajung până sus la scontul Băncii Naționale despre care, pentru un moment, nu vorbim, aceste bănci, la rândul lor, sunt cămătate, ele apoi cămătând pe cine le cade în mână. Şi atunci când nu le va conveni dobânda prevăzută de d-voastre, vor face un lucru: ştie toată lumea că la bănci sunt o mulțime de oameni păsuiți care se ştie că nu pot plăti. Cu toate acestea, băncile îi țin, îi păsuiesc. Ei bine, în situația nouă, băncile vor sili pe toate aceste persoane să plătească. Şi atunci, sau persoanele

https://biblioteca-digitala.ro

acestea vor plăti şi se vor ruina - de exemplu, dacă banca la care m-am împrumutat mi-ar cere să-i plătesc cei 800.000 lei pe care îi datorez, neavând această sumă, înseamnă că trebuie să-mi vând tipografia cu ce mi se oferă - sau se întâmplă lucrul contrariu, debitorului nu-i pasă, nu vrea să plătească. Şi atunci vă întreb: care va fi situaţia băncii, cum va putea ea să lucreze mai departe? Nu se poate aşa, d-lor. Dacă vrea cineva să facă un lucru bun, trebuie altă metodă. Lucrurile bune nu sunt uşoare, ci foarte grele, şi lucrurile bune nu au răsunet. La început nici nu se aud, pe urmă vezi că sunt bune şi încetul cu încetul zici, uite de la ce om care nu s-a lăudat, de la ce măsură care nu s-a băgat în seamă, vine binele; pe când ceea ce se anunţă cu zgomot mare poate să aibă un succes momentan de opinie publică, dar, mai la urma urmei, vezi că nu e nimic.

Iată ce trebuie făcut: pe de o parte, să se fixeze pentru împrumuturile de bani individuale ca pentru orice meserie, vă rog, un statut. Bine, când d-ta te apuci de o meserie, când d-ta te amesteci într-o ramură de comerţ, d-ta trebuie să te înscrii, d-ta trebuie să dovedeşti anumite calităţi, să consulţi o anumită Cameră de comerţ. Nu orice falit care are câţiva bani în buzunar se poate face împrumutător. A interzice împrumutul celor care n-au capital, a interzice împrumutul celor care n-au onestitate, a interzice împrumutul tuturor condamnaţilor, aceasta înseamnă a omorî 90 la sută din cămătarii individuali ai acestei ţări, din cârciumarii din nordul Moldovei, din Maramureş, din Bucovina şi Basarabia septentrională.

În ce priveşte băncile. Nu trebuie să se vină întâi cu legea cametei, punându-se numai în perspectivă o lege în ce priveşte băncile. Băncile la noi sunt unul din organismele cele mai anarhice care se pot închipui. Oricine vrea să facă o bancă poate să o facă. Are capital sau n-are capital, e om care să ofere garanţii sau nu e om care să ofere garanţii, are un program pozitiv sau n-are un program pozitiv, tot una!

Să vă dau două cazuri. Mă rog, un avocat, un ziarist, a întemeiat la un moment dat o bancă aici la Bucureşti. Banca mergea foarte bine. A primit de la anumite societăţi sarcini pe care natural că nu le-a îndeplinit. Şi-a cumpărat o casă mare - totdeauna aşa încep întreprinderile de acest fel - iar directorul băncii, care umblă acum căutând hrană pentru dânsul, pe care o găseşte cu greu, după ce se juca odinioară cu sutele de mii şi cu milioanele, îmi spunea într-un rând: „de ce nu-ţi faci şi d-ta o casă la Şosea? De ce? Nu este frumos, nu este comod ca d-ta să nu locuieşti numai în biblioteca d-tale! Trebuie să-ţi faci o casă frumoasă la Şosea! Îţi găsesc eu cu 5 la sută bani la Banca Naţională". Cu politica, se ştie că sunt mijloace. Dar nu insist asupra acestui fapt! Prin urmare, el spunea: „d-ta trebuie să-ţi faci o casă frumoasă la

https://biblioteca-digitala.ro

Şosea". Rezultatul e că s-a dărâmat împreună cu averea tuturor ţăranilor amestecaţi în acea bancă.

Alt caz: am fost într-un consiliu de bancă. A venit cineva, un om din Bucureşti, care spunea: „iată în localitatea d-tale de la Vălenii de Munte, să facem o bancă şi să intri şi d-ta în consiliul de administraţie". Niciodată în viaţa mea, în afară de acest caz, n-am fost într-un consiliu de administraţie. (*Ilaritate*).

Ba da, a mai fost o încercare: cineva, un general din timpul războiului, într-un rol pe care nu vreau să-l definesc, m-a întâlnit într-un restaurant din Ardeal şi mi-a propus să-i fac o sucursală acolo pe Valea Teleajului, sub ocrotirea mea. Şi i-am răspuns: „te înşeli în ce priveşte persoana, caută aiurea". Dar, în sfârşit, am fost invitat să intru în acel consiliu. Capital însă nu aveam. îmi spunea: nu, că te înscriem noi cu capital. Am refuzat. Vă rog, aşa este tipicul. (*Ilaritate*). Am răspuns: „ia o mie de lei şi mă înscrie cu mia de lei a mea. Atâta pot să dau". Dar, bine înţeles, banca d-tale va avea un scop productiv: vei creea ceva aici! Este un oraş de livezi care se pot dezvolta. D-ta te vei îndreptăţi prin opera socială şi economică pe care o vei îndeplini".

Am văzut primele împrumuturi! Împrumuturile se făceau şi la câte unul din advocaţii care făceau parte din acelaşi partid şi a cărui insolvenţă era patentă.

O altă bancă împrumuta sute de mii de lei la câte o văduvă ori nişte fete care n-aveau nici o funcţie. Vă puteţi d-voastră închipui că nu e de unde să iasă banii. Şi atunci rezultatul este că eu care pot plăti, plătesc dobânda mai mare pentru toţi aceia care se ştiu că nu pot plăti. Acesta este rezultatul: câţiva oameni solizi şi oneşti plătesc pentru grămada întreagă de oameni, care pentru deosebite motive sunt ajutaţi în bănci fără să aibă nici o garanţie. (*Aplauze*).

Apoi cu avocaţi şi gazetari care devin mânuitori de milioane, cu organizaţiuni de acestea care se fac pentru a împrumuta un avocat din partid, care nu va plăti niciodată şi cu un număr oarecare de văduve şi fete fără venituri cărora să le scoţi casele în vânzare, nu se foloseşte cu nimic. Cu acest sistem am ajuns unde suntem.

Trebuie să se fi văzut întâi ce este - şi nu ştim nici până acum ce este. Să se fi întrebat oamenii pe care îi priveşte legea. Nu o lege făcută în birourile ministeriale, ci să se ducă cineva acolo, la faţa locului, să consulte pe oamenii de care este vorba; nu o legiferare *de nobis, sine nobis,* despre noi, fără noi. Şi numai după aceia să se vină cu proiectul de lege, fiindcă şi în această lege, ca şi toate legile celelalte pe care ministrul le iscăleşte, fiindcă aşa este obiceiul, după ce birourile le-au făcut, fiindcă iarăşi aşa este obiceiul, se ajunge la lucrul cel mai periculos într-o ţară. Acest lucru, cel mai periculos decât toate,

https://biblioteca-digitala.ro

este luarea în batjocură a legilor, care nu oferă în ele însești seriozitatea și prestigiul care sunt necesare pentru ca o societate să fie într-adevăr condusă legal. Și de aceea înnotăm în anarhie, în anarhia de ieri, nefilantropică, în anarhia de mâine, filantropică, cu același rezultat, până ce, la urmă, într-un gest de disperare, țară aceasta se va da pe mâna tare a cuiva, după ce va vedea întâi că este o mână pe care poate să se lase. (*Aplauze*).

Ședința din 27 februarie 1931

În legătură cu propaganda bolșevică la Cetatea Albă:

D-le președinte, fiindcă se întâmplă ca să fie aci și d. ministru al Instrucțiunii Publice și d. ministru de Război, aș dori să am lămuriri în ce privește cazul de la Cetatea Albă. Cine a putut numi pe acea institutoare care, într-o conferință ținută în limba rusească, a declarat că chiar înainte de a se topi ultimul fulg de zăpadă se va ridică steagul roșu deasupra orașului? Cine a putut să o numească, după antecedentele pe care le avea?

Care sunt măsurile ce s-au luat și în ce privește pe dânsa și în ce privește persoanele oficiale care au fost de față și care au ascultat până la sfârșit această conferință?

Dacă este adevărat că cineva de acolo a aprobat gestul d-nei aceleia, Kociubinskaia, și i-a sărutat mâna înaintea publicului? Care este acțiunea pe care guvernul înțelege să o înceapă împotriva cuiva care a săvârșit un act de complicitate la un gest de înaltă trădare?

Și, în sfârșit, întreb pe d. ministru de Război dacă nu socoate, cu toată considerația pe care o am pentru generalul care comandă în Basarabia, că nu este bine ca armata, prin conferințe ținute înaintea oricărui public, să poată da loc pe urmă la astfel de manifestațiuni?

Mi se pare că rolul armatei românești, în ținuturi pe care nu le socotesc primejduite, dar în care este, fără îndoială, foarte multă obrăznicie, care trebuie tăiată odată pentru totdeauna, mi se pare că rolul armatei este să se țină în afară de aceste manifestațiuni publice, care aiurea sunt foarte potrivite, dar acolo poate să scadă puțin prestigiul ei, care trebuie, nu să se prezinte numai ca apărătoare a drepturilor neștirbite împotriva dușmanilor din afară, dar și împotriva complicilor dinăuntru ai acestor dușmani din afară.

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D. ministru al Instrucțiunii are cuvântul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Costăchescu, ministrul Instrucțiunii și Cultelor: D-le președinte, d-lor deputați, nu cunosc cazul relevat de d. profesor Iorga, însă țin să-l asigur că în cel mai scurt timp, imediat, voi lua măsuri să fiu precis informat de ceea ce s-a întâmplat la Cetatea Albă. Țin să-l asigur că voi lua și în cazul acesta imediat măsurile care se impun, după cum am dat dovadă și în alte cazuri că iau imediat măsurile impuse de situație și sunt sigur că ele vor fi astfel încât să-l satisfacă complet pe d. profesor Iorga, în sensul dorințelor d-sale. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D. ministru al Armatei are cuvântul.

D. general de divizie adjutant N. Condeescu, ministrul Armatei: D-le președinte, d-lor deputați, nu cunosc cazul în detalii și până acum nu mi-a sosit nici un raport de la comandantul corpului IV de Armată în raza căruia intră Cetatea Albă.

Țin să afirm încă odată mai mult că din toate punctele de vedere, când este chestiunea de demnitate națională, înțelegem foarte bine să apreciem gravitatea cuvintelor spuse de d. profesor Iorga, după cum înțelegem foarte bine că noi militarii suntem cei dintâi care trebuie să dea exemplul în această chestiune și, după cum a fost în trecut, tot așa trebuie să fie întotdeauna. (*Aplauze pe băncile majorității*).

Dacă, în cazul semnalat de d. profesor Iorga, va ieși la iveală vreo lipsă de demnitate sau vreo coborâre a sentimentului de demnitate națională, vă asigur că voi fi cel dintâi care voi reprima, cu toată energia, un astfel de caz.

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D. deputat profesor Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: D-le președinte, d-lor deputați, țin să adaog două cuvinte ca să fiu bine înțeles. Am crezut că este bine să atrag atențiunea că în astfel de ținuturi, comandanții superiori să nu țină conferințe, fiindcă rostul unui general care comandă în Basarabia nu este de a ține conferințe înaintea oricărui public. D. general Dragu a ținut o conferință și această doamnă i-a răspuns generalului. Când are cineva a face cu astfel de public, nu trebuie să-i dea prilejul de a intra în discuțiune cu el.

Să ne gândim la ceea ce era odinioară în ținuturile pe care le-am adăogit statului român, să ne aducem aminte care era situațiunea unui general comandant de corp de Armată. Era ca un prinț în aceste provincii, iar armata pe care o comanda nu avea voie să aibă a face cu oameni care nu înțeleg și pentru care un gest de prietenie ar putea să însemne o încurajare către astfel de acte.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 28 februarie 1931

Din nou despre cazul de la Cetatea Albă:

D-lor, am crezut de datoria mea să întreb pe ministrul Instrucţiunii şi pe ministrul Armatei cum s-au petrecut lucrurile. îndată ce am isprăvit de vorbit - informaţiunea, natural, că mi-am luat-o din ziare; eu n-am fost la Cetatea Albă, dar îndată ce am isprăvit - şi aceasta este partea interesantă, de aceia v-am spus să aveţi răbdare, a venit la mine d. ministru al Instrucţiunii Publice, a stat aici lângă mine şi a scos din buzunar traducerea d-nei Kociubinskaia. Aceasta cred că este o probă. (*întreruperi*). A adus ministrul aici la locul meu traducerea.

Voci de pe băncile majorităţii: Cine a tradus-o?

D. N. Iorga: Dacă d-voastre bănuiţi şi pe ministru atunci vă priveşte. Atunci toata lumea este compusă din calomniatori şi numai d-na Kociubinskaia are dreptul onorurilor Parlamentului român. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Am înaintea ochilor însuşi textul şi ministrul Instrucţiunii va putea veni şi vă va arătă acel discurs. Ministrul mi-a spus, în adevăr, că partea aceia cu fulgii nu se găseşte înăuntru. „Dar, dă-mi să văd". Eu n-am citit de la început până la sfârşit, fiindcă sunt sigur că erau şi alte lucruri tot aşa de grave. La începutul ultimei pagini - vedeţi cum precizez - zice: „vă înşelaţi în ce priveşte viitorul Rusiei. Rusia este puternică, Rusia se face din ce în ce mai puternică, într-un viitor scurt Rusia va fi cel mai puternic stat din lume". (*Exclamări*).

Când o spui aceasta la Cetatea Albă şi în momentul când se anunţă ofensiva Sovietelor, şi când eşti profesoară, apoi nu e nici o ţară pe lume care ar putea permite aceasta. (*Aplauze*).

Când un învăţător, la graniţa de Vest, într-un moment când s-ar anunţa un atac la graniţa de Vest, ar face o comparaţie între puterea României şi puterea care ar fi să ne atace, acesta se cheamă un act de înaltă trădare. În toate limbile lumii. (*Aplauze*).

Iar în ce priveşte dreptul de apărare, orice avocat are dreptul să apere orice proces. Dar când e cineva deputat în Camera României, trebuie să cântărească dreptul său de avocat în cumpăna moralităţii naţionale. (*Aplauze*).

D. V. Toncescu, vice-preşedinte: D. ministru de Interne are cuvântul.

D. M. Stratan: D-le preşedinte, am cerut cuvântul în replică.

D. N. Iorga: Replica o puteţi avea faţă de ceea ce va spune d. ministru. Eu, duel oratoric cu d-ta nu fac.

https://biblioteca-digitala.ro

D. M. Stratan: Nici eu, d-le profesor.

D. N. Iorga: Nici nu poți și nici nu ai dreptul.

D. M. Stratan: Totuși așa de umil cum sunt eu, am dreptul să-mi spun părerile și față de ale d-voastră, și rămâne ca opinia publică să judece.

D. N. Iorga: Foarte bucuros și aștept verdictul opiniei publice.

D. M. Stratan: Și eu la fel. Sunt un om onest.

D. N. Iorga: Nu ai cunoscut drumul și nu ai știut care era datoria d-tale de deputat în momentul când la Cetatea Albă este un cuib de comuniști.

D. M. Stratan: De unde știți?

D. N. Iorga: O lume întreagă ți-o spune. Vei avea raportul militar.

D. I. Mihalache, ministru de Interne: D-le președinte, d-lor deputați, cred că nu este vreunul dintre noi care să nu fi luat act, cu cea mai vie satisfacție, că d. deputat Stratan a declarat că nu se solidarizează cu spusele d-nei Kociubinskaia și că a făcut această apărare numai în calitatea d-sale de advocat. D. Stratan a afirmat că are convingerea că în această calitate nu contravine la legile penale. Este treaba d-sale să aibă această părere, și nu cred că mai era oportun să arate și motivele care îl îndrituiesc la aceasta, căci această doamnă, în adevăr, s-a făcut vinovată de ceea ce a afirmat aci d. Iorga.

Am citit și eu un fragment din conferință. Mi s-a prezentat prefectul de la Cetatea Albă cu un raport. Mai mult, pot să vă spun ca în inspecțiile pe care le-am făcut în Basarabia, în toamna trecută, am cunoscut și personal pe această doamnă, care conducea, de altfel foarte corect, un institut de copii găsiți. Am vorbit cu d-sa. Mi s-a părut că este o tolstoiană halucinantă, capabila de multe elucubrațiuni.

D. M. Stratan: Exact, nebună.

D. I. Mihalache, ministru de Interne: Am avut satisfacția să aud din gura prefectului că după ce s-a desfășurat cea mai mare parte din program, pe la ora 12 noaptea, când această doamnă a început să vorbească, publicul a ascultat-o cu plictiseală, a întrerupt-o și a pus-o în neputință să-și termine conferința. Publicul din sală, care mai mult de jumătate era rus, el însuși a început să protesteze, la început prin bătăi din picioare, mai pe urmă prin murmure și mai în urmă întrerupând-o.

Publicul românesc și toată asistența oficială, militari și civili, nu s-a sesizat în acea seară, fiindcă acea doamnă nu a fost luată în serios. Abia a doua zi autoritățile și unele persoane oficiale au înțeles că cu toate extravagațele de care o știa capabilă, nu îi era permis să rostească o astfel de conferință, într-o asemenea solemnitate și să-și expună elucubrațiunile sale. Atunci organele oficiale, Parchet, Poliție, prefectură, s-au sesizat, au cercetat,

https://biblioteca-digitala.ro

i-au luat conferința, au tradus-o, au constatat că este în contravenție cu legile țării, au declarat-o arestată și în prezent se găsește depusă.

Voci: Foarte bine! Foarte bine!

D. I. Mihalache, ministru de Interne: Am avut satisfacția să aud din gura prefectului, care este un om cu multă autoritate, și să constat din raportul său, ca și din al celorlalte autorități, că publicul din localitate a dezavuat-o. Și sunt convins că așa este. Și aci aduc o nouă informațiune d-lui profesor Iorga, care, după intuiția mea, nu numai după informația oficială, este în conformitate cu realitatea: nicăieri populația nu e mai anti-bolșevică decât pe malul Nistrului, căci acolo a avut prilejul, zi cu zi, să vadă toată mizeria - și materială și morală - a comunismului, prin refugiații de dincolo de Nistru. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. N. Iorga: Dați-mi voie să vă întrerup.

Eu nu am spus că orașul este un cuib de bolșevism, dar că să căutăm pe cei care au scos înainte pe persoana pe care d-voastră o declarați nebună, și eu mă întreb cum a putut funcționa în învățământ atâta vreme? Toți inspectorii nu au văzut că este nebună?

O voce de pe băncile majorității: D-le profesor...

D. N. Iorga: D-le, eu nu sunt aci ca să-ți răspund dumitale. Când aș fi ministru, mi-ai spune ce vrei și ți-aș răspunde. Deocamdată însă nu am datoria să răspund unui coleg.

Dar vream să spun acest lucru: că într-un oraș cum este Cetatea Albă, unde îmi pare bine că spuneți că populația este în contra aventurierilor care au dus Rusia unde se găsește astăzi, vream să spun că se poate să fie un astfel de cuib de agitatori. Altfel un nebun nu iese de la sine. Sunt nebuni care ies de la sine, dar sunt nebuni pe care îi scot înainte alții. În materie de politică, când un nebun apare, sunt alții care au aceleași idei, dar mai cuminți, scot pe nebuni înainte.

Eu vă rog să cercetați acolo, căci femeia aceasta nu a vorbit de la sine. Trebuie să fie cineva care a îndemnat-o. Vă rog să cercetați și veți vedea că informația d-voastră, ca ministru de Interne, va corespunde cu bănuiala armatei.

Eu nu vreau ca într-un moment, de pe urma ochilor închiși, să ne trezim ca pe vremea războiului, când s-a atras atenția asupra lucrurilor care se petrec în București, devenit un cuib de spioni, și când de la cea dintâi înfrângere a noastră, au răsărit cu toții ca dușmani ai României. Și d-voastră, care ați fost pe front, vă aduceți aminte cum tunurile germane băteau direct la țintă, căci spionajul început la București a continuat în mijlocul armatei.

https://biblioteca-digitala.ro

Filantropie câtă vreți, dar cu ochii deschişi! Aceasta este o țară pândită de duşmani şi câțiva naivi pot să creadă că nu există pericol, dar eu cred că este - şi sunt mândru de aceasta - şi sunt sigur că toți câți cred ca mine îşi îndeplinesc datoria spunând: ochii deschişi oriunde, şi mai ales ochii deschişi la Nistru. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. I. Mihalache, ministru de Interne: D-le profesor, sunt în totul de acord cu d-voastră, dar cred că acum nu e oportun să arăt pregătirile, informațiunile şi măsurile de tot felul pe care le luăm la Nistru...

D. N. Iorga: Foarte bine, dar generalul Dragu să nu țină conferințe ci să pună tunul.

D. I. Mihalache, ministru de Interne: ... ca şi în oricare parte a țării. Spre mulțumirea noastră însă - şi cred că şi a d-voastră - autoritățile s-au sesizat a doua zi luni şi ele au anchetat şi cercetează tocmai ceea ce doriți d-voastră să cerceteze.

D. N. Iorga: Foarte bine!

D. I. Mihalache, ministru de Interne: Şi cred că este o mare satisfacție pentru noi că publicul rus, nu numai că nu a aplaudat-o, dar a pus-o în imposibilitate să continue conferința, ceea ce pentru noi e, desigur, foarte îmbucurător. Este o dovadă că masa populațiunii în Basarabia, fără nici o deosebire, reacționează în contra comunismului. Am credința că în Basarabia nu există comuniști din convingere, şi că acolo se strecoară agenți plătiți de la Moscova, dar pe urma cărora poliția se găseşte totdeauna. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

D. V. Toncescu, vice-preşedinte: D. deputat Stratan are cuvântul în replică.

Voci de pe băncile majorității: Renunță! Renunță!

D. I. Mihalache, ministru de Interne: D-le deputat Stratan, eu te rog să renunți la cuvânt pentru că felul cum ai apărat d-ta chestiunea aici a lăsat impresiunea că în sufletul d-tale nu o dezaprobi, pe când eu am conştiința că d-ta o dezaprobi...

D. N. Iorga: Foarte bine!

D. I. Mihalache, ministrul de Interne: ...fiindcă eu te-am văzut pe d-ta, acolo, la fața locului, şi îți spun: într-un fel te-aş judeca, după cele ce ai spus aci şi într-un altfel te-aş judeca după cele ce am văzut că lucrezi acolo, când am constatat că eşti unul din fruntaşii românismului din acele părți. De aceea, te rog să renunți să te mai aperi, pentru că te-ai apărat prost. (*Aplauze prelungite, pe băncile majorității).*

D. M. Stratan: D-le ministru, tocmai pentru că d-voastră mi-ați spus că m-am apărat prost, vă rog să mă lăsați să vorbesc ca să vă dovedesc că m-am apărat bine, că ceea ce a spus d. profesor Iorga că eu m-am solidarizat...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Dar înțelege odată că eu nu ți-am spus că te-ai solidarizat, ci am adus înaintea Camerei cazul de la Cetatea Albă și am cerut lămuriri. D-ta mi-ai spus că d-ta ai vorbit ca avocat și eu îți spun că un avocat n-are dreptul când este deputat să apere pe cineva vinovat de înaltă trădare, aici în Cameră. Aceasta îți spun eu. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Voci de pe băncile majorității: Să renunțe la cuvânt.

D. M. Stratan: D-le profesor, vă spun eu că d-na Kociubinskaia nu este vinovată de înaltă trădare; aceasta după umila mea părere ca jurist. Și atunci greșit d-voastră m-ați acuzat în ședința trecută...

D. N. Iorga: Dar ministrul a spus că este vinovată.

D. M. Stratan: Atunci, dacă d-voastră vorbiți de d. ministru, să-mi dați voie...

D. N. Iorga: D-le deputat, dar înțelege, numele d-tale nici n-a fost pronunțat. D-ta te legi ca „boala de omul sănătos." (*Ilaritate*).

Ședința din 10 martie 1931

În legătură cu înlocuirea intempestivă a guvernatorului Băncii Naționale:

D-le președinte, colegii mei sunt oameni care se gândesc la viitor. Dați-mi voie ca în această pasionată atmosferă de partid, să adaog câteva cuvinte, foarte scurte, a căror origine nu poate fi bănuită - poate sunt singurele cuvinte care pot să fie socotite așa. M-am simțit dator să le rostesc, fiindcă discuțiunea a ajuns una în care fiecare grupare politică a căutat să-și spună cuvântul.

Puteți să mă socotiți cum voiți, și în calitate de reprezentant al unei grupări politice, care evident, nu are nici un interes în aceste dezbateri, puteți să mă considerați altfel, și mi-ar părea mai bine - eu sunt dator să vă spun ceea ce cred.

Iată: întreg acest conflict este în legătură cu chestiunea împrumutului[1] care nu merită conflictul. Este mai scumpă ața decât fața.

În ce privește împrumutul, părerea mea nestrămutată este aceea că d-voastre v-ați grăbit să faceți un împrumut în împrejurări foarte grele și să împovărați generațiile viitoare cu încă o sarcină, pe lângă sarcini pe care aceste generații le vor suporta foarte greu.

D-voastre știți că orice împrumut care servește să umple un gol în buget este, în conștiința mea și, cred și în conștiința țării, un împrumut

https://biblioteca-digitala.ro

condamnabil. Când nu-ți ajung mijloacele normale pentru a aduce la executare bugetul, atunci sunt alte metode. Bugetul trebuie să se strângă, potrivit cu mijloacele pe care le pune la îndemână țara, iar în nici un chip să îngrămădim din nou sarcini asupra țării, fiindcă păstrăm un buget care, bugetul acesta, evident este rău făcut, față de mijloacele pe care țara vi le poate pune la dispoziție. Este părerea mea nestrămutată. Am spus-o și înainte de a fi în discuție împrumutul. Am spus că nu avem nevoie de încă o pereche de cârje și că împrumutul care nu produce venituri capabile de a-i sprijini anuitatea, este un păcat față de țară.

Acum, în ce privește condițiunile împrumutului, eu nu vorbesc pentru că nu mă informez din ziare. Cum eu citesc toate ziarele, evident că se produce în capul meu o confuziune de cifre, pe care numai numeroșii d-voastre financiari ar putea-o lămuri *(ilaritate)*. Dar când voi vedea împrumutul, voi discuta asupra lui.

Eu prevăd că vine în condiții împovărătoare, dar nu pot discuta lucruri care n-au nici un fel de bază. Dar d-voastre, în legătură cu acest împrumut, ați intrat în conflict cu guvernatorul Băncii Naționale.

Acum, care au fost motivele acestui conflict?

Dați-mi voie să vorbesc cu toată sinceritatea. Banca Națională a fost întemeiată ca să fie numai a țării. Dar nu este mai puțin adevărat că, de când s-a întemeiat Banca Națională, toți guvernatorii au fost numiți de guverne în legătură cu simpatiile pe care acești guvernatori le-au avut și menținut față de partidele care i-au numit. Acesta este tristul adevăr pe care nu-l spune nimeni, și pe care eu, trecând peste simpatiile personale pe care le am pentru acela pe care l-ați destituit[2], eu acest adevăr îl spun.

În același timp, d-voastră faceți exact același lucru. Măsura d-voastră ar fi avut un alt caracter dacă d-voastră n-ați fi înlocuit - o să arăt dacă această înlocuire este sau ba posibilă, potrivită cu condițiunile scrise existente în ce privește Bănica Națională - pe acest guvernator care a făcut politică, ca și toți predecesorii săi și care, dacă n-ar fi făcut această politică, n-ar fi fost numit, dacă nu l-ați fi înlocuit cu un simpatic coleg[3] al nostru de aici, care a făcut și el politică și care, dacă n-ar fi făcut această politică, n-ar fi fost numit. Dar dacă d-voastră l-ați fi înlocuit cu un om de care să nu se poată atinge nimeni, obiectând că a venit prin politică și reprezintă un partid, atunci s-ar fi evitat lucrurile triste pe care le prevăd. Cum ați atacat d-voastră pe guvernatorul altora, tot astfel, la cea dintâi ocazie, vor ataca - și v-au și spus-o - și alții, pe guvernatorul d-voastră.

Iar în ce privește condițiunile în care se poate înlocui guvernatorul, este foarte drept că față de ce este acum scris acolo, dreptul d-voastră de a-l înlătura este îndoielnic. Da, este îndoielnic. Dacă d-voastră voiați să-l

https://biblioteca-digitala.ro

înlocuiți așa încât să nu fie nici un fel de îndoială, rămânea să se schimbe condițiunile pe baza cărora d. Burileanu a fost numit și a funcționat.

Dar, în același timp, o observație, la sfârșit. Banca Națională este nu numai o instituțiune autonomă, dar cei care sunt acolo păzesc niște bani care nu sunt ai statului și, prin urmare, nu stau la dispoziția regimurilor care se succedă. Se poate întâmpla că orice ar fi zis consiliul Băncii Naționale, cândva să aveți a face cu oamenii aceia care ar pretinde că, deoarece au pus înăuntru capital, cu profituri foarte mari, este adevărat, de vreme ce au capitalul acolo, au și ei un glas.

Și isprăvesc arătându-mi părerea de rău că, în momentul când noi nu avem nevoie de lovituri și de o înduşmănire între partide, s-a dat încă o lovitură și s-au făcut mai înverșunate sentimentele de antipatie dintre partidele care, în fiecare moment, reclamă pentru dânsele, împreună sau separat, dreptul exclusiv de a guverna această țară. (*Aplauze pe băncile Partidului Național Liberal și ale Partidului Țărănesc*).

NOTE

1. Împrumutul „de dezvoltare", în valoare de 8,678 miliarde de lei, contractat de ministrul de Finanțe Mihai Popovici, aflat la Paris de șase săptămâni, urma să fie folosit pentru: constituirea de obligații la creditul ipotecar, lucrări de refacere a căilor ferate, mărirea fondului de rulment al Băncii Naționale, susținerea agriculturii și înființarea Băncii pentru asanarea agriculturii, refacerea rețelei rutiere, în parteneriat cu societatea *Svenska Vägaktiebolget*.
2. Primul ministru G.G. Mironescu îl revocase pe I. Burileanu deoarece acesta refuzase prezența unui expert străin în gestionarea împrumutului, motivând că „aceasta ar fi diminuat creditul Băncii Naționale".
3. Lui Burileanu i-a luat locul dr. C. Angelescu.

Ședința din 11 martie 1931

Din nou despre înlocuirea guvernatorului Băncii Naționale și scandalul declanșat în Parlament de Octavian Goga din această pricină:

D-le președinte, aș avea ceva de adaus.

https://biblioteca-digitala.ro

D-le preşedinte, încă odată, fără nici o pasiune politică şi fără de interes politic, pentru onoarea băncii ministeriale şi a acestui Parlament, nu se poate ca atunci când primul-ministru este acuzat[1] în termeni pe care eu nu-i întrebuinţez nici odată, de a fi mințit, nu se poate să se treacă asupra acestui lucru, să se încheie şedinţa, fără să fie rugat d. prim-ministru să dea acestei majorităţi explicaţiunile care sunt necesare. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*).

Nu, nu, vă rog, nu mă înţelegeţi. Daţi-mi voie, eu sunt pentru principiul de autoritate; autoritatea nu trebuie să fie jignită. Ori se poate apăra şi rămâne, ori nu se poate apăra şi se duce, dar nu se poate, după acuzaţiuni făcute în astfel de termeni, de reprezentantul Partidului Poporului, de la această tribună, nu se poate să se închidă această şedinţă, fără ca noi să ascultăm explicaţiunile preşedintelui Consiliului, şi eu doresc din inimă, pentru onoarea ţării, ca aceste acuzaţiuni să împrăştie efectul pe care l-a produs cuvântarea d-lui reprezentant al Partidului Poporului.

Şi în continuare:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, eu cred că noi, oricărui partid am aparţinea, avem de apărat onoarea politică a acestei ţări şi cred că acest caz poate servi ca un îndemn pentru noi toţi, să ducem luptele politice până la marginea onoarei fiecăruia dintre noi şi până la marginea demnităţii acestei ţări.

De ani întregi de zile în luptele dintre partide se întrebuinţează armele cele mai mizerabile, şi prin presă şi prin grai şi chiar în incinta acestei Camere. Şi trec câteva luni şi după aceste câteva luni se întind mâinile aceluia care a ţinut condeiul, care a batjocorit. E bine ca o decenţă politică să se introducă odată în obiceiurile acestei ţări, (*aplauze pe băncile majorităţii*), pentru că numai atunci un atac are valoare când se ştie că vine din partea unui om care, ţinând la onoarea lui, nu atacă în zadar onoarea altora. Atâta am avut de spus (*aplauze pe mai multe bănci*).

După ce M. Manoilescu spusese că, guvernatorul a fost schimbat pentru că strica relaţiile cu Franţa:

Domnul preşedinte, cât este de greu să se facă un om înţeles, chiar atunci când vorbeşte aşa de clar ca mine. Şi nu se poate face înţeles de cineva care îl cunoaşte aşa de bine, cum d. Manoilescu mă cunoaşte pe mine.

https://biblioteca-digitala.ro

Mă rog, eu, dacă aş fi adus o acuzare de la tribună, aş fi adus-o sprijinit pe astfel de argumente, încât să nu poată fi răsturnate şi este foarte sigur că aş fi rămas să aştept răspunsul. În privinţa aceasta nu este nici o îndoială.

Nu aş veni niciodată cu acuzaţii, atingând onoarea cuiva şi de care nu aş fi sigur, şi nu aş dispărea din incintă înainte ca cel pe care l-aş fi atacat să-mi răspundă *(aplauze pe băncile majorităţii).*

Dar tot aşa e de sigur că dacă şi cel din urmă om ar aduce o acuzare privind onoarea mea, nu m-aş uita decât la acuzarea care mi s-a adus şi aş veni şi aş da răspunsul imediat. Dealtminteri, şi este cineva de părerea mea, care nu e de părerea d-voastre, este însuşi d. preşedinte al Consiliului, care va veni în curând aci şi va vorbi.

De aceea, vedeţi d-voastră, aveţi multe însuşiri dar sunteţi tânăr şi vă grăbiţi.

NOTE

1. Primul ministru G.G. Mironescu fusese atacat de Octavian Goga. Acesta venise cu o declaraţie a Partidului Poporului cu privire la destituirea guvernatorului Băncii Naţionale, „caz excepţional de grav, unic în istoria politică a ţării". Spusese apoi că înlocuirea cu dr. Anghelescu e „o înscenare frivolă de politicianism meschin şi profitor". Carol al II-lea l-a demis pe baza nui raport al primului ministru fals care „a biruit printr-o minciună". Burileanu era împotriva împrumutului şi s-a declanşat panică internaţională: cade guvernul, e un colaps politic la Bucureşti!

Şedinţa din 14 martie 1931

În legătură cu bursele studenţilor români de la Paris. *Pe marginea unei interpelări a lui V. V. Haneş care spusese că acestea aproape au fost suprimate.*

Daţi-mi voie, nu au fost suprimate, au fost cernute, adică nu s-au mai dat burse acelora care stau*!).*

Să mă iertaţi, eu am fost preşedintele comisiunii şi nu vreau să fiu prezentat în ochii studenţilor de la Paris ca un duşman al lor. Prin bună înţelegere, de la început s-a fixat acest principiu: să se dea bursă pe doi ani. În

https://biblioteca-digitala.ro

ceea ce priveşte pe cei foarte merituoşi, recomandaţi de profesorul lor, am găsit pe urmă ajutoare din partea ministerului de Finanţe.

Dar ca să mai tolerăm scandalul de până acum, când oamenii îmbătrâneau la Paris *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)* pe socoteala noastră, cum s-a întâmplat până acum, aceasta nu.

Avem Universităţi, avem profesori de acelaşi nivel cu profesorii din străinătate. Pentru anume specializări, da. Dar să se întrebuinţeze banii ţării, care are Universităţi, pentru a se cerşi titluri la Universităţi, care adesea ori nici nu au aceiaşi valoare pe care o are Univeristatea românească – anumite Universităţi de provincie din Apus, care nu valorează cât aceste Universităţi, ai căror profesori au învăţat tot acolo *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*, aceasta, să mă iertaţi, este un scandal, contra căruia am luptat în Bucovina şi în Ardeal - nu vorbesc de Basarabia, căci acolo sunt alte împrejurări - a fost sistemul german. Eu sunt şi licenţiat şi doctor. Nu vorbesc de doctorate de onoare, că am mai multe, dar vorbesc de doctoratele căpătate în Universitate. Eu ştiu ce înseamnă un doctorat german. Cu o broşură de 35 de pagini putea să fie cineva, la terminarea a trei ani de studiu la Litere, doctor; iar ca să fii licenţiat în Franţa, licenţiat, nu doctor, se cereau condiţiuni extrem de grele. Am vrut să trec doctoratul în Franţa. Pe vreme de câte 6 ani la Paris. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii, strigăte de bravo).* Cu voluptate sufletească, am tăiat bursele acelora cărora nu trebuia să li se dea (*aplauze pe băncile majorităţii).*

Aceştia să se întoarcă acasă, acasă, acasă. *(Aplauze).*

D. V. Georgescu-Bârlad: N-ai nimerit-o de data aceasta.

D. V. V. Haneş: D-le Georgescu-Bârlad, eu totdeuna sunt deprins să primesc orice rectificare din partea oamenilor mult mai competenţi decât mine. Iar în cazul de faţă, domnul rector al Universităţii, fiind şi preşedintele comisiunii de valută, era cel mai indicat să ştie ce măsuri s-au luat.

D. N. Iorga: Vezi, d-ta, aici ne completăm unul pe altul. Anul trecut, pot să afirm, s-a dat un milion burse, fără ştiinţa comisiunii, după ce s-au încheiat lucrările, s-au dat burse la fiii oamenilor care aveau legături - îmi pare rău că trebuie să o spun - cu guvernul, tot aşa ar fi făcut şi alt guvern, fiindcă acesta e obiceiul ţării. Astăzi se găsesc în străinătate două feluri de studenţi: studenţii care au mers pe baza recomandării comisiunii şi ceilalţi, care sunt numiţi de studenţii care au trecut prin comisiune „piraţi"; vă rog să vă ridicaţi împreună cu mine împotriva piraţilor care au operat la minister, după ce s-au acordat bursele şi care trebuiesc tăiaţi fără milă şi aduşi acasă. (*Aplauze*).

D. V. V. Haneş: D-lor deputaţi, sunt în deplin acord cu d. profesor Iorga. Am fost, pentru studiile mele, de două ori în cursul anului acestuia la

https://biblioteca-digitala.ro

Paris şi am văzut că într-adevăr, pe lângă studenţii care au obţinut valută sau bursă în timpul din urmă, prin comisiunea valutară, erau numeroşi studenţi care deţineau burse pe alte căi.

D-lor deputaţi, nu este vorba de aceştia. Este vorba de studenţii care au obţinut burse prin comisia de valută şi au fost lăsaţi, în ultimul moment, fără resursele necesare, comunicându-li-se hotărârea luată în septemvrie, de reducere a burselor de la septemvrie, tocmai în cursul lunii decemvrie. Oamenii aceştia au stat acolo cu speranţa...

D. N. Iorga: D-le Haneş, îmi pare rău că trebuie să transformăm întrebarea d-tale într-un dialog, dar de ce să răspund pe urmă? Eu am cerut să înceapă lucrările comisiunii în luna lui octomvrie. Ei bine, lucrările nu au început în octomvrie. Dar nu din vina noastră. Noi, comisiunea, am fost chemaţi târziu. De ce? Ni s-a spus că pentru a trece anul acesta înainte pe aceia care anul trecut au trecut după. Şi mi s-a afirmat chiar într-un moment că degeaba ne adunăm, că bursele, fără noi, au fost împărţite. De fapt nu erau împărţite, mai era încă un fond; şi dacă fondul acesta a fost subţiat dinainte, nu l-am subţiat noi. Noi am fost chemaţi, se pare, la fărămituri. Nu suntem vinovaţi noi. Prin urmare, cu toată energia, interpelaţi în direcţia pe care o credeţi mai potrivită.

D. V. V. Haneş: D-le rector, n-a fost aceasta partea de fond a interpelării mele.

D. N. Iorga: Fiindcă d-ta nu te duci la Paris, eu mă duc la Paris şi fac cursuri în fiecare an.

O voce de pe băncile majorităţii: A fost de două ori anul acesta.

D. N. Iorga: Ai fost, ai ţinut câteva conferinţe, dar aceasta este altceva. Eu mă duc şi ţin curs în fiecare an şi nu trebuie să găsesc oameni care să poată zice: d-ta eşti acela care mi-ai stricat bursa. Daţi-mi voie, când facem demagogie, să o facem pe pielea noastră, nu pe a altora. (*Ilaritate*).

Şedinţa din 16 martie 1931

Dispută stearpă cu A. C. Cuza.

D. A. C. Cuza: În tot cazul...

D. N. Iorga: Eu nu am pretins nimănui să mă asculte şi am dreptul să ascult pe cine vreau.

https://biblioteca-digitala.ro

D. A. C. Cuza: D-ta ai dreptul să asculți pe cine vrei, dar nu ai dreptul să vorbești când vorbesc eu.

D. N. Iorga: D-le președinte, oratorul își permite, de multă vreme, un limbagiu...

D. A. C. Cuza: Ce fel „își permite" ?

D. N. Iorga: ...pe care nu-l pot drege eu; dar d-voastră aveți datoria de a-l drege. Aci să nu dai lecții de bună cuviință. Acasă la d-ta să vorbești așa, nu cu noi! (*Aplauze pe băncile majorității. D. deputat Cuza întrerupe*). Să înveți, la vârsta aceasta, ce n-ai învățat de copil. Te tolerez de ani de zile și nu ai înțeles mărinimia iertării mele! (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D. A. C. Cuza: Eu înțeleg astăzi enervarea d-tale, fiindcă...

D. N. Iorga: Nervii d-tale sunt tociți de mult. Cumpără-ți alții.

D. A. C. Cuza: Eu niciodată nu am fost nervos ca d-ta.

D. N. Iorga: Se vede. Și încă multe calități nu le-ai avut!

D. A. C. Cuza: Da, dar eu am o calitate: statornicia caracterului.

D. N. Iorga: Să te mulțumești să fii de râsul copiilor, dar să nu fii insultătorul oamenilor maturi. *(Aplauze prelungite pe băncile majorității).*

D. A. C. Cuza: Exemplele pe care le dau eu copiilor sunt caracterul și statornicia, exemple pe care nu le dai d-ta.

D. N. Iorga: Curariseşte-te, dacă eşti bolnav.

D. A. C. Cuza: Mai bolnav eşti d-ta!

D. Șt. Cicio Pop, președinte: D-lor deputați, vă rog, nu faceți chestiuni personale.

D. A. C. Cuza: D. Iorga este sub impresiunea unui accident pe care l-a avut alaltăieri; așa îmi explic eu starea d-sale de enervare de astăzi.

D. N. Iorga: „Accidentul" acesta al d-tale are să fie discutat la justiție și are să se vadă atunci cine agită pe studenți împotriva ordinei pe care eu trebuie să o mențin! (*Aplauze prelungite*). Și dacă eu aș fi în locul acestor domni, n-aș aresta uneltele d-tale, ci te-aș aresta pe d-ta. (*Aplauze prelungite*).

D. A. C. Cuza: Da, știu, când d-ta te duci în fața studenților ce influență ai asupra lor!

D. N. Iorga: D-le președinte, nu este acum vorba de un proces între mine și acest domn. S-a suit la tribună pentru a face o comunicare. De aceea, vă rog să luați dispozițiuni ca să-l mențineți în marginile acestei comunicări. Trebuie să se știe că aici nu este un loc de scandal în care, cine n-are treabă,

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie să vină cu urele şi intrigile sale. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

D. A. C. Cuza: D-le preşedinte, dar eu vă cer să mi se respecte cuvântul şi am dreptul, cel puţin, de a vorbi în chestie personală, atunci, când sunt atacat pe tonul acesta.

D. N. Iorga: Dar nimeni nu-ţi vorbeşte d-tale!D-ta ai fost atacat, când te legi ca boala de omul sănătos! (*Ilaritate*).

D. A. C. Cuza: Ba de loc. Am fost atacat şi am dreptul să răspund...

D. N. Iorga: Da, ai fost atacat cum este atacată musca pe care o înlătură cineva cu mâna! (*Ilaritate*).

D. Eduard Mirto: ...Sau se aşează şi unde trebuie şi unde nu trebuie. (*Ilaritate*).

D. A. C. Cuza: D-le Iorga, d-ta ai mania grandorii şi crezi că lumea toată se învârteşte în jurul d-tale.

D. N. Iorga: Nimeni nu te poate întrece! Trăieşti în fereastră înaintea copiilor, care te aplaudă.

D. A. Cuza: Care copii? Copiii care mă aplaudă pe mine te fluieră pe d-ta.

D. N. Iorga: Da. Toţi copiii fără inteligenţă şi toţi copiii nedisciplinaţi, cu care ai făcut nenorocirea acestei ţări. De atâţia ani de zile nu ţi-am spus-o - atâta vreme - fiindcă ai fost cuviincios. Când nu mai eşti, ţi-o spun!

D. A. C. Cuza: Eu cred că la un profesor, cea dintâi datorie a lui este să respecte adevărul.

D. N. Iorga: ...Şi aceasta ţi-o spune nu deputatul, ci rectorul Universităţii din Bucureşti.

D. A. C. Cuza: Da. Apoi ce faci d-ta la rectoratul Universităţii, ştim! Ai văzut ce ai păţit de la studenţii d-tale.

D. N. Iorga: Da, da, am să vă arăt eu! Am să fac eu ce trebuie, ca lucrul rău ce-l semeni să dispară. (*Aplauze prelungite*).

D-le preşedinte, faceţi-vă datoria! (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Nu voi lăsă nici un atac fără răspuns. Dar, pentru demnitatea şi liniştea acestei Camere, domnul trebuie să vorbească ce a anunţat, dacă nu, luaţi-i cuvântul. (*Aplauze pe băncile majorităţii*) .

D. A. C. Cuza: Da? Să-mi ia cuvântul?

D. N. Iorga: Meritai de mult. (*Zgomot, întreruperi*).

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 17 martie 1931

Intervenţie la proiectul de lege privind organizarea corpului avocaţilor:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, aş avea câteva observaţiuni de făcut cu privire la proiectul de lege şi conversaţia pe care abia am terminat-o cu d. ministru al Justiţiei[1] îmi dă speranţa că se va ţine seamă de aceste observaţii, pe care le cred drepte.

Acum, în teorie, dacă am întreba pe cineva dacă este drept ca împricinatul sau orice persoană care are nevoie de un act de drept să şi-l facă singur, eu trebuie să spun că obiceiul poporului românesc a fost aşa, să-şi facă actele acestea singur şi este fără îndoială foarte greu, pentru o parte din populaţia noastră, să recurgă la ajutorul avocaţilor. În privinţa aceasta d. Vasiescu[2] are toată dreptatea. D-nealui spune mai pasionat unele lucruri care, fiind spuse pasionat, trezesc protestări, dar în fond observaţia este întemeiată.

Noi am avut o viaţă locală şi eu nu mă pot osteni spunând că ţara noastră n-a fost o ţară centralizată, n-a fost o ţară dată pe seama unor caste, ci oamenii noştri şi-au făcut în satele lor rosturile singuri şi aceasta a produs şi un foarte mare avantaj cultural. Documentele acestea frumoase, pe care şi d-voastră avocaţii din când în când le vedeţi în mâinile împricinaţilor, sunt scrise foarte adeseori în sate de câteva sute de oameni; diacul de acolo din sat, fără a fi făcut studii, un bun caligraf, stăpânind foarte bine limba, deprins cu anumite forme juridice, stătea la îndemâna oamenilor şi după aceea venea cineva cu zapisul acesta la Domn sau la Divan şi acolo i se făcea cartea.

Dar, în sfârşit, noi am trecut peste acest obicei al poporului, aşa cum trecem în general peste toate obiceiurile ţării. Nenorocirea noastră este că noi facem din nou pe temelii proaste, atunci când avem o temelie solidă, peste care rămânea numai să ridicăm piatra. Va veni o vreme când nu va fi necesară o mare revoluţie ca să schimbăm sistemul; ci pietrele pe care le punem acum, proaste, pe temelii şubrede, vor cădea şi atunci ne vom aduce aminte de temelia părăsită şi pe această temelie veşnică vom clădi din nou. Evident, că acum, câtă vreme suntem toţi paşoptişti, urmaşi ai revoluţiei de la 1789, clienţi ai cugetării abstracte franceze, nu e nimic de făcut, însă cred că este un lucru care se poate introduce în această lege, fără să fie păgubiţi avocaţii.

Eu, avocat nu sunt, dar sunt cel dintâi din familia mea care n-am fost avocat: tatăl meu a fost avocat, bunicul meu a fost avocat, cu studii din Viena. Fraţii tatălui meu au fost avocaţi, fraţii mamei au fost avocaţi (*ilaritate*). Prin urmare, este un fel de instinct care se ridică în sufletul meu.

https://biblioteca-digitala.ro

D. D. B. Ioanițescu: Sunteți cel mai mare avocat al nostru.

D. N. Iorga: Sunt avocat fără drept de a pleda. Mi se pare că e vorba să mă proclame undeva doctor în Drept de onoare, şi-mi pare foarte rău că aceasta nu-mi dă dreptul de a pleda, pentru că pofta de a pleda o simt în fiecare moment în mine, cum o observă fiecare dintre d-voastre.

Cred că este un lucru care şi în actuala situațiune de lucruri se poate îndrepta. Mă rog, un avocat omenos sau, să zicem, cu nevoie electorală, ceea ce se echivalează, vrea să facă fără osteală / fără durere de cap, din fr. *ostéalgie/* un act, fie pentru că e milos din fire, fie că se gândeşte să îndatoreze pe alegătorul care o să-l voteze.

Cineva mi-a povestit chiar ieri ceva foarte hazliu: unul dintre foştii miniştrii, care este actualmente senator şi care era ministru la alt departament, nu la Război, într-un moment, vede venind la dânsul un preot de sat, care îi cere să primească pe fiul lui la cavalerie. Ministrul, care nu era ministru de Război, trebuia să spună că nu este în chemarea lui să hotărască în această privință. A chemat însă pe secretarul său şi i-a spus: „Du-te la ministrul de Război şi spune-i că fiul părintelui trebuie să intre la cavalerie". Dar părintele tot mai sta. Şi, atunci, ministrul l-a întrebat: - Mai este ceva? - Mai este. - Ce? - Să-i dea şi un cal bun. (*Ilaritate*)..

Şi ministrul a zis secretarului: - Du-te şi spune să-i dea şi un cal bun. (*Ilaritate*). Şi când cineva i-a observat: „dar d-ta nu eşti ministru de resort", a răspuns: „Da, dar aceştia sunt alegătorii mei şi trebuie să-i satisfac". (*Ilaritate*).

Deci, să ne închipuim un avocat milos, sau care face politică şi care nu vrea să ia omului bani pentru că i-a făcut un act. Ei bine, are voie? Cam aşa se întâmplă, dar în contra legii.

Mi s-a întâmplat şi mie un caz. Am cumpărat la Vălenii de Munte o proprietate, pentru o nobilă femeie, căreia eu îi păstrez şi-i voi păstră totdeauna tot respectul: mama moştenitorului Tronului, principesa Elena. Când a fost vorba de făcut actul, un prieten al meu mi-a spus: „trebuie să luăm taxele". De la cine să le ei? De la mine? De la principesa Elena? De la persoanele care au dat banii pentru cumpărarea acestui loc? Şi mi-a răspuns: „îmi pare foarte rău că trebuie să iau taxa, pentru că această taxă merge la fondul avocaților".

Fondul avocaților! Nimic mai frumos decât ca avocații să întreție pe colegii lor bolnavi, bătrâni căzuți în mizerie. Dar aceasta ar putea să o facă fiecare barou, pentru cazuri speciale şi să nu se întâmple un lucru pe care îl ştiți şi d-voastre: sunt avocați care se lasă pe tânjeală, pentru că ştiu că oricât ar fi de leneşi pot recurge la fond.

https://biblioteca-digitala.ro

Am fost deci silit eu să plătesc taxa, şi avocatul a fost silit să o primească, deşi e un foarte bun prieten al meu, şi nu mi-ar fi luat niciodată un ban, şi aceasta pentru ca să se hrănească poate un om nevoiaş din Ploieşti, dar poate şi un trântor. Trântorismul acesta, care este reprezentat în toate categoriile sociale de la noi, e bine să începem a-l mai forfeca puţintel. Aşa încât avocatul dă pentru motive morale sau electorale, care pot fi şi morale, dar care de obicei nu sunt. Dacă avocatul consimte să nu i se plătească plata, lăsaţi-i şi dreptul de a face o faptă bună, şi dreptul de a câştigă un vot sau mai multe voturi la alegerile cele mai apropiate.

Dar mai este ceva, şi aici rog pe colegii noştri din Ardeal să se gândească la dreptatea pe care o are, nu deputatul care vorbeşte ci, încă o dată, rectorul Universităţii.

Mă rog, se cere titlul de doctor de la viitorii avocaţi. Acum, avocaţii din Vechiul Regat, acei care sunt avocaţi nu protestează, pentru că nu este vorba de dânşii, e vorba de acei care vor veni pe urmă; colegi, colegi, dar puţintel şi concurenţi şi, nu zic că toţi au acest sentiment, dar poate să existe acest sentiment: nimeni nu doreşte să aibă lângă dânsul prea multe persoane cu un talent care se poate dezvolta. Pentru că, de la o vârstă oarecare, talentul scade - nu la toate persoanele - experienţa mea de viaţă este foarte relativă, dar de la o bucată de vreme, talentul scade şi atunci cei cărora le scad puterile, nu sunt bucuroşi de puterile noi care vin lângă dânşii.

Dar, vă rog, cererea aceasta, ca şi în Vechiul Regat viitorii avocaţi să fie doctori, nu este îndreptăţită şi iată de ce. Noi am avut, considerând toate elementele care au intrat în România unită, două feluri de diplome. La noi, în Vechiul Regat a fost sistemul francez; dincolo, ni se recunoştea bacalaureatul, licenţa nu. Atunci mi s-a spus: d-ta trebuie să treci întâi licenţa. Şi cum aveam 20 de ani şi cum cineva crede toate lucrurile, când are numai 20 de ani şi când, îmi aduc aminte aici de un exemplu recent: când are 70 şi ceva de ani şi crede toate lucrurile. (*Ilaritate*).

D. A. C. Cuza: Cred lucrurile cele adevărate. (*Ilaritate*).

D. N. Iorga: Nu am auzit şi să-mi daţi voie nici să nu aud mai departe, fiindcă eu ţin să cruţ şi faţă de glumele rele şi bune demnitatea acestei Camere.

D. A. Cuza: De ce te-ai oprit un moment la mine? (*Ilaritate*).

D. N. Iorga: Ar trebui să se facă o secţiune pentru oamenii care vin aici în Cameră numai pentru ghiduşii. In aceasta secţie vă rog să nu mă înscrieţi pe mine.

D. A. C. Cuza: Nu ai ce căută acolo. (*Ilaritate*).

D. N. Iorga: Dar să vorbesc mai departe. Se prevedeau în regulamentul de la Sorbona astfel de condiţiuni, încât vă dau chiar răspunsul pe care l-am

https://biblioteca-digitala.ro

primit când am vrut să mă prezint la licență, ca să vedeți ce înseamnă licența de sistem francez şi doctoratul de sistem german. Mi-au spus: d-ta rişti să cazi. Am întrebat de ce sunt inferior celorlalți? Nu. D-ta ştii mult mai mult decât ceilalți; dar acolo este un dresaj special, care se capătă numai după foarte mulți ani de muncă.

Iată ce însemna pe vremea aceea licența în Franța. Dar doctoratul era ceva extraordinar. Şi acum doctoratul cel mare, în Franța, îl trec oameni cu o vârstă foarte înaintată, cu câțiva ani înainte de a muri. Membri ai Academiei franceze îşi trec doctoratul. Acum, în urmă, s-a introdus un doctorat mai slăbuț, mai ales la îndemâna străinilor, care se dă, dar şi acesta cu foarte mare greutate. Să nu confundăm, fiindcă numai cuvântul este acelaşi, două lucruri cu totul deosebite.

Acum, noi avem, de o bucată de vreme, un doctorat în Drept care, în Vechiul Regat este foarte greu, este un doctorat ştiințific, nu este unul practic. Doctoratul din Ardeal este fără licență, titlul care încununează studiile pe care le face cineva. Este un doctorat practic.

Eu doresc să vină o vreme când ce este de lăsat în Vechiul Regat să lăsăm, dar şi ce este de lăsat din țările celelalte să fie iarăşi lăsat, fiindcă numai aşa lăsând şi dintr-o parte şi din alta şi introducând şi lucruri noi, care n-au fost nici într-o parte nici în alta, se poate ajunge la unificare. (*Aplauze*).

Să nu facem ce facem acum, că în fiecare moment se zice: nu introducem cutare lucru, fiindcă se supără cei din Vechiul Regat - li se spune ardelenilor - sau li se spune celorlalți: nu le introducem fiindcă se supără ăştialalți, care sunt deprinşi cu un sistem deosebit. Aceasta nu este bine.

Chiar la legea instrucțiunii o să vedeți d-voastre, la rectorat, în Ardeal, este obiceiul că toată lumea vrea să treacă pe la rectorat, ar vrea să aibă un rectorat de şase luni de zile. Cu rectoratul de şase luni de zile nu poate să existe ordine şi autoritate în Universitate. (*Aplauze*). Acolo va trebui să cedați d-voastre, cei din Ardeal. Unde va fi rău la noi, vom ceda noi, cu cea mai mare plăcere.

Iată, d-le ministru, ca să mă rezum şi să nu iau prea mult timpul acestei Camere, pe care țara o plăteşte din greu, aşa că trebuie să drămuim fiecare moment pe care-l cheltuim, şi aceasta este o cheltuială din punga acestei amărâte țări - iată ce doresc: d-voastră să puneți în proiectul d-voastră de lege - prefer să o puneți d-voastră, decât să viu cu sistemul pantahuzei iscăliturilor strânse pe un amendament, să puneți d-voastră că atâta vreme cât nu s-a unificat sistemul universitar, în ceea ce priveşte Facultatea de Drept, licența din Vechiul Regat se consideră corespunzătoare doctoratului de caracter practic din Ardeal. Fiindcă, dacă n-o veți face, iată, vă spun dinainte...

https://biblioteca-digitala.ro

D. V. Toncescu, raportor: Să punem o altă formulă: doctoratul să se ceară pentru intrarea în barou, după unificarea învățământului superior.

D. N. Iorga: Cred că nu este bine, fiindcă nu se știe când se va unifica. Sunt atâtea greutăți...

D. V. Toncescu, raportor: Îi lăsăm să se înscrie cu licența până la unificare.

D. N. Iorga: Până la înființarea unui doctorat în condițiunile celui din Ardeal. Iată ce se va întâmpla, dacă nu facem aceasta: or se va păstră greu doctoratul științific și vor fi nedreptățiți tinerii de aci din Vechiul Regat, ori altfel Universitatea va ceda, doctoratul științific va dispare cu desăvârșire și în locul doctoratului științific veți avea doctoratul de pomană.

D. V. Toncescu, raportor: Nu, nu.

D. N. Iorga: Aceasta n-o voiți, prin urmare. Atunci vă rog să țineți seamă de propunerea mea, care nu jignește nici un interes și satisface pe cea mai mare parte dintre d-voastre. (*Aplauze prelungite*).

NOTE

1. Ministrul Justiției era Grigore Iunian.
2. Mișa Vasievici considera sistemul juridic de la noi deficitar pentru că silea pe oricine ar fi avut de încheiat un act să facă apel la un avocat. Or, aceștia erau concentrați, mai toți, la orașe încât țăranul „își lua lumea în cap" și pleca în căutarea lor. Amintise apoi de unele practici reprobabile ale avocaților: cereau două procuri intimatului: una scrisă, cu referire la speță, și alta în alb. Dacă clientul refuza s-o dea pe aceasta din urmă, risca să se vadă din apărat, acuzat.

Ședința din 18 martie 1931

La discuția privind a doua tranșă a împrumutului extern de stabilizare:

D-le președinte, d-lor deputați, dați-mi voie să arăt mirarea mea că nu putem discuta cu acela[1] care a început negocierile, care le-a dus la capăt, care se găsește aici, dar a cărui stare de sănătate, pe care o doresc cât mai curând restabilită, putea să-i permită totuși să vină aici, pentru a da măcar câteva lămuriri și, în special, cu privire la partea aceea misterioasă despre care s-a

https://biblioteca-digitala.ro

vorbit în comisiuni şi care are un rol atât de important, încât cunoaşterea ei poate să influenţeze punctul de vedere al tuturor acelora care nu se lasă conduşi în chestiuni de astfel de importanţă de simple consideraţiuni de partid.

După aceea, daţi-mi voie să-mi arăt adânca părere de rău că, în ciuda discuţiilor care se fac, chiar atunci când este vorba de o chestiune atât de importantă, care interesează atâta vreme viitorul nostru financiar şi care este, evident, legată de o chestiune de demnitate naţională, votul se poate prevedea dinainte.

Viciul cel mare al vieţii noastre parlamentare este că ea nu cuprinde nici un fel de surprindere de conştiinţă. Se ştie dinainte ce va fi şi prin, urmare, noi nu facem altceva decât să îndeplinim o funcţiune pur formală; vorbe pierdute în zadar, nici măcar pentru opinia publică, pentru că ţara aceasta nu a avut şi nu are opinie publică. Suferă, plăteşte şi continuă de la un regim la altul, din an în an, opera care duce la destrămarea statului românesc.

Daţi-mi voie să-mi aduc aminte că tot de la locul acesta, acum câţiva ani de zile, eram în faţa unei majorităţi al cărei vot era sigur, în privinţa schimbării succesiunii la Tron, şi am spus atunci: se face o mare greşeală şi un mare păcat.

Nimeni nu m-a ascultat. Dar peste câţiva ani de zile lucrurile s-au întors; cel puţin acolo se puteau întoarce, pe când aci, din nenorocire, nu: ne-am pus jugul, îl păstrăm. (*Aplauze pe băncile opoziţiei*).

D. A. C. Cuza: Nu-l păstrăm.

D. N. Iorga: Am suferit o scădere de demnitate. Această scădere de demnitate apasă pentru totdeauna capitalul moral al acestei ţări.

Văd că d. preşedinte al Consiliului[2] este de altă părere. Să-mi dea voie să cântărim conştiinţa noastră cu greutăţile pe care ni le alegem.

Şi acum, d-lor, să-mi daţi voie ca în puţine cuvinte să analizez necesitatea pretinsă a acestui împrumut, condiţiunile în care s-a făcut acest împrumut şi, în rândul al treilea, cine este vinovat pentru acest împrumut.

Întâi, în ceea ce priveşte necesitatea împrumutului. Împrumutul îl facem, să o spunem limpede, pentru a avea un fond de rulment. Adică noi nu încasăm cât trebuie pentru a acoperi sarcinile statului român. Nu avem cu ce plăti funcţionarii. Acum câteva luni am primit plângerea unui întreg ţinut ardelean, pentru neplata lefurilor învăţătorilor. Este de toată evidenţa, toată lumea o mărturiseşte că încasările sunt sub ceea ce se aşteaptă. Apoi bine, cu ceea ce trece la fondul de rulment din împrumut, cu aceasta o să asigurăm noi până la sfârşitul anului, şi poate, dacă se păstrează acelaşi sistem şi anul

https://biblioteca-digitala.ro

viitor, salariile şi celelalte sarcini ale statului? Cu această sumă de nimic? Şi nu avem voie, după ce se epuizează partea rezervată pentru rulment, nu avem voie să ne adresăm din nou, întinzând mâna pentru un alt împrumut de aceeaşi valoare. Eu am spus de la început şi sunt sigur că eram în conştiinţa acestei ţări, că atunci când statul este prea greu pentru o societate, nu trebuie să strivească această societate cu formele sale, ci trebuie să reducă formele sale la ceea ce poate să sprijine această societate (*Aplauze pe băncile opoziţiei*).

N-aţi împuţinat funcţionarii, n-aţi distrus organizaţiile parazitare. Şi ştiu foarte bine de ce nu aţi făcut-o. Fiindcă d-voastre reprezentaţi un partid, fiindcă partidul acesta a câştigat o victorie electorală, fiindcă trebuiesc răsplătiţi câştigătorii acestei victorii electorale şi, pe de altă parte şi fiindcă există o solidaritate între partidele politice din România, vă feriţi de a lovi în cei care reprezintă câştigătorii altor victorii electorale pentru alte partide . Atâta vreme cât vom sprijini casta de funcţionari de până acum, atâta vreme cât vom menţine două ministere, unul autonom şi altul neautonom, cum este acum, atâta vreme cât se vor păstră paşalâcurile fără nici un fel de valoare practică, pe care le numiţi directorate, atâta vreme cât doi prefecţi se vor bate cap în cap, atâta vreme cât se vor plăti chiriile care se plătesc astăzi, pentru a creşte veniturile unor persoane interesante, atunci când cu aceeaşi sumă s-ar putea cumpără o casă pentru oficiile publice. Să ne gândim numai la ceea ce plăteşte statul în momentul acesta pentru biroul comercializărilor; una din cele mai strălucite case din calea Victoriei este consacrată biroului comercializărilor, şi din când în când, după ferestre, se văd trecând câteva umbre; pentru un grup de funcţionari statul aruncă o sumă importantă care i-ar ajunge să cumpere la un loc potrivit o casă care să rămână statului, în proprietatea sa. Atâta vreme cât va continua acest sistem de rea gospodărie pe care trecutul modest al acestei ţări nu a cunoscut-o, atâta vreme vom merge din rău în mai rău, din risipă în risipă şi din cerşit în cerşit. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*). Al doilea, se face acest împrumut pentru crearea Creditului agricol al ţăranilor. Să-mi daţi voie să nu cred că suma care este prevăzută pentru întemierea acestui împrumut, va însemnă o adevărată uşurare a ţărănimii noastre. Suma va ridica mari pretenţii şi va putea satisface puţine nevoi. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*). Nimic nu este mai rău decât prin ofertă mică să ridici pretenţie mare, care pretenţie mare nesatisfăcută, se preface a doua zi într-un adaos de ură socială, şi ură socială avem destulă în ţară.

https://biblioteca-digitala.ro

Al treilea, orice aşezământ centralizat, orice aşezământ care nu vine de-a dreptul în contact cu ţăranii, orice aşezământ pe care trebuie să-l caute ţăranul, în loc ca acest aşezământ la faţa locului să-l caute pe ţăran, va rămânea foarte folositor pentru consiliul de administraţie, pentru o întreagă clasă de paraziţi care vor roi şi în jurul acestui aşezământ, dar ţăranul nici nu va şti cum să meargă, nici nu va şti în ce fel să lucreze cu acest aşezământ. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*). Şi sunt din toate puterile conştiinţei mele, contra gajării pământului românesc în mâinile unor bancheri care, natural, nu au în vedere decât câştigul lor, care ştiind că au a face cu o ţară în care toate lucrurile se schimbă de pe o zi în alta, şi-au luat garanţiile care se iau faţă de orice instabilitate politică, şi în momentul de faţă nu există instabilitate politică mai perfectă decât în România de astăzi. Prin urmare, sunt contra ideii că acest împrumut era absolut necesar.

Dar aţi adaos d-voastre şi partea pentru căile ferate. Daţi-mi voie, căile ferate se pot drege numai într-un fel, atunci când tariful va permite lumii să se apropie de căile ferate. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*). Cu căi ferate proaste, scumpe şi nesigure, nici un împrumut nu va izbuti să aducă o îmbunătăţire.

După aceea, daţi-mi voie să vă spun că nici suma pe care o primim, nici condiţiunile în care primim această sumă nu pot fi acceptate de cineva care vede lucrurile aşa cum am dreptul să le văd eu. A încheia un împrumut în condiţiunile acestea lăcătuite, cu nu ştiu câte garanţii, a adăoga un certificat de bună conduită pentru trecut şi în acelaşi timp a lua îndatoriri şcolăreşti pentru viitor - aşa se prezintă statul român, statul român întregit, trecut prin grele sacrificii de sânge, reprezentând una din cele mai valoroase naţiuni din Europa, în atitudinea unui păcătos care cere iertare şi unui nevolnic care nu poate să fie crezut pe cuvânt.

Dacă în sistemul nostru politic de astăzi nu se dă cea mai bună încredere statului român, evident că poporul român, el însuşi, este în stare să prezinte o garanţie care nu are nevoie de toate aceste asigurări. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*). Iar dacă se întreabă cineva cine este vinovat de împrumut, voi răspunde că nu este vinovat nici ministrul de Finanţe[3], care nefiind aici, pare că-şi atribuie o vinovăţie, pe care să ne dea voie să nu i-o recunoaştem, nu este vinovat nici noul ministru al României la Paris, care nu avea datoria de a lua iniţiativa acestui împrumut şi care avea datoria să nu stea în calea dorinţelor ministrului de Finanţe, şi nu este vinovat nici preşedintele Consiliului de miniştri, fiindcă, aşa cum este alcătuit astăzi Consiliul de miniştri, nu este o singură autoritate ci, presupunând că este

https://biblioteca-digitala.ro

acolo o autoritate, ea este aşa de împărţită, încât nimeni nu poate lua răspunderea întreagă. Dar, dacă este o răspundere - şi o spun aici făţiş - este răspunderea tuturor acelora care, din imoralitate sau din lipsa conştiinţei de răspundere a clasei predominante, se intercalează între statul român şi cei care au interese şi afaceri cu statul român. S-a creat o clasă interlopă de bancheri improvizaţi, acei bancheri care sunt astăzi stăpânii creditului României. Statul român se zbate între d. Kirschen, Kira di Bellagio, d. Oscar Kauffmann şi reprezentantul plin de autoritate al intereselor româneşti permanente la Paris, care este fostul client al puşcăriei pentru trădare, d. Hefter. Nu negociem niciodată de a dreptul cu oamenii, ci totdeauna, în puterea unor vechi legături de opoziţie, suntem braţ la braţ şi cu paraziţii înfieraţi de conştiinţa publică şi când este vorba să tratăm interesele statului român, primim ultimele rezultate ale unor înţelegeri ale căror secrete ne scapă.

Când România va fi reprezentată de un guvern cu autoritate, ca Grecia, care nu se reazemă, să o ştiţi, numai pe tradiţiile sale antice, ci pe o perfectă solidaritate creatoare, întrupată în acel om de voinţă clară şi de energie nezguduită, care este d. Venizelos, când România va fi reprezentată de un guvern cu viitor care să nu fie ameninţat în fiecare moment de a se prăbuşi şi care să nu atârne necontenit de clientela electorală, atunci poporului român i se vor face altfel de condiţii şi era unor împrumuturi, ca acela care din zi în zi îngenunche şi umileşte poporul român, va fi încetat cu voia lui Dumnezeu. (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc*)

NOTE

1. Împrumutul de stabilizare fusese iniţiat de Vintilă Brătianu, în ianuarie-februarie 1928. În acest sens a trimis emisari la Londra, Paris, Berlin, Bruxelles şi New York. Dar aceştia n-au avut noroc cu solicitarea celui care declarase permanent că ne vom redresa „prin noi înşine". Nemţii au cerut rezolvarea prealabilă a datoriei externe a României, încă în fiinţă. Bancherii americani de origine evreiască au acuzat guvernul liberal de antisemitism. În plus, Partidul Naţional Ţărănesc a discreditat, la rându-i, cât a putut, iniţiativa primului ministru finanţist, declarând că venind la guvernare nu va recunoaşte împrumutul. În ciuda acestei ostilităţi, Parlamentul a aprobat, în sesiune extraordinară, în iulie 1928, contractarea unui împrumut externe de 258 milioane de dolari.
2. Preşedintele Consiliului de miniştri era G.G. Mironescu.

https://biblioteca-digitala.ro

3. Ministru de Finanțe era Mihai Popovici.

Într-o chestiune de regulament:

D-le preşedinte, art. 101 este de o claritate perfectă. El dă dreptul la 40 de deputați să ceară votul cu apel nominal. Din acestea se exceptează numai: aprobarea proceselor-verbale, fixarea datei şi duratei şedinței, fixarea ordinei de zi, fixarea zilei pentru dezvoltarea unei interpelări, chestiuni de regulament, urgența unui proiect, adică votarea asupra urgenței, aplicarea de măsuri disciplinare, recunoaşteri şi încetățeniri şi votul pe articole şi amendamente.

Prin urmare, cererea d-lui doctor Lupu şi a celorlalți 39, între care sunt şi eu, este perfect legală şi eu rog pe d. preşedinte...

D. Eduard Mirto: D-le preşedinte, cer cuvântul în chestie de regulament.

D. N. Iorga: D-le Mirto, îmi dați voie, Mi-ar părea foarte rău dacă ați fi de o altă părere. Să vedeți de ce. Orice regulament are valoarea literii sale şi are valoarea celor care l-au propus şi l-au votat, D-le Mirto, acest regulament a fost redactat de o comisiune în care eu am fost inițiatorul şi eu am discutat, punct de punct, fiecare articol. Intenționea noastră a fost ceea ce este scris aici şi eu vă rog pe d-voastră, d-voastră aveți părerea d-voastră, eu am părerea mea şi nimeni n-are dreptul să caute în conştiința altuia, vă rog ca un act aşa de important ca împrumutul, să nu-l votați în condițiuni contra regulamentului, fiindcă aceasta ia valoarea legală care d-voastră doriți să i-o dați[1]. (*Aplauze pe băncile Partidului Țărănesc şi pe băncile Partidului Național Liberal*).

NOTE

1. N. Iorga formulase următoarea cerere, sprijinit de alți 39 de deputați: „Domnule preşedinte, subscrişii deputați, în număr reglementar, cerem votul prin viu grai (apel nominal) asupra proiectului de lege autorizând Casa Autonomă a Monopolurilor Regatului României să procedeze la emisiunea unei a doua tranşe de obligațiuni privilegiate".

În continuare, pe aceeaşi temă:

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor deputați, am de adaos numai două cuvinte. D. ministru de Interne a întrebuințat o expresiune[1], pe care nu o pot lua asupra mea.

D. I. Mihalache, ministru de interne: Nu a fost vorba de d-voastră.

D. N. Iorga: Am iscălit și eu această propunere și nu primesc să fiu socotit drept un sabotor cu scandal. Cred că recunoaște și d-sa că cuvântul i-a întrecut intențiunea.

NOTE

1. I. Mihalache spusese: „Domnilor deputați, de îndată ce guvernul și-a luat răspunderea, de îndată ce imensa majoritate a parlamentarilor - se vede de departe - este pentru împrumut, ținem să se știe că guvernul nu este împotriva votului nominal. Însă, pentru că, după toate aparențele, este vorba despre sabotarea lucrărilor noastre de azi și de sabotarea cu scandal a acestui proiect de lege, pentru ca să iasă în relief toată procedarea și ca să putem face și noi dovada deplinei conformări a noastre cu regulamentul, vă rugăm să admiteți ca d. președinte al Camerei să citească lista, să vedem dacă sunt 40 de semnături și dacă sunt în adevăr recunoscute".

Ședința din 23 martie 1931

Discurs la proiectul de lege privind valorificarea produselor agricole:

D-le președinte, d-lor deputați, câți sunteți, să mi se dea voie să discut mai mult decât întâiul articol al proiectului de lege. Trebuiam să vorbesc înainte; nu am vorbit dumineca, fiindcă niciodată nu iau parte la ședințele acestea duminicale și n-am vorbit dimineața. Acum sunt silit a vorbi dimineața, fiindcă, dacă o Cameră își are ședințele bine alcătuite, nu este nevoie nici de ședințe de dimineață, nici de ședințe de noapte. În această Cameră, ca în toate Camerele din câte le-am știut până acum - și sunt multe - nu există nici un fel de economie sau raționalizare, cum zicea d. ministru al Agriculturii[1]. O Cameră, când funcționează normal, trebuie să-și facă un program de la început și programul acesta, sub supravegherea președintelui și

https://biblioteca-digitala.ro

a vice-președinților, programul acesta trebuie adus la îndeplinire în liniște. Numai așa poate să fie un mers normal și poate să se stabilească un prestigiu al Parlamentului.

Dar să se piardă o mulțime de ședințe degeaba, cu comunicațiuni interminabile, cu călcarea regulamentului în fiecare moment, în ceea ce privește timpul care este asemnat fiecăruia dintre vorbitori, să se termine ședința după un ceas, pentru ca la urmă să vină năvala aceasta de proiecte, discutate de multe ori în condițiunile cele mai criticabile și cele mai scăzătoare pentru valoarea însăși a legilor care se votează. Aceasta dovedește că și în acest domeniu, ca și în toate celelalte domenii, noi suntem un adevărat model de neprevedere, ca să nu zic anarhie.

Așa încât, eu sunt silit să vă iau acum un timp foarte puțin. Fără să fac statistici, eu vă făgăduiesc să isprăvesc în cel mult douăzeci de minute, care nu vor echivala cu cele douăzeci de minute promise ale d-lui ministru al Agriculturii, care s-au întins până la aproape o oră.

Am ascultat cu foarte multă atențiune discursul d-lui ministru al Agriculturii. Era o foarte bună lecțiune de catedră, o foarte bună lecțiune teoretică de catedră și eu, care am avut plăcerea să prețuiesc pe d. ministru al Agriculturii în momentul când concura pentru o catedră la Academia Comercială, am recunoscut și cu ocaziunea aceasta excelentele sale însușiri de profesor.

Pe de altă parte, d-nealui a vorbit așa cum ar fi vorbit la Geneva, desfășurând programe vaste, expunând idei extrem de interesante, ocupând o parte din discursul d-sale cu considerațiuni de acestea care pot fi combătute, pot să nu fie combătute, dar care, în orice caz, reclamă un public european, care publicul acesta european nu este aici. (*Ilaritate*).

Vă rog să ne înțelegem. Când fac o glumă, doresc ca această glumă să fie înțeleasă; dar când nu fac o glumă, nu înțeleg să mi se atribuie o glumă. Adeseori am făcut glume bune, care nu au fost înțelese. Se întâmplă că nu am intențiunea să fac o glumă. Și lumea crede că fac o glumă. „Public european" înseamnă publicul de la Geneva. Nu m-am gândit niciodată să atribui un caracter asiatic sau african nici unuia din membrii acestei Adunări. Prin urmare, când am zis „public european", am înțeles că d-l ministru, care se pregătește să meargă la Roma, a făcut un preludiu la discursul pe care îl va ține acolo. Atât și nimic mai mult.

Pe de altă parte, d. ministru a vorbit așa ca și cum ne-am găsi într-o țară de siguranță politică. Admiram perspectiva care se deschidea și în care ni se spunea: „plan de cinci ani", „vom face cutare sau cutare lucru".

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, să ne întoarcem din regiunile acestea senine, albastre, încântătoare, ale teoriei economice, în tristul domeniu al realităților. Aceste lucruri, care se vor face la distanță așa de mare, de cine se vor face? De oameni care vor împărtăși aceleași vederi? Dar din nenorocire nu este o singură măsură care să atingă elementele fundamentale ale vieții noastre și care să fie luată cu asentimentul tuturor partidelor - atâta vreme cât se ține cineva în acest domeniu de partide - sau cu asentimentul opiniei publice. Sunt vederi individuale; nu sunt nici măcar vederi ale unui partid întreg. Pentru o lege de o astfel de importanță, eu, deprins cu alte vremuri, m-aș fi așteptat să văd pe principalii reprezentanți ai partidului așezați pe banca aceea ministerială, arătând că este o solidaritate perfectă în această privință. Și vă rog să nu mă trageți de limbă, în ce privește solidaritatea în ideile generale și în reforme a Ministerului. Eu aș înțelege o astfel de acțiune când acțiunea aceasta ar plecă de la cine? De la un regim parlamentar cu trăinicie, de la un regim constituțional cu adevărată autoritate, de la un regim dictatorial, care poate conta, ca acela al d-lui Mussolini sau al actualului suveran al Serbiei, care poate conta pe un număr oarecare de ani. Dar în fiecare zi mă întreb dacă a doua zi voi vedea aceleași persoane pe banca ministerială. Și informațiunile nu mi le iau de aiurea, ci de la înșiși colegii d-voastre. (*Ilaritate*). Nu am informațiunea de ieri, dar am informațiunea de alaltăieri.

Acum, se întâmplă că termenul pentru schimbare, care îmi fusese anunțat, să fie prelungit. Dar de câte ori întreb: a trecut termenul și totuși nu s-a schimbat regimul, mi se spune că este doar o ușoară întârziere.

Și atunci, când trebuie să mă conformez necontenit acestei schimbări, ce valoare vreți să atribui eu unei perspective așa de vaste, care cere atâția ani de lucru și cere de la reprezentanții regimului, pe banca ministerială, o perfectă unitate de vederi, care, încă o-dată, nu aș îndrăzni să spun că există și în această materie?

(*D. Virgil Madgearu, ministrul Agriculturii și Domeniilor face un semn de denegație*).

Aceasta te rog s-o spui și colegilor d-tale și să-mi aduci pe urmă răspunsul. Eu nu pot să le spun dumnealor, deputaților, care nu știu câte știu eu. Dar vă spun foarte hotărât, nu vreau să fac nici un fel de destăinuiri, fiindcă destăinuirile ar fi dezagreabile pentru oameni pe care, personal, țin să mi-i păstrez ca prieteni. Și, în dezorientarea generală a țării, nu vreau să introduc încă un element de nesiguranță și de îndoială, fiindcă sunt destule.

Dar acest proiect de lege, a trezit foarte multe nemulțumiri - de ce am ascunde-o? În multe cercuri interesate și chiar din această majoritate s-au auzit glasuri - nu bănuiesc niciodată nici un fel de intrigă, nici dintr-o parte, nici din altă parte și când vorbește cineva contra unui proiect sunt sigur că

https://biblioteca-digitala.ro

vorbeşte contra proiectului, nu contra celui care-l prezintă - dar chiar din această majoritate s-au ridicat glasuri foarte hotărâte împotriva acestui proiect.

Şi dacă este aşa, dacă proiectul ridică atâta opoziţie de interese şi atâtea contraziceri, în ce priveşte ideile sale fundamentale, eu nu înţeleg care este excepţionala grabă de a-l trece în condiţiunile în care e vorba să-l trecem sau, mai bine zis, să-l treceţi d-voastre.

Eu m-aş fi ţinut la rolul unui om practic sau, ca să întrebuinţez o formulă mult mai adevărată, după atâtea teorii înalte din domeniul economiei politice, eu aş fi dorit să vorbesc numai ca un român prost.

Ceea ce ne lipseşte nouă acum, d-le preşedinte, d-lor colegi şi d-le ministru, este un număr oarecare de români proşti. Până ce nu vom avea noi numărul acesta de români proşti, este foarte sigur că nu vom ieşi din greutăţile de acum.

D. A. C. Cuza: Români proşti nu există.

D. N. Iorga: Noi avem nevoie, înainte de toate, de un număr de oameni cu desăvârşire modeşti, care să cunoască tradiţiile ţării, care, cunoscând aceste tradiţii ale ţării, să cutreiere ţara de la un cap până la celălalt, să culeagă de acolo toate nevoile de care ţara suferă şi pe urmă să legifereze în liniile simple a ceea ce putem accepta noi fiindcă planul acesta măiestrit nu-l acceptă o societate patriarhală: acesta este adevărul. Şi cu funcţionarii care putem să-i avem noi, în ce priveşte munca, în ce priveşte onestitatea, cu aceştia să se ia un şir întreg de măsuri fără mare amploare care să nu poată servi drept piedestal niciunei ambiţiuni ministeriale şi care, încetul cu încetul, pe nesimţite, netrezind niciodată speranţe care nu se pot niciodată îndeplini, să ne ducă la liman.

Noi nu putem pleca pe ape puţin adânci cu un formidabil transatlantic. D-voastre aveţi un transatlantic. Îl admir, dar acela este bun pentru ocean nu este bun pentru apele atât de scăzute ale economiei naţionale şi ale finanţelor publice de la noi.

Dar fiindcă s-au făcut teorii, să-mi permiteţi ca şi eu, cu toată modestia cuvenită, să fac puţină teorie în domeniul pe care l-a atins d. ministru al Agriculturii.

Este foarte clar că toată lumea se găseşte într-o stare de criză. Aceasta nu o tăgăduieşte nimeni; chiar dacă nu am spune-o noi în Parlament, ar striga-o nevoile maselor populare.

Acum, în ce priveşte observaţiile istorice ale d-lui ministru al Agriculturii pentru cât va ţine această criză, mi se pare că precedentul de după Napoleon şi precedentul de după 1871 nu pot să fie ţinute în seamă într-un complex de împrejurări care e cu desăvârşire deosebit de complexul de

https://biblioteca-digitala.ro

împrejurări al lumii care ieşea abia dintr-un regim de coordonare şi dintr-un despotism organizator ca al lui Napoleon I, pe când noi ieşim din dezordinea dinainte de război pentru a intra în anarhia de după război. Iar, în ce priveşte efectul lui 1870—1871 asupra economiei mondiale, cu totul altfel trebuia să fie efectul pe care l-a produs această încleştare sălbatecă, oarbă, stupidă a tuturor naţiilor, din care au ieşit fenomene naţionale foarte drepte, dar a ieşit în acelaşi timp împiedicarea pe foarte multă vreme a tuturor relaţiilor normale între deosebitele economii naţionale.

Şi aici, d-le ministru, eu mă deosebesc cu totul de teoria d-voastră.

D-voastră vă siliţi, ca şi colegii d-voastră, ca şi d. Manoilescu[2], colegul d-voastră, vă siliţi să înnodaţi din nou firele rupte, în ce priveşte o viaţă generală a Europei. Şi aici sunteţi tovarăşi cu admirabilii teoreticieni de la Geneva şi de la Roma, cu toţi oamenii care cred că se poate ajunge cu mijloace normale la refacerea unei situaţii distruse pentru totdeauna.

D-voastră căutaţi să restabiliţi, prin măsuri de acestea de organizare de stat, pornind de la concepţii abstracte şi executate de funcţionari, ceva care nu se poate reface. O bucată de vreme, sunt sigur - cred că viitorul îmi va da dreptate - vom ajunge să ne mărginim acasă la noi, şi cei mari şi cei mici, vom ajunge să împiedecăm, prin anumite măsuri care sunt şi de ordin material şi de ordin moral, dar mai ales de ordin moral, pentru că de acolo pleacă toate - să restrângem intrarea acelor mărfuri, care nu sunt numaidecât necesare. De exemplu, în loc să ne gândim la importul care va veni, în împrejurările de astăzi pentru ţărani, ar fi mult mai bine să le punem la îndemână stocurile existente, pe care negustorii nu le pot strecura şi care stocuri, în schimbul unor anumite avantagii fiscale, ar putea fi puse la dispoziţia ţăranilor.

Ne-a fericit Dumnezeu cu o ţară care poate să trăiască în această epocă de hibernare. Căci popoarele vor hiberna sub raport economic până ce primăvara care va deschide o nouă şi mare operă, o eră de cooperaţie, de colaboraţie economică, până ce această primăvară va trimite razele ei calde. Dar soarele este, în momentul de faţă, foarte adânc sub orizont şi razele acestea le vom aştepta multă vreme. Câtă vreme va fi ură, neîncredere, naţionalism îngust, concepţia aceasta că fiecare trebuie să înceapă prin a zice „nu" vecinului, înainte de a zice „da" în producţia sa proprie, toate visurile acestea se vor risipi.

Cine se gândeşte la casa cea mare a tuturor popoarelor, clădeşte în van; cine se gândeşte la casa cea mică a fiecărui popor, acela se găseşte pe teren stabil. Dar criza aceasta există incontestabil şi faţă de această criză se încearcă remedii. Remediile acestea se pot împărţi în anumite categorii. Este, mai întâi, categoria, foarte larg răspândită, a acelor capitalişti care cred că aşa cum sunt lucrurile, cu bazele de astăzi, se poate trăi mai departe. Sunt aşa de îndărătnici

https://biblioteca-digitala.ro

în această concepție anumiți reprezentanți ai unui capitalism dezorientat și catastrofal, încât acum în urmă, când mi se ceruse de o revistă din Bruxelles, care are legături și cu România, să-i trimit câteva rânduri pentru un număr festiv al ei, s-au supărat că am spus aceste lucruri simple, inofensive că, față de ceea ce face Rusia, dacă Europa - cealaltă, burgheză - continuă să-și păstreze rosturile ei de odinioară, se va ajunge de-a dreptul la ruină. De o parte este o organizație, pe bază proastă, iar de altă parte, nu este nici un fel de organizație.

Iată, acum în urmă, a apărut într-una din foile din Moscova o caricatură foarte instructivă: de o parte era așezat sovietistul cu masa de șah înaintea lui, mutând pionii după normele planului quiquenal, iar de partea cealaltă era societatea burgheză, așa cum o văd oamenii de la Moscova și așa cum o văd cei clarvăzători de la noi, adică trăsuri peste case, oameni spânzurați în aer... În sfârșit, ce s-ar întâmpla dacă, deodată, un cutremur catastrofal, de jos în sus, ar arunca toată lumea în aer.

Prin urmare, sunt oameni care cred că s-ar ajunge la un rezultat cu micile mijloace dinainte și pe bazele, roase de toți guzganii agitațiilor sociale, care se găsesc dedesubt. Nu se poate. Activitatea aceasta economică, pe bază capitalistă, nu se poate menține mai departe atâta vreme cât nu există ordine în producție, ordine în distribuție, ordine în vânzare și când nu există voia de a lucra a muncitorului. Tot ceea ce se fabrică în momentul acesta în Apus e sprijinit pe lipsa aceasta de bunăvoință de a lucra a aceluia care, numai fiind și factor moral al producției, poate să-i dea acestei producții toată valoarea.

Sunt alții însă care văd numai cât, în loc să vadă tot câmpul, văd numai un colț și atunci sunt unii care își spun: toate lucrurile se vor putea drege pornind de la anumite idei abstracte, dar ideile acestea abstracte realizându-le prin oameni, fără să se întrebe ce sunt aceşti oameni și care este posibilitatea de a traduce în realități ideile abstracte. Aceasta este categoria cea mai răspândită.

Acestei categorii de raționalizatori îi aparțin și reformatorii noștri. În teorie este foarte frumos, este minunat. Într-adevăr, dacă ar fi oamenii pe care îi doriți d-voastră, dacă ar fi țara pe care v-o închipuiți d-voastră, ați ajunge, desigur, la rezultat. Și vă închipuiți că nu voi fi eu acela care să spun: nu veți ajunge la rezultat, fiindcă violați Constituția. Constituția, așa cum este, cum a fost votată, cum se aplică, este desigur un frâu, dar nu este o piedică, nu este marea piedecă. Nu este Constituția poporului român, aceea pe care poporul român avea dreptul să o ceară; dar, câtă vreme suntem în ordinea de astăzi, natural, trebuie să ne gândim și la Constituție. Se poate întâmplă ca marele morar, acela care vrea să schimbe piesele, sau acela care vrea să clădească moara și d-voastră îl opriți - este articolul care nu permite să se creeze o

https://biblioteca-digitala.ro

moară de cutare categorie, în condițiile noi pe care le fixează proiectul d-voastră - se poate întâmplă să se ducă la Curtea de Casație și la Curtea de Casație să întrebe: n-am eu, cetățean român, dreptul de a începe o industrie? Știți, d-voastră creați un precedent foarte periculos. Astăzi este vorba de morari; mâine va fi vorba de alții. Și sistemul acesta s-a introdus puțin, fără zgomot mare, și în câteva alte domenii: de exemplu, cu tipăriturile statului, ați ajuns aproape la distragerea tipografiilor care nu vor să trăiască din milă. Este rațională prin Imprimeria statului, care, în afară de licitație, distribuie cui vrea ce vrea. Eu cred că aceste precedente sunt foarte periculoase. Societatea noastră nu are nevoie de oprelişti pentru inițiative, ci societatea noastră are nevoie de toate încurajările pentru inițiative. Iar acela care nu poate merge, să o constate el, iar nu să fie împiedecat de a face lucruri pe care el crede că este în stare să le facă.

Dar vă spun: eu nu mă opresc, înainte de toate, la aceasta; eu mă opresc la altceva. Mă opresc la realitățile pe care le știu și către care mă întorc din ce în ce mai mult. D-voastră sunteți tânăr și aveți vreme să faceți experiențe. Eu, care nu mai sunt tânăr, eu m-am coborât de la toate teoriile la aceste realități pe care le întreb, modest. Și eu vă pot spune d-voastră, dar cu desăvârșită siguranță, că acest sistem, cu cât este mai complicat, cu cât este mai bine alcătuit, cu cât este mai luat din cărți, cu atât are mai toate chezășiile de a isprăvi printr-un perfect faliment. Printr-un perfect faliment în ceea ce privește reglementarea prețului, un perfect faliment în ceea ce privește exportul, un perfect faliment în ceea ce privește cele trei instituțiuni pe care le creați, pentru cine? Nu pentru îngerii din cer, care să mai aibă și un doctorat în Drept și de Economie politică, la Berlin, ci pentru bieții oameni ai acestei biete țări. Și bieții oameni ai acestei biete țări nu pot să susție sistemul acesta. Sistemul d-voastră îl poate susține Rusia. De ce? Apoi, fiindcă rușii trebuie să facă supt baioneta soldatului sovietic ce le impune statul. Dar d-voastră nu sunteți un dictator sovietic și d-voastră nu puteți scoate armata pentru a mitralia un sat întreg. Și rușii o pot face, fiindcă este un regim fără termin, fiindcă ei pot să zică: de acum în zece ani, dacă nu se întâmplă o revoluție - și, vedeți d-voastră, crescându-se generația cea nouă în idealul sovietic, necunoscând altceva decât viața aceasta, sub soviete, ei au o garanție pe care noi nu o avem. O tiranie cu perspective poate să hotărască astfel de lucruri, dar un regim constituțional, cu miniștri care se găsesc totdeauna pe un ascuțiș de sabie deasupra unei prăpăstii, un astfel de regim nu poate să îndeplinească opere ca aceea pe care, desigur cu toată știința și cu un patriotism incontestabil, dar pe baza unor idei care mi se par false, d-voastră voiți să o întemeiați. Acum, este și un alt sistem. Nu știu când va veni vremea acestui sistem, dar eu doresc să trăiesc atâta ca să ajungem la acest soroc. A lua dintr-

https://biblioteca-digitala.ro

o societate ceea ce este, a construi pe ceea ce este, pe puterea de rezistență a lucrurilor existente, a ajuta numai dezvoltarea normală a unei societăți, a fi față de acest proces organic acela care îl protege, şi nu vizionarul care-şi închipuie că forma organică se poate produce într-un laborator de chimie dintr-un minister de Comerț şi de Industrie sau de Agricultură, acesta este, vă rog, calea cea bună.

Şi noi avem oameni care sunt deprinşi a lucra de la dânşii, cu capul lor, după datinile lor cele vechi. Noi nu trebuie să facem legi ca pentru nişte proşti supuşi, ci trebuie să facem legi ca pentru nişte oameni inteligenți, nesfătuiți şi dezorientați. Şi noi avem aşezămintele noastre, Camerele de Comerț, cărora li se poate da viață, scoțându-le din politicianism, şi care Camere de Comerț, legate între dânsele printr-un organ centrat, ar putea să facă o mult mai bună reglementare a exportului decât creațiunea aceasta nouă, care va fi efemeră. Noi avem cooperativele noastre. Am putea să creem în fiecare județ un fel de parlament agricol, adunând pe țăranii pe care îi cunoaştem numai la alegeri şi la execuții, adunând pe țăranii aceştia şi făcându-le cunoscute realitățile țării, altfel decât prin limbagiul aprins şi iresponsabil al agitatorilor, să scoatem din experiența lor sfaturi pentru lucruri care s-ar face pentru dânşii cu dânşii, dar nu, cum se poate întâmpla să fie, contra lor, fiindcă sunt în afară de toată putința lor de acțiune materială şi de toată cugetarea lor, care este de ordin moral. (*Aplauze*).

A clădi pe indivizi, pe indivizi necunoscuți, pe idei care nu se pot traduce la noi în țară, aceasta înseamnă a face interesante figuri cu vârful bățului pe nisipul, pe care, cel dintâi vânt îl va mâna în altă direcție.

Când noi ne vom da seama că aceasta nu este o țară de contribuabili şi o țară de muncitori, ci înainte de toate este o țară de oameni, şi ca oameni ne vom apropia de aceşti oameni, şi legile vor avea un element uman, deci un element moral, atunci vom fi totdeauna pe calea cea bună şi vom face astfel de reforme, încât orice guvern care va veni după guvernul reformator să trebuiască a merge pe aceeaşi linie, fiindcă nu articolele legii se vor ridica pentru a le apăra, ci se va ridica însăşi societatea, pentru a apăra ceea ce este nu o impunere, ci este creațiunea ei proprie şi un bun care-i aparține. (*Aplauze*).

Şi eu, în momentul acesta, când ne gândim la viitorul agricol al acestei țări, sunt dator şi, după o experiență adunată acum în urmă, să atrag atenția tuturor acelora care în momentul acesta nu sunt pe banca ministerială şi care sunt solidari, dacă nu în acțiune, cel puțin în răspundere, că noi legiferăm pentru un adânc înfiorător, pe care nu-l cunoaştem în deajuns. Legiferăm pentru țărani care nu ies la câmp, legiferăm pentru țărani care nu plătesc creditorilor lor, legiferăm pentru țărani care, în cea mai mare parte a țării, ori

https://biblioteca-digitala.ro

nu sunt în stare să susțină statul, ori nu-l vor să-l susțină, din cauza psihozei care i-a cuprins. Noi legiferăm într-o țară care, știți și o spun, o știți mai bine decât mine, acum câteva săptămâni nu avea un ban în tezaur, și nu cu fondul rulant atacat pe două treimi, și care va fi atacat și pe a treia treime, în chip iremediabil, se poate sprijini tot ceea ce cuprinde în șuvoiul de legislațiuni care vin asupra noastră. Noi legiferăm asupra unei țări care trebuie, înainte de toate, ridicată moral. Atâta vreme cât țara se părăsește, cât țara dezertează de la datoriile ei față de neam și față de Stat, toate legislațiile acestea nu au nici o valoare.

D-lor miniștri, binevoiți a lăsa cabinetele d-voastre, coborâți-vă la sate, faceți drumurile pe care le fac eu, intrați în legătură cu oamenii cu care vorbesc eu, și vă veți înspăimânta de ceea ce este dedesupt. Și, înainte de a raționaliza pe marginea primejdiei, este mult mai bine ca oameni cuminți să întindă, asupra prăpăstiei care se cască înaintea noastră, să întindă podul acela, atât de simplu, cu ajutorul căruia putem să ajungem de partea cealaltă, de partea viitorului. Eu știu ce spun și nu vreau să spun mai mult. Nu doresc să se adeverească toate profețiile care mi s-au făcut și de aceia care administrează pentru d-voastră și de aceia care, oameni de opoziție, sunt în contact cu mulțimile. Doresc să fie numai niște prevederi pesimiste, pe care soarta cea bună a țării noastre să le arate zadarnice. Dar, înainte de a ne pierde timpul cu o întreagă operă făcută, ca pentru o națiie zdravănă, să ne dăm samă că națiia aceasta este o națiie convalescentă, că înainte de a o schimba dintr-un pat în alt pat, oricât de frumos ar fi patul în care ați voi d-voastră să strămutați economia agrară a țării noastre, trebuie să ne uităm la oamenii aceia, care, din lipsă de vitalitate morală, se sting și, împreună cu dânșii, se stinge țara. Vechea vorbă a romanilor: „caveant consules"! Aceia, în seama cărora este țara, să deschidă ochii bine! Vorba aceasta o rostesc aici, nu numai înaintea d-voastră, ci și înaintea țării și înaintea Regelui. Să nu ne jucăm cu idei abstracte, atunci când viața concretă a țării noastre este pe cale de a se prăbuși! (*Aplauze*).

NOTE

1. Ministrul Agriculturii era Virgil Madgearu.
2. M. Manoilescu (1891-1950), inginer, director general al Industriei în cadrul ministerului Industriei și Comerțului. În 1926 a intrat în Partidul Poporului; peste doi ani a trecut la țărăniști. Ministru începând din 1930. Autor al teoriei corporatiste ca formă de organizare economică, cu ecouri pozitive și în străinătate.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 27 martie 1931

La aniversarea unirii Basarabiei cu România:

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, iau cuvântul târziu şi trebuie să arăt în ce calitate îl iau: îl iau în calitatea aceluia care a avut nemărginita fericire de a anunţa de la tribuna Camerii că şeful de atunci al guvernului românesc, d. Vaida Voevod, căpătase la Londra recunoaşterea internaţională a dreptului nostru sfânt asupra Basarabiei. (*Aplauze prelungite, îndelung repetate*).

Nu aş zice că vorbesc ca singurul istoric român de până acum al trecutului basarabean, ci ca acela care, în 1912, am îndrăznit să spun aici, în Bucureşti, public, printr-o expoziţie la Parcul Carol, printr-o serbare la Ateneu, că acelea sunt locurile noastre, pe care ne rezervăm să le luăm atunci când vom putea. (*Aplauze prelungite, îndelung repetate*).

Era uşor să se spuie lucrurile acestea după ce a început marele război, dar vă asigur însă că era foarte greu să se spună în momentul acela, şi ca acela care am întrupat într-un aşezământ şcolar, în Casa basarabenilor de la Iaşi, nu numai dorinţa, dar siguranţa noastră că vom fi împreună şi că în această Casă trebuie să crească oamenii care vor stăpâni româneşte Basarabia liberă, şi, în sfârşit, în însuşirea aceluia sub a cărui prezidenţie s-a votat cea dintâi lege agrară, legea agrară care a dat pământul românesc al Basarabiei muncitorilor de veacuri ai acestui pământ, aş zice chiar creatorilor pentru cultura ei acest pământ. (*Aplauze prelungite, îndelung repetate*).

Între unirea cu Ardealul şi realipirea Basarabiei este o deosebire. În Ardeal aveam a face cu un pământ românesc cotropit de la ţăranii români, de la vechii juzi şi voievozii simpli ai ţinuturilor rurale de acolo. Basarabia, ca şi Bucovina, au fost smulse de sub steagul cu zimbru al Domnilor noştri. Aici nu se încăpea nici un fel de prescripţie şi nu trebuia să se aştepte nici o minune. Am intrat, firește, în dreptul nostru şi nu este putere în lume care să fie capabilă să ne smulgă de pe aceste teritorii.

În zilele grele, Ardealul se va apăra, dacă va fi nevoie, şi nu suntem noi cei care să provocăm; însă nu suntem cei care să părăsim cea mai mică parte din dreptul nostru cel sacru (*aplauze prelungite, îndelung repetate*). Ardealul se va apără cu conştiinţa milioanelor de români harnici şi deştepţi, scut al Ardealului împotriva turcilor şi sub coroana regilor Ungariei, sub conducerea neuitatului Ioan din Hunedoara, se va apăra cu toate virtuţile admirabile ale poporului român.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, dacă vreodată ar veni vorba să se apere Basarabia, sub steagul nostru de luptă pe Nistru se vor înşira şi umbrele acelora care au întemeiat, ca pământ românesc, Basarabia şi care au ţinut-o sub flamura şi cu sabia lor secole întregi (*aplauze prelungite şi îndelung repetate*). Dacă mai avem nevoie de un ajutor, ajutorul acesta va veni din conştiinţa istorică a poporului basarabean. Şi, fiindcă la orice comemoraţie trebuie să fie şi o învăţătură, ei bine, o învăţătură se desface din acest moment de comemoraţie a reluării Basarabiei: învăţătura aceia că în Basarabia, afară de oastea românească, afară de administraţia românească, mai este ceva: este conştiinţa aceasta istorică, vechea, nezguduita conştiinţă moldovenească a ţăranului nostru (*aplauze prelungite*). Dacă această conştiinţă se pare astăzi tulburată şi adormită în unele părţi, aceasta se datoreşte marelui defect al vieţii noastre politice de după război. Noi nu am ştiut reînsufleţi provinciile reunite, cum nu am ştiut însufleţi acest admirabil Vechi Regat, prin credinţa şi jertfa căruia aceste provincii s-au alcătuit la România aceasta nouă. Să reînsufleţim pe moldoveanul din Basarabia, să-l facem să înţeleagă că ţara este într-adevăr şi a lui, că dincolo de steagul românesc nu există nici o mântuire pentru acest urmaş al mândrilor răzeşi de odinioară. Şi atunci, la Nistru va fi, pentru noi, pentru Europa, pentru marea civilizaţie a lumii, pe care suntem chemaţi să o apărăm, un front în care om de om va sta alături, pentru a împiedeca întoarcerea unui trecut de apăsare, de tăgăduire a dreptului şi de barbarizare politică (*ovaţiuni*).

Şedinţa din 31 martie 1931

Intervine la proiectul de lege pentru ridicarea statuilor regilor Carol I şi Ferdinand I:

D-le preşedinte, aş fi luat parte la vot dacă aş fi ştiut despre ce este vorba şi, pe de altă parte, v-aş fi scutit o formă cu totul nepotrivită a proiectului de lege dacă ar fi apărut acolo, după obicei, raportorul şi dacă s-ar fi întrebat dacă este o discuţie sau ba.

D. Şt. Cicio Pop, preşedinte: D-le profesor, astăzi s-a făcut numai votul cu bile, fiindcă discuţiunea asupra acestui proiect de lege a avut loc în şedinţa de ieri.

D. N. Iorga: Ei bine, atunci daţi-mi voie să vă atrag atenţia asupra faptului că, atunci când a început votarea, trebuia să se spună: se votează asupra cutărui proiect.

https://biblioteca-digitala.ro

D. St. Cicio Pop, preşedinte: Am spus. (*Aprobări pe băncile majorităţii*).

D. N. Iorga: Vă rog, eu am urechea cel puţin aşa de fină ca şi cea mai fină dintre urechile d-voastre şi eu n-am auzit.

Daţi-mi voie, iată ce aţi votat d-voastre: aţi votat un proiect de lege prin care Camera hotărăşte o subscripţie publică. Dar, pentru Dumnezeu, când s-a mai putut hotărî de un Parlament o subscripţie publică! Dar subscripţia publică trebuie să fie ceva spontan, venind de la cetăţeni. Ori luaţi lucrul acesta asupra statului şi atunci statul face aceste statui, sau, dacă e subscripţie publică, aceasta să plece de la cetăţeni. Cu ce drept hotărâţi d-voastre subscripţie publică, ca să adăugaţi pe urmă că dacă nu va izbuti subscripţia publică, tot d-voastre veţi plăti? Dar se poate!?

Eu protestez pentru memoria acestor doi mari Regi, care meritau pentru statuiile lor, ori un mare act de recunoştinţă naţională al ţării, ori, dacă guvernul are atâţia bani şi se găseşte în altă situaţie decât aceea pe care o ştie toată lumea - o ştiu eu şi o ştie şi d. ministru Manoilescu şi n-avem nevoie să ne explicăm - dacă ştiind care este situaţiunea finanţelor României acum, vedem că acesta e momentul în care statul poate să hotărască o subscripţie publică, ce nu-l priveşte, să se anunţe din partea lui vărsarea unor sume pe care nu le are.

Mai departe, mă ridic în contra felului cum este redactat acest proiect. El zice: „Carol I-iu, întemeietorul regatului liber". Dar câte regate au fost?! Cum, din faptul că obişnuiesc acuma ardelenii, bucovinenii, basarabenii - dar mai ales ardelenii - să zică „regatul liber", să introducem această formă năroadă până şi într-un proiect de lege?! Nu există decât: Regatul Român, iar nu Regatul Român liber, ceea ce presupune existenţa unui Regat Român neliber. Trebuie să ne gândim la vremea când toată ţara va şti gramatică şi stilistică, şi va râde de astfel de proiecte de legi, şi trebuie să ne gândim la vremea când ţara va înţelege respectul datorit către întemeietorii României, manifestat altfel decât printr-un vot al Parlamentului care îndeamnă lumea către o subscripţie publică.

Aceasta aveam de zis.

D. St. Cicio Pop, preşedinte: D. ministru al Industriei are cuvântul.

D. Mihail Manoilescu, ministrul Industriei şi Comerţului: Fiindcă s-a dat cuvântul d-lui profesor Iorga, împotriva regulamentului, vă rog să mi-l daţi şi mie, d-le preşedinte, ca să discutăm asupra unei legi votate deja.

Ţin să dau o explicaţiune d-lui profesor Iorga.

https://biblioteca-digitala.ro

Acest proiect de lege nu aparţine guvernului; este din iniţiativă parlamentară. Dacă acest proiect a fost totuşi acceptat de guvern şi din alt motiv decât scopul său asupra căruia este inutil să discutăm, deoarece nici d. profesor Iorga n-a avut nici o obiecţiune privitor la scopul însuşi al acestui proiect de lege. Vreau să dau însă o explicaţiune d-lui profesor numai asupra părţii tehnice: de ce este necesar un proiect de lege pentru această iniţiativă, fiindcă surprinderea d-lui profesor Iorga se arată pentru faptul că se prevede, printr-un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, deschiderea unei subscripţii publice.

Evident, nu pentru deschiderea unei subscripţii publice e necesar un vot al Parlamentului, dar acest vot este necesar pentru a stabili că subscrierea are să se facă în anumite forme şi cu concursul Caselor publice.

Casele publice vor fi autorizate să încaseze sumele care se vor depune pentru acest nobil scop. Şi este necesar, din motive de tehnică financiară, să se dea această autorizaţie, ca strângerea fondurilor să se facă prin Casele publice - deoarece avem o tristă experienţă care ne arată că atâtea fonduri care s-au strâns pentru „flota naţională", pentru „flota aeriană" sau alte scopuri nobile, s-au risipit din lipsă de control. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Acesta este sensul elementar, gospodăresc al proiectului, în ce priveşte dreptul de autorizare.

Cât priveşte oportunitatea însăşi a subscripţiei publice, aceasta e de nediscutat. Parlamentul nu alocă de la început un fond pentru ridicarea celor două statui şi nu o face deoarece convingerea noastră, a tuturor, este că nu va fi necesar să intervină statul sub forma unei contribuţiuni din banul public, ci numai faptul de a deschide, în forme regulate şi generale, putinţa acestei subscripţiuni, credem că va fi suficient ca să se acopere cu prisosinţă sumele necesare acestui mare act de recunoştinţă. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

D. N. Iorga: D-le preşedinte, este de notorietate publică că eu nu înţeleg lucruri elementare. Este bine să fie această împărţire între oameni: unii nu înţeleg lucrurile elementare, ca mine; alţii nu înţeleg celelalte, fiindcă înţeleg foarte bine lucrurile elementare.

Dar, daţi-mi voie, nu pot admite să se arunce această bănuială, că o subscripţiune publică este supusă totdeauna la anumite manopere frauduloase. Eu revin la părerea aceasta a mea că ţara, dacă este recunoscătoare şi trebuie să fie ţara de la sine, printr-un impuls spontaneu, trebuie să se gândească la aşa ceva. Iar ministrul poate veni cu un proiect de lege sau poate să vină şi Camera şi, în legătură cu această subscripţie publică, să pună la dispoziţia

https://biblioteca-digitala.ro

organizatorilor subscripției Casele publice. Dar atunci, evident, că forma proiectului ar fi fost cu totul alta. Isprăvind, am de făcut şi o observație şi o profeție. Eu doresc ca banca ministerială să apere proiectele sale cu atâta căldură, adică un ministru să apere proiectul altui ministru, cu atâta căldură, câtă a cheltuit talentul d-lui Manoilescu ca să apere un proiect din inițiativă parlamentară, despre a cărui formă greşită este imposibil să nu aibă aceeaşi părere ca şi mine.

Iar în ceea ce priveşte profeția, că nu va fi nevoie ca statul să adauge ceva la această subscripție publică, vă dau întâlnire în doi ani de zile şi veți vedea d-voastre ce poate produce o subscripție publică artificială, care nu pleacă dintr-un sentiment adânc, ci dintr-o hotărâre a Parlamentului. In doi ani de zile - vă rog nu vă mirați - veți vedea cât se va strânge. Eu am experiența acestor subscripții. Sentimentele nu se poruncesc; ori pornesc cu o spontaneitate care biruie tot, ori altfel, orice măsură s-ar lua de un Parlament, măsura aceasta nu va trezi sentimentele care se trezesc de la sine.

https://biblioteca-digitala.ro

Cuprins

Notă asupra ediției..... 7

Un om care are aproape totdeauna dreptate,
prefață de Georgeta Filitti..... 9

Sesiunea 1928 – 1929
Adunarea Deputaților

Ședința din 1 noiembrie 1928
Participarea ardelenilor la viața politică și religioasă postbelică..... 29
Pe marginea răspunsului la Mesajul Tronului. Despre profilul politic
al liberalilor și al național țărăniștilor..... 30
Ședința din 23 decembrie 1928
Îl felicită pe Ștefan Cicio Pop pentru alegerea ca președinte al Camerei. 49
Ședința din 29 decembrie 1928
Intervine la proiectul de lege pentru sporirea taxei de timbru
și a impozitului pe acte și fapte juridice..... 50
La proiectul de lege pentru impozitarea automobilelor..... 51
Pe marginea observațiilor formulate de președintele Adunării, Șt. Cicio Pop,
asupra corectitudinii reproducerii în presă a spuselor deputaților..... 53
La proiectul de răspuns la Mesajul Tronului..... 54
Intervenție la proiectul de lege pentru ratificarea convenției cu Germania,
în vederea soluționării diferendelor financiare existente între cele două țări... 76
Ședința din 6 februarie 1929
Dialog cu I.G. Duca despre împrumutul de stabilizare..... 77
Ședința din 7 februarie 1929
Interpelare adresată ministrului Cultelor și celui al Instrucțiunii Publice
despre ținuta teatrului oficial..... 92

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 9 februarie 1929
Revine asupra dezertării a trei grăniceri peste Nistru..... 104
Şedinţa din 11 februarie 1929
Din nou despre grănicerii dezertori..... 105
Şedinţa din 12 februarie 1929
Intervenţie pe marginea a două proiecte de lege: pentru organizarea şi administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor şi avuţiilor publice şi cel cu privire la Camerele de Comerţ..... 106
Şedinţa din 14 februarie 1929
La semnarea protocolului propus de Rusia Sovietică pentru încheierea pactului Briand-Kellogg între Estonia, Letonia, Polonia, România şi Rusia Sovietică..... 120
Şedinţa din 18 februarie 1929
Despre programa şcolilor secundare..... 122
Şedinţa din 20 februarie 1929
Dialog cu Voicu Niţescu, ministru secretar de Stat, pe tema emigrării românilor..... 125
În legătură cu publicarea neavizată a Memoriilor regelui Carol I de către George Diamandi..... 128
Într-o problemă de regulament..... 130
Şedinţa din 21 februarie 1929
Anunţă că îşi donează biblioteca statului..... 131
Şedinţa din 26 februarie 1929
Reclamă starea proastă a drumului spre Camera Deputaţilor; apoi gesturi discriminatorii în privinţa unor profesori..... 131
Şedinţa din 5 martie 1929
Anunţă o interpelare despre starea necorespunzătoare a Universităţii... 132
Despre şedinţele de noapte ale Adunării..... 132
Şedinţa din 6 martie 1929
Din nou în legătură cu problema Memoriilor regelui Carol I. Dialog cu Iuliu Maniu..... 134

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 7 martie 1929
Altercaţie cu Cesar Spineanu, provocată de discuţia despre fixarea datei Paştilor 136
Şedinţa din 12 martie 1929
Observaţii la proiectul de lege privind reorganizarea jandarmeriei rurale. În replică cu deputatul N. Popescu-Zorica 138
Şedinţa din 13 martie 1929
Despre plecarea muncitorilor români în Franţa 138
Adresează o întrebare legată de fixarea datei Paştilor 140
La legea de reorganizare a jandarmeriei 142
Şedinţa din 14 martie 1929
Interpelare asupra situaţiei Universităţii din Bucureşti 142
Şedinţa din 15 martie 1929
Întreabă pe şeful guvernului despre ornamentarea aleii Patriarhiei 165
Şedinţa din 16 martie 1929
Despre activitatea Comisiei Monumentelor Istorice 165
Şedinţa din 18 martie 1929
Intervenţie la proiectul de lege pentru reforma cooperaţiei 166
Şedinţa din 20 martie 1929
Dialog cu Iosif Jumanca despre virtuţile capitalismului 175
Şedinţa din 22 martie 1929
Scurt panegiric pentru mareşalul francez Foch 176
Semnalează un abuz cu vânzarea unui tablou reprezentându-l pe regele Ferdinand şi pe membri Regenţei 177
Şedinţa din 23 martie 1929
La legea minelor 177
Şedinţa din 13 aprilie 1929
În favoarea proiectului de lege pentru cumpărarea unei proprietăţi Suţu necesară Facultăţii de Drept din Bucureşti 190
Intervenţie la proiectul de lege relativ la reglementarea raporturilor dintre proprietari şi chiriaşi 192

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 24 mai 1929
Adresează mai multe întrebări primului-ministru Iuliu Maniu..... 195
Se pronunţă împotriva examenului de bacalaureat..... 205
Şedinţa din 29 mai 1929
Despre Concordat..... 218
Şedinţa din 3 iunie 1929
La proiectul de lege pentru crearea Regiei autonome a Căilor Ferate.... 220
Şedinţa din 5 iunie 1929
Se împotriveşte cedării temporare a localului Adunării Deputaţilor pentru ţinerea unui congres de agricultură..... 228
Şedinţa din 15 iunie 1929
Discută felul de a funcţiona al biroului Camerei Deputaţilor..... 229
La proiectul de lege al administraţiei generale a Pescăriilor statului..... 234
Şedinţa din 19 iunie 1929
Scurtă evocare a lui Horia Maniu, deputat de Hunedoara..... 240
Şedinţa din 26 iunie 1929
În chestiune personală, despre un incident cu ungurii din Cluj, ajuns în Parlament..... 240
Şedinţa din 11 iulie 1929
Îşi exprimă intenţia de a vorbi la proiectul de lege pentru reforma administrativă..... 243
Şedinţa din 16 iulie 1929
Discurs pe marginea proiectului de lege a administraţiei locale..... 243
Şedinţa din 25 iulie 1929
Despre starea de degradare a monumentelor istorice din ţara noastră... 267
Cere deslușiri ministrului Instrucţiunii în legătură cu competenţele Universităţii şi cele ale Şcolii Politehnice..... 270
Intervine în discutarea proiectului de lege a contabilităţii publice şi controlului bugetar..... 273
Şedinţa din 28 iulie 1929
Cere precizări în legătură cu statutul de subordonare al Fundaţiei universitare Carol I..... 274

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1929 - 1930

Adunarea Deputaților

Ședința din 9 octombrie 1929
Panegiric pentru regentul Gheorghe Buzdugan 277
La alegerea unui al treilea membru în consiliul de Regență 278
Ședința din 30 noiembrie 1929
La proiectul legii învățământului; despre Universitate
și un congres studențesc 280
Ședința din 4 decembrie 1929
Dialog cu deputatul și ziaristul Emil Fagure despre oglindirea
în presa italiană și română a relațiilor italo-române 289
Ședința din 5 decembrie 1929
Despre felul cum a fost reprodus de stenografii Adunării dialogul
său din ziua precedentă cu deputatul Emil Fagure 294
Ședința din 9 decembrie 1929
Dialog cu ministrul de Finanțe Virgil Madgearu în legătură
cu o manifestație a profesorilor universitari care amenințau
cu „greva corpului didactic" 296
Discurs la proiectul de răspuns la Mesajul Tronului 297
Ședința din 11 decembrie 1929
Depune un proiect de lege privitor la recomandarea
profesorilor universitari 317
Pentru respectarea autonomiei universitare 319
Ședința din 19 decembrie 1929
Discurs asupra proiectului pentru „evaluarea și perceperea veniturilor
și fixarea cheltuielilor statului pentru exercițiul anului 1930" 321
Ședința din 22 decembrie 1929
Pe marginea bugetului ministerului Instrucțiunii 343
Despre o adunare a corpului didactic unde se formulaseră
revendicări materiale 344

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 8 aprilie 1930
Omagierea lui Nicolae Iorga în Adunarea Deputaţilor..... 347
Şedinţa din 24 mai 1930
Discurs despre Teatrul Naţional şi menirea lui..... 348
Şedinţa din 8 iunie 1930
Precizări în legătură cu atribuirea titlului de Mare Voevod de Alba Iulia principelui Mihai şi dezvăluiri privind retragerea calităţii de moştenitor al Tronului României principelui Carol..... 362
Pensiile celor doi foşti regenţi..... 369
Şedinţa din 14 iunie 1930
Discurs despre climatul politic din ţară în momentul Restauraţiei..... 375
Şedinţa din 16 iunie 1930
Adresează o interpelare ministrului Instrucţiunii Publice şi Cultelor în legătură cu situaţia muzeului Naţional de la Şosea..... 388
Şedinţa din 18 iunie 1930
Într-o chestiune de regulament legată de discutarea proiectului privind concesionarea cazinourilor din ţară..... 389
La proiectul de lege prin care se fixa lista civilă a membrilor familiei regale..... 390
Intervenţie la proiectul legii sanitare..... 397
Şedinţa din 19 iunie 1930
Îşi dezvoltă interpelarea despre situaţia Muzeului Naţional de la Şoseaua Kiselef..... 405
Şedinţa din 20 iunie 1930
Intervine din nou pe marginea proiectului legii sanitare..... 416
Şedinţa din 27 iunie 1930
Discurs la proiectul de lege pentru dezvoltarea şi perfecţionarea s erviciului telefonic român..... 416
Pe marginea contractului cu firma londoneză Stewart et Co pentru construirea drumului Bucureşti - Braşov..... 425

https://biblioteca-digitala.ro

Ședința din 28 iunie 1930
Într-o problemă de regulament 429
La proiectul de lege pentru completarea legii de organizare a Dobrogei Noi 431
Ședința din 29 iunie 1930
Pentru observarea regulamentului 448
Ședința din 30 iunie 1930
Din nou despre regulament; pe marginea proiectului de lege cu privire la sporirea taxelor pe consumație 450

Sesiunea 1930 – 1931

Adunarea Deputaților

Ședința din 18 noiembrie 1930
Despre condiția parlamentarului 455
Ședința din 25 noiembrie 1930
Despre ignorarea Comisiei Monumentelor Istorice de către Patriarhia română 458
Ședința din 28 noiembrie 1930
Din nou despre Comisia Monumentelor Istorice 465
Ședința din 29 noiembrie 1930
Dialog cu deputatul Virgil Solomon despre contribuția Partidului Național Țărănesc la redresarea țării 466
Ședința din 5 decembrie 1930
Discurs pe marginea răspusului la Mesajul Tronului 470
Dispută cu deputatul rutenilor din Bucovina, Gr. Andreiasciuc privind compoziția etnică provinciei 488

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 8 decembrie 1930
Scurtă intervenţie la legea privitoare la reducerea salariilor funcţionarilor publici ... 491
Şedinţa din 9 decembrie 1930
Înţepături cu Mihai Ralea pe tema unor cunoştinţe geografice ... 491
Şedinţa din 12 decembrie 1930
Despre manifestările antisemite de la Brăila şi Galaţi ... 493
Şedinţa din 16 decembrie 1930
Îl temperează pe Emil Fagure, care ceruse trimiterea unei telegrame de solidarizare cu Liga Naţiunilor ... 494
Şedinţa din 18 decembrie 1930
Discurs la legea cumulului ... 495
Şedinţa din 22 decembrie 1930
Protestează pentru unele recomandări de modificare la legii cumulului făcute de el şi ignorate de Adunare ... 505
Din nou la legea cumulului ... 511
Şedinţa din 3 februarie 1931
Panegiric pentru generalul Henri Mathias Berthelot ... 520
Şedinţa din 4 februarie 1931
Cere anchetă parlamentară pentru incidentele dintre Poliţie şi ceferişti.. 521
Şedinţa din 13 februarie 1931
Pe marginea statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române... 523
Şedinţa din 17 februarie 1931
Asupra felului în care înţelege ministrul Instrucţiunii Publice autonomia universitară ... 524
Şedinţa din 20 februarie 1931
În apărarea prof. univ. de Drept Ion Peretz; cu referire la unele manifestaţii procomuniste ... 528
Şedinţa din 24 februarie 1931
La proiectul de lege împotriva cametei ... 530
Şedinţa din 27 februarie 1931
În legătură cu propaganda bolşevică la Cetatea Albă ... 538

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 28 februarie 1931
Din nou despre cazul de la Cetatea Albă..... 540
Şedinţa din 10 martie 1931
În legătură cu înlocuirea intempestivă
a guvernatorului Băncii Naţionale..... 544
Şedinţa din 11 martie 1931
Din nou despre înlocuirea guvernatorului Băncii Naţionale
şi scandalul declanşat din această pricină în Parlament
de Octavian Goga..... 546
Şedinţa din 14 martie 1931
În legătură cu bursele studenţilor români de la Paris..... 548
Şedinţa din 16 martie 1931
Dispută stearpă cu A.C. Cuza..... 550
Şedinţa din 17 martie 1931
Intervenţie la proiectul de lege privind organizarea corpului avocaţilor.. 553
Şedinţa din 18 martie 1931
La discuţia privind a doua tranşă a împrumutului extern de stabilizare... 557
Într-o chestiune de regulament..... 562
Şedinţa din 23 martie 1931
Discurs la proiectul de lege privind valorificarea produselor agricole.... 563
Şedinţa din 27 martie 1931
La aniversarea unirii Basarabiei cu România..... 572
Şedinţa din 31 martie 1931
Intervine la proiectul de lege pentru ridicarea statuilor
regilor Carol I şi Ferdinand I..... 573

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Tipar Karta-Graphic
www.kartagraphic.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ISBN 978-606-693-024-6

https://biblioteca-digitala.ro